CORNELII NEPOTIS

Opera quæ quidem exſtant

HISTORICA · VIRORVM DOMI MILITIÆQVE ILLVSTRIVM GRÆCORVM ROMANORVMQVE

Explicata pridem ſtudio

AND. SCHOTTI ANTVERP. SOC. IESV.

Nunc denuo doctorum hominum Acceſsionibus locupletata.

Seriem auerſa pagina exhibet.

FRANCOFVRTI,

Apud Claud. Marnium, & hered. Jo. Aubrii.

MDCIX.

Cum priuilegio Regis Galliæ ad ſexennium.

SERIES EORVM QVÆ IN HOC OPERE CVM AVCTORE DE VIRIS illustribus continentur.

AND. SCHOTTVS
LECTORI.

De Scriptore Virorum Illustrium.

QVÆRI solitum video initio librorum, purusne an spu-
rius auctoris partus sit, vt & a Græcis interpretibus Ari-
stotelis antiquis Alexandro, Simplicio, Themistio ac
Philopono factitatum in prolegomenis obseruaui, qui
in octo ferè capitibus τὸ γνήσιον inuestigant: quo capite
de legitimo ac germano fœtu agitur, & quoad eius fie-
ri potest, domum reducitur, si forte nothus aberrauit,
natalibusq; à Censoribus restituitur. Nec verò mirum
cuiquam videri debet, nostrum *de Viris Illustrib. vrbis Ro-
mæ* scriptorem in dubium vocari; cum & aliis multis hi-
storicis paris ferè conditionis idem vsu venerit. Cùm &
veteribus illis maiorum gentium scriptoribus acciderit Aristoteli, Ciceroni, Fa-
bio, Augustino, Hieronymo, vt vel aliena illis supponantur, vel propria auferantur.
Qua tota de re nos, Deo bene iuuante, alibi. Nonnullis etiam recentiorum scripta
veteribus attributa, vt Andreæ Dominici Flocci de magistratibus libellus L. Fene-
stellæ. Hoc nũc agamus, de auctore huius libelli, Nepotisne, an Plinii, an potius neu-
trius sit, de quo variæ sunt doctiss. hominum, & discrepantes sententiæ; Quidam e-
nim C. Plinio Cæcilio: alii Cornelio Nepoti: nonnulli Suetonio Tranquillo inscri- I.
psere, nec defuere qui Aemilio Probo: non nemo Asconio Pediano tribuit. Nam
qui C. Corn. Tacitum auctorem faciũt, toto cælo errare mihi videntur: Stylus enim,
dicendiq; ratio reclamat; falsi fortasse, quod de Oratoribus illustrib. scripsisse Ta-
citum audiuissent: sed eum, qui vulgo circumfertur, libellum Quinctiliano nuper
restituit, Belgii ocellus Iustus Lipsius noster, cuius sententiam Fabius ipse confirmat
procemio lib. vi. & extremo lib. viii. & passim eadem vtrobiq; legas, tametsi Pet. Py-
thæus Tacito reddat, secutus Pomponii Sabini, & exemplarium fidem. Qui Sueto- II.
nium patrem legitimum affirmare non dubitant, næ illi iniqui familiarum Censo-
res sunt, digni quibus ignominiæ causa non equus adimatur, sed à Catonib. censura
ipsa abrogetur. Quòd enim D. Hieronymum in eo libro, quem & ipse de Viris illu-
stribus cõscripsit, auctorem laudant, dicam Romanè, errant: nec sensum adsequun-
tur. verba ipsa apponam: *Hortaris, Dexter, vt Tranquillum sequens, Ecclesiasticos scriptores
in ordinem digeram: & quod ille in enumerandis Gentilium litterarum viris fecit illustribus,
id ego in nostris faciam.* Quibus ipsis, qui hæc obiiciunt, refelli, & tamquam suo gladio
confodi, quis ita cœcus est, vt non videat? Illustres enim Suetonii Grammaticos, ac
rhetores, qui hodieque in manibus sunt, intelligit. Non inficior tamen illustrium
domi militiæque Romanorum stemmata conscripsisse Tranquillum, vt ex Sudæ
collectaneis discere est.

Qui Cornelio Nepoti attribuunt plures, iique doctiores, Hermolaus Barba- III.
rus, Ianus Parrhasius, Catellianus Cotta, Dominicus Machaneus, & hodie Ger-
manorum plerique. Sed vereor ne fallantur, quod bona eorum venia dixerim. Sed
age rationes dispiciamus: In primis Catulli illo carmine pugnant, quo Cornelio
Nepoti Veronensi poema suum dedicat, vtpote ciui suo & municipi, vel, vt cum
Plinio maiori castrense vocabulum vsurpem, conterraneo.

Quoi dono lepidum, nouum libellum,
Arida modo pumice expolitum?
Corneli, tibi: namque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas,
Iam tum, cùm ausus es vnus Italorum
Omne æuum tribus explicare chartis,
Doctis, Iuppiter, & laboriosis.

Fateor equidem de Viris illustribus scripsisse Nepotem: Nam & Agellius, lib. XI. cap. IIX. integrum inde caput transscripsit: & Fl. Sosipater librum XV. & XVI. Virorum illustrium citat: aliique, quos in eo libro, in quem Cornel. Nepotis librorum omnium, qui desiderantur, fragmenta coniecimus, & Cornel. Valerio præceptori nuper donauimus, hisque adiicienda cum Pet. NannI *de Claris Romæ Corneliis* hactenus in edito libello curauimus, recenseo. Nunc si quis inferat, libelli istius auctorem esse Nepotem, constanter negabo. nec enim magis consequitur, quàm vel Aemilium Probum, vel Higinium, vel alium quemuis. Huc accedit, capita ipsa, quæ Agellius, Sosipater, Seruius, cæterique ex Nepotis Illustribus recitant, ne vestigium quidem libelli nostri præferre. Vnum de multis exemplum, quoniam ad rem facit, adferam. Agellius (vel si vett. librorum auctoritatem neglegis A. Gellius) Noct. Attic. lib. XVII. cap. XXI. non obscurè hunc esse Nepotis partum negat. *M.* inquit, *Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, conuictus est consilium de regno occupando iniisse, damnatusque capitis è Saxo Tarpeio, vt M. Varro ait, præceps datus; vt Corn. autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est.* Noster verò disertim de saxo Tarpeio præcipitatum scribit. Sed nihil agit Catellianus Cotta, qui hæc ad Chronica Nepotis detorquet: nec enim simile verò tam præstantem historicum tam repugnantia in Viris illustribus dixisse. Verùm vt symbolam quoque Græcus auctor conferat, non leuis, sed κώμικος μάρτυς. Plutarchus, vt ipsi obseruauimus, de Lucullo longè aliter scripsisse Nepotem refert, atque adulterinus iste Nepos; sic enim ait: *Post cùm alienata mente desipere cœpisset, tutela eius M. Lucullo fratri permissa est.* Plutarchus verò: Νέπως δὲ Κορνήλιος οὐχ ὑπὸ γήρως φησὶν οὐδὲ νόσου παραλλάξαι τὸν Λούκουλλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπό τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλισθένους διαφθαρέντα. Quæ sic vertebamus: *Cornelius Nepos neque senio, neq; morbo, ait alienata mente fuisse, sed à Callisthene liberto venenis corruptum.* Callisthenis nulla apud Auctorem nostrum mentio, neque senii, morbi, aut veneni. Necesse est igitur alio Nepote vsum Plutarchum. Idem quoque in Tiberio & Caio Gracchis, Νέπως ὁ Κορνήλιος φησὶν οὐ Κράσσου Βρούτου δὲ θριαμβεύσαντος ἀπὸ Λυσιτανῶν θυγατέρα γῆμαι Γάιον, id est, *Cornelius Nepos non Crassi, sed Bruti, eius, qui de Lusitanis triumphauerat, filiam in matrimonio Caium habuisse scribit.* In Nepote verò isto subdititio filiæ, neque Crassi, neque Bruti vlla mentio exstat, nisi cœcutiunt oculi. Rursus in Noctibus Atticis est, lib. XI. cap. VIII. M. Catonem iustè Aul. Albinum reprehendisse, quod homo Romanus Græca oratione res gestas Romanorum cùm componeret, veniam ante imperitiæ præfatus esset, cuius rei auctorem Nepotem laudat. Porcii quidem Catonis noster meminit; de Albino verum verbum nullum. Vnde relinquitur, falli eos, qui Nepoti hunc fœtum attribuunt. Porrò ad stylum quod attinet, Nepoti is abiudicat, quod illustres Viros copiosius scripsisse Nepotem apparet, ex T. Pomponii Attici vita, & M. Porcii Catonis fragmentis, quæ dumtaxat ab iniuria temporis reliqua sunt. Quod & libro, si modò istius est, de Vita Excellentium, vt Dionysio Lambino placere video, (vel vt M.SS quidam legunt, Externorum) Impp. probari posset. Noster verò ita concisus auctor est, vt Elogia potius Illustrium, quàm vitas scripsisse videatur: qualia versibus quaternis Atticum contexuisse testis est Nepos ipse & Plinius, vt post dicam. Plura argumenta ex fragmentis nostris Nepotianis ingenioso cuique facilè suppeditabunt: sed hæc facient, nisi vehementer fallor, satis ei, qui
IV. non omnino pertinax falsi patronus defensorque esse voluerit. De Æmilio Probo

minuenda quoque opinio est, & eodem argumento contundenda quòd stylus hic concisus & breuis, ille copiosus.

Nunc ordine de Plinio Nepote videamus, à quo etiam hæc remouenda iniuria est, ne auctor eius esse videatur, quem si reuiuiscat, pro suo agnoscere, sat scio, nollet. Non enim cadit in tam fœcundum ingenium, tam exile, & plusquam sordidum aliunde mutuandi studium. Verba illius adscribere non pigebit ex epistola xx. lib. vi. ad Cornel. Tacitum, quibus huius libelli auctorem quidam facere se posse confidunt, quòd annos natus duodeuiginti, historiam se scribere cœpisse affirmet: *Agebam*, inquit, *duodeuicesimnm annum. Posco librum T. Liuii, & quasi per otium lego, atque etiam, vt cœperam, excerpo.* Vultisne igitur dari vobis, res gestas breuiter è Liuio decerpsisse Plinium, eas, inquam, quæ nunc in manibus sunt? cur amabo, totiens, à Liuio diuersus abit, & pugnantia cõmemorat, Græcos in plerisque potius secutus, vt Dionysium, vt Dionem, vt Appianum, vt Plutarchum? His igitur illud Epicharmi occino μέμναισ ἀπιςεῖν. Quemadmodum verò ex lineamentis de legitimis liberis & spurii filiis εἰκότως iudicare solemus, idem hic sentio faciendum. Certè, si quòd in his iudicium meum est, non sapit Plinium Cæcilium stylus. Adhæc verisimile fit, si is verus auctor esset, cum aliorum maximè virtute bellica, togave Illustrium vitas persequatur, eorum qui Augustum sunt insecuti ad Traianum vsque, Imperatorum hominumque illustrium non omissurum fuisse: propterea quod in epistolis viri, qui ceteris laude antistabant, omnes penè paginas impleant. Venit in mentem coniectura fortassis vera, cur Nepoti aut Plinio inscripserint quidam: cùm enim in manuscript. forte vidissent C. PLINII NEPOTIS (fuit enim C. Plinius Cæcilius alterius ex sorore nepos) obliteratis nonnihil prioribus, paruaque facta immutatione CORNELII NEPOTIS legi cœptum: aut vice versa accidisse non admodum à vero abhorret. Sed libros, inquies, calamo exaratos, arbitros controuersiæ deposco. Quinque nos quidem vsi sumus, demptis antiquitus excusis quamplurimis, qui etiam vehementer nos adiuuerunt: Vnum eumque optimum à Theod. Pulmanno, erudito viro, accepi. Lectionum verò varietates aliquot ex Io. Metelli Sequani doctissimi viri codicibus duobus, quorum alter ccccc. abhinc annis, vel pluribus, scriptus est, communicauit nobiscum Pe. Siluius Græcè Latineque doctiss. I. C. de quo Metelli codice plura nos in Notis ad originem gentis Rom. vbi & Asconii Pediani visum hunc libellum ostendam. Lutetiæ quoque cum duobus manuscript. comparaui. Vno ex Bibliotheca Franc. Pithœi viri doctissimi, altero ex Victoriana, in suburbiis Parisinis. Pulmanni, & Metelli codex longè auctior hanc ἐπιγραφὴν præferebat: *Aurelii Victoris Historiæ abbreuiatæ ab Augusto Octauiano, id est, à fine T. Liuii vsq. ad consulatum decimum* Constantii *Augusti & Iuliani Cæsaris tertium*: eratque in duos Tomos sectus liber. Prior *de vrbis Romæ origine* fragmentum, & *Viros hosce illustres* continebat: alter *Cæsarum vitas* hinc vsque ab Augusto, qui tamen ab edito mirè variat, quemadmodum edito Aurelio Victore integro, studiosus Lector cognoscere potest. Verùm si quis contra pugnabit, facilè cuiquam in tanta opinionum varietate arbitratu vt suo vtatur, permittam. Quod enim de animo Aristoteles ait, facilius quid non sit, quàm quid sit, definiri posse, idem hic pronunciabo, citius nos cuius non sit ostendere, quàm certo vni dicare posse. Vtantur itaque per me licet hac libertate, vt *Scriptorem de Viris illustribus* ἀνωνύμως nominent: vt auctorem Rhetoricorum ad Herennium docti solent, quem Cornificio Fabius tribuit, Ciceroni Hieronymus, Iunio Gallioni Cæsar Scaliger inscribunt.

V.

DE AVCTORIBVS ANTIQVIS VIRORVM ILLVSTRIVM.

LIBET nunc illustres aliquot de Viris domi militiæque Illustribus scriptores re- 1.
censere, eos potissimum, quorum libri interciderunt. De Plutarcho igitur, 2.
qui Græcos & Latinos Imperatores comparauit, non necesse habeo dicere: quòd

ipſius libros verè philoſophicos in Bibliothecis deſiderari nefas putem. Iulium Hi-
ginum de claris viris, ſeu de vita rebuſque Illuſtrium virorum laudat Agellius lib.
1.cap.12. Noct. & Aſconius in Piſonianam, qui Lucium appellat, commutata for-
taſſe I. littera in L.librariorum audacia; niſi fortè L.Iulium Higinium dictum vide-
3. ri placet. Suetonius C.Iulium Higinium in Illuſt.Gr.nominat: eiuſdem Exemplo-
rum libros, fortè eoſdem. idem citat Agellius lib.10.cap.18. Alphæus Auitus Excel-
lentium virorum libros reliquit Iambico dimetro, vt ex fragmentis, quæ à Priſcia-
no IIX. XII. & XIIX.libris Gram. adferuntur, apparet: de quo æqualis eius Terent.
Maurus.

Vt pridem Auitus Alphius
4. *Conſcripſit Excellentium.*

T.quoque Pomponium Atticum de Viris illuſtribus carmine ſcripſiſſe, in eius vi-
ta auctor eſt Nepos, & Plinius lib. 35. cap.2. Nat.Hiſt. atque verſibus non amplius
5. quaternis, quiniſque ſub ſingulorum imaginibus facta, & magiſtratus eorum de-
6. ſcripſiſſe. Plinii Iunioris æqualis Titinius Capito exitus Illuſtrium virorum tradi-
dit, in iis quorundam ſibi cariſſimorum: auctor Plinius lib.8,epiſt.12. Diuus quoq;
Hieronymus in Catalogo eorum, qui de ſcripturis ſanctis memoriæ aliquid prodi-
derunt, ad Dextrum Prætorio Præfectum aliquot enumerat; quorum nomina tan-
tum eaque vix integra, ad noſtram vſque ætatem peruenerunt: *Fecerunt*, inquit, *hoc
idem apud Græcos Hermippus Peripateticus, Antigonus Cariſtius, Satyrus doctus vir, & lon-
7. gè omnium doctiſſimus Ariſtoxenus Muſicus. Apud Latinos Varro, Santra, Nepos, Higinius,
8. & ad cuius nos exemplum vis prouocare, Tranquillus.* De Varronis autem ſeptingentis Il-
luſtribus, quos primò nominaſſe opoetuit vidend. Plin.lib.35.cap.2. Nat.Hiſt. La-
ctantius quoq;, Chriſtianorum Cicero, lib.1.c.10. Diuin.Inſtit. Tarquitium quen-
dam de Viris illuſtribus laudat auctorem, vbi quis Tranquillum eſſe legendum con-
iiciat, niſi aliud locus ipſe ſuaderet. Memini legere apud Trithemium, Proſperum
Aquitanicum de Viris quoque illuſtribus ſcripſiſſe, ſed ſacrisne, an profanis, non li-
quet, neque enim videre mihi contigit. Ceterùm de ratione conſilii noſtri, paucis
ſic accipe: menda, quamuis libellus ſit, ſupra quam cuiquam credibile ſit libb.vett.
ope ſuſtulimus, nihil tamen temerè immutauimus: quod illis iudicandum relin-
quo, qui hæc noſtra cum vulgatis comparabunt. Vt verò lucem hiſtoriæ darem, an-
nos conſulares ad oram adſcripſi, ſecutus ferè Capitolinos Faſtos, quos Carolus Si-
gonius, ac nuper Steph.Pighius, & Hubertus Goltzius noſtrates digeſſerunt. Duo
enim Hiſtoriarum lumina & oculi ſunt, Chronologia, atque Geographia: illa tem-
porum, hæc locorum deſcriptio. Vale Lector erudite, cui candidè iudicandum re-
linquo, quid poſt III.viros illos interpretes præſtiterim, Dominicum Machaneum,
(quem nunc primum in Belgio viſum hiſce adiicere placuit) Philippum Ponche-
rium, & Conradum Lycoſthenem: quibus ego dum communi hominum ſorte lapſi
ſunt, iuueniliter inſultare nolui, nec in eorum ſcriptis ingenioſus videri
ſtudui. Sed de iis iudicium te ex aliis, quàm ex me
audire malo.

ORIGO

ORIGO
GENTIS ROMANÆ
A
IANO ET SATVRNO CONDITORIBUS,

per succedentes sibimet Reges, vsque ad Consulatum decimum Constantii, digesta ex auctoribus Verrio Flacco Andiate (vt quidem idem Verrius maluit dicere quàm Antia) tum ex Annalibus Pontificum; dein Cnæo Egnatio Veratio, Fabio Pictore, Licinio Macro, Varrone, Cæsare, Tuberone, atque ex omni priscorum historia; proinde vt quisque neotericorum asseuerauit: hoc est, & Liuius & Victor Afer.

PRIMVS in Italiam creditur venisse Saturnus, vt etiam Maronis Musa testatur illis versibus:

Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo, Æneid viii. ver. 319.
Arma Iouis fugiens, & regnis exsul ademtis, cet.

TANTA autem vsque id tempus antiquorum hominum traditur fuisse simplicitas, vt venientes ad se aduenas, qui modò cõsilio ac sapientia præditi, ad instruendam vitam, formandosque mores aliquid conferrent, quod eorum parentes, atque originem ignorabant; cœlo & terra editos, non solùm ipsi crederent; verumetiam posteris affirmarent. veluti hunc ipsum Saturnum, quem Cœli & Terræ filium esse dixerunt. Quod cùm ita existimetur, certum tamen est priorem Ianum in Italiam deuenisse: ab eoque posteà venientem exceptum esse Saturnum. Vnde intelligendum est Virgilium quoque non ignoratione veteris historiæ, sed suo more, *primum* dixisse Saturnum, non ante quem nemo, sed *principem*: vt

---Troiæ qui primus oris. Æneid. i.

CVM procul dubio constet ante AEneam priorem Antenorem in Italiam esse peruectum, cùmque non in ora litori proxima; sed in interioribus locis, id est, Illyrico vrbem Patauium condidisse, vt quidem idem Virgilius illis versibus ex persona Veneris, apud Iouem de ærumnis AEneæ sui conquerentis:

Antenor potuit mediis elapsus Achiuis Æneid. i. v. 244.
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus, cet.

QVARE autem addiderit *tutus*, suo loco plenissimè annotauimus in commentatione, quàm hoc scribere cœpimus, cognita ex eo libro, qui inscriptus est, De origine Patauina. Itaque nunc, *Primus*, ex ea quoque significatione est, è qua illud in secundo AEneidos; de enumeratione eorum, qui equo Durio digrediebantur: Nam cùm nomi-

Tisandrum Virg. versu 261. nasset * Thessandrum, Stenelum, Vlyxem, Athamanta, Thoanta, Neoptolemum; post intulit, *Primusque Machaon.* De quo quæri potest, Quomodo potest *primus* dici, post tantos qui supradicti sunt? Verum intelligemus *primum* pro principe, vel quia is (ad perfectum) illis temporibus circa peritiam medicæ artis præcipuus fuisse traditur. Sed vt ad propositum reuertamur, ferunt Creusam Ereithei Regis Atheniensium filiam speciosissimam, stupratam ab Apolline enixam puerum, eumque Delphos olim educandum esse missum: ipsam vero à patre istarum rerum nescio, * Xipheo cuidam comiti collocatam. * Ex qua cum ille pater non posset existere, Delphos eum petiisse ad consulendum oraculum, quomodo pater fieri posset: Tum illi Deum respondisse, vt quem postero die obuiam habuisset, eum sibi adoptaret: Itaque supra dictum puerum, qui ex Apolline genitus erat, obuiam illi fuisse, eumque adoptatum, cum adoleuisset non contentum patrio regno, cum magna classe in Italiam deuenisse, occupatoque monte, vrbem ibidem constituisse, eamque ex suo nomine Ianiculum cognominasse.

fort. redūdat. (margin)

*Xutho *alii.* *al.* copulatā (margin)

Igitur Iano regnante apud indigenas rudes, incultosque; Saturnus regno profugus, cum in Italiam venisset, benigne exceptus hospitio est: ibique haud procul à Ianiculo arcem suo nomine Saturniam constituit: Isque primus agriculturam edocuit, ferosque homines & rapto viuere assuetos, ad compositam vitam * eduxit. vnde Virgilius in octauo sic ait:

fort. traduxit. (margin) *versu* 314. * Hæc loca *v. eod.* (margin)

† *Hæc nemora indigenæ Fauni, Nymphæq; tenebant,*
Gensque virum truncis, & duro robore nata:
Quis neque mos, neque cultus erat: nec iungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami atque asper victu venatus alebat.

OMISSOQVE Iano, qui nihil aliud quam ritum colendorum Deorum religionesque induxerat; se Saturno maluit annectere: qui vitam moresque feris etiam tum mentibus insinuasse (dicitur, &) ad communem vtilitatem, vt supra diximus, disciplinam colendi ruris edocuit; vt quidem indicant illi versus:

deest in m.s. (margin)

Æneid. viii. vers. 321. (margin)

Is genus indocile, ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit; Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

ISTVM etiam vsum signandi æris, ac monetæ in formam incutiendæ ostendisse traditur: in qua ab vna parte caput eius imprimeretur: altera nauis, qua vectus illò erat. Vnde hodieque aleatores posito numo opertoque, optionem conlusoribus ponunt enunciandi quid putent subesse, caput aut nauem: quod nunc vulgo corrumpentes nauiandi dicunt. Ædes quoque sub cliuo Capitolino, in quo pecuniam conditam habebat; Ærarium Saturni hodieque dicitur. Verum quia, vt supra diximus, prior illuc Ianus aduenerat, cum eos post obitum diuinis

diuinis honoribus cumulandos censuissent; in sacris omnibus primum locum Iano detulerunt; vsque eo, vt etiam cum aliis Diis sacrificium fit dato thure in altaria, Ianus prior nominetur, cognomento quoque addito Pater, secundum quod noster cognomento sic intulit:

Hanc Ianus Pater, hanc Saturnus condidit arcem. Æneid viii. vers. 357.

Ac subindit:

Ianiculum huic; illi fuerat Saturnia nomen.

EIQVE (eo quod mire præteritorum memor, tum etiam futuri) dixerit:

Rex arua Latinus & vrbes Lib. vii. Æneid. ver. 45.
Iam senior longa placidas in pace regebat.

QVO regnante, Troianos refert in Italiam deuenisse. Quæritur quomodo Sallustius dicat, *Cumque his Aborigines, genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio liberum atque solutum.* Initio Catilinaria. Quidam autem tradunt terris diluuio coopertis, passim multos diuersarum regionum in montibus, ad quos confugerant constitisse, ex quibus quosdam sedem quærentes, peruectos in Italiam, Aborigines appellatos, Græca scilicet appellatione, à cacuminibus montium* qui illi oræ faciunt: Alii volunt eos, quod errantes illo venerint, primo Aberrigines, post mutata vna littera, altera ademta, Aborigines cognominatos. Eos aduenientes Picus excepit, permissos viuere vt vellent: Post Picum regnauit in Italia Faunus, quem à fando dictum volunt, quod is solet futura præcinere versibus, quos Saturnios dicimus: quod genus metri in vaticinatione Saturniæ primum proditum est. Sed vrbem *Saturnius, cum in Italiam venisset, condidisse traditur. Eius rei Ennius testis est, cum ait:

f. quæ illi ὄρη vocant:

*f. versum

Versibu quos olim Fauni vatesque canebant.

HVNC Faunum plerique eundem Siluanum à siluis, Inuium deum: Quidam etiam Pana, vel Pan esse, dixerunt.

Igitur regnante Fauno, ante annos circiter sexaginta, quam Æneas in Italiam deferretur, Euander Arcas Mercurii & Carmentis Nymphæ filius, simul cum matre eodem venit: Quam quidam memoriæ prodiderunt, primo Carmentim dictam: post Nicostraten, de carminibus; eo quod videlicet omnium litterarum peritissima, futurorumque prudens, versibus canere sit solita: adeo vt plerique velint, non tam ipsam à carmine Carmentam; quam carmina, à qua dicta essent, appellata: Huius admonitu transuectus in Italiam Euander, ob singularem eruditionem atque scientiam litterarum, breui tempore in familiaritatem Fauni se insinuauit: atque ab eo hospitaliter benigneque exceptus, non paruum agri modum ad incolendum accepit: quem suis comitibus distribuit, exædificatis domiciliis in eo monte, quem primo tum illi à Pallante Pallanteum, postea nos * Palatium diximus: Ibique Pani Deo fanum dedicauit: quippe is familiaris Arcadiæ Deus est, teste etiam Marone, qui ait:

*al. Palatinum.

Georg. III. ver. 392.

Pan Deus Arcadiæ captam te Luna fefellit.

ET item:

Ecloga IV. ubi cer. et, legitur.

Pan etiam Arcadia mecum si iudice cantet.

PRIMVS itaque omnium Euander Italicos homines legere & scribere edocuit, litteris partim quas ipse antea didicerat: Idemque fruges in Græcia primum inuentas ostendit; serendique vsum edocuit, terræque excolendæ gratia primus boues in Italia, iunxit. Eo regnante, forte Recaranus quidam, Græcæ originis, ingentis corporis, & magnarum virium pastor, quia erat forma & virtute ceteris antecellens, Hercules appellatus, eodem venit. Cumque armenta eius circa flumen Albulam pascerentur, Cacus Euandri seruus, nequitiæ versutus, & præter cetera furacissimus, Recarani hospitis boues subripuit: ac ne quod esset indicium, auersas in speluncam attraxit: Cumque Recaranus vicinis regionibus peragratis, scrutatisque omnibus eiusmodi latebris, desperasset inuenturum; vtcumque æquo animo dispendium ferens, excedere his finibus constituerat: At vero Euander excellentissimæ iustitiæ vir, postquam rem, vti acta erat, comperit, seruum noxæ dedit, bouesque restitui fecit. Tum Recaranus sub Auentino Inuentori patri aram dedicauit, appellauitque Maximam, & apud eam decimam sui pecoris profanauit. Cumque ante moris esset, vti homines decimam fructuum regibus suis præstarent; æquius sibi ait videri Deos potius illo honore impartiendos esse, quam Reges; inde videlicet tractum, vt Herculi decimam profanari, mos esset, secundum quod Plautus, *In partem*, inquit, *Herculeaneam*, id est, decimam. Consecrata igitur ara Maxima, profanataque apud eam decima, Recaranus, eo quod Carmentis inuitata, ad id sacrum non affuisset; sanxit ne cui feminæ fas esset vesci ex eo quod eidem aræ sacratum esset: atque * ab ea re diuina feminæ in totum remotæ. Hæc Cassius lib. I. At vero in libris Pontificalium traditur: Hercules Ioue atque Alcmena genitus, superato Geruone, agens nobile armentum, cupidus eius generis boues in Græcia instituendi; forte in ea loca venisse, & vbertate pabuli delectatus, vt ex longo itinere homines sui & pecora reficerentur, aliquamdiu sedem ibi constituisse: Quæ cum in valle, vbi nunc est Circus maximus, pascerentur; neglecta custodia, quod nemo credebatur ausurus violare Herculis prædam, latronem quendam regionis eiusdem magnitudine corporis & virtute ceteris præualentem, octo boues in speluncam, quo minus furtum vestigiis colligi posset, caudis abstraxisse: Cumque inde Hercules proficiscens, reliquum armentum, casu, præter eandem speluncam, ageret; forte quadam inclusas boues transeuntibus admugisse, atque ita furtum detectum: Interfectoque Caco, Euandrum, re comperta, hospiti obuiam iuisse, gratantem, quod tanto malo fines suos liberasset: Compertoque, quibus parentibus ortus esset Hercules, rem ita vti erat gesta, ad Faunum per-

In Sticho. vbi tamen legitur Decumam partem Hercul. & in Truculento, Act. II.

* *f. ob ea, vel itaq; ab ea.*

pertulisse: Tum eum quoq; amicitiam Herculis cupidissimè appetisse. Quam opinionem sequi metuit noster Maro. Cùm ergo Recaranus siue Hercules, patri Inuentori aram Maximam consecrasset; duos ex Italia, quos eadem sacra certo ritu administranda edoceret, adsciuit, Potitium & Pinarium. Sed eorum Potitio, qui prior venerat ad comedenda exta admisso; Pinarius eo quod tardius venisset, posteriq; eius submoti: vnde hodieque seruatur: Nemini * Potitio Pinariæ gentis in eis sacris vesci licet: Eosque alio vocabulo prius appellatos, nonnulli volunt. Post verò Pinarios dictos ἀπὸ τῦ πεινᾶν, quod videlicet ieiuni, ac per hoc esurientes ab eiusmodi sacrificiis discedant. Isq; mos permansit vsque Appium Claudium Censorem, vt Potitiis sacra facientibus, vescentibusque de eo boue quem immolauerant, postquàm inde nihil reliquissent, Pinarii deinde admitteretur. Verùm posteà Appius Claudius accepta pecunia Potitios illexit, vt administrationem sacrorum Herculis, seruos publicos edocerent, nec non etiam mulieres admitterent. Quo facto, aiunt, intra dies triginta omnem familiam Potitiorũ, quæ prior in sacris habebatur, extinctam: atq; ita sacra penes Pinarios * resedisse, eosque tam religione quàm etiam pietate edoctos, mysteria eiusmodi fideliter custodisse. Post Faunum Latino eius filio in Italia regnante, Æneas, Ilio Achiuis prodito ab Antenore, aliisque Principibus, cùm præ se Deos penates, patremque Anchisen humeris gestans, nec non & paruulum filium manu trahens, noctu excederet; orta luce cognitus ab hostibus, eo quòd tanta onustus pietatis sarcina erat, non modò à nullo interpellatus; sed etiam à rege Agamemnone quò vellet, ire permissus, Idam petit: ibiq; nauibus fabricatis, cum multis diuersi sexus, oraculi ammonitu Italiam petit: vt docet Alexander Ephesius lib. I. belli Marsici. At verò Lutatius non modò Antenorem, sed etiam ipsum Æneam proditorem patriæ fuisse tradit: Cui cùm à rege Agamemnone permissum esset ire quò vellet, & humeris suis, quod potissimum putaret, hoc ferret; nihil illum præter Deos penates, & patrem, duosque paruulos filios, vt quidam tradunt, vt verò alii, vnum, cui Iulo cognomen, pòst etiam Ascanio fuerit, secum extulisse: Qua pietate motos Achiuorum principes * remisisse vt reuerteretur domum, atque inde omnia secum quæ vellet, auferret. Itaq; cum magnis cum opibus, pluribusq; sociis vtriusque sexus à Troia digressum, longo mari emenso per diuersas terrarum oras in Italiam deuenisse: Ac primum Thraciam appulsum, Ænum ex suo nomine condidisse. Dein cognita Polymnestoris perfidia ex Polydori nece, inde digressum, peruectumque ad insulam Delum, atq; illinc ab eo Lauiniam Anii sacerdotis Apollinis filiam in matrimonium adscitam, ex cuius nomine *Lauinia littora* appellata. Postquàm is multa maria permensus, appulsus sit ad Italiæ promontorium, quod est in Baiano, circa Auerni lacum; ibique gubernatorem Misenum morbo absumptum, sepultum ab eo:

* Quid si Patritio

f. redisse

f. permis[it]

ex cuius nomine vrbem Misenon appellatam, vt etiam scribit Cæsar Pontificalium libro I. Qui tamen hunc Misenum non gubernatorem, sed tubicinem fuisse tradit. Inde non immeritò vtramque opinionem secutus Maro sic intulit:

Æneid. VI. vers. 232.

At pius Æneas ingenti mole sepulcrum
Imponit, suáque arma viro, remúmque tubámque.

QVAMVIS auctore Homero, quidam asserant tubæ vsum Troianis temporibus etiam * tunc ignoratum. Addunt præterea quidam Æneam in eo litore Euxini cuiusdam comitis matrem, vltimo ætatis affectam, circa stagnum, quod est inter Misenon Auernumque extulisse, atque inde loco nomen inditum, qui etiam nunc Euxinius sinus dicitur: cumq; comperisset ibidem Sibyllam mortalibus futura præcinere, in opido quod vocatur Cimbarionis, venisse eò sciscitatū de statu fortunarum suarum: aditisque fatis, vetitum ne is cognitam in Italia sepeliret Prochytam, cognatione sibi coniunctam, quam incolumem reliquerat. Et postquam ad classem rediit, repperitq; mortuam, in insula proxima sepelisse, quæ nunc quoque eodem est nomine, vt scribunt Vulcatius, & Acilius Piso. Inde profectum peruenisse in eum locum qui nunc portus Caietæ appellatur, ex nomine nutricis eius quam ibidem amissam sepeliit. At verò Cæsar & Sempronius aiunt, Caietæ cognomen fuisse, non nomen: ex eo scilicet inditum, quòd eius consilio impulsúque matres Troianæ tædio longi * nauigii classem ibidem incenderint, Græca scilicet appellatione ἀπὸ τοῦ καίειν, quod est incendere. Inde ad eam Italiæ oram quæ ab arbusto eiusdem generis, Laurens appellata est, Latino regnante, peruectum cum patre Anchise, filioque & ceteris suorum; nauibus egressum, in litore accubuisse, consumptoque quod fuerat cibi, crustam etiam de farreis mensis, quas sacratas secum habebat, comedisse. Tum Anchisa coniiciente illam esse miseriarum errorisque finem; quippe meminerat, Venerem sibi aliquando prædixisse, cùm in externo litore esurie compulsi, sacratasq; mensas inuasissent, illum condendæ sedis fatalem locum fore: Scrofam etiam incientem; quam cùm è naui produxissent, vt eam immolarent, & se ministrorum manibus eripuisset; recordatum Æneam, quòd aliquando ei responsum esset, vrbi condendæ quadrupedem futuram ducem: Tum simulacris Deorum Penatium, prosecutum, atque illum vbi illa procubuit, enixaque est porculos triginta; ibidem auspicatum; * postquam Lauinium dixit: vt scribit Cæsar lib. I. & Lucatius lib. II. At verò Domitius non orbes farreos, vt supra dictum est, sed mensarum vice sumendi cibi gratia apium, cuius maxima erat ibidem copia, fuisse substratum, quod ipsum consumptis aliis edulis eos comedisse: Ac post subinde intellexisse illas esse mensas, quas illos comesturos prædictum esset. Cùm interim immolata sue in litore sacrificium perageret;

f. tum

Virg. VII. Æn. initio.

* pro, nauigationis longæ. Vide Virg. V. Æneid.

f. postque

ageret; traditur fortè aduertiſſe Argiuam claſſem, in qua Vlyxes erat: cumque vereretur ne ab hoſte cognitus periculum ſubiret; itemque rem diuinam interrumpere ſummum nefas duceret, caput velamento obduxiſſe, atque ita pleno ritu ſacra perfeciſſe: inde poſteris traditum morem ita ſacrificandi, vt ſcribit Marcus Octauius libro I. At verò Domitius libro I. docet ſorte Apollinis Delphici monitum Æneam, vt Italiam peteret, vbi duo maria inueniſſet, prandiumque cum menſis comeſſet, ibi vrbem vti conderet. Itaque egreſſum in agrum Laurentem cùm paululum è littore proceſſiſſet, perueniſſe ad duo ſtagna aquæ ſalſæ, vicina inter ſe: ibique cùm ſe lauiſſet, ac refectum cibo cum apium quoque, quod tunc vice menſæ ſubſtratum fuerat, conſumpſiſſet, exiſtimantem procul dubio illa eſſe duo maria, quod in illis ſtagnis aquæ marinæ ſpecies eſſet, menſaſque, quæ erant ex ſtramine apii comeſtas; vrbem in eo loco condidiſſe, eamque quòd in ſtagno lauerit, Lauinium cognominaſſe. Tum deinde à Latino rege Aboriginum, data ei, quæ incoleret, iugera quingenta: at Cato in origine generis Romani ita docet: Suem triginta porculos peperiſſe in eo loco vbi nunc eſt Lauinium: cumque Æneas ibi vrbem condere conſtituiſſet, propterque agri ſterilitatem metueret; per quietem ei viſa deorum Penatum ſimulacra, adhortantium vt perſeueraret in condenda vrbe quam cœperat: nam poſt annos totidem, quot fœtus illius ſuis eſſent, Troianos in loca fertilia atque vberiorem agrum tranſmigraturos, & vrbem clariſſimi nominis in Italia condituros. Igitur Latinum Aboriginum regem, cùm ei nunciatum eſſet, multitudinem aduenarum claſſe aduectam, occupauiſſe agrum Laurentem: aduerſum ſubitos inopinatoſque hoſtes incunctanter ſuas copias eduxiſſe: Ac prius quàm ſignum dimicandi daret, animaduertiſſe Troianos militariter inſtructos: cùm ſui lapidibus ac ſudibus armati, tum etiam veſte aut pellibus, quæ eis integumento erant, ſiniſtris manibus inuolutis, proceſſiſſent: itaque ſuſpenſo certamine per colloquium inquiſito, qui eſſent, quidve peterent: vtpote qui in hoc conſilium auctoritate numinum cogebatur: namque extis ac ſomniis ſæpe ammonitus erat, tutiorem ſe aduerſum hoſtes fore, ſi copias ſuas cum aduenis coniunxiſſet. Cumque cognouiſſet Aeneam & Anchiſen bello* patrio pulſos, cum ſimulacris Deorum errantes ſedem quærere; amicitiam fœdere iniſſe, dato inuicem iureiurando, vt communes quoque hoſtes, amicoſve haberent. Itaque cœptum à Troianis muniri locum, quem Aeneas ex nomine vxoris ſuæ, Latini regis filiæ, quæ iam ante deſponſata Turno Herdonio fuerat, Lauinium cognominauit: At verò Amatam Latini Regis vxorem, cùm indignè ferret, Lauiniam, repudiato Turno conſobrino ſuo, Troiano aduenæ collocatam; Turnum ad arma concitauiſſe, eumque mox coacto Rutulorum exercitu, tetendiſſe in agrum Laurentem, & aduerſus eum Latinum pariter cum Aenea progreſſum, inter prælíantes cir-

*ſ. patria.

cumuentum occisumq;. Nec tamen amisso socero Æneas Rutulis obsistere desiit, namque & Turnum interemit. Hostibus fusis fugatisque victor, Lauinium se cum suis recepit, consensuque omnium Latinorum Rex declaratus est: vt scribit Lucatius lib. III. Piso quidem Turnum matruelem Amatæ fuisse tradit: interfectoque Latino, mortem ipsam sibimet consciuisse. Igitur Æneam occiso Turno, rerum potitum cum adhuc irarum memor Rutulos bello persequi instituisset, illis sibi ex Etruria auxilium Mezentii Regis Agillæorum adsciuisse, ac implorauisse, pollicitos si victoria parta foret, omnia quæ Latinorum essent, Mezentio cessura. Tunc Æneam quod copiis inferior erat, multis rebus, quæ necessario tuendæ erant, in vrbem comportatis, castra sub Lauinio collocasse: præpositoque his filio Euryleone ipsum electo ad dimicandum tempore, copias in aciem produxisse, circa * Numici fluminis stagnum: vbi cum acerrime dimicaretur, subitis turbinibus infuscato aere, repente cælo tantum imbrium effusum, tonitrubus etiam consecutis, flammarumq; fulgoribus, vt omnium non oculi modo præstinguerentur, verumetiam mentes quoque confusæ essent: cumque vniuersos vtriusque partis dirimendi prœlia cupiditas inesset, nihilominus in illa tempestatis subitæ confusione interceptum Æneam, nusquam deinde comparuisse. Traditur autem non prouiso quod propinquus flumini esset, ripa depulsus, forte in fluuium decidisse, atque ita prælium diremtum: dein post apertis fugatisque nubibus cum serena facies effulsisset; creditum est viuum eum cælo absumtum. Idemq; tamen post ab Ascanio, & quibusdam aliis visus affirmatur super Numici ripam, eo habitu armisque quibus in prælium processerat. Quæ res immortalitatis eius famam confirmauit. Itaque illi eo loco templum consecratum, appellarique placuit, Patrem indigetem. Dein filius eius Ascanius, idem qui Euryleo, omnium Latinorum iudicio Rex appellatus. Igitur summam imperii Latinorum adeptus Ascanius, cum continuis præliis Mezentitium persequi instituisset, filius eius Lausus collem Lauiniæ arcis occupauit. Cumque id oppidum circumfusis omnibus copiis regis teneretur, Latini legatos ad Mezentium miserunt sciscitatum, qua conditione in deditionem eos accipere vellet: cumque ille inter alia onerosa illud quoque adiiceret, vt omne vinum agri Latini aliquot annis sibi inferretur; consilio atque auctoritate Ascanii placuit ob libertatem mori potius, quam illo modo seruitutem subire. Itaque vino ex omni vindemia Ioui publice voto, consecratoque, Latini vrbe eruperunt; fusoque præsidio, interfectoque Lauso, Mezentium fugam facere coegerunt. Is postea per legatos amicitiam societatemque Latinorum impetrauit; vt docet Lucius Cæsar lib. I. Itemque Aulus Postumius in eo volumine quod de aduentu AEneæ conscripsit atque * dedit. Igitur Latini Ascanium ob insignem virtutem non solum Ioue ortum crediderunt,

*al. Numici.

* f. edidit.

runt,

runt, sed etiam per diminutionem, declinato paululum nomine primo Iobum, dein postea Iulum appellarunt: à quo Iulia * filia manauit; *f. familia vt scribunt Cæsar libro II. & Cato in Originibus. Interim Lauinia ab Ænea grauida relicta, metu, veluti insecuturi se Ascanii, al. Tyrrhe ũ in siluam profugit, ad magistratum patrii pecoris, Tyrrhum, ibique enixa est puerum, qui à loci qualitate Siluius est dictus. At vero vulgus Latinorum existimans clam ab Ascanio interfectam, magnam ei inuidiam conflauerat, vsq; eo, vt armis quoq; ei vim denunciaret. Tum Ascanius iureiurando se purgans, cum nihil apud eos proficeret, petita dilatione ad inquirendum, iram præsentem vulgi aliquantulum fregit; pollicitusque est, se ingentibus præmiis cumulaturum eum qui sibi Lauiniam inuestigasset: mox recuperatam cum filio in vrbem Lauinium reduxit, dilexitque honore materno. Quæ res rursum ei magnum fauorem populi conciliauit, vt scribunt Caius Cæsar, & Sex. Gellius in Origine gentis Romanæ. At vero alii tradunt, quod cum Ascanius ab vniuerso populo ad restituendam Lauiniam cogeretur, iuraretq; se neque scire vbi esset, Tyrrhum petito silentio in illa concionis frequentia professum indicium, si sibi, Lauiniæque, pueroque ex ea nato fides incolumitatis daretur; tumque cum accepta fide Lauiniam in vrbem cum filio reduxisse: Post hæc Ascanius completis in Lauinio triginta annis, recordatus nouæ vrbis condendæ tempus aduenisse ex numero porcorum, quos pepererat sus alba, circumspectis diligenter finitimis regionibus, speculatus montem editum qui nunc ab ea vrbe, quæ in eo condita est, Albanus nuncupatur, ciuitatem communit: eamque ex forma quod ita in longum porrecta est, Longam; ex colore suis Albam cognominauit. Cumque illuc simulacra Deorum Penatium transtulisset; postridie apud Lauinium apparuerunt: Rursusque relata Albam, appositisque custodibus nescio * quantis, se Lauinium in pristinam sedem identidem receperunt: Itaque tertio nemo ausus est amouere ea, vt scriptum est in Annali Pontificum IV. lib. Cincii & Cæsaris II. Tuberonis I. *quats. f. quatenus. At Ascanius postquam excessisset è vita, inter Iulum filium eius, & Siluium Postumum, qui ex Lauinia genitus erat, de obtinendo imperio orta contentio est, cum dubitaretur an Æneæ filius, an nepos potior esset; permissa disceptatione eius rei * ab vniuersis Rex Siluius declaratus est. *f. deest plebi, vel, nobilibus. Eiusdem posteri omnes cognomento Siluii, vsque ad conditam Romam, Albæ regnauerunt: vt est scriptum Annalium pontificalium lib. IIII. Igitur regnante Latino Siluio Coloniæ deductæ sunt Præneste, Tibur, Gabii, Tusculum, Cora, Pometia, Locri, Crustumium, Camena, Ronillæ, ceteraque oppida circumquaque. Post eum regnauit Tiberius * Siluius, Siluii filius. al. Tiberinus. Qui cum aduersus finitimos bellum inferentes copias eduxisset, inter prœliantes depulsus in Albulam flumen, deperiit; mutandique nominis extitit caus-

ſa:vt ſcribunt Lucius Cincius lib. I. Lucatius Cincius lib. III. Poſt eum regnauit * Aremulus Siluius: qui tantæ ſuperbiæ non aduerſum homines modo, ſed etiam Deos fuiſſe traditur; vt prædicaret ſe ſuperiorem eſſe ipſo Ioue; ac tonante cælo militibus imperaret, vt telis clypeos quaterent: dictaretque clariorem ſonum ſe facere. Qui tamen præſenti affectus eſt pœna: nam fulmine ictus, ruptusque turbine in Albanum lacum præcipitatus eſt; vt ſcriptum eſt Annalium Lib. VI. & Epitomarum Piſonis II. Aufidius ſane in Epitomis, & Domitius lib. I. non fulmine ictum, ſed terræmotu prolapſum, ſimul cum eo Regiam in Albanum lacum tradunt. Poſt illum regnauit Auentinus Siluius: iſque finitimis bellum inferentibus in dimicando circumuentus, ab hoſtibus proſtratus eſt: ac ſepultus circa radices montis, cui ex ſe nomen dedit, vt ſcribit Iulius Cæſar lib. II. Poſt eum Siluius Procas rex Albanorum, duos filios Numitorem & Amulium æquis partibus hæredes inſtituit. Tum Amulius in vna parte regnum tantummodo, in altera totius patrimonii ſummam atque omnem paternorum bonorum ſubſtantiam poſuit, fratrique Numitori, qui maior natu erat, optionem dedit, vt ex his, vtrum mallet, eligeret. Numitor cum priuatum omne cum facultatibus regno prætuliſſet; Amulius regnum obtinuit: Quod vt firmiſſime poſſideret, Numitoris fratris ſui filium in venando interimendum curauit: Tum etiam Rheam Siluiam eius ſororem ſacerdotem Veſtæ fieri iuſſit, ſimulato ſomnio quo ammonitus ab eadem Dea eſſet, vt id fieret: cum re vera ita faciundum ſibi exiſtimaret: periculoſum ducens, ne quis ex ea naſceretur, qui auitas perſequeretur iniurias: vt ſcribit Valerius Antias lib. I. At vero Marcus Octauius, & Licinius Macer tradunt Amulium patruum Rheæ ſacerdotis, amore eius captum, nubilo cælo obſcuroque aere, cum primum illuceſcere cæpiſſet, in vſum ſacrorum aquam petenti inſidiatum, in luco Martis compreſſiſſe eam: tum exactis menſibus geminos editos. Quod cum comperiſſet celandi facti gratia per ſcelus concepti; necari iuſſit ſacerdotem; partum ſibi exhiberi: Tumque Numitorem ſpe futurorum, quod hi ſi adoleuiſſent, iniuriarum ſuarum quandoque vltores futuri eſſent, alios pro eis ſubdidiſſe, illoſque ſuos veros nepotes Fauſtulo paſtorum magiſtro dediſſe nutriendos. At vero Fabius Pictor lib. I. & Vennonnius ſolito, inſtitutoque egreſſam virginem, in vſum ſacrorum aquam petitum ex eo fonte qui erat in luco Martis, ſubito imbribus tonitrubusque, quæ cum illa erant, diſiectis, à Marte compreſſam; conturbatamque: mox recreatam conſolatione Dei, nomen ſuum indicantis, affirmantisque ex ea natos dignos patre euaſuros. Primum igitur Amulius Rex, vt comperit Rheam Siluiam ſacerdotem peperiſſe geminos, protinus imperauit deportari ad aquam profluentem, atque eo abiici. Tum illi, quibus id imperatum erat, impoſitos alueo pueros, circa radices montis Palatii in Tiberim, qui tum magnis imbribus ſtagnauerat, abiece-

*alii Remu-
[illegible] appellãt.
[illegible]mulum
[illegible]uius.

abiecerunt: eiusque regionis subulcus Faustulus, speculatus exponentes, vt vidit relabente flumine alueum, in quo pueri erant, obhæsisse ad arborem fici, puerorumque vagitu lupam excitam, quæ repente exierat; primo lambitu eos detersisse, dein leuandorum vberum gratia mammas præbuisse; descendit ac sustulit, nutriendosque Accæ Larentiæ, vxori suæ dedit: vt scribunt Ennius lib. 1. & Cæsar. 11: Addunt quidam Faustulo inspectante, picum quoque aduolasse, & ore pleno cibum pueris ingessisse: Inde videlicet lupum picumque Martiæ tutelæ esse: arborem quoque illam, Ruminalem dictam; circa quam pueri abiecti erant; quod eius sub vmbra pecus acquiescens meridie ruminare sit solitum. At vero Valerius tradit, pueros ex Rhea Siluia natos Amulium regem Faustulo seruo necandos dedisse: sed eum à Numitore exoratum ne pueri necarentur, Accæ Larentiæ amicæ suæ nutriendos dedisse: quam mulierem, eo quod pretio corpus esset vulgare solita, Lupam dictam. Notum quippe ita appellari mulieres quæstum corpore facientes: vnde & eiusmodi loci in quibus hæ consistunt, Lupanaria dicta. Cum vero pueri liberalis disciplinæ capaces facti essent, Gabiis Græcarum Latinarumque litterarum ediscendarum gratia commoratos; Numitore auo clam omnia subministrante: itaque vt primum adoleuissent, Romulum indicio educatoris Faustuli comperto; qui sibi auus, quæ mater fuisset, quidque de ea factum esset; cum armatis pastoribus Albam protinus perrexisse, interfectoque Amulio Numitorem auum in regnum restitutum: Romulum autem à virium magnitudine appellatum: nam Græca lingua ῥώμην virtutem dici certum est: Alterum vero Remum dictum, videlicet à tarditate: quippe talis naturæ homines ab antiquis Remores dicti.

Igitur actis, quæ supra diximus, re diuina facta, eo in loco qui nunc Lupercal dicitur, ludibundi discurrerant, pellibus hostiarum occursantes quosque sibimet verberantes: vtque solemne sacrificium sibi, posterisque id esset, sanxerunt, separatimque suos appellauerunt, Remus Fabios; Romulus Quintilios: quorum vtrumque nomen etiamnum in sacris manet. At vero lib. 11. Pontificalium proditur, missos ab Amulio, qui Remum pecorum pastorem attraherent: cum non auderent ei vim afferre, opportunum tempus sibi ad insidiandum nactos, quod tum Romulus aberat, genus lusus simulasse, quinā eorum manibus post terga ligatis, lapidem quo lana pensitari solebat mordicus sublatū, quam longissime perferret. Tum Remū fiducia virium in Auentinū vsque se perlaturum spopondisse: dein postquam vinciri se passus est, Albam abstractum. Quod postquam Romulus comperisset, coacta pastorum manu, eaq; in centenos homines distributa; perticas manipulis fœni varie formatis in summo iunctas, dedisse: quo facilius eo signo suum quisque ducē sequeretur. Vnde institutum vt postea milites qui eiusdē signi essent, Manipulares dicerentur. Itaq; ab eo oppresso Amulio, fratrem vinculis

liberatum, auum regno restitutum. Cùm igitur inter se Romulus & Remus de condenda vrbe tractarent, in qua ipsi pariter regnarent, Romulusque locum, qui sibi idoneus videretur, in monte Palatino designaret, Romamque appellari vellet: contraque item Remus in alio colle, qui aberat à palatio milibus quinque, eundemque locum ex suo nomine Remuriam appellaret, neque ea inter eos finiretur contentio, auo Numitore arbitro ascito, placuit disceptatores eius controuersiæ immortales Deos sumere; ita vt vtri eorum priori secunda auspicia obuenissent, vrbem conderet; eamque ex suo nomine nuncuparet, atque in ea regni summam teneret. Cumque auspicaretur Romulus in palatio, Remus in Auentino, sex vultures pariter volantes, à sinistra Remo prius visos: tumque ab eo missos qui Romulo nunciarent, sibi iam data auspicia, quibus condere vrbem iuberetur: itaque maturaret ad se venire. Cumque ad eum Romulus venisset, quæsissetque quænam illa auspicia fuissent, dixissetq; ille, sibi auspicanti sex vulturios simul apparuisse: at ego, inquit Romulus, iam tibi duodecim demonstrabo: ac repentè duodecim vultures apparuisse, subsecuto cœli fulgore pariter tonitruque. Tum Romulus, Quid, inquit, Reme affirmas priora, cum præsentia intuearis? Remus postquam intellexit sese regno fraudatum, multa, inquit, in hac vrbe temere sperata atque præsumpta, felicissimè prouentura sunt. At verò Licinius Macer lib.I. docet contentionis illius perniciosum exitum fuisse, namq; ibidem obsistentes Remum & Faustulum interfectos. Contrà Equatius libr.I. In ea contentione non modò Remum non esse occisum, sed etiam vlterius à Romulo vixisse tradit. Sed horum omnium opinionibus diuersis repugnat nostræ memoriæ *proclamans historia* Liuiana, quæ testatur quòd auspicatò Romulus ex suo nomine Romam vocauit: cumque muniret mœnibus, edixit, ne quis vallum transiliret: quod Remus irridens transiliuit, & à Celere Centurione rutro (vel rastro) fertur occisus. Romulus asylum conuenisset.

IN COM-

IN COMMENT. DE ORIGINE VRBIS ROMÆ,

AND. SCHOTTVS.

A NON dubito fore plerosque qui hæc Aurelii Victoris esse negabunt, eius qui concise Viros illustreis; copiosius vero atque elegantius Augustos pertractauit. Stylus enim non malus auctorũ index, repugnare videtur. Quoniam tamen in vet. codice M. S. eidem tribuuntur, quod Aurelii nomen & ἐπιγραφὴ, quam in Prolegomenis posui, libelli titulum præcederet, eademq; manu scripta omnia essent, & ante Historiam
B Augustam, *Secunda pars aurelii Victoris*; fidem meam liberare volui, & integrum, vt repperi, Victorem repræsentare. Illud forte mouebit, quod initio T. Liuium vocet recentiorem; & *memoriæ nostra proclamant historia*, inquit extremo. Atqui Constantii & Iuliani æqualis Victor; qui aliquot seculis à Liuio absunt. Dein quem Victorem Afrum nominet, quæro an seipsum, more Græcorũ? vt Herodotus initio Historiæ. Sed de his docti iudicabũt. Cuius cuius tamẽ est fragmẽ
C tũ, visum est nõ indignũ ꝙ in manus hominũ veniret, propter & Vett. qui interciderunt, auctorũ reliquias hic insperfas, & Annalium Pontificum fragmenta: quæ omnia temporis iniuria deperdita quotidianis pene conuiciis efflagitant homines eruditi. Tum quia Virgilio illustrando erit: quare cum illo & Dionysii Halicarn. & Liuii libro I. diligens lector componet. Nihilo certe meliora sunt quæ falso Messallæ Coruini nomi-
D ne circumferuntur, de progenie Octauiani Aug. & Donati titulo, vita Virgilii, Terentii, & de Comœdia Rhapsodiæ.

Antiate] P. Valerium forte intellegit; quem nescio quamobrem *Antiam* non *Antiatem* cognominari voluit. Meminit illius C. Plinius in præfat. Nat. hist. (tametsi Turneb. aliud subiiciat) Liuius, ceteri. nam de patria Verrii Flacci, Antias ne fuerit mihi N. L.

Marco Varrone] Sic vetus lib. sed ego *Licinio*
E *Macro* leg. putabam.

Calo & terra editos] Qui illustre aliquod beneficium primo mortalium generi præstitissent, vt Cererem repertis & frugibus & agricultura ἀποθεώσει quadam homines illi consecrarunt, cæloque donarunt. quod inde originem traxisse, & tamquam numina cęlo delapsa mortalium bono, stulte crederent eorumq; parentes ignorarent; aut ex inopinato ipsi apparuissent. Tertull. Apologetico. Sed ne aliorum scrinia compilare videar, lege Eras. Chiliasten & Cæl. Rodog. lib. xx. F
cap. xxIIx. Illud addam ex eodem Tertull. libro: *Saturnum*, inquit, *quantum littera docent, neque Diodorus Græcus* (sic enim leg. alii docuerũt, non *Theodorus*) *aut Thallus: neque Cassius Seuerus aut Corn. Nepos, neque vllus commentator huiusmodi Antiquitatum, aliud quam hominem promulgarunt.* Quod Minutius Felix in Octauio exscripsit & Lactantius lib. I. ca. XIII. Diuinar. Institut. vt in Fragmentis Corn. Nepotis diximus.

Nauiandi dicunt] Aut deest vox, aut *nauiam* G
leg. qua de Festus Pompeius: *Nauia ex vno ligno exsculpto; vt nauis, quo vtuntur alueo in vindemia.* & Macrob. lib. I. Saturn. cap. VII. his gemina refert. *Ianus*, inquit, *cum Saturnum classe perfectum excepisset hospitio, & ab eo edoctus peritiam ruris, ferũ illũ & rudẽ ante fruges cognitas victũ in melius redegisset, regni eũ societate munerauit. Cum primus quoq; æra signaret, seruauit & in hoc Saturni reuerentiã, vt quoniã ille naui fuerat aduectus,
ex vna quidem parte sui capitis effigies, ex altera vero nauis exprimeretur; quo Saturni memoriã etiã* H
in posteros propagaret. Aues ita fuisse signatũ hodieq; intelligitur in alea lusu, cum pueri denarios in sublime iactantes, capita aut nauium; lusu teste vetustatis, exclamant. Sic enim in m. ss. quatuor integre legi non *nauim*, testantur Pithoei fratres doctissimi. Hodieque in vsu est ille lusus: Galli vocant *iouer à croix au pile.* Ceterum de signato ære primum à Iano, vel, vt alii, à Saturno, Athenæus lib. xv. Plutarchus Problematis: Plinius lib. I
XXXIII. ca. III. Ouid. I. Fastor. & Lactantius lib. I. Diuin. Instit. De Quadrante Ratilo M. Terent. Varro lib. IV. de L. L. & Festus Pompeius.

Græca scil. appellatione] ἀπὸ τοῦ ὄρους, à monte, quod montes ipsi incolerent. Dion. Halicarn. li. I. lege. igitur, *qua illi ὄρη vocant*: vel: *qui illis oras faciunt.*

Versibus quos olim] Laudat Cicero hęc Enniana.

---*scripsere alii rem,*
Versibus, quos olim Fauni vatesque canebant, K
Cum neq; Musarũ scopulos quisquã superarat,
Nec dicti studiosus erat---

in Bruto, Oratore & lib. de Diuinatione. & Varro li. VI. de L. Lat. Quod sequitur *inuium deum* corruptũ, pro *Inuum Deum*. T. Liuius li. I. *Pana Romani post Inuũ vocarunt*: & Seruius ad illud Virg. VI. Aen. *Pometios Castrumque Inui, Bolaniq; Coramque, Inuus*, inquit, *Latine appellatur, Græce Πᾶν. Item ἐφιάλτης Græce, Latine Incubus.*

Idem

A vt recte habeat scripta lectio, legendumque sit *Iulius Cæsar*. Certè procliuis error, traductis nonnihil literis pæne iisdem. Et verò C. Iulium Cæsarem Auguralium libros scripsisse inter doctos conuenit, laudatos à Prisc. lib. VI. & VIII. Gramm. Auspiciorum sextum decimum Macrobius I. Saturn. citat, & Pontificalium libros auctor noster sup. quos, licet nō nominet, perpetuò citari puto.

Colonia deducta] qui *prisci Latini* dicti sunt, inquit Liuius. de Preneste & Pometia dixi in Notis

B Illustrium.

Fratris sui filium] *Egestum* Halicarn. Plutarch. *Ænitum* in parall. num. *69*. Eutropius *Sergestum* appellat, alii etiam *Lausum*.

Necari facerd. iussit] Quidam viuam humi defossam aiunt, vt Vestales delinquentes solent. Vide Plutarch. probl. *96*.

Impositos alueo pueros] Liuius fluitante alueo expositos pueros dicit, quem pro nauigio rudi capit Gyraldus, nam Plutarch. in Romulo scapham vocat.

C

Acca Larentia] In M.S. constanter *accelerantia*: emendaui *Acca Larentia* transpositis litteris, quod propius abest à scripta lectione, quā quod in vulg. ferè *Acca Laurentia*.

Ruminalem dictam] Huius fici meminit Cornelius Tacitus XIII. Annali extremo. De Lupa eadem in Eusebii Chronicis leguntur.

Eaq. in centenos hom.] contrà Liuius: *Non cum globo iuuenum (nec enim erat ad vim apertam par) sed aliis alio itinere missis certo tempore ad regiam venere pastoribus*. cet. D

Remuriam appellaret] Ennius apud Cicer. I. de diuinat.

Certabant vrbem Romam Remuramne vocarent:

Omnis cura viris vter esset Induperator.

Ne quis vallum transiliret] Liuii verba sunt: *Vulgatior fama est ludibrio fratris Remum nouos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum.* quomodo melius legi quàm *transiliuisse* Diomedes I. Gramm. admonuit. Muros tamen E non rectè appellat, cùm Tarquinius Priscus primus vrbem muro lapideo cinxerit; nisi muri fundamentum & designationem aratro factam intellegas. Illud non prætermittendū primum Virorum illustrium cap. de Proca in M.S. affuisse; sequebatur enim perpetua serie *Romulus asylum conuenit*. nam vulgatæ edit. illa de origine vrbis, hinc concinnata. Nunc Ioannis Metelli sententiam pridem promissam de huius opusculi Viro- F rumq; illustrium Rom. auctore audiamus.

IOAN. METELLVS SEQVANVS STEPHANO PYGHIO S. D.

ACcepi à *Clariss. Viro Cornelio Vaeto Gandauo antiquissimum scriptum Codicem. Continet* Illustr. Virorum vitas, *quæ Plinii titulo circumferuntur, &* Victoris Aurelii Historiæ abbreuiatæ, *inquit*, ab Augusto Octauiano; id est, à fine T. Liuii vsq; ad consulatum decimum Constantii Augusti & Iuliani tertium; *de Cæsarib. libellum. Ille Plinii, nullius adscriptum nomen habet: vnde & in suspicionem venio, cum de eo quidam dubitent, (nō desunt enim, qui eum Suetonio tribuant) vt* Asconii Pediani *esse censeam, non* Cornelii, *vt alii volunt*, Nepotis. *Est editio tertia parte completior. Initium facit ab origine vrbis Rom. & finis sic habet.* Expliciunt nomina Principum Rom. *Quamobrem hanc inscriptionem indidi:* Q. ASCONI PEDIANI PATAVINI, DE ORIGINE PRINCIPIBVSQ. GENTIS LIBER. *Dicitur in eius anonymo titulo collectus & digestus, à quo vero non scribitur:* nimirum ex Verrio Flacco, Veratio, Fabio Pictore, Licinio, Varrone, Cæsare, Tuberone, & omni priscorum historia. Proinde, *inquit*, vt quisq; Neotericorū asseuerauit, hoc est Liuius, & Victor Afer. *Victorem addit, non propter hunc librum: sed propter* Aurel. Victorem, *de quo diximus, qui huius historiam, quæ desinit in Antonio & Cleopatra continuauit, inde in Iuliani Consulatum tertium. Hi auctores laudantur hoc libro omnes, præter Varronem, Flaccum, Veratiumq. nec non Victorem Afrum. At vltra illos, etiam nominatim afferuntur, Ennius, Cassius, Pontificaliū libri, Alexander Ephesius de bello Marsico, Lutatius, Vulcatius, Acilius Piso, Sempronius, Domitius, Octauius, nec non Cato de origine generis humani, A. Postumius de aduentu Æneæ, Aufidii epitome, Vennonius, Annius, Sex. Gellius in origine gentis Rom. Qui libri non exstant. Ex his quos habemus, adducuntur, Virgilius sæpenumero, Sallustius, Plautus, Homerus, ac Liuius. Nullus autem horū omnium (ni fallor) post Asconiam dixit. Atq. hæc tantum priore libri parte, hoc est, ea, quæ originem vrbis Rom. siue auctores & principes, Rom. generis conditores, qui ante constitutā remp. fuere, describit. Nam ea parte libri, quæ edita est, quæ habet principes generis Rom.*

Excepto tamen Victore Afro, qui sub Iuliano vixit.

qui post remp. fundatam exstiterunt, nullius omnino liber, neq; in Victoris epitoma refertur. Cur vero credam, hunc de Viris Illustrib. librum esse Asconii, moueor, quod paulo post eius initium sic scribit: Quare autẽ addidit Tytus (de Virgilio nimirũ loquitur) suo loco plenissime adnotauimus in cõmentatione, quam occepimus scribere, cognita ex eo libro, qui inscriptus est, de Origine Patauina. Erat n. Patauinus Asconius, ita vt coniectura sit eum potius, quàm alium suæ gentis originem scripsisse, quo eam illustraret, & suis gratum faceret. At vero quæ de origine vrbis, sic quoq; cõmentationem edidisse. quod & antiquitatis perscrutandæ non solum esset studiosissimus, verùm etiam scientissimus. Id quod ex eius in Ciceronẽ fragmentis luce clarius est. Quæ si quis, cum hoc libro conferet: equidem, agnoscet par in ea emendanda studium, & similis quædam scribendi, illi & huic consuetudo, siue dictionẽ spectes, siue quid excutiendi rationem, inest & elucet. Eadem & inscriptio. Commentationes enim, appellat suas in Cic. explicationes. Efficitur præterea vt Asconium huius de Viris illust. libri auctorem esse putem, quod Liuium in eo æqualem scribit. Sed horũ, inquit, opinionibus omnium diuersis repugnat nostræ memoriæ proclamans historia Liuiana, quæ testatur, quod auspicato Romulus ex suo nomine Romam vocauit. Et pro Cornelio. Sunt, inquit, tamen qui eundẽ illum duorum numerum, quem Cicero, ponant. Inter quos Tuditanus & Pomponius Atticus, Liuiusq; noster. Tum etiã quod in hoc de origine, principibusq; Rom. libello, quemadmodum & illis, quæ supersunt, in Ciceronem fragmentis frequenter admodũ Virgilii testimoniis vtitur cum quid astruit, & vtrobiq; nonnunquam nostrum appellat. Fuit enim Asconius adeo Virgilii studiosus, vt librũ contra Virgilii obtrectatores, quemadmodum in vita eiusdem Virgilii Ti. Claudius Donatus adfert, ediderit. Nam Octauium Auitum & Poetilium Faustinum furta Virgilii, vnde videlicet quæq; carmina surriperentur, notasse, Seruius refert.

Asconii ætas. Asconium itaq; Neronis tempore, vixisse Eusebius ait, eiq; Fabius Lat. linguæ cultum & auctoritatem attribuit: Plinius vero inter auctores suos eum enumerat. Ætatem ad annum octogesimum quintum perduxit, adeo vt Virgilio notus esse potuerit & Liuio. Quæ cum ita sint, his fere coniecturis quinq;, quas summatim repeto, adducor, vt auctorem huius libri de

1. Viris Illustrib. & origine vrbis Asconium faciam. Primo quia sub initium capitis 1. auctor libri scribit in hæc verba: Quare autẽ addidit Tytus (de Virg. loquitur) suo loco plenissime adnotauimus in commentatione, quam occœpimus scribere, cognita ex eo lib. qui inscriptus est, de origine Patauina. Ita cum eum librum de origine Patauina scripserit, potuit, & dum eam scriberet, vnà scribere de Origine gentis Rom. quod sit prope eiusdem argumenti. Saltem affinis propter Æneam, à quo vrbs initium duxit suum, vel non dissimilis quidem. De Patauina vero origine Asconium potius, quàm alium quemuis scripsisse ideo fit verisimile, quia Patauinus esset, quo suæ gentis historiam illustrans, gratum iis faceret. At si Asconius eius de origine Patauina libri est auctor, necessariũ est fateri ex his proximis superiorib.

2. verbis eum huius auctorẽ esse libri. Secundo probatur à pari in genere eodem scribendi diligentia. Asconio enim consuetum fuit antiquitatis historiam perscrutari potissimum, vti ex eius in Ciceronem fragmentis constat. In aliis eius libris generalis argumenti particulares cõmentationes historicas discutiendi tractandiq; persimili cum libro nostro consuetudine ac diligentia: neq; leuiter, sed expensis variis auctorũ de iis, vt his sententiis. Cuius antiquitatis fuit omnium sui temporis & doctissimus & diligentissimus: ita vt loca obscura propter ignorantiam antiquitatis abstrusa difficillima explicaret. Id enim ipsius est præcipuum, nempe summa diligentia ex variis auctorib. reconditas historias eruere intelligendo Ciceroni, quod ex parte in Virgilio fecisse, vt in Cicerone ex hoc superiore loco, quo clara faceret duo Latinæ linguæ lumina credendũ. Indicatis in iis illis historiis, quæ incognitæ illos aliquibus locis redderent non intellectos, imo impeditos tot etiam, vt historiæ veritas elucesceret. Atq; vti his cõmentationem suam illam ille nominat, & illa quoq; in Ciceronẽ sua Commentaria, ipse Commentationes (sic enim in ve-

3. tustis libris legitur) vocat. Tertio non solum antiquitatẽ in specie enodandi studium & consuetudo, Asconium huius auctorẽ esse libri verisimiliter probat: sed etiam par eius scribendi cum hoc libro stylus, si quis diligenter attenderit. Quanquam necesse est dissimilitudinem esse quandam in nonnullis propter generis scribendi diuersitatẽ. Nam in fragmentis in Ciceronem etiam Grammaticum agere cogitur: hic vero Historicum præcipue, quia vitas breuiter ex professo describit, non autẽ aliquem auctorem, puta poetam, vel oratorem exponit. Sed tamen animaduerti

hoc li-

hoc libro clausulas eum nõ rectè incipere ab his particulis, At verò, Igitur, *id quod in fragmen-*
tis illis non obseruaui fieri, nisi illud tribuatur historiæ diuerso generi. At certè vti breuis illic est,
& nihil in illis fragmentis, in dicendo redundat; ita hic quoq; & quadã verba, quæ Ciceronianis
fortè non placerent, vt hic vsurpat veluti neotericus, *&c. atq; quosdam loquendi modos, qui*
delicatis aurib. duri videri possint. Quartò, verisimile fit Asconium libri auctorẽ esse, quia hoc 4.
libro nullus citatur auctor posterior ætate Asconii, sed omnes ab eo citati, vel eius ætatem præcesse-
runt, vel ei certè contemporanei fuerunt. Eum præcesserunt, quos sup. enumerauimus, ei vero æ-
qualis fuit Liuius, & eius quoq; ciuis nimirum Patauinus. forte etiam Virgilium videre potuit.
Atqui de Liuio constat. Nam hoc lib. cap. de Roma condita: Sed horum, *inquit*, opinionib. o-
mnium diuersis repugnat nostræ memoriæ proclamans historia Liuiana, quæ testa-
tur, *&c. At idem in Ciceronis fragmentis Liuium appellat* nostrum, *vti hic. Vnde meritò con-*
iicere liceat Asconium & hic esse, qui suum & hic Liuium vel memoria sua historiam conscripsis-
se. Porro eo tempore & Liuium & Virgiliũ vixisse, quo floruit Asconius, docere poterunt Fabius
& Eusebius, qui Asconii mentionẽ faciunt. Cum igitur Liuio is quàm familiarissimus fuerit, idq;
hoc libro ostendat supra scriptis verbis, credi par est eum huius lib. & alterius de origine Pata-
uina *auctorem existere. Et quod ad Virgilium attinet, & hoc libro, & in Cic.* nostrum *etiam*
adpellat: videlicet cap. de Hercule Recarano: Quam opinionem, *inquit*, sequi metuit noster
Maro. *& cap. de Saturno:* Vsq; eo, *inquit*, vt etiam, cum aliis diis sacrificium, dato thure
in altaria Iouis, prior nominetur, cognomento quoq; addito Pater, secundum quod
noster sic intulit: *Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem.*

Quinto, auctorum quos hic liber citat, in testimonium rei quam probare velit, quosdam A- 5.
sconius etiam laudat in fragmentis in Cic. faciendæ fidei, maximè Liuium, quem nostrũ *adpel-*
lat. Et Virgilium, quem sæpissime citat, ac nostrum *quoq; vocat: Ergo hæc eius vtrumq; sic &*
hoc loco, & fragmentis compellandi tanquam familiares & amicos non infrequens consuetudo,
propemodũ euincat ipsum auctorem huius lib. credi debere. Citat & Sallustium Plautumq; vt li-
bet, no[illegible] *tamen omisso pronomine, adeo vt eo pronomine sibi Liuium ac Virgilium familiares*
amicitia cum iis contracta, & contemporaneos fuisse satis indicet: Non autem nostros *eos dixe-*
ris ratione communionis studiorum, vel alias amoris quo eos non visos complecteretur.

AVCTORVM, QVI HIC LAVDANTVR, NOMINA.

RERVM SERIES.

SERIES VIRORVM ILLVSTRIVM.

DE VI-

DE VIRIS ILLVSTRIBVS LIBER.

Auctior & emendatior opera And. Schotti. ac breuibus NOTIS *dein vberioribus illustratus.*

PROCA REX ALBANORVM. 1

A PROCA rex Albanorum Amulium, & Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis vicibus habendum reliquit, [1] & vt alternis imperarent: sed Amulius fratri imperium non dedit: & [a] vt eum sobole priuaret, Rheam Siluiam filiam eius, Vestæ sacerdotem præfecit, vt virginitate perpetua teneretur: quæ à Marte compressa, Romulum & Remum edidit. [b] Amulius ipsam in vincula [1] compegit: paruulos in Tiberim abiecit: quos aqua in sicco reliquit. Ad vagi- B tum lupa accurrit, eósque vberibus suis aluit: Mox Faustulus pastor collectos Accæ Laurentiæ coniugi educando [2] dedit. Qui posteà, Amulio interfecto, Numitori auo regnum [c] restituerunt: ipsi, pastoribus [3] coadunatis, ciuitatem condiderunt: [d] quam Romulus augurio victor, quòd ipse XII. Remus VI. vultures viderat, Romam vocauit. & vt eam prius legibus quàm mœnib. muniret, edixit ne quis vallũ transiliret: quod Remus irridens, transiluit, [4] & à Fabio [5] Celere Centurione rastro fertur occisus.

ANNO A CAPTA TROIA. [a] CCCXXCIX.

[b] CDXV.

[c] CDXXXII.

[d] *Olymp.* VII. *anno* I. *ex a. d.* XI. *Kal. Maii qui vrbis Natalis Palilia dictus.*

C

1. Sic loquitur Iustinus lib. XVI. hist. Plaut. Amphitruone, & Menæchmis, alibi.
2. Quidam libri vett. *Educandos tradit.*
3. Mediolan. codex, *adunatis pastoribus.*
4. Alii *transiliuit.* vide Diomed. 1. Gramm.
5. Manuscripti libri: & à Celere Centurione rutro fertur occisus. Varro [illegible] apud Noniũ. *Cui Celer Antipatri Stoici fil⁹ rutro caput displanat.*

ROMVLVS ROMANORVM REX I. 2.

ROMVLVS asylum conuenis [1] patefecit: & magno exercitu facto, quũ [a] videret coniugia deesse, per latos à finitimis ciuitatibus petiit. Qui- D bus negatis, ludos Consualia [b] simulauit: ad quos cùm vtriusque sextus multitudo venisset, dato suis signo, virgines raptæ sunt: ex quibus quum vna pulcerrima cum magna omnium admiratione duceretur, Thalassio eam duci responsum. Quæ nuptiæ quia feliciter cesserunt, institutum est, vt omnibus nuptiis Thalassii nomen [2] inuocaretur. Quum feminas finitimorum Romani vi rapuissent, primi Cęninenses contra eos [c] bellum E sumserunt. Aduersum quos Romulus processit, & exercitum eorum, ac ducem Acronem singulari prælio deuicit. Spolia opima Ioui Feretrio in Capitolio consecrauit. [2] Sabini ob raptas bellũ aduersus Romanos sumserunt. Et quũ Romæ appropinquarent, Tarpeiam virginem nacti, quæ [3] aquæ caussa, sacrorum gratia, hauriendę descenderat, ei T. Tatius optionem muneris dedit, si exercitum suum in [4] Capitolium perduxisset: Illa petiit quod illi in sinistris manibus gerebant, videlicet anulos & armillas.

[a] I.

[b] IV.

[c] IV.

ANNO V.C. quibus dolosè repromissis, Sabinos in arcem perduxit, vbi T. Tatius scutis eam obrui precepit. Nam & ea in læuis habuerant. Romulus aduersus Tatium, qui montem Tarpeiū tenebat, processit: & eo in loco, vbi nunc Romanum forum est, pugnam conseruit: ibi Hostus Hostilius fortissimè dimicans cecidit: cuius interitu consternati Romani, fugere cœperunt. Tunc Romulus Ioui Statori ædem vouit, & exercitui [5] seu forte, seu diuinitus restitit. Tunc raptæ in medium processerunt: & hinc patres, inde coniuges deprecatæ, pacem conciliarunt Romulus fœdus [d] percussit, & Sabinos in vrbem recepit: populum à Curibus opido Sabinorū Quirites vocauit. Centum Senatores [6] ab ætate Patres appellauit. Tres equitum centurias instituit, quas à suo nomine [7] Ramnenses, à T. Tatio Titienses, à Lucumone Luceres appellauit. Plebem in triginta curias distribuit, easq; raptarum nomine appellauit. Quum apud Capreæ paludem exercitum lustraret, numquam [e] comparuit: Vnde inter Patres & populum seditione orta Iulius Proculus vir nobilis in contionem processit, & iureiurando firmauit, Romulū à se in colle Quirinali visum augustiore forma, quum ad deos abiret: eundemq; præcipere, vt seditionibus abstinerent, virtutem colerent: futurum vt omnium gentium domini existerent. Huius auctoritati creditum est: ædes in colle Quirinali Romulo cōstituta, ipse pro Deo cultus, & Quirinus est appellatus.

[Margin: d VIII. — e XXXVII. Imperii XXXVIII. — Section letters A, B, C]

1. *Nomen inuocaretur*] Vetus codex, *nomen iteretur*. versu seq. *τὸ vi* delendum M.SS. auctoritate. *Feretrius* autem vt per F. scribatur Analogia monet.

2. *Sabini*] M.SS. ampliores. *Antēnates, Crustumini, Fidenates, Veientes, Sabini etiam ob rapt.*

3. *Aqua caussa, sacrorum gratia*] alterutrum superat, & à glossa in contextum irrepsit, & rectè aruit à M.SS. Leg. igitur, *qua aqua, sacrorum gratia, haurienda*, vel *qua aqua, caussa sacrorum, haurienda*. Sic Sallust. Iugurth. Liuius lib. V. Vide Priscianum.

4. *in Capitolium*] *arcem* V.C. Nondum enim Capitolium erat. sed Prolepsis est historicis familiatis. D

5. M. SS. *exercitus seu forte, seu diu: restitit.* vel, *exercitum s.f.d. restituit.* Rectè sup. *Hostius Hostilius* leg.

6. *Centum Senatores à pietate Patres appell.* M.SS. Forte leg. *Centum Senatores ab ætat. à pietate Patres appell.* Vide Notas auctoris.

7. *Ramnes* habent V. lib. *Tasienses, à luci communione Luceres* & mox: *nominibus.* & inf. *ad Capræ* vul. codd. & *nusquam comparuit*. Melius. E

NVMA POMPILIVS
ROM. REX II. 3.

interregnum ann. 1. POST consecrationem Romuli, cùm [1] diu interregno seditiones orirentur, Numa Pompilius Pomponii filius, Curibus opido Sabinorum accitus, cùm [2] adducentibus ciuibus Romam venisset, vt populum ferum religione molliret, sacra plurima instituit, ædem Vestæ fecit, virgines Vestales legit: Flamines tres, Dialem, Martialem. Quirinalem: Salios Martis sacerdotes, quorum primus Præsul vocatur, XII. instituit. Pontificem Maximum [3] creauit. Portas Iano gemino [b] ædificauit. Annum in XII. menses distribuit, additis Ianuario, & Februario. Leges quoque plurimas & vtiles: & omnia iussu Egeriæ nymphæ vxoris suæ se facere simulans. Ob hanc tantam iustitiam bellum ei nemo intulit. Morbo [c] solutus in Ianiculo sepultus est, vbi post multos [d] annos articula cum libris à Terentio quodam [4] exarata. qui libri, quia leueis [5] quasdam sacrorum causas continebant, ex auctoritate Patrum cremati sunt.

[Margin: a XLIV. — b XLII. — c XDCI. Imp. XLIII. — d DLXXIII. — Section letter F]

1. Cùm

A 1. *Cum diu interr.*] Latinè dictum opportuit *diuturno*, vel *multa*. In M.S. opt. *cum diu interregnum esset, & seditiones*. Plutarch. tantum dissensiones ortas ait. Mox *Pomponis* malim, quàm *Pomponii*.

2. *addicentibus auibus*] disertim M.SS. omn. Profectus autem consultis auibus. quanquam vulg. lectio ferri potest. Plauto Asinaria, *admittunt aues*. contra *Abdicunt. Impetritum, inauguratum est, quouis admittunt aues*. Vide notas.

B

3. *& vtiles*] Amplius lib. vett. *& vtiles tulit omnia quæ gerebat iussu Egeriæ*, quos sequor. Anno. C.V.

4. *exarata*] M.S. *extracta*, nihil muto. significat enim arando effossam, erutamq; arcem. Sic in lege Numæ apud Festum: *Si quis terminum exarassit ipsus est boues sacri sunto*. Vtitur & Cic. 2. de Legib. Plinius, alii. Vide Plinium lib XIII. cap. XI. & August. lib. XVII. cap. XXXIV. Ciuitatis Dei, ex Varrone lib. V. Rerum Romanarum.

5. *quia leueis*] quid si *lauas*, id est, sinistras?

TVLLVS HOSTILIVS ROM. REX III. 4.

TVLLVS Hostilius, quia[1] bonam operam aduersum Sabinos nauauerat, rex creatus, bellum Albanis indixit, quod trigeminorum[2] certamine finiuit.[a] Albam propter perfidiam ducis Metii Suffetii diruit. Albanos Romam transire iussit. Curiam Hostiliam constituit. Montem Cœ-
C lium vrbi addidit. Et dum Numam Pompilium sacrificiis imitatur, Ioui Elicio litare non potuit, fulmine ictus cum regia[b] conflagrauit. Quum inter Romanos & Albanos bellum fuisset exortum ducibus Hostilio & Fufetio, placuit rem paucorum certamine finire. Erant apud Romanos trigemini Horatii, tres apud Albanos Curiatii, quibus fœdere icto concurrentibus statim duo Romanorum ceciderunt: tres Albanorum vulnerati. Vnus Horatius quanuis integer, quia tribus impar erat, fugam si-
D mulauit: & singulos per interualla, vt vulnerum[3] erat dolor, interfecit. Et quum spoliis onustus rediret, sororem obuiam habuit: quæ viso paludamento sponsi sui, qui vnus ex Curiatiis erat, flere cœpit. frater eam occidit: qui[4] apud Duumuiros condemnatus, ad populum prouocauit: vbi patriis lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratia sub tigillum missus, quod nunc quoq; viæ suppositum, Sororium appellatur. Metius Fufeti-
E us dux Albanorum, quum se inuidiosum apud ciueis videret, quod bellū solo trigeminorum certamine finisset, vt rem corrigeret, Veientes & Fidenates aduersus Romanos incitauit. Ipse à Tullo in auxilium accersitus, aciem in collem subduxit, vt fortunam[5] belli experiretur, ac sequeretur. Quare Tullus intellecta, magna voce ait, illud suo iussu Metium facere. Qua re hostes territi, victique sunt. Postera die Metius quum ad gratulandum Tullo venisset, iussu ipsius quadrigis religatus, & in diuer-
F sa[6] distractus est.

a xxcv.
b cxiii.
Imp. xxxii.

1. *quia bonum*] [illegible] Repugnat enim & historiæ & temporum rationi. Forte leg. *quia auus eius bonam operam*. Nam de Tullo Hostilio supra cap. II.

2. *certamine finiuit.*] Perturbata hæc videntur Io. Greionio eruditiss. viro, itaq; è Liuio concipienda: *certamine finiuit: nam cum apud Romanos Horatii apud Albanos trigemini essent Curiatii, ducibus Hostilio & Fufetio placuit*, &c. vsque ad finem cap. *in diuersa distractus est. Albam propter perfidiam ducis Metii diruit. Albanos*, &c. *cum regia conflagrauit*. Lector arbitrabitur.

3. *vt vuln. erat dolor*] Melius, *sinebat dolor*. M.SS. *vt vuln. patiebatur dolor, insequentes interfecit*.

4. *qui apud*] Forte, *Quare apud* & inf. *eáque re hostes territi*.

5. *vt fortunam sequeretur*] Tantum scripti lib. Reliqua à glossa sunt.

6. *distractus*] Varro de vita pop. Romani lib. I. *Metium Fufetium propter perfidiam interfecit pæne imperiosius quam humanius: Nam equis ad curriculum ex vtraque parte deligatum distraxit*. Verg. 6. Æneid. *Turbatis distraxit equis*, &c.

ANCVS MARCIVS ROM. REX. IV 5. A

ANcvs Marcius Numæ Pompilii ex filia nepos, æquitate & religione auo similis, Latinos bello [a] domuit. Auentinum [1] & Ianiculum móteis vrbi addidit. Noua mœnia opido circundedit. Siluas ad vsum nauiũ publicauit. Salinarum vectigal instituit. Carcerẽ primus ædificauit. Ostiam coloniam maritimis commeatibus opportunam in ostia Tiberis [b] deduxit. Ius feciale, quo legati ad res repetendas vterentur, ab Æquiculis transtulit: quod primus fertur [2] Hesus excogitasse. His rebus intra paucos dies confectis, immatura morte [c] præreptus, non potuit præstare, qualem promiserat, regem. B

a cxvii.
b cxxvii.

1. *Auentinum & Ianic.*] *Murcium & Ianic. Venus* apud Festum Pompeium.

2. *Hesus*] Iulius Paris in Epitoma lib. X. Valerii Max. *Sertorem Resium* vocat: alii *Resum*. Cæterũ ius feciale de rebus repetendis belloq; indicendo ad Numam refert Plutarch. Camillo.

3 *paucos dies*] *annos* potius Ennius: *Postquã lumina sis oculis bonus Ancu' reliquit.* Idem II. Annal. de Ostia colonia, apud Festum in *Quæso*.

c cxxxvii. Imp.xxiv.

C

L. TARQVINIVS PRISCVS, ROM. REX. V. 6.

LVcivs Tarquinius Priscus [Lucumo, [1] Græci] Demarathi filius, Corinthi tyrannidem fugiens, in Etruriam commigrauit. Ipse Lucumo dictus, vrbe Tarquiniis [2] progus, Romam petiit. Adueniendi aquila pileũ sustulit: & cum altè subuolasset, reposuit: Tanaquil [3] coniux, auguriorum perita, regnum ei portendi intellexit. Tarquinius pecunia & industria dignitatẽ, atq; etiam Anci regis familiaritatem consequutus est: à quo tutor liberis relictus, regnũ intercepit, & ita administrauit, quasi iure [4] adeptus fuisset. Centum [5] Patres in curiam legit, qui minorum gentium sunt appellati. Equitum [6] centurias numero duplicauit: nomina mutare nó potuit, Accii Nauii auguris auctoritate deterritus, qui fidem artis suæ nouacula & cote firmauit. Latinos bello domuit, Circum maximum ædificauit. Ludos magnos instituit. De Sabinis [a] & Priscis Latinis triumphauit. Murum lapideum vrbi circundedit. Filium XIII. annorũ, quòd in prælio hostem percussisset, prætexta & bulla donauit, vnde hæc ingenuorũ puerorum insignia esse cœperunt. Pòst ab Anci liberis, immissis percussoribus, per dolum [7] regno exutus est. & [b] interfectus. D E

a clxxi.
b clxxv. Imper. xxxviii.

1. *Lucumo Græci*] Locus ante hac mire corruptus circumferebatur: nunc ope M. SS. in integrum restitutus. *Lucius Tarqu. Priscus Damarati Corinthii filius, eius qui Cypseli tyrannidem fugiens in Etruriam commigrauit*, vel sic *Damarati filius qui (Demeratus) Corintho tyrann. fugiens*. Liu. lib. I. Pliu. lib. XXXV. ca. III. & Cic. V. Tuscul. quæst. Cætera in Notis auctoris.

2. *profugus*] Valer. lib. III. cap. VI. legendus, qui à Steph. Tighio est emendatus. M. SS. nostri summo consensu, *profectus*. quod placet; de filio enim non de patre Demarato sermo.

3. *Tanaquil.*] qua de, & Lucumonis significatione, vide Ausonianas lectiones Ios. Scaligeri Europæ phœnicis.

4. *quasi iure*] Sic de Seruio Tullio L. Annæus Florus, siue is Seneca est. Atqui Priscus populi iussu, & patrum auctoritate, & auspicato rex creatus est; nec erat regnum Roman. hæreditarium, quanuis Dionysius sic sæpe vocet.

5. *Centum Patres*] Liuius: *Priscus centum in Patres legit, qui deinde Minorum gentium sunt appellati. Deinde*, id est, à L. Bruto, ex Tacito libro II. P. Pithœus libro II. Subseciu. lect. cap. VII. F

6. *Equitum*] Perturbata hæc, quæ sic è Liuio concinnanda. *Latinos bello domuit. Circũ max. ædif. Ludos magnos instituit. Muro lapideo vrbem circundare paranti bellum Sabinum interuenit. Equitum centurias, &c. de Latinis & Priscis triumphauit. Filium XIII. ann. cat.*

7. *regno exutus*] M. SS. aliquot. *regia exitus & interfectus est.* Ennius de Tanaquili. *Tarquinii corpus bona femina lauit & vnxit.*

SER-

A ## SERVIVS TVLLIVS REX VI. 7 *Anno.V.C.*

SERVIVS Tullius P.[1] Corniculani, & Ocrisiæ captiuæ filius, quum in
domo Tarquinii Prisci educaretur, flammæ species caput eius am-
plexa est. Hoc viso Tanaquil summam ei dignitatem portendi intel-
lexit, coniugi suasit, vt ita eum vt liberos suos educaret. Qui cùm ado-
leuisset gener à Tarquinio assumptus est. Et quum rex occisus esset, Ta-
naquil ex altiore loco ad populum despiciens, ait, *Priscum Tarquinium*
B *graui quidem, sed non lethali vulnere accepto, petere vt interim dum conualescit,*
Seruio Tullio[2] *audientes essent.* Seruius Tullius quasi precario regnare cœ-
pit, sed rectè imperium administrauit. [3] Etruscos sæpè[a] domuit: col- [a] CLXXXIX.
lem Quirinalem & Viminalem & Exquilias vrbi addidit. Aggerem fos- CXXCII.
sasque fecit. Populum in quatuor tribus distribuit, ac post plebi distri- CXXCVI.
buit annonam, mensuras, pondera, classes, centuriasque constituit.
[4] Latinorum populis persuasit, vti exemplo eorum, qui Dianæ Ephe-
C siæ ædem fecissent, & ipsi ædem Dianæ in Auentino ædificarent. Quo
effecto, bos [5] cuidam Latino miræ magnitudinis nata est. Responsum
somnio datum, eum populum summam imperii habiturum, qui[6] pri-
us bouem illam immolasset. Latinus bouem in Auentinum egit, & cau-
sam sacerdoti Romano exposuit. Ille callidus dixit, prius eum viuo flu-
mine manus abluere debere. Latinus dum ad Tiberim descendit, sacer-
dos bouem immolauit. Ita imperium ciuibus, sibi gloriam facto consi-
D lióque vendicauit. Seruius Tullius filiam alteram ferocem, mitem alte-
ram habens, cùm [7] Tarquinii [Superbi] filios pari animo videret, vt o-
mnium mentes, morum diuersitate leniret, ferocem miti, mitem fero-
ci in matrimonium dedit. Sed mites seu fortè, seu fraude perierunt: fe-
roces morum similitudo coniunxit. Statim Tarquinius Superbus à Tul-
lia incitatus, aduocato Senatu regnum paternum repetere cœpit. Qua
E re audita Seruius dum ad curiam properat, iussu Tarquinii gradibus de-
iectus, & domum refugiens[b] interfectus est. Tullia [statim] in forum pro- [b] CCXIX.
perauit, & prima coniugem regem salutauit: à qua[8] iussa turba recede- *Imp.* XLIV.
re, quum domum rediret, viso patris corpore, mulionem euitantem, su-
per ipsum corpus carpentum agere præcepit: vnde vicus ille, Sceleratus
dictus. Postea Tullia cum coniuge in exilium acta.

1. *P. Corniculari & Ocrisiæ*] *Tullii Corniculani* Liuius. Alii *Sp. Corniculani & Ocretiæ.* Vide Sex Pompeium dict. Nothum.

F 2. *audientes essent*] adde ex M.SS. dicto *audientes.*

3. *Etruscos*] Rursum perturbatus ordo, quem Io. Greionius sic reponendum putauit, Liuii auctoritatem secutus. *Etruscos sæpe domuit: populum in quatuor tribus distribuit classes centuriasque, mensuras, & pondera constituit. Collem Quirinalem & Viminalem, & Esquilias vrbi addidit: Aggerem fossásq; fecit, ac post plebi distribuit annonã. Latinorũ populis,* &c. Nihil tamẽ mutuo fretus M.SS. libris.

4. *Latinorum pop.*] M.S. amplius: *Primus omnium censum ordinauit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Latinorum populis.* Censum autem fecit A.V.C. CXXCVII.

5. *bos cuidam*] Vett. lib. Quo facto bos *quædam,* & Liuius Sabinum facit.

6. *qui prius*] M. SS. libri *cuius ciuis* quomodo & Liuius & mox, *callide dixit.* inf. quoq; *Dum Latinus ad Tiberim.*

7. *Tarquinii Superbi filios*] τὸ *Superbi* abest à M.SS. & certè historiæ repugnat, nam *Priscus* intelligendus. Ex ora igitur in seriem irrepsit glossema. Nepotes autem Tarqu. Prisci Dionysius vocat. quo de elegans exstat Laur. Vallæ disputatio. Hinc factum vt quod Victor inf. *paternum regnũ,* L. Florus auitum vocet lib. 1. cap. 7.

8. *à qua*] Lege *à quo iussa è turba decedere,* vel *à qua missa turba discedens.* vtrumq; ex lib. M.SS. & sub. *statim* dele: redundat enim.

TARQVINIVS SVPERBVS ROM. REX VII. A

8.

TARQVINIVS Superbus cognomen à moribus meruit. Occiso Seruio Tullio, regnum scelestè occupauit. tamen bello strenuus, Latinos Sabinósq; domuit: Suessam, Pometiam Etruscis[1] erupuit: Gabios per Sextum filium, simulato transfugio, in potestatem redegit, & ferias Latinas primus instituit. Lacus[2] in Circo, & cloacam maximam fecit, vbi totius populi viribus vsus est: vnde illæ fossæ, Quiritium sunt dictæ. Quum B
[a] CCXLIV. Capitolium inciperet, caput hominis[a] inuenit: vnde cognitum est eam vrbem caput gentium futuram. Et quum in obsidione Ardeæ filius eius Lucretiæ stuprum intulisset, cum eo in exilium actus, ad Porsenam Etru-
[b] CCXLIV. riæ regem confugit: cuius ope regnum retinere tentauit. Pulsus[b] Cumas
Imper. XXV. Mor. CCLIX. concessit: vbi per summam ignominiam reliquum vitæ tempus exegit.

1 *Etruscis eripuit*] Immo. *Volscis*, auctore Liuio.
2. *Lacus*] *Locos*. M. S S. verè Liuius *foros* appellat Mox *Quiritium* leg.
3. *Regnum retinere*] Melius libb. vett. *recuperare*, & sup. *obsidio* semper præferunt. Vide Auctoris Notas hic & ad 17. & 74. cap. C

TARQVINIVS COLLATINVS, ET LVCRETIA VXOR.

9

TARQVINIVS Collatinus sorore Tarquinii Superbi genitus, in contubernio iuuenum regiorum Ardeæ erat: vbi quum fortè in liberiore conuiuio coniugem suam vnusquisq; laudaret, placuit experiri. Itaq; D equis Romam petunt. Regias nurus in conuiuio & luxu deprehendunt: exinde Collatiam petũt: Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt: ita ea pudicissima iudicatur. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus nocte Collatiam rediit, & iure propinquitatis in domum Collatini venit, & in cubiculum Lucretiæ irrupit, pudicitiam expugnauit. Illa postero die aduocatis patre & coniuge rem exposuit, & se cultro, quem veste texerat, occîdit. Illi in exitium Regum coniurarunt, eorúmque exsilio E necem Lucretiæ vindicarunt.

IVNIVS BRVTVS I. ROMAN. CONSVL.

10

IVNIVS Brutus[1] sorore Tarquinii Superbi genitus, quum eandem fortunam timeret, in quam frater inciderat, qui ob diuitias & prudentiam F fuerat ab auunculo occisus stultitiam finxit vnde Brutus dictus. Iuuenibus regiis Delphos euntibus ridiculi gratia comes adscitus, baculo sambuceo aurum infusum Deo donum tulit. Vbi responsum est, eum *Romæ summam potestatem habiturum, qui primus matrem oscularetur*: ipse terram osculatus est. Deinde propter Lucretiæ stuprum, cum Tricipitino & Collatino in exitium regum coniurauit. Quibus in exilium actis, primus
[a] CCXLV. consul[a] creatus filios suos[2] fratrisque, quòd cum Aquiliis & Vitelliis ad recipiendum in vrbem Tarquinios coniurauerant, virgis cæsos securi

per-

A percussit. Deinde in prœlio, quod aduersus eos gerebat, singulari certamine cum Arunte filio Tarquinii congressus[a] est, vbi ambo mutuis[b] vulneribus ceciderunt. Cuius corpore in foro positum, à collega laudatum, matronæ anno luxerunt. ANNO V. C. [b] CCXLV.

1 *Sorore Tarquinii*] Puto leg. *sorore patris Tarquinii Superbi.* Erat enim Tarquinia Bruti mater amita Tarq. Superbi.

B 2 *Fratrisque*] de his apud quosdam controuersum. Est certè idem in Epiroma libro secundo T. Liuii, vbi Car. Sigonius *& sororis* legendum censet.

3 *vbi ambo*] Sic emendo ex M. S S. Vulgati *se ambo mutuis vuln. occiderunt*.

HORATIVS COCLES. 11

PORSENA rex Etruscorum, cum Tarquinios in vrbem restituere[a] tentaret, & primo impetu Ianiculum cepisset, Horatius Cocles (illo cognomine, quòd in alio prœlio oculum amiserat) pro ponte sublicio C stetit, & aciem hostium[1] sustinuit, donec pons à tergo interrumperetur, cum quo in Tiberim decidit, & armatus ad suos tranauit. Ob hoc ei tantum agri publicè datum est, quantum vno die[2] circumarari potuisset: statua quoque ei in Vulcanali posita. [a] CCXLVI.

1 *Sustinuit*] *solus sustinuit.* M.SS. & post paulò *transnauit*, ἀρχαϊκῶς

2 *Circumarari*] *arari* lib. vv. quod iugerum esset tantum.

D

MVTIVS SCÆVOLA. 12

CVM Porsena rex vrbem[a] obsideret, Mutius [[1] Scæuula] Cordus, vir Romanæ constantiæ, Senatum adiit, veniam transfugiendi petiit, necem regis repromittens. Accepta potestate, in castra Porsenæ venit ibique purpuratum pro rege acceptus occidit. Apprehensus & ad regem pertractus, dexteram aris imposuit: hoc supplicii[2] à rea exigens, E quòd in cæde peccasset. Vnde quum misericordia regis abstraheretur, quasi beneficium referens, ait, trecentos aduersus eum similes coniurasse. Qua re ille territus, bellum acceptis obsidibus[b] deposuit. Mutio prata trans Tiberim data, ab eo Mutia appellata. Statua quoque ei honoris gratia constituta est. [a] CCXLVI. [b] CCXLVI.

1 *Scæuula*] Hic abest à M. S S. Rectè: pòst enim sic cognominatus.

2 *à rea*] scripti libri. Vide Martialem libro I. Epigramm.

F

CLOELIA VIRGO. 13

PORSENA Clœliam virginem nobilem inter obsides[a] accepit: quæ deceptis custodibus, noctu castris eius egressa, equum, quem sors * dederat, arripuit, & Tiberim traiecit. A Porsena per legatos repetita, & reddita. Cuius ille virtutem admiratus, cum quibus optasset, in patriam redire permisit. Illa virgines puerosque elegit, quorum ætatem iniuriæ obnoxiam sciebat. Huic statua equestris in foro posita. [a] CCXLVI. * leg. *fors* vt sup. cap. II.

ANNO V. C.

FABII TRECENTI SEX. 14. A

a CCLXXIV. ROMANI quum aduersum Veientes [a] bellarent, eos sibi hostes familia Fabiorum priuato nomine deposcit: & profecti trecenti sex duce Fabio Consule fuerunt. Quum sæpe victores exstitissent, apud Cremeram fluuium castra posuerunt: Veientes ad dolos conuersi, pecora ex aduerso in [1] conspectu illorum posuerunt, ad quæ progressi Fabii in insidias delapsi, ad [2] vnum occisione [b] perierunt. Dies, [3] quo id factum, inter nefastos relatus. Porta, qua profecti fuerunt, Scelerata est appellata. Vnus ex ea gente propter impuberem ætatem domi relictus genus propagauit ad Qu. Fabium Maximum, qui Hannibalem mora fregit, Cunctator ab obtrectatoribus dictus.

(margin: b CCLXXVI. — B)

1 *In conspectum eorum protulerunt*] Sic M. SS. Liuius libro secundo. *Secuti dedita opera passim ad illecebras propulsa pecora præcipitauere in insidias.*

2 *Et occisi ad vnum perierunt*] lib. vett.

3 *Dies*] a. d. XV. Kalend. Augusti, quo die & Aliensis pugna pugnata. Plutarchus Camillo. Liuius libro sexto. Porta autem Carmentalis est Dionysio Halicarnasseo & Ouidio secundo Fastorum. C

L. VALERIVS PVBLICOLA. 15.

a CCXLV. LVCIVS Valerius Volusi filius, primùm [a] de Veientibus, iterum [1] de Sabinis, [b] tertiò de vtrisque gentibus triumphauit: hic quia, in locum [3] Tricipitini collegæ [c] Consulem subrogauerat, & domum in Velia tutissimo loco habebat, in suspicionem regni affectati venit. Quo cognito apud populum questus quòd de se tale aliquid timuissent, immisit qui domum suam diruerent. Secures etiam fascibus demsit: eosq; in populi concione submisit. Legem de prouocatione à magistratibus ad populum tulit: hinc [4] Poplicola dictus. [5] Quum [d] diem obiisset publicè sepultus, & annuo matronarum luctu honoratus est.

(margin: b CCL. — c CCXLV. — d CCLI. — D — E)

1 *Lucius*] *Publius Valerius Volusi F.*] hic est Liuio. In Fastis Capitolinis & antiquitatibus L. appellationum.

2 *Iterum de Sabinis*] Frater eius is fuit. Affinitas nominis fefellit auctorem.

3 *Tricipitini*] Suspectum de mendo; vereor ne leg. sit *in locum Bruti collega.* Huiusmodi multa μνημονικὰ ἁμαρτήματα huic auctori cum aliis Racematoribus communia. Non propterea tamen reiiciendus. Pòst paullò, malim *non subrogauerat* legi ex Liuio, vel *nullum subrogauerat.*

4 *Poplicola*] Sic antiqui codices Marmora, & litterati (vt Plautino verbo vtar) lapp. scribunt, confirmaturque Liuii libro II. & III. auctoritate.

5 *Cùm diem obiisset*] Amplius M. SS. *Qui cùm quater Consul diem obiisset, adeo pauper exstitit, vt collectis à populo nummis, publicè sepultus sit, & annuo matronarum luctu honoratus.* F

A. POSTVMIVS. 16.

a CCXLVII. TARQVINIVS [a] eiectus, ad Manilium Tusculanum generum
b CCLVII. suum confugit; qui quum Latio concitato Romanos grauiter [b] vrgeret, A. Postumius Dictator dictus, apud Rigilli lacum cum hostibus conflixit. Vbi quum victoria nutaret, magister equitum equis frænos detrahi iussit, vt irreuocabili impetu ferrentur: vbi & aciem Latino-

rum

A rum fuderunt, & castra ceperunt. Sed inter eos duo iuuenes candidis equis insigni virtute apparuerunt, quos Dictator quæsitos, vt dignis muneribus honoraret, non reperit. Castorem & Pollucem ratus, communi titulo dedicauit. Anno V.C.

1 *Postumius*] Absque spiritu Fasti Capitolini, nummi librique veteres & Analogia à postumus pro postremus. Mox *Octauus Mamilius* B vocatur, nam Manilii plebei Romæ fuere.

2 ædem communi titulo v. c. Alii, *aras* addunt, neutrum necessario. Vide Sueton. Cæsare capite X. & XX.

LVCIVS QVINTIVS CINCINNATVS. 17

LVCIVS Quintius Cincinnatus filium Cæsonem petulantissimum [1]abdicauit, qui & à [2]Censoribus notatus ad Volscos & Sabinos confugit, qui duce [3]Cælio Gracchō bellum aduersum Romanos gerebant, C & Qu. Minutium Consulem in Algido monte obsidebant. Quintius [a] Dictator dictus: ad quem missi legati, nudum [4] eum arantem trans Tiberim offenderunt, qui insignibus sumptis Consulem obsidione liberauit. Quare à Minutio & eius exercitu obsidionali [5] corona donatus est. Vicit hosteis, ducem eorum in deditionem accepit, & [in] triumphi die ante currum egit. Sextodecimo die dictaturam, quam acceperat, deposuit, & ad agriculturam reuersus, iterum post [b] viginti annos D Dictator dictus, Spurium Melium regnum affectantem, à Seruilio Hala magistro equitum occîdi iussit. Domum eius solo æquauit: vnde locus ille Æquimelium dictus. a ccxcv.

1 *Abdicauit*] contra Liuium, & certè Abdicatio moribus Romanis incognita. l. Abdicatio. C. de patria potestate. Neque abdicauit filium Quintius, neque censores ea tempestate in E R. P. erant. Creati enim primum Anno V. C. CCCX. Abiit in exilium CCXCII. Liuius libro tertio. Dionysius X. *Kæso* autem in Fastis per K. pingitur, estque frequens in prænominibus.

2 *A censoribus*] Tribb. plebis. Liuius.

3 *Duce Cælio*] *Clœlio* M. SS. *Cluilius* Liuio est, Κοιλιὸς Dionysio.

4 *Nudum arantem*] Præceptum inde Vergilii I. Georgic.

Nudus ara, sere nudus—

ex illo Hesiodio:

Γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν, γυμνὸν δ᾽ ἀμάειν.

Vide Persium Satyra 1. Ceterùm *L. Minucium* vocat Liuius.

5 *Obsidionali*] *aurea* addunt qu. libri, vt Liuius: quod intelligendum, vt præter obsidionalem gramineam, etiam auream acceperit Cincinnatus ad honorem triumphi. Inf. *Ahala* præferunt M. SS. & *Malium* cum diphthongo. Vide Cic. oratore.

F

MENENIVS AGRIPPA. 18

MENENIVS Agrippa cognomento Lanatus, dux electus aduersum [1]Sabinos, de iis [a] triumphauit. Et quum populus à Patribus [b] secessisset, quòd tributum & militiam toleraret, nec reuocari posset: Agrippa apud eum, *Olim*, inquit, *humani artus, quum ventrem otiosum* [2] *cernerent, ab eo discordarunt, & suum illi ministerium negauerunt. Cùm eo pacto & ipsi deficerent, intellexerunt ventrem acceptos cibos per omnia membra digerere: & cum eo in gratiam redierunt.* a ccl. b cclx.

ANNO V. C. *Sic Senatus & populus quasi vnum corpus discordia pereunt: concordia valent.* A
Hac fabula populus regressus est. Creauit tamen Tribunos plebis, qui libertatem suam aduersum nobilitatis superbiam defenderent. Me-
c CCLX. nenius autem tanta paupertate [c] decessit, vt eum populus collatis, quadrantibus sepeliret, locum sepulchro Senatus publicè daret.

1 *Sabinos*] Dionysius libro VI. Liuius verò aduersus Auruncos dicit.
2 *cernerent*] vett. libb. *crederent* & post *disserere.* Inf. *sextantibus* elatum Liuius auctor est Victor *quadrantibus*. B

CNEVS MARTIVS CORIOLANVS. 19.

a CCLX. CNEVS [1] Martius captis [a] Coriolis, vrbe Volscorum, Coriolanus dictus, ob egregia militiæ facinora à Posthumio optionem munerum accipiens, equum tantum & hospitem sumpsit, virtutis & pietatis C
b CCLXII. exemplum. Hic [b] Consul graui annona aduectum è Sicilia [3] frumentum magno precio dandum populo curauit, vt hac iniuria plebs agros, non seditiones coleret. Ergò à [4] Tribuno plebis Decio die dicta, ad Vol-
c CCLXIV. scos [c] concessit, eosque duce [5] Accio Tullio aduersus Romanos concitauit, & ad quartum ab vrbe lapidem castra posuit. Quumque nullis ciuium legationibus flecteretur, à Veturia matre, & Volumnia vxore
d CCLXV. matronarum numero [6] comitata motus, omisso bello, vt proditor [d] oc- D cisus est. Ibi templum [7] Fortunæ muliebri constitutum est.

1 *Caius Marcius*] Plutarcho est, & Fastis: Mox *Postumus Cominius* eidem non *Postumius*.
2 *Consul*] Imo Consulatus repulsam in petitione passus. Plutarch.
3 *frumentum*] locus falsa interpunctione deprauatus circumfertur: legendum igitur vt edendum curaui, *frumentum, magno precio dandum pop. curauit.*
4 *Tribuno plebis Decio*] *Sicinio*. Liuius & Plutarchus.
5 *Attio Tullio*] *Tullo Attio*. vide notas A. S.
6 *comitatis*] Scripti libb. & pòst *proditur*, sed nihil muto, auctore Plutarch.
7 *Fort. muliebri*] Vide Plutar. extremo Co- E riolano & de Fortuna Rom.

C. LICINIVS STOLO. 20.

FABIVS Ambustus ex duabus filiis, alteram Licinio [1] Stoloni, alteram Aulo Sulpicio Patritio coniugem dedit: quarum plebeia quum sororem salutaret: cuius vir tribunus militum Consulari potestate erat, fasces lictorios foribus appositos indecenter expauit: à sorore irrisa, ma- F
a CCCLXXV. rito questa est, qui adiuuante socero, vt primùm Tribunatum plebis [a] aggressus est, legem tulit, vt alter Consul ex plebe crearetur. Lex, [2] resi-
b CCCLXXXVII stente Appio Claudio lata tamen. Et primus [3] Licinius Stolo [b] Consul factus, idem lege sanciuit, ne cui [4] plebeio plus centum iugera agri habere liceret. Et ipse quum iugera centum quinquaginta haberet, & altera emancipati filii nomine possideret, in iudicium vocatus, & primus omnium sua lege punitus est.

1 *Stoloni*] adde ex M.S S. *plebeio*, alter *Seruius Sulpicius* Liuio est.

A 2 *resistente tamen App. Claudio lata*] Vetus lectio. Restitit & Furius Camillus quartum Dictator Plutarch. Camillo extremo.

3 *Licin. Stolo*] imò *Lucius Sextius* primus è plebe Consul. Liuius.

4 *plebeio*] delendum videtur, legendumque ex historiæ veritate, *ne cui plus quinquaginta iugera agri———cum iug. quinquaginta hab. & altera emanc.* Quemadmodum Latine dicimus, *Alterum tantum* pro tantundem vel totidem, vt mille possedisse intelligas; vide Notas Andreæ Schotti. ANNO V. C.

LVCIVS VIRGINIVS CENTVRIO. 21.

B POPVLVS Romanus, quum seditiosos magistratus ferre non posset, Decemuiros legibus scribendis [a] creauit, qui eas ex libris Solonis translatas, duodecim Tabulis exposuerunt. Sed quum pacto dominationis magistratum sibi prorogarent, vnus ex ipsis Appius Claudius Virginiam Virginii Centurionis filiam in Algido militantis adamauit: quam quum corrumpere non posset, clientem subornauit, qui eam in C seruitutem deposceret: facilè victurus, quum ipse esset accusator & iudex. Pater re cognita, quum ipso iudicii die superuenisset, & filiam iam addictam videret, vltimo eius alloquio impetrato, quum eam in secretum abduxisset, occidit: & corpus eius humero gerens ad exercitũ profugit, & milites ad vindicandum facinus accendit: qui [1] creatis decem Tribunis [b] Auentinum occuparunt. Decemuiros abdicare se magistratu D præceperunt, eosque omnes aut morte, aut exsilio punierunt. Appius Claudius in carcere necatus est.

[a] CCCII.

[b] CCCIV.

1 *qui creatis*] Melius ita concipienda: *qui Auentinum occuparunt, creatisq; decem Tribunis Decemuiros.* & mox, *coëgerunt* M. SS. rectius quàm *præceperunt*.

ÆSCVLAPIVS ROMAM ADVECTVS. 22.

E ROMANI ob pestilentiam, responso monente, ad Æsculapium [1] Epidauro accersendum decem legatos, principe [2] Qu. Volumnio, [a] miserunt. Qui quum eò venissent & simulacrum ingens mirarentur, anguis è sedibus eius elapsus venerabilis, non horribilis, per mediam vrbem cum admiratione omnium ad nauem Romanorum perrexit, & se in Volumnii tabernaculo [3] conspirauit. Legati Deum vehentes, Antium F profecti sunt: vbi [4] per mollitiem maris, anguis proximum Æsculapii fanum petiit, & post paucos dies ad nauim rediit: & quum aduerso Tiberi subueheretur, in primam syluam desiluit, vbi templum ei constitutum, & pestilentia mira celeritate sedata est.

[a] CDLXII.

1 *arcessendum*] Vetus scriptura librorum nostrorum, Grammaticis antiquis probata.

2 *Qu. Ogulnius Gallus* Valerio libro primo de miraculis, Fastis & M. SS. mox, *sedibus suis* dictum oportuit, vt litteratos de Reciprocis præcipiunt.

3 *conspirauit*] Virg. II. Georg. *Squammeus in spiram tractum se colligit anguis.* M. SS. tamen *constipauit* non sequor. Pòst lege *prouecti sunt*.

ANNO V. C.

4 *per mollitiem*] Expressit fortè [illegible] μαλακίαν, pro tranquillitate maris, à qua voce non abhorruerunt Cæsar Comm. III. belli Gall. & Seneca libro nono epist. qui eam in Latium, tamquam colonias deduxerunt. *Malitiam* est in veteri quodam & tempestatem fuisse canit Ouidius decimoquinto Metamorph. sed durè ferit aureis meas illa phrasis pro tempestate. Lector eruditus lectis Notis suo arbitratu de his statuet. A

5 *Æsculapii fanum*] *Apollinis*, verum est. Pòst emenda, *in proximam insulam*. Procliuius error librariis obiectus, vt *syluam* lippis oculis legerent.

M. FVRIVS CAMILLVS. 23

B

a CCCLIX. FVRIVS [1] Camillus, quum Faliscos [a] obsideret, ac ludi litterarum
magister Principum filios ad eum adduxisset, vinctum eum iisdem
pueris in vrbem redigendum & verberandum tradidit. Statim Falisci se
b CCCLVII. ei ob tantam iustitiam dediderunt. Veios decennii obsidione [b] domuit,
deque iis triumphauit. Postmodum crimini datum, quod albis equis
triumphasset, & prædam iniquè diuisisset: die dicta ab [2] Apuleio Tri-
c CCCLXII. buno plebis, damnatus Ardeam [c] concessit. Mox quum Galli Senones C
relictis ob sterilitatem agris suis, Clusium Etruriæ obsiderent, missi sunt
[3] Romani tres legati qui Gallos monerent, vt ab oppugnatione desiste-
rent. Ex iis vnus contra ius gentium in aciem processit: & ducem Seno-
num interfecit. Quo commoti Galli petiti in deditionem legatis, nec
impetratis, Romam petierunt, & exercitum Romanum apud [4] Alliam
fluuium occiderunt, die XVI. Calendarum Augusti, qui dies inter ne-
fastos relatus, Alliensis dictus. Victores Galli vrbem intrauerunt, vbi D
nobilissimos senum curulibus, & honorum insignibus primò vt deos
venerati, deinde vt homines despicati, interfecere. Reliqua iuuentus
cum Manlio in Capitolium fugit, vbi obsessa Camilli virtute liberata
d CCCLXII. est: qui absens [d] Dictator dictus, collectis reliquiis, Gallos improuisos
internecione occidit. Populum Rom. migrare Veios volentem retinuit.
Sic & oppidum ciuibus, & ciues oppido reddidit.

E

1 *Furius Camillus*] Si temporis ratio habeatur, sic concinnanda: *Furius Camillus Veios decenn. obsidio domuit, deq; iis triumphauit. Cùm Faliscos obsideret, dediderunt. Postmodum.*

2 *Appuleio*] scribunt Antiquarii duplici pp. In vulgatis malè hæc interpunguntur. Inf. *Etruriæ oppidum*, amplius M. SS. Alii *Italiæ oppidum*.

3 *missi sunt*] M. SS. *missi sunt à Romanis tres Fabii*: Alii, *missi sunt Roma tres Fabii*. Verè ex Liuii libro quinto. Quintilius libro tertio, capite octauo.

4 *Aliam*] simplici l. scribi solere docet Seruius in Æneid. VII. & Græca consuetudo.

5 quo die & Fabii recenti sex ad internecionem cæsi. Plutarch. Camillo. Tacit. XV. Annali & libro II. Hist. Augustæ extr. Agellius libro V. cap. XVII. no. Attic.

6 *Oppidum ciuibus*] Vellem *Urbem* dixisset: quomodo Romam potissimum appellatam pueri norunt, & si ignorent, vapulant plagosis Orbiliis. Hinc autem alter Romulus dictus Camillus, vt & Marius tertius, deuictis Cimbris auctor Plutarchus. F

M. MANLIVS CAPITOLINVS. 24

MANLIVS ob defensum Capitolium, Capitolinus dictus, sexdecim annorum voluntarium [1] militem se obtulit. Triginta septem militaribus donis à suis ducibus ornatus, viginti tres [2] cicatrices in pectore

A re habuit. Capta [a] vrbe auctor in Capitolium [1] fugiendi. Quadam nocte clangore anseris excitatus, Gallos ascendentes deiecit. Patronus à [4] ciuitatibus appellatus, & farre donatus est. Domum etiam in Capitolio publicè accepit. Qua superbia elatus, quum à [5] Senatu suppressisse Gallicos thesauros argueretur, & addictos propria [6] manu liberaret, regni affectati suspicione in carcerem [b] coniectus, populi consensu liberatus est. Rursus quum in eadem culpa & grauius perseueraret, [&] reus factus, B & [7] ob conspectum Capitolii ampliatus: alio deinde loco damnatus, & de saxo Tarpeio [c] præcipitatus. Domus diruta, bona publicata. Gentilitas eius Manlii [8] cognomine iurauit, [ne quis posteà Capitolinus vocaretur.

Anno V. C. [a] CCCLXIII. [b] CCCLXIX. [c] CCCLXX.

1 Tales ἰθαιγενέας vocat Homerus Odyss. 6. Vide Macrob. I. Saturn. cap. XI. de Augusto, & cap. VI. versus Ennii de Manlio, & inf. Capitoli-
C num in M. Antonini vita.

2 XXIII.] *triginta tres* numerat Plinius libro VII. cap. XXVIII. Ex notarum compendiis, vt fit, nota varietas.

3 *in Capit. confugiendi fuit. Quadam-excitus.* Sic Liuius, Lucretius libro V.

Romulidarum arcis seruator candidus anser.

4 Meliores libri *à ciuibus.* Mox *donum* quidam editi pro *domum*, sed hoc retineo Liuii au-
D ctoritate, domum enim habuit in Capitolio antequam obsideretur à Gallis.

5 Leg. ex Liuio lib. VI. *cùm Senatum supp. Gallicos thesauros argueret.*

6 *propria pecunia*] M. S S. Illud tamen non damno: vtrumque iuxta verum, Patauino teste.

7 Veteres codices scrip. *ab conspectu Capit.* Rectius de Ampliatione Asconius Pedianus amplius.

8 Puto leg. *Marci prænomen*, vel, *nomen eiurauit.* Quod sequitur, assutus pannus est, qui vestem deformat: Coniiciat quis scriptum fuisse integrè:

Ne quis Capitolium habitare Senatus decreuit. sed coniectura tantùm. Vide Epitomam Liuii libro VI. Quinctil. lib. III. cap. VII. & Plutarch. ἐν αἰτίοις.

CORNELIVS COSSVS. 25.

FIDENATES fidei Romanorum hostes, vt sine spe veniæ fortiùs dimicarent, legatos ad se missos interfecerunt: ad quos Quintius
E Cincinnatus Dictator missus, magistrum equitum habuit Cornelium Cossum, qui Lartem Tolumnium ducem sua manu [a] interfecit. De eo spolia opima Ioui Pheretrio secundus ab Romulo consecrauit. [a] CCCXXV.

1 Pugnant hæc vt aliàs sæpius cum Liuio, vt vehementer hallucinentur ii, qui hunc libellum à Plinio Cæcilio & Liuio exscriptum esse autumant. Alioqui sic ad sensum T. Liuii concinnanda erant: *ad quos Mamercus Æmilius Dictator missus, Magistrum equitum habuit L. Quinctium Cincinnatum dignum parente iuuenem: ac tum A. Cornelius Cossus inter equites Trib. militum Lartem Tolumnium*, cet. Rursum *Feretrio* per F. scribi mauelim.

F

PVBLIVS DECIVS PATER. 26.

DECIVS [1] Mus bello Samnitico sub Valerio Maximo, & Cornelio Cosso [a] Coss. Tribunus militum, exercitu in angustiis Gauri montis insidiis hostium clauso, accepto, quod postulauerat, præsidio, in superiorem locum euasit, hostes terruit. Ipse intempesta nocte per medias custodias somno oppressas incolumis euasit. Ob hoc ab exercitu ciuica [a] CDX.

ANNO V. C. corona de quercu, [quæ[2] dabatur ei, qui ciues in bello seruasset: obsidionali, quæ dabatur ei, qui obsidione ciues liberasset] donatus est.[3] A

b CDXIII. Consul bello [b] Latino, collega Manlio Torquato, positis apud Veserim fluuium castris, quum vtrique Consuli somnio obuenisset, eos victores futuros, quorum dux, in prœlio cecidisset: quum collato cum collega somnio conuenisset: vt cuius cornu in acie laboraret, Diis se Manibus voueret, inclinante[4] sua parte, se & hostes per Valerium pontificem Diis Manibus deuouit. Impetu in hosteis facto, victoriam suis reliquit. B

1 *Decius Mus*] Sic M.SS. *Murana* est Orosio lib. III. cap IX. & XXI. Floro lib. I. cap. XIV. Hæc autem cum priori cap. cohærebant in scriptis codd.

2 Hæc abfuerunt in M.SS. [ ] & certè huc inculcata apparet ex ora. Viden. Agellius libro quinto, capite sexto. Plinius libro decimosexto, capite quarto.

3 *Decius Consul*] lib. vett.

4 M.SS. *inclinante sua parte ad hostes per Val. Pontificem Diis Manibus se vouit.* Vulg. lectionem præfero.

PVBLIVS DECIVS FILIVS. C

27.

a CDXLVI. b CDXLIV. c CDLVI. d CDLVIII. PVBLIVS Decius Decii filius, primò [a] Consul de Samnitibus triumphauit. Spolia de iis Cereri consecrauit. Iterum [b] & tertio [c] Consul multa domi militiæque gessit. Quarto Consulatu [d] cum Fabio Maximo, quum Galli, Samnites, Vmbri, Tusci contra Romanos conspirassent, ibi exercitu in aciem ducto, & cornu inclinante, exemplum patris imitatus, aduocato M. Liuio pontifice, hastæ insistens, & solemnia verba respondens, se & hostes Diis Manibus deuouit. Impetu in hosteis facto, victoriam suis reliquit. Corpus à collega laudatum, magnificè sepultum est. D

TITVS MANLIVS TORQVATVS.

28. E

TITVS Manlius Torquatus, ob ingenii & linguæ tarditatem à patre rus relegatus, quum audisset ei diem dictam à Pomponio Trib. pleb. noctu vrbem petiit. Secretum colloquium à Tribuno impetrauit: & gladio stricto, dimittere eum accusationem terrore multo compulit.

a CCCXCII. b CDXIII. c CDXIII. d CDXLIII. [1] Sulpitio Dictatore, Tribunus militum Gallum prouocatorem [a] occidit. Torquem ei detractum, ceruici suæ[2] induit. Consul [b] bello Latino filium suum, quòd contra imperium pugnasset, securi percussit. Latinos apud Veserem fluuium[3] Decii collegæ deuotione [c] superauit. Consulatum [d] recusauit, quòd diceret, *neque se populi vitia, neque illum seueritatem suam posse sufferre.* F

1 *Sulpitio*] *T. Quinctio Peno,* Liuio lib. VII. qui post paullò C. Sulpitium Dictatorem creatum esse in Gallos scribit, quod erroris fortè causam dedit.

2 *indidit*] M.SS. libri. Rectius.

3 Val. Max. lib. VI. cap. IV. in opt. edit. Pighii, stirpis eius qui Latinos apud Veserim prælio fudit, esse docet. Vide Liuium lib. XXVI.

M. VA-

A

M. VALERIVS CORVINVS. 29

Anno V. C.

RELIQVIAS Senonum Camillus perſequebatur: aduerſum ingentem Gallum prouocator ſolus Valerius Tribunus militum omnibus territis [a] proceſſit. coruus ab ortu ſolis galeæ eius inſedit, & inter pugnandum ora oculoſque Galli verberauit, Hoſte deuicto Valerius [1] Coruinus dictus. Hic cùm ingens multitudo ære alieno oppreſſa Capuam occupare [b] tentaſſet, & ducem ſibi Quintium neceſſitate [2] compulſum feciſſet, ſublato ære alieno, ſeditionem compreſſit.

[a] CDIV.
B
[b] CDXI.

1 *Valerius Coruus*] vult Sigonius è faſtis Capit. vt poſteri *Coruini* dicti ſint ἐπίξω. vide Notas And. Schotti. Sup. *procuratorem* lege accuſ. caſu.

2 Vett. lib. *neceſſ compulſa.* Nihil muto, ex Liuio, cuius auctoritate illud *ſublato ære alieno* ſuperat, hunc aliunde intruſum.

C

PONTIVS THELESINVS. 30

TITVS Veturius, & Spurius [1] Poſtumius [a] Conſules bellum aduerſum Samnites gerentes, à Pontio Theleſino duce hoſtium [2] per inſidias ſeducti ſunt. Nam ille ſimulatos transfugas miſit, qui Romanis dicerent Luceriam à Samnitibus obſideri in Apulia, quo duo itinera ducebant: aliud longius & tutius, aliud breuius & periculoſius. [3] Feſtinantibus itaque quum inſidias ſtatuiſſet, qui locus Furculæ Caudinæ vocatur, Pontius accitum patrem Herennium rogauit, quid fieri placeret. ille ait, *aut omnes occidendos, vt vires frangerentur; aut omnes dimittendos, vt beneficio obligarentur.* Vtroque improbato conſilio, omnes ſub iugum miſit, ex [4] fœdere: quod à Romanis improbatum eſt. Poſtumius Samnitibus [b] deditus, nec receptus eſt.

[a] CDXXXII.
D
[b] CDXXIII.

E

1 *Spurius Poſtumius*] Inſcriptio eſt cap. huius in M. SS. Rectius, quia nomen Romanum.

2 *in inſidias inducti ſunt.* Vetus lectio. Pòſt paullò, *Romanos docerent.* Venuſtius. Deinde *Luceriam Apulam à Samn. obſideri, quo duo.* M. SS. Pro *aliud* alterum dici oportere præcipiunt Gramm. filii.

3 Lib. vett. amplius: *Feſtinatio breuius eligi. Itaq; cùm in inſidias veniſſet, qui locus.* Quæ lectio nihilominus mutila apparet, legendumque ex Liuio: *Feſtinantibus itaque cùm inſidias ſtatuiſſet Pontius, ad eum locum qui Furculæ Caudinæ vocatur, accitumque.*

4 *icto fœdere*] legunt ſcr. libb. Liuius ſponſionem duntaxat fuiſſe contendit, ex dignitate pop. Rom. Epitoma tamen lib. IX. *fœdus* etiam appellat, vt & libro LVI. *fœdus Mancini cum Numantinis.*

F

L. PAPIRIVS CVRSOR. 31

LVCIVS Papirius à velocitate Curſor, quum [a] Conſulem ſe aduerſis ominibus aduerſum Samnites progreſſum eſſe ſenſiſſet, ad auſpicia repetenda Romam regreſſus, edixit Fabio Rutiliano, quem exercitui præponebat, ne manum cum hoſte consereret. Sed ille opportunitate ductus pugnauit. Reuerſus [1] eum ſecuri ferire voluit; in vrbem confugit, nec ſupplicem Tribuni tuebantur. Deinde pater lacrymis, populus precibus veniam impetrarunt. Papirius Samnitibus [b] triumphauit. [2] Idem Præneſte quum Prætorem grauiſſimè increpuiſſet, *Expedi*, inquit,

[a] CDXXIX.
[b] CDXLIV. aliis CDXXIX.

ANNO V. C. *lictor secures*. Et quum eum metu mortis attonitum vidisset, incommodam ambulantibus radicem [4] excidi iussit. A

1 *Fabio Rulliano*] Fasti libri vett. *Rullo* præferunt: & sup. *contra Samnites profectum esse sensisset.* & mox *exercitui imponebat*.

2 *Reuersus Papirius securi eum*] Scripta lectio integrior. Hunc dictatorem alii non, vt noster, Consulem faciunt.

3 *Idem Præneste*] ex M.SS. hæc lectio eruitur: *Idem comis est iocorum studiosus cum Prænestinum Prætorem grauissimè increpuisset.*

4 *exscindi*] Scriptura vetus.

Q. FABIVS RVTILIANVS. B

32.

a CDXXIX. b CDXXXI. c CDXLIV. d CDLIIX. e CDXLIX.

QVINTVS Fabius [1] Rutilianus, primus ex ea familia ob virtutem Maximus: Magister equitum à Papirio Cursore [2] securi penè percussus, primùm [b] de Apulis & Lucerinis, iterum [c] de Samnitibus, tertiò [d] de Gallis, Vmbris, Marsis, atque Thuscis triumphauit. Censor [e] libertinos tribu [3] amouit. Iterum Censor fieri noluit, dicens, *non esse ex* C *vsu Reip. eosdem Censores sæpius fieri.* Hic primus instituit, vti equites Romani Idibus Quinctilibus ab æde Honoris, [5] equis insidentes, in Capitolium transirent. Mortuo huic tantum æris populi liberalitate congestum, vt inde filius viscerationem & epulas publicè daret.

1 *Rullianus* vel *Rullus*] M.SS. leg. & mox *Nucerinis*.

2 M.SS. auctores, *ob Samnitem victoriam securi pœnè percussus*.

3 *Senatu amouit*] leg. videtur ex Liuio. Valerius Maximus libro secundo, capite secundo legendus.

4 *non esse*] Plutarch. Coriolano initio & in Catone inter eius scitè dicta.

5 *albis equis*] libri veteres scribunt. Transuectio autem antiquitus dicebatur, qua de Liuius libro nono, Dionysius sexto, Plinius XV. capite quarto, Valerius libro secundo, & Sueton. Augusto capite LVIII. Mox *epulum* legi malim auctoritate veteris libri. D

MARCVS CVRIVS DENTATVS.

33. E

a CDLXIII. b CDLXIII. c CDLXIII. d CDLXXVIII. e CDXXCI. f CDLIV.

MARCVS [1] Curius Dentatus primò de [a] Samnitibus triumphauit, quos vsque ad mare superum perpacauit. Regressus in concione ait, Tantum agri cepi, vt solitudo futura fuerit, nisi tantum hominum cepissem: tantum porrò hominum cepi, vt fame perituri fuerint, nisi tantum agri cepissem. Iterum [b] de Sabinis triumphauit. Tertio [c] de Lucanis ouans vrbem introiuit. Pyrrhum Regem Epirotarum Italia [d] expulit: [2] quaterna dena agri iugera viritim populo diuisit. Sibi deinde toti- F dem constituit, dicens *neminem* [3] *esse debere, cui non tantum sufficeret.* Legatis Samnitum aurum offerentibus, quum ipse in foco rapas torreret, *Malo,* inquit, *hæc in fictilibus meis esse, & aurum habentibus imperare.* Quum interuersæ pecuniæ argueretur, [4] cadum ligneum, quo vti ad sacrificia consueuerat, in medium protulit, iurauitque *se nihil amplius de præda hostili in domum suam conuertisse.* [5] Aquam deinde Anienem manibus hostium in vrbem [e] induxit. Tribunus plebis [f] Patres auctores fieri coëgit comitiis, quibus plebeius magistratus creabatur: ob hæc merita domus ei apud [6] Tiphatam, & agri iugera quingenta publicè data.

1 Manius

A 1 *Manius*] prænomen in Fastis Capitolinis est. M'. vel, M./. vnde erroris ansa data.

2 *quaterdena*] M. S S. Vulg. quidam *septena dena*. Plinius libro octauo, & Valerius libro quarto, septena tantum agri iugera populo diuisa scribunt.

3 *esse debere ciuem*] M. S S. Post alii *rapa*. genere neutro. qualia *in cælo Romulus esse solet*. Martialis libro decimotertio, Epigramm. & Seneca ἀποκολοκυντώσει. Vide Cicer. Catone maiore,
B & alios.

4 M. S S. *guttum ligneum*] Verius. *Guttum faginum* certè appellat Plinius libro X V I. capite X X X V I I I. Valerius ligneo catillo cenantem inducit libro I V.

5 Corruptè. Leg. *Aquam Anienem de manubiis* ex antiq. lib. Vide Notas auctor. Emendandus in eadem voce & Sidon. Apollinaris ex M. S S. nostris libro septimo, Epistola septima initio.

6 *Tifata*] neutro genere alii montem efferunt, & mox *quinquaginta* libri veteres propius à vero.

APPIVS CLAVDIVS CÆCVS. 34.

APPIVS Claudius Cæcus in Censura [a] libertinos quoque in Sena- [a] CDXLI.
C tum legit: epulandi, decantandique ius tibicinibus in publico ademit. Duæ [2] familiæ ad Herculis sacra sunt destinatæ, scilicet Potitiorum & Pinariorum. Potitios Herculis sacerdotes pretio corrupit, vt sacra Herculea seruos publicos edocerent, vnde cæcatus est: gens Petitiorum
funditus [b] periit. Ne [3] Consulatus cum plebeis communicaretur, acer- [b] CCCCXXXVII
rimè [c] restitit. Ne Fabius solus ad bellum mitteretur, contradixit. Sa- [c] CDLVIII.
binos, Samites, Etruscos bello domuit. Viam vsque [4] Brundusium strauit lapidibus: vnde illa, Appia dicta. Aquam Anienem in vrbem [d] in- [d] CDLXI.
D duxit. Censuram solus omni quinquennio obtinuit. Quum de pace
Pyrrhi [e] ageretur, & gratia potentum per legatum [5] Cyneam precio quæ- [e] CDLXXIII.
reretur: senex & cęcus lectica in Senatum latus, turpissimas conditiones magnifica oratione [6] discussit.

1 *Libertinos quosque*] lib. vett. Non sequor. Vide Suet. Claudio cap. X X I V.

E 2 M. S S. nihil variant præterquam quod *scilicet* afuit. Io. Greionius sic leg. putabat. *Vna familia ad H.S. erat destinata, scilicet Potitiorum. Potitios, &c.* sed à capite primam rei originem arcessere mihi videtur. Quid si sic concipiantur hæc, ad vulgatam lectionem historiamque accommodatè? *Quæ familiæ ad Herculis sacra sunt destinatæ Potitiorum, pretio corrupit.* nam X I I. ea tempestate Potitiorum familiæ erant. Liuius libro primo & nono. Valerius libro primo, capite
F secundo.

3 Legendum ex Liuio, *Ne Pontificatus & & auguratus* libro decimo, vel potius, *Ne sacerdotia cum*.

4 Immo *Capuam vsque lapide strauit*. Diodorus Siculus libro vigesimo. & Frontinus. M. S S. tamen *Brundisium lapide strauit.* De Aniene, vide Notas auctoris.

5 *Cineam*] per ιων Græci scribunt. Munera autem non accipiebant continentes Romani. Plutarchus.

6 *Oratione*] Ennius: Quo vobis mentes, cet.

PYRRHVS REX EPEIROTARVM. 35.

PYRRHVS Rex Epirotarum materno [1] genere ab Achille, paterno ab Hercule oriundus, quum imperium orbis agitans, [2] Romanos potenteis videret, Apollinem de bello consuluit. Ille ambiguè respondit,

Aio te Æacida Romanos vincere posse.

ANNO V. C.
[a] CDLXXI. hoc dicto in voluntatem tracto,[3] auxilio Tarentinis [a] venit: bellum Ro- A
manis intulit: Læuinum Consulem apud Heracleam elephantorũ no-
[b] CDLXXIII. uitate [b] turbauit. Quumque Romanos aduersis vulneribus occisos vide-
ret, *Ego*, inquit, *talibus viris breui orbem terrarum subigere potuißem.* Amicis
gratulantibus, *Quid mihi cum tali victoria*, inquit, *vbi exercitus robur amit-
tam?* Ad vigesimum ab vrbe lapidem castra posuit. Captiuos Fabricio
[c] CDLXXIII. gratis reddidit. Viso [c] Læuini exercitu, *eandem sibi* ait, *aduersum Romanos,*
[d] CDLXXVIII *quam Herculi aduersus Hydram, fuiße fortunam.* A [4] Curio [d] & Fabricio [e] B
[e] CDLXXV. superatus, Tarentum refugit: in Siciliam traiecit: mox in Italiam Locros
regressus, pecuniam Proserpinæ auehere tentauit. Sed ea naufragio [5] ela-
ta est. Tum in Græciam regressus, dum Argos oppugnaret, ictu tegulæ
prostratus est. Corpus ad Antigonum Regem Macedoniæ delatum,
magnificè sepultum.

1 Præposterè:] lege, *paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus.* auctore Plutarcho.

2 *agitâret & Romanos.*] Lib. M. SS.

3 *auxilio Terentinorum bellum Rom.*] iidem. Alii: *auxilium Tarentinis: bellum Rom. intulit.* C

4 Leg. *A Fabricio & Curio superatus.* ex temporum serie.

5 *naufr. relata*] Ll. vett. & Liuius XXIX. iussu Pyrrhi relatam scribit.

FABRICIVS. 36

[a] CDLXXV. PYRRHVS cùm secundo prœlio à Romanis esset pulsus Tarentum [a],
[b] CDLXXIII. interiecto anno contra Pyrrhum Fabricius missus est: qui [b] prius in- D
ter legatos sollicitari non poterat quarta regni parte promissa. Cùm vi-
cina castra ipse, & Rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit,
promittens se Pyrrhum veneno occisurum. Si sibi quidquam pollicita-
retur: Quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoque
dici, quæ contra caput eius medicus spopondisset. Tum Rex admiratus
eum, dixisse fertur: *Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quàm Sol à* E
suo cursu auerti posset.

DECIVS MVS. 37

VOLSINI, Etruriæ nobile opidum, luxuria penè perierunt. Nam
quum temerè seruos manumitterent, dum [1] in curiam legerent,
consensu seruorum oppressi, quum multa indigna paterentur, clàm
[a] CDXXCIIX. Roma auxilium petierunt. Missusque. Decius [2] Muræna mox libertinos [3] F
omnes aut in carcere necauit, aut dominis in seruitutem restituit.

1 *Dein in curiam.*] M. SS. Fortè. *dum temere seruos man. dum in curiam leg. consensu eorum oppressi.*

2 *Mus* alii, alii *Decimus*, absque *Murena.*

3 *Omnes superauit, in carcere necauit.*] M. SS. Superati autem sunt & de iis triumphatum à M. Fuluio. Porrò capitis ἐπιγραφὴν ex M. S S. mutaui, & Romanum nomen cum libri titulo magis quadrat.

APPIVS

A
APPIVS CLAVDIVS CAVDEX. 37. ANNO V.C.

APPIVS Claudius victis [1] Volsiniensibus cognomento Caudex, [2] frater Cæci fuit. Consul [a] ad Mamertinos liberandos missus, quorum arcem Carthaginienses & Hiero Rex Syracusanus obsidebant.[3] Primò ad explorandos hostes fretum piscatoria naue traiecit: & cum duce Carthaginiensium egit, vt præsidium arce deduceret. Rhegium regressus quinqueremem hostium copiis pedestribus cepit: [4] phalangem in Siciliam traduxit: Carthaginienses Messana expulit: Hierona [b] Regem prœlio apud Syracusas in deditionem accepit: qui eo periculo territus, Romanorum amicitiam petiit, eisq; postea fidelissimus fuit.

[a] CDXXCIX. PRIMVM BELLVM PVNICVM.
[b] CDXCI.

1. Carthaginiensibus. Lib. qu. & Seneca in epistolis.
2. *Candex dictus.*] M.SS. Seneca de breuitate vitæ cap. XIII. explicat. Io. Greionius hæc ita ordinabat. *Appius Claudius cognomento Caudex. Iis victis à M. Fuluio collega Vulsiniensibus, Consul ad Mamertinos liberandos.* A.V.C. CDXXCIX.
3. M.SS. *Primus* & inf. *Hieronem prœlio.*
4. *phalangem.*] *ea legionem in Siciliam.* M.SS. lib.

C
C. DVELLIVS: ET HILMICO POENORVM DVX. 38.

CNÆVS [1] Duellius primo Punico bello dux contra Carthaginienses [a] missus, cùm videret eos multum mari posse, classem magis validã quàm decoram fabrefecit: &, [2] quas coruos vocauere, manus ferreas cum irrisu hostium primus instituit, quibus inter pugnandum hostium naues [3] apprehendit, qui victi & capti sunt. Himilco [4] dux classis Carthaginem fugit, & à Senatu quæsiuit quid faciendum censerent. Omnibus vt pugnaret, acclamatibus. *Feci*, inquit, *& victus sum*: sic pœnam crucis effugit. Nam apud Pœnos dux malè re gesta puniebatur. Duellio concessum est, vt prælucente funali, & præcinente tibicine, à cœna publicè rediret.

[a] CDXCIII.

1. *Caius Duilius*, in Fastis vocatur.
2. *quas coruos vocauere*, Abest in M.SS. omn. Vide Notas.
3. *naues XXX. apprehendit, tredecim mersit.* Amplius libb. vet.
4. *Himilco dux*] *senior Hannibal* vocatur. Orosio libro IV. cap. VII. *superior Hannibal.* Valerio lib. VII. cap. III. Polybio & Zonaræ *Gisgonis filius*: alter *Amilcaris F.* Eutropius tamen lib. II. *Annonem appellat.*

E
ATILIVS CALATINVS. 39.

ATILIVS [1] Calatinus dux Romanorum aduersus Carthaginienses [a] missus, maximis & munitissimis ciuitatibus, [2] Enna, Drepano, Lilybæo, hostilia præsidia deiecit. Panormum cepit: totamq; [3] Siciliam peruagatus, paucis nauibus magnam hostium classem duce Hamilcare, [b] superauit] Sed quum ad Camarinam ab hostibus obsessam festinaret, à Pœnis in angustiis clausus est, vbi tribunus militum Calphurnius Flamma acceptis trecentis [4] in superiorem locum euasit. Consulem liberauit. ipse cum trecentis pugnans cecidit, & postea ab Atilio semianimis inuentus, & senatus, magno postea terrori hostibus fuit. Atilius gloriosè [c] triumphauit.

[a] CDXCV.
[b] CDXCVI.
[c] CDXCVI.

1. *A. Atilius Calatinus Consul aduersus*] Ita forte leg. ex Fastis videatur.
2. *Enna*] omnino leg. Siciliæ vrbs.
3. *totámque*] μνημονικὸν ἁμάρτημα rursum, vel deceptus in nominis cognatione: pertinet enim ad C. Atilium Regulum insequentis anni Consulem.
4. *trecentis sociis*, scripti libri.

M. ATILIVS REGVLVS. 40.

A

a CDXXVI. b CDXCVII. MARCVS [1] Attilius Regulus [a] Consul, fusis Sallentinis triumphauit: primúsque Romanorum ducum in Africam classem [b] traiecit: [2] quassatas, duce Hamilcare, naues longas tres & sexaginta accepit. Opida ducenta, & hominum [3] ducenta millia cepit. Absente eo, coniugi eius & liberis ob paupertatem, sumtus publicè dati. Mox arte Xantippi Lacedæmonii mercenarii militis captus in carcerem missus. Legatus de B

c CDCII. permutandis captiuis Romam [c] missus, dato iureiurando, vt si [4] non impetrasset, ita demum rediret: in Senatu conditionem dissuasit: reiectisque à se coniuge & liberis, Carthaginem regressus, vbi in arcam ligneam coniectus, clauis introrsum adactis, vigiliis ac dolore punitus est.

1. *Sallentinis*] geminata liquida Fasti, & *Atilius* simplici tau.

2. *ea quassata, de Amilcare naueis longas treis & sexaginta cepit.*] Scripta lectio & sup. *classe traiecit.*

3. *Opida*] simplici p. scribo, iuxta Analogiam ab ope, & Varronem, Ciceronem libro II. de Gloria, alios, denique libros vett. qui & *Xantippi & mercennarii* duplici nn. præferunt.

4. *ducenta*] forte *vicena* aut *tricena* leg. C

5. *vt si impetrasset, ita demum non rediret.* M. SS.

Q. LVCTATIVS CATVLVS. 41.

a DXI. QVINCTIVS [1] Luctatius Catulus primo Punico bello trecentis nauibus aduersum Pœnos, [a] profectus [2] sexcentas eorum naues commeatibus & aliis oneribus impeditas duce [3] Himilcone apud [4] Ægathes insulas inter Siciliam & Africam depressit, finémque bello imposuit. Pa- D

b DXXII. cem petentibus hac conditione [b] concessit, vt Sicilia, Sardinia, & ceteris insulis intra Italiam, Africámque decederent, [5] Hispania citra Ibêrum fluuium abstinerent.

1. *Lutatius* scribitur in M. SS. & *Caius* prænomen in Fastis est, Romæ nuper effossis.

2. *quadringentas* in antiq. scriptum repperi, & is numerus in Orosio est, lib. IV. cap. X. Eutropio lib. II. extremo.

3. *Himilcone*] Orosius *Annone.* Hamilcare Annibalis patre, ex Liuio lib. XXI. in orat. Annonis in Senatu Carthaginensium aduersus Annibalem.

4. *Ægates insulam*] Fortè melius: & post, *inter Italiam* vt sup. paullo *inter Siciliam.* Mox *depressit aut cepit*, M. SS. constanter omnes. E

5. *Hispania*] Non puto adscriptum huic fœderi, sed ei quod cum Asdrubale ictum in Hispaniis fuit, eo, qui sororem Annibalis in matrimonio habebat: ex Polybio lib.

3. Vide tamen Orosium lib. IV. cap. XI. & Liuium lib. XXI. initio.

ANNIBAL CARTHAGINIENSIS DVX. 42.

F

ANNIBAL Hamilcaris filius [1] vndecim annos natus, à patre aris admotus, odium in Romanos perenne iurauit. Exinde socius & miles in castris patris fuit. Mortuo [2] eò causam belli quærens, Saguntum

a DXXXV. Romanis fœderatam intra sex menses [a] euertit. Tum Alpibus patefa-

BELLVM PVNICVM II. ctis in Italiam traiecit. P. Scipionem apud Ticinum, Sempronium

b DXXXVI. Longum apud Trebiam, Flaminium [b] apud Trasymenum, Paulum &

c DXXXVII. Varronem [c] apud Cannas seperauit. Qúmque vrbem capere posset, in Campaniam diuertit, cuius deliciis elanguit. Et quum tertium ab

d DXLII. Vrbe, lapidem castra posuisset, [d] tempestatibus repulsus, primùm à [4] Va-

A lerio Flacco repulsus, à Gracco & [f] Marcello fugatus, in Africam re- ANNO. V.C. [f] DXXXVII.
uocatus, à Scipione [g] superatus, ad Antiochum Regem Syriæ confugit, [g] DLI.
eúmque hostem [h] Romanis fecit. quo victo ad Prusiam Bithyniæ Regem [h] DLVIII.
[i] concessit. Vnde [5] Romam legatione repetitus, hausto, quod sub anuli [i] DLXIII.
gemma habebat, veneno, absumtus [k] est, positus apud Libyssam in arca [k] DLXXI.
lapidea, in qua hodie quoque inscriptum est, ANNIBAL HIC SI-
B TVS EST.

1. *nouem annos natus.* M. SS. Ex compendiis numerorum nata varietas IX. pro XI. Corn. Nepos in vita Annibalis, qui vulgo Æmilio Probo tribuitur. Eutropius lib. III. Liuius XXI.

2. *eo*] *Pronomen* eo abest ab vno scr. *Asdrubale* autem ex audiendum ex Corn. Nepote, vnde hæc forte sarcienda, *octo post eius morte annis, mortuo Asdrubale, cet.*

3. *fractus* non *frustratus* leg. ex cap. sequenti & sup. XIV. c.

4. *à Q. Fuluio Flacco repulsus*, Historiæ veritas legi postulat.

5. *Romana legatione* libb. vett. Missus T. Quinctius Flaminius inf. cap. LI. Pòst paullò, *cui hodiéque inscriptum est*, in M.SS. legitur: & *Annibal* fere absque spiritu.

C Q. FABIVS MAXIMVS. 43.

QVINCTIVS Fabius Maximus, Cunctator, vt Verrucosus à verruca in labris, ita Ouicula à clementia morum, Consul [a] de Liguribus triumphauit. Annibalem mora fregit. [b] Minutium magistrum equitum imperio æquari sibi passus est: & nihilominus periclitanti subuenit. Annibalem in agro Falerno inclusit. [2] Manlium Statilium transfugere ad hostes volentem, equo & armis donatis retinuit: & Lucano cuidam fortissimo ob amorem mulieris infrequenti, eandem emtam dono dedit. Tarentum [c] ab hostibus recepit. Herculis signum inde translatū in Capitolio dedicauit. De redemtione captiuorum cum hostibus pepigit: quod [3] pactum quum à Senatu improbaretur, fundum suum ducentis millibus vendidit, & fidei satisfecit.

[a] DXX.
[b] DXXXVI.
[c] DXLIV.

1. M. SS. aliter: *Cunctator, Verrucossus à verruca in labris sita, Ouicula a clementia morum.* Sed nihil interest: non enim ex eo pendent fortunæ Græciæ. *Minucius* libri Fasti lapides & Græci per c. & *Verrucossus* duplici ss. Quattuor hic autem Fabii cognomina.

2. *Marium Statilium* constanter in omnibus scriptum reperias. Marsum fuisse, fortem & nobilem auctor Plutar. Fabio: & alterum Lucanum neutrum tamen nominat.

3. *Quæ pactio.* lib. vett. & *fidei suæ*: factum id autem ante Cannensem cladem, & prius quàm æquaretur Minucius dignitate. Plut. Non igitur hic habita in narrando accurata ratio temporis.

P. SCIPIO NASICA. 44.

PVBLIVS Scipio Nasica à Senatu vir optimus iudicatus, Matrem Deûm hospitio [a] recepit, quum [1] aduersum auspicia Consulem se [b] à Graccho nominatum comperisset, magistratu se abdicauit. Censor [c] statuas, quas sibi quisq; per ambitionem in foro ponebat, sustulit. Consul [d] Delminium vrbem Dalmatarum expugnauit: Imperatoris nomen à militibus, & ab Senatu triumphum recusauit oblatum. Eloquentia primus, iuris scientia consultissimus, ingenio [2] sapientissimus fuit: vnde vulgò Corculum dictus.

[a] DXLIX.
[b] DXCI.
[c] DXCIV.
[d] DXCIIX.

1. *Cum aduersum auspicia.*] Erat hæc enim ad filium, superiora ad patrem pertinent: legendi hic qui Scipionum familiam in tabula spectandam proposuerunt, Glareanus, Vinetus, alii. Non libet igitur, nec vacat actum agere. Mox, *Delmatarum*, qu. libri.

2. Putaui aliquando *sagacissimus* leg. sed nihil sine libris mutandum censeo. In corde sapientiam quidam collocarunt. Animam alii vocarunt. Hinc Cordati & excordes vecordesq;. Cic. I. Tusculana.

M. MARCELLVS. 45. A

MARCVS [1] Marcellus Viridomarum Gallorum ducem singulari
a DXXXI. b DXXXVII. prælio [a] fudit, [2] spolia legit apud Nolam. Annibalem [b] primus, lo-
c DXLI. corum angustia adiutus, vinci docuit. Syracusas per treis annos [c] ex-
pugnauit. Et quum per calumniam triumphus ei à Senatu negaretur,
d DXLII. de sua sententia in Albano monte [d] triumphauit. Quinquies Consul,
e DXLV. insidiis Annibalis deceptus [e] occubuit, & magnificè sepultus. Ossa [3] Ro- B
mam remissa, à prædonibus intercepta perierunt.

1. *M. Claudius Marcellus Virdumarum*, Scriptura vetus. Plutarch. Marcello Βελιόματος, corruptè haud dubiè, pro Βιρδόμαρος.

2. Amplius M.SS. *prælio fudit. Spolia opima Ioui Feretrio tertius a Romulo consecrauit. Primus docuit quomodo milites cederent, nec terga præberent. Annibalem apud Nolam locorum angustia.*

Vide Notas de opimis spoliis ter ablatis hic & in Cosso. Hinc Io. Greionius ab antiqua scriptura manuductus sic tentabat: *Spolia opima Ioui, &c. Primus docuit, &c. præberent. Spolia etiam legit apud Nolam, vbi Annibalem primus locorum angustia.* Ego M. S S. religiosè sequor. Sed ambiguum τὸ *cederent*, an, quòd mihi videtur, diphthongo hic scribendũ, hoc est, Annibalem vinci posse, vt de Pœnicis militibus intelligatur. Sed *Nec quomodo milites cederent* non nemo leg. putabit ex Plutarch. in vita & comparat. Marcelli cum Pelopida.

3. Plutarch. Corn. Nepotem laudat historię huius auctorem, sed paullò copiosius hæc narrantem: vnde tamen effici non potest, Nepotis esse hunc fœtum: sed de his abundè ἐν τοῖς σωζομένοις dicere memini. C

LIVIA [1] CLAVDIA VIRGO VESTALIS. 46.

ANNIBALE Italiam deuastante, ex responso librorum Sibyllino-
a DXLVIII. rum, Mater Deûm è Pessinunte [a] accersita, quum aduerso Tiberi D
veheretur, repentè [2] in alto stetit, & quum moueri nullis viribus posset,
ex libris cognitum est, castissimæ demum feminæ manu moueri posse.
Tum Claudia virgo Vestalis falsò [3] incestu suspecta, deam orauit, *vt si pu-
dicam sciret, sequeretur.* Et zona imposita nauem mouit. Simulachrum
b DXLIX. [4] Matris Deûm adduxit: templum [b] ædificauit Nasica, qui vir optimus
iudicabatur.

1. *Quincta Claudia* appellanda ex Cic. orat. de aruspicum responsis. *Arcessita*, rursum scr. libri *in alueo*, M. S S. & Sueton. Tiberio *vado Tiberino extraxit*. cap. II. Vulg. tamen lectionem retineo, auget enim miraculum. Herodianus ἐν τῇ τοῦ θύμβρεδος ἐκβολαῖς dixit, lib. I. Histor.

3. Malim *incestus suspecta*. Mox *aduexit* alii legũnt: & *pudicam se sciret, sequeretur.*

4. *Simulacrum Matris Deûm, dum templum ædificatur. Nasica, qui vir optimus iudicabatur, quasi hospitii datum.* Sic M. S S. ad vnum omnes. Io. Greionius ita cum Liuio comparabat: *Simulacrum Matris Deûm adduxit, quod dum templum ædificatur, à Nasica: qui vir opt. iudicabatur, exceptum est, & in ædem Victoriæ latum.* lib. XXIX. & XXXVI. E

M. PORCIVS CATO. 47. F

MARCVS Porcius Cato genere Tusculanus, à Valerio Flacco Ro-
a DXLV. b IↃXLIIX. mam [1] solicitatus, Trib. militum [a] in Sicilia, Quæstor [b] sub Scipio-
c IↃLIIX. ne fortissimus, Prætor [c] iustissimus fuit. In Prætura Sardiniam [2] subegit,
d IↃLV. vbi ab Ennio Græcis literis institutus, Consul [d] Celtibêros domuit. Et ne
rebellare possent, literas ad ciuitates singulas misit, vt muros diruerent:
e DLXII. quum vnaquæq; sibi soli imperari putaret, fecerunt. Syriaco bello [e] Tri-
bunus militum sub Marco [3] Atilio Glabrione occupatis Termopylarum
f DLXIX. iugis, præsidium hostium depulit. Censor [f] L. [4] Flaminium Consularem
Senatu mouit, quòd ille in Gallia ad cuiusdam [5] scorti spectaculũ, eductũ
quen-

A quendam è carcere in conuiuio iugulari iussisset. Basilicam suo nomine primus fecit. Matronis [7] ornamenta erepta, Oppia [8] lege petentibus [h] restitit. Accusator assiduus malorum, Galbam octogenarius accusauit. Ipse quadragies quater accusatus, gloriosè absolutus. Carthaginem delendam [i] censuit. Post octoginta annos filium genuit. Imago huius funeris gratia produci solet.

Anno. V.C. g IↃXI. h DLVIII. i DCIV.

B 1. *sollicitatus*] *ductus* etiam alii auctores sunt.
2. *subegit*] legerem *obtinuit* vel *sortitus est*, si M.SS.lib.paterentur.
3. *M. Acilius Glabrio* in Fastis Capitolinis est & libris antiquis.
4. *L. Quinctius Flaminius* est iisdem. Vide Liuium lib. XXXIX. & Plutarch. Catone.
5. *Scortum*, pro puero meritorio, vt Sueton. Vitellio cap. III.
6. Falsa interpunctione corruptus locus. Repone, *Matronis, ornamenta erepta Opia lege, repetentibus restituit.* alii *petentibus*, alii *restituit* restituendo corruperũt. Vide Notas And. Schotti in quibus Catonis honorum gradus per annos Consulares accuratè contexuit.
Quibus adde ex Paterculo mortuum Catonem P. Censorino, M. Manlio Coss.

C

C. CLAVDIVS NERO [ET ASDRVBAL FRATER ANNIBALIS.] 48.

ASDRVBAL frater Annibalis ingentibus copiis in Italiam [a] traiecit: actúmque erat de Romano imperio, si [1] coniungere Annibali copias potuisset. Sed Claudius Nero, qui in Apulia cum Annibale castra coniunxerat, relicta in castris parte, cum dilectis ad Asdrubalem properauit, & se Liuio collegæ apud Tenam opidum, [2] & Metaurum flumẽ coniunxit: ambóque Asdrubalem vicerunt. Nero regressus, pari celeritate, [3] qua venerat, caput Asdrubalis ante vallum Annibalis proiecit. Quo ille viso, *vinci se Fortuna Carthaginis* confessus est, ob hæc Liuius triumphans, [4] Nero ouans, Vrbem introierunt.

a DXLVI.

D

1. *Iungere se Annibali potuisset.* M.SS. libri *Dilectus* .verò militum in Festo scriptum visitur de Verb. signific. lib. IV.
2. Horatius lib. IV. Carm. Oda IV.
3. *qua iverat.* Lib. M.SS. sed illud ferri potest, Liuii auctoritate.
4. Triumphus & ouatio quo differant Plutarch. Marcello, eleganter.

E

P. CORNELIVS SCIPIO AFRICANVS. 49.

PVBLIVS Scipio ex [1] virtutibus cognominatus Africanus, Iouis filius creditus: nam antequam conciperetur serpens in lecto matris eius apparuit. Et ipsi paruulo draco circumfusus nihil nocuit. In Capitolium intempesta nocte [2] eunti, nunquã canes allatrarunt. Nec hic quidquam prius cœpit, quàm in cella Iouis diutissimè sedisset, quasi diuinam mentem accepisset. Decem & octo annorũ [b] patrem apud Ticinum singulari virtute seruauit. Clade [c] Canensi [3] nobilissimos iuuenes Italiam deserere cupientes, sua auctoritate cõpescuit. [4] Reliquias incolumes per media hostiũ castra Canusium perduxit. Vigintiquatuor annorũ Prætor in Hispaniã missus Carthaginẽ, [5] qua die venit, [d] cepit. Virginem pulcherrimam, ad cuius aspectum concurrebatur, ad se vetuit adduci, patriq; [6] eius

F

a Natus IↃXVII. b DXXXV. c DXXXVII. d DXLII.

ANNO V.C. ac sponso restitui iussit. Asdrubalem, [e] Magonémque fratres Anni- A
[e] DXLVII. [f] DXLVII. balis Hispania expulit. Amicitiam cum Syphace Maurorum rege [f] con-
iunxit, Masinissam in societatem recepit. Victor domum regressus,
[g] DXLIIX. Consul [g] ante annos factus, concedente collega in Africam classe traie-
[h] DL. cit. Asdrubalis & Syphacis castra vna nocte [h] perrupit. Reuocatum ex I-
[i] DLI. talia Annibalem [i] superauit. Victis Carthaginiensibus [k] leges imposuit.
[k] DLII. [l] DLXIII. Bello Antiochi [l] legatus fratri fuit, captum filium gratis recepit. A Peti- B
[m] DLXVI. lio [7] Acteo Tribuno pleb. repetundarum [m] accusatus, librum rationum
in conspectu populi scidit. *Hac die*, inquit, *Carthaginem vici*, [*quasi*] *bonum factum, in Capitolium eamus, & Dijs supplicemus.* Inde in voluntarium
[n] DLXVIII. exsilium concessit, vbi reliquam egit ætatem. Moriens [n] ab vxore petiit,
ne [9] corpus suum Romam referretur.

1. Vett. lib. *ex virtute Africanus dictus: Iouis filius creditus est:* Pòst iidem *acciperet* melius quã *accepisset*.

2. Plautus Pœnulo accusandi casu: *Etiam me mea allatrant canes.*

3. *Clade Cann.*] ὕστερον πρωτερόν. Sic concinnanda videntur: *Clade Cannensi reliquias incolumes perm. h. c. Can perduxit. Nobilissimos iuuenes.* cetera.

4. *Reliquias*] Id fecit P. Sempronius Tuditanus. Liuius lib. XXII.

5. *Carthaginem nouam*] amplius vett. libri: quæ παρτυγίνη cognominatur Appiano Alexandrino, qui turpi errore eandem atque Saguntum Hispaniæ fuisse scribit. Vide Abrahami Ortelii viri doctiss. Synonymiam Geographicam recens editam.

6. Fit nescio quomodo, vt summo, consensu M.SS. omn. *patrique eius sponsor astitit*, præferant. Nihil tamen demuto. Talis in Alexandro Magno continentia.

7. Absque Liuio esset, hic locus à M.SS. persanari non posset, in quibus *Ateio* pro *Actæo*, sine varietate scriptum reperi: leg. igitur *A Petilliis ac Neuio*, parua facta immutatione: dictionum enim affinitas oscitantes librarios & imperitos ferè fefellit ex Liuii libro XXXVIII. sub finem, & eius Epitoma: Vide quæ doctissimus Sigonius adnotauit, & Agellium libro IIII. cap. XVIII. Plutarchus Catone, & Apophth. Πετιλλίους numero multitudinis vocat, & duos fuisse, auctor Appianus Syriaca: geminata etiam ll. scribunt. C

8. *quare Bonum factum* M. S. alii q͞m quod valet, *quoniam*. Ego vtrumque tanquam glossema ἐκβάλλω etiam illud *quasi*, Læuinus Torrentius sic censuit emendandum: *Bonum factum si in Capit.* De qua boni ominis formula B. F. vide Notas auctoris. D

9. *Ingrata*, inquit, *patria cineres non habebis meos.* Vide Senecam de beneficiis libro V. cap. XVII. Ennius hoc illi Epitaphium posuit.

Hic est ille situs, cui nemo ciuis neque hostis,
Quiuit pro factis reddere operæpretium. E

Idem Seneca lib. XIX epistolarum, vbi plures de eodem versus exstant.

M. LIVIUS SALINATOR. 50

[a] DXXXV. LIVIVS Salinator primò Consul de Illyriis [a] triumphauit: dein- F
de [1] ex inuidia peculatus reus ab omnibus tribubus excepta Me-
[b] DXLVI. tia condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico suo [b] Con-
sul, ne Respubl. discordia malè administraretur, amicitiam cum [2] eo
[c] DXLIX. iniunxit, & de Asdrubale triumphauit. Censor [c] cum eodem collega omneis tribus excepta Metia, ærarias fecit. Stipendio priuauit eo crimine quòd aut priùs se iniustè condemnassent, aut posteà tantos honores non rectè tribuissent.

1. tandem

A 1 *tandem ex inuidia.*] Malo, quamuis M.S. tamen legat. 2 *cum eo iunxit: & victo Asdrubale*] M. SS. & inf. *stipendiis priuauit*. ANNO C.V.

T. QVINCTIVS FLAMINIVS. 51.

TItus [1] Quinctius Flaminius, (Flaminii, qui apud Trasimenum pe-
riit, filius,) Consul [a] Macedoniam sortitus ducibus [2] Caropis a DLV.
principis pastoribus prouinciam [b] ingressus, Regem Philippum prælio
fudit, castris exuit. Filium eius Demetrium obsidem accepit: quem pe- b DLVI.
B cunia multatum, in regnum restituit. A [c] Nabide quoque Lacedæmo- c DLVIII.
monio filium obsidem accepit. [3] Liberos [d] etiam Græcos Nemeæ per d DLVI.
præconem pronunciauit. Legatus [e] etiam ad Prusiam, vt Annibalem re- e IↃLXXI.
peteret, [4] missus.

1 *Quinctius Flamininus.*] leg. Quæ sequuntur virgulis inclusa ad eum non pertinent. Gens enim Quinctia, cui Flaminini cognomẽtum, patricia. Flaminia plebeia.

C 2 *Caropi principis*,] inflectit Liuius. M. SS. fere *Charopæ*.

3 Legendum *Liberos*. Alii *esse* pro *etiam* excuderunt. M. SS. *Ludos Iunoni Samiæ per præc. pronunc.* vel *prænunciauit*. Bis autem libertas denunciata. In ludis Isthmiis deuicto Philippo, libertas Græciæ Liuius XXXIII, Annali & Plutarch. Iterum in Nemæis Nabide victo proclama a libertas Argiuorum. Liuius lib. 34. & Valerius lib. 4. cap. 8.

4 Adscriptum in M. SS. *Idem postea Proconsul Philippum bellum renouantem etiam cum eo Thracas, Macedones, Illyrios, multasque gentium partium ipsius bello subegit.* Quę cum prioribus gemina esse videntur.

M. FVLVIVS NOBILIOR. 52.

MArcus [1] Fuluius Nobilior Consul [2] Ætolos Ambraciotasque su-
D perauit: vnde ouans Vrbem introiit. Consul Achæos, qui bello
Macedonico interfuerant, post ad Antiochum defecerant, præliis fre-
quentibus victos, & in Ambraciam oppidum coactos, in deditionem * IↃLXVII.
accepit: [3] tamen signis, tabulisque pictis spoliauit, de quibus * triumpha-
uit. Quam victoriam per se magnificam Quinctus Ennius amicus eius
insigni laude celebrauit.

E 1 *Marcus*] prænomen illius in Tabulis Capitolinis. Inf. contra in quib. editis *Marcus Ennius* præpostere appellatur.

2 M.SS. *Consul Ettonas Vritanosque.*] Alii *Surritanosque superauit.* Quidam etiam *Oretanosque*, nonnulli *Surintanosque* scriptum habebant, Mox: *Consul Aetolos qui bello Maced. Romanis adfuerant*. lege tamẽ *M. Fuluius Nobilior Prætor Hispanos superauit: vnde ouans Vrbem introiit. Consul Aetolos Ambraciotasque qui bello Maced. Romanis adfuerant*: Prætura autem in A.v.c. IↃLXII. cadit: Consulatus IↃLXIIII. legẽd. Orosius lib. 4. cap. 10.

3 Malo, *tantum signis tabulisque* ex v. c. De Ennio poeta, vide notas Auctoris.

L. SCIPIO ASIATICVS. 53

F SCipio Asiaticus, frater Africani, infirmo corpore, tamen in Africa
virtutis nomine à fratre laudatus, Consul [a] Antiochum Regem Sy- a IↃLXIII.
riæ legato fratre apud Sipylum montem, quum arcus hostium pluuia b DLXV.
habetati fuissent, vicit: & regni relicti à [1] patre parte [b] priuauit: hinc A-
siaticus dictus [2] Post reus [c] pecuniæ interceptæ, ne in carcerem ducere- c DLXVI.
tur Gracchus Tribunus plebis intercessit. M. Cato Censor [d] equum ei d DIXIX.
ignominiæ caussa ademit.

1 *á patre.*] A fuit à M. SS. aliquot, & mox. *Gracchus pater Trib. pleb. licet inimicus eius, intercessit.* iidem.

2 M.S. Theod. Pulmanni. *Hic cum Boiorum gente conflixit: in quo prælio XX. millia hostium interemit. Post reus pec.*

ANNO V.C.

ANTIOCHVS REX SYRIÆ. 54 A

a IↃLXI. ANTIOCHVS Syriæ rex nimia opum fiducia bellum Romanis[a] intulit, specie Lysimachiæ repetendæ, quam à maioribus suis in Thracia [1] conditam Romani possidebant: statimque Græciam, insulasque eius
b IↃLXII. occupauit. In Eubœia luxuria [b] elanguit: aduentu Atilii Glabrionis [2] exercitus Thermopylas occupauit. Vnde industria M. Catonis eiectus,
c IↃLXIII. in Asiam refugit. Nauali [c] prælio, cui Annibalem præfecerat, à L. Æmilio Regillo superatus: filium Scipionis Africani, quem inter nauigandũ cœperat, patri remisit: qui ei [quasi] pro reddenda gratia, suasit vt amicitiam Romanam peteret. Antiochus spreto consilio apud Sipylum B
d IↃLXIV. montem cum L. Scipione [d] conflixit. Victus, & vltra Taurum montem relegatus, à sodalibus, quos temulentus in conuiuio pulsauerat, occisus est.

1. Pro *conditam*, M.SS. ferè *quondam* legũt, & *M. Acilii Glabrionis*. Inf. quoque deest *quasi*, & certè à glossa est.
2. *excitatus*] scripta lectio. Potest etiam *exercitus* participium esse pro vexatus. Illud tamen malo. C

CN. MANLIVS VOLSO. 55

a IↃLXV. CNÆVS Manlius [1] Volso [a] ad ordinandam Scipionis Asiatici prouinciam, cupiditate triumphi bellum Pisidiis & Gallogræcis, qui Antio-
b IↃLXVI. cho affuerant, [b] intulit. His facilè victis inter captiuos vxor Regis [2] Orgiagontis centurioni cuidam in custodiam data: à quo vi stuprata, de iniuria tacuit. Est pòst impetrata redemptione, marito adulterum [3] centurionem interficiendum tradidit. D

1 *Vulso*] Tabulæ Capitolinæ scribunt, adduntque M.SS. *Consul*: Collega eius M. Fuluius Nobilior. Mox *Pisidiis* aliis, & *adfuerant*.
2 *Orgiagontis*] Liuius lib. 38. *Orgiagontis* & Sudæ collectanea. Nomen mulieris Chiomara.
3 ἀπὸ κοινοῦ reperitur: abest in antiq. lib.

L. ÆMILIVS PAVLVS MACEDONICVS. 56 E

a DXXXVII LVCIVS Paulus Æmilius, filius eius, qui apud Cannas cecidit, [a] primo
b DLXXI. Consulatu, [b] quem post [1] tres repulsas adeptus erat, de Liguribus
c IↃLXXII. [c] triumphauit. Rerum gestarum ordinem in tabula pictum publicè po-
d DXXCV. suit: Iterum [d] Consul Persen Philippi filium, Regem Macedonum, apud Samothracas cepit, [quem] victum fleuit, & assidere sibi iussit: ta-
e IↃLXXXVI men in triumphum [e] duxit. In hac lætitia duos filios amisit. Et progressus ad populum, gratias Fortunæ egit: *quòd si quid aduersi Reip. imminebat, sua esset calamitate [2] decisum.* Ob hæc omnia & à populo, & à Senatu concessum est, vt ludis Circensibus triumphali veste vteretur. Ob huius [3] licentiam & paupertatem, post mortem eius dos vxori, nisi venditis possessionibus, non potuit exsolui. F

1 *Post tres repulsas egerat*] M.SS. in quibus pòst paulò relatiuum *quem* abest.
2 Alii *depulsum*. Auerruncare Deus mala dicitur.
3 *Ob huius continentiam*] Vett. ll. rectè scriptum habent. Vide Notas.

T. SEM-

ANNO V.C.

T. SEMPRONIVS GRACCHVS. 57

TITVS[1] Sempronius Gracchus nobilissima familia ortus, Scipionem
Asiaticum quamuis inimicum, duci[a] in carcerem non est passus. a DLXVI.
Prætor[2] Galliam domuit, Consul Hispaniam, altero Consulatu Sardi-
niam: tantumq;[3] captiuorum adduxit, vt longa venditione res in Pro-
uerbium veniret, SARDI *venales*. Censor[b] libertinos, qui rusticas tribus b DXXCIV.
[4] occuparent, in quatuor vrbanas diuisit: ob quod à populo collega eius
Claudius (nam ipsum auctoritas tuebatur) reus factus: & quum eum
duæ classes condemnassent, Tiberius iurauit, se cum illo in exsilium itu-
rum. ita reus absolutus est. Et quum in domo Tiberii duo angues e ge-
niali toro repsissent, responso dato eum de [5] dominis periturum, cuius
sexus anguis fuisset occisus: amore Corneliæ coniugis marem iussit in-
terfici.

1 *Tiberius Sempronius*] leg. Natum mendum ex litterarum compendiis in prænominibus.

2 Locus contaminatissimus, quem sic in integrum restituere tentabam. *Prætor Hispaniam obtinuit, & altero Consulatu Sardiniam, quam primum Consul domuerat.* verùm sine libris nihil muto.

3 *tantumque numerum capt.*] Vide Festum Pompeium de hoc adagio, & Plutarchum Problematis.

4 *occuparant*] lege, nisi *quod rusticas* mauis.

5 *de duobus periturum*] Libri vett. & *serpsissent* iidem legunt.

P. SCIPIO ÆMILIANVS. 58

PVBLIVS Scipio AEmilianus Pauli Macedonici filius à Scipione Afri-
cano adoptatus, in Macedonia cum patre agens, victum[a] Persen a IↃXXCV.
tam pertinaciter persecutus est, vt media nocte in castra redierit. Lucul-
lo in [1] Hispaniam legatus, [b] apud Intercatiam oppidum prouocatorem b IↃCII.
singulari prælio vicit. Muros hostilis ciuitatis primus ascendit. Tribu-
nus[c] in Africa sub [2] Manilio Imperatore cohortes octo obsidione valla- c IↃC.V.
tas consilio & virtute seruauit, à quibus corona[3] donatus. Quum ædili-
tatem[d] peteret, Consul antè [4] annos vltrò factus, Carthaginem intrà sex d IↃCVI.
menses deleuit. Numantiam in Hispania, correcta priùs militum disci- BELLVM
plina, fame[e] vicit: hinc[f] Numantinus dictus, Caio Lælio plurimùm v- PVNICVM TERTIVM
sus. Ad reges adeundos[f] missus, duos secum, præter eum, seruos du- e IↃCXX.
xit. Ob res gestas[6] superbus, Gracchum iure occisum videri[g] respondit f IↃCX. g IↃCXXIII.
obstrepente populo, *Taceant*, inquit, *quibus Italia nouerca est, non mater*. Et addidit,
Quos sub[7] corona vendidi. Censor[h] Mummio collega segniore in Senatu ait, h IↃCXI.
Vtinam mihi collegam aut dedissetis, aut non dedissetis. Suscepta [i] Agrariorum causa i IↃCXXIV.
domi repente exanimis inuentus, obuoluto capite elatus, ne liuor in o-
re appareret. Huius patrimonium tam exiguum fuit, vt[8] XXXII. libras
argenti, duas & semilibram auri reliquerit.

1 Leg. *Hispania*: nisi rusticè loqui, & solœcismum facere placet.

2 Alii *Tito Manilio*. M.SS. partim *Mallio* partim *Manlio*, *Manio*, *Manilio*, rectum est ex Ciceronis Bruto, initio Somnii Scipionis Appiano, cæteris. In Epitoma Liuiana hodieque mendosè L. Manlius legitur lib. quadragesimo nono.

3 *corona obsidionali aurea*, M.SS.

4 *ante annos*] Ætatis trigesimo sexto an-

ANNO ... no, M. Velleio Paterculo auctore. A

5 M. SS. duo *Hinc Numantinus*, *Panætio Philosopho plurimum vsus*. De vtroque iuxta verum est: Vulgatam tamen lectionem retineo. Amicitiam horum etiam Prouerbio locum dedit: in qua & Ciceronis Lælius consumitur. Vide Notas Andreæ Schotti, quibus adde & Paterculum libro primo & secundo extremo.

6 *superbè* malo: & *cæsum videri*.

7 *Sub corona*] Videndus Agellius lib. 7. cap. 4. Noct. Atticarum. Vtitur Cæsar 3. belli Gallici, Liuius lib. 31. Tacitus 13. Annal.

8 *vt* x x x i i. *libras & selibram auri reliquerit*] Vett. ll.

C. HOSTILIVS MANCINVS. 59

CAIVS Hostilius Mancinus Prætor aduersum Numantinos vetantib. B
a IOCXI. auibus, & nescio qua voce reuocante[a] profectus, quum ad Numantiam venisset, exercitum [2] Popillii acceptum prius corrigere decreuit: inde solitudinem petit. eo die Numantini fortè sollemni nuptu filias locabant, & vnam speciosam duobus competentibus, pater puellæ conditionem tulit, vt ei illa nuberet, qui hostis dexteram attulisset. Profecti iuuenes abscessum Romanorum in modum fugæ properantium cognoscunt: rem ad suos referunt. Illi statim quatuor millibus viginti C
[3] millia Romanorum ceciderunt. Mancinus, auctore Tiberio Graccho Quæstore, [4] in leges hostium fœdus percussit: quo per Senatum improbato, Mancinus Numantinis [5] deditus, nec receptus, augurio in castra deductus, præturam [6] postea consecutus est.

1 *Caius*] Verùm prænomen, non *Aulus*, legendumq; *Consul*, non *Pretor*, ex Epitoma libri 55. Vox autem exstat in Iulio Obsequente de Prodigiis, *Mane, Mane, Mancine*, & in Epitoma 55.

2 Restituo *Popillii* parua immutatione. Vulgati *Pompeii* procliui errore, vel *Pompilii*. dictus M. Popillius Lænas. Appianus & Orosius lib. 5. cap. 4.

3 *triginta millia*] Epitoma Liuii L. V. numerat. In compendiis, quæ singulis literis notantur, littera decussatim scripta, vel illic omissa, vel hic addita.

4 *Quæstore suo*] M.SS. amplius.

5 M. SS. variant. *Numantinis redditus nec repetitus, a genero in castra reductus*. Sed rectè legitur: tantùm illud de auspicatò in castra deducto D
alibi collocandum videtur ex Orosio lib. 5. cap. 4. & 5. Plautus Epidico. *Virtute atque auspicio Epidici cum præda in castra redeo*.

6 Anne Consularis Prætor fit? Fortè probri caussa ordine motus vt eum recuperaret, Præturam alteram gerebat: vt apud Sallust. Catilinario Corn. Lentulus Sura. Simile in Liuio exemplum extremo lib. x. de Papirio Cursore. Vide Notas auctoris ad Metellum Pium. & l. 4. D. De captiuis & postlim. reuers. & l. fin. D. de legationib. & E
Cicero in Topic.

L. MVMMIVS ACHAICVS. 60

LVCIVS Mummius deleta [1] Achaia Achaicus, aduersus Corinthios
a IOCVII. [a] missus, victoriam alieno labore quæsitam intercepit. Nam quum illos, Metellus Macedonicus apud Heracleam fudisset, & duce Critolao priuasset, cum lectoribus & paucis equitibus in Metelli castra properauit. F
Corinthios apud Leucopetram vicit duce [2] Dioneo, qui domum refugit, eamque incendit: coniugem interfecit, & [3] se in ignem præcipitauit: excepto ipso nemo interiit. Mummius Corinthum
b IOCIIX. signis tabulisq; [b] spoliauit: quibus quum totam replesset Italiam, in domum suam nihil contulit.

1 *deuicta*

A 1 *deuicta Achaia, Achaicus: Consul*] libri vett. Neque enim deleuit.

2 *duce Diaeo*] leg. ex Pausania in Achaicis, licet M.SS. *Dineo*.

3 Emenda ex auctoritate calamo exaratorũ & historiæ veritate, *& in ignem præcipitatus: ipse veneno interiit*. Io. Greionius Parisin. profess. cõiecerat, *accepto ipse* veneno *interiit*. Nec displicet.

QV. CÆCILIVS METELLVS MACEDONICVS. 61

QVINCTVS Cæcilius Metellus à domita Macedonia Macedonicus:
B Prætor [a] Pseudophilippum, qui idem Andriscus dictus est, vicit. A- a IↃCV.
chæos bis [b] prælio [c] fudit: triumphandos Mummio tradidit. Inuisus b IↃCVII.
plebi ob nimiam seueritatem: & ideò [tertiò] post duas repulsas Consul c IↃCIIX.
[d] ægrè factus, Arbachos in Hispania domuit. Apud[1] Contrebiam op- d IↃCX.
pidum cohortes loco pulsas [e] redire & locum recipere iussit: Quum o-
mnia[2] proprio & subito consilio ageret, amico cuidam quid acturus es- e IↃCXI.
set roganti: *Tunicam*, inquit, *meam exurerem, si eam consilium meum scire existimarem*.
C Hic quatuor filiorum pater supremo tempore humeris eorum ad sepulchrum latus est: ex quibus treis[3] consules, vnum etiam triumphantem vidit.

1 *Apud Trebiam*] alii: alii *Cantabriam*.

2 *propero*] M.S. Valerius lib. 2. cap. 2. & mox *exueret*. Nihil demuto.

3 *consulares*] Rectius iidem M.SS. vide Notas auctoris.

D QV. CÆCILIVS METELLVS NVMIDICVS. 62

QVINCTVS Cæcilius Metellus Numidicus,[1] qui de Iugurtha Rege
[a] triumphauit, Censor [b] Quinctium, qui se Tiberii Gracchi filium a IↃCXLIV.
mentiebatur, in censum non recepit. Idem in legem Apuleiam per vim b IↃCLI.
latam iurare [c] noluit: Quare in exsilium actus[2] Smyrnæ exsulauit, Clau- c IↃCLIII.
E dia[3] deinde rogatione [d] reuocatus, cùm Ludis fortè literas in theatro ac- d IↃCLIV.
cepisset, non prius eas legere dignatus est, quàm spectaculum finiretur. Metellum [4] sororis suæ virum laudare noluit, quod is[5] olim suum iudicium & leges detrectarat.

1 Melius vett. codd. *quia consul de Iug. Rege Numidiæ triumphauit*.

2 Hæc inter cætera auctoris huius *ἁμαρτήματα* numeranda. Rhodum enim in voluntariũ exsilium secessit. Epitoma 69. & Plutarchus.

F 3 Leg. *Calidia* monuit Ioannes Oliuarius ex Cicerone pro Plancio & Valerio Maximo libro quinto, capite secundo, Q. Calidius dictus.

4 Metellus appellari qui potuit, nisi incestas nuptias fuisse putemus. *Metellus* eidem Oliuario doctiss. reponendum videbatur. Ex Ciceronis actione 6. in Verrem, lege *L. Lucullum sororis suæ*. In M.SS. *quod is olim* (in aliis *solus*) *iudicium contra leges detrectarat*.

QV. METELLVS PIVS. 63

QVINCTVS Metellus Pius Numidici filius, Pius, quia patrem lachry-
mis & precibus assiduè ab exsilio reuocauit. Prætor [a] bello sociali Q. a IↃCLXIV.
[1] Pompeium Marsorum ducem interfecit. Consul [b] in Hispania Hercu- b IↃCLXX.
leios fratres oppressit. Sertorium Hispania expulit. Adolescens[2] in peti- III.
tione Præturæ & Pontificatus, Consularibus viris [c] prælatus est. c IↃCLXXIX.

1 *Q. Popedius Silo*, quomodo emendabit qui me audiet, ex libris calamo exaratis & Plutarcho. Vidi qui *Pompedium* appellarent, propius ad *Pompeii* nomen. vnde procliuius error librariis extrita litera obiectus.

2 *De adolescentiæ* ampla significatione, vide Notas And. Schotti, & Fragmenta Cornelii Nepotis.

ANNO V.C.

TIBERIVS GRACCHVS. 64

a ɪɔcxvi. TIBERIVS Gracchus Africani ex filia nepos, quæstor [a] Mancino in Hispania fœdus eius flagitiosum probauit. Periculum deditionis eloquentiæ gratia effugit, Tribunus plebis [b] legem tulit, ne quis plus [1] mille agri iugera haberet, Octauio collega [2] intercedente, nouo exemplo magistratu abrogauit. Deinde tulit, vt [3] familia, quæ de Attali hereditate erat ageretur, & populo diuideretur. Deinde [c] quum prorogare sibi potestatem vellet, aduersis auspiciis in publicum processit, statimque Capitolium petiit, manum ad caput referens, qua salutem suam populo commendabat. hoc nobilitas ita accepit, quasi diadema [4] posceretur. Segniterq; cessante Mutio consule, Scipio Nasica sequi se iussit, qui saluam Rempub. vellent, Gracchum in Capitolium persequutus oppressit. Cuius corpus Lucretii Ædilis manu in Tiberim missum: vnde ille Vespillo dictus. Nasica vt inuidiæ subtraheretur, per speciem legationis in Asiam ablegatus est.

(Margin: b ɪɔcxx. — c ɪɔcxxi. — B — C)

1 *plus quingenta agri iugera* leg. ex Plutarc. Gracchis, contra libros.

2 *collega intercedenti*, reponendum --& *magistratum abrogauit.* licet vet. codex vnus *magistratũ abdicauit* scriptũ præferat. Cic. 3. de leg. & Iul. Obsequens de magistratuum abrogatione.

3 *vt ea familia.* M.SS. *vt ex ea familia*, partim *vt ex ea pecunia*, neutrum placet. Familia enim olim pro pecunia in 12. tabul. & Suetonio Nerone cap. 4. Quæ in Notis copiosius explicata. Et *caput agi* dicemus eleganter. Cicero in Lælio: *Minus iusta amicorum voluntates adiuuanda sunt, in quibus eorum aut caput agitur aut fama.* Quam etiam lectionem confirmat Agell. lib. 1. cap. 3. Male, qui *de capite* substituerunt. Terent. Heauton. *Non nunc pecunia agitur*: quomodo & in Phormione leg. videtur Actu 4. Cicero pro Cæcinna: *Agitur ius ciuitatis, bona, fortuna omnium ciuium.*

4 *diadema posceret.* Alii & *Mucius* Græca cõsuetudine per c. scrib. & *sequi se iussis*, libri vett.

5 Additum in M.S. Pulm. nescio vnde: *Cum Comitiorum die Gracchus seditiones populi accenderet, auctore Nasica inflammata nobilitas fragmentis subselliorum plebem fugauit: Gracchus per gradus, qui sunt super Calpurnium fornicem detracto amminiculo fugiens ictus fragmẽto subsellii corruit, rursusq; assurgens alio ictu claua cerebro impacta occubuit. Ducenti in seditione interfecti, quorum corpora in Tiberim proiecta sunt.* D

C. GRACCHVS. 65

a ɪɔcxxiix CAIVS Gracchus pestilentem Sardiniam Quæstor [a] sortitus, non veniente successore, sua sponte discessit. Asculanæ & [1] Fregelanæ defectionis inuidiam sustinuit. Tribunus plebis [b] agrarias & frumentarias leges tulit. colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos censuit. Triumuiros agris diuidendis se & Fuluium Flaccum, & C. Crassum constituit. Minutio [2] Ruffo Tribuno pl. legibus suis abrogante in Capitolium [c] venit: vbi quum Atilius præco Opimii consulis in turba fuisset occisus, in forum descendit, & imprudens concionem à Tribuno pl. auocauit. Quare [3] accersitus, cùm in Senatum non venisset, armata familia Auentinum occupauit. Vbi ab Opimio victus, dum à templo [4] Dianæ desiliit, talum intorsit, & Pomponio amico apud Portam Trigeminam, [5] P. Lectorio in ponte sublicio persequentibus resistente, in lucum Furinæ peruenit. Ibi vel sua, vel serui [6] Euphori manu [d] interfectus: caput à [7] Septumeleio amico [8] Gracchi ad Opimium relatum, auro expensum fertur, propter auaritiam infuso plumbo grauius effectum.

(Margin: E — b ɪɔcxxx. — c ɪɔcxxxii — F — d ɪɔcxxxii)

ANNO V.C.

1 *Fregellanæ* geminata. ll. scrib. docent litteratores. De Sardinia aeris pestilentis, Martialis:

Nullo fata loco possis excludere, cum mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia est.

2 M. SS. *Minucio Rufo Trib. pl. legibus suis obrogante.* Melius Florus lib. 3. cap. 15. *abrogare auso legibus suis.* Quid si *leges eius abrogante.* reponas ex Orosii lib. 5. cap. 1. Dandi tamen casu dixit
B Ouid 2. Trist. *Et nimium scriptis abrogat ille meis*, nisi quis *obrogat* leg. censeat, vt apud Liuium in M.SS. doctiss. Pithœus obseruauit lib. 9. Annal. *Vbi duæ leges sunt. semper antiqua obrogat noua.* & Cicero apud Lactant. lib. 6. Diuin. Instit. *Huic legi neque obrogari fas est, neque tota abrogari potest.* Mox *Atilius* simplici t. libb. vett. *Antilium* Plutarch. & Appianus vocant.

3 Rectius M.SS. *Quare arcessitus: &c.*

4 *tempio Lunæ*] libri aliquot. Male hic *telum intorsi* antea legebatur: quæ vox & in auctore de bello Hispaniensi corrupta pro *talum intorsit.* Post, *Pontio amico* in 2. M.SS. vidi.

5 *Pub. Lætorio*, antiquitus scribebant & in marmoribus Capitol. scalptum reperias. Mox libb. vet. *lucum Furrianæ* quod abnuo. De *Furina* dea M. Ter. Varro lib. 4. & 5. de l. Lat.

6 *Euporus* vocatur à Paterculo, *Philocrates* à Plutarch. Gracchis & Valerio lib. 6. cap. 8.

7 *Septimuleio*,] vetustiss. exemplar: alii fere *Septimo Ateio*, vel *Atello* repræsentant.

8 *Amico Gracchi*] Plinius lib. 33. cap. 3. & Val. Max. lib. 9. cap. 4. familiarem Gracchi faciunt. Plutarchus vero Opimii.

C

M. LIVIVS DRVSVS. 66

MArcus Liuius Drusus genere & eloquentia magnus, sed ambitiosus & superbus, Ædilis munus magnificentissimum dedit:[1] & ibi Rubrio collegæ quædam de vtilitate Reipub. suggerente, *Quid tibi*, inquit, *cum Republica nostra?* Quæstor in Asia nullis insignibus vti voluit, ne quid ipso esset insignius. Trib.[a] pleb. Latinis ciuitatem, plebi agros, equitibus curiam, Senatui permisit. Nimiæ liberalitatis fuit. Ipse etiam professus, nemini se ad largiendum præter cælum & cœnum reliquisse. Ideoque quum pecunia egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulsam Mauritaniæ principem ob regis simultatem profugum, accepta pecunia Boccho prodidit: quem ille elephanto obiecit. Adherbalem filium regis Numidarum obsidem domi[2] suæ sumsit, redemtionem eius occulte à patre sperans. Cæpionem inimicum actionibus suis resistentem, ait se de saxo Tarpeio præcipitaturum. Consuli[b] legibus agrariis resistenti ita collum in comitio obtorsit, vt multus sanguis efflueret è naribus,[4] quæ ille luxuria comprobrans morti iam detrudi se dicebat: deinde ex gratia in inuidiam venit. nam plebs acceptis agris gaudebat, expulsi dolebant, equites[5] lecti lætabantur. Senatus permissis iudiciis exsultabat: sed societatem cum Equitibus ægre ferebat. Vnde Liuius anxius, vt Latinorum postulata differret, qui promissam ciuitatem flagitabant, repente in publico concidit, siue morbo[6] comitiali, seu hausto caprino sanguine, semianimis domum relatus. Vota pro illo per Italiam publice suscepta sunt: & quum Latini Consulem in Albano monte interfecturi essent, Philippum admonuit vt caueret. Vnde in Senatu accusatus, quum domum se reciperet immisso inter turbam percussore, corruit. Inuidia cædis apud Philippum & Cæpionem fuit.

a ƆƆCLXII.
b ƆƆCLXIII.

ANNOT. C. 1 *Vbi Remmio collegæ ſuggerenti,*]dandi caſu. Sic antiquiſſ. exempla M.SS.

2 *domi ſuæ ſuppreßit, redemtionem eius occultant.* iidem libri.

3 Amplius ſcripti codd. *Philippo Conſuli.* qui locus in errorem induxit Dominicum Machaneum,& Philippum Poncherium interpretes huius libelli. Et poſt, *effunderetur* pro *effluere.* Nihil tamen demuto.

4 Contaminatus locus ſi quis alius, fœdis Harpyiarum vnguibus. M. SS. duo D. Victoris & Franc. Pithœi *quæ illa luxuria exprobrans mori aut detur dixiſſe dicebat.* Corrupte, propius tamen ad veram lectionem quam in opt. exemplarique Theodori Pulmanni repperi: *quem (vel quam) ille luxuriam opprobrans, muriam de turdis eſſe dicebat.* Quam ego germanam lect. eſſe Iouem lapidem iurare auſim. Vulgata certe ferri non poteſt. Et iniuriam fecere Schotti Duacenſis Typographi operæ, quæ *iniuriam* excuderunt pro *muriam.* De muria & garo ſociorum, Plinius, Columella, Athenæus, Pollux, alii. De turdis. Martialis & popinæ profeſſores Apicii. Mox, *ex gratia nimia in inuid.* Pithœi vero, *Deinde ex gratia inuidia.* *Nam* de his iudicet S. P. Q. litteratus. A

5 In M.SS. *Equites in Senatum lecti lætabantur.* De equitibus hæc in Hiſtoria non repperi. Suſtineo igitur, & *Amplius* pronuncio. B

6 De comitiali morbo, Plinius lib. 25. cap. 5. & Agell. 17. cap 15. Suetonius de Cæſare c. 45. De caprino ſanguine idem Plinius lib. 28. cap. 9. extremo Taurino extinctus Themiſtocles. Corn. Nepos.

C. MAIVS PATER. 67.

CAius Marius ſepties Conſul, Arpinas humili loco natus, primis honoribus per ordinem functus, legatus [a] Metello in Numidia criminando [1] Conſulatum [b] adeptus. Iugurtham captum [c] ante currum egit: in proximum annum Conſul [d] vltro factus [2] Cymbros in Gallia apud [e] aquas Sextias, Teutonas in [f] Italia in campo Claudio, vicit, deque his triumphauit. Vſque [3] ad ſextum Conſulatum per ordinem factus, Appuleium [g] Saturninum Trib. pleb. & Glauciam prætorem ſeditioſos ex Senatuſconſulto interemit. Et quum Sulpitia rogatione prouinciam Sullæ [h] eriperet, armis ab eo victus, Minturnis in palude latuit: inuentus, & in carcerem coniectus, immiſſum percuſſorem Gallum vultus auctoritate deterruit, acceptaque nauicula in Africam traiecit: ibi diu exſulauit. Mox [i] Cinnana dominatione reuocatus, ruptis ergaſtulis, exercitum fecit: cæſiſque inimicis iniuriam vltus, ſeptimo Conſulatu, [k] vt quidam ferunt, voluntaria morte deceſſit. C D

a IↃCXLIV. b IↃCXLVI. c IↃCXLIX. d IↃCL. e IↃCLI. f IↃCLII. g IↃCLIII. h IↃCLXV. i IↃCLXVI. k IↃCLXXII.

1 *Criminando eum,* Libri vett.

2 *Teutonas in Gallia apud aquas Sextias, Cymbros in Italia in cāpo Caudio vicit,* leg. ex Liuio & Floro lib. 3. cap. 3. *Teutonos* alii vocant. Cui lectioni reſpondent anni Conſulares ad oram adſcripti. E

3 Vidi qui *Vſque ad ſextum Conſul per ord.* excuderant. Melius qui *Sexies Conſul.*

C. MARIVS FILIVS. 68

a IↃCLXXI. CAius Marius filius [1] viginti quinque annorum Conſulatum [a] inuaſit: quem honorem tam immaturum mater fleuit. Hic patris ſæuitia ſimilis, Curiam armatus obſedit, inimicos trucidauit, quorum corpora in Tiberim præcipitauit. In apparatu belli, quod contra Sullam [b] parabatur, apud Sacriportum vigiliis & labore defeſſus, ſub dio requieuit. & abſens victus, fugæ, non pugnæ interfuit. Præneſte refugit, vbi per Lucretium Offellam obſeſſus, tentata per cuniculum fuga quū omnia ſepta intelligeret, iugulandum ſe Pontio Thelefino præbuit. F

b IↃCLXXI.

1 *Viginti annorum*] facit Epitoma Liuiana libri 86. *viginti ſeptem annorū* libri M. SS. omnes.

2 *Afellam* vocant ſcripti lib. Plutarc. ſylla ὀφέλλαν. *Thelefinum* abſque ſpiritu iidem, & ſup. ſub diuo.

L. CORNELIVS CINNA, 69

a IↃCLXVI. LVcius Cornelius Cinna flagitioſiſſimus Rempublicam ſumma crudelitate vaſtauit. Primo [a] Conſulatu legem de exſulibus reuocandis

A candis ferens, ab Octauio collega prohibitus & honore priuatus, vrbe profugit: vocatisque[1] ad pileum seruis, aduersarios vicit: Octauium interfecit: Ianiculum occupauit. Iterum b &[2] tertio c Consulem se ipse fecit. Quarto Consulatu d quum bellum contra Sullam pararet.[3] Anconæ ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occisus est. ANNO V.C. b 1ↄCLXVII. c 1ↄCLXIIX. d 1ↄCLXIX.

1 id est, ad libertatem. Vide notas Auctoris.
2 *& tertium*. M.SS. elegantius.
3 *Ancone*, iidem sine diphthongo.

B

C. FLAVIVS FIMBRIA. 70

C. Flauius Fimbria (sæuissimus[1] quippe Cinnæ satelles) Valerio Flacco Consuli a legatus in Asiam profectus, per simultatem dimissus, corrupto exercitu, ducem interficiendum b curauit. Ipse correptis imperii insignibus, prouinciam ingressus, Mithradatem Pergamo expulit. Ilium, vbi tardius portæ patuerunt, incendi iussit, vbi Mineruæ templum inuiolatum stetit, quod diuina maiestate seruatum nemo dubitauit. Idem[2] Fimbria militiæ principes securi c percussit: mox à Sulla Pergami[3] oppressus, corrupto exercitu desertus semet occidit. a 1ↄCLXVII. b 1ↄCLXXIIX c 1ↄCLXIX

C

1 Alii *sæuissimus quippe satelles*. Alii *sæuiss. quippe curiæ satelles*, scriptum habent. Quidam etiam ita interpungunt. C. *Flauius Fimbria sæuissimus, quippe* Cinnæ *satelles*, L. *Valerio Flacco*.
2 *Ibidem*. M.SS.
3 *obsessus*]legi malim ex Orosio lib. 15 cap. 19. Thyatiram', idem & Plutarchus Sulla περὶ Θυατείρας.

D

VIRIATVS LVSITANVS. 71.

Viriatus[1] genere Lusitanus, ob paupertatem primo mercenarius, deinde alacritate[2] victor, audacia latro, ad postremum dux, bellum aduersum Romanos sumsit, eorumque Imperatorem Claudium Vnimanum, a deinde C. Nigidium[3] oppressit. Pacem à[4] Popilio maluit integer b petere, quam victus: & quum[5] alia dedisset, & arma retinerentur, bellum renouauit. Cæpio quum vincere aliter non posset, duos satellites pecunia c corrupit, qui Viriatum humi[6] depositum perimerent. Quæ victoria, quia emta erat, à Senatu non probata. a 1ↄCVII. b 1ↄCXII. c 1ↄCXIII.

E

1 *Viriathus*]Græca consuetudine cum aspirat. scribendus: οὐριάθος enim Appiano & Diodoro Siculo, *genere* autem pro origine dixit, vt sup. cap. 47.
F 2 *vector*, alii. M.SS. omnes *venator*, quomodo & Florus & Epitoma Liuii 2.
3 De Prætoribus 4. cæsis vide Appianum & Florum lib. 2. cap. 17. & Epitoma libri 53.
4 *Pacem à populo maluit* M.SS. recte scripsit Victor, *à pop. Rom*.
5 M. SS. *& cum Italia decessisset, & aurum peteretur, bellum renouauit*.
6 Alii, *humo depositum*. Opt. exemplar, *vino depositum peremerunt*, vt Plautus Aulularia: *Vt me deponat vino eam affectat viam*. Appianus tres satellites corruptos ait, & Viriathum dormientem oppressum: quo auctore vulg. lectio retineri potest.

M. ÆMILIVS SCAVRVS. 72

Marcus Æmilius Scaurus nobilis, pauper: nam pater eius, quanuis Patricius, ob paupertatem carbonarium negocium exercuit. Idem[1] primo dubitauit, honores peteret, an argentariam faceret: sed elo-

ANNO. V. C. quentiæ consultus, ex ea gloriam peperit. Primo in Hispania corniculum[2] meruit[a] sub Horeste in Sardinia stipendia fecit. Ædilis, [b] iuri[3] red- A
a IↃCXIX. dendo magis, quam muneri edundo studuit. Prætor[4] aduersus [c] Iugur-
b IↃCXXVII tham: tamen eius pecunia victus. Consul [d] legem de sumtibus & liberti-
c IↃCXLII. d IↃCXXXIIX norum suffragiis tulit. P. Decium Prætorem transeunte ipso sedentem iussit assurgere: eique vestem scidit, sellam concidit: ne quis ad eum in ius iret, edixit. Consul Ligures & Gantiscos domuit, atque de his tri-
e IↃCXLIV. umphauit. Censor[5] Æmiliam [e] strauit. Pontem Miluium fecit. Tan- B
tumque auctoritate potuit, vt Opimium contra Gracchum, Marium contra Glauciam & Saturninum priuato consilio armaret. Idem filium
f IↃCLII. suum, quia præsidium [f] deseruerat, in conspectum suum, vetuit accedere. Ille ob hoc dedecus mortem sibi consciuit. Scaurus senex quum
g IↃCLXII. à Vario Tribuno [g] plebis argueretur, quasi socios & Latium ad arma coegisset, ad populum ait. *Varius*[6] *Sucronensis Aemilium Scaurum ait socios ad arma coegisse: Scaurus negat: vtri potius credendum putatis?* C

1 *Ipse primo*] M.SS. libri & *officium* pro *negotium*: & mox *consultan*.

2 *Corniculum* genus ornamenti quo milites ab Impp. re bene gesta virtutis ergo donabantur: patet ex Liuii lib. 10 epit. de Papirio Cursore. Alii *corniculo meruit* malunt, vt sit dignitas militaris. vide Notas ex Frontino 3. Stratag. & Valerio lib. 6. & Suetonio de Illust. Gramm. Inde *Cornicularius* Suetonio in Domitiano ca. 17.

3 *Iuri reddendo*] vide l. 1. D. de Ædilitio edicto; & Institut. de iure naturali gent. & ciuili.

4 *aduersus Iugurtham pugnauit*: addunt quidam ex glossa Puto leg. legatus *Calpurnii Iugurthæ aduersus tãdem eius pec.* partim ex M. SS. partim ex Sallustio. Sup. *Oreste* absque spiritu.

5 *viam Aemiliam.*] non necessario addunt M.SS. iidem *Moluium* vel *Muluium* pontem appellant.

6 Ediri quidam & M.SS. *Varius Veronensis.* D
Aldinus codex *Surius Sucronensis*, corrupte vtrũque. Lectionem ex Asconio Pediano in Scaur. restitui. *Apud populum*, iidem scripti libri.

L. APVLEIVS SATVRNINVS. 73

a IↃCL. LVcius Apuleius Saturninus Trib. pleb.[a] seditiosus, vt gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, vt veteranis centena agri iugera in Africa diuiderentur. Intercedentem Bebium collegam, facta E
per populum lapidatione, submouit. Glauciæ Prætori, quod is eo die quo is concionem habebat, ius dicendo partem populi aduocasset, sellam concidit, vt magis popularis videretur. Quendam libertini ordinis subornauit, qui se Tiberii Gracchi filium fingeret. Ad hoc te-
b IↃCLII. stimonium Sempronii soror [b] Gracchorum producta, nec precibus, nec minis adduci potuit, vt dedecus familiæ agnosceret. Saturninus F
c IↃCLIII. Aulo[2] Memmio competitore interfecto Tribunus plebis [c] refectus, Siciliam, Achaiam, Macedoniam nouis colonis destinauit: & aurum dolo an scelere? Cæpionis partum, ad emtionem agrorum conuertit. Aqua & igni interdixit ei qui in leges suas non iurasset. Huic legi multis nobilibus[3] abrogantibus quum tonuisset: *Iam*, inquit, *nisi quiescitis, grandinabit.* Metellus Numidicus exulare quam iurare maluit. Saturninus tertio Tribunus plebis refectus, vt satellitem suum

A um Glauciam Prætorem [4] faceret, Mummium [5] competitorem eius in campo Martio necandum curauit. [6] Marius Senatusconsulto armatus, quo censebatur, ne quid Respub. detrimenti caperet, darent operam Consules, Saturninum & Glauciam in Capitolium persecutus obsedit, maximoque [7] astu incisis fistulis in deditionem accepit: nec deditis fides seruata est. Glauciæ fracta ceruix. Appuleius quum in Curiam fugisset, lapidibus & tegulis desuper interfectus. Caput eius Rabirius quidam B Senator [8] per conuiuia in ludibrium circumtulit. ANNO C. V.

1 *quo ipse concionem habebat.*] Malo ex M. SS. & mox *auocasse*.

2 *Aulo Nonio,*] Plutarch. in Mario, & Appianus, Αὖλον Νώνιον vocant, *Nummium* Florus & Orosius. *Memmio* ferri non potest.

3 *obrogantibus*] M. SS vide quæ notaui sup. ad cap. 63. & mox addunt iidem *& clamarent:* C *Iam, inquit*, cet.

4 lege *Prætorem, Consulem faceret*] Ex Floro lib. 3. cap, 16. & historiæ veritate.

5 *C. Memmium*] leg. quæ vox sup. præpostere collocata.

6 Ordine perturbato posita lege, *quo censetur, dent* (seu *darent*) *operam Consules, ne quid* R.P. *detrimenti caperet*. Vide Notas A.S.

7 *astu*] libri M. SS. & sup. ampliores, *in Capitolium confugere coegit, ibi eos persecutus obsedit.*

8 Cicero pro Rabirio, Equitem tantum dicit fuisse, non Senatorem.

L. LICINIVS LVCVLLVS. 74

LVcius Lucullus nobilis, disertus, & diues, munus quæstorium [a] amplissimum dedit. [1] Ptolomæum Regem Alexandriæ Consuli [b] Sul- a IↃCLXVIII

D læ conciliauit: & mox [c] per Murænam in Asia classem Mithradatis. b IↃCLXVI. c IↃCLXXI.

Prætor [d] Africam iustissime rexit, [2] aduersus Mithradatem missus, [e] col- d IↃCLXXVI.

legam suum Cottam [3] Chalcedonæ obsessum liberauit. Cyzicum [f] obsi- e IↃCLXXIX. f IↃCLXXX.

dione soluit. Mithradatis copias [g] ferro & fame afflixit, eumque regno g IↃCLXXXII.

suo Ponto expulit. Quem rursum [h] cum Tigrane Rege Armeniæ h IↃCXXCLV.

subueniente magna felicitate superauit. Nimius in habitu, maxime signorum & tabularum amore flagrauit. Post cum alienata mente desi-

E pere [4] cœpisset, tutela eius M. Lucullo fratri permissa est.

1 Si temporis ratio habeatur legendum, *Ptolemaeum Regem Alexandriæ Consuli Sullæ conciliauit, & mox per.* &c vt anni ad oram adscripti monent. Plutarchus autem initio Luculli non conciliasse, sed conciliare conatum non potuisse scribit. M.SS. vero *Minister Murenæ* pro mox *& Murena.*

2 *adu. Mithridatem Consul missus*] amplius est in M.SS.

3 *Chalcedone*] inflectunt quidam libri, *& subegit* pro *afflixit & venientem* pro *subueniente* iidem præferunt.

4 *M. SS. cœpisset.*] Nepotem Cornelium rursus hic laudat Plutarchus, sed aliter paullo, vt in Prolegomenis diximus.

F

L. CORNELIVS SVLLA. 75

COrnelius Sulla in [a] fortuna Felix dictus, quum paruulus à nutrice ferretur, mulier obuia, *Salue*, inquit, *puer tibi & Reipub. tuæ felix.* Et statim quæsita quæ hæc dixisset, non potuit inueniri. Hic Quæstor Marii Iugurtham à Boccho in deditionem accepit. Bello [b] Cymbri- a IↃCXLVII.

co & Teutonico legatus bonam operam nauauit. Prætor [c] inter ci- b IↃCXLIX. c IↃCLIX.

ANNO C. V. d IↃCLXIV. ues ius dixit. Prætor Ciciliam prouinciam habuit. Bello [d] sociali Samnites Hirpinosque superauit. Ne monumenta Bocchi tollerentur, A
e IↃCLXV. Mario restitit. Consul [e] Asiam sortitus, Mithradatem apud [1] Orchomenum & Chæroneam prælio fudit: Archelaum [2] (prælio) præfectum
f IↃCLXVII. eius Athenis [f] vicit. Portum Peiræum recepit. [4] Medos, Dardanos
g IↃCLXIX. [g] in itinere superauit. Mox quum rogatione Sulpitia [h] imperium eius
h IↃCLXV. i IↃCLXX. transferretur ad Marium, in Italiam [i] regressus, corruptis aduersariorum
k IↃCLXXI. exercitibus, Carbonem Italia [k] expulit: Marium [5] apud Sacriportum, B
Thelesinum apud portam Collinam vicit Mario Præneste interfecto,
l IↃCLXXI. Felicem se edicto appellauit. Proscriptionis tabulas [l] primus proposuit. Nouem millia [6] deditorum in villa publica cecidit. Numerum sacerdotum auxit. Tribunitiam potestatem minuit. Repub. ordinata di-
m IↃCLXXIX. ctaturam [m] deposuit: vnde spe deceptus, [7] Puteolos concessit: & morbo,
n IↃCLXXV. qui phthiriasis vocatur, [n] interiit.

1 Malo quod in M SS. repperi, *à Fortuna Felix dictus.* Idem inf.. *Irpinosque* absque spiritu.

2 *Apud Chæroneam & Orchomenum*] postulat temporum series & ordo.

3 Illud *prælio* obelo confodiendum censeo, aut in insulam relegandum, repetitum ex priore versu. Mox quidam lib. *cathenis vinxit*, pro *Athenis vixit*, sed abiudico.

4 Medos, Dardanos] *Enetos etiam Dardanos* leg. ex Appiano.

5 *Marium filium apud Sacriportum, Telesinum*, &c. libri vett. & *posuit* iidem, non *proposuit*. C

6 *deditorum. M. SS. Via publica*] male in Epitoma Liuiana 88. vbi 8. millia deditorum duntaxat legas: Septem apud August. lib. 3. Ciuitatis Dei, & Valerium lib. 9. cap 2.

7 *Sperni cœptus.*] scr. libri. Sulla autem per u. iidem: quam literam Græcæ y, respondere vicissimque commutari auctor est Verrius Flaccus, & antiqui litteratores. D

MITHRADATES REX PONTI: 76.

MIthradates [1] Rex Ponti oriundus à septem Persis, magna vi animi & corporis, vt sexiuges equos regeret, duarum [2] & viginti genti-
a IↃCLXII. um ore loqueretur: bello [a] sociali dissidentibus Romanis, Nicomedem
b IↃCLXV. Bithynia, Ariobarzanem [b] Cappadocia expulit. Litteras per totam Asiam misit, vt quicunque Romanus esset certa die interficeretur: & factum est. Græciam insulasque omnes, excepta Rhodo, occupauit. Sylla E
c IↃCLXVII. eum prælio [c] vicit, classem eius proditione [3] Archelai intercepit: ipsum apud [4] Orchienum oppidum fudit & oppressit: & potuit capere nisi ad-
d IↃCLXIX. uersum [d] Marium festinans, qualemcunque pacem componere malu-
e IↃCLXXXII. isset. Deinde eum Cabiriis resistentem Lucullus [e] fudit. Mithradates
f IↃCXCVI. post à Pompeio nocturno prælio [f] victus in regnum confugit: vbi per seditionem [5] popularem à Pharnace filio in turre obsessus, venenum
g IↃCXC. [g] sumsit. Quum [6] id tardius subiret, qui aduersum venena multis antea F medicaminibus corpus firmauerat, immissum percussorem Gallum [7] Sitochum auctoritate vultus territum reuocauit, & in cædem suam manum trepidantis adiuuit.

1 *Mithridates*] cursum in antiquis numism. Græcis, cum à in secunda syllaba.

2 *quinquagintagentiũ.*] Libri omnes scripti ὑστεροβολικῶς.

3 Archelaus cum classe regia Sullæ se tradidit. Epitoma Liuii 82. & Orosius lib. 6. cap. 1.

4 Leg. *Orchomenum*. Mox, *etiam oppressisset, nisi aduersum*. Rectius M. SS.

5 *popularium*, iidem scripti codd.

6 *Quod cum tardius subiret, quia aduersum* vett. libri, quidam etiam *ebiberet*.

7 *Bithocum*] Epitoma Liuiani. 102. lib. Βίτοιτον Appianus appellat, quomodo vtrobique fortasse scribendum.

A

CN. POMPEIVS MAGNVS. 77

ANNO V.C.

CN. Pompeius Magnus ciuili bello Sullæ partes [a] secutus, ita egit, vt a IↃCLXX.
ab eo maxime diligeretur. Siciliam [b] sine bello à proscriptis recepit. b IↃCLXXI
Numidiam [1] Iarbæ [c] ereptam, Masinissæ restituit. [2] Viginti sex annos na- c IↃC:XXII
tus triumphauit. Lepidum acta Sullæ [d] rescindere volentem priuatus [3] I- d IↃCLXXV
talia abrogauit. Præter in Hispaniam [e] pro Consulibus missus Sertorium e IↃCXXC.
B [f] vicit. Mox piratas intra quadragesimum diem subegit. Tigranem f IↃCXXCVI
[g] ad deditionem, Mithridatem [h] ad venenum compulit. [4] Deinde mira g IↃCXXCVII
fœlicitate rerum in Septentrione [i] Albanos, Colchos, Heniochos, Ca- h IↃCXC. i IↃCLXXCVIII
spios, Iberos: tum in Orientem Parthos, Arabas, atque Iudæos [k] cum k IↃCXC.
magno sui terrore penetrauit. Primus in Hircanum, [5] Rubrum & Ara-
bicum mare vsque peruenit. Mox [6] diuiso orbis imperio, quum [l] Cras- l IↃCXCVIII
sus Syriam, Cæsar Galliam, Pompeius vrbem obtineret, post cædem [m] m IↃCC.
C Crassi, Cæsarem dimittere [n] exercitum iussit. Cuius infesto aduentu vr- n IↃCCIV
be pulsus in [o] Pharsalia victus, ad Ptolemæum [7] Alexandriæ Regem fu- o IↃCCV.
git. [Huius latus sub oculis vxoris & liberorum à Septimio Ptolemæi præfecto mucrone confossum est. Iamque defuncti caput gladio præcisum, quod vsque ad ea tempora fuerat [8] adoratum. Truncus Nilo iactus, à Seruio Codro rogo inustus, humatúsque est, inscribente sepul-
D chro, HIC SITVS EST MAGNVS POMPEIVS. Caput ab Achilla Ptolemæi satellite, Ægyptio velamine inuolutum, cum annulo Cæsari præsentatum est. Qui non continens lacrymas, illud plurimis & preciosissimis odoribus cremandum curauit.]

1 *Hiarbæ* alii scribunt, & *Masinissa*.

2 *Viginti quatuor* duntaxat Liuius numerat.

3 Ineptè vulgati. Restitue ex M. SS. *Italia fugauit*.

E 4 Ampliores iidem *mira felicitate & celeritate: nunc in Septentrione* --- & mox, *tunc in Oriente Parthos*. Male. *Proconsuli* sup. paullò edidit Gryphius & *Proconsul*, alii. Dixerat enim Philippus nō pro Consule, sed pro Consulibus mittendum Pompeium videri.

5 *Hircanum*, *Caspium*, *Rubrum* amplius M. SS.

6 Placet scripta lectio. *Mox cum diuisio orbis imperio Crassus Syriam*.

7 *Alex. Regem confugit. Eius imperio ab Achilla & Potino* (lege *Photino*) *satellitib. occisus est*. Hic cap. finis in opt. illo M.S. ex quo IX. Viros Illustreis addidimus, quiq; Aur. Victorem legitimum huius fœtus patrem demonstrat.

8 Alii duo M.SS. *ignoratum*, non *adoratum* & *Nilo iact. vus*. Mox Mediol. cod. *inscribendo in eiusdem sepulchro*. Melius. Quidam etiam. *Hic situs est Magnus*. vt desit *Pompeius*. Hemistychiū est Lucani poetæ lib. 8. belli Pharsal.

F

SVPPLEMENTVM VIRORVM ILLVSTRIVM EX LIBRO ANTIQVO MAnu scripto.

IVLIVS CÆSAR I.

G CAIVS Iulius Cæsar, veneratione rerum gestarum Diuus dictus: contubernalis Thermo in Asiam profectus; cùm sæpe ad Nicomedem Regem Bithyniæ commearet, impudicitiæ infamatus est. Mox Dolabellam iudicio oppressit. Dum

Anno v.c. studiorum causa Rhodum petit, à piratis captus & redemptus, eosdem
a ɪɔcxciii & postea captos[1] puniuit. Prætor[a] Lusitaniam, & pòst[b] Galliam, ab
b ɪɔcxcvi alpibus vsque, & Oceanum bis classe transgressus, Britanniam subegit.
c ɪɔcciii. Cùm ei triumphus à Pompeio[c] negaretur, armis eum vrbe[d] pul-
d ɪɔcciv. sum in Pharsalia[e] vicit. Capite eius ablato fleuit & honorificè sepeliri
e ɪɔccv. fecit: mox à satellitibus Ptolemæi obsessus, eorum & regis nece Pom-
f ɪɔccvi. peio parentauit. Pharnacem Mithridatis filium fama nominis[f] fugauit.
g ɪɔccvii. Iubam & Scipionem in[g] Africa: Pompeios iuuenes in Hispania apud
h ɪɔcciix. Mundam oppidum ingenti prælio[h] vicit: Deinde ignoscendo amicis odia cum armis deposuit: nam[2] Lentulum tantum, & Afranium, &
i ɪɔccvii. Faustum Sullæ filium iussit[i] occidi. Dictator in[3] perpetuum factus à Senatu; in curia, Cassio & Bruto cædis auctoribus tribus & viginti vulne-
k ɪɔccix. ribus[k] occisus est: cuius corpore pro rostris posito, Sol orbem suum celasse dicitur.

1 L Fenestella in Epitoma apud Diomedem Gram. decollasse ait, Plutarchus & Sueton. Cæsare 74. iugulatos cruci suffixisse.

2 Locus de mendo suspectus, nam & *Afranium* codex scriptum præferebat. Puto legendum *nam L. Cæsarem tantum & Afranium.* Vide Notas And. Schotti.

3 M.S. perpetuo, *imperpetuum* vnica dict.

OCTAVIANVS CÆSAR. II. 79

CÆSAR Octauianus ex Octauia familia in Iuliam tralatus, in vltionem Iulii Cæsaris, à quo heres fuerat institutus, Brutum & Cas-
a ɪɔccxi. sium cædis auctores in Macedonia[a] vicit. Sextum Pompeium Cn. Pom-
b ɪɔccxvii peii F. bona paterna repetentem, in freto Siculo[b] superauit. M. Antonium Consulem Syriam obtinentem, amore Cleopatræ deuinctum, in
c ɪɔccxxii [c] Actiaco Ambraciæ littore debellauit: Reliquam orbis partem per legatos domuit. Huic Parthi signa, quę Crasso sustulerunt vltro reddiderunt. Indi, Scythæ, Sarmatæ, Daci, quos non domuerat, dona miserunt. Iani
d xlii. gemini portas bis ànte se clausas, primò sub[d] Numa: iterum post pri-
e ɪɔxiix. mum Punicum[e] bellum; sua manu[f] clausit. Dictator in perpetuum
f ɪɔccxxiv factus, [g] a Senatu ob res gestas Diuus Augustus est appellatus.
g ɪɔccxxxi

1 M.S. *Inde Schytæ* corruptè. sic emendaui ex Aurelii Victoris Epitoma Cæsarum, quæ circumfertur. Reliqua ex auctoribus, Suetonio, Dione, ceteris, petenda.

CATO PRÆTORIVS. III. 80

CATO Prætorius, Catonis Censorii[1] pronepos, cùm in domo auunculi Drusi educaretur, nec precio, nec minis potuit adduci a[2] Q.
a ɪɔclxii. Popedio Silone Marsorum Principe, vt fauere[a] se causæ Sociorum diceret. Quæstor[3] in Cyprum missus ad vehendam ex Ptolemæi hereditate
b ɪɔcxx. pecuniam, cùm summa eam fide[b] perduxit: præterea cōiuratos punien-
c ɪɔcxc. dos[c] censuit. Bello ciuili,[d] Pompeii parteis secutus est: quo victo exercitū
d ɪɔcciv. per deserta Africę duxit, vbi Scipioni Consulari delatū ad se imperium concessit. Victis partibus, Vticam concessit, vbi filium hortatus, vt clemen-

A clementiam Cæſaris experiretur, ipſe lecto Platonis libro, qui de bonis mortis eſt, ſemet [e] occidit. ANNO V. C. e IↃCCVII.

1 *Pronepos*] Agellius lib 13. cap. 18. & Macrob. lib. 6. cap. 2.

2 *ab Pedio Silone.* Liber M.S. de quo ſup. c. 63. *Minis* autem, quia ex cenaculo præcipitaturum minabatur.

3 Præpoſitio affuit in M.S.

M. TVLLIVS CICERO. IV. 81

B MARCVS Tullius Cicero, genere Arpinas, patre Equite Romano natus, [a] genus à Tito Tatio Rege duxit. Adoleſcens [b] Roſciano iudicio eloquentiam, & libertatem ſuam aduerſum Sullanos oſtendit: ex quo veritus inuidiam, Athenas [c] ſtudiorum gratia petiuit: vbi Antiochum Academicum philoſophum ſtudioſè audiuit: inde eloquentiæ gratia Aſiam, pòſt [d] Rhodum petiit, vbi * Molonem Græcum, Rhetorem tum diſertiſſimum magiſtrum habuit; qui fleſſe dicitur, quòd per C hunc Græcia eloquentiæ laude priuaretur. Quæſtor [e] Siciliam habuit: Aedilis [f] C. Verrem repetundarum damnauit: Prætor [g] Ciliciam latrociniis liberauit: Conſul [h] coniuratos capite puniuit. Mox inuidia P. Clodii, inſtinctuque Cæſaris & Pompei, quos dominationis ſuſpectos, eadem, qua quondam Sullanos, libertate perſtrinxerat, ſollicitatis Piſone [1] & Gabinio conſulibus, qui Macedoniam Syriamque prouincias in ſtipendium opera huius acceperant, in exſilium actus: mox ipſo referente D Pompeio [k] rediit, ipſumq; ciuili [l] bello ſecutus eſt. Quo victo [m] veniam à Cæſare vltrò [n] accepit: quo interfecto [o] Auguſtum fouit; Antonium hoſtem iudicauit. Et cùm III. Viros [p] ſe feciſſent, Cæſar, Lepidus, Antoniuſque, concordia non aliter viſa eſt inter eos iungi poſſe; niſi Tullius necaretur: qui, immiſſis ab Antonio percuſſoribus, cùm fortè Formiis quieſceret, imminens exitium corui auſpicio didicit: & fugiens occiſus eſt. Caput ad Antonium relatum.

a IↃCXLVII *Ante Christum natum* CIII. b IↃCLXXIII *Cic. ætat.* 27. c IↃCLXXIV *Ciceronis* 28 d IↃCLXXV *Ciceronis* 29 e IↃCLXXIIX *Æta. Cic.* 32 f IↃCLXXIII *Ciceronis* 37. g IↃCCII. *Ciceronis* 56. h IↃCXC. *Ciceronis* 44 i IↃCXCV. *Ciceronis* 46 k IↃCXCVI *Ciceronis* 50 l IↃCCIV. *Ciceronis* 58 m IↃCCV. *Ciceronis* 59 n IↃCCVI. *Ciceronis* 60 o IↃCCIX. *Ciceronis* 63. p IↃCCX. *Ciceronis* 64

E * Eidem Apollonio Moloni clariſſimo tunc dicendi magiſtro operam dedit, & Iulius Cæſar. Auctor Suetonius in 4. M.S. noſter *Milonem* deprauatè ſcripſerat, neſcio quid de Annio Milone, quem Cicero reum cædis Clodianæ defenderat, ſomnians. Legant ſtudioſi Ciceronis Hiſtoriam à Franc. Fabricio Marcodurano accuratiſſimè per annos Conſulares digeſtam: quæ inſtar erit magni in Ciceronem commentarii.

MARCVS BRVTVS. V. 82

F MARCUS Brutus auunculi Catonis imitator, Athenis Philoſophiam, Rhodi eloquentiam didicit. Cytheridem [1] mimam cum Antonio & Gallo amauit. Quæſtor in Galliam proficiſci noluit, quòd is bonis omnibus diſplicebat. Cum Appio [2] Claudio in Cilicia fuit: & cùm ille repetundarum accuſaretur; ipſe ne verbo quidem infamatus eſt. Ciuili bello à Catone ex Cicilia retractus, [a] Pompeium ſecutus eſt. quo victo, [b] veniam à Cæſare accepit, & Proconſul [c] Galliam rexit, tamen cum aliis coniuratis in curia Cæſarem [d] occidit. Et ob inuidiam veteranorum in Macedoniam miſſus, ab Auguſto in campis [3] Philippicis victus, [e] Stratoni ceruicem [4] præbuit.

a IↃCCIV. b IↃCCV. c IↃCCVII d IↃCCVIX. e IↃCCXI.

ANNO V.C. 1 *Cythereidem mimam* M. S. Male, Lycoridem hanc indigetat Virgilius Ecloga x. vbi Seruius legendus, & Cicero Philippica 2. Idem epist. 12. libr. 10. ad Atticum. *M. Antonius Cytheridem secum lectica aperta porta, altera vxorem.*

2 *Appio socio* M. S. noster, fortè vel *Claudio*. pro Clodi

3 *Philippiis campis.* Vetus liber perpetuò, vt non incuria librariorum accidisse credam.

4 Annum agens septimum & 50. Velleius Paterculus.

C. CASSIVS LONGINVS VI. 83

CAIVS Cassius Longinus Quæstor Crassi in Syria fuit, post cuius cæ-
IϽCC. dem, collectis reliquiis in Syriam rediit. Osacem [1] Præfectum re-
IϽCCII. gium apud Orotem fluuium superauit. Dein quòd coemptis Syriacis
mercibus fœdissimè negociaretur, [2] Caryota cognominatus est. Tribu-
IϽCCIV. nus pleb. Cæsarem oppugnauit. Bello ciuili Pompeium secutus classi
præfuit: à Cæsare veniam accepit, tamen aduersus eum coniurationis
IϽCCIX. auctor cum Bruto fuit, & in cæde dubitanti cuidam, *vel per me*, inquit, *feri*:
magnoque exercitu comparato, in Macedonia Bruto coniunctus in
IϽCCXI. campis Philippicis ab Antonio victus, cùm eandem fortunam Bruti pu-
taret, qui Cæsarem vicerat, Pandaro liberto iugulum præbuit. Cuius
IϽCCXI. morte audita, Antonius exclamasse dicitur, Vici.

1 *Lysacem* scriptũ inueni, quod tamen concoquere nõ possum. Ego Dionem, Plutarchum, Ciceronem, & Iustinium auctores habeo.

2 *Caruota*. M.SS. Typographus *Carnota* excudebat ineptè. vide Varronem lib. 2. de re Rustica cap. 1. extr.

SEXTVS POMPEIVS. VII. 84

a IϽCCIX. SExtus Pompeius in Hispania apud Mundam [a] victus, amisso fratre,
reliquiis exercitus collectis Siciliam petiit: vbi ruptis ergastulis mare
obsedit. Interceptis commeatibus Italiam vexauit: & cùm mari feliciter
vteretur, Neptuni se filium confessus est, eumque bobus auratis & equo
b IϽCCXIV placauit. Pace facta [b] epulatus in naui cum Antonio & Cæsare non in-
uenuste ait: *Hæ sunt meæ Carinæ*: quia Romæ in Carinis * domum eius An-
tonius tenebat. Rupto per eundem Antonium fœdere, Sextus ab Au-
c IϽCCXVII gusto per Agrippam nauali prælio [c] victus in Asiam fugit, vbi ab Anto-
d IϽCCXIIX nianis militibus [d] occisus est.

* *Domum* leg. ex M.S. Suetonius de Lenæo Grammatico. *Docuit in Carinis ad Telluris, in qua regione Pompeiorum domus fuerat.* Sic enim emendandum censeo.

MARCVS ANTONIVS. IIX. 85

MARCVS Antonius in omnibus expeditionibus Iulio Cæsari comes,
a IϽCCIX. Lupercalibus diadema ei imponere [a] tentauit: mortuo diuinos ho-
nores decreuit. Augustum perfidiosè tractauit, à quo apud Mutinam vi-
b IϽCCX. ctus, Perusii fame domitus in Galliam [b] fugit: ibi Lepidum sibi colle-
gam adiunxit: Brutum, exercitu eius corrupto, occidit: Reparatis viri-
Triumuiri bus in Italiam regressus cum Cæsare in gratiam rediit. Triumuir fa-
R. P. C.
c IϽCCX. ctus proscriptionem à Lucio Cæsare auunculo suo [c] cœpit. In Syriam
missus

A missus[d] bellum Parthis intulit, à quibus victus, vix tertiam partem de quindecim legionibus in Ægyptum perduxit, ibi Cleopatræ amore deuinctus in Actiaco littore ab Augusto victus est. In Alexandriam regressus, cum habitu regio in solio regali sedisset, [f] necem sibi ipse consciuit. ANNO V.C. d IↃCCCXIX e IↃCCXXII f IↃCCXXIII

CLEOPATRA REGINA. IX. 86

B CLEOPATRA Ptolemæi Aegyptiorum filia, à fratre suo Ptolemæo eodemque marito, quem fraudare regno voluerat, [a] pulsa, ad Cæsarem bello ciuili in Alexandriam venit: ab eo specie sua & concubitu suo, regnum Ptolemæi & necem impetrauit. Hæc tantæ libidinis fuit, vt sæpe prostiterit: tantæ pulchritudinis, vt multi noctem illius morte * emerent. Postea Antonio iuncta, cum eo victa, cùm se illi inferias ferre simularet, in Mausoleo eius, admotis aspidibus [b] periit. a IↃCCVI. *forte, emerint. b IↃCCXXIV.

C

AND. SCHOTTI IN SCRIPTOREM DE VIRIS

D

ILLVSTRIBVS NOTÆ VBERIORES.

IN PROCAM SILVIVM.

RHEAM *Syluiam*] Constanter in antiqq. *Rea Siluia* scribitur, more Latino, qui fere aspirationes auferunt, vnde Cicero in Orat. E se more maiorum diu *Triumpos* non *Triumphos*, & fortasse *Tropea* non *Trophea*, pronunciare solitum affirmat. Cur etiam *Siluia* & *suboles* à subolesco scripserim, ne quis fortè calumnietur, studio à me factum sciat, secutumq; vett. librorum auctoritatem & analogiam: quod vbique facturum me semel monuisse sufficiat. De Martis stupro vide Prudent. I. adu. Symmachum.

F *in vincula compegit*] Sic Iustinus lib. XVI. *Igitur Clearchus* LX. *Senatores comprehensos (nam ceteri in fugam dilapsi erant) in vincula compegit*. Plaut. Amphitruone. *Quid faciam nunc si Tres-viri me in carcerem compegerint*. Sic idem in Menæchmis & Rudente loquitur. Similes dicendi formas in melioris notæ auctoribus obseruare licet. *In cathenas coniecit*. Cæsar I. Comm. Gallico. *In compedes coniecit*. Suetonius in Vitell. cap. XIII.

Acca Laurentia] De qua Agell. lib. VI. cap. VII. G Noct. Attic. vbi *Larentia* legitur, vt in vett. I. omnibus. Huius sepulchrum in via noua Romæ in Velabro fuit, teste Varrone lib. 5. de ling. Lat. Post paullò, *Educandos dedit* Parisinus cod. *tradit* habet.

Amulio interfecto] patruo, inquit L. Annæus Seneca: is enim auctor potius est, quàm L. Florus: quod ex declamatorio stylo, & Lactantio lib. VII. cap. XV. Diuin. Institut. facile doceri potest. Patruum magnum Iurisconsultorum filii appellarent.

ipsi pastoribus coadunatis] Mediol. cod. *adunatis pastor*. melius Parisinus *Ibi* non *Ipsi* præfert. H De pastoribus vide infrà in Flaminino, & Iustin. lib. XXXVIII.

ciuitatem condiderunt] in monte Auentino, de quo Agell. lib. XIII. cap. XIV. Noct. Attic. ex a. d. XI. Cal. Maias qui dies consecratus Palilia dictus: Olympiadis VII. anno I. ante Christum natum IↃCCL. Ab orbe condito MMMCCXII. Ab euersa Troia CCCCXXXII. sed de his in fragmentis Nepotis diximus. Ideo autem hic repetere placuit, I quod aliorum calculus fallat, & Comm. hic turpiter alucinentur, & tanquam in limine impingant: absit verbo inuidia. Porrò vultures inaugurandi scientia sacri. Iul. Obsequens anno V. C. DCCX. *Cæsar inquit, cum in campum Martium exercitum deduceret, sex vultures apparuerunt: conscendenti deinde rostra creato Consuli iterum VI. vultures conspecti, veluti Romuli auspicia nouam vrbem conditurosignum dederunt*.

Augurio victor] Ennius in annalibus. K

Augusto augurio postquam inclita condita Roma est. Idem.

Certabant vrbem Romă Remuramne vocarent:

A *Omnis cura viris, vter esset induperator.*

Hinc lege cautum à Romulo: *Ne quid inauspicato publice gerunto.* Cicero 3. de Nat. deorum.

vt eamprius legibus] Inter alias legem tulerat: *Mœnia sancta existimanto.* Cuius Cic. 2. nat. deor. meminit: Plutarchus in problem. Zonaras tom. 2. quam etiam facto ipso Romulus sanxit interfecto fratre Remo.

transiliuit] Agrippinensis l. *transilivit.* de quo in Æsculapio quædam. *Pabio* abest in meliorib. B libris & m. ss. o. Pro *rastro* quidam libri *rutro* habent: de quo Varro lib. IV. de ling. Latina, & Nonius eaq; vera lectio. Græcè σκαπάνη dicitur. Varr. περὶ ἀρχῶν. *Cui Celer Antipatri Stoici filius Rutro caput displanat.* Vide Dionys. lib. 2. Ceterum vnde *Celer* dictus sit, ridicule Philippus Poncherius Interp. explicat quasi funebres ludos & viscerationem, quæ tum nulla erant, celeriter curauerit: vnde dictum constat multis post seculis Q. Cæcilium Metellum anno IƆCXCIII. eiusque C Nepotem IƆCXCVI. Plutarchus hunc à celeri ex agro Latino in Etruriam fuga sic appellatum ait.

IN ROMVLVM. 2

MAgno exercitu facto] *mox exercitu facto*, in manuss. est. Sic in Mario loquitur. & Sallustius libris historiarum, quod & Seneca lib. XX. epist. CXV. adnotauit.

ludos consualia ad quos] Hi Magni ludi etiam D appellati: sic dicti quod Conso consiliorum secretorum Deo. i. Neptuno laticum regi & rerum conditarum: & dis magnis, id est laribus vrbis Romæ dati sunt, quibus raptæ Sabinæ sunt. Virgilius, *magnis Circensibus actis.* nam & Circenses iidem vocantur. Ascon. Verr. 2. Dionysius Ἀρχ. Ῥωμ. id est, ait his ludis immunes ab opere equos & mulos fuisse, coronarique floribus solitos. Exstat vetus carmen apud Nonium Marcellum Cernui.

E *Ibi pastores ludos faciunt cernui Consualia.*

Vulg. male, *Sibi pastores.*

virgines raptæ sunt] Paris. *captæ.* Festus auctor est virgines inde tanquam ex gremio matris rapi solitas. Catullus: *Qui rapis teneram ad virum virginem.* Qua de re doctè Iac. Rænardus, vir illustrandæ Iurisprudentiæ natus & immatura morte præreptus, ad legem XII. tab. cap. 11. Pòst non longe *Thalasio* simplicis antiqui lib. & manuss. præferunt, quomodo & Græci scribunt: idem F cum Mediol. *omnibus in nupt.* rectius legunt, & *efferant* non *cesserunt.*

Eam duci responsum] Ducendi vox in matrimoniis hinc vsurpari cœpta. D. August. lib. 6. de ciuit. Dei, cap. 9. *Domum ducenda est, quæ nubit: adhibetur Deus Domiducus.* Sic & Martianus Capella lib. 2. de nupt. Philologiæ.

Thalassii nomen inuocaretur] In m. ss. melius *Thalasii nomen iteretur.* Græci verò Hymen, ô Hymenæe nuptialem vocem habebant. Martialis Epigr. 64.

Quod si me iubeas Thalassionem.
Verbis dicere non Thalassionis.

G Et lib. 6.

Nec tua defuerint verba Thalasse tibi.

Catullus.

Lubet iam seruire Thalassio.

Vide Plutarchum in Pompeio & problemate XXX.

vi rapuissent] Sic vulg. quos quidem viderim, omnes: nos ex antiq. l. VI. vocem superfluam vi exturbauimus, & vt otiosam expunximus. Est enim *Rapiendi* ea notio, teste Donato, vt significet per vim, aut cum festinatione aut furore capere: Vnde *Rapina* quæ palam & vi fit; *Furtum* fere clam & occultè. H

Ceninenses] Gryphii codd. *Cenienses* quomodo & in vulg. Liuii editionibus. Nos *Caninenses* per diphthongum scripsimus ex M.SS. Plinium etiam lib. 3. cap. 5. Halicarnass. & Steph. de vrbibus secuti. Hi n. Καινίνην vrbem appellant. Cur etiam *Feretrium* potius quàm *Pheretrium* ediderim, in promptu ratio est, quod ita analogia exposcat, siue ea à ferendo, siue à feriendo, siue etiam I à ferculo, aut feretro ducta sit. De opimis autem spoliis vide quæ in Corn. Cosso adnotaui. Mox pleniores sunt libri m. ss. quos non sequi religio propemodum fuisset in tanto omnium consensu: *Antemnates* tamen scriptum habebant, alii *Antemnates* præferebant. *Crustumerium* vero appellat Plinius lib. 3. cap. 5. agens de his oppidis in Latio deletis, & Dionysius lib. I. nunc Crustuminum, nunc Crustumerium. In iisdem *ob raptas virgines.* Sed *virgines* superat. K

a qua causa sacrorum gratia] vox, *gratia* in m. ss. abest & rectè mea quidem sententia: irrepsit enim ex ora in contextum. Solent enim Latini, teste Prisciano, eleganter hac prætermissione in generandi casu vti, vt intelligatur, *causa*, vel gratia, vnde hic ab aliis adscriptum fuisse suspicor. Sallust. Iugurth. *belli patrandi cognouit.* Sic alii, *Respub. defendendæ laborat.* Liuius etiam lib. 5 & Hirtius de bello Alexand. aliique sic loquuntur, L quod alii ante me monuerunt. In insulam igitur glossema deportetur.

In arcem produxisset] Sic manusc. In vulg. legitur: *In capitolium perduxisset.* vt sit ὑστερον πρότερον. *Producere* autem elegantius quàm *perducere* quasi porro ducere.

dolose repromissis] Mediol. *promissis*, à quo stat vetus lib. calamo exaratus: nihil tamen muto, quod sic Suetonium frequenter loqui meminerim: tametsi promissio Relationem (vt M cum dialecticis loquar) sua vi significet. Loca piget huc congerere. Vtitur & in Scæuola auctor noster.

Hostus] scripsi, nō *Hostius* secutus lapides Capitolinos. Val. Max. & Macrobium, qui hoc prænomen sic efferunt. Post, *fugam ceperunt*, nō nemo mutat.

& exercitus seu forte] Sic ex Mediol & m. ss o. restitui. Simonis Colinæi aliorumque editiones *& exercitus seu forte.* Parisinus cod. antiq. *Et exercitum seu forte, seu diuinitus restituit*, eximiè. *Forte* autem non *sorte* leg. hic & in antiq. scriptorib. vt in Tulliis admonuimus.

Hinc

A *Hinc Patres, inde coniuges deprec.*] m. ss. *matres* habent non recte. dixit enim accusandi casu *patres* vt totidem pæne verbis Liuius: *hinc viros orantes* De virginibus enim sermo est, quarum oratio querelis plena à Liuio & Ouidio: ac de Græcis plutarch. effingitur. Paris. verbis decurtatis legit, *& hinc patres, inde coniuges concilia-runt*. & ante non longe: *Tum captæ* non *Tunc raptæ*.

A curibus] *à Quiritibus* in m. ss. Pulmanni est, B qui vulgatis plenior, mox legit: *Centumque ex senioribus elegit, quorum consilio omnia ageret: quos pro senectute Senatores, Patres à pietate nominauit. Tris Equitum* &c. nec dubito quin germana sint, quare in contextum recipienda. Itaque *à pietate* lego, vbi vulgati *ab ætate* procliui errore, cum idem pene sonus sit. Ab ætate enim Senatores, à pietate, vel vt Liuius, ab honore Patres dicti. Cum hæc ita emendassem vidi sententiam à Mediol. codice confirmari & à Dominico Macha-C næo, quem ita legisse ex scholiis apparet. Putaui aliquando hunc locum sic interpungendum: *Centum Senatores ab ætate; à pietate Patres appellauit*, nec muto sententiam, præsertim cum amicis quibusdam eam probauero: tametsi Salust. Catilin. vulg lectionem tueatur. *Dilecti*, inquit, *quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum erat, Reipub. consultabant. Hi vel ætate vel cura similitudine Patres appellabantur.* Nobiscum vero facit Eutropius, a-D liique.

Quas à suo nomine] in q. libris afuit præpositio.

Ramnenses] alii *Rhamnenses* scribunt. M. SS. concisius *Ramnes*, Parisinus *Romnes*, quam lectionem parum abest quin præferam. Quæ enim cognatio nominis in Romulo & Ramnenses? Nihil tamen affirmo, lector consideret.

Tatienses] Ita scribsi, vt præter m. ss. Aldinus Parisinus & Mediol. codd. suaserunt: suasit & M. E Varro & Plutarchus. Accedit & ratio, ne *Titienses* à Tatio dicam prohibens, quamquam Sext. Pompeius ita deriuet. Inde: *à Luci communione Luceres*, o. scripti legunt: fateturque Liuius se huius centuriæ originem in tanta narrantium varietate referre non posse, an à Lucumone, an à luco, an Lucero Ardeæ rege appellata. Suspicari libet ab Hosto Hostilio dictam, quem Dionysius Halicarn. Luconem Tuscum appellare videtur, & Romulo laboranti suppetias tulisse ait.

F *Raptarum nomine*] Vett. libri *nominibus*. rectius. Hinc quidem tantum XXX. raptas fuisse putant: Verisimilius, Iuba & Dionysius IↃCXXCIII. raptas aiunt.

Cum apud capreæ pal.] ita vulg. nos antiquos lib. expressimus *ad Capreæ paludem*.

Nusquam comparauit] Sic malim. *nonnunquam* q. l male.

In contionem processit] In m. ss. perpetuo, t, scriptum *Contio* repperi quasi *Coitio*: alioqui à *Conciere* non male per, c, scribitur, quasi conuocatio. Hæc eo pertinent, ne quis damnet, vbi à vulgi scriptura sciens volensque recessero, Ana- G logiæ & librorum scr. auctoritati innixus. Porro pro *abiret* Aldus *obiret* excudit.

Vt à seditione abstin.] Sic. q. l. sed nostram lectionem retineo, cum sic in Lutatio Catulo loquatur. iidem *auctoritate* legunt non *auctoritati*. Nec illud celabo lectorem extremo capite eadem *manu* adscriptum in manusc. omn. *Regnauit annos* XXXVII.

IN NVMAM. H

Cum diu interregno sedit. orir. Locus mihi semper de mendo suspectus: videbam enim deesse aliquid, aut *diuturno* legendum. fuit enim annuum interregnum, aut Latine dicendum: *Cum multæ interregno seditiones orirentur.* Post cum m. ss. nactus essem, ita, vt excudendum curaui leg. didici. placetque plenior ea lectio. Mediol. *dissensiones* non *seditiones* legebat.

Pomponis F.] scribsi antiq. libris auctoribus, quomodo & Liuius & Dionysius: quidam & *Pomponi* habebat. Parisinus *Pompilii*, vulg. *Pomponii* & *à Curibus* nonnulli. *Numa Pompellius* etiam appellabatur, quæ vox in Festo cum de opimis spoliis agit, corrupta est, in *compelli*.

Adducentibus ciuibus] Sic editi libri quasi comitantibus ciuibus, quibus & patre fratreque deprecantibus Romam venit Dionysius lib. 2. M. ss. o. *addicentibus auibus* eximie: nam. Liuius K eam tamquam germanam lectionem comprobare videtur, ait enim auspicato Numam regem creatum. *Accitus*, inquit, *sicut Romulus augurato in vrbe condendo regnum adeptus est, de se quoque Deos consuli iussit: inde ab augure* &c. Nec verisimile virum religioni deditum, domo profectum ad res tantas inconsultis auibus. Sic contra in Hostilio Mancino auctor noster dixit *vetantibus auibus*, alibi, *aduersis ominibus* & *aduersus auspicia*. *Addicere autem aues* di- L cuntur in auguriis cum aliquid volatu aut garritu approbant & ratum faciunt. Liuius lib. 1. *Negare Atticus Nauius inclytus ea tempestate augur, neque mutari neque nouum constitui nisi aues addixissent posse.* Ibidem: *Cum omnium sacellorum exaugurationis admitterent aues, in Termini fano non addixere.* Ibidem: *Fabio auspicanti aues semel atque iterum non addixere.* Tacitus lib. 1. Historiar. *Auctus omnino addicentibus auspiciis, vocat contionem.* plautus asinar. *Admittere aues* eadem dixit elegantia, de M qua Sext. pompeius. Liuius lib. 1. *Concilia populi, exercitus vocati, summa rerum vbi aues non admisissent dirimerentur.* Locus igitur in Seneca corruptus, etiam emendandus lib. de vitæ breuitate ca. XIV. *Hoc scire magis prodest quam Auentinum montē extra pomerium esse vt ille affirmabat, propter alteram ex duabus caussis, aut quod plebs eo secessisset. aut quod Remo auspicante illo loco, aues non addixissent.* Sic libri vulg. omnes: lege me auctore, *addixissent*, cui sententię facile accedit qui Agellii. cap. XIV. lib. XIII. Noct. Att. cum istis Senecæ

A componet. Messallam enim laudat auctorem, qui eam caussam maxime probet, quod in eo monte Remus vrbis condendæ gratia auspicauerit, auesque initas habuerit, superatusque in auspicio à Romulo sit. Porro de Addicendi altera notione in Virginio Centurione diximus.

Aedem Vestæ fecit] codd. quidam, *confecit*, & *arcis* pro *Martis* mox legunt. sed frustra sunt. Quirinalem solum à Numa institutum
B Plutarchus refert: Dialem & Martialem à Romulo, in honorem patris. Reclamant Liuius & Dionisius Duos vero Martiales, non vt noster. Vnum, fuisse auctor est Andreas Dominicus Floccus in libello de magistrat. Rom. qui falsò hodie L. Fenestellæ inscribitur. Porro Salios Herculis Sacerdotes fingit Virgil. VIII. Aeneid. vers. 285.

Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum,
C *Populeis sbant euincti i tempora ramis.*

Liuius à quo noster stat, Martis Gradiui facit.

Pontificem maximum] quis primus ille fuerit in Anco Martio dicam. Varro lib. IV. de l. l. *Pontifices à ponte, nam ab iis sublicius est factus primum & restitutus sæpe.* non rectè: Pons enim sublicius mere ligneus ab Anco primum Tiberi impositus. Halicarn lib. III. Atqui hic annos fere XXX post Numam imperium arripuit, à quo
D Pontifices creatos hic diserte affirmat, aliique vno ore omnes. Quanto rectius Qu. Scæuola Pont. max. à posse & facere deducit, vt Pontifex sit quasi Potifex, à potis & facio. Post paullo: *Iano geminio* codex P. ris. pro *Iano gemino* id est, bifronte, & *Annos*, non *annum* quidam & *addito*. nihil tamen muto. mox locus mutilus à nobis restitutus ope vett. & m. ss libr. quos religiose secuti sumus, nisi quod *coniugis* pro *vxoris* legerent. *Egeria*, autem scribebant rectè non
E *Aegeria*, nam ab egerendo partu dictam monuit Festus. Græci scriptores nunc ἠγερίαν, nunc ἐγερίαν scribunt.

A Terentio quodam exarata] Mire variant libri vett. alii *Terentio*, scribunt, alii *Tarentino*, vt præter Paris. & Agrippinensis codex habet: qui summo consensu *extracta* legunt: quod reponerem, si liceret per S. P. Q. litteratum: neque enim *Exarare*, pro, arando extrahere, legere memini: neque pro scribere accipi potest. Constat autem
F repertos lib. in agro, dum pastinaretur, L. Petilii scribæ sub Ianiculo. vide Liuium lib. XL. ab V. C. Plinium lib. XIII. cap. XIII. Val. max. lib. 1. Lactant. lib. 1. cap. XXII. Adscribsi autem annum V. C. IϽLXXII. Goltzii Fastos secutus, nam P. Cornelio Cethego, M. Bæbio Tamphilo Coss. effossos. Plinius & Lactantius prodidere. Quod idem Agrippinus cod. *leges* pro *leues* præfert non rectè est, nisi *caussas* redundare dicamus. Sed illud pene prætereram pro *arcula* Mediol. longe optimum formis excusum, quem Io. Liuineius & And. Papius eruditiss. iuuenes ad me miserunt, *scrinia*, habere. *Ita duo deinceps reges inquit Li-*

uius, alius alia via, ille bello, hic pace ciuitatem auxerunt. G

IN TVLLVM HOSTILIVM. III. Regem. 4

Quia bonam operam] Nisi me animi fallit, Lacuna subest, legendumque, *quia aum eius bon. operam*, vt Liuius ait: nam Tullum bene De R. P. Romana recens nata meritum esse legere non memini, & temporum ratio repugnat. de Hosto H
Hostilio recordor.

Nauarat] Mediol. legit, & mox, *tergeminorum certatione finit* perpetuo m. ss. & typis excusi paullo antiquiores: quod nescio quomodo magis arridet, quam *certamine*, quod numeros poeticos sonat, alii *trigeminorum*. nihil interest. Verum quomodo gemini & trigemini nascantur vide variorum Philosophorum sententias apud Plutarchum de placitis Phil. lib. 5. cap. 5. Lex de Trigeminis à Tullo lata his pene verbis conce- I
pta: *Nati trigemini, donicum puberes esunt, de publico aluntor.*

Perfidiam] *proditionem* habet Parisinus & Agripp. Sed quæ isthæc commutandi audacia? veterem scripturam retineo: Varro de vita pop. Tom. lib. 1. *Metium Fufetium propter perfidiam interfecit pene imperiosius quam humanius. Nam equis ad curriculum ex vtraque parte deligatum distraxit.* Porro *Metii Fufetii* scribo ex K
Fastis Capitolinis, Græca consuetudine & Mediol. cod. tametsi m. ss. varient. *Suffetii* Manutius ediderat, quem reliqui sunt secuti. Metelli scriptus codex *Metti Suffetii* fortassis quod veteres I longum scriberent cum geminaretur, nam & *Curiati* & *Horati* iidem scribunt.

Montem Cælium] alii Cælium: & absque diphthongo m. ss. nostri. Vetus tamen inscribtio Lugdunensis eam agnoscit, quam in Seruio Tullio expressimus. Verum hæc de monte Cælio, L
Anco Marcio Strabo tribuit: Tarquinio Prisco, Corn. Tacitus Liuius à nobis stat mox, *sacrificii imitatur*. Paris. antique.

Ioui Elicio] Ab eliciendo Liuius & Ouid. III. Fast. sic dictum existimant: quamquam à Græca voce homo Græcus Plutarchus ἱλικίῳ. i. propitio deriuet. Non dissimulabo in vett. nostris schidis *Delicio* legi, in Agripp. *elicio*: mox. pro *regia*. vt ante *curia* in iisdem est manuss. qui vt hoc caput in plura deducerem auctores exstitere, & certe M
seiungenda esse res ipsa loquitur, neque enim particulis cohærent, & titulus ita monebat, quem sæpe inspiciendum suadet Plinius iunior: sunt enim & Viri illustres tametsi capita nunc plura excurrant. In margine igitur notis barbaris veterem capp. distinctionem posui, ne quem res ipsa turbaret.

Fulmine ictus] Rectè Sigonius hic Liuiũ emendat, qui Hostilio extremo *ipsum* pro *ictum* habet contra fidem vett. Adscribsit & similes loquendi formas ex Liuio lib. 34. Lactant. lib. 34. Lactant. lib. 3. & Cicerone 2. offic.

IN HO-

A

IN HORATIOS ET CVRATIOS.

Oratius perpetuo sine spiritu Agrippinense exemplum: & mox: *ceciderant, tris Albani vulnerati* legit.

Vt vulnerum erat dolor, interf.] Mendum haut dubie latet. Reposui igitur consentientibus scriptis omn. vocem hactenus exsulantem, quomodo plenior & concinnior lectio est: *vt vuln.* B *dolor patiebatur insequentes, interf.* Vox vna alteram sua sede deturbauit, quod vtraque ab eadem præpositione inchoaretur. & vero τὸ *insequentes* omnino ad sensum facit. Liuius denique vnde hæc tralata sunt, iisdem pene verbis: *Ergo, vt segregaret pugnam eorum capessit fugam ita ratus secuturos, vt quodque vulnere affectum corpus sineret.*

Qui apud 2. viros condemnatus] lib. o. m. ss. *Quare* vel *Quare*. quod probo. verum quod iiC dem *populum prouocauit* sine præpositione habent, haut scio an ferri debeat, certe in Poplicola, *ad populum* diserte ait. Cicero 1. de Repub. apud Senecam lib. XIX. epist. prouocationem ait ad populum, etiam à Regibus fuisse. Ceterum condemnatus Horatius parricidii est, vt Festus ait: vel cædis reus fuit, vt Halicarnassæus, nō perduellionis, vt Patauinus: quem multi ingeniose excusant, Turnebus lib. 7. cap. 7. Aduers. Iacobus Ræuardus ad leges XII. cap: XXVII. & Paulus D Manut. lib. de legibus. Reprehendit vero Sigonius vt improprie locutum Liuium lib. 2. cap. 18. de ant. Iure ciuium Ro. Et vero Vlpianus ad l. Iul. mai: *perduellionis reum appellat, qui hostili animo aduersus* R. P. *vel principem animatur*. Castellianus Cotta vir doctiss. perduellionis reos dictos putat, quia à duorum iudicio iudicabantur hi, qui maiora crimina perpetrabāt. quod Horatii nostri demonstratur exemplo, qui ad II. Viros ea caussa primum creatos, à rege remittitur, à E quibus rursus prouocare licebat. declarat hoc Cicero orat. pro Rabirio perduell. reo.

Patres Lacrymis] Venustius Mediol. *patriis*. Dein apographon Pulmanni *suprapositum* præfert *non suppositum*. Nihil tamen demuto, iudicent Aristarchi.

IN METIVM FVFETIVM.

Vt rem mitigaret] abest à lib. nostris antiq. infra *fortunam (belli experiretur ac) sequeretur*. ParF enthesi inclusa redundant ex lib. o. manuss. Paris. & Colon. nec dubito quin aliunde inculcata sint, Liuius enim totidem pene Verbis: *Consiliū*, inquit, *erat qua fortuna rē daret, ea inclinare vires*.

Arcessitus] Scribsi ex m. s. meo, & ab *arci* deflexum, quod accio, antiquis significabat, teste Prisciano. Diomedes vero lib. 1. cap. IV. ab arceo deduci, quod alium accusare à molestiis arcere sit. Dion. Lambinus tamen non veretur Latinum esse negare, *Accerso* pro euoco, contra Diomedem lib. 1. Sosipatrem lib. 3. & Scaurum ceterosque litteratores.

Victique sunt] m. ss. & *victi sunt*. Mediol. *victi* G *& territi sunt*, & mox, *iussu eius*. Sed hæc non sunt tanti. Simile de Datami & Mithribarzane Strategema est apud Corn. Nepotem excell. Impp. Frontinum lib. 2. cap. 7. Polyænum lib. 7. Diodorum Sicul. lib. 15. qui tamen diuerse narrant omnes.

IN ANCVM MARCIVM. 5.

Gneus Martius] male scribitur. *Ancus* enim di- H ctus ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος. i. incuruo cubito. Seruius in VI. Aeneid. Natus autem error quod initio capp. littera prima omitti solet, vacuumque spacium habere in quo minio depingi posset: hinc et c in secundam vocalem, affinem commigrauit, vt vocem litteris daret. Porro *Marcius* per c non per Tau scribi plurimi ante me iampridem docuerunt.

Numa pompilii ex Filia nepos] In m. ss. quib. I *Pomponii*, in aliis *Pomponis* est. Apud Senecam XIX. li. epi. exstat illud Cicero: 1. de Repub. *Duos Romanos reges esse, quorū alter patrem non habet, alter matrem: nam de Seruii matre dubitatur: Anci pater, Marcius Numæ nepos dicitur*. Hæc igitur Genealogia ex Plutarcho elicitur.

M. Marcius Sabinus] Numæ comes dum Romam commigrauit: ab eodem in Senatum lectus, & à Tullo Hostilio rege III. de regno contendens victus mortem sibi consciuit. Huius K filius.

Numa Marcius, Numæ gener, primus Pontifex max. ab eo factus, à Tullo rege Vrbi præfectus. Cor. Tacitus lib. V.

Ancus Marcius rex IV. Numæ regis ex filia Pompilia nepos.

Auentinum & Ianiculum] V. C. Metelli & Mediolan. addit, *& Murcium*, quamuis alter per t scribserit. Agrippin. corrupte, *& Cursium*: quare addendum existimo, auctore Liuio. Su- L spicari tamen subit scribsisse auctorem *Murcium & Ianiculum*, vt Auentinum collem intelligat, qui à Veneris Murciæ sacello nomen accepit. Quam coniecturam meam à Sex. Pompeio lib. XI de verbo. signific. comprobari, post, magna voluptate legi.

Vrbi] in parisino vetustiss. cod. amplius est, *Romanæ & Salinarium* Vascosanus excudit.

Ostiam] scribo absque spiritu. Liuius enim: *Et in ore Tiberis Ostia vrbs condita*; & Dionysius M lib. III. dictam esse ait, quasi θύρας. & mox vett. aliquot libri, *in ostia Tiberis eduxit*. *Repetundas* & *Aequiculis* audacter scribsi m. ss. librorum fidem consensumque secutus: *Rhesum* autem ex Metelli archetypo appello, quem vulg. *Hesum*. c. Titius Probus, vel potius Iulius Paris in Epitoma Valerii de prænominibus Sertorem Resium nuncupat. Periculosa imprimis in peregrinis nominibus coniectura, quia incerta: iccirco m. ss. cod. nostros sequor, dum certiora adferantur. Nec enim me fugit quo in numero auctor ille esse debeat.

A *Præstare Regem*] parisinus, nisi mendosus codex est *patrare* habet, quod an recte habeat aliorum esto iudicium.

IN TARQVINIVM PRISCVM. 6.

Græci Demarathi filius, Corinthi tyrannidem fugiens] Hæc ea lectio quam Colinæus & Aldus ipse in vulgus ediderunt. Vasco sanus melius, *Demarathi Corinthii filius tyrann. fug.* Nondum vere tamen. M.SS. nos ad germanam lectionem ma- B nu duxerunt, *Dem. Corinthus filius tyrann fug.* A quibus Parisinus nihil euariat, nisi quod *Damarati* rectius scribat. Mediol. non admodum diuersus abit: *Demarati filius qui Corintho tyrann. fug.* Labor igitur vt *Lucum.* &, *Graci* ex ora in contextum importune irrepsisse certe credam, nam mox ait Lucumonem dictum & si Corinthii filius, ergo & Græci: nisi forte in Africam terræmotu Corinthus tralata est: Liuius nobiscum facit: *Damarati*, inquit, *Corinthii filius erat., qui* C *ob seditiones domo profugus* &c. Et Plinius lib. XXXV. cap. III. vnde quidam falso Nepotem Cornelium huius libelli auctorem facere conantur, vt alibi admonui. *Cleophantum* inquit, *Corinthium tradit Corn. Nepos secutum in Italiam Damaratum Tarquinii Romani regis patrem, fugientem a Corintho iniurias Cypseli tyranni. Cypselus* autem à κυψέλῃ dictus: in cistula enim cum de eius morte ageretur, delituit. eundem nisi fallor, Eusebius in Chronicis Byzantium con- D didisse ait, Olympiadis XXX. anno quarto post R. cond. xcvi. Vulgata sane lectio ferri non potest. tum quia mutilum, tum quia falsum sensum habet: Damaratum enim Lacedæmoniorum ducem etiam significare videtur, qui Athenis exsulans in patriam impius fuit. Herodotus lib. 5. Paullus Oros. lib. II. cap. IX.

Tarquinius profectus] Sic repono ex m. ss. duobus. Vulgati male *profugus*, vel vt Gryphius *profugit*, præter historiæ veritatem: nam in ma- E lam fere partem accipitur. Verum in *sustulit* varia scriptura in vett. libris. Paris. *subtulit*. Mediolan. & Colon. *substulit* &, *coniux* Colinæus excudit, non male: sic & Iapp. frequenter, nam *coniugis* obliqui habent.

adeptus fuisset] Mediolan. *foret*. Sed cur ait, *quasi iure*. Nonne populi iussu & patrum auctoritate auspicatoque rex creatus est? Num erat regnum Rom. hereditarium? Manifestus igitur error.

F *Qui minorum gentium sunt app.*] A Bruto quoque hoc nomine appellatos, & adlectos ferunt, vt Tacitus lib. XI. Annalium, nisi mutilum locum cum Lud. Viue, dicamus, quod & Lipsius noster adnotauit. Vide Pet. Pithoei Subseciuorum lib. II. cap. VII. Onuphrius Panuinus in Roma sua, patreis istos Dialecticorum speciei subalternæ seu intermediæ comparare videtur.

Nomina mutare] *duplicare* Paris. non improbo.

Acii Nauii] omnes pene l. vett. hic euariant manuss. *Attii Neuii*. Excusi quidam *Accii Neuii*, alii *Actii Nauii*. Plinius lib. 34. cap. 5. Nat. hist. *Accium Nauium* vocat. Val. Max. li. 1. cap. 4. *De-* G *cium Accium Nauium* q. l. Atium Nauum. Dionysius vero libro 3. *Nauium Accium* appellat, vt illud nomen, hoc cognomen sit.

Ludos magnos] *mag.* in Paris. male desideratur: mox, pro *percussoribus* legit *percussionibus*, & *Vrbi Romanæ* plenius, vt in Anco Marito.

Regno exutus & interf. est] Hæc lectio non ab auctore profecta, sed primum à correctore, si dis placet, cusa, deinde excusa, veteri occupatione locum tenuit. Tu corrige ex fide m. ss. *Regia excitus & interf. est* neque enim prius regno exu- H tus, quam interfectus est: nec duo pastores regno exuere potuerunt: excire aula iurgiis suis & pugna potuerunt: Credo igitur ad dirimendam litem forte exiisse: quamquam aliter nonnihil Liuius.

IN SERVIVM TVLLIVM VI. 7.

Seruius Tullius P. Corniculani & Ocrisiæ capt. f.] I M. SS. *Tullus* perpetuo scribunt, sed corrupte: fuit enim tertii regis prænomen, & Dionysius lib. 4 hoc nomen à patre tulisse Seruium auctor est. Porro in P. *Corniculano* omnes pene, quis vsus sum, libri mire variant; pro *Publii* Mediolan. præfert *Tullii*. Nec desunt qui T. hoc est *Titi* scribendum putarint. Scripta vero lectio *Spuri Cornicularii & Ocreatiæ* à quo Parisinus nihil euariat, nisi quod *Ocreatiæ* scribat, vt Mediol. Verum Lugdunensis *Ocresia* vt & Inscriptio ve- K tus, quæ illic visitur, *Ocrisia*, Colon. Vidi qui & *Ocratiæ scriberent*. Sed hanc à librariis pro arbitratu cuiusque factam mutationem minime mirandum, præsertim in nomine aliunde in vrbem aduecto, & seruæ mulieris vnde rex nomen acceperit. Exstat hodieque Lugduni tabula ærea, cuius exemplum amiciss. Lipsius mecum communicauit: quamobrem, quod illustrandæ rei sit, non pigebit abscribere.

L

SERVIVS. TVLLIVS. SI. NOSTROS. SEQVIMVR. CAPTIVA. NATVS. OCRESIA. SI. TVSCOS. CÆLI QVONDAM. VIVENNÆ. SODALIS. FIDELISSIMVS. OMNIS. QVIVS. CASVS. COMES. POSTQVAM. VARIA. FORTVNA. EXACTVS. CVM. OMNIBVS. RELIQVIS. CÆLIANI. EXERCITVS. ETRVRIA. EXCESSIT. MONTEM. CÆLIVM. OCCVPAVIT. ET. A. DVCE. SVO. CÆLIO. ITA. APPELLATVS. EST. MVTATO. Q. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. E- M RAT. ITA. APPELLATVS. EST. VT. DIXI.

Hoc viso] *visu* Mediol. moxque pro *intellexit*, *intellegit* Agripp cod.

Ex altiore loco] dest. hæc. Paris. & recte fortasse, nam *despicere*, deorsum videre est; constatque è fenestra apud concionem verba fecisse vbi quidam *respiciens* legit, male. Non dissimulabo m. s. quendam *ex altiori* simpliciter legisse, & vox *Tarquinium* ex eodem superat.

Audientes essent] Antiqua lectio *dicto audientes ess.* auctior & verior: alius m. s. *dicto obaudi*

dieß. In T.Liuio quoque corrupte est *Seruii Tullii dicto audientes essent* pro *Seruio Tullio d.a.ess.* vt & B.Rhenanus admonuit.

Et Esquilias] hæc in Parisino aberant. Scrib. autem per s. tametsi ab excubiis vox ipsa defluxerit, quod melioris soni gratia X. in S. migrauerit. Sic & Mediol. impresserat. idem legit: *aggeremq; ac fossas.* Hunc igitur ambitum, libri quidam vario legebant: m. s. vnus: *& Esquilias vrbi distribuit, Annonam mens. pond.* &c. reliquis omissis: non placet. Agrippinense nihil hic prætermittebat, nisi quod *plebem* non *pleb:* legeret, vt populum à plebe distinxisse videatur, vt apud Agellium Capito lib. X. cap. XX. *Pop. in q.s.d. ac post plebem, Annonam, mensuras &c.* Nihil tamen demuto, quod recepta scriptura sententiam idoneam habeat: Periodum tantum alteram ex m. ss. tribus adieci; & vero omissus Census in vulgatis temere videbatur. Censa sunt autem ciuium capita Millia LXXX. eorum qui arma ferre poterant. Fabius Pictor apud Liuium.

Dianæ Ephesiæ] Plinius lib. VII. Natur. histor. cap. XXXVII. *Laudatus est Ctesiphon Gnosius, æde Ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata.* vbi *Chirsiphron* leg. ex Strabonis lib. XIV. vt & in Vitruuio lib. III. & VII. vidit id Ferd. Pincianus, quem honoris caussa libens vsurpo: atque vtinam in omnes Plinii libros obseruationes eius, iampridem, vt audio, excusæ, in eruditorum hominum manus venire possent: quas in infelici certarum angulo delitescentes quidam nobis inuident. Profecto nulla aut pauca ab eo spicilegia relicta esse non dubito, quantum ex specimine apud nostrates olim edito, Antuerpiæ anno CIↃ.IↃ.XLVII. colligere potui.

Quo effecto] Malim *facto* vt m. s s. o. *bos quædam* iidem præferunt. Liuius autem lib. I. & Plutarchus Problem. V. Sabinum non Latinum faciunt: hic etiam *Antronem Curatium* ex Varrone & Iuba rege appellat: Ille vero antea Latinos semel iterumque nominat qui templum exstruxerunt. Verum nihil hæc pugnant, quod Sabinos inter Latinos numerent.

Qui prius bouem illam] Sic vulgati o: sed magis est vt *cuius ciues* legatur, cum ex m. ss: auctoritate, tum quod Liuius quem noster religiose transcribit, iisdem his verbis vsus sit, sitque sensus integrior & castior. corrumpendi loci ansam dedere *cuius* & *ciuis* inter se linearum ductu affines voces. Mox: pro *causam* m. ss. *omnia* legunt, & post paullo: *Ille callide dixit, prius viuo eum flumine* &c.

Vindicauit] Sic Aldinus & meliores notæ cod. alii *vendicauit.* m. s s. vero diuerse legunt, *quæsiuit,* adduntque *Regnauit annis* XLIV. Deinde nouum caput Tulliis inscribunt. Miror tamen m. ss. Extremo Tarq. Superbo adscribere: *Imperauit annis* XXXIV. cum Liuius, Dionysius, alii XXV. duntaxat numerent. Forte librariorum familiari audacia addendi detruncandi accidit. Fateor Eusebium & Cassiodorum XXXIV. illi tribuere, verum iidem decem annos Seruio Tullio ademerant, quod noster nec alibi fecisse videtur. In Romulo enim adscripserat: *Imperauit annis* XXXVIII. in Tarq. Prisco. *Regnauit annis* XXXVII. In aliis vero Regibus, Numa, Hostilio, & Anco nulli regnorum numeri comparent.

IN TVLLIAS.

Tarquinii Superbi filios] Monstrum hoc à Dominico Machaneo olim & conr. Lycosthene expugnatum, mirum est in libris repullulascere potuisse. Monuerunt enim Prisci leg. vt historiæ veritas constaret certe in antiq. duobus, nec in m. ss. repperi nomen *Superbi.* Porro nepotes Prisci fuisse magis adducor vt credam Dionysio potius quam Liuio accedens. Sed Laur. Vallæ longa de hac re disputatio ad Alphonsum regem exstat, quæ ab Halicarnasseo sumta, an ab ingenio sit, pronunciare non ausim.

Ferocem miti] *Ferocem morum simplici:* m. ss. quidam, forte quod eiusdem vocis repetitionem odiosam fore putarent scribæ illi, semidocti, & belle operam ponentes.

In matrim. dedit] Platonis hoc præceptum, vt morum ingeniorumque feruor alterius modestia temperetur. Memini illud in Appuleio extremo libro de dogmate Platonis, legere, sed quoniam neque Plato, neque Asini aurei scriptor ad manum est, verba describere non potui. Legendus & Sex. Aurelius victor in Iuliano Imp. de Plotina vxore Traiani.

Seu forte seu fraude] *forte* leg. à nomin. fors. Vox in opt. quibusque auctoribus corrupta. quade in Clœlia Dionysius veneno sublatos putat: miror igitur dubitare quosdam. Ceterum huiusmodi matrimonia Sac. litteræ prohibet per Ioh. Baptist. Matth. XIIII. & Impp. Constitutionibus cauetur eam, quæ in manum fratris conuenit, etiam dissolutis seu morte seu repudio nuptiis, duci citra incesti crimen non posse. l. Nemini. C. de Nupt. l. fratris. C. de incest. nupt.

Paternum] li. VV. *patrium.* In Mediol. abest: Mox *repente cepit,* habet G. Cassandri editio, pro *repetere cepit.*

Gradibus) cod. antiq. calamo exaratus *in gradus* cuius auctoritatem secutus τὸ *statim,* vt superantem vocem stylo confodi, & hinc furcis expuli.

A qua iussa turba reced.] Sic excusi omnes. Libri scripti propius veritatem, *à quo iussa t. disced.* Mediol. tamen *decedere* Liuius totidem pene verbis: *à quo facessere iussa ex tanto tumultu, cum se domum reciperet.* &c. vnde in scripta lectione præpositionem deesse video, *è,* vel, *à turba.* Neque enim turbam cedere, sed vxorem tumultum effugere iubet.

A *Cum coniuge*] Aruntе, inquit, Poncherius male: alioqui non incuriosus interpres. Oblitus forte Tarquinium Superbum maritum Tulliæ iunioris secundis nuptiis factum, &, quod aliquot versibus antecessit, ab ea instigatum ad regnum capessendum, regemque ab ea primo consalutatum. Liuium enim noster auctorem, non Dionysium sequitur.

IN TARQV. SVPERBVM 8.

B

Moribus.] m. ss. *ex moribus* legunt, alii, *à moribus*.

Suessam pometiam Etruscis] paris. *Sceuam Pom. M.SS. Deam Pom.* Nescio quid velint. & pro *Etruscis* Mediol. *Vulscis*, cui emendatum iam locum referre acceptum conuenit: non enim in Etruria, sed in Volcis vrbs ea fuit, auctor Plinius li. III. cap. V. Liuius quoque: *Is primus Volscis bellum in ducentos amplius post suam ætatem annos mouit,* C *Suessamque Pometiam ex his vi cepit.* Lycosth.. etiam sic legendum censet textus, tamen nullam varietatem præfert.

Locos in circo] Emendatio hæc à Mediol. libro est: locus enim fœde ab emendatoribus contaminatus circumferebatur, cum præter rei varietatem *Lacus* legerent vulg. l. o. Melius m. ss. *Ludos*. *Locos* autem puto appellasse, quos Liuius ipse, *foros*. i. loca spectandis ludis fabricata. Lacus in circo fuerunt quidem alter maior, alter mi-D nor: sed longo post tempore effossi. Dionys. lib. 3.

Caput hominis] Toli nomine vnde capitolium dici cœpit, quod ab Arnobio tantum proditum memini.

In obsidio Ardeæ] Vulg. *obsidione*. Ego de m. ss. o. reposui *obsidio*. Sic enim sine litura scribseranr auferendi casu, ab *obsidium* gen. neutrius. quo vett. scriptores vsos frequenter Festum & nonium testes habeo: quorum ille Salustium 1. Histo-E riarum laudat auctorem: *Magnis operibus perfectis* (sic enim leg.) *obsidium cepit per L. Catilinam legatum.* Et C. Lælium in orat. pro se ad pop. *Vt nobis terra mariq; simul obsidium facerent.* Hic vero Ennium: *Cum sæuo obsidio magnus Titana premebat.* Sed de his vide quæ in Quinctium Cincinnatum notauimus copiosius.

Ad Porsennam] Scriptura est. m. ss. omnium. Silcius, Martialis, ceterique Poetæ corripiunt me-F tri fortassis causa.

Hanc spectare manum Porsena non potuit.

Virgil. VIII. Æneid. produxit: vbi Seruius vno n. *Porsenam* semper dictum ait. Post paullo: *Per summam ignominiam*, vetus codex non male *cum summa ignominia*.

IN TARQ. COLLATINVM. 9

Sorore Tarquinii] M. ss. *ex sorore* Hic Liuio repugnat, qui Egerii filium facit Tarq. Collatinum. & nepotem tantum Tarq. Prisci ex fratre. Vide Alex. Neapol. li. 5. cap. 17. Genialium dierum.

Vbi cum forte] Paris. & Agripp. *Vnde cum forte* G *liberiore conuiuio.*

Et luxu] Corrupti hic erant & interpolati libri scr. nisi quod, *vel lusu comprehendunt* legisse videntur.

Collatiam] *Conlatiam* & *Conlatini* perpetuo m. ss. habebant: Paris. & Colon. *Collatium.*

Et in cubic. Lucretiæ irr. pud. exp. [Sic vulgati, & Mediol. præterquam quod præpositionem rolleret Breuius m. ss. o. *& pudicitiam cubiculi* H *expugnauit.*

Quem veste texerat.] *gesserat.* m. s. noster. Nihil muto Virgil. *aperit ramum quem veste tegebat.*

IN BRVTVM. 10

Rursus *ex sorore* q. legunt: sequiturque suo more Liuium. Dionysius enim amitam Superbi Tarquiniam facit, vnde Brutum natu grandio- I rem, cum Tarquiniis, liberis regiis Delphos profectum colligi potest. Non me fugit incertam esse & multis retro sæculis controuersam Genealogiam Regum Roman. Liuius enim Superbum Prisci filium facit, Dionysius ex filio nepotem fuisse argumentis ac temporum ratione astruit, quem plerique omnes sunt secuti. Laur. tamen Vallæ longam pro Dionisii sententia aduersus Patauinum scriptorem disputationem Andr. Alciatus I. C. insignis oppugnat lib. Παρέργων cap. VIII. Nam Pomponii l. II. D. de orig. K Iuris, Tarquinium Superbum Camarati Corinthii filium affirmantis, iampridem explosa sententia est, cum nepos tantum fuerit, si Liuium sequimur: sin Dionysium, abnepos. Quidam igitur sic legerunt: *illis temporibus quibus Tarquinius Damarati Corinthii filius.* quam ego nisi à m. ss. est non temere recipio: vulgatam tueor parua immutatione facta. *quibus Superbus Dam. Cor. Filii F.* Sic enim vnica littera filium L m. ss. fere repræsentant, quod cum librarius ignoraret, audaciter omisit. Zazii enim aliorumque nimis coacta purgatio est, Filii verbo hic nepotem contineri, quod ll. permittunt. l. *Filii* appell. & l. Iusta. D. de verb. signifi. Nam historica hic narratio est, quæ vocum proprietatem sibi vindicat, non alio vi quadam detorta verba. vide Errici Glareani viri optime de historia Rom. meriti Tabulam familiæ huius regiæ in T. Liuio. M

Ob diuitias & prudentiam] *de imprudentia* constanter in m. ss. & mox *deridiculi* vbi vulg. *ridiculi*.

Baculo sambuceo] Liuius *Aureum baculum inclusum corneo, cauato ad id baculo tulisse donum Apollini dicitur, per ambages effigiem ingenii.*

Deo donum tulit.] Sic impressi. m. ss. vero *dono intulit* & infra, *dignitatem*: alii *potestatem* præferunt.

Filios suos fratrisque quod] vox, *fratrisque* non solum

A ſolum in m. ſſ. ſed & in Pariſ. afuit, pro quo illi, *eo quod*, legebant

Vbi ambo] Leuis in ſpeciem emendatio, quæ lib. antiquis debetur, lucem & venuſtatẽ addẽs orationi, cum antea legeretur: *ſe ambo mut. vuln. occiderunt.*

IN HOR. COCLITEM. 11

Proponte ſublicio] m. ſſ. hic variant. vnus *Sulpitio* habebat, & ſupra adſcriptum *ſubſilicio Tiberis:* alter *Sublicio*. Dicitur autem à ſublicibus id eſt trabibus magnis inter ſe connexis. *Lirio* enim antiquis connectere ſignificabat. & *Sublicas*, trabes illas dixerunt quæ inuicem colligantur. Græci Rom. rerum ſcriptores ξυλίνην γέφυραν, id eſt, ligneum pontem appellant.

Aciem hoſtium ſuſtinuit] Pleniores vett. l. *ſolus ſuſtinuit*. Mediol. *ſubſtinuit*, vt ferè in Tarq. Priſco. iidem mox illud *ſtatim* adiiciunt.

C *Tranſnauit*] Scribo auctoribus libris ſcriptis, cuius præpoſitionis elegantiam librarii multis in locis corruperunt. Non longe abiero: In Suetonii Cæſare cap. 20. in antiq. lib. *tranſduxit* reperi, & in Octauio cap. 2. Apud Cæſarem 1. bell. Gall. *multitudinem Germanorum in Galliam tranſducat*. Ibidem &, *tranſdidiſſet*, *tranſdere* ſæpe pro tradere. Sed exemplis congerendis ſuperſedeo. Apud Plinium lib. VIII. cap. XXXII. nat. hiſt. D quod propius ad rem facit, in m. ſſ. lib. de ceruis, *maria tranſnatant, gregatim natãtes*, vbi vulg. *tranant*.

Circumarari] *ambire* m. ſſ. o. Pariſ. & Agripp. *arari*.

IN MVTIVM SCÆVVLAM. 12

Mutius Scæuola Cordus] *Scæuola*, vel vt lapp. Capitolini *Scæuula*. In lib antiq. non comparet. E Poſt enim *Scæuula* appellatus ἀπὸ τοῦ σκαιοῦ, id eſt ſiniſtro & læuo. Qui hic *Codrus* fecerunt (*rumpantur vt ilia Codro*) imperite & audacter, ſomniarunt ducem Athenienſem: qui ſe quoq; pro patria deuouit.

Hoc ſupplicii ab ea] Repone, *à rea* quæ germana lectio eſt: manum enim puniendam quod erraſſet cenſuit, quo fortè pertinet illud Martialis:

Hanc ſpectare manum Porſena non potuit.

F IN CLOELIAM. 13

Vett. quidam *Cæliam* ſcribunt, quomodo & Nonius in dict. *Nare*. Virg lib. VIII. Æn.

Et fluuium vinclis innaret Clælia ruptis.

Inter obſides accepit] Abſurdum & à pudore virgineo alienum videri queat, obſides puellas datas. niſi Cornel. Tacitus idem ſcriberet lib. de Germ. populis, efficacius obligari animos ciuitatum, quibus inter obſides puellæ quoque nobiles imperantur.

Quem ſors dederat] Inſedit hic error libris plurimis vt *ſors* ſcribant pro *fors*. Virg. VII. Æn.

Quæ fors prima dedit, ſanguis nouus imbuit arma. G

Vulg. *ſors* male. Terent. Phorm. *Quod fors feret, feremus æquo animo.* Idem Hecyra, *Quia illis fors obtulerat* &c. Sed hanc vocem in antiq. auctoribus, Lucretio, Cicerone, Salluſtio, Liuio, aliiſq; ab Antiquariis nunc reponi, video. Mox, *admirans* pro *admiratus* eſt in Pariſ. & Colonienſi.

IN FABIOS. 14

Depopoſcit] Colinæus: alii *depoſcit*. Infra, H *ii fuerunt* afuit in m. ſſ. & non procul à fine illud, *fuerant*.

Pecora ex aduerſo] adſcribam lib. vv. ſcripturam: *pecora ex diuerſo in conſpectum eorum protulerunt atque progreſſi Fabii in inſ. del. & occiſi ad vnum perierunt.* Nonnulli codd. *occaſione* habebant.

Inter nefaſtos relatus] *delatus* in m. s. non probo. Fuit, cum male habere locum credidi legendumque *in faſtos rel.* ſicque opinionem confirmabam meam, quod Verrius Flaccus apud A- I gellium lib. V. cap. XVII. *atros dies* appellandos iſtos cenſuerit nõ *nefaſtos*: ſed nunc ſententiam muto, quod omneis pęne auctores ita loqui obſeruarim: & noſtrum, de Alienſi die in Camillo.

Ad Qu. Fabium Max.] m. ſſ. conſpirant leguntque: *At Q. Fabius qui Annib. morans fregit*. nihil mutandum puto. K

IN POPLICOLAM. 15

L. Valerius Voleſi F.] In Liuio, Dionyſio, & fragmentis Capitolinorum Faſtorum prænomẽ *Publii* eſt, & in eiſdem marmorib. æreiſq; nummis *Voleſi f.* ſcribitur. Eſt tamen Romæ lapis hac inſcriptione:

P. VALESIVS VOLESI F. L
POPLICOLA.

Quare libera cuique per me eſto ſententia: vtrum malit præferat. Porro *Valeſius* antiquè, pro *Valerius*, & *Fuſius* pro *Furius*, & *Papiſius*, pro *Papirius*, teſte Liuio lib. III. ab. V. C. Cic. IX. epiſtol. ad Papirium, Varr. VI. de l. l. & Quinctiliano. Additur in lib. ſcriptis, *ille Bruti collega* ἰμφατικῶς.

Primum de Veientibus] Celare lectorem non debeo, Liuium hic & Dionyſium ſecutum me in annis V. C. ad oram adſcriptis: non enim ignora- M bam antecedere anno vno, Capitol. Faſtos nuper effoſſos: qui triumphaſſe Poplicolam de Veientibus & Tarquinienſibus notant A. V. C. CCXLIV. Iterum de Sabinis & Veientibus CCXLIX. Sigonius enim Liuium, Dionyſium, & Capit. lapp. auctores laudans, bis tantum triumphaſſe arbitratur. Impoſuit forte auctori noſtro, quod M. Valerium Poplicolam fratrem eius iidem Faſti anno poſt R. Cond. CCXLVIII. triumphaſſe de Sabinis ſignent, affirmétq; Plinius lib. XXXVI. cap. XV. Coniecturam meam attuli tantum.

ANNO.V.C. quentiæ consultus, ex ea gloriam peperit. Primo in Hispania corniculum[2] meruit[a] sub Horeste in Sardinia stipendia fecit. Ædilis,[b] iuri[3] reddendo magis, quam muneri edundo studuit. Prætor[4] aduersus[c] Iugurtham: tamen eius pecunia victus. Consul[d] legem de sumtibus & libertinorum suffragiis tulit. P. Decium Prætorem transeunte ipso sedentem iussit assurgere: eique vestem scidit, sellam concidit: ne quis ad eum in ius iret, edixit. Consul Ligures & Gantiscos domuit, atque de his triumphauit. Censor[5] Æmiliam[e] strauit. Pontem Miluium fecit. Tantumque auctoritate potuit, vt Opimium contra Gracchum, Marium contra Glauciam & Saturninum priuato consilio armaret. Idem filium suum, quia præsidium[f] deseruerat, in conspectum suum, vetuit accedere. Ille ob hoc dedecus mortem sibi consciuit. Scaurus senex quum à Vario Tribuno[g] plebis argueretur, quasi socios & Latium ad arma coegisset, ad populum ait. *Varius[6] Sucronensis Aemilium Scaurum ait socios ad arma coegisse: Scaurus negat: vtri potius credendum putatis?*

a ıↄcxix. b ıↄcxxvii c ıↄcxlii. d ıↄcxxxiix e ıↄcxliv. f ıↄclii. g ıↄclxii.

A B C

1 *Ipse primo*] M.SS. libri & *officium* pro *negotium*: & mox *consultan* .

2 *Corniculum* genus ornamenti quo milites ab Impp. re bene gesta virtutis ergo donabantur: patet ex Liuii lib. 10 epit. de Papirio Cursore. Alii *corniculo meruit* malunt, vt sit dignitas militaris. vide Notas ex Frontino 3. Stratag. & Valerio lib. 6. & Suetonio de Illust. Gramm. Inde *Cornicularius* Suetonio in Domitiano ca. 17.

3 *Iuri reddendo*] vide l. 1. D. de Ædilitio edicto; & Institut. de iure naturali gent. & ciuili.

4 *aduersus Iugurtham pugnauit*: addunt quidam ex glossa Puto leg. legatus Calpurnii *Iugurthæ aduersus tãdem eius pec.* partim ex M. SS. partim ex Sallustio. Sup. *Oreste* absque spiritu.

5 *viam Aemiliam.*] non necessario addunt M.SS. iidem *Moluium* vel *Muluium* pontem appellant.

6 Editi quidam & M.SS. *Varius Veronensis.* Aldinus codex *Surius Sucronensis*, corrupte vtrũque. Lectionem ex Asconio Pediano in Scaur. restitui. *Apud populum*, iidem scripti libri. D

L. APVLEIVS SATVRNINVS. 73

a ıↄcl. LVcius Apuleius Saturninus Trib. pleb.[a] seditiosus, vt gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, vt veteranis centena agri iugera in Africa diuiderentur. Intercedentem Bebium collegam, facta per populum lapidatione, submouit. Glauciæ Prætori, quod is eo die[1] quo is concionem habebat, ius dicendo partem populi aduocasset, sellam concidit, vt magis popularis videretur. Quendam libertini ordinis subornauit, qui se Tiberii Gracchi filium fingeret. Ad hoc testimonium Sempronii soror[b] Gracchorum producta, nec precibus, nec minis adduci potuit, vt dedecus familiæ agnosceret. Saturninus Aulo[2] Memmio competitore interfecto Tribunus plebis[c] refectus, Siciliam, Achaiam, Macedoniam nouis colonis destinauit: & aurum dolo an scelere? Cæpionis partum, ad emtionem agrorum conuertit. Aqua & igni interdixit ei qui in leges suas non iurasset. Huic legi multis nobilibus[3] abrogantibus quum tonuisset: *Iam*, inquit, *nisi quiescitis, grandinabit.* Metellus Numidicus exulare quam iurare maluit. Saturninus tertio Tribunus plebis refectus, vt satellitem suum

b ıↄcxii. c ıↄcxiii.

E F

A um Glauciam Prætorem[4] faceret, Mummium[5] competitorem eius in campo Martio necandum curauit.[6] Marius Senatusconsulto armatus, quo censebatur, ne quid Respub. detrimenti caperet, darent operam Consules, Saturninum & Glauciam in Capitolium persecutus obsedit, maximoque[7] astu incisis fistulis in deditionem accepit: nec deditis fides seruata est. Glauciæ fracta ceruix. Appuleius quum in Curiam fugisset, lapidibus & tegulis desuper interfectus. Caput eius Rabirius quidam B Senator[8] per conuiuia in ludibrium circumtulit. ANNO C. V.

1 *quo ipse concionem habebat.*] Malo ex M.SS. & mox *auocasse.*

2 *Aulo Nonio,*] Plutarch. in Mario, & Appianus, Αὖλον Νώνιον vocant, *Nummium* Florus & Orosius. *Memmio* ferri non potest.

3 *obrogantibus*] M.SS. vide quæ notaui sup. ad cap. 63. & mox addunt iidem *& clamarent:* C *Iam, inquit,* cet.

4 lege *Prætorem, Consulem faceret*] Ex Floro lib. 3. cap. 16. & historiæ veritate.

5 *C. Memmium*] leg. quæ vox sup. præpostere collocata.

6 Ordine perturbato posita lege, *quo censetur, dent* (seu *darent*) *operam Consules, ne quid R.P. detrimenti caperet.* Vide Notas A.S.

7 *astu*] libri M.SS. & sup. ampliores, *in Capitolium confugere coegit, ibi eos persecutus obsedit.*

8 Cicero pro Rabirio, Equitem tantum dicit fuisse, non Senatorem.

L. LICINIVS LVCVLLVS. 74

LVcius Lucullus nobilis, disertus, & diues, munus quæstorium[a] amplissimum dedit.[1] Ptolomæum Regem Alexandriæ Consuli[b] Sul- a IↃCLXVIII. b IↃCLXVI.
D læ conciliauit: & mox[c] per Murænam in Asia classem Mithradatis. c IↃCLXXI.
Prætor[d] Africam iustissime rexit,[2] aduersus Mithradatem missus,[e] col- d IↃCLXXVI.
legam suum Cottam[3] Chalcedonæ obsessum liberauit. Cyzicum[f] obsi- e IↃCLXXIX. f IↃCLXXX.
dione soluit. Mithradatis copias[g] ferro & fame afflixit, eumque regno g IↃCLXXXII.
suo Ponto expulit. Quem rursum[h] cum Tigrane Rege Armeniæ h IↃCLXXXV.
subueniente magna felicitate superauit. Nimius in habitu, maxime signorum & tabularum amore flagrauit. Post cum alienata mente desi-
E pere[4] cœpisset, tutela eius M. Lucullo fratri permissa est.

1 Si temporis ratio habeatur legendum, *Ptolemæum Regem Alexandriæ Consuli Sullæ conciliauit, & mox per.* &c vt anni ad oram adscripti monent. Plutarchus autem initio Luculli non conciliasse, sed conciliare conatum non potuisse scribit. M.SS. vero *Minister Murenæ* pro *mox & Murenæ.*

2 *adu. Mithridatem Consul missus*] amplius est in M.SS.

3 *Chalcedone*] inflectunt quidam libri, *& subegit* pro *afflixit & venientem* pro *subueniente* iidem præferunt.

4 *M.SS. cœpisset.*] Nepotem Cornelium rursus hic laudat Plutarchus, sed aliter paullo, vt in Prolegomenis diximus.

F

L. CORNELIVS SVLLA. 75

COrnelius Sulla in[a] fortuna Felix dictus, quum paruulus à nutrice ferretur, mulier obuia, *Salue*, inquit, *puer tibi & Reipub. tuæ felix.* Et statim quæsita quæ hæc dixisset, non potuit inueniri. Hic Quæstor[a] Marii Iugurtham à Boccho in deditionem accepit. Bello[b] Cymbri- a IↃCXLVII.
co & Teutonico legatus bonam operam nauauit. Prætor[c] inter ci- b IↃCXLIX. c IↃCLIX.

Anno c. v. ucs ius dixit. Prætor Ciciliam prouinciam habuit. Bello d sociali Samnites Hirpinosque superauit. A
d ıↄclxiv. nites Hirpinosque superauit. Ne monumenta Bocchi tollerentur,
e ıↄclxv. Mario restitit. Consul e Asiam sortitus, Mithradatem apud [1] Orchomenum & Chæroneam prælio fudit: Archelaum [2] (prælio) præfectum
f ıↄclxvii. eius Athenis f vicit. Portum Peiræum recepit. [4] Medos, Dardanos
g ıↄclxiix. g in itinere superauit. Mox quum rogatione Sulpitia h imperium eius
h ıↄclxv. i ıↄclxx. transferretur ad Marium, in Italiam i regressus, corruptis aduersariorum
k ıↄclxxi. exercitibus, Carbonem Italia k expulit: Marium [5] apud Sacriportum, B
Thelesinum apud portam Collinam vicit Mario Præneste interfecto,
l ıↄclxxi. Felicem se edicto appellauit. Proscriptionis tabulas l primus proposuit. Nouem millia [6] deditorum in villa publica cecidit. Numerum sacerdotum auxit. Tribunitiam potestatem minuit. Repub. ordinata di-
m ıↄclxxix. ctaturam m deposuit: vnde spe deceptus, [7] Puteolos concessit: & morbo,
n ıↄclxxv. qui phthiriasis vocatur, n interiit.

1 Malo quod in M SS. repperi, *a Fortuna Felix dictus*. Idem inf.. *Irpinosque* absque spiritu.

2 *Apud Chæroneam & Orchomenum*] postulat temporum series & ordo.

3 Illud *prælio* obelo confodiendum censeo, aut in insulam relegandum, repetitum ex priore versu. Mox quidam lib. *cathenis vinxit*, pro *Athenis vixit*, sed abiudico.

4 Medos, Dardanos] *Enetos etiam Dardanos* leg. ex Appiano.

5 *Marium filium apud Sacriportum, Telesinum*, &c. libri vett. & *posuit* iidem, non *proposuit*. C

6 *deditorum. M. SS. Via publica*] male in Epitoma Liuiana 88. vbi 8. millia deditorum duntaxat legas: Septem apud August. lib. 3. Ciuitatis Dei, & Valerium lib. 9. cap 2.

7 *Sperni cœptus.*] scr. libri. Sulla autem per u. iidem: quam literam Græcæ y, respondere vicissimque commutati auctor est Verrius Flaccus, & antiqui litteratores. D

MITHRADATES REX PONTI: 76.

Mithradates [1] Rex Ponti oriundus à septem Persis, magna vi animi & corporis, vt sexiuges equos regeret, duarum [2] & viginti genti-
a ıↄclxii. um ore loqueretur: bello a sociali dissidentibus Romanis, Nicomedem
b ıↄclxv. Bithynia, Ariobarzanem b Cappadocia expulit. Litteras per totam Asiam misit, vt quicunque Romanus esset certa die interficeretur: & factum est. Græciam insulasque omnes, excepta Rhodo, occupauit. Sylla E
c ıↄclxvii. eum prælio c vicit, classem eius proditione [3] Archelai intercepit: ipsum apud [4] Orchienum oppidum fudit & oppressit: & potuit capere nisi ad-
d ıↄclxix. uersum d Marium festinans, qualemcunque pacem componere maluisset. Deinde eum Cabiriis resistentem Lucullus e fudit. Mithradates
e ıↄclxxxii.
f ıↄcxxcivi. post à Pompeio nocturno prælio f victus in regnum confugit: vbi per seditionem [5] popularem à Pharnace filio in turre obsessus, venenum
g ıↄcxc. g sumsit. Quum [6] id tardius subiret, qui aduersum venena multis antea F medicaminibus corpus firmauerat, immissum percussorem Gallum [7] Sitochum auctoritate vultus territum reuocauit, & in cædem suam manum trepidantis adiuuit.

1 *Mithridates*] cursum in antiquis numism. Græcis, cum à in secunda syllaba.

2 *quinquaginta gentiū.*] Libri omnes scripti ὑπερβολικῶς.

3 Archelaus cum classe regia Sullæ se tradidit. Epitoma Liuii 82. & Orosius lib. 6. cap. 2.

4 Leg. *Orchomenum*. Mox, *etiam oppressisset, nisi aduersum*. Rectius M. SS.

5 *popularium*, iidem scripti codd.

6 *Quod cum tardius subiret, quia aduersum* vett. libri, quidam etiam *ebiberet*.

7 *Bithecum*] Epitoma Liuiani. 102. lib. Βίτοιτον Appianus appellat, quomodo vtrobique fortasse scribendum.

C N.

A ANNO V.C.

CN. POMPEIVS MAGNVS. 77

CN. Pompeius Magnus ciuili bello Sullæ partes [a] secutus, ita egit, vt a IↃCLXX.
ab eo maxime diligeretur. Siciliam [b] sine bello à proscriptis recepit. b IↃCLXXI
Numidiam [1] Iarbæ [c] ereptam, Masinissæ restituit. [2] Viginti sex annos na- c IↃCLXXII
tus triumphauit. Lepidum acta Sullæ [d] rescindere volentem priuatus [3] I- d IↃCLXXV
talia abrogauit. Præter in Hispaniam [e] pro Consulibus missus Sertorium e IↃCXXC.
B [f] vicit. Mox piratas intra quadragesimum diem subegit. Tigranem f IↃCXXCVI
[g] ad deditionem, Mithridatem [h] ad venenum compulit. [4] Deinde mira g IↃCXXCVII
fœlicitate rerum in Septentrione [i] Albanos, Colchos, Heniochos, Ca- h IↃCXC. i IↃCIXXCVIII
spios, Iberos: tum in Orientem Parthos, Arabas, atque Iudæos [k] cum k IↃCXC.
magno sui terrore penetrauit. Primus in Hircanum, [5] Rubrum & Ara-
bicum mare vsque peruenit. Mox [6] diuiso orbis imperio, quum [l] Cras- l IↃCXCVIII
sus Syriam, Cæsar Galliam, Pompeius vrbem obtineret, post cædem [m] m IↃCC.
C Crassi, Cæsarem dimittere [n] exercitum iussit. Cuius infesto aduentu vr- n IↃCCIV
be pulsus in [o] Pharsalia victus, ad Ptolemæum [7] Alexandriæ Regem fu- o IↃCCV.
git. [Huius latus sub oculis vxoris & liberorum à Septimio Ptolemæi præfecto mucrone confossum est. Iamque defuncti caput gladio præcisum, quod vsque ad ea tempora fuerat [8] adoratum. Truncus Nilo iactus, à Seruio Codro rogo inustus, humatusque est, inscribente sepul-
D chro, HIC SITVS EST MAGNVS POMPEIVS. Caput ab Achilla Ptolemæi satellite, Ægyptio velamine inuolutum, cum annulo Cæsari præsentatum est. Qui non continens lacrymas, illud plurimis & preciosissimis odoribus cremandum curauit.]

1 *Hiarbæ* alii scribunt, & *Masinissa*.

2 *Viginti quatuor* duntaxat Liuius numerat.

3 Ineptè vulgati. Restitue ex M. SS. *Italia fugauit*.

E 4 Ampliores iidem *mira felicitate & celeritate: nunc in Septentrione* --- & mox, *tunc in Oriente Parthos*. Malc. *Proconsuli* sup. paullò edidit Gryphius, & *Proconsul*, alii. Dixerat enim Philippus nõ pro Consule, sed pro Consulibus mittendum Pompeium videri.

5 *Hircanum*, *Caspium*, *Rubrum* amplius M. SS.

6 Placet scripta lectio. *Mox cum diuisio orbis imperio Crassus Syriam*.

7 *Alex. Regem confugit. Eius imperio ab Achilla & Potino* (lege *Photino*) *satellitib. occisus est*. Hic cap. finis in opt. illo M.S. ex quo IX. Viros Illustreis addidimus, quiq; Aur. Victorem legitimum huius fœtus patrem demonstrat.

8 Alii duo M.SS. *ignoratum*, non *adoratum* & *Nilo iactatus*. Mox Mediol. cod. *inscribendo in eiusdem sepulchro*. Melius. Quidam etiam. *Hic situs est Magnus*. vt desit *Pompeius*. Hemistychiũ est Lucani poetæ lib. 8. belli Pharsal.

F

SVPPLEMENTVM VIRORVM ILLVSTRIVM EX LIBRO ANTIQVO MANVSCRIPTO.

IVLIVS CÆSAR I.

G CAIVS Iulius Cæsar, veneratione rerum gestarum Diuus dictus: contubernalis Thermo in Asiam profectus; cùm sæpe ad Nicomedem Regem Bithyniæ commearet, impudicitiæ infamatus est. Mox Dolabellam iudicio oppressit. Dum

ANNO V.C. studiorum causa Rhodum petit, à piratis captus & redemptus, eosdem
a IƆCXCIII & postea captos [1] puniuit. Prætor [a] Lusitaniam, & pòst [b] Galliam, ab
b IƆCXCVI alpibus vsque, & Oceanum bis classe transgressus, Britanniam subegit.
c IƆCCIII. git. Cùm ei triumphus à Pompeio [c] negaretur, armis eum vrbe [d] pul-
d IƆCCIV. sum in Pharsalia [e] vicit. Capite eius ablato fleuit & honorificè sepeliri
e IƆCCV. fecit: mox à satellitibus Ptolemæi obsessus, eorum & regis nece Pom-
f IƆCCVI. peio parentauit. Pharnacem Mithridatis filium fama nominis [f] fugauit.
g IƆCCVII. Iubam & Scipionem in [g] Africa: Pompeios iuuenes in Hispania apud
h IƆCCIIX. Mundam oppidum ingenti prælio [h] vicit: Deinde ignoscendo amicis odia cum armis deposuit: nam [2] Lentulum tantum, & Afranium, &
i IƆCCVII. Faustum Sullæ filium iussit [i] occidi. Dictator in [3] perpetuum factus à Senatu; in curia, Cassio & Bruto cædis auctoribus tribus & viginti vulne-
k IƆCCIX. ribus [k] occisus est: cuius corpore pro rostris posito, Sol orbem suum celasse dicitur.

1 L Fenestella in Epitoma apud Diomedem Gram. decollasse ait, Plutarchus & Sueton. Cæsare 74. iugulatos cruci suffixisse.

2 Locus de mendo suspectus, nam & *Afranium* codex scriptum præferebat. Puto legendum *nam L. Cæsarem tantum & Afranium.* Vide Notas And. Schotti.

3 M.S. perpetuo, *imperpetuum* vnica dict.

OCTAVIANVS CÆSAR. II. 79

CÆSAR Octauianus ex Octauia familia in Iuliam tralatus, in vltionem Iulii Cæsaris, à quo heres fuerat institutus, Brutum & Cas-
a IƆCCXI. sium cædis auctores in Macedonia [a] vicit. Sextum Pompeium Cn. Pom-
b IƆCCXVII peii F. bona paterna repetentem, in freto Siculo [b] superauit. M. Antonium Consulem Syriam obtinentem, amore Cleopatræ deuinctum, in
c IƆCCXXII [c] Actiaco Ambraciæ littore debellauit: Reliquam orbis partem per legatos domuit. Huic Parthi signa, quę Crasso sustulerunt vltro reddiderunt. Indi, Scythæ, Sarmatæ, Daci, quos non domuerat, dona miserunt. Iani
d XLII. gemini portas bis ànte se clausas, primò sub [d] Numa: iterum post pri-
e IƆXIIX. mum Punicum [e] bellum; sua manu [f] clausit. Dictator in perpetuum
f IƆCCXXIV factus, [g] a Senatu ob res gestas Diuus Augustus est appellatus.
g IƆCCXXXI

1 M.S. *Inde Schytæ* corruptè. sic emendaui ex Aurelii Victoris Epitoma Cæsarum, quæ circumfertur. Reliqua ex auctoribus, Suetonio, Dione, ceteris, petenda.

CATO PRÆTORIVS. III. 80

CATO Prætorius, Catonis Censorii [1] pronepos, cùm in domo auunculi Drusi educaretur, nec precio, nec minis potuit adduci a [2] Q.
a IƆCLXII. Popedio Silone Marsorum Principe, vt fauere [a] se causæ Sociorum diceret. Quæstor [3] in Cyprum missus ad vehendam ex Ptolemæi hereditate
b IƆCXX. pecuniam, cùm summa eam fide [b] perduxit: præterea cōiuratos punien-
c IƆCXC. dos [c] censuit. Bello ciuili, [d] Pompeii parteis secutus est: quo victo exercitū
d IƆCCIV. per deserta Africę duxit, vbi Scipioni Consulari delatū ad se imperium concessit. Victis partibus, Vticam concessit, vbi filium hortatus, vt clemen-

A clementiam Cæsaris experiretur, ipse lecto Platonis libro, qui de bonis mortis est, semet [e] occidit. ANNO V. C. e IϽCCVII.

1 *Pronepos*] Agellius lib 13. cap. 18. & Macrob. lib. 6. cap. 2.
2 *ab Pedio Silone*. Liber M.S. de quo sup. c. 63. *Minis* autem, quia ex cenaculo præcipitaturum minabatur.
3 Præpositio affuit in M.S.

M. TVLLIVS CICERO. IV. 81

B MARCVS Tullius Cicero, genere Arpinas, patre Equite Romano natus, [a] genus à Tito Tatio Rege duxit. Adulescens [b] Rosciano iudicio eloquentiam, & libertatem suam aduersum Sullanos ostendit: ex quo veritus inuidiam, Athenas [c] studiorum gratia petiuit: vbi Antiochum Academicum philosophum studiosè audiuit: inde eloquentiæ gratia Asiam, pòst [d] Rhodum petiit, vbi * Molonem Græcum, Rhetorem tum disertissimum magistrum habuit; qui flesse dicitur, quòd per
C hunc Græcia eloquentiæ laude priuaretur. Quæstor [e] Siciliam habuit: Aedilis [f] C. Verrem repetundárum damnauit: Prætor [g] Ciliciam latrociniis liberauit: Consul [h] coniuratos capite puniuit. Mox inuidia P. Clodii, instinctuque Cæsaris & Pompei, quos dominationis suspectos, eadem, qua quondam Sullanos, libertate perstrinxerat, sollicitatis Pisone [i] & Gabinio consulibus, qui Macedoniam Syriamque prouincias in stipendium opera huius acceperant, in exsilium actus: mox ipso referente
D Pompeio [k] rediit, ipsumq; ciuili [l] bello secutus est. Quo victo [m] veniam à Cæsare vltrò [n] accepit.: quo interfecto [o] Augustum fouit; Antonium hostem iudicauit. Et cùm III. Viros [p] se fecissent, Cæsar, Lepidus, Antoniusque, concordia non aliter visa est inter eos iungi posse; nisi Tullius necaretur: qui, immissis ab Antonio percussoribus, cùm fortè Formiis quiesceret, imminens exitium corui auspicio didicit: & fugiens occisus est. Caput ad Antonium relatum.

a IϽCXLVII Ante Christum natum CIII.
b IϽCLXXIII Cic. ætat. 27.
c IϽCLXXIV Ciceronis 28
d IϽCLXXV
Ciceronis 29
e IϽCLXXIIX Æta. Cic. 32
f IϽCLXXXII Ciceronis 37.
g IϽCCII. Ciceronis 56.
h IϽCXC. Ciceronis 44
i IϽCXCV. Ciceronis 46
k IϽCXCVI Ciceronis 50
l IϽCCIV. Ciceronis 58
m IϽCCV. Ciceronis 59
n IϽCCVI. Ciceronis 60
o IϽCCIX. Ciceronis 63.
p IϽCCX. Ciceronis 64

E * Eidem Apollonio Moloni clarissimo tunc dicendi magistro operam dedit, & Iulius Cæsar. Auctor Suetonius in 4. M.S. noster *Milonem* deprauatè scripserat, nescio quid de Annio Milone, quem Cicero reum cædis Clodianæ defenderit, somnians. Legant studiosi Ciceronis Historiam à Franc. Fabricio Marcodurano accuratissimè per annos Consulares digestam: quæ instar erit magni in Ciceronem commentarii.

MARCVS BRVTVS. V. 82

F MArcus Brutus auunculi Catonis imitator, Athenis Philosophiam, Rhodi eloquentiam didicit. Cytheridem [1] mimam cum Antonio & Gallo amauit. Quæstor in Galliam proficisci noluit, quòd is bonis omnibus displicebat. Cum Appio [2] Claudio in Cilicia fuit: & cùm ille repetundarum accusaretur, ipse ne verbo quidem infamatus est. Ciuili bello à Catone ex Cicilia retractus, [a] Pompeium secutus est. quo victo, [b] veniam à Cæsare accepit, & Proconsul [c] Galliam rexit, tamen cum aliis coniuratis in curia Cæsarem [d] occidit. Et ob inuidiam veteranorum in Macedoniam missus, ab Augusto in campis [3] Philippicis victus, [e] Stratoni ceruicem [4] præbuit.

a IϽCCIV.
b IϽCCV.
c IϽCCVII
d IϽCCVIX.
e IϽCCXI.

ANNO V.C.

1 *Cythereidem mimam* M. S. Male, Lycoridem hanc indigetat Virgilius Ecloga x. vbi Seruius legendus, & Cicero Philippica 2. Idem epist. 12. libr. 10. ad Atticum. *M. Antonius Cytheridem secum lectica aperta porta, altera vxorem.*

2 *Appio socio* M. S. noster, fortè vel *Claudio*. pro Clodi

3 *Philippiis campis.* Vetus liber perpetuò, non incuria librariorum accidisse credam.

4 Annum agens septimum & 30. Velleius Paterculus.

C. CASSIVS LONGINVS VI. 83

CAivs Cassius Longinus Quæstor Crassi in Syria fuit, post cuius cæ-
IↃCC. dem, collectis reliquiis in Syriam rediit. Osacem [1] Præfectum re-
IↃCCII. gium apud Orotem fluuium superauit. Dein quòd coemptis Syriacis
mercibus fœdissimè negociaretur,[2] Caryota cognominatus est. Tribu-
IↃCCIV. nus pleb. Cæsarem oppugnauit. Bello ciuili Pompeium secutus classi
præfuit : à Cæsare veniam accepit, tamen aduersus eum coniurationis
IↃCCIX. auctor cum Bruto fuit, & in cæde dubitanti cuidam, *vel per me*, inquit, *feri*:
magnoque exercitu comparato, in Macedonia Bruto coniunctus in
IↃCCXI. campis Philippicis ab Antonio victus, cùm eandem fortunam Bruti pu-
taret, qui Cæsarem vicerat, Pandaro liberto iugulum præbuit. Cuius
IↃCCXI. morte audita, Antonius exclamasse dicitur, Vici.

1 *Lysacem* scriptū inueni, quod tamen concoquere nō possum. Ego Dionem, Plutarchum, Ciceronem, & Iustinium auctores habeo.

2 *Carnota.* M.SS. Typographus *Carnota* excudebat ineptè. vide Varronem lib. 2. de re Rustica cap. 1. extr.

SEXTVS POMPEIVS. VII. 84

a IↃCCIX. SExtus Pompeius in Hispania apud Mundam [a] victus, amisso fratre,
reliquiis exercitus collectis Siciliam petiit: vbi ruptis ergastulis mare
obsedit. Interceptis commeatibus Italiam vexauit: & cùm mari feliciter
vteretur, Neptuni se filium confessus est, eumque bobus auratis & equo
b IↃCCXIV placauit. Pace facta [b] epulatus in naui cum Antonio & Cæsare non in-
uenuste ait: *Hæ sunt meæ Carinæ*: quia Romæ in Carinis * domum eius An-
tonius tenebat. Rupto per eundem Antonium fœdere, Sextus ab Au-
c IↃCCXVII gusto per Agrippam nauali prælio [c] victus in Asiam fugit, vbi ab Anto-
d IↃCCXIX nianis militibus [d] occisus est.

* *Domum* leg. ex M.S. Suetonius de Lenæo Grammatico. *Docuit in Carinis ad Telluris, in qua regione Pompeiorum domus fuerat.* Sic enim emendandum censeo.

MARCVS ANTONIVS. IIX. 85

MArcvs Antonius in omnibus expeditionibus Iulio Cæsari comes,
a IↃCCIX. Lupercalibus diadema ei imponere [a] tentauit: mortuo diuinos ho-
nores decreuit. Augustum perfidiosè tractauit, à quo apud Mutinam vi-
b IↃCCX. ctus, Perusii fame domitus in Galliam [b] fugit : ibi Lepidum sibi colle-
gam adiunxit: Brutum, exercitu eius corrupto, occidit: Reparatis viri-
Triumuiri bus in Italiam regressus cum Cæsare in gratiam rediit. Triumuir fa-
R. P. C. c IↃCCX. ctus proscriptionem à Lucio Cæsare auunculo suo [c] cœpit. In Syriam
missus

A missus[d] bellum Parthis intulit, à quibus victus, vix tertiam partem de quindecim legionibus in Ægyptum perduxit, ibi Cleopatræ amore deuinctus in Actiaco littore ab Augusto victus est. In Alexandriam regressus, cum habitu regio in solio regali sedisset, [f] necem sibi ipse consciuit.

Anno v.c. d IↃCCXIX
e IↃCCXXII
f IↃCCXXIII

CLEOPATRA REGINA. IX. 86

B CLEOPATRA Ptolemæi Aegyptiorum filia, à fratre suo Ptolemæo eodemque marito, quem fraudare regno voluerat, [a] pulsa, ad Cæsarem bello ciuili in Alexandriam venit: ab eo specie sua & concubitu suo, regnum Ptolemæi & necem impetrauit. Hæc tantæ libidinis fuit, vt sæpe prostiterit: tantæ pulchritudinis, vt multi noctem illius morte* emerent. Postea Antonio iuncta, cum eo victa, cùm se illi inferias ferre simularet, in Mausoleo eius, admotis aspidibus [b] periit.

a IↃCCVI.
*forte, emerint.
b IↃCCXXIV.

C

AND. SCHOTTI IN SCRIPTOREM DE VIRIS

D

ILLVSTRIBVS NOTÆ VBERIORES.

IN PROCAM SILVIVM.

RHEAM *Syluiam*] Constanter in antiqq. *Rea Siluia* scribitur, more Latino, qui fere aspirationes auferunt, vnde Cicero in Orat.
E se more maiorum diu *Triumpos* non *Triumphos*, & fortasse *Tropea* non *Trophea*, pronunciare solitum affirmat. Cur etiam *Siluia* & *suboles* à subolesco scripserim, ne quis fortè calumnietur, studio à me factum sciat, secutumq; vett. librorum auctoritatem & analogiam: quod vbique facturum me semel monuisse sufficiat. De Martis stupro vide Prudent. I. adu. Symmachum.

F *in vincula compegit*] Sic Iustinus lib. XVI. *Igitur Clearchus* LX. *Senatores comprehensos (nam ceteri in fugam dilapsi erant) in vincula compegit*. Plaut. Amphitruone. *Quid faciam nunc si Tres-viri me in carcerem compegerint*. Sic idem in Menæchmis & Rudente loquitur. Similes dicendi formas in melioris notæ auctoribus obseruare licet. *In cathenas coniecit*. Cæsar I. Comm. Gallico. *In compedes coniecit*. Suetonius in Vitell. cap. XIII.

Acca Laurentia] De qua Agell. lib. VI. cap. VII.
G Noct. Attic. vbi *Larentia* legitur, vt in vett. Lomnibus. Huius sepulchrum in via noua Romæ in Velabro fuit, teste Varrone lib. 5. de ling. Lat. Post paullò, *Educandos dedit* Parisinus cod: *tradit* habet.

Amulio interfecto] patruo, inquit L. Annæus Seneca: is enim auctor potius est, quàm L. Florus: quod ex declamatorio stylo, & Lactantio lib. VII. cap. XV. Diuin. Institut. facile doceri potest. Patruum magnum Iurisconsultorum filii appellarent.

ipsi pastoribus coadunatis] Mediol. cod. *adunatis pastor*. melius Parisinus *Ibi* non *Ipsi* præfert. H
De pastoribus vide infrà in Flaminino, & Iustin. lib. XXXVIII.

ciuitatem condiderunt] in monte Auentino, de quo Agell. lib. XIII. cap. XIV. Noct. Attic. ex a. d. XI. Cal. Maias qui dies consecratus Palilia dictus: Olympiadis VII. anno I. ante Christum natum IↃCCL. Ab orbe condito MMMCCXII. Ab euersa Troia CCCCXXXII. sed de his in fragmentis Nepotis diximus. Ideo autem hic repetere placuit, I
quod aliorum calculus fallat, & Comm. hic turpiter alucinentur, & tanquam in limine impingant: absit verbo inuidia. Porrò vultures inaugurandi scientia sacri. Iul. Obsequens anno v. c. DCCX. *Cæsar inquit, cum in campum Martium exercitum deduceret, sex vultures apparuerunt: conscendenti deinde rostra creato Consuli iterum VI. vultures conspecti, veluti Romuli auspicia nouam urbem conditurosignum dederunt*.

Augurio victor] Ennius in annalibus. K

Augusto augurio postquam inclita condita Roma est. Idem.

Certabant urbem Romã Remuramne vocarent:

A *Hinc Patres, inde coniuges deprec.*] m. ſſ. *matres* habent non recte. dixit enim accuſandi caſu *patres* vt totidem pæne verbis Liuius: *hinc viros orantes* De virginibus enim ſermo eſt, quarum oratio querelis plena à Liuio & Ouidio: ac de Græcis plutarch. effingitur. Pariſ. verbis decurtatis legit, *& hinc patres, inde coniuges concilia- runt.* & ante non longe: *Tum captæ* non *Tunc raptæ.*

Acuribus] à *Quiritibus* in m. ſſ. Pulmanni eſt,
B qui vulgatis plenior, mox legit: *Centumque ex senioribus elegit, quorum consilio omnia ageret: quos pro ſenectute Senatores; Patres à pietate nominauit. Tres Equitum* &c. nec dubito quin germana ſint, quare in contextum recipienda. Itaque *à pietate* lego, vbi vulgati *ab ætate* procliui errore, cum idem pene ſonus ſit. Ab ætate enim Senatores, à pietate, vel vt Liuius, ab honore Patres dicti. Cum hæc ita emendaſſem vidi ſententiam à Mediol. codice confirmari & à Dominico Macha-
C næo, quem ita legiſſe ex ſcholiis apparet. Putaui aliquando hunc locum ſic interpungendum: *Centum Senatores ab ætate; à pietate Patres appellauit*, nec muto ſententiam, præſertim cum amicis quibuſdam eam probauero: tametſi Saluſt. Catilin. vulg lectionem tueatur. *Dilecti*, inquit, *quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validum erat, Reipub. conſultabant. Hi vel ætate vel curæ ſimilitudine Patres appellabantur.* Nobiſcum vero facit Eutropius, a-
D liique.

Quas à ſuo nomine] in q. libris afuit præpoſitio.

Ramnenſes] alii *Rhamnenſes* ſcribunt. M. SS. conciſius *Ramnes*, Pariſinus *Romnes*, quam lectionem parum abeſt quin præferam. Quæ enim cognatio nominis in Romulo & Ramnenſes? Nihil tamen affirmo, lector conſideret.

Tatienſes] Ita ſcribſi. vt præter m. ſſ. Aldinus Pariſinus & Mediol. codd. ſuaſerunt: ſuaſit & M.
E Varro & Plutarchus. Accedit & ratio, ne *Titienſis* à Tatio dicam prohibens, quamquam Sext. Pompeius ita deriuet. Inde: *à Luci communione Luceres*, o. ſcripti legunt: faceturque Liuius ſe huius centuriæ originem in tanta narrantium varietate referre non poſſe, an à Lucumone, an à luco, an Lucero Ardeæ rege appellata. Suſpicari libet ab Hoſto Hoſtilio dictam, quem Dionyſius Halicarn. Luconem Tuſcum appellare videtur, & Romulo laboranti ſuppetias tuliſſe ait.

F *Raptarum nomine*] Vett. libri *nominibus*. rectius. Hinc quidem tantum XXX. raptas fuiſſe putant: Veriſimilius, Iuba & Dionyſius IↃCXXCIII. raptas aiunt.

Cum apud capreæ pal.] ita vulg. nos antiquos lib. expreſſimus *ad Capreæ paludem*.

Nuſquam comparuit] Sic malim. *nonnunquam* q. l male.

In concionem proceſſit] In m. ſſ. perpetuo, t, ſcriptum *Contio* repperi quaſi *Coitio*: alioqui à *Conciere* non male per, c, ſcribitur, quaſi conuocatio. Hæc eo pertinent, ne quis damnet, vbi à vulgi ſcriptura ſciens volenſque receſſero, Ana- G logiæ & librorum ſcr. auctoritati innixus. Porro pro *abiret* Aldus *obiret* excudit.

Vt à ſedition. abſtin.] Sic. q. l. ſed noſtram lectionem retineo, cum ſic in Lutatio Catulo loquatur. iidem *auctoritate* legunt non *auctoritati*. Nec illud celabo lectorem extremo capite eadem *manu* adſcriptum in manuſ. omn. *Regnauit annos* XXXVII.

IN NVMAM. H

Cum diu interregno ſedit. orir. Locus mihi ſemper de mendo ſuſpectus: videbam enim deeſſe aliquid, aut *diuturno* legendum. fuit enim annuum interregnum, aut Latine dicendum: *Cum multæ interregno ſeditiones orirentur.* Poſt cum m. ſſ. nactus eſſem, ita, vt excudendum curaui leg. didici. placetque plenior ea lectio. Mediol. *diſſenſiones* non *ſeditiones* legebat.

Pomponis F.] ſcribſi antiq. libris auctoribus, quomodo & Liuius & Dionyſius: quidam & *Pomponi* habebat. Pariſinus *Pompilii*, vulg. *Pomponii* & à *Curibus* nonnulli. *Numa Pompellius* etiam appellabatur, quæ vox in Feſto cum de opimis ſpoliis agit, corrupta eſt, in *compelli*.

Adducentibus ciuibus] Sic editi libri quaſi comitantibus ciuibus, quibus & patre fratreque deprecantibus Romam venit Dionyſius lib. 2. M. ſſ. o. *addicentibus auibus* eximie: nam Liuius K eam tamquam germanam lectionem comprobare videtur, ait enim auſpicato Numam regem creatum. *Accitus*, inquit, *ſicut Romulus augurato in vrbe condendo regnum adeptus eſt, de ſe quoque Deos conſuli iuſſit: inde ab augure* &c. Nec veriſimile virum religioni deditum, domo profectum ad res tantas inconſultis auibus. Sic contia in Hoſtilio Mancino auctor noſter dixit *vetantibus auibus*, alibi, *aduerſis ominibus* & *aduerſus auſpicia*. *Addicere autem aues* di- L cuntur in auguriis cum aliquid volatu aut garritu approbant & ratum faciunt. Liuius lib. 1. *Negare Atticus Nauius inclytus ea tempeſtate augur, neque mutari neque nouum conſtitui niſi aues addixiſſent poſſe.* Ibidem: *Cum omnium ſacellorum exaugurationis admitterent aues, in Termini fano non addixere.* Ibidem: *Fabio auſpicanti aues ſemel atque iterum non addixere.* Tacitus lib. 1. Hiſtoriar. *Auctus omnino addicentibus auſpiciis, vocat contionem.* plautus aſi- M nar. *Admittere aues* eadem dixit elegantia, de qua Sext. pompeius. Liuius lib. 1. *Concilia populi, exercitus vocati, ſumma rerum vbi aues non admiſiſſent dirimerentur.* Locus igitur in Seneca corruptus, etiam emendandus lib. de vitæ breuitate ca. XIV. *Hoc ſcire magis prodeſt quam Auentinum montē extra pomerium eſſe vt ille affirmabat, propter alteram ex duabus cauſſis, aut quod plebs eo ſeceſſiſſet. aut quod Remo auſpicante illo loco, aues non addixiſſent.* Sic libri vulg. omnes: lege me auctore, *addixiſſent*, cui ſententię facile accedit qui Agellii. cap. XIV. lib. XIII. Noct. Att. cum iſtis Senecæ

A componet. Messallam enim laudat auctorem, qui eam caussam maxime probet, quod in eo monte Remus vrbis condendæ gratia auspicauerit, auesque initas habuerit, superatusque in auspicio à Romulo sit. Porro de Addicendi altera notione in Virginio Centurione diximus.

Aedem Vestæ fecit] codd. quidam, *confecit*, & *arcis* pro *Martis* mox legunt. sed frustra sunt. Quirinalem solum à Numa institutum
B Plutarchus refert: Dialem & Martialem à Romulo, in honorem patris. Reclamant Liuius & Dionisius Duos vero Martiales, non vt noster. Vnum, fuisse auctor est Andreas Dominicus Floccus in libello de magistrat. Rom. qui falso hodie L. Fenestellæ inscribitur. Porro Salios Herculis Sacerdotes fingit Virgil. VIII. Aeneid. vers. 285.

Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum,
C *Populeis ibant euincti tempora ramis.*

Liuius à quo noster stat, Martis Gradiui facit.

Pontificem maximum] quis primus ille fuerit in Anco Martio dicam. Varro lib. IV. de l. l. *Pontifices à ponte, nam ab iis sublicius est factus primum & restitutus sæpe.* non recte: Pons enim sublicius mere ligneus ab Anco primum Tiberi impositus. Halicarn lib. III. Atqui hic annos fere XXX post Numam imperium arripuit, à quo
D Pontifices creatos hic diserte affirmat, aliique vno ore omnes. Quanto rectius Qu. Scæuola Pont. max. à posse & facere deducit, vt Pontifex sit quasi Potifex, à potis & facio. Post paullo: *Iano geminio* codex P. ris. pro *Iano gemino* id est, bifronte, & *Annos*, non *annum* quidam & *addito*. nihil tamen muto. Mox locus mutilus à nobis restitutus ope vett. & m. ss libr. quos religiose secuti sumus, nisi quod *coniugis* pro *vxoris* legerent. *Egeria*, autem scribebant recte non
E *Aegeria*, nam ab egerendo partu dictam monuit Festus. Græci scriptores nunc ἠγέριαν, nunc ἐγέριαν scribunt.

A Terentio quodam exarata] Mire variant libri vett. alii *Terentio*, scribunt, alii *Tarentino*, vt præter Paris. & Agrippinensis codex habet: qui summo consensu *extracta* legunt: quod reponerem, si liceret per S. P. Q. litteratum: neque enim *Exarare*, pro, arando extrahere, legere memini: neque pro scribere accipi potest. Constat autem
F repertos lib. in agro, dum pastinaretur, L. Petilii scribæ sub Ianiculo. vide Liuium lib. XL. ab V. C. Plinium lib. XIII. cap. XIII. Val. max. lib. 1. Lactant. lib. 1. cap. XXII. Adscribsi autem annum V. C. IↃLXXII. Goltzii Fastos secutus, nam P. Cornelio Cethego, M. Bæbio Tamphilo Coss. effossos. Plinius & Lactantius prodidere. Quod idem Agrippinus cod. *leges* pro *leues* præfert non recte est, nisi *caussas* redundare dicamus. Sed illud pene præterieram pro *arcula* Mediol. I longe optimum formis excusum, quem Io. Liuineius & And. Papius eruditiss. iuuenes ad me miserunt, *scrinia*, habere. *Ita duo deinceps reges inquit Liuius, alius alia via, ille bello, hic pace ciuitatem auxerunt.* G

IN TVLLVM HOSTILIVM. III. Regem. 4

Quia bonam operam] Nisi me animi fallit, Lacuna subest, legendumque, *quia annus eius bon. operam*, vt Liuius ait: nam Tullum bene De R. P. Romana recens nata meritum esse legere non memini, & temporum ratio repugnat. de Hosto H
Hostilio recordor.

Nauarat] Mediol. legit, & mox, *tergeminorum certatione finit* perpetuo m. ss. & typis excusi paullo antiquiores: quod nescio quomodo magis arridet, quam *certamine*, quod numeros poeticos sonat, alii *trigeminorum*. nihil interest. Verum quomodo gemini & trigemini nascantur vide variorum Philosophorum sententias apud Plutarchum de placitis Phil. lib. 5. cap. 5. Lex de Trigeminis à Tullo lata his pene verbis conce- I
pta: *Nati trigemini, donicum puberes esunt, de publico aluntor.*

Perfidiam] *proditionem* habet Parisinus & Agripp. Sed quæ isthæc commutandi audacia? veterem scripturam retineo: Varro de vita pop. Tom. lib. 1. *Metium Fufetium propter perfidiam interfecit pene imperiosius quam humanius. Nam equis ad curriculum ex vtraque parte deligatum distraxit.* Porro *Metti Fufetii* scribo ex K
Fastis Capitolinis, Græca consuetudine & Mediol. cod. tametsi m. ss. varient. *Suffetii* Manutius ediderat, quem reliqui sunt secuti. Metelli scriptus codex *Metti Suffetii* forsassis quod veteres I longum scriberent cum geminaretur, nam & *Curiat* I & *Horat* I iidem scribunt.

Montem Cælium] alii Cælium: & absque diphthongo m. ss. nostri. Vetus tamen inscribtio Lugdunensis eam agnoscit, quam in Seruio Tullio expressimus. Verum hæc de monte Cælio, L
Anco Marcio Strabo tribuit: Tarquinio Prisco, Corn. Tacitus Liuius à nobis stat mox, *sacrifici imitatur*. Paris. antique.

Iouis Elicio] Ab eliciendo Liuius & Ouid. III. Fast. sic dictum existimant: quamquam à Græca voce homo Græcus Plutarchus ἱλεῶ. i. propitio deriuet. Non dissimulabo in vett. nostris schidis *Delicio* legi, in Agripp. *elicio*: Mox. pro *regia*. vt ante *curia* in iisdem est manuss. qui vt hoc caput in plura deducerem auctores extitere, & certe M
seiungenda esse res ipsa loquitur, neque enim particulis cohærent, & titulus ita monebat, quem sæpe inspiciendum suadet Plinius iunior: sunt enim & Viri illustres tametsi capita nunc plura excurrant. In margine igitur notis barbaris veterem capp. distinctionem posui, ne quem res ipsa turbaret.

Fulmine ictus] Recte Sigonius hic Liuiũ emendat, qui Hostilio extremo *ipsum* pro *ictum* habet contra fidem vett. Adscribsit & similes loquendi formas ex Liuio lib. 34. Lactant. lib. 34. Lactant. lib. 3. & Cicerone 1. offic.

A

IN HORATIOS ET CVRATIOS.

Oratius perpetuo sine spiritu Agrippinense exemplum: & mox: *ceciderant, tris Albani vulnerati* legit.

Vt vulnerum erat dolor, interf.] Mendum haut dubie latet. Reposui igitur consentientibus scriptis omn. vocem hactenus exsulantem, quomodo plenior & concinnior lectio est: *vt. vuln.*
B *dolor patiebatur insequentes, interf.* Vox vna alteram sua sede deturbauit, quod vtraque ab eadem præpositione inchoaretur. & vero τὸ *insequentes* omnino ad sensum facit. Liuius denique vnde hæc tralata sunt, iisdem pene verbis: *Ergo, vt segregaret pugnam eorum capessit fugam ita ratus secuturos, vt quodque vulnere affectum corpus sineret.*

Qui apud 2. viros condemnatus] lib. o. m. ss. *Quare* vel *Quare.* quod probo. verum quod ii-
C dem *populum preuocauit* sine præpositione habent, haut scio an ferri debeat, certe in Poplicola, *ad populum* diserte ait. Cicero 1. de Repub. apud Senecam lib. XIX. epist. prouocationem ait ad populum, etiam à Regibus fuisse. Ceterum condemnatus Horatius parricidii est, vt Festus ait: vel cædis reus fuit, vt Halicarnassæus, nō perduellionis, vt Patauinus: quem multi ingeniose excusant, Turnebus lib. 7. cap. 7. Aduers. Iacobus Rævardus ad leges XII. cap. XXVII. & Paulus
D Manut. lib. de legibus. Reprehendit vero Sigonius, vt improprie locutum Liuium lib. 2. cap. 18. de ant. Iure ciuium Ro. Et vero Vlpianus ad l. Iul. mai: *perduellionis reum appellat, qui hostili animo aduersus R. P. vel principem animatur.* Catellianus Cotta vir doctiss. perduellionis reos dictos putat, quia à duorum iudicio iudicabantur hi, qui maiora crimina perpetrabāt. quod Horatii nostri demonstratur exemplo, qui ad II. Viros ea caussa primum creatos, à rege remittitur, à
E quibus rursus prouocare licebat. declarat hoc Cicero orat. pro Rabirio perduell. reo.

Patres Lacrymis] Venustius Mediol. *patriis.* Dein apographon Pulmanni *suprapositum* præfert *non suppositum.* Nihil tamen demuto, iudicent Aristarchi.

IN METIVM FVFETIVM.

Vt rem mitigaret] abest à lib. nostris antiq. infra *fortunam (belli experiretur ac) sequeretur.* Pa-
F renthesi inclusa redundant ex lib. o. manuss. Paris. & Colon. nec dubito quin aliunde inculcata sint, Liuius enim totidem pene Verbis: *Consiliū, inquit, erat qua fortuna rē daret, ea inclinare vires.*

Arcessitus] Scribsi ex m. s. meo, & ab *arci* deflexum, quod accio, antiquis significabat, teste Prisciano. Diomedes vero lib. 1. cap. IV. ab arceo deduci, quod alium accusare à molestiis arcere sit. Dion. Lambinus tamen non veretur Latinum esse negare, *Accerso* pro euoco, contra Diomedem lib. 1. Sosipatrem lib. 3. & Scaurum cerorosque litteratores.

Victique sunt] m. ss. *& victi sunt.* Mediol. *victi* G
& territi sunt, & mox, *iussu eius.* Sed hæc non sunt tanti. Simile de Datami & Mithribarzane Strategema est apud Corn. Nepotem excell. Impp. Frontinum lib. 2. cap. 7. Polyænum lib. 7. Diodorum Sicul. lib. 15. qui tamen diuerse narrant omnes.

IN ANCVM MARCIVM.

Gneus Martius] male scribitur. *Ancus* enim di- H
ctus ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος. i. incuruo cubito. Seruius in VI. Aeneid. Natus autem error quod initio capp. littera prima omitti solet, vacuumque spacium habere in quo minio depingi posset: hinc et c in secundam vocalem, affinem commigrauit, vt vocem litteris daret. Porro *Marcius* per c non per Tau scribi plurimi ante me iampridem docuerunt.

Numæ pompilii ex Filia nepos] In m. ss. quib. I
Pomponii, in aliis *Pomponis* est. Apud Senecam XIX. li. epi. exstat illud Cicero: 1. de Repub. *Duos Romanos reges esse, quorū alter patrem non habet, alter matrem: nam de Seruii matre dubitatur: Ancipater, Marcius Numa nepos dicitur.* Hæc igitur Genealogia ex Plutarcho elicitur.

M. Marcius Sabinus] Numæ comes dum Romam commigrauit: ab eodem in Senatum lectus, & à Tullo Hostilio rege III. de regno contendens victus mortem sibi consciuit. Huius K
filius.

Numa Marcius, Numæ gener, primus Pontifex max. ab eo factus, à Tullo rege Vrbi præfectus. Cor. Tacitus lib. V.

Ancus Marcius rex IV. Numæ regis ex filia Pompilia nepos.

Auentinum & Ianiculum] V. C. Metelli & Mediolan. addit, *& Murcium*, quamuis alter per t scribserit. Agrippin. corrupte, *& Cursium*: quare addendum existimo, auctore Liuio. Su- L
spicari tamen subit scribsisse auctorem *Murcium & Ianiculum*, vt Auentinum collem intelligat, qui à Veneris Murciæ sacello nomen accepit. Quam coniecturam meam à Sex. Pompeio lib. XI de verbo. signific. comprobari, post, magna voluptate legi.

Vrbi] in parisino vetustissi. cod. amplius est, *Romanæ & Salinarium* Vascosanus excudit.

Ostiam] scribo absque spiritu. Liuius enim: *Et in ore Tiberis Ostia vrbs condita*; & Dionysius M
lib. III. dictam esse ait, quasi θύρας. & mox vett. aliquot libri, *in ostia Tiberis eduxit.* *Repetundas* & *Aequiculis* audacter scribsi m. ss. librorum fidem consensumque secutus: *Rhesum* autem ex Metelli archetypo appello, quem vulg. *Hesum.* c. Titius Probus, vel potius Iulius Paris in Epitoma Valerii de prænominibus Sertorem Resium nuncupat. Periculosa imprimis in peregrinis nominibus coniectura, quia incerta: iccirco m. ss. cod. nostros sequor, dum certiora adferantur. Nec enim me fugit quo in numero auctor ille esse debeat.

A *Præstare Regem*] parisinus, nisi mendosus codex est *patrare* habet, quod an recte habeat aliorum esto iudicium.

IN TARQVINIVM PRISCVM. 6.

Græci Demarathi filius, Corinthi tyrannidem fugiens] Hæc ea lectio quam Colinæus & Aldus ipse in vulgus ediderunt. Vasco sanus melius, *Demarathi Corinthii filius tyrann. fug.* Nondum vere tamen. M.SS. nos ad germanam lectionem manu B duxerunt, *Dem. Corinthii filius tyrann fug.* A quibus Parisinus nihil euariat, nisi quod *Damarati* rectius scribat. Mediol. non admodum diuersus abit: *Demarati filius qui Corintho tyrann. fug.* Labor igitur vt *Lucum.* &, *Græci* ex ora in contextum importune irrepsisse certe credam, nam mox ait Lucumonem dictum & si Corinthii filius, ergo & Græci: nisi forte in Africam terræmotu Corinthus tralata est: Liuius nobiscum facit: *Damarati*, inquit, *Corinthii filius erat, qui* C *ob seditiones domo profugus* &c. Et Plinius lib. XXXV. cap. III. vnde quidam falso Nepotem Cornelium huius libelli auctorem facere conantur, vt alibi admonui. *Cleophantum* inquit, *Corinthium tradit Corn. Nepos secutum in Italiam Damaratum Tarquinii Romani regis patrem, fugientem à Corintho iniurias Cypseli tyranni. Cypselus* autem à κυψέλῃ dictus: in cistula enim cum de eius morte ageretur, delituit. eundem nisi fallor, Eusebius in Chronicis Byzantium con- D didisse ait, Olympiadis XXX. anno quarto post R.cond. xcvi. Vulgata sane lectio ferri non potest. tum quia mutilum, tum quia falsum sensum habet: Damaratum enim Lacedæmoniorum ducem etiam significare videtur, qui Athenis exsulans in patriam impius fuit. Herodotus lib. 5 Paullus Oros. lib. II. cap. IX.

Tarquinius profectus] Sic repono ex m. ss. duobus. Vulgati male *profugus*, vel vt Gryphius *profugit*, præter historiæ veritatem: nam in ma- E lam fere partem accipitur. Verum in *sustulit* varia scriptura in vett. libris. Paris. *subtulit*. Mediolan. & Colon. *substulit* &, *coniux* Colinæus excudit, non male: sic & lapp. frequenter, nam *coniugis* obliqui habent.

adeptus fuisset] Mediolan. *foret*. Sed cur ait, *quasi iure*. Nonne populi iussu & patrum auctoritate auspicatoque rex creatus est? Num erat regnum Rom. hereditarium? Manifestus igitur error.

F *Qui minorum gentium sunt app.*] A Bruto quoque hoc nomine appellatos, & adlectos ferunt, vt Tacitus lib. XI. Annalium, nisi mutilum locum cum Lud. Viue, dicamus, quod & Lipsius noster adnotauit. Vide Pet. Pithoei Subseciuorum lib. II. cap. VII. Onuphrius Panuinus in Roma sua, patreis istos Dialecticorum speciei subalternæ seu intermediæ comparare videtur.

Nomina mutare] *duplicare* Paris. non improbo.

Acii Nauii] omnes pene l. vett. hic euariant manuss. *Attii Neuii*. Excusi quidam *Accii Neuii*, alii *Actu Naui*. Plinius lib. 34. cap. 5. Nat. hist. *Accium Nauium* vocat. Val. Max. li. 1. cap. 4. *Decium Accium Nauium* q. l. Atium Nauum. Dio- G nysius vero libro 3. *Nauium Accium* appellat, vt illud nomen, hoc cognomen sit.

Ludos magnos] *mag.* in Paris. male desideratur: mox, pro *percussoribus* legit *percussionibus*, & *Vrbi Romanæ* plenius, vt in Anco Marito.

Regno exutus & interf. est] Hæc lectio non ab auctore profecta, sed primum à correctore, si dis placet, cusa, deinde excusa, veteri occupatione locum tenuit. Tu corrige ex fide m. ss. *Regia exutus & interf. est* neque enim prius regno exu- H tus, quam interfectus est: nec duo pastores regno exuere potuerunt: excire aula iurgiis suis & pugna potuerunt: Credo igitur ad dirimendam litem forte exiisse: quamquam aliter nonnihil Liuius.

IN SERVIVM TVLLIVM VI. 7.

Seruius Tullius P. Corniculani & Ocrisiæ capt. f.] I M. SS. *Tullus* perpetuo scribunt, sed corrupte: fuit enim tertii regis prænomen, & Dionysius lib. 4 hoc nomen à patre tulisse Seruium auctor est. Porro in P. *Corniculani* omnes pene, quis vsus sum, libri mire variant; pro *Publii* Mediolan. præfert *Tullii*. Nec desunt qui T. hoc est *Titi* scribendum putarint. Scripta vero lectio *Spurii Cornicularii & Ocreatiæ* à quo Parisinus nihil euariat, nisi quod *Ocreatiæ* scribat, vt Mediol. Verum Lugdunensis *Ocresia* vt & Inscriptio ve- K tus, quæ illic visitur, *Ocerisia*, Colon. Vidi qui & *Ocratiæ scriberent*. Sed hanc à librariis pro arbitratu cuiusque factam mutationem minime mirandum, præsertim in nomine aliunde in vrbem aduecto, & seruæ mulieris vnde rex nomen acceperit. Exstat hodieque Lugduni tabula ærea, cuius exemplum amiciss. Lipsius mecum communicauit: quamobrem, quod illustrandæ rei sit, non pigebit abscribere.

L

SERVIVS. TVLLIVS. SI. NOSTROS. SEQVIMVR. CAPTIVA. NATVS. OCRESIA. SI. TVSCOS. CÆLI QVONDAM. VIVENNÆ. SODALIS. FIDELISSIMVS. OMNIS. QVEIVS. CASVS. COMES. POSTQVAM. VARIA. FORTVNA. EXACTVS. CVM. OMNIBVS. RELIQVIS. CÆLIANI. EXERCITVS. ETRVRIA. EXCESSIT. MONTEM. CÆLIVM. OCCVPAVIT. ET. A. DVCE. SVO. CÆLIO. ITA. APPELLATVS. EST. MVTATO. Q. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. E- M RAT. ITA. APPELLATVS. EST. VT. DIXI.

Hoc viso] *visu* Mediol. moxque pro *intellexit*, *intellegit* Agripp cod.

Ex altiore loco] des. hæc. Paris. & recte fortasse, nam *despicere*, deorsum videre est; constatque è fenestra apud concionem verba fecisse, vbi quidam *respiciens* legit, male. Non dissimulabo m. s. quendam *ex altiori* simpliciter legisse, & vox *Tarquinium* ex eodem superat.

Audientes essent] Antiqua lectio *dicto audientes ess.* auctior & verior: alius m. s. *dicto obaudientes ess.*

A *dieff.* In T. Liuio quoque corrupte est *Seruii Tulli dicto audientes essent.* pro *Seruio Tullio d.a.eff.* vt & B. Rhenanus admonuit.

Et Esquilias] hæc in Parisino aberant. Scrib. autem per f. tametsi ab excubiis vox ipsa defluxerit, quod melioris soni gratia X. in S. migrauerit. Sic & Mediol. impresserat. idem legit: *aggeremq; ac fossas.* Hunc igitur ambitum, libri quidam vario legebant: m. s. vnus: *& Esquilias vrbi distribuit, Annonam mens. pond.* &c. reliquis omissis: non B placet. Agrippinense nihil hic prætermittebat, nisi quod *plebem* non *pleb*: legeret, vt populum à plebe distinxisse videatur, vt apud Agellium Capito lib. X. cap. XX. *Pop. in q.s.d. ac post plebem, Annonam, mensuras &c.* Nihil tamen demuto, quod recepta scriptura sententiam idoneam habeat: Periodum tantum alteram ex m. ss. tribus adieci; & vero omissus Census in vulgatis temere videbatur. Censa sunt autem ciuium capita Millia LXXX. eorum qui arma ferre pote- C rant. Fabius Pictor apud Liuium.

Dianæ Ephesiæ] Plinius lib. VII. Natur. histor. cap. XXXVII. *Laudatus est Ctesiphon Gnosius, æde Ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata.* vbi *Chirsiphron* leg. ex Strabonis lib. XIV. vt & in Victruuio lib. III. & VII. vidit id Ferd. Pincianus, quem honoris caussa libens vsurpo: atque vtinam in omnes Plinii libros obseruationes eius, iampridem, vt audio, excusæ, in eruditorum ho- D minum manus venire possent: quas in infelici terrarum angulo delitescentes quidam nobis inuident. Profecto nulla aut pauca ab eo spicilegia relicta esse non dubito, quantum ex specimine apud nostrates olim edito, Antuerpiæ anno CIↃ.IↃ.XLVII. colligere potui.

Quo effecto] Malim *facto* vt m.ss. o. *bos quedam* iidem præferunt. Liuius autem lib. I. & Plutarchus Problem. V. Sabinum non Latinum faciunt: hic etiam *Antronem Curatium* ex Varrone E & Iuba rege appellat: Ille vero antea Latinos semel iterumque nominat qui templum exstruxerunt. Verum nihil hæc pugnant, quod Sabinos inter Latinos numerent.

Qui prius bouem illam] Sic vulgati o.; sed magis est vt *cuius ciues* legatur, cum ex m.ss. auctoritate, tum quod Liuius quem noster religiose transcribit, iisdem his verbis vsus sit, sitque sensus integrior & castior. corrumpendi loci ansam de- F dere *cuius* & *ciuis* inter se linearum ductu affines voces. Mox: pro *causam* m. ss. *omnia* legunt, & post paullo: *Ille callide dixit, prius viuo eum flumine* &c.

Vindicauit] Sic Aldinus & melioris notæ cod. alii *vendicauit.* m.ss. vero diuerse legunt, *quæsiuit*, adduntque *Regnauit annis* XLIV. Deinde nouum caput Tulliis inscribunt. Miror tamen m. ss. Extremo Tarq. Superbo adscribere: *Imperauit annis* XXXIV. cum Liuius, Dionysius, alii XXV. duntaxat numerent. Forte librariorum familiari audacia addendi detruncandi accidit. Fateor Eusebium & Cassiodorum XXXIV. illi tribuere, verum iidem decem annos Seruio Tullio ademerant, quod noster nec alibi fecisse videtur. G In Romulo enim adscripserat: *Imperauit annis* XXXVIII. in Tarq. Prisco. *Regnauit annis* XXXVII. In aliis vero Regibus, Numa, Hostilio, & Anco nulli regnorum numeri comparent.

IN TVLLIAS.

H

Tarquinii Superbi filius] Monstrum hoc à Dominico Machaneo olim & conr. Lycosthene expugnatum, mirum est in libris repullulascere potuisse. Monuerunt enim Prisci leg. vt historiæ veritas constaret certe in antiq. duobus, nec in m. ss. repperi nomen *Superbi.* Porro nepotes Prisci fuisse magis adducor vt credam Dionysio potius quam Liuio accedens. Sed Laur. Vallæ longa de hac re disputatio ad Alphonsum regem exstat, quæ ab Halicarnasseo sumta, an ab ingenio sit, pronunciare non ausim. I

Ferocem miti] *Ferocem morum simplici*: m. ss. quidam, forte quod eiusdem vocis repetitionem odiosam fore putarent scribæ illi, semidocti, & belle operam ponentes.

In matrim. dedit] Platonis hoc præceptum, vt morum ingeniorumque feruor alterius modestia temperetur. Memini illud in Appuleio extremo libro de dogmate Platonis, legere, sed K quoniam neque Plato, neque Asini aurei scriptor ad manum est, verba describere non potui. Legendus & Sex. Aurelius victor in Iuliano Imp. de Plotina vxore Traiani.

Seu forte seu fraude] *forte* leg. à nomin. fors. Vox in opt. quibusque auctoribus corrupta. quade in Clœlia Dionysius veneno sublatos putat: miror igitur dubitare quosdam. Ceterum huiusmodi matrimonia Sac. litteræ prohibet per Ioh. L Baptist. Matth. XIIII. & Impp. Constitutionibus cauetur eam, quæ in manum fratris conuenit, etiam dissolutis seu morte seu repudio nuptiis, duci citra incesti crimen non posse. l. Nemini. C. de Nupt. l. fratris. C. de incest. nupt.

Paternum] li. VV. *patrium.* In Mediol. abest: Mox *repente cepit*, habet G. Cassandri editio, pro *repetere cepit.*

Gradibus) cod. antiq. calamo exaratus *in gradus* cuius auctoritatem secutus τὸ *statim*, vt M superantem vocem stylo confodi, & hinc furcis expuli.

A qua iussa turba reced.] Sic excusi omnes. Libri scripti propius veritatem, *à quo iussa t. disced.* Mediol. tamen *decedere* Liuius totidem pene verbis: *à quo facessere iussa ex tanto tumultu, cum se domum reciperet.* &c. vnde in scripta lectione præpositionem deesse video, *è*, vel, *à turba.* Neque enim turbam cedere, sed vxorem tumultum effugere iubet.

A *Cum coniuge*] Aruntem, inquit, Poncherius male: alioqui non incuriosus interpres. Oblitus forte Tarquinium Superbum maritum Tulliæ iunioris secundis nuptiis factum, &, quod aliquot versibus antecessit, ab ea instigatum ad regnum capessendum, regemque ab ea primo consalutatum. Liuium enim noster auctorem, non Dionysium sequitur.

IN TARQV. SVPERBVM 8.

B *Moribus.*] m. ss. *ex moribus* legunt, alii, *à moribus*.

Suessam pometiam Etruscis] Paris. *Scenam Pom.* M. SS. *Deam Pom.* Nescio quid velint. & pro *Etruscis* Mediol. *Vulscis*, cui emendatum iam locum referre acceptum conuenit: non enim in Etruria, sed in Volcis vrbs ea fuit, auctor Plinius li. III. cap. V. Liuius quoque: *Is primus Volscis bellum in ducentos amplius post suam ætatem annos mouit,* C *Suessamque Pometiam ex his vi cepit.* Lycosth. etiam sic legendum censet textus, tamen nullam varietatem præfert.

Locos in circo] Emendatio hæc à Mediol. libro est: locus enim fœde ab emendatoribus contaminatus circumferebatur, cum præter rei varietatem *Lacus* legerent vulg. l. o. Melius m. ss. *Ludos*. *Locos* autem puto appellasse, quos Liuius ipse, *foros*. i. loca spectandis ludis fabricata. Lacus in circo fuerunt quidem alter maior, alter mi- D nor: sed longo post tempore effossi. Dionys. lib. 3.

Caput hominis] Toli nomine vnde capitolium dici cœpit, quod ab Arnobio tantum proditum memini.

In obsidio Ardeæ] Vulg. *obsidione*. Ego de m. ss. o. reposui *obsidio*. Sic enim sine litura scribserant auferendi casu, ab *obsidium* gen. neutrius. quo vett. scriptores vsos frequenter Festum & Nonium testes habeo: quorum ille Salustium 1. Histo- E riarum laudat auctorem: *Magnis operibus perfectis* (sic enim leg.) *obsidium cepit per L. Catulinam legatum*. Et C. Lælium in orat. pro se ad pop. *Vt nobis terra mariq; simul obsidium facerent*. Hic vero Ennium: *Cum saeuo obsidio magnus Titana premebat*. Sed de his vide quæ in Quinctium Cincinnatum notauimus copiosius.

Ad Porsennam] Scriptura est. m. ss. omnium. Sileius, Martialis, ceterique Poetæ corripiunt me- F tri fortassis causa.

Hanc spectare manum Porsena non potuit.

Virgil. VIII. Æneid. produxit: vbi Seruius vno n. *Porsenam* semper dictum ait. Post paullo: *Per summam ignominiam*, vetus codex non male *cum summa ignominia*.

IN TARQ. COLLATINVM. 9

Sorore Tarquinii] M. ss. *ex sorore* Hic Liuio repugnat, qui Egerii filium facit Tarq. Collatinum. & nepotem tantum Tarq. Prisci ex fratre. Vide Alex. Neapol. li. 5. cap. 27. Genialium dierum.

Vbi cum forte] Paris. & Agripp. *Vnde cum forte liberiore conuiuio*. G

Et luxu] Corrupti hic erant & interpolati libri scr. nisi quod, *vel lusu comprehendunt* legisse videntur.

Collatiam] *Conlatiam* & *Conlatini* perpetuo m. ss. habebant Paris. & Colon. *Collatium*.

Et in cubic. Lucretiæ irr. pud. exp. [Sic vulgati, & Mediol. præterquam quod præpositionem tolleret Brenius m. ss. o. *& pudicitiam cubiculi* H *expugnauit*.

Quem veste texerat.] *gesserat*. m. s. noster. Nihil muto Virgil. *aperit ramum quem veste tegebat*.

IN BRVTVM. 10

Rursus *ex sorore* q. legunt: sequiturque suo more Liuium. Dionysius enim amitam Superbi Tarquiniam facit, vnde Brutum natu grandio- I rem, cum Tarquiniis, liberis regiis Delphos profectum colligi potest. Non me fugit incertam esse & multis retro sæculis controuersam Genealogiam Regum Roman. Liuius enim Superbum Prisci filium facit, Dionysius ex filio nepotem fuisse argumentis ac temporum ratione astruit, quem plerique omnes sunt secuti. Laur. tamen Vallæ longam pro Dionisii sententia aduersus Patauinum scriptorem disputationem Andr. Alciatus I. C. insignis oppugnat lib. Παρέργων cap. VIII. Nam Pomponii l. II. D. de orig. K Iuris, Tarquinium Superbum Camarati Corinthii filium affirmantis, iampridem explosa sententia est, cum nepos tantum fuerit, si Liuium sequimur: sin Dionysium, abnepos. Quidam igitur sic legerunt: *illis temporibus quibus Tarquinius Damarati Corinthii filius*. quam ego nisi à m. ss. est non temere recipio: vulgatam tueor parua immutatione facta. *quibus Superbus Dam. Cor. Filii F.* Sic enim vnica littera filium L m. ss. fere repræsentant, quod cum librarius ignoraret, audaciter omisit. Zazii enim aliorumque nimis coacta purgatio est, Filii verbo hic nepotem contineri, quod ll. permittunt. l. Filii appell. & l. Iusta. D. de verb. signifi. Nam historica hic narratio est, quæ vocum proprietatem sibi vindicat, non alio vi quadam detorta verba. vide Errici Glareani viri optime de historia Rom. meriti Tabulam familiæ huius regiæ in T. Liuio. M

Ob diuitias & prudentiam] *de imprudentia* constanter in m. ss. & mox *deridiculi* vbi vulg. *ridiculi*.

Baculo sambuceo] Liuius *Aureum baculum inclusum corneo, cauato ad id baculo tulisse donum Apollini dicitur, per ambages effigiem ingenii*.

Deo donum tulit.] Sic impressi. m. ss. vero *dono intulit* & infra, *dignitatem*: alii *potestatem* præferunt.

Filios suos fratrisque quod] vox, *fratrisque* non

A solum in m. ss. sed & in Paris. afuit, pro quo illi, *eo quod*, legebant

Ubi ambo] Leuis in speciem emendatio, quæ lib. antiquis debetur, lucem & venustatē addēs orationi, cum antea legeretur: *se ambo mut. vuln. occiderunt.*

IN HOR. COCLITEM. 11

Pro ponte sublicio] m. ss. hic variant. vnus *Sulpitio* habebat, & supra adscriptum *subsilicio Tiberis:* alter *Sublicio*. Dicitur autem à sublicibus id est trabibus magnis inter se connexis. *Lirio* enim antiquis connectere significabat. & *Sublicas*, trabes illas dixerunt quæ inuicem colligantur. Græci Rom. rerum scriptores ξυλίνην γέφυραν, id est, ligneum pontem appellant.

B

Aciem hostium sustinuit] Pleniores vett. l. *solus sustinuit*. Mediol. *substinuit*, vt ferè in Tarq. Prisco. iidem mox illud *statim* adiiciunt.

C *Transnauit*] Scribo auctoribus libris scriptis, cuius præpositionis elegantiam librarii multis in locis corruperunt. Non longe abiero: In Suetonii Cæsare cap. 20. in antiq. lib. *transduxit* reperi, & in Octauio cap. 2. Apud Cæsarem 1. bell. Gall. *multitudinem Germanorum in Galliam transducat.* Ibidem &, *transdidisset*, *transdere* sæpe pro tradere. Sed exemplis congerendis supersedeo. Apud Plinium lib. VIII. cap. XXXII. nat. hist.

D quod propius ad rem facit, in m. ss. lib. de ceruis, *maria transnatant, gregatim natātes*, vbi vulg. *tranant.*

Circumarari] *ambire* m. ss. o. Paris. & Agripp. *arari.*

IN MVTIVM SCÆVVLAM. 12

Mutius Scæuola Cordus] *Scæuola*, vel vt lapp. Capitolini *Scæuula*. In lib antiq. non comparet.

E Post enim *Scæuula* appellatus ἀπὸ τῶ σκαιῶ, id est sinistro & læuo. Qui hic *Codrus* fecerunt (*rumpantur vt ilia Codro*) imperite & audacter, somniarunt ducem Atheniensem: qui se quoq; pro patria deuouit.

Hoc supplicii ab ea] Repone, *à rea* quæ germana lectio est: manum enim puniendam quod errasset censuit, quo fortè pertinet illud Martialis:

Hanc spectare manum Porsena non potuit.

F IN CLOELIAM. 13

Vett. quidam *Cœliam* scribunt, quomodo & Nonius in dict. *Nare*. Virg. lib. VIII. Æn.

Et fluuium vinclis innaret Clœlia ruptis.

Inter obsides accepit] Absurdum & à pudore virgineo alienum videri queat, obsides puellas datas, nisi Cornel. Tacitus idem scriberet lib. de Germ. populis, efficacius obligari animos ciuitatum, quibus inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur.

Quem fors dederat] Insedit hic error libris plurimis vt *fors* scribant pro *fors*. Virg. VII. Æn.

Quæ fors prima dedit, sanguis nouus imbuit arma. G

Vulg. *fors* male. Terent. Phorm. *Quod fors feret, feremus æquo animo.* Idem Hecyra, *Quia illis fors obtulerat* &c. Sed hanc vocem in antiq. auctoribus, Lucretio, Cicerone, Sallustio, Liuio, aliisq; ab Antiquariis nunc reponi, video. Mox, *admirans* pro *admiratus* est in Paris. & Coloniensi.

IN FABIOS. 14

Depoposcit] Colinæus: alii *deposcit*. Infra, H *nō fuerunt* afuit in m. ss. & non procul à fine illud, *fuerant*.

Pecora ex aduerso] adscribam lib. vv. scripturam: *pecora ex diuerso in conspectum eorum protulerunt atque progressi Fabii in insi. del. & occisi ad vnum perierunt.* Nonnulli codd. *occasione* habebant.

Inter nefastos relatus] *delatus* in m. s. non probo. Fuit, cum male habere locum credidi legen- I dumque *in fastos rel.* sicque opinionem confirmabam meam, quod Verrius Flaccus apud A. Gellium lib. V. cap. XVII. *atros dies* appellandos istos censuerit nō *nefastos*: sed nunc sententiam muto, quod omneis pęne auctores ita loqui obseruarim: & nostrum, de Aliensi die in Camillo.

Ad Qu. Fabium Max.] m ss. conspirant leguntque: *At Q. Fabius qui Annib. morans fregit.* nihil mutandum puto. K

IN POPLICOLAM. 15

L. Valerius Volesi F.] In Liuio, Dionysio, & fragmentis Capitolinorum Fastorum prænomē *Publii* est, & in eisdem marmorib. æreisq; nummis *Volesi f.* scribitur. Est tamen Romæ lapis hac inscriptione:

P. VALESIVS VOLESI F. L
POPLICOLA.

Quare libera cuique per me esto sententia: vtrum malit præferat. Porro *Valesius* antiquè, pro *Valerius*, & *Fusius* pro *Furius*, & *Papisius*, pro *Papirius*, teste Liuio lib. III. ab. V. C. Cic. IX. epistol. ad Papirium, Varr. VI. de l. l. & Quinctiliano. Additur in lib. scriptis, *ille Bruti collega* ἐμφατικῶς.

Primum de Veientibus] Celare lectorem non debeo, Liuium hic & Dionysium secutum me in annis V. C. ad oram adscriptis: non enim ignora- M bam antecedere anno vno, Capitol. Fastos nuper effossos: qui triumphasse Poplicolam de Veientibus & Tarquiniensibus notant A. V. C. CCXLIV. Iterum de Sabinis & Veientibus CCXLIX. Sigonius enim Liuium, Dionysium, & Capit. lapp. auctores laudans, bis tantum triumphasse arbitratur. Imposuit forte auctori nostro, quod M. Valerium Poplicolam fratrem eius iidem Fasti anno post R. Cond. CCXLVIII. triumphasse de Sabinis signent, affirmétq; Plinius lib. XXXVI. cap. XV. Coniecturam meam attuli tantum.

A *Triumphauit*] Plutarchus collegam illius T. Lucretium iterum Conſ. bonam operam nauaſſe in eo bello ſcribit: ſolum tamen Poplicolam IV. Coſ. triumphaſſe.

Conſulem ſubrogauerat] m. ſſ. *Conſ. alium ſubrogabat*. Verum hiſtoriæ repugnat vtraque lectio. quod hoc populus voluiſſe videtur, binos quotannis hunc magiſtratum gerere, vt alter alterum in officio contineret, nec veriſimile eſſet duos contra R. P. facturos, quin id pa-
B lam fieret. Niſi forte ita explices, ideo in ſuſpicionem regni affectati veniſſe Poplicolam, quod ipſe, iniuſſu plebis, conlegam creaſſet. Verum confecta res eſt, quod antiquiſs. ille Pariſinus codex *conſ. non ſubrogauerat* aperte præferat, & *Bruti* non *Tricipitini*. Qua ratione cum Liuio gemina dicit: ſic enim ait, *Regnum eum affectare fama ferebat, quia nec collegam ſubrogauerat in locum Bruti & ædificabat in ſumma Velia*. Noſter vero ait, domum habuiſſe in Velia &c. Cum hæc
C ſcripſiſſem, comperi & Lycoſthenem ita emendaſſe: gaudeo itaque eadem in mentem illi veniſſe, noſtraque confirmari. Reddit ille rationem, quòd plures, anno CCXLV. ab exactis regibus primo, Conſulatum geſſerunt, cur in vulg. hactenus inſederit mendum *Tricipitini* pro *Bruti*: vt non neceſſe habeam à capite arceſſere.

Immiſit qui domum ſuam.] L. Higinius libro priore de Viris claris: P. *Valerio Voleſi filio Poplicolæ ædes publicas ſub Velia, vbi nunc ædes Vi-*
D *ctoriæ eſt, populus ex lege quam ipſe tulerat, conceſſit*. Citat Aſconius in Piſoniana.

In populi conciones ſubmiſit.] Feſtus conuentionem *Contionem* interpretatur, quaſi Coitio, vnde vett. libri per Tau ſcribunt. Vulgari *Concio* à *concieo*. Cicero I. de Repub. apud Non. Marcellum: *Tum inſtituti annui Conſules, tum demiſſi populo faſces*. Eſt autem Faſceis ſubmittere ſeu demittere, ea inſignia non erecta ſed demiſſa ferri iubere, vt patet ex Plinii exemplo lib.
E VII. cap. XXX. de Cn. Pompeio. Symmachus Præfec. Vrbi Theod. Aug. *Submiſit Poplicola contioni ciuium Conſularem ſecurim: & honoris ſui culmen infregit, vt libertatem ciuibus erigeret: ergo moribus potius quam inſignibus æſtimemur*. Et Prudentius (vt poeta quoque ſymbolam conferat) lib. I. contra Symm.

Martyris ante fores Bruti ſummittere faſceis
Ambit, & Auſoniã Chriſto inclinare ſecurim.

F Nec mihi fraudi ſit ſacros poetas citare quod Prudentius apud me alter Pindarus, vt Sidonio Apollinari, ſit: & Paulinus quaſi Propertius alter ob ſingularem pietatem ametur, & in ſinu feratur.

Legẽ de prouocatione] & libertate. Capita illius apud Liuium lib. 2. Dionyſ. lib. 4. Plutarchum in Poplicola, Valer. cap. I. lib. 4. exſtant. Hinc *Poplicolam* dictum & hi & Liuius lib. 3. teſtes ſunt. Dionyſio etiam quaſi δημοκηδής dictus. ideirco *Poplic.* non *Publicola* ſcripſi aſſentiẽtibus & m. ss. idque eo fidentius quod Quinctilianus o pro u pronunciari ſolitum affirmet & p, mutam tenuem, cum media, b, ſæpe commutari

vt poblicus dicerent & ſcriberent &c. Hinc quidam *Poblicolam* edunt. Liuius lib. II. *Latæ deinde leges quæ regni ſuſpicione Conſulem abſoluerent, ſed quæ adeo in contrarium verterent vt popularem facerent: inde cognomen factum Poplicola eſt*. Libro III. in eandem ſententiam. Plutarchus quaſi publica edens, non populum colens interpretatur. G

Qui cum quater conſul] ex m. ss. noſtris ea expleuimus, quæ hic deſiderata hactenus fuere. Conſul enim fuit anno V. C. CCXLV. cum Bruto: iterum anno inſequenti cum T. Lucretio Tricipitino: tertiũ m CCXLVII. cum P. Lucretio, vel, H
vt alii, M. Horatio Puluillo II. Coſ. quartum CCL. cum T. Lucretio II. Val. Max. lib. IV. Plutarc. in Poplic. tertii tantum conſulatus meminere.

Publice ſepultus ſit] i. Reipub. ſumtu, collectis è publico quadrantibus. Conceſſum hoc amplius honoris ergò, quod antea nemini, vt in vrbe ipſe poſteriq; eius ſepelirentur. Itaque prope forum in Velia publico elatus funere eſt, teſte Halicarnaſſ. & ſepulcro, in quod gens poſtea I
Valeria inferri conſueuit, cõditus fuit anno V. C. CCLI. Poſtumio Tuberto, Agrippa Menenio coſſ. Val. Max. lib. VI. Cicero Academ. lib. IV. Liuius lib. II. ſic ait: *Moritur gloria ingenti, copiis familiaribus adeo exiguis, vt funeri ſumtus deeſſet: de publico eſt elatus. Luxere matronæ vt Brutum.* Vide Ammianum Marcellinum lib. XIIII.

IN A. POSTVMIVM. 16. K

Ad Manilium] Sic m. ſſ. Dionyſius & Annæus Seneca ſcribunt: *Mamilium* Vaſcoſanus recte excudit. Liuius *Octauum Mamilium Tuſcul.* appellat. Manilii vero plebei Romæ fuere. Scribo autem *A. Poſtumius* abſque aſpiratione, auctoribus libris m. ss. nummis æreis & lapidd. Huc accedit & Analogia: à *Poſtea* enim *Poſtimus*, *Poſtimus*, inde *Poſtumius* deriuatur: & antiqui *umus* ſine ſpiritu ſcribebant. L

Apud Regilli lacum] Colineus *Rigilli* impreſſit. m. ſſ. ſic: *apud Regillum* nam & vrbs eius nominis fuit. Lacus in agro Tuſculano ſiti, ad quem pugna facta eſt, meminit Liuius lib. II. Dionyſ. lib. VI. & Plinius lib. XXXIII. cap. II. Vrbis vero in Sabinis ſitæ idem Halicarn. lib. XI. non ita lõge à principio, & Stephanus de vrbibus.

Victoria nutaret] Pariſ. *mutaret* forte antiqua forma pro mutaretur, niſi mendum eſſe placet. Liuius in Tullo Hoſtilio: *Foſſa Cluilia ab nomine ducis per aliquot ſæcula appellata eſt: donec cum re* M
nomen quoque vetuſtate aboleuit. pro, vetuſtas aboleuit, forma neutra. m. s. codex hic lõge à vulg. lectione recedit legitque *cum victoriam nauiter peteret*.

Magiſter equitum] T. Æbutius T. F. Eluas vt Dionyſius recte vocat. L. vero Annæus Seneca (quem præpoſtere L. Florum faciunt) in Epitoma I. Ro. A. Cornelium Coſſum nominat, à quo noſter auctor ſtare videtur, quod idem ſtrategema narret. Labor tamen vt hæc

poſt

A post,ad Cossi caput referenda putem: sunt enim nonnulla in hoc libello præpostere collocata,vt suo loco admonebimus. Et vero Liuius lib.IV.ad annum CCCXXXII. A.Cor.Cosso tribuit,M. Aimilio Mamercino dictatore.

Fuderunt] Paris.*fregerunt* habet.

Communi titulo dedic.] Vidit Machaneus,vidit & Lycosth. deesse aliquid. nos ex Agripp. codice excuso admodum vetusto *adem* addidimus: aut si m. s. vnum sequi lubet, adscribe, *aras eis* B *comm. tit. ded* per me enim licet:in aliis sane abest supplementum:forsitan non male. Huc pertinet illud in Iulio Suetonii cap. X. *Venationes ludosq́, cum collega & separatim edidit: quo factum est,vt communium quoque impensarum solus gratiam caperet; nec dissimularet collega eius M. Bibulus euenisse sibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro constituta,tantum Castoris vocaretur; ita suam Cæsarisq́, munificentiam vnius Cæsaris dici.* Adde & Iulio & Cæsare Coss. a- C liquid actum scribi solitum, tametsi Bibulum collegam haberet.vide ibidem ca.XX.

IN L. QVINCTIVM CINCINNATVM. 17

L. Quinctius] *Quintus* quidā,non probo. Cur autem *c* addiderim ex m.ss.annotatum ab aliis est,qui mihi repetendi laborem ademerunt.

Filium Cæsonem] Vett.per K.vocē Kæsonis notabant,estque in Fastis frequens in prænomini- D bus. Vidi cod.in quo *Censorem* legebatur.

F. petulantiss. abdicauit] Abdicatio moribus Rom. & legibus incognita. L. abdicatio. C. de pat. potest. Neque abdicauit filium Quinctius, neque Censores ea tempestate in Rep. erant. Creati enim primum sunt anno V. C. CCCX. Abiit vero in exsilium a.CCXCII post V.C.Liuius lib. III.Dionysius X.

Duce Cœlio] Sic & Aldus scripserat. Colinæ- E us,& alii per æ diphthongum,qualis varietas & in monte *Cælio* de quo supra dicere memini. Parisl.*Clodio* nescio quid de P.Clodio & Graccho nimis tempestiue somniās. m.ss.*Clælio* præferebant,vere: quamquam Halicarnassei codex Græcus Κοιλιος edit. Liuius vero *Cluilius* errore ex o & u affinibus nato,pro *Cloilius* vel *Cloelius*. Idem *Æquos* fuisse hostes scribit. Cur Graccho non Gracco scribam alibi dicemus.

Consulem obsidio liberauit] Sic rursum emen- F do ex m.ss.adiuuante ratione de qua in Superbo. Quibus hæc adde, antiquitus *obsidio*, post *obsidium* dici cœpisse: auctor Marius Victorinus antiquus Grammat. Donati æqualis in Orthographia: vt vice versa *Consortio, onis* apud Velleium Paterc & Cic. III. officior. & *Contagium* apud Marcel. pro contagione: sic *Debitio dotis* apud Cicer.ad Attic.lib. XIV.epistola XIII. pro, debito dotis Imperiti ergo librarii,quod inauditum suis auribus non satis purgatis & eruditis, accideret *obsidio liberare, ne*, adiecerunt,ne non Latina phrasis esset.Plautus tamen Milite:

Coge in obsidium perduelles,nostris præsidium para. G

Vbi vulg.non ita recte, *Curre in obsi.* legunt. L. Annæus Seneca in hist.Rom.lib.II.*Ipsum caput belli Karthaginem vrgebat obsidio, ipsisque portis inhærebat.* de Regulo auferendi casu. Sed ne quis de fide in exprimendis libris dubitet; Musas mihi parum propitias opto,nisi ita constanter scriptum repperi, vt & amicis ostendi: quo in numero Karo. Maldereus Neruius, iuuenis omnibus ingenii dotibus præstans,qui dum hæc commentarer,officii caussa nos salutauit: & de studiis,vt fit, vltro citroque collocuti, in eum sermonem sumus deducti, vt in meam sententiam pedibus iret arreptoque libro linea seque.τὸ *corona* superare crederet. Cui eo libētius assensus sum, quod post in Mediol.afuisse comperi:& certe sic loquuntur auctores frequenter, vt Tranquillus in Iulio cap. II. & in Claudio cap XVI. m.ss. & Parisl.hæc inuertebat: *corona aurea obsidionali don.est.* perspicue verum ex Liuii lib.II..qui vnius libræ pondo fuisse ait: *aurea* itaque addi iussseram si mihi operæ parere voluissent.Sed coronarum in P. Decio & Scip Aemiliano noster mentionem habet. Videndus & Agellius. H I

Et in triumphi] Venuste in quib.afuit præpositio alii *triumphali*. Adde & sub iugum hostes subactos misisse: cuius formam Liuius lib. III. describit.

Ad agriculturam] Minutum hoc est, tamen monendum, in vett. L esse *agricultum*: & aliter interpungi cæsum illud:*Dictaturam sexto decimo die quàm acceperat, deposuit: Et ad agric.reuersus iterum post.*&c. Vulgata hæc distinctio, quam nō sequor:sed m.ss.codd.*& ad agric.reuersus est. Iterum post* &c.eximie. De Dictatura illa vide infrà Corn. Cossum. Porro frugalitatis & continentiæ Romanæ memorabile exemplum, de quo vide Saluianum Massiliensium Episcopum lib.I.de Prouidentia Dei. K

A Seruilio Hala] Sic vulg. o.M.ss.sine vlla veritate *Ab Seruilio Ahala*, quomodo & Aldus Manutius P. F olim scrib. monuit. Ciceroni tamen magis placet *Ala* dici. *Verba*,inquit in Oratore, *sæpe contrahuntur non vsus caussa,sed aurium: quomodo enim vester Axilla Ala factus est, nisi fuga litteræ vastioris? quam litteram etiam è Maxillis, Taxillis, Vexillo, Paxillo, consuetudo elegans Latini sermonis euellit.* Hæc ille; videtur igitur *Ala* ab *Axilla* eâdem ratione defluxisse, qua *velum* ex *vexillo* factum. Alexand. vero Neapol.lib. I.Genial.cap.IX. putat à fœdo oris halitu *Halam* cognominatum. Iudicent eruditiores. L M

IN AGRIPPAM MENENIVM LANATVM. 18.

Menennius] in m.ss.est geminata liquida. Plutarchus *Menenius* scribit. Vnde autem *Agrippæ*(vel potius *Agripa* ab ægro partu) dicti Plinius docet lib.VII cap. VIII. Solinus cap.IV. & Agell.lib.XVI. ex Varrone.

A *Secessisset*] *cessisset* in antiq. reperio: alterum malo, inde enim *Secessio* dicta. & mox: *non tolerares*, vbi in vulg. afuit negatio, qui sic interpretari videntur, quod tributo & militia plebes vexaretur: sed malim negationem addi: Caussas quiuis facile videt.

Otiosum cernerent] In vett. est, *crederent ociosum*: varietas forte nata, quod *creui* præteritum formet: & non ita multo pòst *differere* quidam subiiciunt pro *digerere* auctoribus lib. vett. & B Liuio: *Reddentem*, inquit, *in omnes corporis partes hunc, quo viuimus vigemusque diuisum pariter, in venas maturum confecto cibo sanguinem*. Tametsi medici digestionem semper in ore habeant, sitque *Digerere* suo quidq; loco componere. Virgil. *Digerit in numerum*. &c. Ouid: *Latium digesta per annum*. alias, diuidere.

Populus regressus est] Antiq. *repressus est*, nihil tamen muto.

Creauit tamen trib. plebis] primos duos, C. *Li-*C *cinium & L. Albinum*, vt Liuius vocat. Asconius S. *Licinium Bellutium & L. Iunium Paterculum* appellat. Dionysius C. *Sicinium Bellutium & L. Iunium Brutum* Plutarchus in Poplicola, *Iunium Brutum & Sicinium Bellutũ*. Suidas in voce δήμαρχοι, *Sicinium & Brutum*.

Aduersus nobilitatis superbiã] In m. s s. est, *adu. nobilitatem*, rectius, nam è suo corpore contra patriciorum potentiam, vim, ac iniuriam magistratum creari populus volebat, non ob superbi-D am solum sed vim præcipue nobilium fœneratorũ, qui plebem ære alieno obstrictam in vinculis habebant.

Collati quadrantib.] *Collectis* Parisinus legit. Liuius, *extulit eum plebes sextantibus collatis in capita*, quomodo & Val. Max. lib. i v. *Publicum* extremo cap. M. ss. legunt: *publicè* alii: quomodo loquitur in Curio Dentato, & Corn. Nepos in Aristide: *In tanta paupertate decessit vt qui efferretur* E *vix reliquerit. Quo factum est, vt filiæ eius publicè alerentur, & de communi ærario dotibus datis collocarentur*.

IN C. MARCIVM CORIOLANVM. 19.

Cneus Martius] Sic in vulg. o. legitur: Scribo *Caius Marcius*, quemadmodum libri vett. præcipiunt: in vno tamen, ne quid dissimulem F supra adscriptum habebat *Quinctus*, forte quod alibi Q. pingi vidisset, littera cũ C. admodũ affini, vt litteratores illi vett. copiose docuerunt. Infrà paullo *hospitam*, Parisinus habet, & *addictum*, Colon. *adductum*, pro quo vulg. *aduectum* quod nescio quomodo magis adlubescit animo meo.

Hic consul] Consulem non fuisse existimo, nec Capitolini Fasti à Verrio Flacco, vt putatur, conscripti eum agnoscunt: Senatorẽ vt credam, facit T. Liuii auctoritas. Verũ in petitione Consulatus repulsam passus est: hac iniuria plebi infestus, grauissime eam sua sententia afflixit. Dionys. Halicarnasseus.

Dandum populo curauit] Locus fœda falsaque G interpunctione contaminatus, leg. alioqui *negauit*, ne cum Liuio, Dionysio & Plutarcho pugnet: hoc amplius, à se ipse dissentiat: *iniuriam* enim mox appellat. Quam, amabo, iniuriam plebi volenti facturus videbatur, si frumentum distribuendum curasset? Quamobrem sic olim sine libris, audacter leg. censebam: *Dandum populo negauit, vt hac iniuria*. sicque explicabam, ideo impediisse ne Tribuni pleb. frumentum populo darent, vt rei rusticæ & agricolationi non vero intestinis seditionibus vacarent. H Cupiebat enim hostis Tribunitiæ potestatis acerrimus, iura ciuili illa secessione atque discidio Patribus ademta atque extorta recuperare. Equidem ita iudicabam: Sed vulgata retineatur, sicque comma post *frumentum*: *aduectum è Sicilia frumentum, magno precio dandum populo curauit*: aduectum partim vili pretio, partim gratis ex liberalitate Regis acceptum fuerat; id quod Patricii plerique, imprimisque hic Marcius vendendum I plebi censuerat.

Duce Accio Tullio] m. ss. duo *Tito Tatio* gentili eius qui cum Romulo regnauit annos quinque, vnde & tribus quædam Tatiensis cognominata. Tertius vero *Actio Tullio*, sed *Tullus Attius* appellatus, vt illud prænomen sit, hoc gentis nomen, vt in Tullo Hostilio: Sed de hoc nomine in Ciceronis vita quædam.

A Veturia matre & Volumnia vx.] Paris. *Veturia* & vetus li. meus *Volusia* edunt. K Ceterum Plutarchus in Coriolano contrà, Veturiam vxorem, Volumniam matrẽ fuisse ait. Suprà vero Pulmanni apographon legit: *Isq; cũ*. deinde, *comitatu*. indeque: *vt proditur*, non *vt proditor*, nec improbo. Variè enim de morte illius disceptant auctores, qui hæc litteris monumentisq; prodiderunt. Fabius Pictor, quẽ Liuius laudat auctorem, antiquiss. vsque ad senectutem vixisse refert, non vero interfectum: & hanc vocem vsurpare solitum, *Multo miserius seni exsilium esse*. L

IN LICINIVM STOLONEM 20.

Licinio Stoloni] adde, *plebeio*, secutus auctoritatem m. ss. & certe desiderabatur, quod mox Patricio; (quem Ser. Sulpitium Liuius secus ac noster appellat) alteram in matrimonium filiam datam affirmet: iidem *Trib. militares* præferunt, non *militum*.

Vt primum] pro simulatque vel postquam M primum: Cõstat vero iam decimum Tribunum pl. cum L. Sextio refectum, quando lex ista Senatum peruicit. quid si ergo legas: *Vt primum Tribunatum pl. rursum adeptus est?* Nihil tamen pronuncio, aut immuto.

Legem tulit vt] Tulit idẽ *vt deducto eo de capite, quod vsuris pernumeratum esset, id quod superesset; triennio æquis portionibus persolueretur*. Liuius extremo libro vi.

Lex resist.] Paullo aliter mss. *Lex, resistente tamen Appio Claudio lata*. vide infrà in Appio:

Et primus Lici. Stolo] Sic noster. Liuius tamen, Plutarchus,

A Plutarchus, & Fasti Capitol. L. Sextium primũ de plebe Consulem factum aiunt. Vitiose Dominicus Floccus auctor de magistrat. Rom. non Fenestella, L. *Sequarium* nominat.

Idem lege sanciunt] Sic locum interpungẽdum putaui, à quo dissẽtire liberum cuique faciemus. Porro in m.ss. *Lege cauit*, Paris. vero: *Legem sciuit*, venustè admodum.

Plus centum iugera] Sic vulgati hactenus; in quibus mendum inest. Libri m.ss. nihil hic nos B adiuuerunt: nam in vno lacuna erat, quasi librarius hæsisset aut lituram in autographo vidisset, alter nihil variabat: Nos & Liuio & Valerio auctoribus, *quingenta*, fecimus, exigente ita historiæ veritate. Et mox: *cum iugera quingenta altera hab* vbi vulg. *cum iugera centum quinquaginta haberet*. Manifeste falsum. Lycosthenes *mille* reponebat, nos, nisi me amo, dexterius *quingenta altera* restituimus: præsertim cum Varro, Plautus, ceteri sic loquantur, & in vno scriptum reppe- C rissem, *cum iugera quingenta haberet, & altera*. vt *altera* accipiamus pro alterum tantum, vel totidem: Bis enim quingenta millenarium efficiunt, si non fallunt Pythagorici numeri. Forte vox *altera* omissa, quod statim repeteretur. Simile vulnus in Tib. Graccho sanauimus. Ceterum legis huius meminere præter Liuium, Varro li. 1. de re rustica, Appianus l. bell. ciuil. Agellius li. 20. ca. 1. Valer. li. 8. ca. 6. Plinius li. 18. cap. 3. Vell. Pater- D culus li. 2. Plutarchus in Camillo & in Gracchis.

Primus omnium] accusante M. Popillio Lænate, vt ait Valerius: damnatus autem decem millibus æris teste Paullo Orosio.

IN VIRGINIVM CENTVRIONEM. 21.

X. viros legib. scrib. creauit.] *curauit* m. ss. Nihil muto. Mox in m. ss. *Verginiam* scribitur per se- E cundam vocalem. Pierius vero prolixè, *Virgilium* scrib. asseruit.

Qui eam in seruitutem deposc.] Mediolan. longe euariat: *qui eam vindex posceret*, quomodo etiam legendum mihi videtur quod I. C. Vindicias secundum libertatem aut seruitutem dare dixerint. Locus hic apud Liuium obscurus satis: M. *Claudio clienti*, inquit, *negotium dedit vt virginem in seruitutem assereret, neque cederet secundum libertatem postulantibus vindicias: quod pater puel- F læ abesset, locum iniuriæ esse ratus*, de quo vide Rauardum ad leges XII. ca. VI. Ad. Turnebum lib. 13. Aduersar. ca. 23. Fr. Hottomann. li. 1. Obseruat. ca. 32. Alexand. Neapolit. li. VI. ca X. Cæliũ Rodig. li. 17. ca. 29. Denique Asconium Pedianum Verr. 3.

Cum ipso iudicii die superuenisset] m. ss. *Cum ipso die iudicii superuen.* quidam codd. *Cum ipse iudicii dies superuen.* non placet.

Addictã videret] Male, qui *addictam* ediderũt, ignorantes vocis vim. *Addicti* enim ij dicebantur, qui Prætoris pronuntiatione, cum soluendo non essent, creditoribus vendebantur, vt in eos vitæ necisque potestatem haberent: Est enim ex G tribus verbis Prætoriis, quæ sunt: *Do, Dico, Addico.* Auctor noster infrà in Manlio Capitolino: *Et addictos propria pecunia liberaret* Sic enim primi leg. docuimus. Quid in augurali scientia, *Aues addicunt*, in Numa dicere memini.

Eam in secretum abduxit &] vul. ex eo, *abduxisset* contra fidem vett. fecerant & *cum* de suo adiecerant: sed qua fronte? Vnus calamo exaratus *in secreta* legebat. Accidit autem sexagesimo ab exactis regibus anno. Cicero de finibus: H L. *Virginius sexagesimo anno post libertatem receptam, Virginiam filiam sua manu occidit potius, quam ea Appij Claudij libidini, qui tum erat summo in imperio, dederetur.* Extat & Libanij Sophistæ declamatio de patre filium occidente, cum Tyrannus rapere eum vellet.

Auentinum occuparunt] Secunda hæc secessio plebis, quæ non prius in vrbem redire voluit quam Tribuni pl. restituerentur, & x. Viris abdicatis Consularis potestas reuocaretur: auctor I Liuius lib. 3. ab v. c. Subit igitur vereri, ne perturbatus hic ordo sit, falsoque locus à scribis interpolatus, quem sic in integrum restituere tentabam: *qui Auentinum occuparunt, creatisque X. Tribunis Decem viros abdicare se magistratu coegerunt.* Coniecturam hanc meam de ordine inuerso historia confirmat. Verum illud *se magistratu* glossam olet, aliundeque furtum irrepsit, quod librarij desiderari aliquid putarent, nescirentque vett. sic nude locutos, *Consules abdica-* K *runt*: quod eo lubentius credo, cum in vno *magistratu abire* reppererim. Ineptius illi qui *a magistratu* infarserunt. Nihil tamen à libris antiq. defectus, mutare ausim.

Præceperunt] erat in editis lib. Ego scriptos libenter sequor, suadente præsertim ratione, quã in omnibus fidem integritatemque sartam tectã seruaturum me polliceor.

Aut morte aut exilio] Mutilus hic Pomponij L I. C. locus l. II. D. de orig. Iur. *populique consensu partim in carcere necati*, addendumque, *partim in exilium acti*. tum ex historiæ veritate, tum quod *partim* geminate fere proferri solet: tametsi non ignorem solum aliquando poni, vt apud Agell. lib. x. cap. XIII. ex Catone & Cl. Quadrigario, & in Instit. Iustinianeis tit. de Testam. apud Ciceronem 2. de Legibus & 1. Offi. in extr. & Sallustium in oratione Cottæ.

IN AESCVLAPIVM. 22. M

Responso monente] Antiqua lectio, *manante*. Verum capitis huius emendatio partim à m.ss. est partim Valerio Max. debetur. Liuij enim lib. XI. & alij aliquot, magno malo interciderunt: quam iacturam eo leuius ferimus, quod ab iniuria temporis Florus abbreuiator illius reliquus sit.

Arcescendum] Sic scripsi ex fide vett. de qua scribendi ratione supra in Fufferio dixi.

Q. Ogulnio] de libris m. ss. hunc locum re-

A stitui, in quibus & *Oculino* & *Ocelino* pingitur,
quorum consensum Val Max. confirmat li. 1. cap.
VIII. vbi *Ogulino* quidam libri scripti: Steph. Fi-
ghius ex Fastis Capitol. *Ogulnio* emendat. In qui-
bus est *Q. Ogulnius Gallus*. Post paullo *e sed. eius*,
Colinæus ceterique impressferunt; & *horrendus*
m. ss. præferunt, deinde: *Romanam* ijdem & Me-
diolan.

Et se in Volumnij tab. constrauit] Antiqui scri-
pti libri partim *Q. Burgoni*, partim *Volgunii* lege-
B bant, vnde *Ogulnij* parua immutatione faciebant:
de quo alij viderint. ijdem, *constipauit*, & parum
abest quin hoc pro illo reponam, nam *conspira-
uit* pro in spiram & gyrum se collegit, nescio an a-
libi legerint interpretes. Similis error in Cæsare
emendandus li. 3. belli ciuilis, *Subito conspicati pi-
larij*, leg. *constipati*.

Antium prouecti sunt] In Med. vett. vnde lecti-
onem erui est *prouectis* quod hic magis quadrat.
In Paris. *Anxium prouecti sunt*. In mss. sic. *Antiũ
C peruecti: Ibi per mollitiam* &c.

Per mollitiẽ maris] Vox *maris* male in quibusd.
afuit. Paris. *per seuicinam maris*, qui nescio quid de
maris sęuitia somniabat, cui numquam molle ma-
re visum fuit. Intelligit autem maris tranquillita-
tem. Repperi in vno cod. *maliciam*: Labor igitur
vt eam vocem corruptam credam, cum antea scri-
psisset auctor *malaciam maris* quod & tranquilli-
tatẽ significat Græcis: quamquam si quis *mollitiẽ*
D Latine potius scripsisse cõtendat, cum eo non ad-
modum pugnauero. *Malacia* tamen vett. aucto-
rib. familiarior. Cęsar li. 3. bell. Gallici, *Fuga salutẽ
petere contenderunt, ac iam conuersis in eam partem
nauibus, quo ventus ferebat, tanta subito malacia ac
tranquillitas exstitit, vt se loco mouere non possent*. v-
bi *malaciam* Cæsar tranq. maris interpretari vide-
tur: amplius tamen significat, quod patet ex illo
Senecæ lib. IX. episto. *Sed in otio inconcusso iacere
non est tranquillitas, malacia est*. Est autem voca-
E bulum nauticum tractum, vt apparet, ἀπὸ τῆς μα-
λακίας, quę Græcis animi mollitiem & remissionẽ
significat: vnde apud Plautum μαλακοὺς molles di-
ctos obseruaui: & *Malacum pallium*, pro molli:
& *Malacissandus es*, pro molliendus, vt Gręci μα-
λακίζειν. Et, *Ne ibi lectus apud me malaciam sua-
deat*. quamquã in vulg. libris male *malitiam*. Quę
omnia apud Plautum occurrunt Bacchid: Act. 1.
Eâdem comœdia: *Hic nostra agetur ætas in mala-
cum modum*. Lucretius vero *pellaciam maris* ap-
F pellat quam *malaciam* alii à pelliciendo: quod æ-
quoris tranquillitas ad nauigandum inuitet, fal-
latque non raro, cùm pòst paullò in horrendas
tempestates vertitur. Sex. enim Pompeius lib. x.
de verb. signifi. *Lacit* interpretatur decipiendo in
fraudem inducit, hincque alia deriuat. Sic igitur
ille lib. II. de rerum natura:

Infidi maris insidias, viresque, dolumque
Vt vitare velint, neue vllo tempore credant,
Subdola cum ridet placidi pellacia ponti.

& libro 5.

Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus vndis.

Arnobius quoque lib. IV. aduers. gentes *pellacia*, G
pro fallacia vtitur: sed cum ad manum nõ sit liber,
describere non potui.

Et cum aduerso Tiberi] Colon. exemplum *ad-
uersus Tiberim* non ita venustè. Supra pleniores
sunt m. ss. *& post p. d. dehinc ad nauem redit*. vt *de-
hinc* sit quasi illinc, seu ex illo loco templi Æscula-
pij, vel denuo. Sequitur locus haut dubie inquina-
tus, quẽ ex Valerio, & L. Floro repurgaui: accedebat
& Parisiensis antiqui libri scriptura, quę me ad ve-
ram lectionem manu duxit, nam m. ss. euariant; H
alij *in proximam inde siliuit*, quidam *inde siluit*. scri-
be, *in prox. insulam desiliuit*. *silnam* vero factum ex
sulam, & *insula* prima tantum syllaba in m. ss. in-
tegra remansit. Quare male sit audacibus illis e-
mendatoribus, qui pro libito quiduis demutant.
L. Florus in epito. li. XI. dé serpente: *Eoque in insu-
lam Tiberis egresso, eodem loco sedes Æsculapij con-
stituta est*. Vbi Sigon. rectè *ædes Æsculapij con-
secrata* ex antiq. schidis reposuit. Fest. Pomp. li. IX.
*In insula Æsculapio facta ædes fuit quod ægroti à me- I
dicis aqua maxime sustentemur*. Et Val. li. I. *At in
ripam Tiberis egressus legatus in insulam vbi tem-
plum dicatum est, transnauit*. Plutarchus quoque
in problem. quærens cur extra vrbem Æsculapij
fanum sit. & Pli. li. XXXIX. cap. I. pro hac lectione
facit. Victor etiam in regione XIV. vrbis, & Ouid.
XV. Metamorph.

IN FVRIVM CAMILLVM. 23. K

Ac ludi litterarij] Sic mss. vulg. codd. *litterarũ*.
At quod hoc magistri genus? an linguę Latinę, quę
tum vernacula facta erat? sed doceri primum Grã-
matica sub secundum Punicum bellum cœpit, te-
ste Suetonio: an potius morum inspector & for-
mator, exercitiis corpora firmans? aut qualis ludus
apud T. Liuium li. 3. quem Virginea frequentabat?
ibi namque in vernaculis litterarum ludi erant. Ea
enim verior lectio, quam quæ *in tabernis* vel *ta- L
bernaculis* habet. Porro hanc historiam Alpheus
Auitus in II. Excellentium virorum dimetro sic
extulit:

Tum litterator creditus
Ludo Faliscum liberos,
Causatus in campi patens,
Extraq; muri ducere,
Spatiando paullatim trahit,
Hostilis ad valli latus.

Quod fragmentum cum nuper Priscianum per- M
legens repperissem lib. VIII. & XIIX. repertum
non dubitaui huc, quò pertinet, transferre: idq;
libentius, partim quod eius poëtæ reliqua deside-
rari doleam, quibus iuuari possem: partim quod
mendum subesse videam. Consului igitur olim m.
ss. codd. bibliothecæ D. Martini apud Louanium,
sed nodum non soluerunt: diuino igitur leg. *Tum
litterator creditos*. vt sensus planior sit. Illud vero
campi patens Græca forma dictum vt à Salustio &
Floro *dubia belli*, à Tacito *offensarum operta*, &c.
quod huic geminum est, *aperta camporum* dici-
tur. Idem Prisc. li. XII. hæc pædagogi verba adfert:

Seu

A *Seu tute malis hospites:*
Seu tute captiuos, habes.
Verum vt illud præter rē admoneam Vale. Max.
lib. VI. cap. V. à Camillo Consule hoc gestum tra-
dit A.V. CCCLIX. cum Liuius Tribunum militarē
cons. potest. fuisse dicat, & Plutarchus eum num-
quam Consulem fuisse tradat.
Veios decenni obsidione do.] *obsidio* constanter m.
ss. o. Vnus vero, *hieme obsidio domuit*, quomodo
fere & Paris. codex vetustissimus: vnde leg. col-
B ligo, *decenni hieme obsidio domuit*, pro hiemali. L.
Annęus Seneca lib. I. meam coniecturam confir-
mat: *Veientium*, inquit, *quanta res fuerint indicat
decennis obsidio. Tunc primum hiematum sub pel-
libus, taxata stipendia hiberna: adactus miles sua
sponte iureiurando nisi capta vrbe non remeare.* Iu-
dicent eruditiores.
Quod albis equis triumph.] Hinc Symmachus
vrb. præf. (quem Mart. Lipsio acceptum referre
conuenit) Theodos. Imp. suasit vehiculorum v-
C sum in vrbe summoueret, non enim è Rep. esse
vrbis moderatorem tanquam Salmoneum quen-
dam superbe inuehi. *Irritamentum*, inquit, *super-
biæ Roma vestra non patitur, memor scil. bonorum
parentum, quos Tarquinij fastus & ipsius Camilli
currus offendit: nam tanto illi viro albentes quadrigæ
exsilium triste pepererunt. Submisit Poplicola cōcioni
ciuium Consulares secures & honoris sui culmen
infregit, vt libertatem ciuitatis erigeret. Ergo morib.
D potius quàm insignibus æstimemur.* Sic ille à Chri-
stianismo alienus, quæ vtinam à nobilibus intelli-
geretur, qui mirum, quam lunatis calceis, non ve-
ris animi bonis placere studeant.
Ab Appuleio] Mediol. & m. s. quidā *Saturnino*
adiecit: Paris. vero *Saturnio*, falso vterque, neque
enim is erat de quo infrà sermo habendus. Idem
Paris. *Ardeam ciuitatem* præferebat, & *Galli* vox
in eodem abest, & certe superare videtur. Neque
multo post: *Etruriæ opidum* Mediol. legit. m. ss. ve-
E ro *Italiæ op.* vulgata tamen lectio ferri potest.
Missi sunt Romam tres legati] Concinnior lect.
vett. codd. *missi à Romanis tres Fabij*. Mediol. *mis-
si Roma tres Fabij*. Liuius enim Qu. Fabium Am-
bustum & fratres duos M. Ambusti filios legatos
à Senatu missos fuisse ad Gallos Clusium obsidē-
tes refert. A.V.C. CCCLXII. A Diodoro *Quinctus,
Kæso, & Caius Fabij* dicti, qui anno inseq. Tribuni
milit. Cons. potest. fuere.
Die XVI. kal. August.] De die nefasto, vel atro,
F quo pugna Aliensis pugnata est, video inter au-
ctores non conuenire. Liuius & Plutarchus, a. d.
XV. k. Sextil. Tacitus XV. annali quartum decimū
numerat. Cur autem simplici liquida scripserim
Aliensis, si quis rationem à me quærat, secutus
vett. libros sum, & Græcam consuetudinem. Hi
enim Ἀλίαν ποταμὸν & Ἀλιάδα ἡμέραν vocant. Ad-
hæc Seruius in VII. Aen. ad illum 717. vers. *Quosq;
secans infaustum interluit Allia nomen*. affirmat
poëtas duplici *ll* metri caussa efferre. Lucanus lib.
VII. *Et damnata diu Romanis Allia fastis.* Verum
circa Idus Februarias à Camillo Roma expulsi sūt
Galli, quos inter pēdendū aurū adortus erat. Au-
ctor Plutarchus: vnde recte Sigonius Camillū an-
no inseq. CCCLXIIII. dictaturā cōtinuasse colligit. G
Vbi nobiliss. senum] pro *senes nobiliss.* Male *Seno-
num* quidam. In Scipione Afric. *nobiliss. iuuenes* di-
xit.
Camilli virtute liberata] *seruata* m. ss. & *reliqui-
js* vulg. Aldus vero *reliquis* vt & lib. scr. qui & *in-
ternitione* scribunt, Colon. *interitione*. Vidi qui &
internectione legerent, vt in antiq. Suetonij libro
in Othone cap. XII. Narrat eadem Ann. Seneca
lib. I. & Polyęnus libr. VIII. Stratagematum.

IN MANLIVM CAPITO- H
LINVM. 24.

Hunc M. *Manlium Capitolinum* Liuius: Dio-
nysius vero T. *Manlium Capitol.* vocat: Dio-
dorus A. *Manlium*. Capitolini autem cognomē
in gente Manlia fuit, antequam hic Gallos à Ca-
pitolio depelleret, propterea quod in Capitolio
habitarent: quod ne cui Patricio liceret, damna-
to M. Manlio decreto cautum est.
Triginta treis] Non de libris hæc emendatio
est, sed à veritate historiæ. Plinius enim li. VII. I
Natural. hist. ca. XXVIII. sic legi iubet, non *viginti
treis*.
In pectore] melius, quàm quidam, qui *in corpore*
habent, nam aduerso corpore, quod pectus ap-
pellamus, cicatrices accepisse, idem Plinius refert.
Quadam nocte] *qua de nocte*. Paris. idemque *ex-
citus*, vulg. *excitatus* quod etsi non improbo, il-
lud tamen malo de anseribus. Lucretius li. IV. de
rerum natura. K
*Humanum longe præsentit odorem,
Romulidarum arcis seruator candidus anser.*
Vidend. Cicero pro Rosc. Plinius li. X. cap. XXII.
Plutarch. ἐν αἰτίοις ait alimenta publicè anserum à
Censoribus Romanis locata fuisse, ob diligenti-
orem quam canum custodiam.
Domum etiam in Capitolio] m. ss. aliter: *Domum
etiam in capitolino publ.* quod probo. Liuius enim
domus meminit, & *Capitolinus* vt *Palatinus* sæpe
pro montibus vsurpantur: quæ ignorantes qui- L
dam Liuium aliosque contaminarunt, Harpyis
vnguibus omnia suo more fœdantes, quæ non
assequuntur, aut intelligunt.
A Senatu suppressisse] Paris. *sumsisse* habet, &
mox *additos*. nihil demuto, præterquam quod *pe-
cunia* reposui pro, *manu* ex m. ss. o. Quod sequi-
tur, li. q. v. legunt *regem affectati suspectus.* antiquā
vt apparet, forma, pro *regni aff. suspitione*.
Et ab conspectu Capitolij] Sic censeo leg. aucto-
ribus libr. paullo antiquiorib. nam *ob conspectu m* M
patiendi notione dictum, dure ferit aureis meas;
nescio quid alijs vsu veniat. Locus vt interpungē-
dum putamus, habet Ceterum ampliandum cen-
seo de saxo Tarpeio & iudiciorum perendinati-
one, nam de his alibi copiosius.
Manlij cognomine iurauit] *cognomen* m. s. prę-
fert, vnde amicus quidā meus legi volebat, *Man-
lii cognomen eiurauit*. Colon. vero exemplum
Manlii cognomine vitauit. Verum locus male
habet, quamobrem repugnantibus libb. o. lego:
Gentilitas eius Manlij prænomen eiurauit, vel po-
tius, *nomen eiur.* Prænomina enim propria mi-
hi esse videntur, quibus gens & familia quæque

A distinguitur, sed hæc alibi. Quid si legas *Marci prænomen*. sed longius abit à vestigijs librorum omnium. Florus quoque Liuij abbreuiator lib. VI. qui nos sanare potuisset, & ipse ægrotat. *Cum obstrictos*, inquit, *ære alieno liberaret, nexos exsolueret, crimine affectati regni damnatus de saxo Tarpeio deiectus est: In cuius notam S.C. factum, ne cui de Manlia gente Marco cognomen esset.* Syllaba co repetita locum corrupit. Recte igitur Sigo. *prænomen* ex Quinctiliani li. III. reponendum do- B cuit. Quod Liuius & Plutarchus in lib. τῶν κεφαλαίων confirmat: & illud Festi seu Paulli Diaconi lib. XI. de verb. signif. *Manliæ gentis Patriciæ decreto nemo ex ea Marcus appellatur, quod M. Manlius, qui Capitolium à Gallis defenderat, cum regnum affectasset damnatus necatusque est.* Vide T. Liuium lib. VI. ab V. C. Illud extrem. cap. (*ne quis p. Capit. vocar.*) glossema est eius, qui illud *Manlii cognomen* interpretandum putauit. Sic C fere à fungis illis audaciter vett. quibusque auctoribus, vt ille ait, *vnus & alter Assuitur pannus*. Constat autem Marci prænomen postea in gente Manlia tulisse neminem; Capitolini vero cognomen, post eam diem plurimos.

IN CORNELIVM COSSVM. 25

Fidenates fidei] τὸ *fidei* credo ex similitudine vocis Fidenatium fictum esse, quod quasi coniugata sint Dialecticorum, sed *Fidena* primam extendit D syllabam contra atque *Fides*. auctor Carisius lib. IV. Certe in m.ss. constanter lego: *Fidenates veteres Romanorum hostes.* Quidam vulg. *fidei Romanæ hostes.*

Legatos interfecerunt] contrà ius gentium. Legationis enim ius apud omneis gentes sanctum esse & inuiolatum consueuit, vt inquit Cor. Nepos in Pelopida (vbi tamen vulg. codices non recte *factum* habent pro *sanctum*) & Cicero li. I. Accusat. Supra in Camillo legisti ea causa post A- E liensem cladem acceptam vrbem Gallos cepisse, & magnã partem incẽdisse, contrucidatis Senatorib.

Lartem] alij *Larten*, m.ss. quidam & editi *Lartem* mendose. Priscian. li. quincto: *Lar, quod significat κατοικίδιον θεὸν, Laris facit genitiuum: Sin autem imperatorem Veientorum, Lartis, quem mactauit Cossus, vt testis est Ouidius in Epigrammatis:*

Larte ferox cæso Cossus opima tulit.

Liuius li. 4. ab vrbe cond. Larte Tolumnio rege Veientorum. Sic ille, vnde colligi non obscure potest F cum Veientibus non Fidenatibus bellum populo Rom. fuisse. Lycosthenes sic conciliare conatur, quod ad Veientes Fidenates defecissent, teste Liuio, anno CCCXVI. post Rom. condit. Nos Cossum anno CCCXXV. Consulem fecimus Fastos secuti: quo in magistratu hæc ab illo gesta esse, Liuio auctore, propius à vero abest; quod ea Opima spolia sint, quæ dux duci detraxerit, nec dux sit nisi cuius ductu & auspicio bellum geritur. Nec desunt qui *Lar* dignitatis nomẽ sonare affirment. Verum M. Varro apud Festum ait opima spolia etiam esse si manipularis miles detraxerit, dummodo duci hostium detraxerit.

Ioui Feretrio] *Marti* dixisse oportuit, nam lex G Numæ erat pro primis spoliis opimis bouem Ioui immolari oportere: pro secundis Solitaurilibus Marti fieri: pro tertijs vero agnum cædi debere. Cui quidem legi quoniam hactenus ab omnibus non intellecta iacuit, vnus Ios. Scaliger ingenium supra humanum, & patre docto doctior filius, medicam manum adhibuit dum mutilum Festum restituit, vt nihil ille nisi ab aliis deploratum magno animo aggreditur. Sic igitur Numa apud Festum scripserat:

QVOIVS. AVSPICIO. CLASSE. PROCINCTA. OPEIMA. SPOLIA. CAPIVNTVR. IOVEI FERETRIO. BOVEM. CÆDITO. QVEI. CEPIT. AERIS. DVCENTA. DARIER. OPORTETO. H

SECVNDA. SPOLIA. IN. MARTIS. ARAM. IN. CAMPO. SOLITAVRILIA. VTRA. VOLVERIT. CAEDITO.

I TERTIA. SPOLIA. IANO. QVIRINO. AGNVM. MAREM. CAEDITO. CENTVM. QVEI. CEPERIT. EX. AERE. DATO.

Idem Plutarch. in Marcello affirmat, & Seruius ad illud VI. Æneid. *Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.* Ex annalibus vero Pontificum apparet vni Ioui suspendi spolia ea solere, si integra eiusdem Pompeij lectio est. *Ad ædem, inquit, locus Feretrij poni testimonio sunt libri Pontiff. in quibus sit. pro primis spolijs boue: pro secundis Solitaurilibus: pro tertijs agno publicè fieri debere.* Nec me fu- K git Sigonium cui plurimum histor. Ro. & Liuius ipse debet, ingeniose lacunam hãc supplere conatum, itaque in Fastis legere: *M. Varro ait opima spolia etiam esse si manipularis miles detraxerit, dummodo duci hostium detraxerit. Quod autem omnia solita non sint ad ædem Iouis Feretrij poni &c.* Sed cũ nullius libri scripti auctoritate nitatur, nihil in auctore nostro demutare ausim. L

IN P. DECIVM. 26

P. Decius Mus] Sic est in melioris notæ libris antiq. tametsi in quibusd. vulg. *Mus* abesset, indeque ne bestiam facerent, inepti quidam emẽdatores *Decimus* reposuerant. Res tridua norim digna. In Lactantio vero li. III. diuin. Institut. cap. XII. *Qui propter salutem ciuium voluntariæ neci obtulerunt: sicut Thebis Menœceus, Athenis Codrus, Romæ Curtius, & Mures duo Decij, nunquã mortem vitæ commodis prætulissent, nisi se immortalitatem opinione ciuium consequi putauissent.* Vbi M quidam pro *Mures*, *Mutius* audacter substituit, quasi aut Decios Mures cognominatos, aut cognomina venuste nomini aliquando præmitti ignorasset. Sed non vacat aliorum errores recitare & refellere.

Valerio Coruino] Ita Paris. illud exemplar longe opt. vulgati *Maximo*: quod retineri potest. Liuius & Cassiodorus anno CDX. Mar. Valeriũ Coruinum III. A. Cor. Cossum Consules edit: Diodorus similiter & Cicero de diuinat. Fuit aũt ille M. Vale. Max. filius, & Coruinus similiter appellat. Integrum n. nomẽ in Fastis est. M. VALERIVS

A MAXIMVS CORVINVS] siue Coruus, M.F.M.N. Porro Valeriæ gentis cognomen Maximus iam tum ab anno CCLIX. quo in montem Sacrum plebes secessit, operaque M'. Valerii Volusi patribus conciliata est: Vnde & Maximus appellatus. Mox pro *Gauri montis*, *Scauri* habent m.ss. occurrebat M. *Aemilius Scaurus* fortasse de quo infra.

Incolumis euasit] *incol.* afuit in Paris. & post vox *somnio* quod Euadere & Obuenire hoc illi B significare videretur, nihil tamen expungo. Quę lineis inclusi absunt in m.ss. & vero glossema apparet. Parisinus tamen ea habebat addebatque *obsidionali, scilicet aurea*. Sed res digna non est, ob quam vadimonium deferatur.

Inclinante sua parte se & host.] m.ss. *sua parte ad ho.* Manifesto falsum, neque enim transfugit exercitus Romanus. Paris. *inclinante sua parte secum hostes*, rectius.

C ## IN P. DECIVM FILIVM. 27.

Primo consul] Anno CDXLI. cum M. Val. Maximo Consulatum gessit, sed ægrotasse scribit Liuius, sine vlla triumphi mentione. Collegam quidem reliquias belli in Samnio persecutum esse & triumphasse Capitolini lapides notant: qui tamen nullum Decianum triumphum agnoscunt: Suspicor hunc triumphum Decio IV. & D Q. Fabio V. Consule accidisse anno CDLVIII. quo tempore cum Samnitibus ab vtroque Consule prospere pugnatum esse memoriæ proditũ: quod tamen affirmẽ nihil habeo. Sane Hieron. Magius li. 3. cap. 9. Miscell. antiquissimam lapidis inscriptionem Romæ vidisse se affirmat, in quo capitis huius initium ita, vt edendum curauimus, insculptum erat. Fides sit penes auctorem, nihil igitur delendum censeo: tamẽ scripsi, *spolia ex his* ex eodem lapide & vett. libris m.ss. E & *triumphans* vulg. *triumphauit*. Varronis vero sententia, qua Quartum Consul tempus adsignificare, & ter ante factum: & Quarto Consul locum, ac tres ante factos, frustra est: vt his confirmari potest. Vide Agellium libro x. capite 1.

IN MANLIVM TORQVATVM. 28.

A patre rus] quidam codex *à patribus* scripserat. Manifesto falsum. Mox *audisset ei diem dictã*, F planius Mediol. *aud. diem patri dictam*. nam qui *Pompeio* pro *Pomponio* legerunt, errant. Seq linea: *omittere* est in m.ss. & infra: *ceruici sua indidit*.

Sulpicio dictatore] Fasti Capit. Consulem fuisse loquũtur hoc bello Gallico C. Sulpicium Peticum cum C. Licinio Stolone Caluo II. qui & anno CCCXCIX. collega eius fuerat: Dictatorem non item nisi anno pòst tertio CCCXCV. Dictator autem erat T. Quinctius Pennus Cincinnatus, vt Liuius: vel T. Quinctius Barbatus Capitolinus Crispinus, vt eadem Capitolina monumenta signant, non Sulpicius.

Bello Latino] Plutarchus in Parall. bellum Albanum vocat. Idem & in bello aduersus Samnites creatum Manlium Consulem ait & ἐπιτάκτην. G i. Imperiosum appellatum, quod de filio, qui iniussu suo in hostem pugnauerat, supplicium sumsisset, licet victor rediret. Sed errat, tunc enim fœderati erant, verum cum Latinis bellum erat. Cato apud Sallustium Catilin. bellum Gallicũ nominat & Auli prænomen tribuit: *Apud maiores nostros*, inquit, *A. Manlius Torquatus bello Gallico filium suum quod is contra imperium in hostem pugnauerat, necari iussit, atque ille egregius adulescens immoderatæ fortitudinis morte pœnas dedit*. H Et non longe ab initio: *In bello sæpius vindicatum est in eos qui contra imperium in hostem pugnauerant, quique tardius prœlio excesserant, quã qui signa relinquere aut pulsi loco cedere ausi erant.* Vide Cicer. I. de Diuinat. de Deciis, qui se vitamque suam Reip. condonauere. Idem III. Offic. non longe ab extremo: *T. Manlius ad Anienem Galli, quem ab eo prouocatus occiderat, torque detracto, cognomen inuenit: cuius tertio Consulatu Latini ad Veserim fusi & fugati: magn⁹ vir inprimis, & qui perindulgens in patrem, idem acerbe seuerus in filium.* I Quem locum attuli libertius, cum quia historiam breuiter explicat, tum quia varie legitur: Nonius enim, vbi de torque, *Anienum* scribit, quomodo & historici aliquot m. ss. & *Verserim* alium fluuium appellant. Nostri vero scrip. libri, *qui nuper indulg.* præferunt, & vulg. *idem acerbus & seuerus* secus longe atque Nonius. K Ceterum de Torquati μονομαχίᾳ, & Coruini cum prouocatoribus Gallis, vide Agell. libr. IX. Noct. Attic. quibus lucem attulit doctiss. Lipsius 3. et 4. lib. epistolic. qu. ex optimis membranis Vict. Giselini medici: quæ si integræ fuissent, nihil in eo auctore nos remoraretur.

Consulatum recusauit] Recedit ab historiæ veritate; recedit à tempore: sæpe enim Consulatũ gessit sed posteriorũ quidã, & gẽtilis, T. Manlius L T. F. T. N. Torquatus, bis Consul. IↃXVIII. & IↃXXIX. qui anno V. C. IↃLXIII. magistratum; ob valetudinem oculorum detrectauit. Q. Fabius quoque Consulatum sibi non petenti oblatum recusauit anno CDLIV.

IN M. VALERIVM CORVINVM. 29.

Prænomẽ à L. Annæo Seneca epitomæ T. Liuii auctore; *Lucii*: à Fastis Capitol. *Marci* tribuitur. M

Coruinus dictus] De Coruini agnomine seu cognomine pugnant docti. Sigonius *Coruum* scribi vult ex Capitol. marmoribus & ratione assentiente. Quemadmodum inquit, *Albus*, *Rufus*, *Crassus*, *Luscus*, *Longus* cognomina primum inuenta sunt, post autem *Albinus*, *Rufinus*, *Crassinus*, *Luscinus*, *Longinus*, subsecuta sunt: Sic qui primus cognomen hoc tulit *Coruus*, posteri *Coruini* dicti. Tamen m. ss. & hoc loco & in P. Decio constanter *Coruinus* scribunt; nec enim commode *Coruus* appellari videtur: Assentior igitur M. Antonio Mureto, qui in his

A rebus non magnopere contendendum censet. Quod enim præter Eustathium illud Propertii aduocent, non me mouet:

Et cui cognomen Coruus habere dedit.

Nihil enim conuincit. Claudiani auctoritatem opponam qui sic in Eutropium: *Agmina Brutorum Coruinorumq́; caterua.* vbi & Brutum qui reges eiecit respicit, & Coruinum qui primus hoc cognomen tulit. Et Manilius Augusti æqualis Coruinum diserte vocat:

B *Et cum militia volucris Coruinus adeptus,*

Et spolia, & nomen, qui gestat in alite Phœbum.

Necessitate compulsum.] Scribunt antiqui lib. *compulsi* vt ad multitudinem referatur. Constat enim ducem desideratum à transfugis. Alterum æque quadrat, quod animaduertenti facile persuasero. vi enim & minis coactus Quinctus imperium accepit.

IN SP. POSTVMIVM. 30.

C

Inscriptio alia est ab edita ex m. ss. Tametsi non ignorem alibi externorum etiam ἐπιγραφὴν legi, vt Pyrrhi, Annibalis, Amilcaris.

Titus Veturius] *Caius* erat in Aldino, Mediol. ceterisque antiquis, sed *Titus*, in Fastis Capitolinis. *Postumius* vero à Plutarcho, vbi de clade Caudina scribit, *Albinus* vocatur. Fuere primo Coss. simul anno CDXIX. iterumque hoc bello CDXXXII.

D *Per insidias sed.*] Sic hactenus lectũ. Sincerior lectio quam posui ex vetustis codd. depromtam, vt illa, quæ subsequitur, *Romanos docerent*, venustius magisque ex vsu historicorum; quam *Romanis dicerent*, quod glossarium est.

Luceriam Apulam] Sic præter m. ss. Parisinus ille codex elegantius, quam in vulg. *in Apulia*, quod & aliunde huc delatum.

Festinantibus itaque cum insid. statuisset] Vulgata ea lectio est quæ ad Pontium refertur: quã

E dum quidam impeditam & perturbatam videret, sic immutauit: *Festin. cum ins. statuisset Pontius ad eum locum qui Fur. Caud. vocatur, accitum* &c. Præclare liber optimæ notæ Pulmanni & Sequani, scriptus vterque, quibus loci restitutionem acceptum refero. In Mediol. certe *Festinantibus* afuit, legebatque: *Itaque cum* & m. s. *elegi* habebat, ego *elegit* scripsi, quod propter vocem seq. ab iisdem litteris inchoatam, *t*, litteram

F omissam crederem: si quis alteram tueatur, non repugnabo. Eclipsis enim frequens scriptt. antiquis; intelligaturque *præcipit*, *monet*, aut simile verbum.

Illo fœdere] reposui ex vetustis libris, nam *ex fœdere* ferri non potest. Florus in Epit. li. 9. *fœdere cum Samnitibus facto.* Claudius quoque Quadrigarius *fœdus* appellat, à quo Liuius nominis Rom. perstudiosus dissentit, qui *sponsionem* interpretatur, quod iniussu populi fœdus fieri non posset, nec sine fecialibus cæremoniaque sollemni. Vides Sigonium lib. 1. de antiquo iure ciuiũ Rom. copiose de his dissertantem.

IN PAPIRIVM CVRSOREM. 31. G

Aduersis ominibus contra Samnites profectum] Antiqua lectio ea est: vulg. *aduersis omnibus aduersum Samnites progressum.* Illud concinnius. *Omina* sæpe in vett. auctoribus corrupta esse in *omnia* olim admonuit Guil. Canterus vir doctissimus in Nouis lectionibus; qui nuper magno sui relicto desiderio fatis ereptus est.

Fabio Rutiliano] *Rutilio* Paris. *Rullo* m. ss. o. hic & seq. cap. & Liuius: quomodo & Plutarchus in H Pompeio vocat, quanquam in Fabio nomen corruptum sit. *Q. Fabium Max. Rullianum* nominant Va. Max. lib. v. & qui Capitolinos Consules digesserunt. *imponebat* iidem legunt venustius quam *præponebat.* Reliqua quæ mutauimus à m. ss. sunt.

Idem comis. &] Tota hæc linea in vulg. desiderata hactenus, verum in m. ss. paullo aliter. In Pulmanni apographo: *Idem comes Etruscorum & iocorum cum præstudiosiis Nestinum pratorem.* I Sed *in Etruscorum* in Metelli Sequani schidis abest, vnde eam, quam excudendam curaui lectionem erui: vidi enim præpositionem sede motam ab eo qui Prenestinam vrbem ignorabat, quod, teste Volaterrano. lib. VI. Geogra. diruta hodie sit. Ceterum ingenii laudes, morum facilitatem, bellicamque virtutem Liuius li. IX. copiose prædicat, adeoque Alexandro Magno Papirium comparat. Plinius quoque lib. XVI. ca. XI. huius K rei gestæ meminit: quæ tamen nescio vnde, illic inculcata sint: quod Lipsio affirmanti olim facile concessi. Sed ne quem offendat sine diphthõgo vrbem prima syllaba pingi, sic enim iussi; Seruius enim in VII. Æn. ἀπὸ τῶν πρίνων, ab ilicibus, quibus ager ille abundabat, deflectit. Adhæc *exscindi* malui auctoritate codicis antiqui, tametsi alter *excindi* haberet. Hinc enim *exscidium* apud Plautũ Curcul. scriptũ obseruaui: *discidiũ* apud Terentium Gab. Faernus: *obscidium* apud Var- L ronem lib. IIII. de L. L. Ad. Turnebus. Porro *Exscidium* à Scindo deduco: Festi collectanea à cædendo, non recte, poëtæ enim secundam corripiunt. A cadendo vulgus Grammaticorum deriuat *Excidium.*

IN Q. FABIVM RVLLIANVM. 31.

Primum de Apulis & Lucerinis] *Nucerinis* alii. Liuius Fabium III. Cons. anno V. CDXLV. M subegisse ait Nuceriam Alphaternam. Sic enim ex Diodoro leg. docuit Sigonius. Glareanus vero Luceriam scribit, cuius & Horatius in Odis meminit: Sigonius contrà Nuceriam tuetur. Hæc in Picentibus seu Campania est IX. mill. pass. distans à mari, vt & Alphaterni, auctore Plinio: illa in Apulia est. Lubricus profecto locus, & in quo mihi aqua hæreat, nec pudet fateri, cum nihil euersorum locorum veritate incertius. Ptolemæus enim tres Nucerias facit. Paullo ante, *ob Samnitem victoriam* de m. ss. duobus exscripsi, & infrà, *albis equis.*

Censor

A *Censor Libert.*] collega P. Decio, P. Decii F. anno CDXLIX. quo in magistratu ob feliciter rem gestam *Maximi* cognomen sortitus est, nõ ob res militiæ gestas. Lustrum etiam hoc tempore conditum XXVIII. Porro vulg. codd. *tribus* habent inepte & rustice. alii *Trib.* scribunt. *tribu amouit.* Paris. m. ss. & Mediol. *tribubus.* Vascosanus *tribu mouit.*

Ex vsu reip.] *populi Romani* Mediol. impresserat: hinc forte quod P.R. pop. Rom. signet: quas
B litteras si inuertas R.P. rempub. notant: sin coniungas PR. prætorem in antiquis scidis significant. Ex qua quidem ignorantia seu oscitantia errores infiniti in libros irrepsere. Plutarch. in Coriolan. refert, Manlium Censorinum legem tulisse ne cui bis Censuram gerere liceret.

Visceratıonem & epulas] lego *epulum* ex m. ss. tribus, quibus vsus sum, rectius ni fallor. In iisdem est, *vbertate* quod & in Paris. postea reperi, non *liberalitate.* & idem *filius eius.*

C IN MAN. CVRIVM DENTATVM. 33.

Vitiose hactenus, vt & in Valerio Max. *Marcus* scripserant scioli quidam, qui *Manius* est. Non viderant lippis oculis supra, virgula vel semilunula M'. in m. ss. notari. Non celabo lectorẽ cod. vnum scr. *Dematum* legisse. non probo. Plinius enim auunculus lib. VII. ca. XVI. diserte inde appellatum tradit, quod cum dentibus natus
D esset. Varro, L. *Sicinium Dentatũ* quemdam celebrat apud Fulgentium Nefrendes, & Plinius lib. VII. cap. XXVII. & alibi, qui *Siccium* nominat. Mirum profecto eodem anno Cõsulem tertiũ triumphasse, & semel ouantem vrbem iniuisse, quæ auctor noster ordine recenset.

Quos vsque ad mare sup.] Adriaticum appellatur. L. Annæus Seneca in Epitoma Liuii lib. I. *Omnem eũ tractum, qua Nar ambit, fontesque Velini Adriatico tenus mari igne ferroq; vastauit: qua*
E *victoria tantum hominum, tantum agrorum redactum in potestatem, vt in vtro plus esset nec ipse posset æstimare qui vicerat.* Hinc Cicero lib. IV. epist. XV. ad Attic. Lacum Velinum ait à M'. Curio monte intercisо in Nar emissum, & Varro apud Seruium in VII. Æn. ad illum versum *Sulphurea Nar albus aqua, fontesque Velini.* Sed triumphorum quatuor meminere Cicero in Catone, L. Florus Liuii abbreuiator lib. XI. Appuleius Apologia I. Orosius lib. III. cap. XX. Frontinus lib. I.

Pyrrhum Epirotam] Secutus sum v. l. & Paris.
F vulgati enim *regem Epirotarum* quasi hoc cuiquam esset ignorum. Mediol. sic. *Pyrrhum Epirotam ex Italia pepulit:* & paullo ante, *introiit* legit.

Quaterna dena agri iug.] breuius m. ss. *quaterdena:* vulg. partim *septena dena*, partim *septẽdena:* vnde colligi posset, *septem agri iug.* legi oportere, tot enim Plinius li. VIII. cap. III. attribuit. Valerius vero *septena* ait diuisa populo lib. IV. ca. III. Pòst non multo m. ss. simul omnes: *Sibi idem cõstituit:* accessit vox *ciuem* ex Pulmanniano. *Esse* pro edere Machaneus ridicule exponit.

Legatis Samnitum] Abstinentię Romanæ exemplum quod apud Cic. in Catone, Plin. l. X. c.
G V. Plutarch. in Cat. maiore & Apophtheg. aliosque iuste laudatur. Verũ ne illud silentio inuoluam, Athenæus l. X. δειπνοσοφ. aurum à Sabinis oblatum tradit. & Agellius Fabricio Samnites detulisse grandem pecuniam scribit lib. I. ca. 14. Noct. Attic.

Guttum ligneum] Sic arbitror. leg. de m. ss. tribus & Plinio li. XVI. c. XXXVIII. qui *guttum faginũ* appellat. Valerius, ligneo catino, vel melius catillo cenantem facit lib. IV. Vulgati *cadum lign.* quod à discipulis supra adscriptum seriem veteri H occupatione possedit: quemadmodum & illud quod in quibusdam simul erat *solebat vel consueuerat.* Alii rursum *rapa*, alii *rapam* legunt, qua de re disceptent, qui eas in deliciis habent, & qui cũ Romulo apud Superos *possint feruentia rapa vorare.* vt ille ait.

Aquam deinde Anienem manibus Host.] Insigne hic mendum, monstrumque horrendum ingens à nobis confectum. Vulgata enim lectio I recedit à libris m. ss. recedit ab historia. Coniecturam meam proponam. deinde confirmabo. Credebant quidam maiestate Rom. dignum, si hostium opera aquam deductam dicerent, præsertim cum iam tam multos à Curio captos legissent: meminerant ad hæc in Superbo cloacam maximã populi viribus factam, vnde fossæ Quiritiũ dictæ sint. cum ergo *de manubiis* repperissent, emendarũt bardi homines; *deinde manibus.* Nos lectionem sarciuimus, quam miror à K commentatoribus, doctis quidem & copiosis, non obseruatam. Erant nunc qui antiqq. librorum opem contemnunt, vulgatosque non immutandos barbare iactent. Sed longius prouehor. Frontinus libro de aquæductibus: *Vetus Anio post annos XL. quàm Appia perducta est, anno ab V. C. CCCCLXXXI. M'. Curius Dentatus, qui Censuram cũ L. Papirio Cos. gessit* (anõ CDLXIIII. vt Sigonius coniectat) *Anionis, qui nunc dicitur Vetus, aquam perducendam in vrbem ex manubiis* L *de Pyrrho captis curauit, Sp. Caruilio, L. Papirio Coss.* Hos aũt Cõsules iterũ fuisse anno CDXXCI. ex Liuii XXIV. lib. & Capitolinis tabulis discere licet. Similẽ locum nuper in Corn. Nepote corruptum vidi in iis quidem libris quibus vsus sum: Is est in Cimonis vita: *His ex nauibus* lege *His ẽ manubiis* Plutarcho auctore. De Anione Plinius videndus lib. III. cap. XII. *Anio in monte Trebanorũ* vbi leg. *Trebulanorũ* antiq. lib. auctoribus.

In vrbem induxit] *introduxit* alii. Induxit autẽ M non ipse Curius, sed Fuluius Flaccus alter duum virûm aquæ perducendæ: Curio mortuo intra quinctum diem quàm esset duumvir creatus anno V. C. CDXXCIX.

Tribunus plebis.] In m. ss. longe aliter periodus habet *Tribunos plebi patres se auctore fieri C. c. q. plebei mag. creabantur.* Nihil tamen demuto: Cicero enim de claris Orator. & Liuius lib. X. anno CDLIV. M. Fuluio Pæto, T. Manlio Torquato Coss. tulisse M'. Curium Dentatum Tribunum pl. ait, vt ante curiata comitia magistratuum patres auctores fierent. Miror equidem quid Fr. Hottomanno viro alioqui doctiss. & in

A Antiquitate diu multumque cum laude versato in mentem venerit, quod in Catalogo legũ Romanarum ad hanc legem Curiam, Probum de viris illustribus libelli nostri laudarit auctorem, cum in lege Sempronia agraria, tanquam sui oblitus, auctorem de viris illustribus, vt plerique omnes docti, appellet. An quia de externis Impp. scribisse quidam putant, & de Romanis quoq; extremo libro ipse fateatur? Ego vero caussam iudiciumque amplio, scriboque N. L. Video enim
B Eliam Vinetum eruditiss. virum hunc fetũ ad Plinium Nepotem perpetuo referre: semel vero ad Suetonium, Car. Sigonium li. 2. de iure prouinc. forte librariorum incuria.

Agri iugera quingenta] v. lectio *quinquaginta*, quæ lectio propius à vero abest, & *Tifatam* iidẽ scribebant, quod f, cum ph, Græcorum gemina sit, atque ita & Georgius Fabricius in Roma, sed gen. neutro *Tifata*, montesque iuxta Capuam veterem locat.

C IN AP. CLAVDIVM CÆCVM. 34.

Libertinos quoque in senat.] m ss. partim *quosq; in Sen.* partim *quoque è Senatu.* vulgatam præfero. Sueton. in Claudio cap. XXIV. *Appium Cæcum Censorem generis sui proauctorem Libertinorum filios in Senatum allegisse docuit, ignarus temporibus Appii & deinceps aliquamdiu, Libertinos*
D *dictos, nõ ipsos qui manu mitterẽtur, sed ingenuos ex his procreatos.* Iustinianus tamen lib. 1. titul. IIII. dictos ait Libertinos, qui ex iusta seruitute manumissi sunt. Q. Fabius Rullus Censor Libertinos omneis tribu amouit, vt suprà dixit: & Nero eosdem quoq; curia amouit. Suetonius cap. XV.

Duæ familiæ ad H.] Vidi qui hęc, vt falsa, spongia obducta delenda putarent, scrib. que præter librorum fidem: *Vna familia ad Herculis sacra erat destinata, scilicet Potitiorum; Potitios Hercul.*
E &c. vel *quos Herc. sacerd.* Cũ ignorarent vtramque familiam destinatã quidem, at alteram Pinariorum, quòd serius ad rem diuinam venisset, pòst ab Hercule repudiatam. De quo copiosius quam Liuius lib. IX. in commentario de origine vrbis Romæ quem ex m. s. nostro proximè edendum curabimus.

Sacra Herculea.] *Herculanea* m. ss. *Herculana* Paris. & Colon. & mox, *cum plebe.* iidem *Sampnitas* scribunt, & *Brundisium* cum tertia vo-
F cali in secunda syllaba: non multo post iidem, *solus omnium*, & *tractaretur* non *ageretur*, præferunt. vulgata tamen lectio seruanda.

Ne consulatus.] Hoc ad Appium Claudium Regillanum X. Virum referendũ videtur, nam abhinc annis prope C. illud factum fuisse memoriæ proditum.

Appia dicta] Viarum omnium maxima fuit. Libet in Pontii Paullini carmine ad Cytherium numeros etiam in Antuerpiens. editione longe opt. corruptos, restituere:

Post hæc & ad nos pergere inceptat viam,
Qua sternit aggerem silex,
Cui munitor Appius nomen dedit. scribe
Munitor Appius cui n. d. G

Aquam Anienem.] *Appiam* libenter legerem ex Frontino de aquæductibus & veritate, vel *Claudiam* si libri paterentur qui *aquam Anienis* constanter scribunt. Vetus enim Anio in vrbem deductus fuit primum, anno quadragesimo nono post, quam Appia perducta est, à Curio & Fuluio Flacco Duumviris. Censor autem fuit anno CDXLI. App. Claudius, Crassus in Capit. tabulis dictus, cum C. Plautio, quem Venocem appellatum scribit Frontinus lib. 1. ob in- H quisitas aquæ venas. Aqua vero ab Appio collega in vrbem perducta Claudia nominata est. Incidit in manus meas, cum hæc scripsissem, Aldi Manutii P. F. libellus De quæsitis per epistolam, non ita pridem ex nundinis Francofurtinis allatus, percurri obiter & de aquis in vrbem Romam olim influentibus ceterisque antiquitatis monumentis non pœnitenda legi. Vtinam Frontinum, vt pollicetur, nobis det emendatiorem. I

Magnifica oratione.] quæ exstat apud Plutarchum in Pyrrho. Versibus vero Ennius apud Cic. expressit,

Quò vobis mentes, rectæ quæ stare solebant
Antehac, dementes. sese flexere viai.

Sic enim legendum censeo. vulgati enim: *dementi sese flexere ruina.* Dicitur autem *mentes dementes* venustè, vt nuptiæ innuptæ, & Græcis γάμοι ἄγαμοι &c. *quo viai* dictum vt Terentii illud K *huic viciniæ:* & *eo loci* alii dixere.

IN PYRRHVM. 35.

Materno genere.] Præposterus ordo narrandi quem ipsi immutauimus. Vide Plutarchum in Pyrrho. Iustinus lib. XVII. Achillis filium facit. Sed de his statuere melius liceret, si exstaret Comm. Timæi Siculi, quem Pyrrhi bellis præcipue dicauit, teste Halicarn. lib. 1. Antiquit. L Rom.

Aio te Æacida] Cicer. de Diuinat. II. Ennii versum esse docet, & falsum, quod nunquam latine Pythius oracula reddiderit. Vide & Priscianum libr. XVIII. qui ἐνήρματον appellat. Dialectici ἀμφιβολίαν.

Auxilio Tarentinis venit bellum Ro.] quidam *Tarẽtis.* Vulgata hęc scriptura est m. ss. concisior, quam iccirco expressi: *aux. Tarentinorum bel-* M *lum Ro.*

Apud Heracleam] *Heream* m. ss. & *Leuinium* scribunt, & post non longe *Lauinii exercitu* pro *Lauini.* Plutarchus in Pyrrho Λαβῖνον corrupte haud dubie pro Λαβῖνον vocat. Annales enim Consulares Romæ effossi P. Valerium Læuinũ & T. Coruncanium Consules eius anni faciunt. Idem Heracléam & Pandosiam ad flumen Sitim in Campania collocat, & Frontinus li. IV. Orosius vero li. IV. c. 1. *Lyrim* fluuiũ appellat, qui per i scribi debet. Ptolemæus enim, Strabo, & Dionysius Λεῖρις aut Λῖρις, semper, nunquam Λύρις efferunt: Poetæ adhæc producunt.

Eleph. nouitate turbauit.] Plinius lib. VIII. cap. VI. Alii

A vi. Alij *fugauit*. verum modestius *turbauit* dixit, quod terrorem injcere & perterrefacere significat. L. Annæus Seneca lib. 1. de hac Tarentina pugna: *Tam atrox fuit, vt Ferentana turma præfectus Obsidius inuectus in regē, turbauerit, coēgeritq́; proiectis insignib. prælio excedere.* Elephantos autē boues Lucas Plinius ibidem appellat; & Ausonius Tetradio:

Cur me propinquum Santonorum mœnibus
Declinas, vt Lucas boues,
B *Olim resumto præferoces prælio*
Fugit iuuentus Romula?

Talibus viris] V. L. signātet *tal. militibus*, & *subire* non *subigere* Paris. & *vicensimū* ijdem m. ss. & *gratus redd.* non *gratis*. Eutropius lib. 11. Preneste milliari ab vrbe octauo decimo venisse scribit. Florus à nobis stat.

A Curio & Fabricio] L. Annæus hos quoque coniunxit: constat tamen ex magistratuum triūphorumque Rom. tabulis in foro Romæ erutis, C collegas minime fuisse. C. enim Fabricius Luscinius cum Q. Aimilio Papo annis duobus post Lęuinum manum cum Pyrrho conseruit victorque redijt anno V. C. CDLXXV. M' Curius Dentatus III. cum L. Corn. Lētulo Consul anno pòst quincto, de Pyrrho triumphauit CDLXXVIII. Cum vero Tarentum pulsus est P. Sulpitius & P. Deci' Coss. fuere anno CDLXXIIII. pòst non longè *confugit* & *traiicit* legitur in aliis, deinde, *relata est*, eximie, vulg. *elata est*; & *relatum corpus* m. ss. non *de-*
D *latum*.

Mox in Italiam] Credidi aliquando leg. *Mox in Italiæ Locros*. quod sint & in Sicilia & alibi Locrenses, teste Strabone lib. IX.

Et dum Ma sos oppugnat] Vitiose quidam repetita eadem littera m. recte *Argos*. Polyænus enim lib. VIII. Stratagem. virtutes mulierum laudans Argiuam Pyrrhum interfecisse ait. Porro Iustinus saxo interfectū narrat: Plutarchus tegula de muro iacta.

E
IN FABRICIVM.

Caput hoc integrum à m. ss. est in quis eâdem littera scriptum inueni. In tertio ad oram erat adiectum tamquam prætermissum. Certe mihi non fit verisimile prætéritum ab auctore tantum virū, præsertim cum proxime illius meminisset, & suo more vitas subiicere soleat. Non ignorabam in Eutropio eadem ferè legi, verum hic ne à nostro mutuatus sit, an contra, quis ausit pronunciare? Paullus enim Diaconus vt Festū Pompeium trā-
F scribendo corruperat, ita & Eutropium augendo contaminarat, vt quæ Eutropij essent dijudicare vix posses: immo Eutropium amplius appellandum esse negares. Notabimus quædam.

Secundo prælio] anno V. C. CDLXXIV. ducibus P. Sulpitio Sauenione, P. Decio Pyrrhico Coss. quorum hic in pugna cecidit, teste Cicer. 2. de Finibus. Rex vero ex altera parte vulneratus est: de XI. millibus dimidia pars exercitus amissa: apud Romanos quinque millia desiderata. Frontinus lib. 2. & Eutropius.

Solicitari non potuit] Vide Val. Max. lib. 4. cap. 3. & Agellium lib. 1. cap. 14.

Vinctum reduci] Val. Antias Timocharem regis amicum venisse dicit: Quadrigarius *Niciam* familiarem non medicum. Vide Agellium li. III. ca. IIX. Plutarchum in Pyrrho & Apophtheg. Valerium lib. VI. Cicer. 1. Offic. Iustinum lib. XXIII. G

IN DECIVM MVREM. 36.

Volsinii] variant in scribendo libri omn. Ex impressis quidam *Volsini*. m. ss. *Vulsinia* & mox *periit*. vt hoc opidi, *Vulsinii* populi nomen sit, vnde H Ann. Seneca, *Vo'sinii opulentissimi Etruriæ populi*. *Vulsinii* autem tetrasyllabum in marmoribus Romanis, inde *Vulsinienses*. à *Vulsinis* vero *Vulsinenses* seq. capite quidam scripserunt. Strabo & Ptolemæus Ουολσίνιοι opidum appellant quinque syllabis. Nec defuere, qui *Volscinios* nominarent, quasi à Volscis oriundos.

Dum in curiam] Antiqua lectio, *dein curiam*, vnde feci *dein in curiam*. Præpositio omissa quod repeteretur. Si quis tamen legat, *dum temere ser.* I *man. dum in Curiam*. facilè patior. mox *consensu eorum* ex ijsdem scripsimus, addidimusque *Superauit* vnde *aut* factum erat. Sic enim habent m. ss. *Decius lib. o. superauit, necauit in carcere, aut dom.*

Decius Mus] Sic Mediol. impresserat, nā vulg. malè *Murena*. vel *Muræna* vt Gryphius. In vno scr. *Mus* afuit, in altero *Decimus*, erat & ἀπάγχαση talis. At annales Capitolini hoc anno CDXXCVIII, Cons. hoc nomine negant fuisse. L. Annæus, & de Græcis Zonaras Q. Fabiū Gurgitē tertiū Consulē K L. Mamilij Vituli collegam ei bello præfecit, in quo vulnere accepto periit. Insequenti vero anno finem ei imposuit & triumphauit de Vulsiniēsib. M. Fuluius Flaccus. Labor itaque vt in occisi Fabii locum missum, aut vtriusque Consulis legatum in eo bello multa præclare gessisse cum Vincto credam. Zonaras enim Consulem alterum mortuo Fabio supplicium de seruis sumpsisse & opidū euertisse ait, quem Decium fuisse liceat diuinare. Vide aliam belli istius causam apud Plinium libro L XXXIV. capit. VII. Notandum & illud Tiberium Coruncanum quindecim ante annos de iisdem populis triumphasse testibus Capitolinis triūphis.

IN AP. CLAVDIVM CAVD. 37

Victis Vulsiniensibus] *Karthaginiēsibus* alii, quam lectionem Seneca in epistο. videtur confirmare. *Vulsiniensis* retineo ex Zonara. M

Caudex] m. ss. librorum ea scriptura est, & *Caudicis* format Colinæus & vulg. *Caudax Caudacis* non recte. liber antiq. *Caudex dictus*. alii *frater dicti Cæci fuit*, quod ante eius nem in isset. Vnde autem *Caudex* dictus vide Senecam philos. de breuitate vitæ cap. XIII. Infrà vero *primus* legunt non *primo*. De Mamertinis vide Sext. Pompeium lib. XI. de verb. significat. ex Alfio lib. 1. belli Carthaginiensis.

Phalangem in Sicilia] Vulgata ea lectio. scripta & Mediol. *Legionem*. Corruptè vero nonnulli *legationem*. Forte supra adscriptum erat, *phalangem*

A quæ quoniam vox rarior, vtpote Macedonica, teste Q. Curtio, in contextum potius recepta. Hoc autem differunt quod phalanx octo hominum millia contineret: legio non amplius quàm sex millibus constaret, florente maxime Rep. à Mario primum conscripta.

Hieronem prælio] Sic m.ss. ad vnum o. vulg. *Hieronem regem*. Iam enim obliti erant prioribus aliquot versibus regem appellatum. Lege Polybium belli Punici scriptorem prudentissimum, qui ab
B his diuersa nonnihil narrat.

IN CA. DVILIVM. 38

De nomine rursum disserendum, tametsi quidam stolidè hęc rideant, aut supervacanea iactent, homines nescio quibus occupati. Video itaque cum Lernæo angui rem esse, vt Herculi, quòd resecto vno alterum mendum repullulet. *Cn. Duellium* qui vocant contra librorum, Lapp. Fasto-
C rumque Rom. fidem faciunt. *Duillio* scribũt cod. Antuerpiæ olim excusi, propius veritatem. Paris. nescio quamobrem *Duillo* trib. syllabis idq. perpetuo, vt non operarum iniuria accidisse putem. Scribe *C. Duilius* simplici lambda, sequens Capitolinos illos Fastos Romę nuper magno Antiquitatis, historiarumq; bono repertos. Ex ijsdem *Carthaginienses* sex syllabis à dandi casu, vt & Priscian. lib. IV. monet & Ennii auctoritate confirmatur. Seruius autem in I. Æneid. Virgilii à Charta de-
D riuat. quomodo *Chartago* scribendum. Non sequor. Solinus enim ca. XXX. Polyhist. *Carthada*, inquit, *Phœnicum lingua sonat nouam ciuitatem: mox verso sermone Carthago appellata vrbs, & Dido Elissa.*

Classem validam fabrefecit] Medio. *fabricauit*. Sic autem locum emendandum amicus quidam meus ope libro. vett. putabat: Correctio enim illa, quę in vulgatis legitur, in scriptis abest. *classem (magis) validam (quam decoram) fab.* Quis enim, in-
E quit, in re bellica, classe, aut pugna pulcritudinem requirat? nisi forte armis fulgidus exercitũ, nauib. aplustris, ceterisque rebus ornatis potius quam confirmatis victoriam metiatur? vt Antiochus ille, cui Annibal illa Romanis etsi auarissimi sint, satisfactura lepide respondit. Agell. li. V. Noct. Attic. Mihi tamen correctio illa non inanis videtur, quod classis Romana rudis erat ac impolita, & firmitate trabium grauis & tarda: argumento est celeritas comparatæ classis, cum intra sexagesimum
F diem CLX. nauium classis in ancoris stetit. Ann. Seneca li. 2. Rom. hist. Naues autem erant rostratæ, quas Liburnas vocant. Eutropius. Vegetius tamen li. quarto cap. 33. post Augusti ad Actium victoriam, primum à Romanis vsurpatas Liburnicas ait. Quę parenthesi inclusi in quib. l. absunt. Illud, *cum irrisu*, alii *risu*. sic in Mediol. conceptum erat, *primus omnium cum irrisu hostium instituit. Sic inter* &c.

Manus ferreas] Vide Frontinum lib. II. cap. III. Stratagem. & Polybium lib. I. Variis enim nominibus à vett. appellantur ferramenta quæ in proximam nauem retinendi caussa iniiciuntur. *Manus ferreas* quoque appellat Cæsar de bello ciuili G
II. Liuius lib. XXVI. & XXXVII. ab V. C. Plinius li. VII. c. LVI. & Qu. Curtius lib. IIII. Liuius lib. XXX. sic: *Postremo asseres ferreo vnco præfixi (harpagones vocant milites) ex Punicis nauibus inijci in Romanas cœpti.*

Naueis] *triginta* accessit ex m.ss. tribus, vt illud: XIII. *mersit*, quod & Eutropius confirmat, nisi quod in quib. XIIII. est: addit idem VII. *Millia hostium cepit, tria occidit*; quomodo illud, *qui victi & capti sunt*, explicari de hostibus debet. H

Himilco dux] lego, *Annibal* ex Mediol. illo vetust. & Va. Max. li. VII. cap. III. tametsi rem aliter paullo narret. Fuit autem Gisgonis filius vt Polybius & Zonaras appellant, Orosius seniorem Annibalem vocat. Pœnus & ipse, sed dux infelix I. Punico bello. Himilconis nulla hic mentio. Iudicẽt docti. Infrà: *classis Carthaginiensiũ fugit*. Paris. &c, *à cena publica* libri vetusti, neutrũ satis placet.

Pœnam crucis effugit] Vide Marcellinum lib. XVIII. de more Burgundionum in puniendis re- I
gibus, qui non satis prosper pugnassent.

Prælucente funali] Cicero Cat. maiore: *C. Duilium M. F. qui Pœnos classe primus deuicerat, redeuntem à cœna sæpe videbam puer: delectabatur crebro funali & tibicine quæ sibi nullo exemplo priuatus sumserat.* Sic enim rectius legi quam *cereo funali*, quod ex Val. Max. li. III. quidam reposuerãt, Car. Langius docuit, vir si quis alius, emendandis auctorib. natus, nuper immatura morte præreptus: numquam enim matura mors eorum qui bene K
de R.P. mereri student. Idem autem refert de Duilio L. Ann. Seneca hist. Roman. lib. II. & Epitomat. T. Liuii auctor lib. XVII. aliique.

IN ATILIVM CALATINVM. 39.

Ex maximis] Vulgati sine præpositione. L. Ann. Seneca: *Fere omnia præsidia Pœnorum Agrigento, Drepano, Panormo, Eryce, Lilybæo detraxit.*

Enna] vulg. *AEtna*. q. *Aena* subiiciunt: In v- L
no m. s. *Herna*, in Mediol. *Aenna* scriptum reperi. Strabo lib. VI. & Stephanus sine diphthōga. *AEtna* autem etiam vrbs in Sicilia est Plinio tertio & quarto libris.

Totamque Siciliam peruag.] &c. μνημονικὸν ἁμάρτημα priscis scriptoribus familiare. non enim ab A. Atilio Consule, sed insequentis anni CDXCVI. C. Atilio Regulo prælium nauale pugnatum est. Fefellit auctorem, & nominis & temporum affinitas. L. Ann. Seneca male Dictatorem ait fuisse. Illud quod extremo cap. de triumpho dicitur ad eumdem Caium puto pertinere. Naualem enim egisse in Fastis Capit. scalptum video probaturque auctoritate P. Orosii, Zonaræ, & Polybii. Hinc Plinius triumphalem aratorem appellat, Valerius triumphalis currus habenas eum tractasse tradit. Primus in sungente Serranus dictus quod serentem in agro lictores, qui ad magistratus vocabant, inuenissent. Cicer. pro Roscio. Val. li. IIII. Plinius lib. XVIII. Appuleius in Apologia. Triumphi tamen iidem Capitolini, etiam de Calatini triumpho eiusdem anni de Pœnis loquuntur.

Ad Ca-

A *Ad Camarinam*] m.ſſ. fere *Cathynam* vel *Catinam*. Pariſ. inde ſcribit, *ad Cecinam hoſtibus obſeſſam*. *Camarinam* lib. vett. ſcribunt prima vocali in ſecunda ſyllaba, & Græci Strabo, Stephanus, Polybius: Vide Seruium in III Æneidos: *Apparet Camerina procul* &c. & Eraſmi Chiliades.

Calpurnius Flamma] Sic à Liuio quoq; lib. XXI. Tribunus nuncupatur. M. prænomen in Liuiana epitoma. M. Cato in Origin. *Q. Ceditium* vocat: Cl. Quadrigarius Annalium III. *Laberium*. tu lege Agell. lib. III. cap. VII. ubi cum quadringentis B militibus in hoſtem pugnaſſe Tribunum refert ex Catone illo.

Sociis] ex m.ſſ. eſt, & qui ſequitur orationis ambitus aliter paullo à nobis interpolatus ex libris antiquis.

IN M. ATILIVM REGVLVM. 40.

C *Fuſis Salentinis*] liquida repetita ſcribunt Faſti Capit. & m.ſſ.o.

Claſſem traiecit] *claſſe traicit* m.ſſ. quomodo nono ab hinc cap. locutus eſt: Ex iiſdem corrige, *ea quaſſata de Amilc.* vulgata enim *quaſſatas duce Hamilcare* falſum ſenſum continet, ſi ipſe Latine intelligo. Eutropius enim & de Græcis Polybius Romanos XXII. naueis amiſiſſe, hoſtium vero LXIIII. depreſſiſſe, partim cepiſſe, diſerte ait. Quod ſequitur ἀδύνατον videtur: Idem enim ſeptuaginta D treis dumtaxat vrbes in fidem Rom. acceptas refert. Oroſius vero lib. IV. & L. An. Seneca lib. II. trecenta & amplius caſtella vaſtata. Fides ſit penes auctorem: nec mirum victos eos & captos, qui vincendo defatigarentur. In reliquis veſtigiis veteris ſcripturæ mendum aut potius mendacium prodigioſum odoratus ſum: Ego *vicena millia hom.* aut *tricena* ſcripſiſſe credo. vnde *ducenta millia* rot: ndo numero facta, quod totidem opida capta rolſſe diceret. Eutropius quinque tantum E millia cum XVIII. elephantis cepiſſe ait, XVIII. millia ad internecionem cecidiſſe: Collegam vero Romam reuocatum, ſiue *L. Manlius Vulſo* is eſt, ſiue *C. Corn. Bleſus*, vt Glareano placet, victorem in triumphum duxiſſe XXVII. millia captiuorum. De vtrolibet intelligas nihil mutare auſim.

De permutandis captiuis] Bene habet, quod deperdito T. Liuij Punico bello, Polybius ſcriptor grauiſſ. nobis relictus: Is lib. I. ante Metelli victoriam, Regulum Romam miſſum ait. idem libri F XVIII. Liuij Epitome confirmare videtur; quod moneo propter eos qui Faſtos Conſ. digeſſerunt. Hi enim victos Pœnos id feciſſe affirmant, anno IↃII. De Xantippo vide Vegetium lib. III. initio. Pòſt paullo in m.ſſ. aliter, *vt ſi impetr. ita demum non rediret*. Nihil intereſt: & pro *a ſe* iidem, *ab amplexu* habent, & *introrſum adactis* vulgati. Videndus Cicero in extre. III. Offic.

IN LVTATIVM CATVLVM. 41.

Caius Lutatius] Hactenus Qu. prænomen fuit, quo nomine frater Caij appellatus, qui inſequenti anno fratris Conſulatum excepit, anno IↃXII. G Mirum ergo non eſt ſi aut temporum aut litterarum C. & Q. cognatione falſi ſint vel librarii: vel potius auctor ipſe, quod vni omnia tribuat, cum tamen plerique Romanæ rei ſcriptores victoriam & triumphum naualem Caio: pacem vero Pœno datam Quincto adſcribant, qui & de Faliſcis triumphauit, vt Triumph. tabulæ prodiderunt. *Lutatius* eædem & m.ſſ. libri ſine *c* ſcribunt, vt & *Amilcar*, *Anno*, *Annibal*, abſque aſpiratione, quos libenter ſequor. H In Mediol. & vno m. ſ. prænomina afuerunt, quæ in Romana hiſtoria fere corrupta ſunt. & Nepos Corn. in Amilcaris vita *Caium* nominat, quò confidentius ita ſcripſi.

Trecentis nauibus] CC. Polybius & pro *ſexcentis*, *quadringentis* Eutropius: Oroſius *trecentis*. Suſpicatus igitur aliquando ſum mendum ſubeſſe, quod omnes pęne claſſem & hoſtium & Romanorum tantum DCLXXX. nauium fuiſſe affirment, indeque errorem natum credebam quod I cum notis olim numeri exprimerentur, earum tranſpoſitione infinitas mēdas in libros antiquos irrepſiſſe didiciſſem. Forte ſcriptum repperit librarius CD. exſcripſit alius parua immutatione DC. nec enim maior peſtis optimos auctores inuaſit, quam notarum frequens vſus in numeris exprimendis. Nec muto ſententiam, pòſt enim incidi in librum calamo exaratum, in quo ſuprà adſcriptum erat CCCC. *naueis*, quæ res coniecturam meam confirmat. *Annone* pro *Himilcone* habebat i- K dem exemplum, & placet.

Aegathes] Sic vulg. pingũt. Gryphius *Egates* m. ſſ. partim *Aegadas*, partim *[illegible]*. Polybio Αἰγοῦσαι appellantur inſulæ inter L[illegible] Siciliæ promuntorium & Karthaginem. Vide Pomp. Melam lib. 2. & Silium Italicum extremo ſexto.

Aut cepit] adde ex m.ſſ. Aliud enim deprimere vel demergere naueis cum pugnatorib. aliud capere. De illo, vide Petrij Victorii variar. lect. libros vtiliſſimos. L

Hiſpania citra] Id non puto adſcriptum huic fœderi: ſed ei quod cum Aſdrubale ictum in Hiſpaniis fuit, eo, qui ſororem Annibalis in matrimonio habebat: Polybius li. III. *Hiberum* Mediolan. ſcribebat, & *flumen* ex m.ſſ. ſuperat: ſic enim legunt: *ab Hiſpania citra Iberum vt abſtin.*

IN ANNIBALEM. 42

M IX. *annos natus*] ſic omnino ſcribendum cenſeo, non, XI. Rurſus, vt fit, notæ in numeris tranſpoſitæ: itaque leg. monent Liuius lib. XXIII. Oroſius lib. IV. ceterique hiſtoriæ Rom. racematores, & Corn. Nepos in vitis externorum Impp. Anno dehinc ætatis XXVI. Imperator belli electus eſt: nam duce patre Amilcare IX. ann. in Hiſpania militauit, VIII. ſub eius genero Aſdrubale. Mendoſe Eutropius XX. ſcribit.

Apud Ticinum] *Rhodanum* inquit Nepos in Annibale. De Alpibus ſuperatis Plinius lib. XXXVI. cap. I.

Saguntum] li. vett. *Zagunthus* ſcribunt, de qua

A scriptura vide Priscianum. De Saguntina fame illud memorabile extremo Satyrico Petronij Arbitri quod nunc Petri P. beneficio amplius est; humanas edisse carneis.

Sempronium Longum] *Longinum* Paris. & scr. vitiose *Sempr. Longum apud Cremeram fl. apud Thrasumenum. Paullũ & Varr. apud Cannas superauit.* Quod adscribendum duxi, ne quis semper in auctoritatem librorum vv. & consensum iurandum putet.

B *Ad tertium ab*] vsque ad IIII. milliarium, inquit Eutropius: Liuius enim & Plinius lib. XV. nobiscum facit.

A Fabio Maximo frustratus] Corrige *fractus*, rectius: vt patet cap. seq. proxime & supra 14. adiuuantibus & libb. antiquis. *In camp. deuertit*, ijdẽ eleganter. De Campania alibi dicemus. Elanguisse & Antiochum deliciis infrà cognoscere licebit.

A Valerio Flacco repulsus] Si per libros liceret, legerem *à Fuluio Flacco* qui anno IↃXLI. post C Ro. cond. Consul, Appio Claud. Pulcro collega ad Capuam feliciter pugnauit, tametsi frater Q. Fuluius Flaccus prętor ad Herdoneam infeliciter.

Ad Antiochũ regẽ] Nepos Corn. sexto post anno accidisse refert, M. Claudio Marcello, L. Furio Purpureone Coss. qui est vrbis IↃLVII. Alii insequenti anno id accidisse memoriæ prodiderunt.

Unde Romam legatione repet. hausto quod.] Sic vulg. m. ss. vero pleniores, quæ ad sensum necessario suppleuimus, vt illud *in fine Nicomedensium* D ex iisdem quasi alluuione accreuit. Vide Plinium lib. V. ca. XXXII. & Nicolai Sophiani Tabulã Græciæ, & in eandem Nicol. Gerbelii comm.

In arca lapidea [illegible] *r. est*] Sic alter m. s. Alter vero *hodieque* non *hodie quoque* legebat.

Hausto veneno] Sic Liuius Annali XXXIX. Appianus vero Συριακῇ tradit Flamininum per Prusiam Annibalem veneno necasse, nihilque ei à Senatu nominatim de Annibale mandatum.

E IN FABIVM MAXIMVM. 43

Ut Verrucosus, ita Ouicula] Emendaui locum de m. ss. nam deprauatus haud dubie circumfertur. Scripserat auctor *in labris sita*: Ex litteræ eiusdem repetitione sigma omissum, adiectum, *vt*, cui, *ita*, responderet. O corruptores seruum pecus! Obseruaui Plinium eodem verbo corruptum lib. III. Nat. hist. ca. V. *Stœchades* inquit, *à vicinis Massiliensibus dicta propter ordinem quas item nominant* F *singulis vocabulis Prote, Mese, &c.* leg. ex antiq. cod. *dictæ propter ordinem quo sita sunt. Nomina singulis Prote, Mese.* De verruca Serenus Poëta:

Interdum existit turpi verruca papilla:
Hinc quondam Fabio verum cognomen adhæsit,
Qui solus patriæ cunctando restituit rem.
Id poterit vitium sanguis curare lacertæ.

M. Cato *Verrucam* locum editum & asperum in Origin. etiam appellat, teste Agellio lib. 3. ca. 7. Noct.

De Ligurib.] m. s. vnus *Lyginibus*, quos populos, vt verum fatear, ignoro: Ligures de meliori nota noui, propter Genuam, quæ Iacobum Mariam Ceruettum iuuenem patricium, mei olim Louanii in studiorum ratione obseruantissimum, produxit. G

Manlium Statilium] *Statillum* Paris. appellat. m. ss. *Marium Statilium*. forte *Marsum* legerat scriba, quomodo à Plutarcho in Fabio appellatur: Valerius lib. VII. nomen omittit.

Quod pactum] Tertia inflexione m. ss. *quæ pactio* & *sua* pronomen adiiciunt, vt sit, *fidei sua.*

IN SCIP. NASICAM. 44 H

Is cum aduersum] Ad filium hæc pertinent, superior linea ad patrem.

Consulem se] *se* ex m. ss. abundat, mox, *in foro proponebat* Paris. præfert.

Consul Delminium] Iterum Consulem fuisse anno IↃXCVIII. Cicero in Bruto auctor est. *Delminium* scribunt m. ss. & Agrippinense exemplum: *Delminum*, Parisinum, & *Delmatorum* idem Coloniense. *Delmatarum* Gryphius. I

Triumphum oblatum recusauit] Recte enim Octauianum Aug. triumphalem lauream folia infructuosa appellare solitum refert Sex. Aurelius Victor. Quod de Imperatoris nomine hic dicitur P. Scipioni Africano Plutarchus adscribit, vt in nomine Scipionum falsum credam auctorem nostrum.

Ingenio sapientissimus] Quid si *sagacissimus* legas? quod ingenii proprium. Nihil tamen muto. De Corculo vide Pomponium I.C. Ciceronem in Bruto, & Tusculanis disputat. Confundit autẽ historiam rursum Scipionum patris & filii, vt & Valerius Max. quod admonendum, ne quis erraret, duximus. K

IN M. MARCELLVM. 45.

Viridomarum] Ita vulg. omnes vett. l. & Fasti Romani *Virdumarus* quattuor syllabis scribunt, & quinctâ vocali. Quidam calamo exarati *Viriodomarus* sex syllabis. Propertius li. IV. tetrasyllabũ facit. L

Virdomari genus hic Rheno iactabat ab ipso,
Nobilis erectis fundere gesa rotis.

Plutarchus hoc nomen ignorasse videtur, in Romulo enim & Marcello *Britomartum* & *Brimarum* nominat. Ios. Scaliger in q. l. *Virdumari* repperit apud Propertium.

Spolia legit apud Nolã. Annibalem primus locor. ang] Pręclare locũ hũc mutilũ restitui ex mẽbraneis codd. nisi vehementer fallor. Nec enim consentaneum vero, cum & Romuli & Cossi opima spolia tam diligenter referat, tertia ab illo studio esse prætermissa, nec enim plura fuisse leguntur. M

Ioui Feretrio] Vergilius tamen VI. Æneid. Quirino suspensa canit.

Aspice vt insignis spoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victorque viros supereminet omnes:
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet eques, sternet Pœnos, Gallumque rebellem,
Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.

De qua controuersia Seruius & Sex. Pompeius lib. XIII.

A lib. x i i. de verb. signific. & nos in Corn. Cosso quædam.

Ossa Romam] De his vide quæ ex Plutarcho annotauimus in fragmentis Nepotianis.

IN CLAUDIAM VESTALEM. 46.

Liuia Claudia] *Liuia* afuit in m. ss. o. Recte vt opinor refragantibus licet excusis omnibus. Sunt B enim gentilitia duo nomina, & quidem in femina. *Claudia* fere ab alijs concise appellatur. Ego Q. Claudiam esse puto, cuius statua in vestibulo tēpli matris Deûm posita, bis ea æde incendio consumta, in sua basi flammis intacta stetit. Val. li. i. cap. 8.

Repente in alto] *in alueo* lib. scripti & Agrippinensis, & *vado Tiberino extraxit*, inquit Sueton. in Tiberio cap. 2. Mihi tamen miraculum augere videtur vox *alto*. i. profundo satis loco. Quid e- C nim mirum si in vado steterit? Herodianus li. i. in Ostio Tiberis accidisse refert, vbi vadum fuisse quis credat? Adde aduerso flumine id accidisse.

Incestus suspecta] Correxere emendatores tot fere modis quot Litteratores illi vett. dici permisere, alii enim *incestu suspecta*, al. *incesti*, secunda inflexione, alii *de incestu*.

Simulacrum] Pleniores membranæ nostræ quas b. fide expressi, sensu & pleniore & veriore id requirente. Vulgati enim hactenus: *Simul. mat.* D *D. aduexit*, alii *adduxit*. *Templum ædificauit Nasica, qui vir opt. iudicabatur*. Supra vero cap. XLIV. ait matrem Deûm, seu matrem Idæam ab Attalo Asiæ rege Rom. legatis traditam à Nasica hospitio acceptam & consecratam, responso ita monente. Vide Plinium lib. XVIII. ca. III. Nec templum ædificasse Nasicam verum est, sed à Liuio & Caio Claudio Censoribus auspicatum, & à Iunio Bruto dedicatum, teste Liuio Annali 36.

E IN CATONEM CENSORIUM. 47

Romam solicitatus] *ductus*, scriptum habet vnus codex perantiquus. Non male. Quod sequitur aliter in m. ss. est: *Ex pratura Sard. subegit*. vnde leg. ratiocinabar olim *obtinuit*, non *subegit*, aut sic: *sortitus est*. exigente id rei veritate. nam Hispaniam citeriorem prouinciam hoc est Celtiberiam F quam Consul sortitus erat, pacasse, deque ea triumphum duxisse refert Polybius, Appianus in Hispanicis, & Latini Romanæ historiæ racematores. Sardiniam quidem prouinciam sortitum Catonem prætorem Liuius lib. 32. & Plutarchus Catone commemorat: subegisse vero nemo, quod equidem meminerim. Iudicium tamen amplio. Forte hinc error natus, quod siue Corn. Nepos siue Aemilius Probus ita hæc prior extulisset: *Ex Sardinia Q. Ennium poëtam deduxerat, quod non minoris æstimamus, quam quemlibet amplissimum Sardiniensem triumphum*. Quæ tamen non triumphasse Catonem de Sardis loquuntur, G neque subegisse: nondum enim rebellasse eo tempore Sardos legi.

Tribunus militum] *factus* adiicit v. I. *Manius* autem *Acilius Glabrio* scribendum ex Capitolinis Tabulis, & mox L. *Flamininum* Patriciæ dentis nomen, non *Flaminium* vt vulg. quem hic liber vnus *Consulem* facit, non *Consularem*. legit enim *Consulem*.

Quod ille in Gallia] Placentiæ inquit apud Liuium Val. Antias. Porro Liuius habet, ab Roma H in Galliam perductum Philippum Pœnum, nobile scortum. m. ss. *in Galliam* accusandi casu. Sic enim habent: *quod ille in Galliam cuiusdam scorti spectaculum eiectum quemdam à carcere iugulandū iussisset*. Paris. vero antiq. codex pro *eductum*, *vectum* legit, Agrippinensis *vinctum*. Quid si legas, *è Gallia eiectum* vel *vectum quemdam, à carcere &c.* nam è Galliis profugum fuisse Liuius diserte ait lib. 39. additque sua manu hominem interfecisse: non per lictorem, vt Valerius Antias & Plu- I tarchus.

Matronis] locus mendosus, recte nunc habet felici interpūctione: sic antea distinctus: *Matronis orn. erepta, Oppia lege repet.* quasi dicas, matronas per Oppiam legem repetiisse ius cultus, mundumque muliebrem nimis sumtuosum. Ineptius paullo qui pro *restitit restituit* restituerunt præter ipsam historiæ veritatem. Lata lex à C. Oppio Trib. pl. anno V. IDXL. teste Liuio lib. 34. & Tacito lib. 3. K

Galbam octogenarius] Fuit hic Seruius Sulpiti' Galba, qui prætor Lusitanos diripuit. Cuius gentis prænomen male in antiq. scriptoribus Cicerone, Liuio, Suetonio, Nepote, aliis, in *Sergius* est commutatum: & in Tacito quoque, vt nuper Iustus Lipsius admonuit, qui propter ingenii doctrinæque præstantiam nemini est paullum modo humaniori incognitus, vt Varronis vsurpem. Cum enim *Ser.* scriberetur, *Sergius* inde formarūt, quod est Catilinarum gentile nomen. Græci scri- L ptores Σέργιος Γάλβας: tametsi in Plutarch. Σερουίλιος aliquando repperi inemendate scriptum. Ceterum Liuius 39. & Plutarchus nonagenarium perorasse scribunt: falso, nam 85. annos natus, mortuus est, auctor Cicero libro de Claris Orator. & Plinius lib. IX. cap. I.

Post octoginta] Aldinus codex, eumque secuti reliqui *octuaginta*. & mox *imago cuius f. g. p. solet*. Verum de imaginibus quæ comitabātur gentilitia funera, lege Plinium lib. 35. ca. 2. & Corn., Ta- M citum extr. lib. 3. Annal. Plura longe anquirere non vacat ad calcem properanti. Septuagenarii viri generant, inquit Aristoteles lib. VII. Animal. & in Politicis. Cato tamen octogenarius & Massinissa post octogesimum sextum annum. Plinius. Solinus. Visum autem fuit non abs re fore Catonis dignitates quas multas gessit, & ætatem per annos Consulares digestā à nobis digestam subiicere, vt facilius Plutarchus, Liuius, Cicero, & Corn. Nepos intelligantur.

A ANNO V. COND. **M. PORCIVS M. F. CATO CENSORIVS.**

DXXI. Natus M. Aimilio Lepido, M. Poblicio Malleolo Coss. Sic enim ipse apud Ciceronem in lib. de Senectute: *Anno postquam primum Consul fuerat Q. Fabius Maximus Verrucosus, qui Tarentum recepit, ego natus sum &c.* Alii

B DXIX. anno natum putant L. Postumio Albino, Sp. Caruilio Maximo Coss. in iis Kar. Langius, legitque: *Anno post, Consul primum fuerat, quam ego natus sum.*

DXXXIX. Anno natus XVII. primum stipendiũ meruit, & militauit ad Capuã sub eodem Fabio quartum Consule. XIX. etiam numerare licet ætatis annum, connumeratis annis extremis.

C

DXLIIII. Aetatis XXIV. ad Tarentum stipendia fecit, Fabio quinctum Cõsule, vt ipse apud Ciceronẽ de Senect.

DXLV. Aetatis XXV. Tribunus militum in Sicilia fuit M. Claudio Marcello V, T. Quinctio Crispino Coss. *Cor. Nepos, vel Aemilius Probus in vita Catonis.*

DXLVI. C. Claudii Neronis Cos. castra sequitur: strenuus habitus & laudatus in prælio Senensi, quo

D cecidit Asdrubal, exercitu Alpeis traiiciens, vt copias cum Annibale fratre coniungeret. *Corn. Nepos & Liuius lib. 27.*

DXLVIII. Quæstor P. Scipioni Africano, cum quo perpetuo dissensit & Augur, annos natus XXIIX. P. Corn. Scipione Africano, P. Licinio Crasso

E Coss. *Liuius 29. Annal. & Nepos, Cicero vero in Bruto & Catone.* anno insequenti, Cethego & Tuditano Coss.

DLI. Quadriẽnio pòst Aedilis plebis fact⁹ cum Caio Aelio, qui male in Nepotis fragmento *C. Heluius* appellatur. *Liuius libro 32. & ipse apud Cic. in Senectute.* Agebat tum annum ætatis trigesimum primum.

F DLV. Prætor Sardiniam prouinciam obtinuit: Q. Ennium poëtam inde deduxit. *Liuius 32. Annal. Plutarchus & Nepos Corn. in eius vita. Cicero in Catone.*

DLVIII. Consul cum L. Valerio Flacco, quo auctore Romam è Sabinis comigrarat. In hoc magistratu totam citeriorem Hispaniam quæ rebellauerat, pacauit, bello ab Emporiis inchoato, adiuuante P. Manlio prætore. Matronis cultum repetẽtibus, Oppia lege ademptum, restitit. *Plutar. Liuius 33. Annal. Nepos, alij.* G

DLIX. Hoc anno pro consule ex eadem prouincia de Senatus sententia triumphauit. *Fasti Capitolini, Appian. Ibericis, Frontinus, Florus, & Zonaras.*

DLXII. Legatus, vt alij, Trib. militum, Manij Acilii Glabrionis Consulis. *Auctor hic de viris illustribus.*

DLXIX. Aetatis XLIX. Censor grauissimus cũ H L. Valerio Flacco rursum. L. Flamininũ, Titi fratrem Senatu mouit, & in ærarium redegit. Luxuriã hominũ repressit, q̃ incipiebat pullulare. In quo honore quod tam seuere præfuisset *Censorius* est appellatus. *Liuius 39. lib. ab V. C. Plutarch. in Cat. Capitolini Lapp. Val. Max. li. 2. ca. 4. & li. 4. cap. 5. Corn. Nepos & Cicero in Bruto & Catone.* I

DC. Octogenarius iam Seruiũ Sulpitium Galbã qui Lusitanos Prætor diripuit, vehemẽti oratione accusauit. *Liuius lib. 39. Plutarch. & Auctor noster de viris illustribus.*

DCIIII. Initio tertii belli Punici Karthaginẽ noua molientẽ delendã cẽset, certatq; in ea sẽtentia de Reip. salute & cõmodo cũ Scipione Nasica, qui seruandã vrbẽ censebat ne otio in K luxũ iuuẽtus Romana dilaberetur. Peruicit tamen sentẽtia Catonis. *Liuius, Flor', Auctor hic de viris ill.*

DCV. Hoc anno mortuũ suspicor, octoginta quinq; annos natũ: *Cicero de claris Orator. lib. & Plinius li. 9. Natur. hist. Plutarchus* vero & *Liuius* nonagenario maiorẽ faciunt, sed falluntur: pace eorum dixerim.

IN CLAVD. NERONEM. 48 L

Si coniungere Annibali copias potuisset] Reposui quod non solum in m. ss. o. est, verum etiam antiq. Paris. & Colon. suadente & ratione, ne eadem res inutiliter repetatur.

Delectis] Sic hactenus editi, quos mihi videre contigit m. ss. *electis.* Scribe *dilectis* tertia vocali vt docet Festus li. IV. de verb. signific.

Et Metaurũ flumen] m. ss. *Metaurumq, fluuium* Modiol. *Methaurũ* scribit cum spiritu. Est autẽ fl. M in Vmbria non lõge ab opido Sena quã Senogalliã Plinius lib. 3. ca. 14. Nat. hist. appellat. Est vero à Gallis Senonib. vrbs cõdita, quos cõstat iuxta Adriaticũ mare sedes habuisse: auctor Polybius li. II. Vnde M. Tullius in Bruto hoc præliũ *Senense* vocat; *Ludis*, inquit, *Iuuentutis, quos Salinator Senensi prælio vouerat.* Infrà, pro *venerat* in antiq. scr, *inerat* melius.

Lucius Triumphans] Appellatur in Consularib. Fastis M. Liuius Salinator II. Consul cũ C. Claudio Nerone. Tametsi vero Neronis opera & industria victoria parta erat; quia in prouincia Salinatoris,

A natoris, illi triumphũ à Senatu decretum libẽs volensq; reliquit. M. igitur Liuiũ quadrigis vrbẽ inuectũ milites sequebãtur: Claudius equo sine militib. ingrediebatur. T. Liuius li. XXVII. Val. Max. li. 5. ca. 1. Horatius quoq; li. IV. Oda. 4. vt poëtarũ suauitas hæc temperet.

Quid debeas ô Roma Neronibus,
Testis Metaurum flumen, & Asdrubal
Deuictus, & pulcer fugatis
Ille dies Latio tenebris.

B Sequitur ad extrem.

Nil Claudiæ non perficient manus,
Quas & benigno numine Iupiter
Defendit, & curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

IN SCIPIONEM AFRICANVM. 49

Ex virtutib. cognom.] agnom. alij m. ss. *ex virtute Africanus dictus*, primus vero à deuicta prouincia nomen retulit. Et mox: *filius creditus*: deinde: C *matri ipsi.*

Nocte eunte] euntẽ Paris. m. ss. *nocte eunte latrauerunt.* Varronẽ etiam *Allatro* cum dandi casu côiunxisse scio.

Mentẽ accepisset] *acciperet* ijdẽ melius: & mox *Reliquos* nõ *Reliquias*, vt *iuuenes* ἀπὸ κοινοῦ intelligas.

Adspectum] *conspectum* Colon. & *accurrebatur* Mediol.

Ac sponsor restitui iussit] Bene habet lectio: sit tamẽ nescio quomodo, vt non calamo solũ sed & typis D scripti codd. antiqui constanter legant: *patriq; eius sponsor astitit.* Sponsi & Plutarchus & Liuius meminere, hic *Albucium*; ille *Luceiũ* Celtiberorũ principem nominat; Val. Max. *Indibilem*. li. 4. ca. 3.

Masinissa] Scriptura vulg. In Sallustii m. ss. varie pingi obseruaui, alii *Massinisã*, alii *Masinisam*, quidam *Maxinissam*, quod x. tantundẽ valeat. Scribo *Massanissa*. Syphax autem Massæsulorum rex fuit, tenuit tamen Mauritaniã. eam quæ noua dicta est, à Mulucha ad Ampsagã flumen vetus à fre- E to ad Muluchã protenderetur, quæ Bocchi imperio paruit, cuius in Druso mentio.

Asdrubalis & Syphacis] *Annibalis & Syphacis* quidã codd. quod ideo immutarũt quidam, quod anno IↃXLVI. Asdrubalem fratrem Annibalis capite truncatum vidissent. At hic alius Asdrubal, qui filiam Syphaci vxorem dederat, qua caussa hic Scipionis amicitiæ nunciũ remisit: mox *prorrupit*, alij *prærupit*. vtraq; castra à vno die Scipio incẽ- F dit & deleuit: cæsa flammisq; absũpta ad XL. millia hominum: capti supra sex millia.

A Petilio Actæo] Locus mendosus. vidit id ante nos Lycosthenes, ne quẽ sua laude fraudemus. Corrige *A Petilijs ac Næuio*. Scide n. membraneę nihil hic nos adiuuerunt, corruptæ & ipsæ legẽtes *A Petilio Ateio*. Paris. *à Petilio Alteio*. Vascos. *A Pet. Teo*. Liuius vero 38. Annali & Agell. li. 4. c. 10. Attic. lucubrationũ ex Val. Antiate bis accusatum fuisse referunt. O iniquã sortẽ bene de R. P. merẽtium! quã & expectare & experiri solent, qui scriptis in vulgus editis prodesse studẽt quã plurimis, dum quisq; de aliorũ laborib. temere pronunciat, vellicat, pro nihilo ducit: ipse silentio inscientiam suã caute tegens. Præstet alioqui maiora: aut si id G non potest, aliorum conatus cur ingratè traducit? Mirũ profectò, vt ad rem redeam & Porcium Catonẽ grauissimũ alioqui censorem, Scipioni Africano tam infestũ fuisse: quib. narrandis à Liuio diuersus abit Nepos Cornelius in vita Catonis, quod libri secundi de viris illustrib. fragmentum reliquum est. Ceterum, ne quẽ offendat, *Petilliis* liquida geminata scripsi ex consuetudine Græca, Appiani in Syriaca, Plutarchi in Catone & Apophthegmatis. H

Quasi bonum factum] In m. ss. compendio scriptum erat, *qm.* quod fort. valet *quoniam*. alter cod. *quare*. Ego vero vtrumq; abiudico, tamquã glossarion, ab iis adiectũ, qui hanc formulam hactenus ignorarunt. Est n. bene precantis, in iudiciis vsurpari solita, & Edictis fere boni ominis caussa proponebatur. Sueton. in Cæsare, cap. LXXX. *Peregrinis in Senatum adlectis, libellus propositus est: Bonum factum, ne quis Senatori nouo Curiam monstrare velit.* In Vitellio ca. XIV. *Bonum factum, ne, Vitellius* I *Germanicus intra eundem Calendarũ diem vsquam esset.* Vbi *fatum* quidam legunt, quod de Genethliacis & Chaldæis sermo sit: non probo. Plautus quoque Pœnulo:

Bonum factum'st, edicta vt seruetis mea,

Et: *Bonũ Hercle factũ, pro se quisq; vt meminerit.*

Eodem pertinet illud Tertulliani:

O edictũ cui adscribi non poterit, Bonum factũ.

Fuit cum leg. putarem *Bonum faustum*, vt *purus putus, vtor fruor, velit nolit, factis dictis, terra mari,* K similiaq; infinita sine copula efferimus. Est n. formula bene precandi & auspicãdi aliquid, *Quod felix, seu bonum, faustumq; sit Reip.* &c. Sueton. in Octauiano cap. 58. & in Nerone capite 37. *Quod bene vertat* &c.

Concessit] Liternum. Ruri enim à strepitu vulgi viuere maluit.

IN LIVIVM SALINATOREM. 50.

Deinde ex inuidia] in m. ss. erat, *tamen*, vnde *tã-* L *dem* scrib. vidi, quòd error ille ex compendiis litterarum sit natus, & *Illyricis* non *Illyriis* quidam, vt in m. ss. fere *Philippii campi* pro *Philippicis*, vt infrà in M. Bruto admonui.

Amicitiam cum eo iniunxit] Syncera lectio m. ss. *iunxit*. *iniungere* enim aliud significat. Exemplũ, me Hercle, memorabile, quod vtinam imitarentur nostri Principes in R. P. administranda. Vide Plutarchum in Politicis de his præcipientem Traiano discipulo. *Simile* de P. Popillio apud Iustinum lib. M XXXIV. quem C. Popillium vocat Liuius.

Et de victo Asdrub.] *victo* addidi auctoritate lib. vett. alii *& victo Asdrub.* mox: *stipendiis priuauit* iidem. Suetonius in Tiberio init. refert vniuersas tribus leuitatis notatas in Censura Liuii.

IN QVINCTIVM FLAMININVM.

Flaminii qui apud] Quæ parenthesi inclusi non huc pertinent, adeoque inculcata esse ab aliquo credo. Si id non impetro, non possum ab errore vindicare auctorem. *Flamininus* enim quo de hic agitur, è gente Quinctia patricia fuit,

A cuius *Flaminini* cognomen est, C. vero *Flaminius* è Flaminia plebeia. Hoc amplius, quidam codex male Q prænomen adſcripſerat, officioſe nimis, cum *Cay* fuerit eius, qui ad Traſimenum interfectus eſt.

Caropis] Varie ſcribitur in antiq. lib. *Charopa* m.ſſ. prima inflexione, alii *Charopes* & *Carope*, Gryphius *Charopis* per aſpirat. Aſſentior Vaſcoſano, qui *Caropi* excudit ſecunda declinat. Plutarchus enim ſic, niſi me fallit memoria, appellat.

B Nec mirum in peregrinis ita variatum, cum in domeſticis & Romanis nominibus ita libri pugnent.

Pecunia multatum] *mulctatum* codd. paullo vetuſtiores. Tu ſcribe *mulcatum*: quæ vox, vt pleræque raræ & elegantes, à bonis libris hactenus exſulat: Reponatur & in integrum reſtituatur, in Terentio, Cicerone, Liuio, Nepote ceteriſque ab aliis repoſita.

Liberos etiam Græcos] Longe aliter ſcripti libri:

C *Ludos Iunonis Samia* (alii *Iunoni Sa.* Mediol.) *Liberos eſſe Græcos.* Vnde amicus quidam meus f. *Ludos Iunoni Samia, Liberos etiam Græcos Nemea per præc. pronunciauit.* Bis Græciæ reddidit libertatem ſiue duobus locis Flamininus, ludis Iſthmiis, & Nemeæ, qui genitiuus loci eſt. Liuius 33. & 34. Annali Argis exhibitos ludos ait. Plutarchus in Flaminino in Iſthmiis exhibitos ludos refert. Quattuor vero Græciæ certamina à Pindaro aliiſque decantata, quæ illi ἀγῶνας vocant, Iſthmia,

D Pythia, Nemea, Olympia. Extremo cap. hæc neſcio vnde in m.ſſ. addita: *Idem poſtea proconſul Philippum bellum renouãtem, & cum eo Thracas, Macedones, Illyrios, multaſque gentes partium ipſius, bello ſubegit.* quæ cum prioribus gemina eſſe videntur.

IN FVLVIVM NOBILIOREM. 52

E *Marcus Ful. Nobil.*] Prænomen in vulgatis corruptum. *Quinctus* enim appellabatur, vt præpoſtere extremo cap. *Marcus Ennius:* Tantum ſibi audaces illi emendatores permiſerunt. Quinctus Nobil. fili⁹ eius dict⁹, auctor Cicero in Bruto.

Prætor Hiſpanos ſuperauit] Ita emendaui Sigonio auctore. In Mediol. perantiquo cod. *Conſul* afuit. In m.ſſ quoque longe aliud ſcriptum erat: partim, *Conſul, Ettanos, Vritanoſque.* partim *Surnitanoſque*, alius *Suritanoſque.* Pariſ. vero & Mediol.

F *Orethanoſque.* & mox: *introiuit.* Colo. *Octanoſque.* Monſtra verborum, de quibus nihil dum comperi, aliâs fortaſſe ex hoc labyrintho nos extricabimus. Vulgata lectio *Conſul Aetolos Ambraciotaſque ſuperauit.* quomodo proximo verſu leg. monuerunt libri calamo exarati. *Conſul Aetolos qui &c.* pro quo tamen Pariſ. & Colon. *Conatheos* habebant corrupta voce ex *Con. Achæos.* Et aliquanto pôſt, *Romanis adfuerant* lege ex m.ſſ. vt proxime in Manlio Vulſone: Phraſis auctori noſtro familiaris.

Tantum ſignis] Vulg. *tamen.* m.ſſ. *tum* præferunt. Agripp. exemplar *Tm.* vnde *tantum* ſcribo: ex Notis rurſum natum mendum. Ennii prænomẽ in m.ſſ. afuit. in Pariſ. & Colon. *Quinctus Ennius* diſerte. Ceterum Q. Ennius, poëta ille inſignis, naſcente lingua Latina, poſt Liuium Andronicum fuit, cuius ſcripta intercidiſſe dolent omnes. Cicero Tuſcul. prima princip. *Cato obiecit vt probrum Marco Nobiliori, quod is in prouinciam poëtas duxiſſet. Duxerat autem Conſul in Aetoliam, vt ſcimus, Ennium.* Quæ tamen pugnãt cum iis quæ de Porcio Catone dixit Auctor noſter cap. 47. Idem pro Archia poëta: *Iam vero ille, qui cum Aetolis Ennio comite bellauit Fuluius, non dubitauit Martis manubias Muſis conſecrare.* Et in Bruto: *Dicunt etiam Qu. Nobiliorem M. filium iam patrio inſtituto deditum fuiſſe ſtudio litterarum: qui etiam Q. Ennium, qui cum patre eius in Aetolia militauerat, ciuitate donauit, cum Triumvir Coloniam deduxiſſet.* Plinius li. xxxv. Nat. hiſt. *Zeuxis fecit figulina opera, quæ ſola in Ambracia relicta ſunt, cum inde Muſas Fuluius Nobilior transferret.* Hæc ideo copioſius, vt *Aetolos* leg. ex antiq. ſcidis confirmem, non *Achæos.*

(Right margin, from the line "ex Notis rurſum natum mendum" onward: G; H at "ſter cap. 47."; I at "Hæc ideo copioſius".)

IN SCIP. ASIATICVM. 53

Sipylum montem] *Siphylum* alii. Pugna facta circa Sipylum montem ad Magneſiam Aſiæ vrbẽ. Liuius, Eutropius, Nepos, alii. m.ſſ. deinde, *artus hoſtium* dicunt hebetatos non *arcus.* Pôſt non multò m.ſſ. plenius legunt: *regni relicti parte priuauit, hinc Aſiaticus dictus. Hic cum Boiorum gẽte conflixit, in quo prælio xx. hoſtium milia interemit* (alius *interfecit* habet) *Poſt reus pec.* Sed vereor ne ad Scipionem Naſicam ſit referendum, qui cum Boiis pugnauit. Rurſus infrà: *Gracchus pater Trib. plebei inimicus eius.* Eximiè. Memorabile profecto Tib. Semproniũ Gracchum patrem Gracchorũ, in cauſſa publica priuatas inimicitias depoſuiſſe: Alienum enim à Reip. dignitate videri aiebat Imperatorem pop. Rom. triumphatorem in carcerem duci, in quem hoſtium duces victos coniciſſet. Teſtis auctor noſter cap. 57. & Liuius 38. Annali extrem. Agellius lib. VII. cap. vndeuiceſimo & Val. lib. 4. cap. 1. Tametſi hic pro *Lucio* nõ *Publio Scipione*, Tib. Gracchum interceſſiſſe nobiſcum ſentiat, vt & Valerius Antias. Ille vero cum Liuio ſcribat pro *Publio Africano* non pro *Lucio Aſiatico*, cum quo tamen inimicitiæ intercedebant, hæc geſſiſſe: vel Pub. Corn. Africanum pro fratre L. Aſiatico rogaſſe Tribunos, verbaque feciſſe: intercedente tandem Tib. Sempronio, cui tamen cum Publio Scipione inimicitiæ erant. Liuius hoc ſenſu: pro P. Scipione & frater Aſiaticus prædes poſtulatus ſe in iudicio ſiſtit, excuſat: Tandem Tribunis appellatis intercedit Gracchus, licet inimicus Publii grauis ob pleraſque in Rep. diſſenſiones eſſet: iurauitque in amicitiam eius.

(Right margin: K at "multò m.ſſ. plenius legunt"; L at "Imperatorem pop. Rom."; M at "fratre L. Aſiatico".)

IN ANTIOCHVM. 54

Specie Lyſimachiæ] v. l. *in ſpecie.* alii, *in ſpem.* Ex compendiis nata varietas: &, *nimius opum fid.*

Aduentu

A *Aduentu Attilij*] m.ſſ. *Acinij* proxime veritatē & Capitolinas tabulas, quæ *Manium Acilium Glabrionem* nuncupant, vt in Cenſorio diximus.

Nauali prælio] Inciſum hoc male in vulg. interpungitur, leguntque: *in Aſiam refugit nauali prælio*: neque enim hæc cum illis cohærere debent.

A ſodalibus] *Sodales* proprie in rebus leuioribus & fere in conuiuijs & compotationibus. Quidam inde deducunt, quaſi ſimul edales, vel
B quod ſederent ſimul in menſa vel vna eſſent; vel quod è ſuo datis veſci ſolerent. Cicer. *Epulabar modice cum ſodalibus.* Catullus:

Mei ſodales quærunt in triuio vocationes.

Græce ἑταῖροι dicuntur, Caius l. vltim. D. de collegijs illicitis: Hinc *Syſſitia* erant apud Lacedæmonios à Lycurgo inſtituta hoc eſt comiſſationes & ſocialia conuiuia, teſte Plutarcho, & Strabone libro x. At quod Offutius I.C. ait *Pulſare* eſſe ſine dolore, *Verberare* cum dolore, claudicat.

C

IN MANLIVM VVLSONEM. 55

Vulſo] m.ſſ. & Romana marmora ſcribunt non *Volſo*, ijdem tamen libri, *Caium Manilium Vulſonem* vocant. moxque *cupidine triumphandi bellum Piſidijs* &c. præferunt.

Regis Orgiagōtis] Vetus lectio excuſorum libb. *Oriaguntis*. Plutarchus alijque *Origontem*, T. Liui-
D us *Oriſgontem* nominat, vidi qui *Ortiagontis*. Vxor apud Plutarchum de claris mulieribus *Chiomara* appellatur, & raptor ibidem Tribunus militum eſt, non Centurio.

Adulteram centurionem] Sic in vulg. *Cēturio* ἀπὸ κοινοῦ repetitur. In m.ſſ. o. afuit. Recte.

IN AIMILIVM PAVLL. MACED. 56.

E *Adeptus erat*] *egerat* m.ſſ. Nihil tamen demuto. *Paullus* autem duplici liquida ſcribo monente Scauro veteri Gramm.

De Ligurib. triūph.] De quo ſic Velleius Paterc. lib. poſter. *Qui Prætor & Conſul triumphauerat* forte mendum; pro *qui priore conſulatu triumph.* Infrà *publice poſuit*, malim *propoſuit*.

Apud Samothracas] Pariſ. non numero multitudinis legit *Samothracam*. m.ſſ. partim *Samo-*
F *thracas Deos cepit*, partim *Samothracas decepit* præferunt, & relatiuum *quem victum*, abeſt.

Sua eſſet cal.] m.ſ. vnus eximiè *ſua calamitate erat depulſum*.

Ob huius licentiam] Sic vulgati paullulum modo vetuſtiores, quæ lectio cum Colinæum offendiſſet, *abſtinentiam* mutauit. Nos *continentiam* in calamo exaratis repperimus, quare nihil cauſſæ viſum eſt, cur non eos potius quam vulgatos ſequeremur. Eſt enim *Continentia* virtus, qua quis ab alienis temperat: nihil quærit, cupit, appetit amplius. Hanc in duce plurimum commendat Cicero in Maniliana, & II. offic. *Laudat* inquit *Africanum Panætius quod fuerit abſtinens*: Poſt G
non longe: *Nulla re conciliare facilius beneuolentiam multitudinis poſſunt ii, qui R.P. præſunt, quam abſtinentia & continentia.* Sic alibi ſæpius. Corn. Nepos in vita Attici. *Non intemperanter concupiſcere, quod à pluribus videas, continentis debet duci: & potius diligentia quam prælio parare, non mediocris eſt induſtriæ.* Plutarchus autem Æmilium pecuniarum minime ſtudioſum fuiſſe diſerte ſcribit, & hæreditatis parum habuiſſe. Si quis tamen
Licentiam prodigalitatem ſignificare exemplis H
doceat, facile patiar ita legi: ſed cur addit, *paupertatem* an pauper prodigus eſſe poſſit? qui nihil quod det habet? Incontinentes & oculos & manus habuerunt, qui *continentiam* hic, quam aut nō intelligebant, aut non ſeruabant, contaminarunt, ſubieceruntque licenter nimis *licentiam*. Faceſſant corruptores illi. Memini ego, Io. Oliuario viro diſertiſſ. hanc meam emendationem vehemēter probatam, cuius vel ſingulare iudicium atque
doctrina inſtar omnium erat futurum. I

IN TIB. SEMPRON. GRACCHVM. 57.

Tiberius] prænomen eſt nō *Titus* auctoribus lib. antiq. & Capitolinis Faſtis. Natus error quod *Ti.* compendio ſcriberetur.

Prætor Galliā domuit, Conſul Hiſpaniam, altero
Conſulatu Sardiniam: tantumq; capt.] Ita vulgati K
omn. quos quidem videre contigit, nec variant m.ſſ. Repugnat hiſtoriæ veritas: Ordinem perturbatum ſic reſtituere tentabam, neſcio an feliciter: *Prætor* [a] *Hiſpaniā obtinuit, & altero* [b] *Conſulatu Sardiniam, quam* [c] *primum conſul domuerat: tantumque captiuorū adduxerat*, & cetera. m.ſſ. [d] iidē addebāt, *tantū q; numerū captiu.*

[a] DLXXIII. [b] DXC. [c] DLXXVI. [d] DLXXVII.

Sardi venales] Vide Plutarchum in Problem. &
Eraſmi Chiliades Adagiorum. Libet autem ex L
Sex. Pompeij lib. XVII. de verb. ſignif. adſcribere locum antehac mutilum: nunc à Ioſ. Scaligero, Iulii F. diuino ingenio integrum factum. *Sardi venales, hoc eſt, alius alio nequior. Ex hoc natum prouerbium videtur, quod ludis Capitolinis, qui fiunt à vicanis prætextatis, auctio Veientium fieri ſolet, in qua nouiſſimus is, qui omnium deterrimus, producitur à præcone in medium ſenex, cum toga prætexta, bullaq; aurea: quo cultu reges ſoliti ſunt eſſe Etruſcorū, qui Sardi appellātur, quia Etruſca gēs orta eſt Sar-*
dibus ex Lydia. Tyrrenus enim inde profectus cum M
magna manu eorum occupauit eam partē Italiæ quæ nunc vocatur Etruria. At Sinnius Capito ait Tib. Gracchum Conſulem, collegam P. Valerij Faltonis Sardiniam Corſicamque ſubegiſſe: nec prædæ quidquam aliud, quam mancipia captum, quorum viliſſima multitudo fuerit. Huc Cicero alluſit epiſtola ad Fabium Gallum li. VII. epiſtolar. ad Famil. *Habes Sardos venales alium alio nequiorem.* Quo modo fere *Syros venales* explicat Cæſar apud Ciceronem II. de Oratore. Verum fallitur Capito, qui Faltonem Sempronii noſtri collegam

A facit: Hi enim anno V.DXV. Coss. fuere, quorum & Tacitus lib. III. hist. meminit. Lubricus error, hinc forte natus quod eo anno ab illo Graccho Sardi sint debellati, teste Zonara. Sed demus alienis erratis veniam, vt nostris impetremus.

Qui rust. t. occuparent] *occuparant* repone ex vett. lib. nisi *quod* legere mauis.

Cum eum duo class. condemn.] Mediol. *cum Claudium condemn.* ἀπὸ κοινοῦ.

B IN SCIP. ÆMILIANVM. 58

A Scipione Africano] non patre sed filio valetudinario. nam Africanus maior huic auus fuit ex adoptione filii. Hic enim apud Ciceronem in Somnio ait, sibi Africanum auum magis ex imagine, quam ex ipso notum fuisse. Vide L. Ann. Senecam lib. II. cap. XV.

In Hispania] alii accusandi casu *Hispaniam*, nō rectè. Mox *Muros hostiles* antiq. libri edunt.

C *Primus ascendit*] m. ss. alter aperte, *escendit*, quomodo Corn. Fronto Gram. in littera E Latine etiam dici ex Sallustii Iugurth. docuit. Vnde antiquos admodum aut ex antiquiss. descriptos colligo codices nostros.

Sub M' Manlio] Ita restitui. Male vul. *Tito Manilio* m. ss. *Mallio*: excusi antiq. Paris. & Colon. *Manlio*, Mediol. vero, *cum Tito Manlio*. Fuit autem L. Marcii Censorini collega, anno DCIII. M'. Manilius. Sic n. Fasti Capitolini, Ci-
D cero VI. de Republ. & lib. XII. ad Attic. & Appianus nominant.

Corona obsid. aurea] Postrema vox ope vett. codd. accreuit. De Coronis vide supra in Decio & Agell. quincto.

Hinc Numantinus dictus. Caio Lælio] m. ss. vno consensu. *Hic Numantinus Panætio philosopho plurimum vsus.* non malè. Vtroque enim familiariter vsum non difficile mihi esset ex Ciceronis Lucullo & VI. de Rep. & Plutarchi non solum vi-
E tis, sed & Ethicis scriptis comprobare. Sic ille I. Offic. *Panætius auditorem Africanum, & familiarem suum solitum ait dicere: vt equos propter crebras &c.* Post: *In C. Lælio multa hilaritas: in eius familiari Scipione ambitio maior.* Horatius lib. II. Eclog. I.

Virtus Scipiadæ, & mitis sapientia Læli.

Ausonius Paullino:

Nos documenta magis felicia, qualia magnus
Scipio, longæuiq; dedit sapientia Læli.

F Post aliquantò: *superbe Gracchum casum videri,* non *occisum* habent scripti lib. Idem Cicero II. Offic. *Ti. Gracchus P. F. tamdiu laudabitur, dum memoria rerum Romanarum manebit: at eius filii nec viui probabantur bonis, & mortui nomen obtinent iure cæsorum.* Vbi codd. nostri m. ss. *numerum obtinent*, legunt. Et *quos ego sub corona vendidi*, ἐμφατικῶς. Cæsar 3. bell. Gall. *Omni Senatu necato, reliquos sub corona vendidit.* Vidend. Agell. Noct. Attic. 7. 4.

Censor Nummius] Exprimam lectionem scriptam, vt liberum suum cuique sit iudicium & censura integra. *Censore Nummio collega seniore. Nummio* vero perpetuo scribit per N. forte, ex soni affinitate. G

Vt XXXII. *libras argenti, duas & semilibram auri reliqu.*] Medi. *relinqueret.* m. ss. hic euariant: *vt* XXXII. *libras, & semis libram auri reliq.* alii: *vt* XXXII *libras, & selibram auri reliquerit.* in quibus hæ voces, *argenti duas* superfluunt. Plinius tamen librarum argenti meminit lib. 33. cap. II. Nat. hist.

IN C. HOSTILIVM MANCINVM. 59. H

Caii prænomen fecimus, tametsi libri quidam *Aulum* appellent, & Plinius *Lucium*. In Mediol. erat *Tullus* prænomen regis Rom. III. sed facessant somnia.

Prætor aduersum Numantinos] Prima vox afuit in m. ss. nos *Consul* reposuimus ex Val. Max. Floro abbreuiatore, Obsequente, ceterisque qui Consulem diserte nominant. Fuit autem Consul I anno DCXVI. Prætor vero DLXXIII. quare nescio quo illud extremo hoc cap. pertineat.

Præturam postea consecutus est.] Vox autem, quam se ignorare fingit, dæmonis ludibrium est *Mane Mancine*: testibus iisdem, quos iam nominaui.

Inde solit. petit] m. ss. *& solitud. petiit*, vt infrà paullò: *rem ad suos referunt* habent, *& ad suos def.*

Pater puellæ] vox *puellæ* abest in m. ss. & *nuptum* non nemo legit. Mox aliter distinguunt m. ss. *Eo* K *die Numantinis forte sollemni; nuptum filias locabāt.*

Viginti millia] *triginta* M. Abbreuiator Liuii lib. 55. Mendum ex numeris natum, dum his XXX. deminuti X: aut ad XX. adiecti.

Num. deditus nec receptus] m. ss. aliter. *Num. redditus nec repetitus à genero in castra ductus.*

IN L. MVMMIVM ACHAICVM. 60. L

Monui antè in m. ss. fere o. *Nummius* per N. scribi, forte ex soni in liquidis cognatione. *deuicta* melius est in iisdem quam *deleta*, & τὸ *Consul* accreuit.

Duce Dieo] Sic scribendum. Pausanias enim in Achaicis, Διαιὸς ὁ Κριτόλαυ διάδοχος: tametsi libri antiq. varient, in quibus est *Dineo* pro *Dieo*, a in n migrante. Vnde Parisinus fecerat *Clineo*, quod c & l in d sæpe commutetur: & contrà. Vulgati ineptissime *Dioneo*. M

Ipse veneno interiit] Sic emendo, partim ab ingenio, partim ex libror. vestigiis odoratus veram scripturam: nam illud *excepto* afuit. Emendator quidam, vel corruptor potius ex *veneno* fecit *nemo*, &, quod necessarium videbatur, adiecit *excepto*: vt breuiter dicam, excepto cerebro, cetera sanus.

IN METELLVM MACEDON. 61.

Qui & Andriscus] m. ss. *Andariscus*, vel *Andricus*. nihil muto.

Trium-

A *Triumphandos*] patiendi significatione, vt Prudentius Christian. Pindarus in Αμαρτιγενεία.

quanto ferrata satellite ductor
Bella gerit: quanta victos ditione triumphat?

Tertio post duas repulsas] Superat *tertio* ex m. ss. nisi forte alius à secundo numerus est in sciolorũ Arithmetica: credo supra adscriptam vocem, pòst, vt fit, seriem orationis inuasisse, & vi locum renuisse. *Arbactos* in m. ss. *domuit*: in vulgatis *Arbachos*.

B *Apud Contrebiam*] Ita Colinæus, quam lectionem retineo. Sic enim L. Annæus Seneca, Velleius Paterculus & Frontinus opidum appellant. Valerius Max. *Trebiam* plerumque *Cantabriam*, m. ss. *Cantabriæ* Mediol. Mox *propero consilio*, non *proprio* in antiq. libris: sed glossarium est illius, *subito*.

Treis consulares] Ita reposui ex m. ss. trib. Paris. & Mediol. Vulgati *Consules* faciunt, male, quod vel C vnus Paterculi locus volum. priore, qui hunc valde illustrat, docebit: *Quattuor filios sustulit: omneis adultæ ætatis vidit: omnes reliquit superstites & honoratissimos. Mortui eius lectum pro rostris sustulerunt quattuor filij: vnus Cõsularis & Censorius: alter Consularis, tertius Consul, quartus candidatus Cõsulatus, quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis feliciter de vita migrare, quam mori*. D. quoque Augustinus II. de Ciuit. Dei cap. XXIII. tametsi quinq; filios attribuat, Consulares omneis fuisse D ait, non Consules: bini enim quotannis, nec plures simul Consulatũ inibant. Plutarchus de Fortuna Rom. senem ait Cæcilium Metell. Macedonicum elatum à quatuor filijs Consularibus, qui nominati fuerunt. Q. Cęcilius Metellus Balearic[9], Consularis, triumphalis & Censorius. L. Cęcilius Metellus Delmaticus Consularis & triumphalis. M. Cæcilius Metellus Consularis. C. Cæcilius Metellus Caprarius, Prætorius. Nisi quod quidã M. Cæcilio Consule mortuum putent, alij sequẽti E anno. Sunt qui plures liberos numerant. Valeri[9] lib. VII. septem illi tribuit: viros quatruor, feminas treis. Plinius lib. VII. Natur. Historiæ cap. XIII., sex liberos reliquisse tradit, vndecim vero nepotes, nurus, &c. & cap. 44. *Quattuor filijs elatus rogo, vno prætore, tribus Consularibus, duobus triumphalibus, vno Censorio*. Quo loco, *vno prætorio* leg. ex Val. Max. Magna est igitur inter Metelli liberos dissẽsio. Illud non celabo lectorem, *elatus est*, scripsisse me, cùm vulg. *Latus* haberent, quod efferri fu- F nera proprie dicantur: quod si & pueri ignorent hodie, vapulant.

IN METELLVM NVMIDICVM. 62.

Nomen in m. ss. repperi. *Q. Fabius Cæcilius Metellus*.

Quia consul de Iugurtha rege Numidiæ] Hæc lectio à libris antiquis est. De Censura eius Cicero pro Sextio: *Q. Metellus Censor florentem hominẽ in populari ratione L. Saturninũ Censor notauit, &* *insititium Gracchum, contra vim multitudinis incitatæ, censu prohibuit*. Sic Valerius libro nono. Vulgati quidam *in censu* hic legunt, auferendi casu. G

Quinctium, qui se Tib.] Hunc à Val. Max. L. Equitium Firmo Piceno oriundum li. IX. cap. VII. de seditionibus, & XV. Rursus lib. III. ca. IIX. de constantia: A Cicer. in oratione pro Sextio, insititium Gracchum: Ab Annæo Seneca C. prænominari video. lib. 5. ca. 16. vt sit C. Quinctius Gracchus.

Claudia deinde rogatione] *Calidia* leg. siquidem H Q. Calidius Tribunus pl. legem hanc, qua in ciuitatem Numidicus restitueretur, tulit. Val. li. V. ca. II. de Gratitudine, Cicero pro Plãcio. & Claudij Patritij quamquam non omnes.

Metellæ sororis suæ virum] Sic leg. videri admonuit me Io. Oliuarius vir doctissimus quòd Metellarum sororum Numidici filios Lucullos, Seruilios, & Scipiones fuisse constet. Cicer. orationibus post reditũ. pro domo, p Sextio, & Plutar. Lucullo. Nec enim verisimile est sororis maritum I Metellum appellatum. Sed sororum Metelli mentio in eadem oratione Ciceronis pro Sextio.

Quod is olim suum iud. & leg. detrectarat] Sic vulgati L. vv. *quod is olim iudic. cõtra leg. detr.* Paris. quomodo excudendum curaui, quæ lectio non longe à libris antiq. recedit, & vetus est, nam Raph. Volaterranus, qui hunc libellum pæne in opere suo transcripsit, ita fere legit libro XVII. Exemplum Agrippin. *detrectaret* prefert. Intellige autem de laudatione pro funere. Fuit quum scribendum putarem *Metellum sororis suæ filium*. at *ex sorore nepotem* dixisset. Is autem esset P. Cornelius Scipio, K qui in Fastis dicitur Q. Cæcilius Metellus Pi[9] Scipio; erat n. à Pio, Numidici filio, adoptatus. Itaque hanc lectionẽ tuerer, nisi tempora refragarentur. quare priorem retineo.

IN METELLVM PIVM. 63. L

Q. Popedium Marsorum ducem] Sic in vv. libris est. *Silo Popedius* dicitur Velleio li. 2. & Floro lib. 76. In Mediol. & Gryphio erat *Q. Pompedium*, quomodo & Strabo li. quincto Geog. scribit Πομπαίδιος, apud Diodorum Siculum lib. 37. Πομπαίδιος cum diphthongo, *Pompædius* Verùm non ignoro Græcos nomina Ro. sæpe corrupisse scribendo, quod hodieque in Barbaris vocibus fieri ab exteris solet. Romanos autem barbaros à Græcis ap- M pellatos etiam in vulgus notum est. In editis diu hoc mendum insedit, vt Q. Pompeium scribant: sed ferri non potest Errori ansam præbuit, quantum conijcio, quod eo bello Martico, Italico, seu sociali *Cn. Pompeius Strabo*, pater Cn. Pompei magni, Consul cum C. Porcio Catone feliciter depugnarit.

Consul in Hispania] Non Consul, sed pro consule, anno postquam fuerat Consul quarto, DCLXXVII. *Hirtuleios fratres* non nemo appellat, quos alii *Herculeios*.

A *Adulescens in petit. Prat.*] Suspecta vox *Præturæ*, cum Prætoria ætas fuerit quadragesimus annus. Nam sacerdotia admodum adulescentibus committebantur: quod vel ex Iulio Cæsare clarum est apud Suetonium ca. XIII. Sed eodem plane modo loquitur de Cæsare Sallustius Catilin. *Catulus ex petitione Pontificatus odio incensus: quod extrema ætate maximis honoribus usus, ab adulescentulo Cæsare victus discesserat.* Atqui tum ædilitate functus, Præturam petebat Cæsar: & noster Pius
B biennio post factus est Consul: cum Scæuolæ interfecto Pōtif. M. anno DCLXXI. Pius successerit, idemque DCLXXIII. cum Sulla Consulatum gessit. Sic apud Corn. Nepotem Marcus Brutus quo tempore Cæsarem prætor, hoc est, quadragenarius interfecit non semel adulescens vocatur: in vita Attici. Illud autem quod proxime sequitur, *Consularibus viris*, magis etiam suspectam vocem *Præturæ*, reddit, nisi dicamus à Consularibus Præturam iterum ambiri solere, quòd ex historia Mā-
C cini probabile videri possit, qui Consularis iterū Prætor factus est, de quo sup. ca. LIX. Alteri id accidisse non memini: Prætorios vero, iterum Prætores fieri interdū solere scio, quod de Mario Gratidiano memoriæ proditum est ab Asconio Pediano in orat. Cicer. in toga candida. Exstat lex Genutia anno CCCCXI. lata, ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet &c. apud Liuium lib. 7. Certe locus iste diu nos torsit, mira-
D tusque sum Præturam post Consulatum peti: conabarque facere *Consularib. filijs*: quemadmodum *Patricios* dicimus. qui patribus id est, Senatoribus nati erant, non solum qui patrem ciere possent, essentque ingenui. Sed ipse mihi non satisfacio. libri scripti nihil opis tulerunt: lector consideret.

IN TIB. GRACCHVM. 64.

E *Gracchus* per aspirationem scripsi semper, Fl. Sosipatri auctoritatem secutus & Græcam consuetudinem, tametsi *Graccus* in antiq. sit vel à gerendo, vel à gracilitate, vt Gramma. q. deriuant.

Africani] *Scipionis* addit m. ss. Et *Quæstor Mācino in Hisp.* &c. Sic vulgo male interpunctum vidi. *putauit* quoque, inepte codd. quidam leg. *probauit*, vt in Hostilio Mancino videre licet. Paullus Orosius aliter narrat lib. 5. cap. 5. nisi fallit memoria. Cicero de Arusp. responsis. *Ti. Grac-*
F *cho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo Quæstor C. Mancini Consulis cum esset, interfuerat, & in eo fœdere improbando Senatus seueritas dolori & timori fuit, istaque res illum à grauitate Patrum desciscere coegit.*

Ne quis plus mille] Corrupte haud dubie. Corrige *plus quingenta*. Suspicor hinc natum mendū, quod notis numeros signarent antiquitus librarij cuius hodie vestigia exstāt in IↃ. & CIↃ. Quingēta enim omnes habēt. Appianus lib. Emphyl. 1. Plutarchus in Gracchis, & Velleius Paterc. li. 2. Florus tamen abbreuiator Liuij lib. 58. *decem* habet dumtaxat; & Siculus Flaccus in lib. de condit. agrorum ducenta male: Manauit error rursus è G
corruptis numerorum Notis.

Octauio collega intercedente, nouo ex. magistratū abrogauit] Sic lib. antiqq. vnus scr. *abdicauit*. falso. nam inseq. anno Tribunus pl. refici voluit Gracchus. Melius alii, *collega intercedenti*, dandi casu. Cicero de legib. *Tib. Gracchum nihil aliud perculit, nisi quod potestatem intercedendi collegæ abrogauit.*

Deinde tulit vt ea familia quæ de Att. hered.] Aliter in m. ss. nostris: *Dein legem tulit, vt ex ea pe-* H
cunia quæ de &c. præpostere collocatis præpositionibus. forte leg. *vt de ea familia quæ ex Attali*. Vide infra cap. 80. *Familia* enim I. C. illis veteribus vsitata vox, vt & in XII. Vlpianus enim tit. de verb. signif. duplicem facit, rerum & personarum. Rerum vt in legg. XII. Tabb. Significat enim bona & hereditates defuncti. Verba attuli, ne quærendo fatigareris.

I

PATERFAMILIAS. SI. INTESTATVS. MORITVR. CVI. SVVS. HERES. NEC. ESCIT. ADGNATVS. PROXIMVS. FAMILIAM. HABETO. SI. ADGNATVS. NEC. ESCIT. GENTILES. FAMILIAM. ERCISCVNTO.

Vnde Caius l. 1. D. famil. erciscundæ, actionem familiæ erciscūdæ proficisci ait à XII. Suet. Tranq. in Nerone cap. . *Familiam* ea signific. vsurpat ad- K
ditque *pecuniam* explicandi caussa. Suspicor igitur *Familiæ* potius quam *Pecuniæ* voce vsum in lege roganda Gracchum eloquentissimum, & verborum studiosiss. qui à Cornelia matre eductus cum fratre liberaliter, eloquentiam cum lacte nutricis imbiberat Cicero in Bruto & Oratore. Quinctil. lib. 1. Hic autem sensus est: legem promulgauit, vt iis qui Sempronia lege agrum acciperet deberet, pecunia, quæ regis Attali fuisset, diuideretur. Heredem autem reliquerat populum Rom. Attalus L
Pergami rex, Eumeni filius, paullo ante mortuus. Plutarch. in Gracchis βασιλικὰ χρήματα appellat, quæ hic *familia* est.

Aduersis auspicijs] Mediol. *aduersus auspicia*, quomodo in Scipione Nasica locutus est. Vide Obsequentem. Mox. *sequenti anno vellet* in m. ss. est, sed non videtur necessarium. Nam hoc est *prorogare* in seq. annum continuare. Cicero in Catilinam: *Tib. Gracchus, quod iterum Tribunus pl. fieri vellet occisus.* M

Segniterque cessante] Scipio iste Nasica priuatus hoc egit. Cicero 1 Offic. pro Plancio, & pro domo sua: *P. Scipionis factum statim P. Mucius Consul, qui in gerenda repub. putabatur fuisse segnior, multis Senatusconsultis non modo defendit, sed etiam ornauit.*

Qui saluam R. P. vellent] Formula est, qua ciuium euocatio fiebat ad Remp. iuuandam opprimendosque seditiosos. Seruius in Virgil. illud Æneid. VIII. versu .

Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit.

Et Ilio-

A Et Isiodorus lib.9.Etymolog.cap.3. Cicero verò orat.1. pro Cornelio apud Ascon. *At enim extremi ac difficillimi temporis vocem illam, C. Corneli, Consulem mittere coegisti, qui R.P. saluam esse vellent, vt ad legem accipiendam adessent.* Vidend. Cæsar lib.vi. belli Gall. & Valerius lib.iii. cap.ii.

Vespillo] *Vespilio*, in aliis est. Ceterum monet Iulius Obsequens extremo lib. prodigiorum neminem, qui magistratum collegæ ademerit, annum vixisse: exemplisq; declarat.

B *in Asiam*] Pergamum inquit Vall.lib.v.cap.3. In m.s.meo hæc eadem manu adscripta repperi. *Cum Comitiorũ die Gracchus seditiones populi accenderet, auctore Nasica inflammata nobilitas, fragmentis subselliorum plebem fugauit. Gracchus per gradus qui sunt super Calphurniũ fornicem, detracto amminiculo fugiens, ictus fragmento subsellii corruit, rursusq; assurgẽs alio ictu claua cerebro impacta occubuit. Duceti ea seditione interfecti, quorum corpora in Tiberim proiecta.*

C

IN C. GRACCHVM. 65

FRegellana] Mediol. *Fragellana*. m.ss.fere *Fregedana*. & pro *Triumuiros* habent *Tribunũ viros* vitiose. Sallust. Iugutth. *C. Gracchum triumuirum coloniis deducendis occidit Opimius.*

& C. Crassum] Mendum subest, nullum enim in antiq.l. *Crassi* vestigium. Parisinus cod. *C. Orosum*. Colon. *Corsum*: alii *C. Papirium Carbonem* nuncupant, & recte.

D *legibus suis abrogante*] Malim *obrogante*, vt hic m.ss.legunt, & inf. in Appuleio Saturnino. Quid sit autem *obrogare, abrogare, derogare*, &c. docebit te Vlpianus I.C.

Attilius praco] In m.ss longe aliud nomen, partim *Anicullius* partim *Anitullius*, qui Plutarcho *Anticyllius* est: *y*, autem vt, *u*, Gallicum pronunciari solitum Verrius Flaccus, ceteriq; litteratores tradidere.

E *quare accersitus*] Recte in m.s. *quare arcessitus*: illa enim vox siue cōiunctim, siue separatim scribatur, nihil interest: hæc verò propria est huius loci, & rei, qua de agitur. Vide supra in Fufetio.

dum à templo Diana desilit, talũ] vett.sic: *dum à templo Luna desilit, telum intorsit, ac Pontino amico*: pro quo vulg. *Pomponio*. Volaterr.lib.xvi. *Pontinium* quoque exscripsit.

P. Lectorio] In m.ss. *ac P. Latorio in p.s. resistens in locum Furriana peruenit.* Non placet. Recte verò P.Lætorium vocant: Valerius enim Max. F Pomponium & Lætorium agnoscit, lib.4.c.7. de amicitia.

à Septimuleio amico Gracc.] Omnes pene lib. variant m.s. *à Septimio Ateio amico Grac.* Parisin. *Septimio Attelo*. Colon. *Septimio Attilio*. Mediol. *Septimio Atello*. Vide Plin. lib xxxiii. Natur.hist. cap.iii. & Plutarchum in Gracchis.

IN LIVIVM DRVSVM. 66

ET *Tibi Rubrio*] In quib. *Rubrico* verum antiqq. librorum tantus consensus, vt pene religio sit ab iis discedere. Paris. *Remimio*, Colon. *Reminio*, m.ss.vero, *Vbi Remmio.* G

prater calum & canum] Qui *terram* hic scripsere, dicam audacter, venustatē orationis corrupere, & glossemata dederunt. quidam l. *prater calum & solum*, rectius.

Magulsam) *Magudulsam* lib.vett.

Domi sua sumsit) Agripp. excusus, *domũ suam sumsit* m.ss. verius *domi sua suppressit, redemt: eius occultam sperans.* vulg. *occulte.*

Philippo Consuli) Sic est in m.ss. quibus si vel H Dom.Machaneus, vel Philip. Poncherius vsi fuissent, non ita turpiter hic hallucinati essent. Fuere enim Consules, vt puto, anno DCLXII. post v.c.L. *Marcius Philippus & Sex. Iulius Casar.*

qua ille luxuria comprobans, morti iam detrudi se dicebat) Egregie hunc locum restitui, nisi fallor, è vestigiis m. ss. veram lectionem odoratus: in quibus repperi, *quem ille, luxuriam approbans (alii obprobans) iniuriam de turdis esse dicebat. Idem ex gratia nimia in inuid*, &c. vbi fortasse, *ad* I *quem ille* leg. videatur. Parisinus codex vetus, *qua illa luxuria exprobans, morti autem detur dixisse dicebat.* Si quis ductus litterarum sequatur, dicet me veram lectionem eruisse sensumque assecutum. Hoc enim vult. Cum multus è naribus sanguis efflueret exprobrasse Philippo Coss. Liuiũ, non à se, sed à turdis suffocatum esse: erat enim luxuriæ deditus. Turdos autem in deliciis ponũt popinæ artifices, vt Apicius & B. Platina lib. vi. Quisquis aliam lectionem inueniet, & cum stu- K diosis communicabit, pergratum R.P, litterariæ fecerit: nam quæ Interpp. de diuinatione, morte iam imminente & Cygnea cantione sunt commenti, meri λόγοι videntur.

Equites lecti) Aptior vetus lectio: *Equites in Senatum lecti latabantur, sed prateriti querebantur.* Eximie, Sunt enim, si animaduertas, quasi opposita: *gaudebant, dolebant: latari, queri: exultare, agre ferre.* Ergo in vulg. male desideratur comma. Infrà *in Albano monte: monte* ex an- L tiqq. redundat.

IN C. MARIVM PATREM. 67

CImbros in Gallia) Malim ex historiæ veritate, ita legi: *Teutones in Gallia a. A. S. Cimbros in Italia in c. C. vicit. Teutonas* vulg. m.ss. fere *Teutonos* quo modo & in Cæsaris Comm. Gallicis scriptum repperi. *Aquas Sextias* Colon. habet, & *campo Claudio* quidam: Gryphius *Caudio.* M Est enim ad Athesim Veronæ fluuium pugna facta. Plutarchus aliter appellat. In m.ss. nostris *Rhaudio* est, vt & Paterculus scribit. In Mediol. Paris. & Colon. *Sanidio*. Vtramque lectionem in Ann. Senecæ m.ss. repperit Vinetus.

sexies Consul) Sic scripsi, vt paulo ante, *septies Consul*, cum in quibus repperissem, *vsque ad sexies Consul.* rustice & barbare: quod rursum ex numerorum compendiis enatum mendum: forte legerunt, *vsque sexies Consul*, id est, assidue & ordine vel sic: *vsque ad* vi. *Consul.* pro sextum consulatum, quomodo melius alii

A habebant. In manuscr. verò, *vsque sextum Consulatum*.

IN MARIVM FILIVM. 68

F*ilius vigintiquinque annorum*) m. ff. codd. XXVII. quomodo & Appianus, veriorque ea lectio: immutassem igitur vulgatam, nisi & Liuiani breuiarii auctor lib. 86. ante vicesimum ætatis annum per vim creatum Consulem affirmaret: B Velleius verò XXVI. propius veritatem. Appianus autem non illius septies Consulis Marii filium, sed ex fratre nepotem facit.

sub dio) hoc est, sub cœlo. Ascond. Ped. Verr. III. Vide Festum lib. 4. *sub diuo* antiqu. scr. libri. Iupiter pro aere à veteribus vsurpatus. Horatius 1. Oda:

manet sub Ioue frigido
Venator, tenera coniugis immemor.

Post aliquanto: *Preneste confugit*, iidem lib. dixi C in Papirio Cursore cur sine diphthongo vrbem scripserim.

Lucretium Offellam) alii *Ofellam*, verum *Afellam* est in libris pene omn. vel *Affellam*. Græci tamen rerum Romanarum scriptores Ὀφέλλαν, vt Plutarch. in Sulla, & Appian. lib. 1. scribunt: & quidam lib. m. ff. quare nihil muto. Mox, pro, *cum omnia sapta intelligeret*, *omnia sapta intelligens*. iidem libri. Paullo aliter hæc Liuii abbreuiator; Marium nimirum cum Pontio Thelesino fugæ D comite stricto vtrimque gladio concurrisse, quem cum occidisset, saucium à seruo impetrasse, vt se occideret.

IN CORN. CINNAM. 69

R*empubl. cam*) m. ff. *rempublicam* duabus dictionibus, & mox pro *ferens*, *dedit* legunt. Collega autem Cinnæ Cn. Octauius.

vocatisque ad pileum seruis) Erat enim liberta- E tis insigne pileus, quem manumissi capitibus rasis induebant, teste Nonio Marc. Plautus Amphitruone extrema Scena 1.

quod ille faciat Iuppiter
Vt ego hic hodie raso capite caluus capiam pileum.

Vtitur Suetonius in Tiberio cap. 4. In Nerone cap. 57. & Sex. Aurelius Victor similiter in vita Neronis. Liuius libro 34. Annalium. *Prabuerunt speciem triumphi capitibus rasis, qui seruitute* F *exempti fuerant*. Videndus Plutarchus in Tito Flaminino, & Appianus in Mithradatico de Prusia loquens. Est apud me nummus æreus, in quo pilei forma apparet, cum hac inscriptione, LIBERTAS AVREA. Quin & Castorem & Pollucem Helenæ fratres pileatos olim fingebant, quasi Græciæ liberatores. Sext. tamen Pompeius iis tanquam Laconibus, quibus pilearis pugnare mos erat, attribui pileum putat.

Ancona) quidam *Ancone* absque diphthongo scribunt: m. ff. *Anchone*. Dicta autem à cubiti figura, qua iacet, auctor Mela l. 2. & Plinius lib. 3. cap. 13.

IN C. FIMBRIAM. 70 G

F*Lauium Fimbriam*, omneis pene libri quos vidi (vidi autem plurimos) paullo antiquiores appellant: adscribere igitur placuit assentientibus tabulis capitolinis.

sauissimus Q. C. satell.) In Paris. hæc afuerunt. In m. ff. *sauiss. mis quippe satelles*. Lictores enim & satellites crudeli fere & agresti sunt ingenio. mox *dimissus* male in Parisino abest. Thermus enim illi suffectus à L. Valerio Flacco, qui, Cinna iubente, Sullæ ad bellum Mithradaticum successit. H

idem Fimbria militia princeps) *Ibidem Fimbria militum pr.* est in antiquis, & mox *Pergami obsessus* non, *oppressus* quod probo.

IN VIRIATHVM. 71

V*Iriatus*) Vulgati: ego vero aspirationem extremæ syllabæ addidi, secutus libros nostros scriptos, & monumenta antiquitatis: secutus & Græcam consuetudinem. Appianus enim in bello Hispaniensi Οὐρίαθος scribit. Diodorus vero lib. I 52. fragmētorum Οὐρίαθος, vbi iustitia eius in prædæ partitione commemoratur. iidem libri melioris notæ, duplici nn *mercennarius*.

deinde alacritate victor) Coegit me lib. m. s. cōsensus vt *venator* reponerē: sic n. ad vnū omneis legebant: Typis vero scripti constanter, *vector*. De vectoribus autem nihil adhuc compertum habeo. Venatorem disertim & Ann. Seneca & K Florus in Liuii Epitoma 52. vocant. Verum, vt quod sentio dicam, vulgata lectio ferri potest, vt sit quasi gradatio. Primo miles mercennarius & gregarius: mox victor ab hoste sæpe rediit alacritate pugnandi: deinde latrociniis se exercuit, opesque comparauit: tandem & iustum duxit exercitum. Multos ex latronibus duces & Imperatores belli factos meminimus. Talis & Climax apud Epitomatum scriptores: *Ex pastore venator, ex venatore latro, ex latrone dux* L *exercitus*.

C. Nigidium) *C. Vetidium* reponit Lycosthenes ex Liuio, Orosio, & Eutropio. *Vnimanum* quoque lib. antiqui *Mumanum* & *Namanium* appellant, vitiose, ni fallor.

pacem a Popilio maluit) Locus haud dubie mendosus, quales cum in hoc auctore sustulerim plurimos, puto gramineam mihi coronam deberi, si non auream. Scripserat ille, *a pop. Rom.* factum est à corruptoribus *à Popilio*. O faci- M nus indignum: ergone quod libet, licet. Appianus nostram sententiam confirmat. Sic enim Latine loquitur: Græci enim libri ad manum non sunt: *Viriathus eruptione facta exercitum Q. Fabii Seruiliani proconsule fratris Cn. Seruilii Cæpionis Consulis ann. DCXII. fugauit: nec secunda fortuna elatus, cum honestam finiendi belli occasionem oblatam intelligeret, pacem his conditionibus petiit, vt ipse socius populi Romani esset: quique sectam suam secuti essent: quæ quisque haberet, teneret: quæ a populo Romano pax confirmata est.* Amicus quidam meus mendum od-

A dum ad iratus, pro *Pompilio*, libris manuscr. destitutus emendabat *Q. Quincto Fabio Seruiliano.* M enim Popilium Lænatem tertio pòst anno DCXIV. Consulem fuisse meminerat. Verùm non longius à vera scriptura abeamus. Idem error in Seneca historiarum manuscr. libro II. fuit: in quibus est *Pompilio* vel *Popilio* pro *Seruilio Cæpione.* qui Viriathum proditione interficiendum curauit. leg. enim ibi: *Sed a Seruilio violata victoria est.*

B *& cum alia dedisset & arma retinerentur)* In m. ss. *Et cum Italia decessisset & aurum peteretur.* Quam lectionem probarem, sed in Italia Viriathum fuisse non puto: Fecit hanc pacem Q. Fabius Seruilianus æquis conditionibus in Lusitania, cum Hispanias pro-consule administraret A.V.C. DCXII. Nec Viriathus bellum renouauit, sed Cæpio frater, & successor Seruiliani. DCXII. Cicero II. Officiorum. *Multo maiores opes Viriathus Lusitanus latro habuit, cui quidem*

C *etiam exercitus nostri, imperatoresque cesserunt: quem C. Lælius, is qui sapiens vsurpatur. Prætor fregit, & comminuit: ferocitatemque eius ita repressit, vt facile bellum reliquis traderet.*

Qui Viriathum humi depositum perimerent] Ergone conuenit, vt non nisi humi prostratus interficeretur? Apage sis cum illa lectione. Mediol. exemplar *humo*, vbi quidam aspirationem forte adiecit, cum *vino* repperisset: In quibusdam vidi *riuo.* Præstare ausim, & ex animi sen-

D tentia iurare, *vino depositum peremerunt*, germanam esse huius loci scripturam, quod à libris antiquis sit, & rei, qua de agitur propria. *Vino* enim *depositi* dicti, qui ita vino obruti, vt ratio ipsa sua sede deturbetur, neque pes, neque manus sa is suum officium faciat. Euclio ille Plautinus in Aulularia,

Vt me deponat vino eam affectat viam.

id est: hoc agit, vt me somno sepeliat ebrium factum. Nonius pro alienare exponit: forte, pro

E alienata & perturbata mente reddere. Ad. Turnebus tralationem ab oneribus deductam putat: Fortè eodem pertinet illud Curcul.

propino magnum poculum, ille ebibit:

Caput deponit, condormiscit.

Ceterum Appianus treis satellites fuisse scribit non duos. Idem & obdormientem interfectum ait: quare si quis ita legit *qui humi depos. peremerunt*, non *perimerent* non peccabit: auctorem enim quo se tueatur, habet Appianum.

F

IN ÆMIL. SCAVRVM. 72

CArbonarium negotium] *officium* lib. vett. & *carbonum* quidam. Audio & Pet. Ramum, Lutetiæ oratorem ceteroquin doctissimum & eloquentissimum, carbonario patre natum. Quod ideo retuli ne studiosus se ex infimis emergere posse diffidat, tametsi vilibus natus maioribus.

honores peteret] infinitè m. ss. *etere, facere.* & *eloquentes consultum*, malo *consultus.* Horat. lib. I. Oda XXXIV.

Parcus Deorum cultor & infrequens G

Insanientis dum Sapientiæ

Consultus erro.

Sub Oreste] Sic Fasti scribunt, *L. Aurelius Orestes*, qui cum M. Aimilio Lepido Consul fuit, anno V.C. DCXXVII m ss nostri *Horneste*, alii *Horeste*, & mox *Marsis* pro magis, vitiose profecto.

Corniculum meruit] Sic vulgati. *Corniculo meruit*, auferendi casu legit Sigonius lib. I. de antiquo iure prouinciarum: & in eam rem testem dat Suetonium in lib. de Illust. Grammaticis: *Orbilius*, inquit, *primo apparituram fecit magistratibus, deinde in Macedonia corniculo mox equo meruit.* Et *Cornicularium* Tribuni militaris ministrum fuisse idem acute cōiectat ex Valerii Max. lib. VI. cap. I. de pudicitia, & Frontini lib. 3. Strategem. Vide Asconium Pedian. Verrina III. Apud Liuium verò extr libro X. L. Papirius Cursor suos, ob rem fortiter gestam, captamque Aquiloniam & Cominium coronis aureis, torquibus, armillis & corniculis donat. Vnde aliud quid esse, colligere liceret, vulgatamque lect. defendere *Corniculum meruit.* H I

Prætor aduersus Iugurtham pugnauit, tamen] Sic Colinæus, in reliquis vulg. *pugnauit* recte abest. *Iugurtha enim belli moram redimebat*, inquit Sallustius m. ss. o. *Iugurthæ aduersus tandem*, vere: Nonnulli *auersus. Legatus Calpurnio* scripsi, Sallustio iubente, sic enim ait: *Calpurnius parato exercitu, legat sibi homines, factiosos: quorum auctoritate, quæ deliquisset, munita fore sperabat: in queis fuit Scaurus*, &c. Pòst paullo: *Vbi Iugurtha pecunia per legatos tentare, bellique quod administrabat, asperitatem ostendere cœpit, animus æger auaritia facile conuersus est. Ceterum socius & administer omnium consiliorum assumitur Scaurus: qui tametsi a principio plerisque ex factione eius corruptis, acerrime regem impugnauerat, tamen magnitudine pecuniæ à bono honestoque in prauum abstractus est.* Quæ ideo libentius adscripsi, quod *tandem* pro *tamen* legendum videatur, vt hoc loco Idem Sallustius disertè ait C. Memmium Trib. plebis populum rogasse vti L. Cassius, qui eo anno prætor erat, ad Iugurtham mitteretur, eumque interposita fide publica, Romam deduceret: quo facilius indicio regis, Scauri & reliquorum, quos pecuniæ captæ arcessebant, delicta patefierent. K L

P. Decium Prætorem] prænomen in Mediol. afuit, & pro, *in ius iret*, coniunctè erat, *inuiseret*, corrupte. M

Consul Ligures & Gantiscos] alii *Cauriscos.* manuscr. *Cauriscos.* In Volaterrano hi absunt, forte supra adscriptum glossema, quod finitimi sint Liguribus populi: post in textum per fas per nefas irrupit: Triumphi Capitolini de Liguribus tantum triumphasse Scaurum scribunt anno DCXXXVIII. post Rom. cond.

Censor viam Æmiliam] *viam*, à m. ss est, & lucem affert: *pontem Muluium* iidem scribunt per quintam vocalem, vt & in Sallustii libris scr. vidi. Quidam pontem Æmilium vocat: mox, *veterum* libri antiq.

A *Quasi socios &*] Valer.lib. III. cap. VII. aliam causam affert accusati Scauri.

Ad populum ait: Varius Sucronens] Sic vulg m. ss.o. *apud pop. ait Varius Veronensis*, &c. Sic & Paris. Colon. & Mediol. quorum hic mox legit: *Varius Veronensis Aimilium Scaurum ait & socios arma coegisse.* non placet. Aldinus codex: *Surius Sucronensis*, sed oblitus se paullo ante Tribunum pleb. *Varium* appellasse: sequitur tamen eam lectionem Lycosthenes. Asconium arbitrũ
B constituo, sic enim ad illa Cic. pro M. Scauro. *Ab eodem etiam lege Varia custos ille Reip. proditionis est in crimen vocatus: vexatus à Q. Vario Tribuno plebis non multo ante. Innixus inquit Pedia. anno* LXXII. *nobilissimis iuuenibus processit in forum: deinde accepto respondendi loco dixit: Q. Varius Hispanus M. Scaurum principem Senatus socios in arma ait concitasse: M. Scaurus princeps Senatus negat: testis nemo est. Utri vos, Quirites, conuenit credere. Qua voce ita omnium commutauit animos,*
C *vt ab ipso etiam Tribuno dimitteretur.* Leg. igitur perspicuè, *Varius Sucronensis.* Sucrone enim Hispaniæ oppido oriundus, non Verona, quæ Italiæ est. De Scauri paupertate, industria, ceterisq; ibidem Asconius, Cic. pro Murena, & Plutarch. de Fortuna Rom. Vide & Quinctil. lib. V. cap. XII. Inst. vbi & de Iphicratis simili dicto ex Aristotele lib. II. de arte dicendi non longe ab extr.

IN APPVLEIVM SATVRNINVM. 73

D

ET *veteranis centena*] *centena* abest in Paris. Lege videl. iuberi in singula capita incertum agrorum numerum attribui, sed vt quisque merebatur. Mox: *auocasset* lege ex m. ss. Vulg. *aduocasset*, non probo: infra, *Sempronia ducta, nec*, &c. Reliqua absunt.

Saturninus Aulo Nonio] Sic emẽdo ex Appiani lib. I. & Plutarchi Mario, qui Αὖλον Νώνιον vocát:
E Epitoma Liuii 69. & Oros. lib. 5. cap. 17. *Aulum Numiũ*: *Annium* verò L. Ann. Seneca. Val. Maximus *A. Mumium* vel Numium libr. 9. cap. 7. & Colon. noster cod. *A. Mummium* Mediol. exemplum vetus & vnus m. ss. *A. Numminum* reliqui, *A. Numium* Paris. alii, *A. Mumium*. Nam vulg. lectio *Aulo Memmio* ferri non potest, qui mox erat nominandus in tertio Tribunatu pleb. Appuleii.

dolo an scelere Capionis] In exc. antiquis, *dolo*
F *aut scelere Scipionis*, non rect. Vide Cornificium lib. I. Rhetoric. ad Herennium. Deinde, *aquaq; & ignem interdixit ei*, libri quidam scripti.

Huic legi multis nob. obrogantibus] m. ss. *huic legi multi nobiles obrogantes cum tonuisset, & clamaret: Iam, inquit*, &c. nominandi casu. Paris. & Colon. *Hac lege multi nobiles abrogantes, cum tonuisset, clamauit. Iam, inquit*: Quare *obrogantib.* malim, & addo, *clamauit*, assentiente & Mediol. Quid si legamus; *quasi tonuisset clamauit?* ex Appiano: mox *quiescetis.* iidem libri. Tonare die sereno prodigii loco habitum. Homerus od. υ. Virg. 9. Æn. *Audiit*, &c. Seneca in Thyeste 148.

Glauciam præturem facere] adieci *Consulem* ex Annæo Seneca, quem nõ rectè Lycosthenes intellexit: & Orosio lib. 5. cap. 17. quæ vox à sciolis sublata locum corrupit, & licet Prætor, non tamen Consul factus est. Cicero de claris Orator. *Memmium* competitorem eius ex Appiano appello, non *Mummium*, vt vulgo scriptum vidi, defectus alioqui à libris m. ss. qui legunt: *Numiũ competitorem suum.* Ventum autẽ Saturninum, vt Consul Memmius fieret, disertè Orosius 5. 17. G
& pro quo Mettium satellitem informi stipite H
comminuto capite interfectum Memmium.

darent operam Coss. ne quid] Coss. erant C. Marius VI. & L. Valerius Flaccus, quibus Senatus remp. dederat. Cicero Catil. I. & Philipp. 8. Sed historiam pleniorem lege pro Rabirio perduellionis reo. Oros. 5. 17. Fabric. Locus antea perturbato ordine scriptus. m. ss. *quo censetur, dent operam*, &c. alii *quo censeretur darent op. Coss.* Porro hoc. S. C. difficillimo Reip. tempore, Consu-
libus plena imperii potestas tradebatur. Cicero I
Philipp. 5. In Miloniana & alibi sæpe. Sallust. in Catil. Cæsar lib. I. belli ciuilis initio, & lib. 7. belli Gall. Asconius in argum. Milonianæ Epitoma Liuii 109. lib. & Vegetius 5. lib. 3. cap. I. rei militaris, vbi leg. *Consules alter ambove* ex m. ss. quæ antiquitus his litteris notabantur. A. A. V. vt nuper Lud. Cartio in antiqu. lection. docuit. [Salus populi suprema lex esto. Cic. 3 de legib.]

In Capitolium persec.] m. ss. pleniores *in Capit.*
coegit confugere: ibi eos persecutus obsedit, maxi- K
moq; astu, non *astu* legunt, quòd tum, forte, anni tempus ad potum inuitaret. Mediol. proxime accedebat: *maximo quæstu.* illudq; adhæsit ex priori maximoq;. Gryphius mox: *indedit: accepit*, m. ss. *eos coegit* & *crura* Glauciæ fracta dicunt non *ceruicem*. De quibus quisque statuat. sic enim Orosius 5. cap. 17.

astu] retinet Cicero. Marius fistulas, quibus
aqua suppeditabatur Iouis opt. max. templis ac L
sedibus, præcidi imperauit. Plutarch. τοὺς ὀχετοὺς ἀποκόψας.

Rabirius] *Rauirius* in m. ss. *u* pro *b* positum, vt sæpe in antiq. libris, & monumentis, vt auitus pro habitus, aueo pro habeo, Fauio pro Fabio, & contrà. Pòst Cicerone Consule anno DCXC. vrb. condita C. Rabirius accusatus fuit perduellionis à T. Labieno cuius patruus Q. Labienus cum Saturnino occisus fuerat. Cicero eum defendit: oratio in manibus est, sed imperfecta. Dio lib. 37.
Sueton. Cicero in Pisonem & in Oratore. Pau- M
lus Orosius lib. 5. cap. 17.

IN LVCVLLVM. 74

IN scriptis lib. *L. Licinius Lucullus* est, vt & in Tabb. Capitolinis.

mox per Murenam] Hæc in m. ss. partim *minister Murena in Asia*: partim, *ministro Murena* leguntur, forte vitiose, pro *ministerio Murena*. Hãc autem lineam alteri postposui, salua sententia; exigente id temporum ratione.

Cottam Calcedonia] *Chalcedone* leg. & ita m. ss.

recte.sed *Cottiam* scribunt, non recte. Est enim M. Aurelius Cotta collega L. Licinii Luculli anno DCLXXIX. Sic enim Eutropius, Appianus in Mithradatic.& Plutarch.in Lucullo nominant.

Cyzicum obsidio soluit] Ita b.f.scriptum repperi, quam lectionem vtpote venustam immutare religio sit. Vide quæ in Tarq.Superbũ, & Quinctium Cincinnatum annotauimus. Quidam tamen codices *Cyzicon* Græca desinentia fœmin. gen.scribunt.

afflixit] *subegit*, lib.scr.& fortasse rectius.

eumq; regno suo ponto exp.quem rursum] m.ss. breuius: *eumq; rursum cum Tigrane rege Armenia venientem magna facilitate superauit. Nimius in ambitu: signorum & tabb.amore flagrauit*. Retineo tamen *habitu*: quod Horat. Flaccus libr.1. epist.ad Numicium profusum,& nimium Luculli habitum notet.

Ne fueris hic tu: Chlamydes Lucullus (vt aiunt)
Si posset centum scenæ præbere, rogatus, &c.

Vide Plutarchum extremo Lucullo, vbi & Horatii Flacci meminit. sed ducẽtas se habere chlamydes, inquit Plutar. Horat. quinq; millia, poeticῶs.

desipere cœpit] *cœpisset* scripta lectio. Plutarch. hic Corn.Nepotem laudat auctorem, de quo in fragmentis. Ceterùm lege Lætoria cautum erat, vt iis, qui furiosi, vel prodigi essent, curatores darentur; qui eos circumscripsissent, iudicio publico tenerentur. Cicero 3. de Nat.deor. & 3.offic. Capitolinus in Antonino Philosopho. De Lucullo quoque vide Tertullianum in Apologetic. cap.XI.

IN SVLLAM. 75.

L. *Cornelius Sulla* scribo, non *Sylla*: auctorib. Capitolinis lapp.& libris membraneis: tametsi Cicero in Oratore Sylla scribi & pronunciari velle videatur. De significatione Sullæ Plutar. in Coriol. aliter Sex. Pompeius interpretatur.

à fortuna] l.vett.melius quam *in fortuna*. Mox: *Mario restitit*, iidem *resistit*.

Orchomenum & Cheroneam] antiqua lectio *Orthomenam & Charoniam*: quemadmodũ *Heraclia* & *Heraclea* dicimus, mutata *ei* diph.in i vel e longum.

prælio præfectum] *prælio* vacat ex fide libb m.ss. [vel sic lege, *prælio vicit*.] qui mox legunt, *cathenis vinxit* pro *Athenis vicit*, quomodo Plauti locum Asinaria commutatum vidi in Nonio Marcello colere, vulgò legitur, *O cathenarum colone* libri m.ss. *Ac Athenarum colone*.

portum Pirœum] *Piræum* Mediol. & *Enetos Dardanosq;*, pro *Medos Dardanos*, ex Appiano emendaui.

mox cum rogatione] *legatione* Mediol. nõ probo, vt nec illam dictinctionem, *ad Marium in Italiam regressus*.

Marium apud Sacriportum Thelos] Mediol. aliter: *Marium & Pontium Telesinum apud portam Coll.* & mox, *posuit*, non *proposuit*.

IX.*millia deditorum*] alii, IIX.*milia dedititiorum* legunt, quot & Liuiana Epitome li.88. Villa autem publica in campo Martio erat, teste Liuio lib. 5. Valerio Max. lib. 9. cap. 2. D. Augustino lib. 3. de ciuitate Dei, cap. 28. Hic tamen septem dumtaxat millia ciuium Roman. interfecta: ille quatuor legiones obtruncatas affirmat. Plutarchus ἑξακισχιλίους numerat. Ann. Seneca lib. 3. rerum Rom. quatuor millia, Orosius 5. [c.21. IIV. pro VII. Fabricius in Oros. 5.21] tria tantum numerat, nisi mendosus codex est. Non illud celabo male in vtroque Liuii abbreuiatore *via publica* pro *villa publica* legi.

vnde spe deceptus] Corrige *sperni cœptus* ex lib. antiq. m ss. Nullam n. spem conceperat, quamobrem dictaturam abdicaret. Supra paullò, *imminuit* iidem præferunt.

IN MITHRADATEM. 76

Libri q.scripti vitiose *Mithrydates* per y habebant: lego *Mithradates* prima vocali in secunda syllaba ex nummis antiquis, quomodo inscriptos plurimos videre licet in Fast. Huberti Goltzii Antiquarii diligentissimi, qui id sua industria consecutus videtur, vt cum Italis Belgæ paria facere posse videantur.

à septem Persis] De his Polybius lib. 5. Ioseph. XI. antiq. Iudaic. Strabo XV. ext. Geograph. Ammianus Marcellinus XXIII.

duarum & vig. gentium] m.ss.o. & lib.exc. antiq. aliter, *quinquaginta gentium*: verum ὑπερβολικῶς. Plinius auunculus vulgatam lectionem tuetur, vt veritati proximam lib.7. cap.24. Natur. histor. & libr. 25. cap. 2. Solinus cap.7. Polyb. hist. Agell. lib.17. & Valerius lib.8.cap.7.

Ariobarzanem] Sic Colinæus. vett.lib. *Ariobarzanem*, vel *nen*. Illud *proditione Archelai* suspectum mihi semper de mendo fuit, verum libri nihil variant. Pugnat cum historia: credo scripsisse, *repugnante Archelao*, aut simile.

apud Orchienum opidum fudit & oppressit & potuit capere nisi adu. Mar.] ô homines obliuiosos, qui non meminerant proximo cap. ad Orchomenum à Sulla pugnam factam. m.ss. aliter *apud oppidum Dardanum fudit: & oppressisset, nisi*, &c. hæc enim, *potuit capere*, abundant ex iisdẽ: Vides igitur ex *oppreßisset* factum, vt sæpe, *oppressit, &*.

eum Cabiris] m.ss. *acrius*, male. Paris. *agris*, alii *Argis* inde fecerant: mox *popularium* melius, quàm *popularem* libri vett.

cum id tardius biberet] m.ss. *quod cùm tard. ebib.* Vascosanus: *Cùm id tardius subiret*. scil. præcordia, non damno. Hic mihi locus manum iniecit, & paullisper consistere, quamlibet properantem ad finem iubet. *Obducere* enim antiqui eleganter dixerunt, pro ebibere vel exsorbere: quod in Cic. Tuscul. 1. reponendum Pet. Victorio in Variis lect. lib. XV. assentior. sic enim habet: *Theramenes cum coniectus in carcerem XXX. iussu tyrannorum, venenum vt sitiens obduxisset, reliquum sic è poculo eiecit, vt id resonaret. Quo sonitu reddito, ridens, propino, inquit, hoc pulchro Critiæ.* Vbi quidam ex illo Xenophontis lib. 2. ἐκπιὼν τὸ κώνειον ἔπιε. ebibisset vel obbibisset legerunt. Emendandus in hoc verbo & Seneca scriptor gra-

A nis lib. de diuin. prouid. cap. 2. Sic enim locum leg. censeo: *Male tractatum Socratem iudicat, quod illi in potione publicè mistum non aliter, quàm medicamentum immortalitatis obduxit, & de morte disputauit vsque ad ipsam.* vulgati *eduxit*. Plautus sic. [*Educere* Plautus in fine Stichi bis, & in Amphitr. Scen. 1 extr. pag. 761] Post paulo sic lege & interpunge ex m. ss. *Quanto magis huic inuidendum, quam illis quibus gemma ministratur, quibus expletus est animus. Omnia pati dictus, ex-* B *secta vtilitatis, aut dubia, suspensam auro niuem diluit.* Hæc specimen sint eorum, quæ in tantum auctorem meditamur.

Gallum Subocum] lib. calamo & typis exarati & Liuii Epitoma CI. *Bithocum* nuncupant: Appianus Βιθόκον scribit, *Bitœton*. quomodo vtrobique fortasse scribendum.

IN CN. POMPEIVM. 77

C IA*rbæ ereptam*] *Hiarba* antiq. lib. & Plutarchus in Pompeio ἰάρβας. *Hierum* Epitoma Liuii 89. vocat.

XXVI. *annos natus*] XXVI. *annorum*. m. ss. Abbreuiator Liuii iisdem, & Eutropius XXIV. annorum faciunt. Triumphasse puto anno v. c. DCLXII.

Italia abrogauit] *fugauit*, melius in m. ss. dicimus enim Abrogare alicui magistratum: Abrogare verò aliquem Italia, legere non memini: D nisi forte scriptum hic fuit, *obleg auit*. sic in Sulla pro *rogatione legatione*, in q. excusis est.

In Hispaniam proconsul] m. ss. *pro consulibus* perspicuè verum. Ita enim dixerat Philippus, nō pro Consule, sed pro Consulibus mittendum Pompeius censere, & gloriabatur Sertorius superatum à se fugatumq; Pompeium, illum Romanorum ducem, quem ad hoc bellum non pro consule, sed pro consulibus Roma misisset. Orosius 5. cap. 23. Vulgata illa lectio *Proconsuli* cor- E rupta est ex compendiis litterarum. alii *Pro consule*.

mira felicitate rerum] m. ss. pleniores: *facilitate & celeritate, nunc in Septentrionem*, &c. *nunc in Orientem*. Sic & in Lucullo supra *facilitate*, vbi vulg. codd. *felicitate*.

Henochos] *Eniochos* m. ss. l. *Enochios* Parisin. exemplum.

primus in Hyrcanum] *Caspium* accreuit e m. F ss. quod mare in vulgatis desideratur: & mox *iubet* pro *iussu* iidem præferunt.

ad Ptol. Alex. regem fugit] m. ss. *confugit*: addunt q; *eius imperio ab Achilla & Pothino satellitibus occisus est*. Nec quidquam præterea est: subsequitur enim Iulius Cæsar, ceterique quos hic damus, eadem manu & stylo eodem, nisi iudicans vehementer hallucinor. Scripsi autem, ne quem offendat, *Pothino*, aspiratione in secundam syllabam traducta, tametsi vulgati in priore appingant, secutus m. ss. libror. vestigia, in quibus constanter *Potinus* vel *Porinius*: secutus & Græcos Appianum, Dionem, & Plutarchum in Cæsare & Pompeio. qui Ποθεινὸν scribunt, primam que corripiunt Lucanus & Martialis. quæ in hæretico Venetia longa est. Sed hanc orthographiam Eliæ Vineto viro doctiss. acceptam refero.

à Septimio] Mediol. exemplum *à Photino*, alii *à Theodoto* Ptolemæi præceptore. Nec mirum, variant enim narrantium sententiæ, teste Plutarcho & Appiano. Est autem L. Septimius, cuius Cæsar meminit tanquam desertoris, & Dio. lib. 42.

Itemque] Aldus, *Iamque*. Qui *ignoratum* pro *adoratum* mordicus retinent, nihil grauius in eos H dicam: quam in luce caligare. tametsi libri 4. excusi ita legant, vt *saltatus* pro *iactus*.

inscribente sepulcro] *inscribendo in eiusdem sepulchro*, Mediol. qui mox ita interpungit, *ab Achilla satellite Ægyptio, velamine inuolutum*.

Hic situs est mag. P.] Vsurpatur à Lucano lib. 8. belli Pharsal. hemistichii loco. & *P.* pro *Pompeius* hic in plerisq; libris est. Solet n. fere concise *Magni* (Suet. Cal. 35. Tor.) nomine laudari, quod à Sulla I Dictatore, qui eum ob singularē virtutem amabat, datū recordor: quo nomine & Persas, Reges suos appellare solitos, refert Plutarch. Exempla infinita poetarū sunt, vt me multitudo deterreat velin vnō Lucano. Vide & versus in fragmento Petronii Arbitri. Adrianus autem Imperator in Ægyptū veniens collapsum iam vetustate Pompeii sepulchrum instaurauit addito hoc versu:

Ossa viri Magni tenui quam clausa sepulcro:

Auctor Xiphilinus ex Dione in Adriano. vide Egnatium ad Spartiani Adrianum. Meminit & K montis Cassii nō procul Ægypto sepulcro Pompeii celebris lib. 4. cap. 9. Nic. Nicolaius Geographus regius.

IN ROMAN. VIROR.

ILLVSTRIVM APPENDICEM NOTÆ Andr. Schotti.

L

IN IVLIVM CÆSAREM. CAP. 78.

DIVVS dictus à C. Octauio, Imperatore & Cæsare creato. Siquidem ludis, quos ei Octauius heres consecrato edebat, stella crinita per VII. dies fulsit; creditumque esse animam Cæsaris in cœlum recepti: dictumque *Iulium sidus*. Plutarchus in Cæs. Horat. libr. 1. Carmin. oda 12. & Sueton. cap. 88. *De Thermo* idem cap. 2. M *De Dolabella & piratis* cap. 4. at illum repetundarum postulatum, tandem absolutum dicit.

Rhodum petit] vt Apollonio Moloni clarissimo tum dicendi magistro operam daret: hunc audiuit & Cicero.

captus] circa Pharmacusam insulam; & redemptus 50. talentis. Piratas captos, primum strangulatos, cruci, vt inter iocum minatus sæpe fuerat, sustulit. Sueton. cap. 74. in Cæsare. Fenestella tamen libro 2. Epitomar. secuti casso ait. quomodo Cæsar à piratis captus sit, vtque eos postea ceperit & decollauerit, Diomedes libro 1. Gram-

Grammat. vide Sueton. 74. & Plutarchum in
A Cæsare.

Decollare] vide Plautum Captiuis sc. misit homo extr. vers. & Lambin.

Cum ei triumphus] Opinor aliam caussam fuisse: quod in sententiam Scipionis Metelli S.C. factum esset, Cæsarem, nisi intra certam diem exercitum dimitteret, contra remp. facturum videri, & ipse proximis comitiis absentis sui rationem haberi volebat Oros. 6. cap. 15. Sueto. Cæs. 28. Torr & 29 30.

Nam Lentulum tantum] Locus de mendo suspectus tametsi m. ss sic legant. Credo scrib. nam
B *L. Cæsarem tantum* quem cognatum suum vtpote sibi semper infestum, iussit occidi. Dio. lib. 43. Sueto. cap. 75. Afranium vero, cui semel in Hispania ignouerat, & iterum arma contra tulerat. Cæsar extremo Comm. primo bell. ciuilis. Florus li. CX. Epitomæ. T. Liuii: Velleius Patercul. 2. lib. & Ann. Seneca lib. 4. L. vero Cornelium Faustum Sullam interfici iussit, quod gener Cn. Pompeii magni esset, & de vindicta suspe-
C ctus. Paullus Orosius sexto cap. 16. & L. Annæ. Seneca quarto, filiam Pompeii cum liberis, etiam interemtam scribit, si recte codd. habent; à quibus Appianus lib. 2. belli ciuil. & seu Hirtius, seu Oppius dissentiunt qui incolumitatem à Cæsare datam affirmant.

Dictator in perpetuum] Admonendum semel perpetuo in m. ss esse vnica dictione *imperpetuum*. Dictus autem à M. Aemilio Lepido, eius anni Prætore, qui post III. Vir. R. P. c. factus est.
D Plutarchus à Senatu dictum ait, & XI. dies gessisse scribit. Vide cæsar. comm. 2. & 3. initio de bello ciuil.

IN OCTAVIVM CÆSAREM. 79.

Quæ Crasso substulerant] *abstulerant* alii. In his breuiores erimus, quod exstent copiosæ de his veterum lucubrationes, Suetonii, Dionis, Sex. Aurelii Victoris, eorumque qui cæsarum vitas
E conscribsere.

Lide Scythæ] Sic m. ss. scribe *Indi, Scythæ*: adstipulante Sex. Aurelio Victore in Augusto. & L. Floro lib. 4. Epitoma Liuii 139. Oros. li. 6. cap. 20. nam Tarraconem vsque profecti sunt vbi tunc erat Augustus.

Ianigemini portas] Iani templum tempore Numæ Pompilii, à quo ædificatum est, clausum anno ab v. c. XLIII. & annis prope XL. alii. 43. annos continenter clausum. Iterum (Atilius Marci
F prænomẽ est apud Plutar. in Numa) C. Atilio Bulbo II. T. Manlio Torquato coss. anno CXVIIII post primum Punicum bellum & vno anno duntaxat clausum. Oros. 3. cap. 8. 4. cap. 12. tertio post cæsaris Augusti ad Actium de Antonio & Cleopatra victoriam, pace terra marique parta, anno DCCXXIIII. Liuius lib. 1. ab v. c. Suetoni in Augusto cap. 23 vbi pro *tertio clausit* in vet. m. ss. est *ter clusit*: L. Annæus Seneca, Orosius lib. 3. cap. 8. & 6. 22. Plutar. de For. Roma. & alii.

G
IN CATONEM VTICENSEM. 80.

Catonis Censorii pronepos] cuius supra vita est descripta cap. 47. Vide genealogiam catonum ex ciceronis libro de laude M. catonis apud Agellium lib. XIIII. cap. 18. & Macrob. lib. 6. c. p. 2.

A Qu. Popedio] Silone. Sic emendo: in m. ss. erat *ab Pedio*, pro, *A Q. Pope. io Pompedio* de quo H
diximus in Metellum Pium: vbi vulgati codd. *Q. Pompeium* corrupte scribunt. Plutarchus in Mario Pompedium Silonem appellat.

Neque minus] E cenaculo enim præcipitaturum minabatur.

IN M. T. CICERONEM.

Patre equite R.] Vid Cic. 2. de ll. initio. At fulloniam fecisse, ac vites oleasque semper coluisse I
Q. Fufius calenus apud Dionem lib. 46. ait. Meminit patris sui Cicero 11. de legib. & epistola v lib. 1. ad Atticum.

Genus a Tito Tatio rege] Eusebius in chronicis & Plutarchus in vita cicer. genus ad Volscorum regẽ retulere, sed *Tullũ Attium* nominãt: tametsi quidã codd. Τύλλος Ἄππιος pro Ἄττιος male: In coriolano vero ἀμφίδιος, non minus vitiose scribunt. Dionysius Halic. semel τύλλος ἀτίδιος: alibi recte semper appellat: quo de in coriolano nostro K
quoque mentio facta. Ipse in Tusculana 1. Seruium Tullum Gentilem suum vocat: non quod ab eo genus traheret sed quod simili nomine appellatur Cincius I. C. Silius Italicus li. VIII. Tullum quoque vocat.

Tullius aratas raptabat in agmina turmas,
Regia progenies, & Tullo sanguis ab alto &c.

Adulescens Rosciano iudicio] contra L. Sullæ dominantis opes Sex. Roscium Amerinum parricidii reum defendit. cic. 11. Offic. Et primam L
caussam in Bruto vocat, publicam scilicet: nam pro Quinctio priuatam apud Aquilium Gallum iudicem egit anno ætatis XXVI. post Rom. conditam DCLXVII. Quinctil lib. XII. cap. VI. Vide Agellium lib. XV. cap. 28. qui Corn. Nepotem, vt Fenestellam Pedianus erroris conuicit, de anno actionis Roscinæ: disces ibidem & annum nati ciceronis. Dixit & pro Q. Roscio comœdo anno DCLXXVII. ætatis XXXI. vt recte Fabricius, repugnantibus reliquis, defendit. M

Ex quo verius inuidiam] Sic & Eusebius in chronicis, calenus apud Dionem lib. 46. & plutarchus. Ipse tamen in Bruto eam caussam dicit in Græciam proficiscendi fuisse, quod infirmitate corporis vocis contentionem in dicendo latera non ferrent. Triennium ergo à patria studiorum caussa afuit, temperauitque vocem, vt ad orandum paratior redierit, & v. lidior.

Vbi Antiochum] Ascalonitam scil. vt Plutarch. vocat: de quo cicero 1. de Nat Deor. in Bruto Lucullo, & 1. de legibus, Plutarch. in cicerone & Lucullo.

A *Vbi Molonem Græcum*] In libris scriptis erat *Milonem* non recte: *Molonem* omneis appellant: quem audiuit anno ætatis DCLXXV. post Ro. cond. Antea quoq; Romæ eidem operam dederat ætatis 20. ab v. c. DCLXVI. testis Cicero ipse in Ciceron Bruto: Plutarchus in & Cæsare, Strabo lib. 14. Quinctilianus li. 3. ca. 1. Sueto. in Iulio. Valer. li. 2. ca. 1. Rursus anno XXVI. ætatis, DCLXXII. post V. C cũ legatus Molo ad Senatum Ro. de præmiis venerat: Rhodos enim sola bello Mithradatico in fide Romana permansit Cicero in Bruto. B Ad Præturam vsque Græce declamasse auctor est Suetonius de claris Rhetoribus. Noster cap. 76: & Paterc. libro priore post primam lacunam. Iuuenalis satyra x. de eloquentia plerumque perniciosa:

---sæuus & illum
Exitus eripuit quem mirabantur Athenæ
Torrentem & pleni moderantem fræna theatri.

Qui flesse dicitur] Plutarchus tristem fingit, C neque orante Cicerone Græce lætitiam præ se tulisse.

Quæstor) Vrbanus ætatis anno XXXI. V. C. DCLXXVII. Cicero. in Pisonem. Verrina VII. epistola 51. lib. VII. ad Famil.

Siciliam habuit] anno insequenti. Quæstor autem erat Lilybætanus, prætore Sex. Peducæo, vt Asconius: & M. Curtio, vt ipse orat. post reditum in Senatu affirmat. Accidebat autem vt vnus quæstor duorum prætorum esset. Nicol. D Gruchius 2. de Comitiis. Duplex vero in Sicilia Quæstor erat, vnus Lilybætanus: alter Syracusanus dictus. Plutarchus. Asconius Ped. & Cicero pro Plancio, Verrina 2. & 7.

Prætor Ciliciam] Fuit vrbanus Prætor anno v. c. DCXXCVIII. ætatis XLI. Ciliciam vero prouinciam Consularem priuatus sorte obtinuit. DCCII. ab v. c. ætatis LVI. auctore Plutarcho & Cicerone epist. 15. li. v. ad Attic. Epist. 6. lib. III. Famil. Itaque Prætor hic non eum significat, qui iurisdi- E ctioni in vrbe præest, sed qui cum imperio extraordinario Sic ipsum perpetuo appellat vt non longius abiero, Cic. li. 5. ep. 3. ad Attic.) in prouinciam missus est Græcis στρατηγός.

Pisone & Gabinio] L. Calpurnius Piso. Cæsonius & A. Gabinius consules in Fastis capitol. nominantur. anno, ni fallor DCXCV.

A Cæsare vltro accepit) nam præterquam quod Dolabellæ id negotii dedisset Cæsar victor, vt ad Ciceronem scriberet, vt quam primum in Itali- F am rediret: ipse litteras ad eum ex Ægypto misit, vt esset idem, qui fuisset Cicero epistola vlt. lib. XIV. ad Fam. & orat. pro Q. Ligario. Vide lib. XI. ad Attic. extrem.

Cum igitur Formiis quiesceret) Ita & Eusebius in chronicis. Ad Caietam in villa sua, inquit Valerius lib. 1. cap. 4. Memorab. & Plutarchus: Appianus vero ad Capuam Ciceronis villam collocat: inde se à seruis lectica ad mare deferri iussit. Idem Plutarchus plures coruos infausta auspicia dedisse ait. Anno priore DCCIX. aliud prodigium exitium ipsi Ciceroni portendere videbatur. Mineruæ enim, simulacrum, quod in capitolio, priusquam ex vrbe in exilium abi- G ret, dedicauerat, cum hac inscriptione

MINERVÆ. CVSTODI. VRBIS

Vi turbinis dissipatum membris, pronum iacuit, fractis humeris, brachiis, & capite. Iulius Obsequens & Dio libro 45. & August. lib. 3. 30. Ciuitatis.

Et fugiens occisus est] ab Herennio centurione & C. Popillio Lænate tribuno militũ, quem Parricidii reum olim defenderat. quo de vide Val. Max. lib. v. cap. 3. & Senecam in Declamat. H & Suasoriis. caput & manus dextera, qua Philippicas scripserat pro rostris, vbi sæpe verba faciens cum stupore hominum auditus fuerat, in contumeliam ab Antonio collocata. Spectaculum me hercle, horrendum, facinus crudele & impium siue percussorem spectes. Vixit igitur Cicero annos LXIII. menses XI. dies V.

Hæc carptim delibauimus: neque enim copiose huius vitam persequi erat animus, tantum in fontes digitum intendere volui. Exstat enim Ci- I ceronis per annos consulares tam accurate digesta hist. à Fr. Fabricio Marcodurano, post Plutarch. Seb. Corradum, & Bened. Herbestum, vt omneis omnium in Ciceronem conatus exiguo libello superasse videatur. Illum autem manuscripto nostro quoque visum (ex Cliuia enim liber allatus est) constat: ait enim se in vetusto codice de Viris illustribus vitam Ciceronis breuiter comprehensam legisse, quæ hac appendice in- K clusa est: ceterum Fabricii vitam nisi inuidæ Parcæ magno rei litterariæ damno abrupissent, Demosthenis vitam inchoatam olim, ac similiter contextam, & iam vt audio affectam, haberemus: quam heredum beneficio aliquando editum iri confido.

IN M. BRVTVM. 82.

Cytheridem mimam] *mimum* male in m s. Cy- L theris autem meretrix, Volumnii liberta, Antonium in Galliam secuta est: quam cum Cor. Gallus poeta eximius perdite amaret: ab illa spretus, repulsam impatienter tulit. Hunc igitur X. Ecloga Virgilius inducit, illamque Lycoridem nominat:

tua Galle Lycoris,
Perq; niues alium, perq; horrida castra secuta est.

Quo loco vide Seruium, & Ciceronem Phi- M lipp. 2. Idem epist XII. li. X. ad Attic. M. *Antonius Cytheridem secum lectica aperta portat, altera vxorem.* vide Xilandrum in Antonium. Plutar.

Cum Appio socio) Sic scriptum reppeti, vnde conieci pro *socio*, *Clodio* primum fuisse. Clodii enim, Claudii ipsi, post dicti sunt migrante diphthongo au in o vt & *Aulo* in *Olla* & similia.

Proconsul Galliam rexit] Cisalpinam intellige, à Iulio Cæsare ad bellum Africanum proficiscente, ei præfectus: auctor Appianus lib. 2. Cicero epist. 6. lib. VI. ad Famil. qui ad illum quinque epistolas misit, quæ lib. XIII. exstant. Immemor tamen beneficii, de cæde Cæsaris cogitauit, & perfecit.

A *In campis Philippiis*] In m. ss. assidue *Philippiis*, vt non incuria quadam, sed de industria accidisse videatur. Vrbs certe *Philippi* numero multitudinis appellantur. Mox, pro *Stratonis* liberti nomine, librarii *Strabonis* scribserant, strabi & ipsi fortasse, quos inter cæcos reges esse pucr didicerant.

IN CASSIVM LONGINVM. 38.

Laudato Bruto] C. Cassium Rom. vltimum
B Cremutius Cordus in Annalibus vocarat. Tacitus IV. Annal. p. 210. Suetonius Tiberio ca. 61. Apud Plutarchum Philopœmen Græcorum vltimus dicitur. & Marius in Tacit. p. 91. Sueto. Othone cap. 10. Torr. Tacitus lib. 16. Annalium initio. 497. 6. 2. Hist. Aug. p. 586.

Osacen præfectum] Sic emendo de ingenio. Osaces enim appellatur, dux Parthorum insignis, qui (Paterculus 382. vide & vulcatium Gallicanum in Auidio Cassio, initio. Paullus Orosi-
C us 9. c. 13.) Pacori, filii regis Orodis (Sic & Florus appellat de quo Oros. 6. c. 4. Appiano ὀροίζης. Dioni vero ὀροίζης est. aliis Horodis Albanorũ rex) nomine &c. in Syriã exercitũ ductauit. Dio li. XL. Iustinus XLII. Plutarch. & Cicero li. 5. epist. 20. ad Attic. & lib. 11. epist. 10. ad famil. & Philippica 11. In m. ss. *Lysacen* scriptum inueni & *Syjacen*: quem non agnosco.

IN SEX. POMPEIVM. 84.

D

Rupto per eundem Antonium] Antonius in hac pugna afuisse dicitur, & in Asia non procul Lesbo aduersus Medos rem male gessisse: quare suspicor leg. *eundem Pompeium fœdere, ab Aug.* nam ille latrociniis rursus mare vexarat, nec pacem, quam acceperat præstabat. vide Orosium. 6. ca. 18. (leg. puto) Continuo inquit, cum contra pactum Pompeius fugitiuos adlegeret, & hostis habitus est.

E

IN M. ANTONIVM. 85.

Lupercalibus] hoc est, XV. Kal. Martii.

Imponere tentauit] & imposuit vnus è Lupercis Antonius. Cæsar vero in sella reposuit: quod inuidiosum fuit, tamquam regnum affectaret, vnde M. Æmilius Lepidus se auertisse dicitur, & displicere sibi seruitutem, mœstitia vultus declarasse. Vide Plutarchum in Antonio, Dionem,
F Appianum & Cicer. Philipp. 2. 3. & 13.

Lepidum sibi collegam] Factum id ad d. IIII. Kal. Iunii anno DCCX. V. C. quo nuncio accepto Octauianus Cæsar caussam Optimatium sine cunctatione deseruit. Cicero epist. 23. lib. X. ad Famil. Plutarchus in Antonio. Appianus li. III. & Paterculus libro poster. Lepidus igitur pridie Kal. Quinctilei- sententiis omnibus hostis à Se- G natu iudicatus est, ceterique qui vna cum illo à Rep. defecerant. quibus tamen ad sanitatem redeundi ante kal Septemb. potestas facta fuit. Cicero epist. x lib. XII. ad Famil. epistola XVI. & XIX. ad Brutum & Dio li. 46.

De Quindecim legionibus] sedecim habet L. Ann. Seneca li. V. & in Syriam profugisse. Alii in Ciliciam ad illum venisse Cleopatram referunt.

IN CLEOPATRAM. 86. H

A Fratre suo Ptolomæo] Fuit hic Auletis filius, Ægypti rex XIII. vt puto: Cleopatra vero XIIII. qua deuicta Ægyptum in prouinciæ formam redegit Augustus. Notandum autem Iunonem quandam fuisse Cleopatram: quæ regis & soror & coniux. Dio lib. 42. de Cæsare. Brissonius de iure connub p. 51. Lacedæmone enim & Athenis dimidium licebat, Alexandriæ totum. Seneca I in ἀποκολοκυντώσει. seu ludo de morte Claudii. Spartanis autem vterinam id est, cadem matre natam sororem ducere licebat: Athemensibus germanam hoc est eodẽ patre natã. Alexãdrinis vero & germanã, & vterinã. Auctor Cor. Nepos in præfatione & in Cimonis vita (quæ tamẽ loca interpretes male explicarunt) Plutarch. extrem. Themistocle. Vide Alexandrum ab Alex. lib. 2. cap. 24. & Turnebum li. XIIX. Aduersariorum. Pulcher exstat apud Philonem Iudæum libro de spe- K cialibus legib. initio super hac re locus, quẽ non pigebit illustrandæ rei adscribere. Ὁ Ἀθηναῖος Σόλων ὁμοπατρίους ἐφιεὶς ἄγεσθαι, τὰς ὁμομητρίους ἐκώλυσεν: ὁ δὲ Λακεδαιμονίων νομοθέτης ἔμπαλιν, τὸν ἐπὶ ταῖς ὁμογαστρίοις γάμον ἐπιτρέψας. τὸν πρὸς τὰς ὁμοπατρίους ἀπεῖπεν, ὁ δὲ τῶν αἰγυπτίων, χλευάζων τὴν ἑκατέρων εὐλάβειαν, ὡς ἡμίεργα διατεταγμένων, ἐξεφόρησεν εἰς ἀσέλγειαν, &c. Plutarchus de Fortu. Rom. Cleopatram cupidinem vocat. &c. Porro de Cleopatra vide Tertullianum extremo libro ad martyres, & historicos Rom. L omneis. Hæc enim vt virgo Vestalis Ilia, seu Rea Siluia historiam inchoauit, ita claudit: Extat Dionis Chrisostomi Oratio de Homero, in quo docet in vtroq; Homeri opere claudi fœminis: Iliadem Helena: Odyssea Penelope. Illa fictæ: hæc veræ felicitatis imago. prostratæ libidinis & illiciti concubitus vtraque pœnas dedit: hæc veneno, illa humi viua defossa. Hic igitur omnis Historiæ fructus est vberrimus, vt aliorum exemplis admoniti, ab his potissimum vitiis declinemus per quæ regna sæpenumero mutantur, imperia subuertuntur, & prouinciæ (quod velimus, nolimus, prô dolor, cernimus) in alium statum, conditionem, adeoq; & religionem demigrant.

INDEX IN SCRIPTOREM DE VIRIS *Illustribus.*

INDEX PRÆCIPVORVM LOCORVM QVÆ IN HIS NOTIS EXPLICANTVR.

Calius

NOMENCLATOR AVCTORVM VET. QVI IN HIS notis vel citantur, vel emendantur: Capitum numeris bina puncta adiuncta sæpius eundem laudari auctorem indicio sunt.

IN COR-

IN CORNELIVM NEPOTEM DE VIRIS ILLVSTRIBVS VRBIS ROMÆ

DOMINICI MACHANEI ALLOBROG. SCHOLIA.

CORNELII NEPOTIS A MACHANEO EDITA VITA.

EX annalibus Eusebii hunc Cornelium Nepotem Veronensem tempestate bellorum ciuilium Augusti Cæsaris, & Marci Antonii, satis, viguisse, constat. Ante Salutiferi Christi natalem quippe Chronicorum auctor ad verbum, Diuo Hieronymo interprete, scribit: *Cornelius Nepos scriptor clarus, historicusq́ habetur.* Ciceronem quoq; ad illum, vtpote familiarem, atque amicum, epistolas exarasse Macrobii. libro secundo Saturnalium talia verba indicant: *Iocos enim hoc genus veteres nostri dicteria dicebant; testis idem Cicero, qui in libro epistolarum ad Cornelium Nepotem secundo* sic ait. Plutarchus etiamnum in eius vita Tullium libros epistolarum ad Cornelium Nepotem eum exarasse affirmat: sed non exstare. Catullus etiamnum conterraneus eidem opus suum hisce endecasyllabis dedicat:

Cui dono lepidum nouum libellum,
Arida modo pumice expolitum.
Corneli, Tibi, namque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas,
Iam tum, cum ausus es vnus Italorum
Omne æuum tribus explicare chartis
Doctis, Iuppiter, & laboriosis.

Plinius è Cornelio se in pluribus librorum indicibus excerpsisse ingenue fatetur. Eundem Pomponii Attici familiaris sui, Catonisque senioris vitam conscripsisse eius elegantissima scripta apertè indicant, nec è Plutarcho transtulisse valuit, quia is Traiani temporibus floruit. Scripsit Chronicam, Geographiamque, insignisque Rhetor habitus, Daretis quoque Phrygii historiam de bello Troiano in Latinum vertit, vt epistola eius ad coæuum Sallustium scripta in præfatione indicat, si modò non alter exstiterit.

C. CATELLANVS COTTA TRISTANO CALCHO REGII SENATVS A SECRETIS INSVBRIÆ S. P. D.

LIBELLVM *de Viris Illustribus elegantissimo stilo conditum, quidam Suetoni Tranquilli, plerique Plinii Cæcilii suspicantur; Hermolaus autem Barbarus pro Cornelio Nepote citat: & ita vetus habet inscriptio; quod Ianus etiam Parrhasius præceptor noster affirmat; eiusque testimonio frequenter vtitur in L. Florum: quem singulis hoc anno lectionibus publice nobis exponit. Inuenias tamen aliquos, Tristane vir optime, contentiosius refragantes, hac (vt aiunt) adductos ratione; quod A. Gellius in suis illis noctibus Atticis Cornelii Nepotis auctoritate scribit Manlium Capitolinum virgis necatum; cum tamen hoc ipso opere (quod Ianus & Hermolaus Cornelio vindicant) e saxo Tarpeio præcipitatus esse dicatur. Sed næ isti non vident* Cornelii Nepotis Chronica *(quorum Catullus etiam meminit) non Viros illustres ab A. Gellio citari: potuit autem Cornelius in diuersis operibus, diuersas Annalium complecti sententias, quod alii quoque fecerunt. Equidem nullum maius ad hanc rem fore argumentum putarim, quàm, quo Varro vsus est in explorandis Plauti comœdiis: vt quis M. Catonis, & Attici vitas, quæ de tot ipsius* Cornelii *lucubrationibus præterea supersunt, & Tranquilli, Pliniiq́; scripta sumat in manus, accurateq́; tractata simul inter se comparet: itaque cui libelli dictio propius accederet, eius esse statuat. Sed in hoc, acri iudicio opus est, & eruditione: quæ cum in te summa sint, idoneus litis huius disceptator ab omnibus existimaris. Nam qui tuis in historiis elocutionis antiquæ multum refers; facile deprehendes dicendi genus hoc, ex tribus illis auctoribus, cui magis conueniat. Interea Viros illustres ex Hermolai, Ianique nostri sententia sub titulo* Cornelii Nepotis *emittimus; & illos quidem multis in locis castigatos: tibi dicamus, ingenii nostri primitias: cui vel hoc ipso nomine non parum debeo; quod patriæ nostræ memoriam à situ vindicas. Bene vale.*

CORNELII NEPOTIS CAPVT PRIMVM

PER MACHANEVM SVCCINCTE expositum.

A NIMIRVM in frontispicio *Proca* legendum, vt Virgilius in 6. Æneidos, *Proximus ille Proca Troianæ gloria gentis.* præposterè in aliquibus codicibus *Procas* legitur, nam iambus est in tertio, nec Latinum nomen in *as* primæ inuenitur. Eusebius etiam, Diuo Hieronymo interprete, in serie regum Latinorum ita scribit, *Ianus Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, Auentinus, Ascanius, Siluius, Æneas Siluius, Latinus Siluius, Thyberinus Siluius, Agrippa Siluius, Romulus Siluius, Proca Sil-* B *uius Amulius, qui regnauit annis quadraginta quatuor.* Hanc autem historiam etiam Ouidius poeticè in Fastis auspicatus est, vt dulcedini quoque poetarum aliquid in hoc opusculo tribuamus. *Siluia Vestalis, quid enim vetat inde moueri?*

Sacra laturas mane petebat aquas.

Imperium non dedit] Plutarchus Amulio pecunias, & aurum Troia aduectum forte contigisse refert, quibus opibus fretus ipsum fratrem, cui regnum euenerat relictum à patre hereditarium, expulit. Tacet Cornelius de morte fratris Siluiæ, de quo Liuius addit sceleri scelus stirpem fratris virilem interfecit. Quem Halicarnasseus Egestum appellat.

Rheam Siluiam] Plutarchus. hanc alii *Iliam*, alii *Ream*, alii *Siluiam* appellant.

lupa accurrit] Eusebius Faustulum regii armenti pastorem ad Accam Laurentiam vxorem suam detulisse refert, quæ propter pulchritudinem,

A nem, & rapacitatem corporis quæstuosi *lupa* à vicinis appellabatur: vnde ad nostram vsque ætatem, & memoriam meretricum cellulæ *lupanaria* appellantur. De capto *Remo*, & *Romulo* vi se defendente, notanda etiam inter Plutarchum & Liuium nonnulla discrepantia; alter enim ad *Numitorem* primum, alter ad *Amulium* ductum scribit.

rastro] Verba ipsa Varronis ponam de lingua Lat. *Hirpices regula cum plurib. dentibus, quam,* B *vt Plaustrum, boues trahunt, vt eruant, quæ in terra sunt, sirpices postea quæ à quibusdam detrita sunt, littera dicti rastelli, vt hirpices serra leues. Ita quod homo in pratis per fenisecta festucas abiicit abradit à quo abrasu rastelli dicti rastri, quibus dentalibus penitus eradunt terram, atque eruunt, à quo rutrabra dicti:* Virgil. in Georg.

Multum adeo rastris glebas qui frangit inertes
Vimineasque trahit crates, iuuat arua, neque illum, &c.

C Alii Remum in contentione augurii à Romuleis satellitibus occisum volunt.

IN CAP. II.

ROmulus *Asylum conuenis*] locus erat sacer, vt Dionysius ait; intermontium saxo circumdatus, vt Ouidius carmen indicat:

Romulus vt saxo lucum circumdedit alto.

Latinè *confugium* dici valet: dicitur ab *a* fine, & D *syro, traho*, quia inde aliquem abstrahi nefas fuerat. Vt nunc fit in sacris nostris delubris. Per andistincon autem Ro. & lambda mutantur, vt Pallade disticon iudicat Ro. ce lambda monon coracas colacas tedii sta lipon tasto corax uomolocos ce colax, id est, hæ duæ literæ separant *coruos & assentatores*. Idem in reliquis est coruus scurraque assentator & proprie Vomolocos aris insidians exponitur, vt apud Aristotelem in Ethicis deprehendimus. *Asylus* autem cum Lati- E nos significat tabanum, vulgo dictum à Græcis œstrum. Verg. in Georg.

cui nomen asylo
Romanum est: œstrum Graii vertere vocantes:
Asper, acerba sonans, quo tota exterrita syluis.

Asylum autem illud primi Athenienses statuerũt.

ludis Consualia] Varro. dicta à *Conso*, quòd tum feriæ publicę ei Deo, & in circo ad aram eius à sacerdotibus fierent ludi illi: quibus virgines Sabinæ raptę fuere. Titus Liuius *Consum* Neptunum F equestrem appellat. Plutarchus fama est Romulum aram conditam sub terra inuenisse, & à *consilio* nomen inditum, quòd consiliarius foret, siue quòd, &c. de quibus plura apud Dionysium & eundem Plutarchum lege. De *Thalassio* notentur quæ Plutarchus longis verbis enarrat in Romuli vita. Græci *Thalassiam* lanificiũ dicunt.

Ioui Feretrio] sic dicto, quia ex voto (auctorib. Plutarcho & Liuio) propriis humeris tulit Romulus, fabricato ad id aptè ferculo; vt Liuianis verbis vtar: & hæc palma duobus tantum contigit postmodum. Cornel. Cosso, & Marco Marcello.

armillas] ornamenta vocitata sunt, quæ viri G militares ex auro ab Imperatoribus donati gerũt vtreoli vinarium armillum autem genus, vt Nonius inquit: vtrumque ab armo, id est, humero, dictum.

Statori] quia fecit stare aciem Romanam contra Sabinos, in qua pugna etiam vulneratus Romulus fertur.

fœdus] vnde comitium à con & eundo dictũ, quia ibi Tatius cum rege Romano pacta iniit.

patres] certè à pietate vel ab honore dicti. H

luceres] à Lucumone Thusco, alii à luco Asilii dictos volunt, nec eorum mihi displicet sententia. De morte Romuli ita varia à Plutarcho & Dionysio referuntur, vt satius sit de illa tacere, quàm varias opiniones referre.

Augustiore] augustus adiectiuum, sacrum significat ab auium gestu, vel gustatu, quod Ouidius innuit:

Templa vocant augusta patres, augusta senatus:
Templa sacerdotum rite dicata manu. I

Ennius:

Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.

IN CAP. III.

POST *consecrationem*] Interregno legendũ: vt tota sit vna dictio, teste T. Liuio ita scribente & Plutarcho. Nam Patauinus historicus asserit quinque dierum spatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat, annuumq; interual- K lum regni fuit, id abs re (quod nunc quoq; tenet nomen) interregnum appellatum: Græcus verò auctor scribit, cùm ipsi patres centum & quadraginta essent, in parte cuilibet contigisse, cum regalibus insignibus & legitima diis sacra persoluerent, imperaretq; facienda sex horas noctis, & sex diei Quirino tantundem verò Tatio distribuentes Romani interregnum vocant.

Flamines tres] quasi filamines à filo lanæ in pilei cacumine lato. L

virgines Vestales] de quibus flosculos aliquos è Liuio, Plutarcho, Gellio, & Dionysio, habeto: à Numa Pompilio primo institutas perpetui ignis custodes quatuor, quæ primo decennio facienda discunt: secundo faciunt: reliquo autem decennio alias edocent, post id tempus nubere possunt, honoribus quoq; multis venerantur. Inter quos, si casu in quenquam inciderint ad capitale supplicium ductum, eum necari non licet; si M autem aliqua virginitatẽ perdiderit, viua ad portam, quam Collinam vocant, defodiebatur ibi moritura, Iuuenale teste,

Sanguine adhuc viuo terram subitura sacerdos.

Erat sacerdotium Alba oriundum, habens de publico stipendium. eligebatur Vestalis patrima & matrima, inter capiendum à Pontifice Maximo Amata appellabatur.

Dialem] Iouialem, nam ὁ Ζεὺς, τοῦ Διὸς Iouem significat.

Salios] à saliendo dictos ipsa Etymologia ostendit. (noster autem Martinus Salius ad verum Christum salit:) ferebant autem tunicæ pictæ in-

signe, & super tunicam æneum tegmen, circumferentes. Ancilla scuta cum solenni cantu & tripudiis.

Pontificem maximum] Martii filium ex patribus.

Iano Gemino] Ouidius primo Fastorum:

Nomina ridebis modo namq; patulcius idem,
Et modo sacrifico clusius ore vocor.

annum in duodecim menses] nam prius à Romulo constitutus est decem tantum: de hac autem ordinatione à Liuio & Plutarcho eliciendū: B
De *Egeria lympha*, quasi nympha, per mutationem consonantis, sanctus Augustinus lib. septimo, capite trigesimo quinto de ciuitate Dei, ait fontem fuisse, ac spumam hydromantiæ, id est, aquæ diuinationis peritissimum fuisse.

scrinia cum libris à Terentio quodam] Valerius Maximus in primo de cultu deorum in agro Petilii scribæ septem libros Pontificum Latinos, & totidem Græcos inuentos crematos fuisse à Petilio Vrbano prætore, de Græcis solum intellige: quia Latinos magna diligentia seruandos curarunt.

IN CAP. IV.

TVLLVS *Hostilius*) Nepos erat, Liuio teste, eius Hostilii, qui aduersus Sabinos nauiter pugnando occubuit.

Indixit) De indicendo bello historicos euolue, vti præferrata hasta in fines hostium mittebatur. D

Trigeminorum) Horatiorum Romanorum, & Curiatiorum Albanorum, qui singulari certamine pugnarunt, ita vt Albani Romanis succubuerint.

perfidia Metii Sufetii) Qui in bello fidenati desertor Romanorum, vt proditor à quadrigis laceratus fuit.

Curiam Hostiliam) Templum erat, vbi Senatus ab eo rege auctus congregabatur.

Cælius) namque, Varrone auctore, à Cælio Vibenio Tuscho duce nobili dictus. qui cum sua manu dicitur Romulo auxilio venisse. E

paludamentum) vestis est Imperatoria: Inde *Paludati.*

tigillum sororium) iugum erat, scribente Dionysio, quo duo tigilla recta defigebant, & tertium super duobus illis transuersum imponebāt.

Ioui Elicio) Iuppiter Elicius ab eliciēdo dictus, quia occultis sacris ratio eliciebatur ab eo fulminum mittendorum, cuius aram Romæ erectam scimus in Auentino. F

Duumuiros) subaudi capitalium rerum.

tigillum) sub quo capite adoperto, velut sub iugo iuuenum misit: vt a cede Sororia expiaretur.

IN CAP. V.

ANcus Martius) è Liuio legendum est Ancus, & non Cneus, vt ex eodem corrigendum est ex omnium historicorum testimonio.

Syluas) vt mesiam, quam Veientibus ademit.

Salinæ) taberna est salis. Salinator exigens vectigal salis, vnde Liuio cognomentum, vt mox dicetur: hinc Salaria via, ac ipsum Salarium. G

carcerem) ad terrorem populi, vt Liuius inquit.

Hostiam deduxit Coloniam) id est, nouos habitatores in eam colendam misit.

Ius fœciale) à fœderibus agendis, quia sacerdotes hastam in fines hostium mittebant, quando res repetebant.

IN CAP. VI. H

LVCIVS *Tarquinius*] *Tarquinius profugus* suasu vxoris primo Romam migrauit. De aquila regina auium augurium faciente, plura apud Plinium libro x. inuenies.

minorum gentium] ad differentiam aliarum superiorum ac maiorum.

nouacula & cote] quia rege dicente, vtrum quod mente agitaret, effici posset. Cotem nouacula haud conctanter discidisse fertur: potentiam artis suæ ostendens hoc miraculo. Nouacula rasorium vulgo dicitur, quia videatur renouare hominem. I

Circus maximus] dictus, quòd in circum spectaculis ædificatus est, ibi ludi fiant, & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi curruntin circum. Horatius

Metaq; feruidis euitata rotis.

Ludos magnos] Liuius ludos opulentius instructos fecit, quàm priores reges; solemnes deinde annui mansere ludi Romani, magnique varie appellati. K

Murum lapideum] ait Liuius parasse illum non fecisse.

prætexta] toga erat, quæ limbo purpureo prætexebatur puerorum. Iuuenalis,

Et prætextatos referunt artaxata mores.

etsi etiam magistratuum esset.

bulla] insigne erat impendens rotundum, ad similitudinem eius bullæ, quæ spiritu in aqua excitatur: Græci alexicacon nominant, Latine amuletum: nam ferebatur ad emoliendas artes magicas: quale tempestate nostra euangelium & coralium dicunt. Notum est verum illud adagium, *Homo bulla est.* L

immissis percussoribus] duobus pastoribus, qui in regiæ vestibulo, specie rixæ, & ad regem introducti, dum intentus rex in alterum audiendum se totus aduerteret, alter elatam securim, in capite deiecit, moribundumque regem reliquit. M

IN CAP. VII.

SEruius] quasi seruiens eum peperit.

flammæ species] quæ illo experrecto cum somno euanuit: ita fastidium vidit futurum ostendens, vt ignis pyramidalis esse solet.

gener a Tarquinio assumptus] ob eius virtutes bellicas.

Tanaquil ex altiore] loco inter tumultum: regiam claudi iubet, arbitros eiecit, simulat regem viuere, interim generum adhortatur, vt capessat regnum.

Quasi

A *Quasi precario*] nam alia ipse decernebat, de aliquibus regem consulturum se fingebat.

Collem Quirinalem & Viminalem] Varro: Viminalis, à Ioue Vimineo, quòd ibi aræ sunt, vbi vimina nata fuerunt. collis Quirini fanum, est a Quiritibus, qui cum Tatio curribus venerunt Romam, quòd ibi castra habuerunt. Hoc vocabulo cunctarum regionum nomen, ni fallor, obtinuit.

Exquilias] Liuius inquit: inde exquilias auget. B Sunt autem dictæ ab excubiis, quæ ibi fiebant. Constat post eum, (Dionysio teste) vrbem non amplius auctam.

aggeremque ac fossam] Intelligit de pomerio prolato, quòd postmænio factum, de quo Liuium lege.

tribus] a tributo soluendo.

classes] ordines a καλεῖν voco. Quintilianus primo. Qui cum pueros in classes diuideret, prolixum esset exscribere, quæ Liuius & Dionysius C afferunt. verum hic pauca pro claritate subiiciam: ordines, quos comprehendebant classes, centum & nonaginta tres erant; continebat enim classis prima cum equitibus octo & nonaginta tres ordines, secunda verò duos & viginti cum opificibus, tertia viginti, quarta duos viginti cum tibicinibus & buccinistis, quinta deinde triginta; vna autem vltra omnes statuta classis, quæ erat pauperum.

Dianæ Ephesiæ] quod, Plinio teste, ab vniuersa D Asia constructum fuit in Epheso vrbe. Martialis:

Nec triuia templo molles laudentur honores.

Auentinus] vel ab auibus, vel ab aduentu hominum, vel Auentino rege dictus: variè enim dantur etymologiæ.

immolare] à mola salsa tractum, quæ farre & oleo fiebat.

callidus] astutus a callo.

Tarquinii] Prisci, non Superbi.

E *filios*] legendum est nepotes ex auctoritate historici Halicarnassei, non enim potuerunt esse filii rationibus ab eo copiose deductis.

feroces morum similitudo coniunxit) ita rege secundas volente nuptias.

dum ad curiam properat) inquit enim Seruius: quid hoc, Tarquini, rei est? qua tu audacia me viuo vocare ausus es patres aut in sede considere mea? vnde a Tarquinio minaciter respondente interfectus est.

F *vicus sceleratus*) antea Cyprius dictus: sed, quia filia aurigam cunctantem scabello percutiens iussit, coegitque super cadauer paternum currum ducere, inde scelerato nomen fuit.

IN CAP. VIII.

T*Arquinius Superbus*) quia socerum gener sepultura prohibuit.

regnum scelestè] nam per amicos pessimos in capitales causas plures illustres viros adduxit. primum quidem nuncios, qui Tullium regno excipere noluissent, deinde etiã ex cæteris, vnde nihil aliud, quàm prædam sperare posset.

Latinos] facile eos sibi conciliauit, auctore Manilio ac Turno, Herdhonio Feroci eorum duce è medio sublato. G

Pometiam] è cuius auro & argento ditatus quadraginta talenta habens, Iouis templum in Capitolio fundauit.

Gabios] nam filius consilio cum patre communicato transfugit saucius verberatusque virgis sanguine plenus, simulauit se à patre verberatum benigne acceptus demum dux belli legitur. duxerat autem multos equites Romanos exsules H tyrannidem fugere simulans, tandem re Gabinia in potestate habita nuntium secreto cum literis misit, cui nihil pater respondit, sed cacumina papauerum diiecit: quo signo intellexit capita primorum ciuium truncanda.

ferias Latinas] de quibus ita Halicarnasseus: designare templum statuit Romanis, & Latinis, vt conuenientes quocunque anno in designatum locum nundinarent, vnaque vescerentur, ac de cõmunibus extis partem quisq; eorum caperet: montem verò celsum statuit. Item Albanorum super vrbem collocauit, vbi nundinas quotannis agi voluit, sacrificiaque perfici, continue Latiali Ioui epulas decernens, quas exhibere oportet ad sacrificia vnamquamq; vrbem: has autem solemnitates, & sacrificia Romani vsque ad hæc tempora obseruant, Latinas eas vocantes, feruntque in eas hæc, quæ participes sunt sacrorum vrbes, aliæ agnas, aliæ caseos, aliæ lactis mensuram, aliæ alia fercula. I K

Locos in circo] Liuius, foros faciendos.

cloacamque maximam] receptaculũ omnium purgamentorum vrbis sub terram agendam instituit.

caput hominis) idem Liuius ac Dionysius asserunt. Recens videbatur integra facie, ac è consulto haruspicum, Ethruscorumq;, responsum ibi caput mundi fore.

Ardea] vrbs Ethruriæ fuit ab augurio auis Ardeæ dicta, si credimus Virgilio in 7. Æneidos L scribenti:

Acrisioneis Danaë fundasse colonis:
Præcipiti delata noto locus Ardea quondam
Dictus auis, & nunc magnum tenet Ardea nomen.

Refert autem Turnum in ea regnasse. Idem Ardeliones dicti, multa incipientes, nihil perficientes, & volantes in scientiarũ apices, ignotis principiis. Martialis:

Vis dicam quid sis? magnus es Ardelio. M

filius eius) alii Egerium Tarquinii filium malunt.

Lucretiæ stuprum] de hac narratione nonnullam inter Dionysium, ac Liuium, & talem quidem obseruauimus differentiam. Græcus auctor sentit Lucretiam acerbissimè casum suum ferentem, quàm celerrimè ascendẽtem vehicula, Romam venisse, vbi se interfecit. Latinus pudicissimæ matronæ internecionẽ Collatiæ factam scribit, de modo quoque aliquid interesse, sollers considerabit lector. Ouidius graphicè 2. Fastorum describit:

Cingitur interea Romanis Ardea signis,
Et patitur longas obsidione moras.
Dum vacat, & metuunt hostes committere pugnã,
Luditur in castris, otia miles agit.
Tarquinius, iuuenes socios, dapibusq; meroq;,
Accipit ex illis, rege creatus ait. & reliqua.

Cumæ] Strabo: sunt vetustissimum Calcidensium, & Cumeorum ædificium. antiquitate enim cunctas, & Siciliæ & Italiæ vrbes antecellit.

IN CAP. IX.

T*Arquinius Collatinus*] Contubernium nõmen est militare, Vegetio auctore scribente. contubernium autem manipulum vocabatur ab eo, quod coniunctis manibus pariter dimicabant: inde ad pacem translatum, quasi sub iisdem tabernis ac domibus comessales viuere soleant.

coniugem suam] Ouidius: *Quisque suam laudant studiis certamina crescunt.*

luxu) Idem, *Ecce nurum regis sparso per colla capillo*
Inueniunt posito peruigilare mero.

Collatiam) Simulauit negotium habere militare.

Pudicitiam expugnauit) Postquam nec precatio nec precio obtinuit, dixit, te occidam, famulumque vnum mactans ponam simul corpora vestra, dicam quod indecenter te in complexu deprehendens, serui supplicio vos affecerim, iniuriam cognati persequens. Ita vt turpem finem probrique plenum subeas, nec honore sepulturæ corpus tuum dignetur. Ouidius,
Interimam famulum, cum quo deuicta fereris
Succubuit famæ victa puella metu.

Illi in exitium regum) Brutus Collatinus & Lucretius legendum.

vindicauerint] vindictam fecerint. nam vindicare, ad se trahere significat.

IN CAP. X.

I*Vnius Brutus*] quasi brutorum vitam imitans: Ouidius.
Brutus erat stulti sapiens mutator vt esset:
Tutus ab insidiis dire Superbe tuis.
Vnde à Græcis Elithius dictus, id est, stultus. Delphos euntibus causa potissima eundi fuit, quia anguis è lignea columna lapsus adeo regem terruerat, vt legatos miserit Delphos ad oraculum Apollineum consulendum, quibuscum Brutus ludibrii causa profectus est. Delphi vrbs est in radicibus Parnassi, vbi pendebatur vmbilicus, signum eam vrbem in medio conditam Græciæ, auctore Strabone, nono Cosmographiæ suæ.

filios suos fratrisq;, quod cum Aquiliis & Vitelliis] Aquilii erant filii sororis Collatini collegæ: Vitellii autem sororii erant Bruti. Vt autem altius intelligatur hoc facinus: cœnati fortè apud Vitellios conspirati fuerant, vt Liuius, sed, vt Dionysius, apud Aquilios. Interim verò seruorũ quidam vini præbitor ex vrbe Cenina captiuus. Cuius nomen erat vindices suspicatus hos viros aliquid moliri prauum ob ministrorum ablegationem solus foris restitit ad ostium, sermonesque eorum percipiens, & literas ab omnibus scriptas vidit ad compaginem quandam ostii perspicuam visum adhibens; ac egressus rem detulit ad consules, vt Patauinus scriptor ait: vt Halicarnassæus ad Valerium, qui postea Publicola dictus: quo facto; & per magistratus, maxime a Bruto sumpto de reis supplicio, tandem eiecti legati Tarquinii, Collatinusq; in exilium missus, atque regib. penitus amplius redeundi desperatio facta.

vulneribus occiderunt] Liuii verba hæc sunt: Adeoque infestis animis concurrerunt, vt neuter dum hostem vulneraret sui protegendi corporis memor, vt contrario ictu per parmam vterque transfixus duabus hærentes hastis moribundi ex equis lapsi sint.

A collega laudatum] Constat apud Romanos hanc primam orationem funebrem recitatam, inde exordium fuit orationem post mortem clarissimorum virorum factam, in exequiis prædicare. etsi prius Athenienses laudem funeream legi præposuerant his, qui nouissime pugnando in Arthemisio, Salaminæ Marathonæ plateis pro patria occubuerant.

luxerunt] pullis ac atris vestibus indutæ fuerunt.

IN CAP. XI.

P*Orsena*] Post bellum à Romana libertate gestum cõtra Veientes ac Tarquinienses arma regibus restituendis capessentes. In quo haud dubie Romani superiores exstitere, potentissimus Ethruriæ rex defensionem atque prælium pro Tarquiniis suscepit, & ilico infesto exercitu Romam accelerat non impetratis à senatu Romano per legatos quæ volebat.

Ianiculum] a Iano dictum, vt Ianualis porta, de qua ita Ianus primo Fastorum:
Arx mea collis erat, quam vulgus nomine nostro
Nuncupat; hæc ætas Ianiculumq; vocat.

Cocles] quasi ocles, quia vnum habebat oculum: Plautus, de Coclitum prosapia esse arbitror, nam ii sunt vnoculi.

pro sublicio] id est, ante, qui pons liciis, id est, perticis sustinetur: nam totus ligneus erat.

stetit] cum duobus aliis Laertio & Herminio.

Vulcanalia] videlicet, teste Liuio, in Comitio Vulcanalia, Varro à Vulcano, quod et tum feriæ agebantur, quod eo die populus pro se in ignem animalia mittit.

IN CAP. XII.

P*Orsena rex Sceuola*] post vstam manum dictus est, quasi à scæua, id est, sinistra, & vola, id est, concauitate: nam dextra inhabilis erat. scæui enim, Vlpiano Iurisconsulto auctore, dicuntur, qui sinistra manu pro dextra vtuntur.

dexteram] Martialis, *Hanc spectare manum*
Porsena non potuit.

Trecen-

A *Trecentos*] quod falsum erat, sed ad incutiendum terrorem talia dicebat.

Acceptis obsidibus] primo Halicarnasseus adfirmat eum consultasse quomodo insidias vitaret, Aruntemque eius filium dixisse vt amicos pro hostibus Romanos faceret.

In Cap. XIII.

B PORSENA *Cloeliam*:] Vergilius: *Tiberim tranaret Clelia virgo.*

Statua equestris] donauerat autē Porsena eam equo bellico decentibus phaleris armato.

In Cap. XIV.

ROmani] cum aduersum Veientes populos Ethruriæ.

C *priuato nomine*] ac expensa priuata, vt Liuius refert.

Fabio consule] Cesone cognominato.

Ad vnum] vt ad verbum, neq; est dicēdum de vno ad vnum, neq; de verbo ad verbum obseruatione authorum de his.

Fabius] Ouidius in fastis: *Vna dies Fabios ad ad bellum miserat omnes: Tercentum Fabios perdidit vna dies.*

D *Nefastos*] de quibus Ouidius: *Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.* quando scilicet iustitia tacet.

Scelerata] quæ prius Carmentalis dicebatur. Impuberes appellantur qui nondum primam barbam emisere nec adhuc qui tali dicuntur à pube lanuginem hic illa circum pudibunda nascenti maribus decimo quarto anno feminis duodecimo substantiuum pubis facit adiectiuum puberis E genitiuum mittit Salustius: filiumq; eius impuberem ad patrem missum.

Cunctator] Quia cuncta, id est mora pœnum delassauit ducem. Vergilius sexto Æneidos: *Vnus qui nobis cunctando restituit rem.*

In Cap. XV.

VALERIVS primo Valesii inde andisticæ, Quintiliano authore, valerii Triciṗitini F collegæ, qui aliis Tarquinius collatinus dictus est, è ciuitate expulsus, expulsor regum, nullā ob aliam causam, nisi quia Tarquinius dicebatur, è familia regia, adeo nomen illud inuisum erat ciuitati.

Subrogauerat:] subrogare est in locum alterius sufficere.

Velia] dicta. Varrone testante, quod ibi vellere lanam soliti sunt pastores, antiquitus enim vellebant, non tondebant oues.

Questus est] oratione à Tito Liuio scripta.

Secures etiam fascibus] instituit enim, consules vt cum extra vrbem essent vterentur securibus, intus vero tantum fascibus ornarentur. G

Concionem] orationem, locum, & multitudinem dicimus, Gellio scribente, qualis à Græcis Agora nominatur.

De prouocatione] si magistratus aliquis Romanum quemquam interficere verberibusue cœdere, aut mulctare vellet pecuniis, licere vtique priuato illi à magistratu ad populum prouocare, parique eum interim à magistratu nihil, donec populus suffragia de illo ferret. H

Publice sepultus] collatis pecuniis publicis funus, atq; locum in quo combustus, atq; sepultus fuit ei soli vsq; ad ętatem meam clarorum in vrbe ciuium, propinquum foro assignauit. miseratione ductus, hoc Dionysii Halicarnassæi interpres tradit.

I

In Cap. XVI.

TArquinius eiectus] eiicimus viliter. Ouidius *Turpius eiicitur quam non admittitur hospes.*

Manilius Tusculanum] qui concitauit populos contra imperium Romanum vnde bene latio ait.

Posthumius Dictator dictus] hunc primum reperio Romæ dictatorem, qui dictus est quia à consule deberet dici, vel quod daret dictata populo. K

Regius lacus] est in agro Tusculano.

Magister equitum] Spurius Cassius qui talis erat qualis erat sub regibus tribunus celerum: dictus autem quia magisterium ac regimen in equites & accensos haberet: fuit autem virtus dictatoria semestris in summa rerum nisi necessitate constituta: qui eam obtinebat merum & mixtum in omnes habebat imperium. Sylla eam perpetuam sibi primus adrogauit. L

Aedem communi titulo dedicauit] Ita, ni fallor, omnino legendum, dicebatur autem Castoris solum, cum duobus numinibus dedicata esset; exstructa vero fuit super foro, vbi visa sunt simulacra, & iuxta eam fons sacer. his diis filius posthumius dictatoris eam dedicauit. titulus inscriptionem, honorem: militem rem publicam defendentem indicat. M

In Cap. XVII.

QVintus Cincinnatus] dictus à *cincinis* id est à prolixis & intortis capillis quos ferebat. Hieronimus cincinatulos pueros, & calamistratulos & peregrina vnguenta olentes, semper deuita.

A *Abdicauit*] id est exheredauit. Liuius libro tertio. secundo ab vrbe condita. Cæseo erat Quintius ferox iuuenis tam nobilitate gentis quam corporis magnitudine ac viribus, ad ea munera data à diis ipse addiderat multa belli decora, facũdiamq; & in foro, vt nemo, non lingua, non manu promptior in ciuitate haberetur. huic à Verginio capitis dies dicta quum esset, sex millibus æris mulctatus est, ac dimissus, è foro nocte proxima iussu Consulum in Ethruscos in exsilium B abiit. Dissentiunt in hoc igitur historici.

Bellum] rupto fœdere; quod cum Romanis priori anno egerat, scripti sunt Romæ duo magni exercitus contra illos.

Dictus] à Nautio Consule. Quinq; enim equites inter stationes hostium emissi Romam pertulere Consulem, exercitumq; in Algido obsideri.

Arantem] Persius: *Quem trepida ante boues dictaturam induit vxor*: Insignibus lictoribus & C toga vel magistro equitum Tarquinio & Quæstore Tito Quinctio.

Obsidionali] corona aurea vnius libræ pondo: licet alias graminea daretur: totusque Minutii exercitus eum patronum salutauit.

Vicit hostes] sub iugum mittendo.

ducem] Gracchum, pluresq; alios iunctos.

Triumphi die] in qua militaria signa prælata, sequutus exercitus præda onustus, epulæ instructæ dicuntur fuisse. ante omnium domos, epu- D lantesque cum triumphali carmine, & solennibus focis comessantium modo currum sequuti sunt.

Regnum affectantem] quia diuidebat largissime populo frumentum.

IN CAP. XVIII.

M*Enenius Agrippa cognomento lanatus*] à lanugine enascente cana cognomentum fuit Capitolini, authore Calepino lexico. itidem Co- E lumella secundo de agricolatione vuas amineas lanatas ennascente lanugine nuncupat. Humanum cum sit capite nasci, pedibus efferri, aliqui præpostero nascuntur ortu, quos Plinio authore in septimo quasi ægripartus appellamus, infausto omnium ita nascentium exitu.

Secessisset] authore & duce Sicinio, irata in sacrum montem se contulit, quod à fœneratoribus nimium vexaretur.

fabula hac] Æsopeo more confictæ, est ea nec F vera, nec verosimilis. vocatur autem alia, Sybarica, & Cilix, & Cypria, secundum inuentores nomina mutás. Vicit autem cæteras magis Æsopica: vt nos late in traductione Aphtonii è Græco Latini facti diximus.

Tribunos plebis.] duo primum creati: qui tres alios subrogauere sacrosanctos ac inuiolabiles.

Collatis quadrantibus] id est tribus vnciis, id enim, Prisciano authore, quadrans significat, Liuius scribit sextantibus.

IN CAP. XIX.

C*Neus Martius captis Coriol. vrbe Volscorum*] vt Creticus à creta: Aphricanus ab aphrica.

Equum] insignitum: G

Hospitem] vnum charitatis gratia captiuum qui hospes fuerat.

Magno pretio] nam ratus tempus venisse ex ore pauperum frumentum rapiendi, vnde damnatus.

Volscos] in exsilium abiit.

concitauit.] Nam quum ludi magni Romæ agerentur: simulauit Tullius cum Consulibus esse metuendum à Volscis, ne seditiones in vrbe ferrent: vnde præconis voce eiecti sunt Volsci H extra vrbem; ac ex illa indignatione arma sumpsere.

Lapidem] Miliarium: quem Cornelius quartum dicit.

Legationibus] missis; oratores atrox responsum tulere, redeuntes iidem, non in castra recepti: sacerdotes cum infulis tertio missi nihil profecere.

Matrona] principe Valeriam.

Comitata] passiue: nam antiqui etiam comito I dixere. Propertius: *Atque vtinam nostra comitarent castra puellæ.* præterea apud antiquos omnia deponentia erant cõmunia: Vergilius. *Atque vno graditur comitatus* Achate.

Veturia] dixit enim vicisti mater.

Occisus] Fabius eum ad senium peruenisse vult.

Fortunæ muliebri] senatus populusque decernere: quia è mulieribus salus vrbi fuerat.

IN CAP. XX. K

F*ABIVS AMBVSTVS Licinio Stolone*] Stolo rusticanum vocabulum quod Liciniæ genti insitum, quia primus inutiles radices ex arboribus eradicabat, quæ à stolida fruticatione stolones nominantur.

Tribunus militaris] ea per plures annos dignitas quotannis pro consulari viguit, vt Liuius refert.

Socero] Fabio qui sociauit ei filiam.

Fasces lictorios] nam moris fuit ingressuro domum aliquã magistratus per lictores ad dignitatem ostendendam percutere fores: quod Plinius in septimo capite trigesimo his verbis ostendit: Pompeius confecto Mithridatico bello intraturus Possidonii sapientiæ professione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit: & fasces lictorios ianuæ summisit Idibus quintilib. decimotertio Iulii æde honoris, cui Romani templum virtutis præmio dedicauerint Marcello authore. transire equites nihil aliud est quam ostendere se bene instructos populo visceratione M quando singillatim carnes donabantur.

Plus centum iugera] quingenta omnino legendum ex authoritate Titi Liuii, & ita inferius, centum quingenta haberet.

Emancipate] exheredati. Manceps vocatur, qui à populo aliquid emebat, cõducebatue: mancipia appellata serui, ancillæue emptitiæ, quia in bello capiantur: vnde emancipare. ¶ Priusquam sequens caput de legum origine interpreter obiter studiosos iuuenes, maxime iuris peritos, admoneo ne Accursii scriptis quibusdam commentitiisq;

A titiisq; nugis primo libro digestorum de iuris origine fidem adhibeant.

IN CAP. XXI.

Populus Romanus *seditiosos magistratus* tribunos plebis violētissimos: hoc aut fuit anno quingentesimo altero, quam cōdita Roma fuit.

Solonis] Atheniensis, quem constat è septem sapientibus primarium fuisse: cuius exquisita dicta circumferuntur, vt: *Dicíq; beatus ante obitum nemo supremaq; funera debet*: sententia eius omnino fuit ab Ouidio repetita. B

XII. tabulu] primo latæ fuere decē confirmante populo ac in bases æneas inscripsere. Liuius cēturiatis Comitiis x. tabularum leges perlatę sunt, qui nunc quoq; in hoc immenso aliarum super alias aceruatarum legum cumulo fons omnis publici, priuatiq; iuris est. Idem paulo inferius: iam & processe. at pars maior anni, & duæ tabulæ legum ad prioris anni. x. tabulas adiectæ erant.

Corrumpere non posset] neq; spe neq; prætio.

C *Clientem.*] M. claudium.

Vindex] assertor & liberator.

Posceret] vt virginem in seruitutem assereret tanquam è serua sua natam, & in domum Verginii supposita.

Superuenisset] à duobus impigris iuuenibus accersitus è castris, antequam litteræ Appii superuenissent scribentis collegis, ne illi darent commeatum, sed in custodiam haberent.

Addictam] obligatam. Propertius: *Et trahit* D *addictum sub sua iura virum* --Iam Appius *inquit: Lictor,*] summoue turbam, & da viam domino ad prehendendum mancipium.

E oquio impetrato] simulans se à nutrice veritatem & filia interrogaturum.

Occidit] arrepto cultro lanio.

Corpus gerens] discrepant alii historici ab huius sententia, asserētes cadauer Romæ relictū, ipsum vero ad exercitum iratum rediisse.

Xtr.] militaribus intelligendum est, Liuio teste, ad vindicandum facinus, *Respersus cruore &* E *telum cruentum tenens.*

Auentinum occuparunt] inde in sacrum montem transierunt.

In carcere necatus] alii ipsemet sibi ipsi mortem consciuisse autumant.

IN CAP. XXII.

Romani ob pestilentiam:] hanc historiam Valerius Maximus, Lucius Florus, Ouidius in fastis illustrant. Æsculapium Apollinis filium, à F Græcis Asclepium decē de quo Plinius libro xx. auxit: deinde fama etiam crimine ictum fulmine Æsculapium fabulata, quoniā Tindaridem reuocasset ad vitam. Hinc tamen non cessauit narrare alios reuixisse opera sua clara Troianis tēporibus.

Epidaurum vrbs est Epiri. Quintus Serenus: *Qui colis Aegeas, qui Pergama: quiq; Epidaurum.*

In Volumnii tabernaculo.] Valerius Maximus scribit eo cōscendit, vbi Quinti Ogulini tabernaculum erat, inq; multiplicem orbem per summam quietem est conuolutus: hoc est quod dicit.

Conspirauit hoc est, in spiras, & reuolutiones se fecit. Inde conspirare methaphoricè vnionem facere: prope tabernaculum hospitiū Imperatoris G in castris, quia è tabulis fiebat: hic pro tentorio capitur.

Antium] vrbs maritimas regius secessus.

Paucos dies] tres.

Syluam] in vestibulo templi myrtho frequentibus ramis diffusa.

IN CAP. XXIII.

CVRIVS] *Falisci* populi sunt Ethruri æ, vbi optimi botelli fiebant.

Vei] vrbs, Veiens populus: vnde, *Veientanumque rubellum.* H

Tribuni plebis] indignatione tabernacula inuenta, qui lamentabantur, non dati plebi, nec per hyemem, militiæ requiem, equites tum primum equis suis merere ceperunt.

Postmodum crimini datum] vnde in exsilium abiit, precatus deos, deasq;, si in noxia sibi ea iniuria fieret, primo quoq; tempore desiderium sui ciuitati, ait, ingratæ facerent:

Senones] inter Anthesim & Vsentē habitarūt. I

Impetratus] imo hi, quorum de pœna agebatur, tribuni militum consulari potestate creati sunt.

Alia fluuius.] xii. milliaribus Roma distans est, montibus crustumiis affluens in Tiberim. xvi. kalendas augusti. xvii. die Iulii.

Nefastos] id est, malos, de quib⁹ superius lege.

Interfecere] initio orto à Papiro qui dicitur Gallo barbā suam prolixam permulcenti, Scipione eburneo in caput immisso, iram mouisse. K

Obsessa] à Gallis qui omnia flammis in vrbe vastarant.

Manlio] qui clangore crepituue anserū noctu excitus gallicos iā in arcē ascendentes deturbauit.

Dictator dictus] à ceditio: cor sensu omnium in arce existentium. Actus autē fuerat per Pōtium Cōminiū impigrum iuuenē qui incubans cortici, secūdo Tiberi labens Veios vsq; ad Camillum mandata deferens deceptis custodibus in Capitolium repedabat. L

Reliquias] exercitus Romani sparsi. Vergilius. Reliquias Danaum.

Improuisos] inter Publium Sulpitium, & Brennum Regulum Gallo, & colloquio interueniente, & auro pacto mille pondo tribuno recusante pondera quæ Galli pensuri supra ponebant: Camillus forte interuenit, auferriq; aurum, & Gallos de medio summoueri iussit; illis vociferantibus respondit à Sulpitio tribuno minori magistratu iussionē nullius loci esse, conuentam cum M hostibus; cumq; ad manus ventum foret, deniq; tanta strages Gallorū Gabina via facta; vt ne quidem nuncius cladis superfuerit:

Detinuit] facunda oratione, in qua ostendit tercentum, & vnum & sexagesimū annum præterisse, quibus fortuna recte steterat; ne expertis inexperta præferrent. Præterea firmauit populum vox audita: signifer statue signum; hic optime manebimus Ad illud Iuuenalis respexit: *Veios migrare Quirites.*

IN CAP. XXIV.

MAnlius ob defensum Capitoliū] à Gallis, clangore anseris excitus: vt superius dictum.

A *Militaribus donis*] id est, armillis, phalerisq;. Plinius libro septimo ca. XXVIII. de illo fato ante XXII. annos bina ceperat spolia, primus omnium eques Romanus coronam muralem acceperat, ciuicas XXXVII, dona XXXIII.

cicatrices] aduerso corpore exceperat, Publium Seruilium Magistrum equitum seruarat, ipse vulneratus humerum ac femur. Liuius ait, die dicta illum tulisse spolia hostium cæsorum ad. xxx. dona Imperatorum ad cccc. quibus sine fænore
B expensas pecunias tulisset Farre in maxima fame, obsessis Ro. à Gallis. Far primum frumentum, inde farina, inde conferreo, as, conferreatio.

Ampliatus] ampliare est, vt Asconius Decianus in diuinatione inquit, cum de alicuius capite agebatur, & scribebatur *non & .l.* qua significabant, non liquere, neq; condemnabant, neq; absoluebāt, sed differebant causam, nam signum condemnationis erat. C. absolutionis. ab.

Gentilitas eius] gentis Manliæ decreto, ne
C quis Manilius vocaretur.

IN CAP. XXV.

FIDENATES *Legatos*] ii iussu Lartis Tolumnii Veientium regis ad quem confugerant.

Quintus Cincinnatus] *Liuius* quarto ait Marcum Æmilium fuisse dictatorem. Q. Cincinatum filium magistrum equitum.

Cor Cossum] is à Romulo secundus spolia opima ab operibus vel opibus dicta, tulit. Tertius
D M. Marcellus exstitit, victo Gallorum duce Viridomaro, de Feretrio, Romulo vidimus.

IN CAP. XXVI.

P. *Decius Mus*] duo fuere Decii, quorum alter se pro republica Ro. alter Gallica deuouere. Mus cognomen.

Gaurus] mons est propinquus Massico.

Ciuica corona] teste Gellio in noctibus atticis dabatur ei, qui ciuem seruasset, locum tenuisset,
E hostem interfecisset. Lucanus. *Seruati ciuis referentem præmia quercum*, querna autem fiebat ad ostendendum victum glandium antiquorum: *obsidionalis*] graminea dabatur, quia in locis obsessis & desertis nascitur.

Deuouit] præeunte patre patrato, & verba quedam in signum vetustatis latentia canente, quæ libro. VIII. T. Liuii leges, etiam canente Iuuenale: *Esse aliquos manes & subterranea regna.*

F IN CAP. XXVII.

DECIVS Decii filius. *Cereri* Cererem terram Varro, ac alii philosophi interpretantur, quia gerat omnia, idest, procreet: inde multus fabulæ locus datus est.

Solennia verba] hæc erant. latie Iuppiter: Mars pater, quirine, bellona Lares bininouensiles, dii indigetes, diui quorum potestas nostrorum hostium quæ manes vos precor venetor, veniam peto feroq; vti populo Romano quiritum vi, victoriamq; prosperetur, hostes porro Quiritum terrore formidineq; morteq; afficiatis.

IN CAP. XXVIII. G

TItus *Manlius Torquatus*] primus in ea familia agnomen hoc à torque adepto habuit.

Dicere diem] est accusare Pompeio. vrgentibus Seruilio Hala &. L. Gennutio consulibus.

Dimittere accusationem] ac iurare coegit sepatris eius eam nunquam consilium plebis habiturum, aliter extemplo eum transfixurum.

Prouocatorem] quem maxima voce, inquit, quę fortissimum virum Roma habet, procedat ad H
pugnam vt nostrum duorum euentus ostendat, vtra gens bello sit melior.

Ceruix] pars ex colli dicta, quia inde à cerebro canale oritur.

Pugnasset] licet victor inde. vnde *Imperia Manliana* superbia dicta fuere.

IN CAP. XXIX.

R*eliquias Senonum*] hanc historiam Titus Li- I
uius septimo, secundo ab vrbe condita. Gellius lib. VIII. cap. XI. eleganter tradidere: hoc autem fuit L. Furio cl. Appio consulibus.

Victo] vna à Consule centum bobus & corona aurea donatus est.

Aes alienum] dicitur quod nos aliis debemus vulgo debitum vocant.

IN CAP. XXX. K

CAIVS Veturius *Transfugas* milites: & pastorum habitu, immittit: Pecoraque diuersos alium alibi haud procul Romanis pascer. Libro nono latissime hæc historia à Liuio refertur.

IN CAP. XXXI.

L*Vcius Papirius.*] *Cursor* is est, quem Liuius Alexandro magno comparat, si is in Italiam L
venisset ad auspicia repetenda; quia Romani nihil belli, domi, nisi captatis auspiciis, agebant.

Pater lachrymis] nam adulescens, & pater. M. Fabius contentionis die prorupere ad genua, & deprecari, dictatoriæque dignitatis obliti sunt, & multa alia, quæ libro octauo historiæ Liuianæ eleganter videbis.

Præneste dicitur, Seruio teste ἀπὸ τῶν πρίνων, ilicibus ibi nascentibus.

IN CAP. XXXII. M

F*Abius*] Rutilianus. *Marsi* populi Campaniæ à Marso Circes & Vlissis filio qui etiam excantare venena dicebantur.

Libertinos] Liuius nono secundi ab vrbe condita. Fabius simul, concordiæ causa ne, humillimorum in manu commitia essent, omnem fortem turbam excretam in quatuor tribus cōiecit, vrbanasq; eas appellarit, adeoq; eā rem acceptam gratis animis ferunt, vt Maximi cognomen, quod tot victoriis non pepererat, hac ordinum temperatione pararit: ab eodem institutum dicitur, vt equites idibus quintilibus transueherentur.

A ### In Cap. XXXIII.

Curius Dentatus] ab eminentiori dente cognominatus.

Superum mare] decimũ, quod tendit supra polum arcticum versus. Vergilius: An mare quid supra, memorem, quodq; alluit infra. Hadriaticum & Venetum aliter dicunt.

Ouans.] i. minori triumpho vtens, Nam in ouatione magnum à triumpho discrimen fiebat, in
B cedebat namq; ouans equo albo, corona myrtea coronatus: sed triumphans, in curru; laurea insignitus.

Pirrhum] qui accersitus à Tarentinis stipẽdio, dux primus ductu elephantorum Romanum terruit imperium.

Esse] comedere in xeniis Martialis: Romulus esse solet.

Et aurum habentibus imperare] dignã profecto Romano patritio, ac ingenua liberalitate vo-
C cem. Vtinam aliqui sæculi nostri principes ita agerent, qui aures delationibus quibuscũq; patefacientes, iam quadruplatoribus effectis, nil aliud continuis votis optant, nisi vt subiecti qualibuscumq; causis circumuenti sint, nec non sæpe falso fiscum augent, vt illud Manilii astrologi canant: Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas, Et summum pretium est census effundere censum; Excellentissima vero Sabaudiæ domus id sequitur, vt magis habẽtibus pecuniam
D imperare gaudeat: quam possidere velit.

Cadus] vase quo vinum cadit.

Aniem] siue Anio, fluuius est, quem vulgo Fiueronum dicunt: oritur autem ex Trebanorum montibus: insignis est victoria Tulli Hostilii regis

Patres authores] nam antea plebeio magistratui decretum suum non interponebant.

In Cap. XXXIV.

E *Appius Claudius cecus Claudius*] constat, Liuio, Suetonioq; testibus, clausios à Sabinis Romam migrasse, inde claudios dictos, quorum familia duplex exstitit, ***altera patritia, altera plebeia.***

Libertinos] non ingenuos, ac nobiles: est enim eius antitheton: erant autem serui publici. Potitii nam, qui ab Euandro edocti, antistites eius sacri per multas ætates fuerant, quia inuitati ad solenne herculeum conuiuium, præsto adfuere,
F pinarii autem extis adesis ad cæteram dapem venere, vnde non vescebantur extis solennibus. Vergil. Et domus herculei custos pinaria sacri.

Acerrime restitit] quamuis obtinere non potuit. Creber autẽ est hic historic' in exornatione rhetorica similiter desinenti dicta, quando in eandem terminationẽ verba desinunt de qua vide abunde Ciceronem libro vltimo ad Herennium.

Fabius solus] sed cum decio, qui deinde se deuouit.

Viam] quæ Appia dicta est. Mar. Appia quam simili venerandus in Hercule Cæsar.

Brundisium] vrbs Apuliæ habens portum à lucano in formam ceruinam descriptum, inde Mesapiorum lingua vrbi nomen. G

Lapidibus strauit] quod litostratum, dicitur, ingrediente & latina dictione.

Anienem] inde ab eo Claudiam nominatam.

Pretio quereretur] affectabat Cyneas, vt rex Pyrrhus componendæ pacis causa in vrbem reciperetur, quo dissuadente noluit.

In Cap. XXXV. H

Pyrrhus] de cuius origine Plutarchum lege.

Apollinem] Delphicum: Aiote æacida. de qua rhethoricos consule, qui dicunt Amphibologiam: quia oraculum aliter intellegebat ipsum victum iri.

Tarentinis] quibus in dictum erat bellum quia spoliauerant mercatores Romanos atq; legatos lotio asperserant.

Heraclea] vrbs inter Apuliam & Metapontum. & Siciliam, ab ipso hercule dicta quæ græce hiraclis dicitur. I

Elephantorum nouitate] qui Romanos contriuerunt equos.

Leuinum] mendosa est apud Plutarchum dictio Albinum.

Exercitus robur] nam optimos certe ex amicis, & ex ducibus, & quib' maxime fidebat amisit.

Captiuos Fabricio gratis dedit] cognita magnanimitate illius, quando pecuniam à rege capere noluit, hoc tamen pacto dati sunt, vt si pax non fieret, postquam cum parentibus & domesticis Saturnalia peregissent, ad eum reuerterentur. K

Hidra] *eadem & excedra est* monuitq; Fabricius Pyrrhum, vt ab insidiis medici caueret, vnde captiuos gratis dedit secundum fabulas, diuersa gerebat capita, historice aqua fuit: cum Hercules occlusisset riuum, enascebantur alii, nam ὕδωρ, ατος aquam significat: ita Pyrrhus finito vno prælio Ro. alia experiri cogebatur. L

Tarentum] vrbs est Apuliæ à Tara Neptuni filio dictum.

Locri] Siciliæ oppidum est, etsi in Italia, etiam plures exstitere, nam & Locros apud Strabonem quinto ac sexto reperies Naritios, Epizeferiosq; & Ozolas,

Pecuniam auehere] Valerius max. de neglecta religione: cum onustus nefaria præda nauigaret, vi subitæ tempestatis tota cum classe vicinis deæ littoribus elisus est, in quibus pecunia incolumis reperta, sanctissimi thesauri custodię restituta est. M

Ictu regulæ] hasta percussus per thoracem, cum in percussore telũ adegisset, mater forte desuper cum ceteris feminis pugnam spectabat, quæ cognito filii periculo, & ob id formidans, ambabus manibus sublatã tegulam in caput Pyrrhi dimisit. Plura à Plutarcho in uita eius excerpe.

In Cap. XXXVI.

Volscinii] Ethruriæ populi.

luxuria] omnium rerum superfluitas dicitur. Quod ille indicauit signate: ***Luxuriam fugito simul & vitare memento.***

A *Manumitterent.*]i. liberarent, quasi extra manum in potestatem emitterent.

de murena]à viuariis murenarum piscium primus in ea familia cognomen meruit: Martialis: Quæ natat in siculo grandis murena profundo.

IN CAP. XXXVII.

APPIVS CLAVDIVS *caudex codex* vtrumq; vt plaustrum plostrum. est autem id dictum lignum crassioris materiæ inde caudicariæ naues dictæ. Salustius. quædam ibi naues codicariæ per
B hiemem fabricatæ occulte aderant. debet autem legi: *victis Cartaginensibus cognomento caudex* testimonio Senecæ in epistolis scribentis eum primo punico bello victis Carraginiensibus classe, id meruisse cognomen; quod & Lucius Florus in Liuii epitomis iis verbis innuit: Origo Carthaginiensium, & primordia vrbis referuntur: contra quos, & Hierônem regem Syracusanorum auxilium Mamertinis ferendum censuit senatus, tum primum mare equitibus Romanis transgressis
C aduersus Hieronem sæpius bene pugnatum.

Mamertini]Polibius: Claudius Consul traducere copias in Siciliam, & Mamertinis opem ferre iussus profectionẽ parabat: Mamertini autem de populi Romani decreto certiores facti, Carthaginiensem præfectum, qui in arce positus erat, circumsistunt, vna cum præsidio deiiciunt, post liberius Consulem Romanum per litteras vocãt Mamertini. de quorũ vino Martialem in distichis lege: Amphora Nestorea Mamertina senecta.

D *naue*]lembo.

Rhegium] vrbs est Siciliæ dictum à ragene.i. frangere authore Strabone, nã quondam Italia coniuncta existente Siciliæ inde conuulsa fuit, ac remansit hæc vrbs in Sicilia.

Quinquiremes] à quinto ordine sediliũ, in quibus remi ducebantur, vt biremes, Verg: Hęc loca vi quondã, & vasta cõuulsa ruina (Tamẽ æui longinqua valet mutare vetustas) Dissiluisse ferũt, cũ protinus vtraq; tellus Vna foret, venit medio vi-
E pontus, & vndis Hesperiũ Siculo latus abscidit; aruaq;, & vrbes Littore diductas, angusto interluit æstu: & reliqua.

Messana]à quib' Messalę. Martialis: Hũc Numidæ faciunt, illum Messana superbum.

Syracusa] metropolis Siciliæ vrbs quidem amœnissima exstitit.

Hierona] vicit. Polibius: nec Hieron quidem detrectauit certamẽ, sed obuiam Cõsuli egressus acie structa dimicauit: pugnatum est aliquãdiu ęquo
F Marte, tandẽ vero prælii exitus fuit, vt Romani victores magna parte hostium cęsa Regẽm nudatum pene omnibus copiis vsq; in castra prosequerentur.

IN CAP. XXXVIII.

CNeus Duellius]Lucius Florus libro decimo septimo ita infit: Duellius Consul aduersus, classem Pœnorum prospere nauigauit, primusque omnium Romanorum ducum Naualis victoriæ duxit triumphum, ob quam causam ei perpetuus honor habitus est, vt reuertẽti à cœna tibicines canerent, & funale præferretur: Quod autẽ hic ait Cornelius de Hierone, confirmat idẽ Florus & Polibius Hieronis exitu: Ità tandẽ vero pax Hieroni iis ferme conditionibus data est, & G
post eã pacẽ Hiero in populi Romani tutela vsq; ad finẽ permansit, felix omniũ græcorũ, fortunatusq; regnauit. idẽ inibi scribit: Hannibal dux Pœnorum victa classe, cui præfuerat, a militibus suis in crucem sublatus est.

Coruos]idem huic igitur parti metuentes Romani quo ludificandi facultatem præripiãt hosti coruos, quos possent reuocare, singulis aptant nauibus. Ea fuit machina in hunc modum structa: ligneum robur in prora destinabatur, lõgitu- H
dine quatuor vlnarum, latitudine vero triũ palmorum super id robur Tabulæ inherentes scalas conficiebãt, quarũ erat latitudo pedum quatuor: lõgitudo vlnarum sex: hæ rursus ab vtroq; latere gemino adusq; munitæ erãt, in harũ vero extremo ferrum erat in mali formã acutum, anulusq; insuper fune illigatus imminẽtem machinã sustẽtabat: vt ergo adherebat hostium nauis, laxato fune scalæ dimittebãtur, ferrum põdere ac vi to- I
boris super hostilem nauẽ delapsum figebatur. Adagium vetus, hic coruus est.i. impudicus. nam vulgus coruos ore coire putat, Mar. Corue salutator, quare fellator haberis? &, nec minus, trahi posset hoc prouerbium pro rapaci homine, secundum illud græcum, vomolocos ΝΕ colax coruus aris (de quo superius in Romulo diximus) insidians, profecto illud, nullum animal coruo obliuiosius; verum habetur.

Funali]autem.i. cæreo è funibus contexto. K

IN CAP. XXXIX.

ATtilius Calatinus Aena] vrbs est Siciliæ ad differentiã ætnæ mõtis. Valerius Maximus: de cultu deorum, Aenam, quam eius sacra inde orta credebant, quindecim viros ad eam propitiandam miserunt, licet alii etiam æthnam legant.

Drepanum]vrbs in modum falcis. nam drepanon græci falcẽ dicunt, famosa est Anchisæ morte. In Lilibeum triquætra Sicilia habet Pelorum, Italiam versus Pachinum, Græciam lilibeum, A- L
phricã Panhormum oppidum, vnde Pãhormitano Iuris cõsultissimo perductio, Florus inquit, Attilius Calatinus Cõsul, cum in locum iniquum à Pœnis circumsessum temere venisset, Marci Calpurnii Tribuni militum virtute & opera euasit, qui quum trecentis militibus eruptione facta hostes in se conuertit, Polibius: Nactiq; in medio hostes frequentes, eorum naues plenas capiunt, reliquę in littus adactæ franguntur, Romani tribus maximis præliis hostibus superatis M
vbiq; victoria potiti fuerunt, fractæ sunt in his præliis Romanorum naues quatuor & viginti, Cartaginiensium vero supra triginta, plena arte nulla à Carthaginiensibus capta, ipsorum vero quatuor & sexaginta Romani plenas cepere.

IN CAP. XL.

ATtilius Regulus]de quo Florus epitome decima septima plura scribit: *conquestum esse in Senatu Regulum per litteras, quod agellus eius à mercenariis deuastaretur.*

Salentini]populi sunt Apuliæ. Vergilius: Et Salentinos obsedit milite cãpos, Lictius Idomeneus:

Addis

A Addit Polybius per hoc tempus apud Bragadam fluuium castra habens Marc. Attilius serpentem horrendæ magnitudinis apud ripas eius fluminis stabulantē balistis,& catapultis oppugnatum occidit,cuius postea corium Romam delatū viginti pedum longitudinem habuisse, quidam memoriæ prodiderunt.

Legatus] alii scribunt duos legatos de permutandis captiuis missos. Historiæ Gellii, Valetii & Ciceronis huius patientiam miris laudib.ac præ-B conlis extollunt, vbi Gellianū illud non tacebo, positum esse in vase muricib. i.lapillis, acutis, seu ferreis stimulis, quales sunt spinæ muricum piscium: cogebaturq; interdiu aciem oculorum defatigare in radiis solarib. perpendiculariter inspiciendis, noctu verò ne dormiret, peruigilio exagitabatur. Conditionem dissuasit,asserens venenum temporarium à Carthaginensib. illi datum, vt permutatio nulla fieret.

reiicere] est morbosum aliquid, ac displicens C ablegare. Inde oues reiculæ dictæ.

regressus) non ignarus ad quos crudeles hostes reuerteretur.

IN CAP. XLI.

LVtatius Catulus] Polybius inquit: Quamobrem vbi pugnari cœptum est, confestim, vt par erat,à Romanis superantur,centum viginti naues in ea pugna Carthaginenses amisere: harum duædequinquaginta summersæ, fractæque sunt, reliquæ verò captæ; fugientibus ex prælio D plurimum opitulata est venti subita mutatio: qui statim post fugam contrario, quàm prius impetu flare cœpit: itaq; velis sublatis, cursum sequentiū antevenere, & ad Hieronesum, vnde prius soluerant,se ex fuga receperunt: Consul post præliū cum tota classe Lylibeum rediit. ibi laudatis, donatisq; militibus,cetera intento studio persequebantur. Carthaginenses, vbi superatum Hannonem, profligatamque classem intellexere. præter spem tanta clade percussi, quo se verterent, ne-E sciebant. de quo ita Lucius Florus centesimo lib. Luctatius Consul victa ad Ægathes insulas classe Pœnorum finem bello posuit: petentibus Carthaginensibus pax data. Silius Italicus: auet Ægathes abolere nefandum dedecus.

commeatu)annonā castrensem & libertatē significare notius est,quā vt declaratione indigeat.

insulis infra Italiam Aphricamq; decederent] Plinius lib.3.cap.8. Insulas in Aphricam versus Gaurum Anclitamq;, & alias commemorat, citra verò Siciliā ex aduerso Methauri annis XXII. F fermè millia passuum ab Italia septem Æoliæ appellatæ. Notum autem est non solum insulas poni pro locis vndiq; ab aquis circumfluis,sed etiam pro ædibus vicinitatem aliarum nequaquam habentibus, vt Suetonius, Dominos, ait, insularū.

Hiberus) fluuius Hispaniæ, à quo dicta Hiberia. & Lucanus inquit: Profugique à gente vetusta Gallorum Celtæ nomen miscentis Hiberis.

IN CAP. XLII.

HAnnibal] iurauit quidem annorū nouem. De hoc intellexit Iuuenalis:

Hoc puer ad Lybicas iuraret Hannibal aras. G

Saguntum] Non referam singula, quæ à Tito Liuio lib.5.secundi belli Punici, & à Plutarch. in vita Hannibalis referantur, neque enim officii mei est transcribere, verum interpretari. est autē Saguntum vrbs Hispaniæ ab Herculis socio Saguntino dicta. Silius Italicus primo:

Haud procul Herculeo tollunt se littore muri,
Clementer crescendo iugo, quis nobile nomen
Conditus excelso sacrauit Colle Hiacintos
Patris Hamilcaris. H

eo mortuo) Tacet Cornelius Hannibalem defuncto patre militasse per octo annos sub sororio Hannibale.

euertit) intra octauum mensem, dum vltro citroq; tempus legationib. teritur, dum à Carthaginensib. Romanæ legationes deluduntur, sera tandem penitentia succurrendi.: Ro cepit Alpibus patefactis antea solo Herculi peruiis: inde Graiæ dictæ. Constat autem venisse per montē Iouis,quem vulgo Cinisum appellant.Gebennas I versus tendentem, partem eius Rupiolæ, & Durandū vocitant, qui ex altero latere flumen Druentiam, ex altero exitum in Taurinos habet: id Plutarch. sentire videtur: desinant igitur garrire Amusoteri de cauata via atq; manufacta ad saltus Augustæ Cæsareæ: nam quomodo oppidum Taurinum expugnasset? vetustissima namq; etiam inclyta hac in vrbe plura venerādæ antiquitatis monumenta profecto spectaremus,quæ,asserente Eustachio Homerico interprete, ab Eri- K dano eodemque Phaethonte binomini condita fuit, qui Solis Ægypti filius per Nilū magna classe in mare nauigans,cum Genuino socio, Genuæ Ligustæ, deinde fundatore, post longas peregrinationes, tandem in hanc amplissimam atq; fertilem planiciem deuenit: hominesq; rudes & agrestes, feroces tamen, compériens, ratus se ingenio proprio eorum superaturum ferociam,penes Padum cōsedit,Eridanumq; condidit,Taurinum dictū,ab armentoso loco,à copia taurorum, L seu boum ferunt originem vocabuli: circumferuntq; pictum nostri conciues palam tauri vexillum: non desunt scribentes à ripis Padi cornua taurina referentibus, vel à murmure aquæ mugitum huiusce animalis imitante, quia pluribus hic augetur fluminibus taurinum nuncupatum exstitisse. Foribus domus mei gymnasii scholastici adstat currus Phaethonteus marmoreus. Romani certe hic, vtpote in commune totius Galliæ Cisalpinæ,ac Transalpinæ di- M uersorium, diuertere solebant, vti epitaphium à me inuentum in marmoreo conditorio sacelli D. Viti vltra Padum indicat hac inscriptione: C.Rutilio Gallo Consuli. De quo præfecto Romæ sub Domitiano Iuuenalis: & custos Gallicus vrbis, marmoreum hunc lapidem sacrum, canonicorū collegium D. Ioannis tutelaris nostri sancti mihi dono munificentissime dedit. Licet etiam pro vrbis huius priscis, & sacris mœnibus memoriosas antiquitates cognoscere, quarum portiunculam fideliter, vt reperi, hic subscribam. In parieti-

A bus magnifici Scipionis Charæ, Anneo M.F.Senecæ, aliud affixum turri diui Saluatoris, P.Cornelio, L. F. T. el decurioni, A.P.iudici, dec.IV. Cornelia.P.fil.Prisca, T.F. Aliud in eisdem cimiterio Petronia, M. F. Marcellina. T. F. Aliud in templo eiusdem, V.F.P. Albutius, C.F. & C.Albutius Sabinus fratres sibi & C. Albutio, C.F. Rufo patri. aliud ibidem: Plancus curator veteranorum leg. IIII. Macedonicæ decuriæ, T.F.I. Aliud ibidem. Plancus curator veteranorũ leg. B IIII. Macedonicæ decurio, T. F. I. aliud ibidem, L.Poetius, M.F S.Tel.Quartus veteranus. Aliud ibidem, Statius Albutius & P. Albutio adiuctori.

SCOS

Aliud ibidem: aliud in antiquo pariete Q S Litio. P F. Attilio agrico. cos. VII. Vir.Epu. legato Proprai Imp. Neruæ. ces. Prouinciæ. be. leg. VI. ferrat. leg. citerioris. his prætori edili. Cur. Iul. Vespasiano trib. M. lice. x.viro, S.til. T. Aliud in templo diuæ virginis. V.F.C. Publicius primige- C nitus sibi & Turrianæ. Aliud ibidem P. Æbutius. P.lib. Menuio. aug. sibi & Æbutiæ. M. L. L. Eliberæ & delicatæ suæ. T.F.Io.infermo: vtinam his omissis antiquitatibus, Hannibal in Taurinos veniens pulcherrimum illud amphitheatrum extra portam marmoream, euanescens, ac obsoletum minime solo æquasset.

Scipionem) de quo erat actum, ni eum filius periclitantem seruasset.

Trebia] ex Appennino in Padum fluit, vulgo D Treuiam accolæ vocitant.

Sempronius Longus] qui consul ex Sicilia accersitus fuerat, vt duo exercitus iungerentur.

Thrasumenus lacus] est penes Perusiam. Ouidius in Fastis,

Sunt tibi Flamminii, Thrasumenaq; littora testes:
Per volucres, æquos multa monere deos.

De quo prælio lege Titum Liuium secundo belli Punici, in quo ipse dux ab equite, cui Ducario nomen erat, interfectus fuit.

E *Cannæ*] vicus Apuliæ, vbi temeritate M.Terentii Varronis accepta clade, qui è laniara taberna fortunæ ludibrio ad fastigiũ Consulatus peruenerat. Iamq; magis indignandum.

Paulum] Æmilium Cordatum, sagacissimumque Consulem pro patria occubuisse.

Varroni] verò obuiam itum superstiti, actæq; gratiæ, quia de repub. non desperasset, qui si Carthaginensis fuisset, malo consilio atque ductu suo in crucem haud dubiè eleuatus fuisset: nec F prolixus in his historiis ero, quia huius Plutarchus & Silius Italicus nocturna diurnaq; manu euoluendi. Illud constat tres modios annulorum aureorum ab Hannibale collectos; ea autẽ tempestate soli equites annulos ferebant. Iuuenalis:

Cannarum vindex, & tanti sanguinis vltor
Annulus.

cumq; per vrbem ad tertium ab vrbe lapidem castra posuisset] cum duobus millibus equitũ Romam speculatus ac per triduum conserto certamine semper prælio incepto vi tempestatis distractus est: adeo vt dixerit Hannibal potiundæ sibi vrbis Romanæ, modo mentem nõ dari, modò fortunam. G

in deditis] ob Capuam & Salapiam, vbi amore etiam puellæ captus, tantus imperator est mollitus: nam post Feroniæ opulentissimũ templum depopulatum, in Brutios Lucanosq; contendit.

frustratum] quando Hannibalẽ lassando mora vicit, vt inferius leges.

a Valerio Flacco repulsus] apud alios auctores Fuluio melius scribitur, cum Appio collega in Consulatu, Capuam cepit, quæ ad Hannibalem defecerat, Senatumq; Campanum ad palum deligatum securi percussit, absconsis in sinu literis H Roma missis, quibus eis parcere iubebatur.

Gracchο & Marcello] qui ambo infaustè periere, nam Gracchus dux apud Herdoniam obsidendam vrbem segnescens atq; incautus ab Hannibale cum magna parte copiarum occisus fuit: Marcellus autem cum Crispino collega explorat uri tumulum, qui medius inter castra Punica Romanaque, insidiis Pœni circumuenti periere. I

a Scipione superatus] apud Zamam vrbẽ, auctore Plutarcho, vbi fecundissimũ prælium Romanis fuit, maxime Lælio & Massinissa adiuuantibus, elephantósq; perturbantibus, constat supra viginti millia hostium eo die à Romanis cæsa tantundem prope capta: ipse Hannibal dux ad vltimum euentum pugnæ moratus è media cæde cum paucis effugit: accersitus deinde Carthaginem persuasit, vt pacis conditiones à Romanis reciperent, quibus captis, & pœnitentia affe- K ctis, à popularibus exsilio mulctatus.

ad Antiochum Syriæ regem peruenit] quem cõtra Romanos inflammauit, quo à Scipione victo, quum inter conditiones pacis de Hannibale Romanis dedendo ageretur.

ad Prusiam] confugit, legatione Titi Flaminii missi ad cõciliandos reges Eumenem ac Prusiam, impetrauit Romanus legatus magna contentione, vt ei omnino Hannibal dederetur; itaque à militibus regis frequentibus, obsesso vndique eius diuersorio, quum se euadere non posse L cognouisset, quidam epoto sanguine taurino: fideliores scriptores, quod sub gemma suberat, veneno epoto, mortem sibi ipsi consciuisse asserunt, prius effatum: Soluamus ingenti cura pop. Romanum.

Libyssa) in Bythinia vicus est iuxta litus, de quo vulgatum carmen erat: corpus Hannibalis Libyssa tumulabit terra. M

IN CAP. XLIII.

F*Abius Maximus*] Maximi cognomen idem principium habuit, teste Liuio, in hac familia, ab eo primum, qui omnem turbam excretam in quatuor tribus coniecit, easq; vrbanas appellauit, & instituit equites idibus quintilibus transuehi.

Cunctator] à cuncta mora, vt prospicito cuncta mora qua Hannibalem vicit. Virg. 6. Æneid.

cunctando restituit rem.

Vern-

A *Verrucosus*] quod paruam elationis carnem innatam in superiori labri extremitate habebat: verruca enim id significat, & omnem summitatem. Vt apud Gellium. In montis verruca.

Ligures] populi ab Alpibus ad mare vsq; inferum alias Ligusticum & Tyrrhenum dicuntur, vel à Ligure rege, vel à leguminum copia.

aequari sibi passus] ob querelas crebras Romae de ipsius negligentia iactatas maxime à Metello Tribuno plebis persuadente.

B *periclitanti*) actum de illo erat: nisi succurrisset aduersus Hannibalis vaframēta, ob quod beneficium acceptum patrem optimum eum Minutius nominauit deposita imperij dignitate, vt constanti ac experto duci parentissimus foret.

Falernum] oppidum Campaniae vini generositate celebre.

infrequens] quia amore pellicis raro in castra veniebat.

ab hostibus) Carthaginensibus.

C *recepit*] per causam cuiusdam adolescentis Tarentini, qui habebat, militans sub Fabio, sororem in vrbe sibi amantissimam, fidelissimamq; amatam à Brutio iuuene, vrbi ab Hannibale praeposito, pollicente congressu nocturno muliere ad se amatorē, occasio data fuit Fabio perdendi, volenteq. Brutio, immo signum exhibente, contra Tarentinorum spem (in quam) opportunitas commoda fuit duci Romano scalis appositis vrbem ingredi.

D *Herculis signum*] alias deorum imagines dimisit inquiens: Relinquamus deos Tarentinos iratos.

vendidit] per filium, nec vnquam acceptauit pecuniam, volentibus reddere Romanis.

IN CAP. XLIV.

Scipio Nasica] Senatu vniuerso consentiente, Matrem deum Cybelem excepit: erat autem

E ingens saxum, attestantibus diuo Augustino, Valerio Max. & Ouid. in Fastis, in eo carmine asserit, in cuius domo excepta fuerit:

Nasica excepit, templi non exstitit auctor
Augustus nunc est, ante Metellus erat.

De qua Lucius Florus secunda epitome ita: Idea Mater deportata est Romam à Pesimunte oppido Phrygiae carmine in libris Sybillinis inuento pelli Italia alienigenam hostem posse, si Mater Idea Romam deportata esset. Tradita autem est

F Romanis per Attalum regem Asiae: lapis erat, quam Matrem deum incolae dicebant: excepit Publius Scipio Nasica filius eius, qui in Hispania periit, vir optimus à senatu iudicatus, adolescens, quaestorius nondū, quoniam ita responsum habebant, vt numen ab optimo viro reciperetur, consecraretur que.

ambitus) est nimia honorum affectatio: Ambitus vero poenam ae corruptio.

Imperator] nomen est militare. Nemo illud assequebatur, nisi cuius exercitus, victoria parta, x. millia hominum internecioni dedisset.

corculum) apud physicos lego animalia habentia minimum cor, esse prudentiora, inde G homini est pusillum, virtute vnita fortiore se ipsa dispersa: è contrario videmus boues, ceruos & alia bruta, habentia magnum cor. Homerus 1. Iliad.

οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ᾽ ἔχων, κραδίην δ᾽ ἐλάφοιο.

id conuiciatus Achilles iratus Agamemnoni Latinè: vino grauis, oculis canine, cor ceruinum.

IN CAP. XLV.

Marcellus] de hac pugna egregiè Petrarcha H in triumphis inquit: *Vide el buono Marco Marcello che supra larma di po appresso gia stesso occiso con le sue mane el gran ribello.* Virg. 6. Aeneid.

Gallumq; rebellem
Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino.

Tertius autem à Romulo spolia opima Ioui Feretrio tulit.

Hannibalem prius vinci docuit] de quo Plutarchus his verbis meminit: Hic primum Hannibal terga Romanis ostendit. Poeni itaq; terrore, ac vulneribus cōfecti in castra compulsi sunt: I in ea pugna plura quinq; millibus hostium desiderata feruntur, ex Ro. verò nō plures quingentis. Liuius tantam hostium stragem fuisse nequaquam asserit.

locorum angustia) nam tertia porta reclusus est Nolae.

Syracusas] vrbs est metropolis, Siciliae quidem amoenissima.

Per tres annos) nam Archimedis Geometrae K machinis diu in obsidione laborauit, tandemque cepit. Syracusanis Dianae festum inter iocos, ac delitias celebrantibus triumphauit: Romae autem ouauit minore triumpho, Plutarcho teste, insidiis, dum cum Crispino iuisset speculatū collem, qui mediastinus erat inter vtriusq; castra hostis, à Carthaginensibus circumuentus occidit, magnifice sepultus. Plutarchus inde corpus splendide ac magnifice ornatum cremauit, postmodū reliquiis in argentea vrna conditis coronam im- L ponens auream, filio mittere curauit, quae dum feruntur, interuenere Numidae, qui, vt vas corriperent, portantes adorti sunt: parte alia dum obsistitur, viq; pugna committitur, ossa disperguntur. id cum audisset Hannibal, adstantib. dixisse fertur: Profectò nil fieri Deo licet inuito, & affectis poena Numidis amplius legendas, transmittendasque neglexit reliquias. vnum addam in vmbilico huius capitis. In fine vitae Marcelli à Plutarcho conscriptae pedibus quoq; me in senten- M tiam fateor ire eruditi Catellani Cottae Mediolanensis, qui ad perdoctum condiscipulum nostrum Tristanum Calchum Regium nunc auricularium in Senatu Insubrio iudicio desiderati Hermolai Barbari, atq; viuentis Parrhasii scribit, opusculum istud, quod commentamur, Cornelio Nepoti addici, ita scribentis. Plutarchus: haec à Cornelio Nepote, atque Valerio Max. scripta traduntur. [sin interceptas reliquias Marcelli.]

IN CAP. XLVI.

Hannibale ex responso Sybillinorum] de quib. lege Liuium, Gell. Macrob. vti vetula quae-

A dam Deo plena Tarquinio Prisco vendidit, in quibus de Hannibale pellendo talis fuerat sententia: Romani, si vnquam vomicam illam, quæ longe terrarum venit, pellere vultis à nobis, magnam Deûm Matrem accersendam puto.

Pessinunte] Phrygiæ oppido.

Claudia Virgo Vestalis) de qua Valerius quoque Maximus idem refert.

incestus suspecta] dicitur autem hoc vocabulum ab in, i. non casto, literæ mutatione: vel in & B cesto, baltheo Venereo.

templũ ædificauit] vide superius in capite Scipionis Nasicæ, quæ huic loco congrua existunt.

IN CAP. XLVII.

PORCIUS *Cato*] Porciorum certè familia rustica à porcis pascendis dicta.

a Valerio Flacco] hic Catonem induxit, animauitque, vt rem Romanam attingeret, motus C maximè Catonis vita ac morum modestia.

Quæstor fortissimus] ærarii subaudi, quia etiam erat criminum fortitudo: est qua ausus increpare Scipionem, quod prodigalitate continentiam corrumpi permitteret, cui Scipio, se quæstore nimium diligenti non egere respondit.

Græcis) Plutarchus in contrarium sentit eum sero literas Græcas didicisse, & plerique auctores sunt.

Ennius] poeta, ingenio maximus, arte carens: D de quo ita Cicero in Archia: quare suo iure ille noster Ennius sanctos appellat poetas. Inibi etiam charus fuit Africano superiori noster Ennius: itaq; etiam in sepulcro Scipionum is putatur esse constitutus.

Celtiberi] Hispaniæ populi, de quibus Lucanus: *Profugiq; a gente vetusta Gallorum*
Celtæ miscentes nomen Hiberis.

fecerunt] omnium vrbium muros, quæ intra Bethin sunt amnem, à Catone vno die solo æquatos E fuisse, Polibius auctor est.

Syriaco bello] bella, vt Seruius ait, à victis nominantur gerebantur autem cõtra Antiochum.

occupatis iugis] Gallidromi historici referunt, Cato missis militibus suis Firmianis, quibus præerat, speculatorias custodias Regis propalauit, qui vniuersum exercitũ pauore fugaq; consternauere, vnde Antiocho lapide icto, excussisque dentibus, ac doloris acerbitate equum auertente, exercitus Regius nulla ex parte impetum Ro- F manorum sustinere potuit.

Thermopylæ] (Liuius inquit) id iugum, ceu Apennini dorso talia diuiditur, ita mediam Græciam dirimit: ab eodem è Græco fonte Portæ calidæ exponuntur, quæ in ipsis faucibus sunt.

ad carcerem scortis spectaculum) de hoc auctores variant historiam. scortum autem de vtroq; sexu dicitur, quia, vt corium, subiugatur: σκύτος corium Græcè.

Basilica) Regium ædificium, nam βασιλεὺς rex appellatur. Porcia vocitabatur, cuius adhuc vestigia extitisse, Romæ credimus.

Lex Oppia] lata à M. Oppio tribuno plebe qua mulier plus semuncia auri haberet, neu veste in G uario versicolore vteretur, neu iuncto vehiculo in vrbe oppidove, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur.

Repetentibus] sic legendum, non *repetibus*.

Restitit] bene ait, quia vsus oratione grauiscripta à Liuio, 4. libro belli Maced. in princip. atque respondente, L. Valerio annis XLIV. pòst lex Oppia abrogata est.

Galbæ] vnde dicti sunt, lege Suetoniũ in princ. vitæ Galbæ Imperatoris late dicentem. H

quadragies quater] idem Plinius lib. VII. de Catone affirmat.

Carthaginem delendam censuit] Aphricanas subinde ficus ostentans, quas de industria sub toga tulerat, inquiens: Fundum, ex quo hæc lecta poma, trium dierum nauigatione ab vrbe Romana distare: vnde è republica mihi Carthago delenda videtur, licet Scipione Nasica contradicente, decretum est à Senatu, eam euerti.

IN CAP. XLVIII. I

HASDRUBAL fractis copiis. exercitu nam in singulari abundantia & facultate indicat, licet Sallustius dixerit profecto ex omni copia Catilinæ.

Actum) causam ruinæ Hannibalis fuere legati cum literis à fratre ad Hannibalem missi, qui incertis itineribus Tarentum delati, & capti, ad Claudium Neronem perducti fuere, vnde Consul, admonito Senatu, nocturno profectus tem- K pore & diurno, quantis maximis potuit itineribus, tacitè ad Senam Galliam, vbi castra Martii Lucii erant, prouocauit: qui silentio egressi, à suis quisq; ordinis hominib. ad tentoria adducti cum summa omnium lætitia hospitalitatis excipiunt.

relicta parte] cum Q. Tatio legato.

delectis] sex millib. peditum, & mille equitib.

Senam) eadem Sena Gallia dicta.

Methaurus] fluuius est Vmbriæ descendens in Adriaticum sinu haud longe à Fanestri colonia L versus Senam Galliam.

Hasdrubale] qui, vt patre Hamilcare, & Hannibale fratre dignum erat, pugnans cecidit. redditaq; est clades Cannusii per caput Hasdrubalis. Petrarcha: *Claudio Nerone che el capo de Hasdrubale presento al fratello aspero & feroce si che de doglia gli fece volar le spalle.*

triumphans] quia in propriam prouinciam rem gesserat: triumphus quasi triannos exercitus carmine iambico sequebatur, cantans verò lingua M Sabina fortem indicat.

ouans) equo albo insidens, myrtheaq; corona insignitus, cæsis ouibus, nam triumphante æquo tauri mactabantur. inde vocabulum, licet alii à voce, ouatione dictam aiunt, de quib. aliâs.

IN CAP. XLIX.

SCIPIO ex virtutibus *serpens*] quem superstitiosa antiquitas Genium Iouem æstimauit.

draco] sacrorum peculiariter à δέρκομαι, id est, aspicio quia visus est acuti.

latrauerunt] quasi in belluis ratio aliqua diuinitus

A nitus infusa sit, vel prouidentiâ diuinâ: omne enim bonum datum descendens à patre luminum, licet verum bonum ethnici illi ignorarent.

Patrem] vide superius in Hannibale.

Sua authoritate compescuit] immo, Liuio teste, stricto super capita deliberantium ferro, iurauit pro hoste habiturum eum, qui in verba sua non iurasset, effecitque vti omnes minime relictum à se Italiam iureiurando adstringerentur.

Canusium] oppidum, vbi suscepti Romani hospitio, rebus fractis. B

Viginti quatuor annorum] primoribus talē prouinciam aspernantibus, ipse prosiliens ingenti voce professus est libenter iturum.

Prætor] pro consule in castris namque prætor imperator dicitur.

Qua die venit] compertū habens stagnum maris abluens Carthaginem æstu maritimo decrescere: & vado transiri posse, vnde ad murum facilius esset accessus; itaque captatâ occasione in vrbem C per eam partem minime suspectam ascenderunt Romani, duobus militibus corona murali donatis. Igitur oppidani, ac auxiliares re inopinata consternati mœnia deseruere.

Virginē pulcherrimam] quam custodiri fecit, & Lucio principi Celtiberorū desponsatā, eo accito, integram inuiolatamque restituit.

Hasdrubalē] captis etiamnū eius castris eoque fugiente paucis cū militib. se coniunxit. nam quū Hasdrubal Gisgonis filius & Scipio ad eum hospi- D taliter venissent pro re publica sua petitū: prætulit amicitiam Romanorum Punicæ.

Syphax] Massinissa nepote ipsius adulescente in Hispania iure belli capto liberaliter ad regē gratis cū donis missus ab ipso Scipione, qui vsq; ad extremū senium amicitiam cum populo Ro. seruauerit.

Victor domū regressus] datus est ei senatus extra vrbem in æde Bellonæ, inde ingressus cum Marco Seruilio Consul creatus est.

E *Castra*] noctu vtriusq; iniecto igni, quæ, altera è lignis, altera ex harūdinib. cōfecta erāt, Syphaxque captus à Caio Lælio, & missa ad eū perducitur.

Superauit] apud Zamā vrbē, apud quā victores Romani hostiū elephantes equites in fugā verterunt: deinde acrius inferentes pedem totā aciē in fugā verterunt: cæsa è Carthaginensibus quatuor millia feruntur.

Leges imposuit] iussis cremari quingentis nauibus, vtq; centum talenta arbitratu Scipionis tunc soluerent: & vt in annos sexaginta millia talento- F rum argenti æquis pensionibus soluerent: & multa alia: Pacis autem formulam lib. x. secundi belli Punici curiose apud Liuium perleges.

Legatus fratri] cum senatus magis inclinaret, vt alteri Consuli Caio Lælio negotiū Antiochi daret; Publius Aphricanus surgens & in fratre suo sūmā virtutem esse, summumq; consilium, neq; se ei legatum non defuturum.

Filium gratis accepit, captum] ab hostibus. patri infirmo misit, qui animū eius solicitum, & corpus ægrum magnopere recreauit.

A Petilio] Plutarchus, duó Quinti Petilii Tribuni plebis Porcii Catonis, vt quidā suspicātur, operâ concitati diem Aphricano dixére insimulantes pecuniæ à Rege Antiocho acceptæ; & non in publicum redactæ. G

Eamus] concio vniuersa relictis solis magistratibus eum per omnia templa consecuta est.

In voluntarium exsilium] satietate gloriæ, & inuidiæ se subtrahens Linternum abiit, vbi moriens mandauit: vt ibi sepeliretur, inquiēs: ingrata patria ossa mea non habebis.

IN CAPVT L. H

L*iuius Salinator*] dictus quia quū auxit vectigal salis, prius sextante tantum venderetur: id fecit quia à populo condemnatus fuerat.

Illyrij] dicti sunt, authore Appiano, ab Illyrio filio Polyphemi, quos nunc Sclauonos vocant.

Peculatus] publicæ pecuniæ subreptæ, nam id peculari & depeculari significant; inde depeculatores.

Reus] Fabio teste, de cuius re agitur, dicitur.

Tribubus] de quib. superi⁹ in Romulo cōsydera.

Triumphauit] vide in capite Hadruabalis. I

Aerarias fecit] cōdemnauit, vt denarios solueret.

Stipendio priuauit] Liuiū lib. nono secūdo belli Punici apte hanc materiam scribentem percurre.

IN CAPVT LI.

F*Laminius consul*] ante annos triginta sexto die regē Philippū prœlio fudit. Plutarchus scribit. siquidē Philippus, cū teneret cacumina phalganæ vndiq; missiliū atq; sagittarū ictib. Romanos petebat: accedunt inter pastores quidā indigenæ, qui K per quosdā neglectos ab hostibus anfractus exercitū sese ducturos & tertio demum die in summis constituere montib. pollicentur, fidei vero cognitionem, infirmationemque præstitere.

Caropam,], & reliqua, solers lector, in vita Titi Flaminii euoluere poteris.

Demetrium] Plutarchus: verū Titus ei regno Macedoniæ restituto; à Græcia iussit abstinere, mille talentis tributi nomine, & præter decē naues, vniuersæ classe mulctatū: alterum ex libris eius Demetrium pro obside susceptum, Romam misit. L

Nabide Lacedæmonio] quē legimus perniciosissimū, flagitiosissimūq; Lacedæmoniorū tyrannū longe pulcherrimum atq; iustissimum bellum inchoasse: Græcos ad extremū sua spe fefellit, quod cum eum capturus existimaretur, haud voluit.

Liberos Græcos asseruit Nemeæ] hoc fuit, dū isthmia agerentur, & frequens amatorū conuētus adesset: indicto per tubæ sonum silentio præco ita proclamauit: senatus populusque Romanus, ac Titus M Quintus Imperator & Consul Rege Philippo ac Macedonibus debellatis Græcos sine custodiis liberos immunes suo iure viuentes fore permittūt.

IN CAPVT LII.

F*Vluius Nobilior*] cognomine.

Aetolos Orethanos.] Græciæ populos.

Ouans] id est, minori triumpho de quo superi⁹ vide.

Ambraciam] Plinius lib iii. maximæque nobilitatis Ambracius sinus faucib. spatiosum æquor accipiens & inibi in sinum oppidum Ambracia.

A *Signis*] statuis.

Tabulis] picturis.

Marcus Ennius] Iam vero, vt Cicero ait pro Archia, ille, qui cum Aetolis, Ennio comite, bellauit, Fuluius non dubitauit Martis manubias consecrare Musis.

IN CAPVT LIII.

B *A fratre*] qui dixit se iturum legatum, si fratri suo prouinciam Græciam decreuissent.

Apud Sipylum montem] in Asia. Libro VII. belli Macedonici circa medium eam pugnā Liuius non minus eleganter, quam aperte declarat. Sipylus notus est fabula illius decantatę Niobes, vt hemistichiū poetæ elegiographi indicat: lacrymas defluit à Sipylo.

Reus pecuniæ intercepta] Petiliis accusantibus; vel, vt alii censent, Marco Nauio: qui Aphricano

C quoque fratri institerat. Liuii verba hæc sunt: Scipio cum contēderet omnem quam accepisset pecuniam in ærario esse, nec se quicquam publici habere, in vincula duci cœptus est.

Gracchus intercessit] Liuius ab hoc Aphricani quoque filiam in vxorem duxit quo ad Asiaticum hæc ad verbum refert: Tiberius Gracchus ita decreuit: quominus e bonis Lucii Scipionis, quod iudicatū sit, redigatur, se non intercedere prætori, Lucium Scipionem, qui regem opulentissimum

D orbis terrarum deuicerit, imperium populi Romani prorogauerit in vltimos terrarū fines, non passurum eum, qui tot plurimos duces hostium in triumphum ductos incluserit, in carcere & vinculis esse, mittique eum iubere.

Equum ademit] non minus, quia mirifico (alioqui grauissimus vir) liuore in omnes Scipiones exardebat.

E

IN CAPVT LIIII.

Lysimachia] à Lysimacho Rege dicta qui eam condi iussit.

Græciam] accitus est ab Aetolis contra Romanos dimicantibus, maxime ad Græciam liberandā, Thoante eorum duce id decernente.

In Eubœa luxuria elanguit] mirum verba id Liuiana significāt Rex à Chalcide ad Demetriadē profectus amore captus virginis Chalcidensis o-

F missâ omnium rerum cura in conuiuiis & vinum sequentibus voluptatib', ac deinde ex fatigatione magis quam ex satietate eorum in somno traduxit.

Attilij Glabrionis] de quo, & Thermopylis superius abunde legis in Catone.

A L. Aemilio Rhegillo] de quo Lucius Florus: Æmilius Rhegillus aduersus regiam classem Antiochi feliciter pugnauit ad Mionensium Rhodiis adiuuantibus & idem naualem duxit triumphum.

Victus & vltra motem] idem Florus scribit: Deinde Antiocho à Lucio autem Cornelio Scipione, adiuuante Eumene Rege Attali Pergameni filio, pax data ea conditione, vt omnibus prouinciis citra Taurum montem cederet.

IN CAPVT LV.

C *Cneus prouinciam*] vniuersam Asiam.

Præsidus] ij consentientib. cunctis cosmographis prope Pamphylios accydios existunt.

Gallogræcos] qui duce Brēno in Græciam se effuderant, authore Trogo Pompeio lib. XXIIII. & nomine ipso patet.

His facile victis] Lucius Florus XXXVIII epitome ita scribit: Cneus Manlius Consul collega eius

H Gallogręcos, Aetolos, Rhegios, Tectos, Argos, & Trocinos, Brenno duce qui in Asiam transierant, cum soli citra Taurum minime parerent, vicit.

Interficiendum tradidit] Liuius ac Florus inquiunt autem ipsammet centurionem occidisse.

IN CAPVT LVI.

Æmilius] in ea familia primus à suauitate sermonis dictus, quā græce æmiliam vocāt, à Py- I

thagoræ filio nomen habente, alii ab Ascanii filio Æmilio dicunt.

Apud Cannas] cuius etiam temeritate ingens illa clades à Romanis accepta.

Liguribus] qui ei naues, & oppida reddiderunt, ipse autem diruptis mœnibus omnes naues præter tres & quinquaginta eis reliquit.

Persem] Regem Macedoniæ, qui & Perseus dicitur, quem constat pugnantem exercitum deseruisse, vt Herculi deo sacra facturus, qui ignaua sacra ab ignauis non recipit. Tandē ad templum cō- K

fugit, M. Octauio Aemilii legato insequente, pacto cum Oroande Cretensi lembum habente, vt adportaretur, cum aurū tradidisset, & argentum; & Perseus ad littus peruenisset: Oroandes arte Cretica fretus, pecuniam quidem suscepit, ipsum vero Perseum cum liberis, coniuge ac necessariis noctu ad mare certa hora venire iussit, ac anticipata nauigatione reliquit, vnde per Anthonem proditorē filiis Romanis traditis coactus est à Romanis se tradere; vt auis captis eius pullis se victū L

fleuit: per Octauium ad Aemilium ductus est, vt per dominum Lignici Maurus ad Regem, qui vt pote viro ex alto dignitatis gradu prolapso assurrexit, & obuiam cum amicis processit; ad illius casum illacrimatus est: Perseus vero, Plutarcho scribente, turpiter in terram procubuit, & genua Æmilii amplectens, voces emisit degeneres, quas nō tulit Imperator Romanus, nec audire preces sustinuit, sed tristi vultu illum intuens: quid fortunā inquit crimine liberas. & reliqua: duos filios amisit, horum alter quinque diebus ante triumphum M

mortuus est: alter tertia die post triumphum decessit.

Ludis Circensibus] in quibus equi currebant ad missus, de quibus aliâs diximus affatim.

Paupertatem] Plutarchus aliter sentiens inquit: patrimonium vix triginta septem milium reliquisse tradunt.

IN CAPVT LVII.

Sardi venales] idē Plutarcho in problematib. & à libello pro-

A à libello prouerbiorum exponitur, vti si dicamus, copiam esse rerum vilium, ac nihil valentium.

Rusticas tribus in quatuor urbanas] Plinius libro decimo octauo: vt rusticæ tribus laudatissimæ qui rura haberent; vrbanæ vero in quas transferre ignominia esset desidiæ: itaque quatuor solæ erãt partibus, in quas habitabant: suburbana, palatina, collina, exquilina.

Collega eius Claudius] Appianus primo belli ciuilis: nec non Appius Claudius Tyberii socer consonã totius populi voce declaratur.

B *Duo angues geniali in toro*] vbi fit generatio.

Marem interfici] Paulo post iussit: subsecuta morte, relictisq; XII. liberis superstitibus.

IN CAPVT LVIII.

AEmilianus] dictus: quia ipse Pauli Aemilii fuit filius: è quatuor n. liberis duo in adoptionẽ dati: duo autem retenti à Scipione Aphricano filio maioris Aphricani, qui ob imbecillitatem gignere non potuit.

C *Cohortes*] acies. nam aliud cortes significat, pullorum enim sunt.

Obsidionali] Gellius scribit solitã dari talem coronam gramineam his qui obsessum locum primi ascendebant, nam ea in desertis locis nascitur, de qua ita Lucius Florus: Catthago à L. Mario M. Manlio Consulibus, oppugnari cœpta, in qua oppugnatione quum neglectos ab vna parte muros duo Tribuni temere cum cohortibus irrupissent, & oppidani grauiter cederent, à Scipione Aphricano expliciti sunt per quem castellum Romanorũ, quod nocte expugnabatur, perpaucis equitibus iuuantibus liberatum est.

D

Consul ante annos factus] idẽ in eodẽ capite quadragesimo nono: Cato vir promptioris ad vituperandum linguæ in senatum prosequutus est: vt diceret, reliquos, qui in Aphrica militarent, vmbris militare, Scipionem vigore; Et Po. Ro. eo fauore illũ cõplexus est: vt cõmuniter eum tribus consulẽ scriberent quum hoc per ætatem minime liceret.

E

Numantinis] Ouidius; Ille Numantinâ victor ab vrbe redit.

Correcta prius disciplina] per Pompeium, quę per Mancinum corrupta erat, omnia enim deliciarum instrumenta reiecit: duo millia scortorum è castris eiecit, militẽ omni die in opere habuit.

Caii Lælii] Inde illa amicitia famigerata emanauit: vt Pyladis & Orestis.

F *Sub corona*] vti setuos. nam ita moris erat, Gellio authore.

Suscepta agrariorum causa] Appianus ait, ipsum maxime legi agrarię restitisse, ne ferretur, vbi hæc subdit: quę animaduertẽtes hi, qui Scipioni aduersabantur, palã eum criminari cœperũt, quasi Gracchi legem omnino soluturus. Ne cuncta transcribam: Vicit, ac de illo triumphauit.

IN CAPVT LIX.

TVllius Hostilius] de hac historiã ita Lucius Florus libro LV. refert: Seruio Hostilio Mancino Consule sacrificante, pulli ex cauea euolauerunt, conscendenti deinde in nauim, vt in Hispaniam proficisceretur, accidit audiri: mane Mancine. Auspicia tristia fuisse probatum est. Victus enim à G Numantinis & castris exutus est. idem Valerius Max. asserit.

Quo per senatum improbato] pacem cum Numantinis fecit ignominiosam, quam ratã esse Senatus vetuit.

IN CAPVT LX.

LVcius Mũmius del. Achaia] est Græciæ pars ab Achæis dicta. De Achaico bello ita Florus: Drachus Achæi motus primus author ab Achæis H dux creatus ad Istmon Mũmio consule, victus est: qui Achaia in deditionẽ accepta, Corinthum ex senatus consulto diruit. Mummius se abstinentissimum virum egit: nec quicquam ex his opibus ornamentis, quæ prædiues Corinthus habuit, in domum eius peruenit.

Heraclea] ab Hercule nomen sortita est: de quã vide Diodorum Siculum.

Leucopetra] alba petra exponitur: vt leucopheũ I album pannum dicimus.

Eamque incendit] vnde conflatis & currentibus per uias liquefactis metallis nobilis illa mistura auro carior effecta: è qua candelabra, & alia vasaria fiebant, Pli. testante.

IN CAPVT LXI.

PSeudophilippum] id est, falsum Philippum, qui se iactabat Macedonię Regẽ, nã pseudos pseudi pseudon, idem est quod falsus falsa falsum. K

Achæos] ab Achęo, qui inuitus cædem patrans in oram Lacedæmoniam profugus se recepit: & eius loci accolas Achæos vocari constituit. Strabo libro VIII. author est.

Cantabria] vnde Cantabris populis nomen, de quibus leges Lucanum, Silium; nec non historicos varios; hos enim postremo Augustus superauit, authore Suetonio.

Quum omnia propria & subito consilio] Plinius L li. VII. cap. XLIIII: infit nam præter honores amplissimos cognomen Macedoniæ. A quatuor filiis illatus est rogo, vno prætore, tribus consularibus, duobus triumphalibus, vno censore.

IN CAPVT LXII.

NVmidicus] quia Iugurtam duobus præliis fudit: vide Salustium in Iugurtino.

Censor Quintium] Appianus: Metellus, quum censurã gereret, Glauciã virum Senatorium, & A- M puleium Saturninũ, qui Tribunatum ceperat, ob vitæ turpitudinem dignitate summouere conatus, est aduersante collega repulsus: iurare autem non solum iusiurandum renuit; sed, vt prius iurauerat, constanti animo, & intrepido perstitit. Inibi scribit Consules per præconem adnuntiare (iubente Metello) igni & aqua, tectoque ab omnibus interdicendum esse; conquerentibus autem maximè, de his, ciuibus, & Metellum continuè armis circum septum pręmittentibus, Metellus eos complexus, & electionem plurimum commendans; haud æquum sibi videri eius causa aliquod discrimen inferri patriæ: his dictis, ciuitate egressus est:

A Florus quoque: Saturninus Metello Numidico, quod in legem agrariã minime iurasset, qui à bonis ciuibus defensus, in voluntarium exsilium abiit Smyrnam Asiæ vrbem Homeri patriam. Id versus probat: Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ius, Argos, Athenæ, Certant de Homero.

IN CAPVT LXIII.

METellus Pius] Appianus inquit: ceterũ Claudia rogatione: lege nam quæ erat promulgãda rogabatur populus ciuitatem eam acceptare

B vellet Publius Furius Tri. ple. non liberto sed libertino patre genitus audaciter admodum constãter illis resistebat. Vt neque vellet: inde nomen rogationi inditum Metelli filii precibus in conspectu populi suppliciter eum deprecantis & ad pedes ei' prouoluti lacrimisque flecti potuerit qua ex causa puer idem ab huiusmodi prospectu Pius subinde cognominatus est.

Prætor] Imperator. in bello idem prætorium, & porta prætoria.

C *Bello sociali*] aliâs Italico, quia Picentes, Vestini, Marsi, Peligni, Maruzini, Lucani, Samnites, initio belli à Picentibus moto, hi omnes (inquam) defecerunt, & arma sociarunt, nam hi omnes legatos ad Romanos misére, apud eos conquerẽtes, quod omnia ad pręcipitatum illorum meditati, haud digni eorum rep. habiti essent, quibus Senatus acerbe respondit; si eorũ, quæ egissent, illos pœniteret, legatos ad se mitterent; sin minus, mittere desisterẽt: illi desperatis rebus, ad bellandum se præparãt,

D quibus exercitus ex vrbibus in commune affuere.

Quintum Pompedium] audi Appianum ita scribentem: Cęcilius Metellus successor illi substituťus, ad bellum cum venisset, in Iapygas descendit, eosque bello deuicit: & Pompedius alter ex ducibus, qui in bello defecerant, interim occubuit: reliqui per partes ad Cæcilium venere: & hæc quidẽ per Italiam Sociali in bello gesta sunt.

Herculeios fratres] vt puto, vim fortitudinemque referentes, atque nomen.

E *Sertorium*] de quo inferius in Pompeio plura.

IN CAPVT LXIIII.

NEpos] ratione aui, patrui, auunculique dicitur, à quo omnis posterior. vt illud Vergilianum: Carpent tua poma nepotes: nec minus Ganeonẽ signat à nepâ voracissimo animali. Manilius mathematicus: Ardentemque nepam. inde nepotiæ. & Suetonius: nepotinis sumptibus; in Nerone.

Probauit] Plutarchus inquit: Missus igitur ad hostes, in hybernis, partim suadendo, partim recipi-

F endo, fœdus firmauit, ac per eum modum viginti millia Romanorum absque auxiliariis, & aliis, qui extra ordinem secuti erant, seruauit.

Effugit] nam ingressus vrbem Numantinam: vtpote amicus, liberali conuiuio exceptus; memoriâ paternâ, qui pacem cum Numantinis seruauerat, eamque semper apud populum rectè iusteque defenderat.

Octauio collega intercedente] impediente, namq; multitudine rogantium victus intercessit. de Octauio Appianus. Octauius, inquit, quamprimum tribunatu eiectus clanculum effugit.

De Attali hereditate erat] Plutarchum lege hæc scribentem: posthæc Attali Philopatris defuncti testamento à Pergamenis Romam transmisso, quo populus Romanus heres scriptus fuerat, statim Tiberius ad populum tulit, vt regia pecunia ciuibus Romanis, quibus agri dabantur, pro culturâ assignaretur. G

Diadema] à diadeo ligo, quasi regum ligamen. Plutarchus attestatur per[illegible]m demum diadema & purpuram è regia gaza[illegible] Gracco allata.

Oppressit] Lucio Saturnino & Ruffo interfectoribus.

Vespillio dictus] quia vespertino tẽpore cadauera sepeliebantur. Martialis: Nuper erat medicus nũc est vespillio Paulus. Ita enim in codicibus veterib' legitur. H

In Asiam] Pergami periit.

IN CAPVT LXV.

PEstilentem] insalubris aëris.

Asculana & Fregellana] quod Asculum & Fregellæ eius causa defecerunt: in bello sociali.

Abrogante] abrogatur lex in totum, derogatur in partem.

Præco] tubicen à præcinendo. Plu. vult fuisse ministrum intestina ferentem: & quia dixit: cedite bonis ciuibus mali: brachiumque in obscœnum modum intorsit à fautoribus Gracchi interfectis.

Contionem aduocauit] eripiebat se de cæde purgare, verum à nemine audientiam habens abiit.

Templo Lunæ] alii Dianę scribunt: nam Luna in cœlo: Diana in nemoribus: Proserpina in inferno.

Ad portam trigeminam] per quam Horatii trigemini ad bellum contra Albanos exierant.

Sublicio] lege superius. I

In lucum Furinæ] Varro de lingua Latina furinatia Furina quod ei deę ferię publicæ, Dies, in cuius deæ honos apud antiquos: nam ei sacra instituta annua: & flamen attributus; numẽ vix paucis notum nomen, & alibi. obscura est eorum origo. voluturnus diua palatua.

A Septimio Atello] corrigi in Plutarcho, vbi ait septimideo.

IN CAPVT LXVI. L

DRusus] primus à Drauso duce hostium victo. De hoc Suetonius in Tiberio meminit.

Nullis insignibus] habent singuli magistratus insignia sua, de quibus lege Fenestellam de Romanorum magistratibus.

Latinis ciuitatem] Appianus: Drusus vir illustris rogantibus Italis illis legem de ciuitate allaturum se promiserat.

Plebi agros] inde populo subblandiens. Plures colonias in Italia & Sicilia, quæ iampridem decretæ, nondum tamen conditę erant, deducere suasit. M

Boccho] is Sallustio authore fuit rex Mauritanię.

Elephanto] elephas & elephantus vtrumq; declinatur: de quo animali Pli. lib. VIII. naturalis historiæ perquire.

Adherbalem] Micipsæ filium, de quo Iugurtinum Sallustii consule, is n. hunc & legitimos, Iugurtam vero nothum reliquit.

Consulis agrarius] intellego Metello, saluo semper meliori (vt aiunt) iudicio. Nimirum variant sæpe historici in nominibus etsi in re conueniant: quod is attribuit Druso, Plinius lib. VII. naturalis historiæ cap. XLIIII. Catinio Labeoni, his verbis: In ipso tamen flore dignitatis à Catinio Labeone

A Labeone, cui cognomẽ fuit Macerioni, Tri plc. quẽ è Senatu Censor eiecerat, reuertens è cãpo, meridiano tempore, vacuo foro & Capitolio raptus, vt præcipitaretur. Paullo, inferiusq; eius etiam inde consecratis; tanquã esset parũ, faucium certe obtortatum, expressiq; per aures sanguinis, pœnam exactam; morti iam detrudi se dicebat. Consonant huic & Pliniana hæc verba: ægre Tribuno, qui intercederet, reperto, à limine ipso mortis reuocatus, alieno postea vixit beneficio.

Plebs latabatur] Solus populus coloniarum de-B ductione lętabatur, in hac cũ colonis agri diuidebantur.

equites lecti Letas aiunt Senatus] Appianus de bellis ciuilibus. Senatum vero; & equites iudiciorum causa iampridem inter id dissidentes communi lege coniungere tentauit.

Repente in publico] de eius morte ita Appianus. Cum igitur circa vesperam multitudinẽ emitteret, subito se percussum esse conclamauit. vixque finito clamore, in terram decidit, repertus deinde C sutoris gladius femori eius infixus: eoque modo Drusus, & ipse Tribunus occiditur.

Morbo comitiali] caduco dicto, quia comitia impediebat: si quis.n. cecidisset ea dirimebantur.

IN CAP. LXVII.

CAius Marius septies Consul] hoc, auguriis apparentibus, consulti respondere ob nidũ septẽ pullorum aquilæ quos in veste Marius detulerat.

Arpinas] Iuuenalis: *Arpinas alius Volscorum in* D *monte solebat.* fuit.n. conterraneus Tullianus.

Legatus Metello] primo militauit sub Scipione apud Numantiã, inde tribunus mili um sub Metello, in cuius domo ipse à pueritia, paterq;, eiusq; ministri fuerant, inde legati in Aphrica.

criminando] nuntiabant eum militem Romanis per literas, nunquã finem habitura bella contra barbaros, nisi.C. Marium Consulem crearẽt. His rebus vehementer Metellus angebatur.

Iugurtham captum] Bochum Mauritaniæ Re-E gẽ; & socerum à quo gener Iugurtha traditus est Syllæ Quæstori in eo bello, ac per eum ad Mariũ ductus est.

Cymbros] populi fuere Germaniæ antea Cimerii dicti, suis finibus exeuntes, vt domos quærerent: etiam lingua Germanica in Latium latrones, dicuntur sedes.

Aquas Sextias] alii Sextiles scribunt, coloniam Romanorum vt Ptolemęus scribit.

In cãpo Saudio vicit] apud fluuiũ Thisonẽ. Iu-F uenalis: *Cũ de teutonicho vellet descendere curru.*

Sextum consulatum] Plutarchus: Marius vt sextum Consulatum adipisceretur, per tribus argentum ferens, atq; suffragia emens, à magistratu Metellum exclusit.

Appuleium tribunum plebis & Clautiã pratorẽ] nã ambos in Capitoliũ fugientes prosecutus fuit, fatigatos in potestatẽ suã redegit. illi fidei Marianæ se tradidere postquã multa calliditate illorum saluti fauere, & nullo auxilio fuit: illi in forum profecti trucidãtur. Ita Appianus, & Plutarchus.

Sulpitia rogatione] Plutarchus: Sulpitius homo temerarius Marium proconsulem contra Mithridatem declarauit populus in duas partes diuisus, G partim Marium, partim Syllam ad principatum vocirabat.

Minturnis] Iuuenalis: *Exsilium carcer Minturnarumque paludes.*

Vultus autoritate] qui exclamauit (vultus autoritate deterritus) Marium occidere non possum.

Nauicula] Iulii cuiusdam.

vbi diu exsulauit] Satyricus *Et mendicatus vita Carthagine panis.* H

Cinnana dominatione] qui exercitum contra patriam armauit, Octauium collegam interfecit. principio igitur seditionum cum audisset Marius è Lybia seditiones Consulum, Cinnam ab Octauio eiectum, & loco eius Cornelium Merulam suffectum. sumptis quibusdam equitibus Aphricanis, & ex Italicis, Thelamonem oppidum venit; seruos ad pileum vocauit: quadraginta naues armauit, sociumq. se Octauio fecit.

Ergastulis] operariis, nam ἐργάζομαι latine est I operor. vbi serui in compedibus operabantur eadem loca catastæ dicuntur. Tibullus. *Barbari gypsatos ferre catasta pedes.*

Cæsisq; inimicis] Longum esset referre crudelitatem Marianam, maxime in Lucio Crasso, &. M, Antonio Oratoribus.

voluntaria morte] Historicus tradit Marium post Cœnam cum antiquis deambulantem in sermonem de rebus gestis venisse: & à rerum primordiis incipientem, semper vsq; fortuna dispu- K tantem, dixisse, non sanæ mentis hominem esse, qui fortunæ se committeret. post hæc appellatis læto vultu, qui aderant, cum per septem dies paulatim deficeret, diem suum obiit.

IN CAP. LXVIII.

CAIVS MARIVS *immaturum*] nõ enim ante xxx. annos sumebatur apud Romanos. Appianus tradit: sequenti anno consules creati Papirius Carbo iterum, & Marius illius clarioris Marii affinis atq; cognatus, septimum & vigesimũ non L dum egressus annum.

curtam] idem: ac tũ primo Mario origo cladis emersit, interfectis quippe plurimis, reliqui Præneste fuga cõtendere. Nota autẽ Corneliũ hunc scriptorem filium: Appianum vero affinẽ dicere.

Sacriportum] oppidum est prope Præneste: de quo Lucan⁹: *Iã quot apud sacri cecidere cadauera portũ.* vbi à Sylla Marius hic fugat⁹ fuit, antequã Sylla vrbem occuparet: Varro quoq. scribit Sacri M portũ locũ esse intra vrbẽ iuxta palatium, ex autore bellorũ ciuiliũ ita ciuitatẽ Marius castra metatus propius paulatim cessit: cũ ad Sacriportum peruenisset, copias in pręlium educit, acriterq; ab eadẽ pugnatur. sinistra acie inclinãte, quinq. peditũ cohortes duæ equitũ, non expectata aliorũ conuersione, acceptis signis ad Syllã confugerũt, ac tũ primũ origo cladis emersit: interfectis quippe plurimis reliqui Præneste fuga contendere, Sylla cum cursu eum insequẽte, Præneste primo se receperũt, appropinquãte deinde Sylla è diuersa porta, & occlusa, Marium per fenestram funibus sustulerunt.

A *Sub dio*] legendum ἀπὸ τοῦ Διός, id est, aere ὁ Ζεὺς Διὸς aerem significat.

Præneste] ἀπὸ τῶν πρίνων, id est, ilicibus & lenticis, ibi copiosis.

Cuniculus] est via subterranea, & animal habitationi huic solitū. Martialis. *Gaudet in effossis habitare cuniculus: Monstrauit tacitas hostibus ille vias.*

Iugulandum se.] Appianus Mario aggerem per cuniculos ingresso nec multo post interempto

B manu propria, Lucretius ceruicem abscidit, caput & ad Syllā misit, & reliqua Plutarch. quum in Prænestina vrbe obsideretur à Sylla, extrema omnia tentans, vt euaderet, quum nullo modo effugere posset: seipsum necauit.

IN CAP. LXIX.

L*ucius Cornelius Cinna summa crudelitate*] quippe cum nouis ciuibus consentiens, veteribus conspirantibus cum Octauio, à quo ipse nectus Cinna, quia vrbē in periculo relinqueret, & Consularem nactus dignitatē, seruos ad liber-

C tatem conuocaret, à senatu prohibitus, si, aut ciuis, aut Consul esset.

ad pileum] libertatis signum. Martialis: *Dumq; decent nostrum pilea sumpta Iouem.* Flamen Dialis institutus Lucius Merula,

Octauium interfecit] veniens Romā Victor cū Mario Carbone Sertorio, præmissis eius equitib⁹ maxime Censorio, iussit Octauium interimi, qui caput abscissum detulit in forū & Rostris affixit.

D *Ianiculum*] è septem collibus vrbis, à Iano, de quo Varro.

Ancona] vrbs est maritima, dicta quia portum in formā cubiti habeat, quē Græci ancona vocāt.

Lapidibus ab exercitu] Appianus. Intellegentes milites cum Liburniam transire velle, recusabant. Cinna id molesteferēs, in concione eos velut reprehēsurus, aduocauit. Illi ira accensi, mutuo auxilio futuri ad eum peruenere: lictorē etiā, quum praeter quoddā graderetur, & verberib. ob-

E uiam affici iuberet, miles quispiam adempta virga grauiter percussit. Cinnæ comprehēdi illum imperante omniū clamor assequutus est: lapides enim in eum emissi, qui vero propiores aderant, exertis ensibus, Cinnam inuasere: eoq; modo, Consulatum adhuc gerens, interfectus est.

IN CAP. LXX.

F*lauius Fimbria Simultas.*] odiū latens dicitur.

Ducē interficiendum.] Plutarchus in vita Syllæ Fimbria potissimum in causa erat, qui quum alterius facinoris principē Flaccū obtruncasset, Mi-

F thridatis duces superans aduersus eum tendebat.

insignibus] lictoribus, & fascibus.

Pergamo] vrbe Asię, à quo Pergamenæ chartę.

Ilium] Troiam ter captam per equū Historici scribunt. primo per Herculem, denegatis à Laomedonte equis, ob liberatā Hesionem: secundo per equū machinā ab Epeo Græco fabricatam. Vergilius *Ipse doli fabricator Epeus.* Tertio per Fimbriam: vt Plutarchus scribit in vita Sertorii: quia in tumultu cadentibus equis porta claudi nō valuit. Instauratū autē esse Iliū post vrbē à Græcis deletam Strabo ac nonnulli alii attestantur.

Semet occidit] assecerante etiānum Plutarcho: G tum Fimbria militis equestris solis elapsi tunicis Syllanos amplexati sunt familiariter operū adiutores se fecerūt potissimū impertientes operam: eā cōspicatus Fimbria permutationē: quum Sylla in gratiam redire posse desperās: intra vallum sibi necē consciuit. L. quoq; Florus Epitome octuagesima tertia, Fimbriā illum cepisse, parumq; afuisse, quin Regē caperet, addit eum impetrasse à seruo, ceruicē prębēs, vt omnino seipsum interficeret, quę curiosus lector animaduertere valebis. H

IN CAP. LXXI.

V*iriatus genere Lusitanus*] L. Florus Germano ingenio. Idem edidit lib. quinquagesimo secundo: Viriatus primum in Hispania ex pastore venator, & ex venatore latro mox iusti quoq; exercitus dux fact⁹ vniuersam Lusitaniā occupauit. Lusitania aut à lusibus Bacchi dicta, vt Plinius ait.

Claudium Numacium deinde Caium Nigidium] nimirū in his codicibus mendā esse cognoscimus si sequamur Florum mar. Vetulium, & C. Plauti- I um: Idem Florus inquit. mar. Vetulium pretorem fuisse, eius exercitum cœpit. post quem Claudius prætor nihil felicius rem gessit.

A Pompilio] suppone: Fabio, ex eodē autore Quintus Fabius in Hispania rebus prospere gestis pacē cum Viriato equis condicionibus facta.

Cæpio.] Viriatus à proditoribus consilio seruili Cœpionis interemptus est, & ab eius exercitu multum ploratus, at nobilissime tumulatus. K

IN CAP. LXXII.

M*arcus Æmilius Scaurus*] Scauri dicuntur, qui talos pedum tumentes, & exporrectos habēt, in qua familia fuit Syllæ priuignus, qui Theatrum tēporarium fecit, in quo fuit scena miranda, de qua Plinius plura lib. trigesimo sexto ait. Idem Scaurus in Ædilitate tercētum sexaginta columnas marmoreas in vrbem invexit ad scenā erigendam.

Carbonarium negotium.] Quale solent ii qui L bracteas attenuant.

argentarias facere] ac omnium metallorum cādentes laminas. facta n. ligna in carbones redigunt ad fornaces. Argentaria est locus vbi foditur argentum: auraria vbi aurum.

Aediles erant] alii cereales, alii curam ludorum atq; ædium habentes. In hoc magistratu sumptuosissimus fuit.

Meruit] militauit.

Prætor] Imperator cum Calpurnio, vt Salustius M in Iugurthino scribit reliqua. cum Bestia & Scauro secreto transegit.

Sumptibus] cupediis ganeæ ne vrgerentur, suffragiisq; ingentibus diuiderentur.

assurrexit] honoris gratia.

Sella] per andisticon quasi sedam dixere, inde subsellium.

Ligures] repperi nuper apud. Lu. Flo. etiam trans Alpes incolere Ligures, quandoquidem inquit, Transalpinos Ligures vicit.

Viam Aemiliam strauit] De viarum nobilitate

A tate lege Strabonem. lib. quinto vbi de Appia, Valeria,& Latina loquitur, ab ipso post dictus est Æmilius pons. Iuuenalis: *Cum tibi vicinum se prabat Aemilius pons.* In via Flamminia, qui Miluius dicebatur, erat distans vltra lapidem vnum, de quo Salustius in Catilinario ponte Miluio per insidias Allobrogum comitatus deprendunt.

Opimium]vide superius li.17. vbi de Graccho, & reliquis tribunis.

B *Præsidium*] quia loco viso non impetum sustinuerat.

socios]confœderatos populo Romano.

IN CAP. LXIII.

LVCIVS APVLEIVS Saturninus. *Vt veteranis cetena agri iugera.*] Appianus li.primo quippe Appuleius legem tulit, tellurem omnem quæcunq; Romanorum ditioni subdita esset, fore diuidendam, ea in prouincia, quæ Galatia appellabatur. Cymbri nempe, Celtarum genus, eam C occuparant, quam Marius recens ademptã, quasi non vlterius ad Galatas spectaret. Iugerum seu iuger spatium est centum & quadraginta pedum in longitudine, Plinio attestante.

In Aphrica]nã Galatia cõtermina Bithiniæ in Asia existit, in qua diuisione Appianus sentit.

per populum]quia instabat legis promulgatione populus.

Glaucia Pretore] Appianus: non multo post Appuleius, vt Metelli vlcisceretur iniuriam, tribunaD tum petens Glauciam Prætorẽ obseruare cæpit, Tribunorum electioni præsidentem.

concionem habebat] orabat, de concione alias dictum.

auocasset]remouisset.

Quendam libertini ordinis]tribunum alias, qui Gracchi filius esse putabatur primũ ea die tribunatũ gessit. Aulo Mummio legẽdum è Lucii Flo. Epitome.li.8. vbi ait Saturninus, adiuuante Mario, & per milites, occiso Aulo Mummio cõpeE titore Tribunus plebis per vim creatus. Appianus quoq; fugientem in diuersorium interfectum esse ait.

Nouis colonis]habitatorib. inde coloniæ dictæ.

Cæpionis]de quo in superiore capite vide.

Interdixit]in exilium misit.

abrogantibus legi]licentiose dixit: nam Gellio ac Modestino testibus, derogatur legi, quum aliquid ex ea detrahitur. Abrogare legem est irritare atq. infringere.

F *Quum tonuisset*]sequẽti die nullam esse legem haud difficulter ostendi posse, quæ per vim, Ioue insuper tonante, contra patrios mores lata esset.

Metellus Numidicus exsulare quam iurare maluit,] Appianus. Metellus autem non solum iusiurandum [illegible] sed, vt prius instituerat, constante animo.& intrepido [illegible] ac paulo inferius. Metellus his de causis vrbe eiectus. Profect⁹ est autem teste Lucio Floro Rhodum in spontaneum exilium, vt alibi diximus.

Mumium competitorem] Appianus. Sed, cum Mumius dignior existeret, veriti illum Glaucia & Apuleius, nonnullos ad eum cum lignis in ipsa electione præmittunt, qui Mumium spectantibus G cunctis, interfecere. Florus: Caium Mumium maximum, candidatusq; cõpetitorem, quẽ actionibus suis aduersariorum timebat interemit.

campo Martio]ager Tarquinorum eiectorum confiscatus Liuio scribente Marti dicatus exstitit.

Marius Senatusconsulto armatus] Appianus: Senatu eos iterum mandante, turbatus Marius nonnullos armis instruxit, & tardante eo, alii aquarum fistulas, quæ ad templum confluebant, incidunt. H

maximo questu.]i. lamentatione. Vnde subdit Appianus: Safrinius templo ignẽ immisit, & siti se moriturum autumãs Glaucia & Saturninus, Marium sibi auxilio adesse rati, se tradidere.

Fracta ceruix]suspensi. Non enim placet vt exponatur quæstu pro lucro, quia huic non conuenit sententiæ.

IN CAP. LXXIIII.

LVCIVS Licinius Lucullus]*nobilis consularis disertus.* Plutarchus: quanta vero fuerit eloquentia hinc arbitror posse perfacile iudicari. fe- I runt.n. Hortensium causidicum, & Sisenam Historicum ex ioco in rem seriã, vt fit, plerunq; cõuersos cõposuisse, vt poemata oratione Græca pariterq; Latina lingua proposita eo quem dedisset sors stylo, eaq; lingua vterentur. Lucullus Marsicum cum scriberet bellum, obtigit ei sorte Græca oratio, defluxit enim ad nos vsque Marsici belli Historia Græco sermone scripta.

Diues] Horatius libro primo epistolarum ad K Numitiũ id ostẽdit: Chlamides Lucullus, vt aiũt, si posset centum scenæ præbere, rogatus qui possum tot ait tamen quæram quot habebo, mittam. paulo post scribit sibi millia quinq; esse domi chlamidum.

munus]Ludum.

quæstorium]quale quæstores existentes agere solebant.

Syllæ]sub quo primo meruit.

per Murenã in Asia] volne solers lector de his L Plutarc. in Luculli vita ne plura trãscribere cogar. Quod.n. Cornelius summatim; Historicus Plut. prolixius asserit quendã adulescentulum collegã in Cõsulatu, qui legatus à Mithridate LX. naues cũ omnib. militib. & quatuor milliũ, millia miserat.

Cyzicon]Ponti vrbem.

obsidione) Mithridates q̃ iratus rex infestabat, quia x. naues contra se & tria hominum millia in Chalcedonicam pugnam miserant.

Mithridatis copias) Dicã profecto q̃ Plutar. in M cõparatione Cimonis & Luculli recẽset: Cæterũ post Lucullũ quid egit Tigranes dignum memoria? quid Mithridates? quum is superiorib. cladib. obrutus, atq; cõfractus, nec modo suas aduersus Põpeium copias extra vallũ educere ausus fuerit sed sola fuga saluti cõsulens in Bosphorũ se recepit: Tigranes vero nudus atq; inermis corã Pompeio supplex humi procubuisset; sublatũ propriis manib. è capite diadema ad illi⁹ pedes deposuit. *Signorũ & tabularũ*]adeo, vt Xerxes Togat⁹ à Tuberone diceref nã Basilicã, atq; balneorũ & deambulatorũ apparat⁹: picturas: statuas oẽq; eiusmo-

A di rerum studium ad luxum arbitror referenda.
alienа mēte desipisset]Plutarchus.ferunt autem
eum sub mortē aduersa mētis valetudine captum
paulatim cōtabuisse:porro Cornelius nepos non
ætate mala,neq; naturali morbo,sed medicamē
tis à Calisthene quodā liberto suo corruptū in id
incidisse prodit: Calisthenē vero ea sibi medica-
mina appinasse,qui eū amatorium habuisse credi-
derat, Lucullūq, tātū ab rationis vsu abfuisse, vt,
vel eo viuēte,omnis rei familiaris cura Marci fra-
B tris cōsilio gubernata fuerit: equidē ex hoc testi-
monio,quū videā plerisq; in locis Cornelii Ne-
potis fidē a Plutarcho citari arbitror hūc omnino
esse,quē interpretādum sumpsimus,cōpilatumq;
ab aliquo,vt Trogum à Iustino, quum alia citet è
Cornelio Grecus Historicus,quę in eodem nunc
non reperiantur.

IN CAP. LXXV.

C Ornelius Sylla infortuna fœlix dictus]Plinius
naturalis Historiæ li.7. cap.47. Vnus homi-
C num ad hoc æui fœlicis sibi cognomē asseruit:id
Lucius Sylla fœlici nēpe sanguine, patriæ oppu-
gnatione adeptus, etiā quibusdā fœlicitatis indu-
ctus argumentis, φ proscribendo tot millia ciui-
um trucidare potuisset.O praua interpretatio, &
futuro tēpore infœlix: & filium Faustum,filiam
Faustam insolenter appellauit.
Iugurtham a Bacchō] rege Mauritaniæ socero
ipsius Iugurthæ.Dubitauit autē barbarus vtrum
Syllā Numidę,an Iugurthā Syllæ traderet:tandē,
D Salustio & Plutarcho scribentibus , Iugurtham
Syllæ tradidit.
Bello Cimbrico] de quo superius in Mario lege.
Legati]in castris puisores necessariorū dicūtur.
Bello sociali] φ initium habuit ab Italis, quibus
promissa erat ciuitas , Fuluio Graccho , deinde à
Druso, nec poterant promissa assequi: sociarum
igitur arma cum pluribus populis, maxime Sa-
mnitibus,& Hirpinis Campaniæ.
Ne monumenta Bochi tollerētur] nā inuidia er-
E ga Syllā Marius flagrabat,videns eū participē suæ
gloriæ.Ferebat nāq; Sylla imaginem:qua Bochus
ipse Iugurthā captiuū ad Marium ducendum da-
bat:illam,inquam,imaginem ferre solebat; quæ
res magnā tristitiā exhibebat Mario.
Orchomeniā & Cheroniā] Asię vrbes. prolixū
nēpe esset memorare,vti cū Mithridate congres-
sus fuerit Sylla. Plutarchum itaq; euolue, quo la-
boris nostri sis particeps.
Archelai]hic dicebatur maximus Regum prę
F fectus,quo suadente,ac amico effecto, Sylla pa-
cem cum Mithridate certis fœderib⁹ composuit.
Pyrheum]Athenarum.
recepit]multis admotis machinis & tormentis.
Ita,vt Plutarch⁹ scribit:in obsidione Athenarum
decem millibus mulionorum iugorū quotidiana
& machinarum apparatū impendebatur opera.
Medos]à Medo filio Medeæ dictos aliqui sētiūt.
Dardanos in itinere] à Mithridatica reductus
expeditione.
Rogatione.]i.lege:quia Sulpitius seipso scelerati-
or Mario, teste Plutarc.exercitum in Mithridate
destinauit: qui deinde seruo prodente à Sylla in-
terfectus est.

Carbonem Italia expulit]Plut. Carbo qui con- G
trariā factionem timebat ab eius exercitu fugam
noctu faciens tandem in Aphricā naui se recepit.
Marianum apud portū Thelesinum.]Plut quū Ma-
rianorū terga vertentiū,qui diutius sustinere ne-
quirent,magna strages fuit: Marius sese Præneste
fuga subtrahens, obseratas portas offendens fune
superne demisso quum se immisisset in murum
receptus est.
Collinā.] Lucanus secūdo. *Aut Collina tulit stra-*
tas quot porta cateruas. Legendum est, Marium & H
Pōtium Thelesinū ex Appiano referēte,Marcum
autē Lāponum ex Lucania & Pōtium Thelesinū
Samnitibus & Capineum septuaginta hominum
millia adducētes vt Marium iuniorē ab obsidione
liberarēt Sylla via interea quadam,per quam pa-
tebat,aditus ab itinere exclusit.
Mario Praneste interfecto] Appianus.quib.cō-
spectis Prænestini,φ omnes Carbonis copias de-
letas audissent,Norbanum ex Italia aufugisse,re-
liquas vero Italiæ vrbes ad Syllā cōcessisse:ciuita- I
tem Lucretio dedere, Mario aggerē per vinculos
ingresso, nec multo post interēto manu propria
Lucretius ceruicē abscidit, caputq; ad Syllā misit:
id fori in medio ante rostra Sylla cum appēdisset:
iuuēta Cōsulis irrisa,inquit,remigē pri⁹ esse opor-
tere, quam ad gubernaculum manus admouere.
Proscriptionis tabularū. Plutarc. Sylla igitur ex
tēplo octoginta ꝓscripsit millia senatorum,com-
municato consilio, omnibus ægre ferētibus:imo
interiecto die ducentos & viginti abiecit: deinde K
tertio nō pauciores adiecit.
Tribunitiā potestatem] App.tribunitiā vero po-
testatē adeo perfregit ac debilitauit,vt fere ad ni-
hilum redegerit,quū ex lege prohiberetur,qui se
Tribunū gessisset, vlteri⁹ potestatē habere posse.
Dictaturam deposuit] App.tātum huic viro a-
nimi,& felicitatis affuit , vt fori medio dicere au-
deret.ideo se Dictaturā deponere:vt eorum,quę
fecisset,rationē subire posset,si quis exigeret.
Puteolis,]Strabone autumāte in Cāpania op- L
pidum à putore aquarum sulfurearum dictum.
Phtiriasis pedicularis morbus dicitur,nā φθεὶρ,φος,
pediculum indicat,ἀπὸ τοῦ φθίνω,tabesco.Plinius in
septimo: Age,nō exitus viri ę eius omniū proscri-
ptorum ab illo calamitate crudelior fuit,erodē-
te seipso corpore,& supplicia sibi gignente.

IN CAP. LXXVI.

MIthridates Rex pōti Euxini patriæ inde
Euxini id est hospitales dicti.Est autē pro-
pe Meotida.Circa hunc locum erant plures pro- M
uinciæ,tum ad Asiam; tum ad Europam attinen-
tes,quibus ipse Rex imperabat.
A septem Persis] de quibus Herodotus li.ter-
tio. & Iustinus primo Epitomarum suarum plura
scribunt.ii enim magos interfecerunt, qui dolose
pro ipsis regnabant. deinde hinitu equi darium
Regem constituere.
Quinquaginta gentium] Gellius libro decimo
sexto capit. decimo septimo : Mithridates autem
Ponti atque Bythiniæ rex inclytus quia Cneo
Pōpeio prælio superatus est duarum & viginti gē-
tium quas subditione habebat linguas percalluit,
earumque

A earumque omnium gentium viris haud vnquam per interpretem locutus est. sed, vt quemq; ab eo appellari vsus fuit, perinde lingua & oratione, nõ secus ac gentilis eius esset, loquens.

Nicomedem Bithinia) is est, de quo Cæsaris in vita Suetonius refert.

Areabarzanem) quem deinde Sylla, iubente Senatu cum exercitu in regnum reduxit.

Vt quicumq, Romanus esset vna die interficeretur] In orat. de lege Manilia. Vos tot ciuium Ro-
B manorum millibus vno nuncio, atq; vno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis?

Sylla eum prælio vicit] Cicero ibidem: triumphauit & Sylla: triumphauit. L. Murena. idem de Mithridate. præterea, vt Plutarchus tradit, Lucullus egregiam pro rep. aduersus Mithridatem operam nauauit.

eum] qui Mithridaticum antidotum saluberrimum confecit. De victoria Syllæ nuper diximus. Iuuenalis quoque ait: *Pontica ter victi cau-*
C *tus Mithridatica regis.*

Argis existentem] agros in singulari neutri, in plurali masculei.

a Pompeio] vt ait Plutarchus: Reuera Luculli res gestæ imperium Pompeii exornarunt.

Nocturno prælio] ad Lunæ splendorem, vt Plutarchus his in vita narrat: delusos regios milites vmbra Lunæ.

venenum sumpsit) Plutarchus in Pompeio ita recitat: Mithridatem per filii Pharnacis seditio-
D nes mortem sibi consciuisse, ac omnia, quæ ipse possederat, Pharnacem sibi sortitum: denique his gestis Pharnacem ad se Romam scriptitasse.

Mithridates aduersum venena multis antea medicaminibus corpus firmarat] A. Gellius lib. 16. scriptũ etiã à Leneo Pompeii liberto Mithridatem illum Ponti Regem medicæ rei, & remediorum id genus solertem fuisse, solitumq; anatis sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis venenis valent, sanguinemque earum po-
E tentissimum esse in ea confectione, ipsum autem regem assiduo talium medelarum vsu, à clandestinis epularum insidiis cauisse. Quamobrem victus Romanis, frustrà venena violentissima festinandæ necis gratia expertus, seipsum gladio transegit.

IN CAP. LXXVII.

CNeus *Pompeius Magnus*] deuicta Africa, ita pronunciante Sylla, appellatus.

F *ita egit, vt ab eo diligeretur*] quia primo potissima causa fuit, vt Cinna interficeretur, & Carbonem interfici damnatum iussit, internecinos Syllæ hostes.

Siciliam à proscriptis recepit] & quotquot proscriptionem Syllanam præoccupando, fugerant in Siciliam, hanc vt propugnaculum tutum ceperant, sed audientes Pompeium cum exercitu aduentare, facile cesserunt.

Numidiam] Plutarchus in Pompeio: aliæ cõfestim ciuitatum paruere, aliæ vi captæ. Hiarbas rex tum comprehensus, qui cum Domitio bellum inierat: cui successit Hiempsal, prosperâ ergo fortunâ Pompeius, fœdus robori militum fidens, Numidiam impetit, in quam, quòd diebus plurib. peragrandum erat, agmine concitato excurrẽs, ea subegit omnia, quibus obuiã factus est. G

Lepidũ acta Syllæ rescindere volentem] Diuersa historici scribũt. Plutarchus, quare Pompeius aduersus Lepidum dux declaratus. hic n. quia cũ multa in Italia occupauerat, & citeriorẽ Galliam per Brutum superatam videbat; ceterum Pompeius facile vicit: & paullo post amissa Italia Lepidus in Sardiniã fugit, vbi morbo comitiali mœ- H
stior, non ex aduersa, vt aiunt, fortuna, sed quòd in litterulam quandam incidit, ex qua adulteram vxorem cognouit. Appianus: Lepidus à Senatu accersitus, nec ille, quamobrem vocaretur, ignarus, vniuerso cum exercitu profectus, quasi cum eo vrbẽ ingressurus, prohibitus subinde, ad arma per præconem omnes connumerat, ex aduerso Catullus bellum vicissim vere denunciat, post in odium prælio, antequam campum Martium ingrederetur, inito, ab vtrisq; superatus est Lepi- I
dus: nec multum illi aduersatus, in Sardiniam enauigauit; quo in loco distillationis morbo correptus cessit è vita.

Cneus Pompeius pretor in Hispaniam] ab Hispali vrbe dictam, auctore Trogo Pompeio.

Sertorium vicit] contra quem fugitiuum Syllæ, & superstitem Carboniæ fugæ, primo Metellus pugnauit, idem ciclops, senexq; Imperator à iuuene Pompeio superatus, ad pœnam amicorũ præcipuum in conuiuio fœdissime trucidatus à K
custodia militari.

piratas intra quadragesimum diem] qui nemini commercium liberum, sed omnia inuia, clausaque tenebant, Sabirius rogationem tulit, qua Pompeio Cilicum prouincia demandabatur, in qua celeriter fœlici victoria potitus est, tamen sponte se, famâ auditâ Pompeii, maris vastatoribus dedentibus, tum enixissime nonnullis debellatis, per columnasq; distributis.

Tigranem ad deditionem] cum vrbes castellaq; L
eius caperẽt, in extremis deductus, audita Pompeii clementia sese dedidit, conditionibusque à Pompeio oblatis acquieuit.

Albani] ad Hircaniam.

Colchi] sed Scythiam, &c.

Heniochi] pertinent,

Iberi] montem incolunt Taurum.

Hircanum] inde Caspium, vt Ptolemæus: quod, vt augusto, ita longo etiam, freto primum terras, quasi fluuius, atq; iustus alueus includit, M
in tres sinus diffunditur contra os ipsum, & reliqua.

rubrum] de quo ita Pomponius Mela: *Rubrum mare Græci siue quia eius coloris est, siue quia ibi Eritra regnauit*, Eritram thalassam *appellarunt, procellosum, asperum, profundum, & magnorum animalium, magis quàm cetera, capax, primo recedẽtis oras qualiter impellit, & vt non intret interius aliquantum patens sinus, Arabiamque alluit.*

Iudæi] pertinacissimum genus, vel à *Iuda*, vel quasi *Idæi*, de quibus lege Strabonem. Cepit autem Aristobulum regem eorum.

A *Syriam Crassus*] satis constat Crassum auri cupiditate in Parthiam profectum, cuius fæculentia ditissimi Summates hac quoq; tempestate, æterno iudicio, nunquam explentur, sed more hydropici. *Quo plus sunt pota, plus sitiuntur aquæ.* deinde dolo Surinæ circumtimentis, viq; in equum sublatus est. Lucanus,

Assyrias Latio maculauit sanguine carras,

crudelissime interfectus fuit, capite ad Regem Herodem oblato. Iason fabularum auctor, B scribente Plutarcho, illud multis telis profodit, ac quasi fures debacchando pro ludibrio circumtulit. Petrarcha in Triumphis vernaculo rythmo ita accedere videtur opinioni, vt aurum in ore liquefactum fuerit: *vide Ciro de sangue auaro è Crasso de oro, e luno & laltro nebe tanto, che parena a ciascuno amaro.*

Galliam] quam per decenniũ domuit. In Suetonio leges eiusque commentariis.

Pompeius vrbem obtineret) ipsi Pompeio Aphrica, C & vtraque Iberia cum quatuor legionib. decretæ erant.

Cæsarem dimittere exercitum) inquit ipse Cæsar: neq. obscurè duæ legiones Cæsari detrahuntur: quas (vt idem in fine belli Gallici asserit) à Pompeio retentas, causa verò potissima bellorũ ciuilium hæc fuit, quia Cæsar sibi ipsi timeret, noluit exercitum deponere: petebat enim consulatum ac triumphum. Senatus alterum libens daturus erat, & dicebat: triumphare si vis, acce- D de more aliorum Imperatorum, sin consulatus competitor esse velis, accede priuatus humiliter in campo Martio suffragia rogaturus: timebat verò Cæsar, si non obtineret Consulatum, ac sine officio, & militibus in prouincia viueret, ne rationem actorum reddere cogeretur, affirmante Suetonio, cum M. Cato identidem, nec sine iureiurando denunciaret, delaturum se nomen eius primum exercitum dimisisset: cumq; vulgo, fore, prædicaret, vt, si priuatus redisset, Milonis E exemplo, circumpositis armis, causam apud iudices diceret.

eius infesto aduentu) iam contra Senatusconsultum Rubiconẽ transierat, Picenum, Vmbriã, Ethruriam occuparat. territus itaq; cum Senatu Pompeius ab vrbe discessit Brundusium vsq; vt maria cum maritimis locis in potestate sua præoccuparet.

in Pharsalia victus] à Pharsalis oppido dictam. idem operi Lucani titulus. Causa victoriæ Cæsa- F ris: Sex cohortes, legionibus eductæ, decimæ legioni à tergo locatæ, iussæq; sunt quietem agere ab hostibus, à tergo ignotæ esse, erant numero tria millia virorũ. quæ obsistendo, equites Pompeianos longis iaculis per frontes ac ora feriebãt, iuuenes autẽ nobiles huius inexperti pugnæ aduersi, manibus protegendo oculos, terga dedere. reliqui Cæsareorum impetum non ferentes, saluti suæ fugâ consuluere, cum Pompeio ad castra accelerante, G & vestem sumente infortunio congruam, inde egressus tandem Larissam applicuit: cetera in vita eius perlege.

Ad Ptolemæum regem] dubitabat Pompeius, an ad Parthos confugeret, an ad Iubam Mauritaniæ regem, tandem Lentulo apud Lucanũ hortante lib. 8. in Ægyptum profectus, vbi regnabat regulus filius. patri eius ingẽtia beneficia contulerat Pompeius Ptolemæi præceptoris nomen Theodoti, dicentis hominem mortuum nõ so- H lere nocere, sententia condemnatus & à Septimio & Achilla indignè trucidatus, indignè vitam cum morte commutauit.

à Photino] eunucho, qui regnum administrabat. Martialis,

Antoni Phario nil obiectare Photine.

Confossum est] non per eum, sed ipsius iussũ.

incisum caput] Lucanus octauo Pharsaliæ,

Tunc arte nefanda
Summota est tabes capiti, raptoq; cerebro,
Exsiccata cutis, putrisq; effluxu ab alto I
Humor, & infuso facies solidata veneno est.

Cum antea de incessione dixisset,

dum lumina nuda rigescunt
Suffixum caput est.

Inde de *Trunco, Nilo iactato, a Codro sepulto,* inquit,

E latebris pauidus decurrit ab æquore Codrus.

ac paullo inferius,

Sic fatus, erectos iuuenis procul aspicit ignes,
Corpus vile suis, nullo custode cremantes. alibi. K

Hic positus est magnus] poeta: *Hic situs est magnus; placet hoc fortuna sepulchrum Dicere.*

Pompei caput ab Achilla] Plutarchus in fine vitæ Pompeii ita scribit: Ceterum nõ multo post Cæsar in Ægyptum sic perturbatam prouinciam profectus, afferentem Pompei caput, vt scelus, execratus est, ab ipso auertit, gemmã verò Pompei cũ suscepisset, occultè illacrymauit (eius gemmæ signum erat ensis) Achillam atque Photinũ iugulauit. L Claudat itaque opusculum nostrum carmen vernaculum laureati poetæ Petrarchæ ita canentis nonagesimo septimo cantu:

Cesaro poi chel traditor de Egypto
Gli fece el dono de l'honorata testa
Celando la legreza manifesta
Piange con li ochi fora, si come è scripto.

Lucanus idem asserit,

Vtq; fidem vidit sceleris, tutumq; putauit,
Iam bonus esse socer, lacrymas nõ sponte cadentes
Effudit, gemitusq; expressit pectore læto. M

preciosissimis odoribus cremandum] Idem poeta eodem in loco ita carmine comprobat,

Vos condite busto
Tanti colla ducis: sed non vt crimina tantum.
Vestra tegat tellus: iusto date thura sepulchro,
Et placate caput, cineresq; in littore fusos
Colligite, atq; vnam sparsis date manib. vrnam.

CORNE-

CORNELII NEPOTIS FRAGMENTA

QVÆ REPERIRI POTVERVNT omnia.

Summo ANDREÆ SCHOTTI ſtudio collecta, & Scholiis illuſtrata.

CORNELIO VALERIO, ELOQVENTIÆ DOCTORI LOVANI GRVDIORVM IN COLlegio Trilingui Buslidiano,

ANDREAS SCHOTTVS S. D.

QVOI dono lepidum, nouum libellum,
Arida modo pumice expolitum,
CORNELI? *Tibi: namque tu solebas*
Meas esse aliquid putare nugas.

LIBET enim iisdem versibus affari te, quibus olim Veronensis Poeta Valerius Catullus Cornelium Nepotem, cuius FRAGMENTA, dum antiquos Scriptores euoluo, accuratè collecta, tanquam studiorum meorum primitias dedico, cum nominis CORNELI gentilitate, tum tua erga me beneuolentia, qua me semper es prosecutus, mirificè incitatus. Quemadmodum enim teste Petronio,

Agricolas primos Cereri dare frugis honores

accepimus, propterea quod prima, apud Maronem,

Chaoniam pingui glandem mutarit arista.

Vtque ad Apollinem comæ primitias olim poni solitas auctor est Varro, vel fluminibus eas consecrabant: calpar vinum recens Ioui libabant: decimas Herculi pollucebant: pueri puppas Veneri dedicabant: naufragi tabulas, quibus enatassent, crinemque Neptuno suspendebant: Sic & ego has tibi comas, hoc est, laborum primitias lib. mer. do dicoque, cui ego secundum parentes plurimum debeam, tanquam animi principis mei partis cultori optimo; quod me in rectam, nec vulgo tritam studiorum viam manuduxeris, re & consilio semper iuueris: vt Pontii Paulini ad Ausonium præceptorem suum, si gratus esse velim, vsurpare illud debeam:

Tibi disciplinas, dignitatem, litteras
Linguæ, & togæ, & famæ decus,
Prouectus, altus, institutus, debeo,
Patrone, præceptor, pater.

Sed quis horum, dicet aliquis, Fragmentorum vsus? Nimirum naui tempestate amissa, factâque insigni iactura, consolationi esse solet, tabulas naufragii reliquas collegisse, & Neptuno maris Deo dedicasse: bonique consulenda salsamenta, cum deficimur cibo, iuxta Græcorum prouerbium. Quem equidem amissa colligendi laborem, non sine exemplo suscepi. Nam M. Varronis togatorum doctissimi, M. Catonis, reliquorumque, Vertranius Maurus, & Antonius Riccobonus: M. Tullii Fragmenta, Car. Sigonius: eoq; diligentius And. Patricius:, C. Cæsaris, Fuluius Vrsinus: Sallustii Historiarum libros Aldus Manutius minor: & accuratius Lud. Carrio, collegerunt. Virgilii verò catalecta, reliquorumque Ios. Scaliger, Galliæ ocellus: alii alia veterum deperdita contulerunt. Græcorum Poetarum, Poetriarum, Oratorum, & Philosophorum collectanea prætereo, in quibus Hertelii, Vrsini, & Stephani Douzæ singularis industria eluceslit. Vt igitur meas has à prima editione δευτέρας φροντίδας, vtinam sapientiores, boni consulas, etiam atque etiam oro: quoniam

niam id omne pro tuo iure repetere à nobis potes, qui puero facem in literis moribusque protulisti. Cuius ex ludo, Louanii, Theod. Langio Græcarum, & Pe. Smenga Hebraicarum litterarum doctoribus, collegis tuis, tanquam ex equo Troiano, meri litterarum principes; in quibus Gul. Canterus prodierunt. Cumque è Busleidiana vestra Bibliotheca libellus hic *De claris Romæ Corneliis* nunquam antea typis euulgatus, primùm nunc prodeat, à Petro Nannio Alcmariano (cuius tu proximè de superiore loco eloquentiam docendi munus excepisti) in Cornelii Musii Musarum alumni post etiam martyris gratiam conscriptus. Idcirco hisce Cornelianis adiungere placuit. Vale.

CORNELI NEPOTIS FRAGMENTA.

Chronicorum Lib. I.

VIXIT Homerus ante Romam conditam annis circiter C. & LX. *Agell. Noct. Atticar. lib. XVII. c. XXI.*

Roma condita Olympiadis Septimæ anno secundo. *Solinus Polyistoris cap. II.*

Archilochus Tullo Hostilio Romæ regnante iam tunc poematis clarus & nobilis. *Agell. XVII. cap. XXI.*

M. Manlius Romæ qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, conuictus est consilium de regno occupando iniisse: damnatusque capitis, è saxo Tarpeio, vt M. Varro ait, præceps datus est: vt Corn. autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est. *Ibidem.*

Alexander Magnus Pellæ ortus, M. Fabio Ambusto, Tito Quinctio Capitolino Cos. post Romam conditam anno trecentesimo octuagesimo quincto. *Solinus cap. XLIII. Polyistoris.*

P. Terentius Scipionis Africani & C. Lælii æqualis. *Donatus in vita.*

CORNELI NEPOTIS

Exemplorum Lib. II.

A virgine Vestale. *Fl. Carisius lib. I. Gram.*

LIB. V.

Multis in Senatu placuit, vt qui captiuorum Romanorum, ab Annibale redire nollent, datis custodibus ad Annibalem deducerentur: sed ea sententia numero plurium, quibus id non videretur superata: ii tamen qui ad Annibalem non rediissent, vsque adeo detestabiles inuisiq; fuerunt, vt tædium vitæ ceperint, necemque sibi consciuerint. *Agellius lib. VII. cap. 18.*

CORN. NEPOTIS

Illustrium Virorum Lib. II.

Subinde. *Sosipater Carisius lib. I. pag. 80.*

A dam Deo plena Tarquinio Prisco vendidit, in quibus de Hannibale pellendo talis fuerat sententia: Romani, si vnquam vomicam illam, quæ longe terrarum venit, pellere vultis à nobis, magnam Deûm Matrem accersendam puto.

Pessimunte] Phrygiæ oppido.

Claudia Virgo Vestalis) de qua Valerius quoque Maximus idem refert.

incestus suspecta] dicitur autem hoc vocabulum ab in, i. non casto, literæ mutatione: vel in & B cesto, baltheo Venereo.

templū ædificauit] vide superius in capite Scipionis Nasicæ, quæ huic loco congrua existunt.

IN CAP. XLVII.

P*Orcius Cato*] Porciorum certè familia rustica à porcis pascendis dicta.

a Valerio Flacco] hic Catonem induxit, animauitque, vt rem Romanam attingeret, motus C maximè Catonis vita ac morum modestia.

Quæstor fortissimus] ærarii subaudi, quia etiam erat criminum fortitudo: est qua ausus increpare Scipionem, quod prodigalitate continentiam corrumpi permitteret, cui Scipio, se quæstore nimium diligenti non egere respondit.

Græcis) Plutarchus in contrarium sentit cum sero literas Græcas didicisse, & plerique auctores sunt.

Ennius] poeta, ingenio maximus, arte carens: D de quo ita Cicero in Archia: quare suo iure ille noster Ennius sanctos appellat poetas. Inibi etiam charus fuit Africano superiori noster Ennius: itaq; etiam in sepulcro Scipionum is putatur esse constitutus.

Celtiberi] Hispaniæ populi, de quibus Lucanus: *Profugiq; a gente vetusta Gallorum*
Celtæ nomen miscentes Hiberis.

fecerunt] omnium vrbium muros, quæ intra Bethin sunt amnem à Catone vno die solo æquatos E fuisse, Polibius auctor est.

Syriaco bello] bella, vt Seruius ait, à victis nominantur gerebantur autem cōtra Antiochum.

occurrentis fugæ] Gallidromi historici referunt, Cato missis militibus suis Firmianis, quibus præerat, speculatorias custodias Regis propalauit, qui vniuersum exercitū pauore fugaq; consternauere, vnde Antiocho lapide icto, excussisque dentibus, ac doloris acerbitate equum auertente, exercitus Regius nulla ex parte impetum Ro-F manorum sustinere potuit.

Thermopylæ] (Liuius inquit) id iugum, ceu Apennini dorso Italia diuiditur, ita mediam Græciam dirimit: ab eodem è Græco fonte Portæ calidæ exponuntur, quæ in ipsis faucibus sunt.

ad eiusdem scorti spectaculum) de hoc auctores variant historiam. scortum autem de vtroq; sexu dicitur, quia, vt corium, subiugatur: σκῦτος corium Græcè.

Basilica] Regium ædificium, nam βασιλεὺς rex appellatur. Porcia vocitabatur, cuius adhuc vestigia exstare, [illegible] credimus.

Lex Oppia] lata à M. Oppio tribuno pl. ne qua mulier plus semuncia auri haberet, neu vestimēto versicolore vteretur, neu iuncto vehiculo in G vrbe oppidove, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur.

Repetentibus] sic legendum, non *repetētibus*.

Restitit] bene ait, quia vsus oratione graui scripta à Liuio, 4. libro belli Maced. in princip. æque respondente, L. Valerio annis XLIV. pòst lex Oppia abrogata est.

Galba] vnde dicti sunt, lege Suetoniū in princ. vitæ Galbæ Imperatoris late dicentem. H

quadragies quater] idem Plinius lib. VII. de Catone affirmat.

Carthaginem delendam censuit] Aphricanas subinde ficus ostentans, quas de industria sub toga tulerat, inquiens: Fundum, ex quo hæc lecta poma, trium dierum nauigatione ab vrbe Romana distare: vnde è republica mihi Carthago delenda videtur, licet Scipione Nasica contradicente, decretum est à Senatu, eam euerti.

IN CAP. XLVIII. I

H*Asdrubal fractis copiis*. exercitu nam in singulari abundantia & facultate indicat, licet Sallustius dixerit profecto ex omni copia Catilinæ.

Actum) causam ruinæ Hannibalis fuere legati cum literis à fratre ad Hannibalem missi, qui incertis itineribus Tarentum delati, & capti, ad Claudium Neronem perducti fuere, vnde Consul, admonito Senatu, nocturno profectus tem- K pore & diurno, quantis maximis potuit itineribus, tacitè ad Senam Galliam, vbi castra Martii Lucii erant, prouocauit: qui silentio egressi, à suis quisq; ordinis hominib. ad tentoria adducti cum summa omnium lætitia hospitalitatis excipiunt.

relicta parte] cum Q. Tatio legato.

delectis] sex millib. peditum, & mille equitib.

Senam) eadem Sena Gallia dicta.

Methaurus] fluuius est Vmbriæ descendens in Adriaticum sinū haud longe à Fanestri colonia L versus Senam Galliam.

Hasdrubale] qui, vt patre Hamilcare, & Hannibale fratre dignum erat, pugnans cecidit, redditaq; est clades Cannusii per caput Hasdrubalis. Petrarcha: *Claudio Nerone che el capo de Hasdrubale presento al fratello aspero & feroce si che de doglia gli fece voltar le spalle.*

triumphans] quia in propriam prouinciam rem gesserat: triumphus quasi triannos exercitus carmine iambico sequebatur, cantans verò lingua M Sabina fortem indicat.

ouans) equo albo insidens, myrtheaq; corona insignitus, cæsis ouibus, nam triumphante aliquo tauri mactabantur. inde vocabulum, licet alii à voce, ouatione dictam aiunt, de quib. aliàs.

IN CAP. XLIX.

S*Cipio ex virtutibus serpens*] quem superstitiosa antiquitas Genium Iouem æstimauit.

draco] sacrorum peculiariter à δέρκομαι, id est, aspicio quia visus est acuti.

latrauerunt] quasi in belluis ratio aliqua diuinitus

A nitus infusa sit, vel prouidentiâ diuinâ: omne enim bonum datum descendens à patre luminum, licet verum bonum ethnici illi ignorarent.

Patrem] vide superius in Hannibale.

Sua authoritate compescuit] immo, Liuio teste, structo super capita deliberantium ferro, iurauit pro hoste habiturum eum, qui in verba sua non iurasset, effecitque vti omnes minime relictum à se Italiam iureiurando adstringerentur.

Canusium] oppidum, vbi suscepti Romani ho-B spitio, rebus fractis.

Viginti quatuor annorum] primoribus talē prouinciam aspernantibus, ipse prosiliens ingenti voce professus est libenter iturum.

Prætor] pro consule in castris namque prætor imperator dicitur.

Qua die venit] compertū habens stagnum maris abluens Carthaginem æstu maritimo decrescere: & vado transiri posse, vnde ad murum facilius esset accessus; itaque captatâ occasione in vrbem C per eam partem minime suspectam ascenderunt Romani, duobus militibus corona murali donatis. Igitur oppidani, ac auxiliares re inopinata consternati mœnia deseruere.

Virginē pulcherrimam] quam custodiri fecit, & Lucio principi Celtiberorū desponsatā, eo accito, integram inuiolatamque restituit.

Hasdrubalē] captis etiamnū eius castris eoque fugiente paucis cū militib. se coniunxit. nam quū Hasdrubal Gisgonis filius & Scipio ad eum hospi-D taliter venissetpro re publica sua petitū: prętulit amicitiam Romanorum Punicæ.

Syphax] Massinissa nepote ipsius adulescente in Hispania iure belli capto liberaliter ad regē gratis cū donis missus ab ipso Scipione, qui vsq; ad extremū senium amicitiam cum populo Ro. seruauerit.

Victor domū regressus] datus est ei senatus extra vrbem in æde Bellonæ, inde ingressus cum Marco Seruilio Consul creatus est.

E *Castra*] noctu vtriusq; iniecto igni, quæ, altera è lignis, altera ex harūdinib. cōfecta erāt, Syphaxque captus à Caio Lęlio, & missa ad eū perducitur.

Superauit] apud Zamā vrbē, apud quā victores Romani hostiū elephantes equites in fugā verterunt: deinde acrius inferentes pedem totā aciē in fugā verterunt: cæsa è Carthaginensibus quatuor millia feruntur.

Leges imposuit] iussis cremari quingentis nauibus, vtq; centum talenta arbitratu Scipionis tunc soluerent: & vt in annos sexaginta millia talento-F rum argenti æquis pensionibus soluerent: & multa alia: Pacis autem formulam lib. x. secundi belli Punici curiose apud Liuium perleges.

Legatus fratri] cum senatus magis inclinaret, vt alteri Consuli Caio Lælio negotiū Antiochi daret, Publius Aphricanus surgens & in fratre suo sūmā virtutem esse, summumq; consilium, neq; se ei legatum non defuturum.

Filium gratis accepit, captum] ab hostibus. patri infirmo misit, qui animū eius solicitum, & corpus ægrum magnopere recreauit.

A Petilio] Plutarchus, duo Quinti Petilii Tribuni plebis Porcii Catonis, vt quidā suspicātur, operâ concitati diem Aphricano dixêre insimulantes pe-G cuniæ à Rege Antiocho acceptæ; & non in publicum redactæ.

Eamus] concio vniuersa relictis solis magistratibus eum per omnia templa consecuta est.

In voluntarium exsilium] satietate gloriæ, & inuidiæ se subtrahens Linternum abiit, vbi moriens mandauit: vt ibi sepeliretur, inquiēs: ingrata patria ossa mea non habebis.

IN CAPVT L. H

LIuius Salinator] dictus quia quū auxit vectigal salis, prius sextante tantum venderetur: id fecit quia à populo condemnatus fuerat.

Illyrij] dicti sunt, authore Appiano, ab Illyrio filio Polyphemi, quos nunc Sclauonos vocant.

Peculatus] publicæ pecuniæ subreptæ, nam id peculari & depeculari signant; inde depeculatores.

Reus] Fabio teste, de cuius re agitur, dicitur.

Tribubus] de quib. superi⁹ in Romulo cōsydera.

Triumphauit] vide in capite Haidrubalis. I

Aerarias fecit] cōdemnauit, vt denarios solueret.

Stipendio priuauit] Liuiū lib. nono secūdo belli Punici apte hanc materiam scribentem percurre.

IN CAPVT LI.

FLamminius consul] ante annos triginta sexto die regē Philippū prœlio fudit. Plutarchus scribit. siquidē Philippus, cū teneret cacumina phalganæ vndiq; missiliū atq; sagittarū ictib. Romanos petebat: accedunt inter pastores quidā indigenæ, qui K per quosdā neglectos ab hostibus anfractus exercitū sese ducturos & tertio demum die in summis constitnere montib. pollicentur, fidei vero cognitionem, infirmationemque præstitere.

Caropam,] & reliqua, solers lector, in vita Titi Flaminii euoluere poteris.

Demetrium] Plutarchus: verū Titus ei regno Macedoniæ restituto; à Græcia iussit abstinere, mille talentis tributi nomine, & pręter decē naues, vniuersā classe mulctatū: alterum ex libris eius De-L metrium pro obside susceptum, Romam misit.

Nabide Lacedæmonio] quē legimus perniciosissimū, flagitiosissimūq; Lacedæmoniorū tyrannū longe pulcherrimum atq; iustissimum bellum inchoasse: Græcos ad extremū sua spe fefellit, quod cum eum capturus existimaretur, haud voluit.

Liberos Græcos asseruit Nemea] hoc fuit, dū Isthmia agerentur, & frequens ammorū conuētus adesset: iussō per tubæ sonum silentio præco ita procla-M mauit: senatus populusque Romanus, ac Titus Quintus Imperator & Consul Rege Philippo ac Macedonibus debellatis Græcos sine custodiis liberos immunes suo iure viuentes fore permittūt.

IN CAPVT. LII.

FVluius Nobilior] cognomine.

Aetolos Orthanos.] Græciæ populos.

Ouans] id est, minori triumpho de quo superi⁹ vide.

Ambraciam] Plinius lib iii. maximæque nobilitatis Ambracius sinus faucib. spatiosum æquor accipiens & inibi in sinum oppidum Ambracia.

A *Signis*] statuis.

Tabulis] picturis.

Marcus Ennius] Iam vero, vt Cicero ait pro Archia, ille, qui cum Aetolis, Ennio comite, bellauit, Fuluius non dubitauit Martis manubias consecrare Musis.

IN CAPVT LIII.

A *fratre*] qui dixit se iturum legatum, si
B fratri suo prouinciam Græciam decreuissent.

Apud Sipylum montem] in Asia. Libro VII. belli Macedonici circa medium eam pugnã Liuius non minus eleganter, quam aperte declarat. Sipylus notus est fabula illius decantatę Niobes, vt hemistichiũ poetæ elegiographi indicat: lacrymas defluit à Sipylo.

Reus pecuniæ intercepta] Petiliis accusantibus; vel, vt alii censent, Marco Næuio: qui Aphricano
C quoque fratri institerat. Liuii verba hæc sunt: Scipio cum contẽderet omnem quam accepisset pecuniam in ærario esse, nec se quicquam publici habere, in vincula duci cœptus est.

Gracchus intercessit] Liuius ab hoc Aphricani quoque filiam in vxorem duxit quo ad Asiaticum hæc ad verbum refert: Tib. [illegible] Gracchus ita decreuit: quominus e bonis Lucii Scipionis, quod iudicatũ sit, redigatur, se non intercedere pratori, Lucium Scipionem, qui regem opulentissimum
D orbis terrarum deuicerit, imperium populi Romani prorogauerit in vltimos terrarũ fines, non passurum eum, qui tot plurimos duces hostium in triumphum ductos incluserit, in carcere & vinculis esse, mittique eum iubere.

Equum ademit] non minus, quia mirifice (alioqui grauissimus vir) liuore in omnes Scipiones exardebat.

E
IN CAPVT LIIII.

L*ysimachiæ*] à Lysimacho Rege dicta qui eam condi iussit.

Græciam] accitus est ab Aetolis contra Romanos dimicantibus, maxime ad Græciam liberandã, Thoante eorum duce id decernente.

In Eubœa luxuria elanguit] nimirum verba id Liuiana significãt Rex à Chalcide ad Demetriadẽ profectus amore captus virginis Chalcidensis o-
F missâ omnium rerum cura in conuiuiis & vinum sequentibus voluptatib', ac deinde ex fatigatione magis quam ex satietate eorum in somno traduxit.

Attilij Glabrionis] de quo, & Thermopylis superius abunde lege in Catone.

A L. Aemilio Rhegillo] de quo Lucius Florus: Æmilius Rhegillus aduersus regiam classem Antiochi feliciter pugnauit ad Mionensium Rhodiis adiuuantibus & idem naualem duxit triumphum.

Victus & vltra mõtem] idem Florus scribit: Deinde Antiocho à Lucio autem Cornelio Scipione, adiuuante Eumene Rege Attali Pergameni filio, pax data ea conditione, vt omnibus prouinciis citra Taurum montem cederet.

IN CAPVT. LV.

G

C*Neus prouinciam*] vniuersam Asiam.

Præsidus] ij consentientib. cunctis cosmographis prope Pamphylios accydios existunt.

Gallogracos] qui duce Brenno in Græciam se effuderant, authore Trogo Pompeio lib. XXIIII. & nomine ipso patet.

His facile victis] Lucius Florus XXXVIII epitome ita scribit: Cneus Manlius Consul collega eius H
Gallogręcos, Aetolos, Rhegios, Tectos, Argos, & Trocinos, Brenno duce qui in Asiam transierant, cum soli citra Taurum minime parerent, vicit.

Interficiendum tradidit] Liuius ac Florus inquiunt autem ipsammet centurionem occidisse.

IN CAPVT LVI.

A*Emilius*] in ea familia primus à suauitate sermonis dictus, quã græce æmiliam vocãt, à Py- I
thagoræ filio nomen habente, alii ab Ascanii filio Æmilio dicunt.

Apud Cannas] cuius etiam temeritate ingens illa clades à Romanis accepta.

Liguribus] qui ei naues, & oppida reddiderunt, ipse autem diruptis mœnibus omnes naues pręter tres & quinquaginta eis reliquit.

Persem] Regem Macedoniæ, qui & Perseus dicitur, quem constat pugnantem exercitum deseruisse, vt Herculi deo sacra facturus, qui ignaua sacra ab ignauis non recipit. Tandẽ ad templum cõ- K
fugit, M. Octauio Aemilii legato insequente, pacto cum Oroande Cretensi lembum habente, vt adportaretur, cum aurũ tradidisset, & argentum; & Perseus ad littus peruenisset: Oroandes arte Cretica fretus, pecuniam quidem suscepit, ipsum vero Perseum cum liberis, coniuge ac necessariis noctu ad mare certa hora venire iussit, ac anticipata nauigatione reliquit, vnde per Anthonem proditorẽ filiis Romanis traditis coactus est à Romanis se tradere; vt auis captis eius pullis se victũ L
fleuit: per Octauium ad Aemilium ductus est, vt per dominum Lignici Maurus ad Regem, qui vt pote viro ex alto dignitatis gradu prolapso assurrexit, & obuiam cum amicis processit; ad illius casum illacrimatus est: Perseus vero, Plutarcho scribente, turpiter in terram procubuit, & genua Æmilii amplectens, voces emisit degẽeres, quas nõ tulit Imperator Romanus, nec audire preces sustinuit, sed tristi vultu illum intuens: quid fortunã inquit crimine liberas, & reliqua: duos filios amisit, horum alter quinque diebus ante triumphum mortuus est: alter tertia die post triumphum decessit. M

Ludis Circensibus] in quibus equi currebant ad missus, de quibus aliâs diximus affatim.

Paupertatem] Plutarchus aliter sentiens inquit: patrimonium vix triginta septem milium reliquisse tradunt.

IN CAPVT LVII.

S*Ardi venales*] idẽ Plutarcho in problematib & à libello pro-

A à libello prouerbiorum exponitur, vti si dicamus, copiam esse rerum vilium, ac nihil valentium.

Rusticas tribus in quatuor vrbanas] Plinius libro decimo octauo: vt rusticæ tribus laudatissimæ qui rura haberent; vrbanæ vero in quas transferre ignominia esset desidiæ: itaque quatuor solæ erãt partibus, in quas habitabant: suburbana, palatina, collina, exquilina.

Collega eius Claudius] Appianus primo belli ciuilis: nec non Appius Claudius Tyberii socer con-

B sonâ totius populi voce declaratur.

Duo angues genial. in toro] vbi fit generatio.

Marem interfici] Paulo post iussit: subsecuta morte, relictisq; XII. liberis superstitibus.

IN CAPVT LVIII.

AEmilianus] dictus: quia ipse Pauli Aemilii fuit filius: è quatuor n. liberis duo in adoptionẽ dati: duo autem retenti à Scipione Aphricano filio maioris Aphricani, qui ob imbecillitatem gi-

C gnere non potuit.

Cohortes] acies. nam aliud cortes significat, pullorum enim sunt.

Obsidionali] Gellius scribit solitã dari talem coronam gramineam his qui obsessum locum primi ascendebant, nam ea in desertis locis nascitur, de qua ita Lucius Florus: Carthago à L. Mario M. Manlio Consulibus, oppugnari cœpta, in qua oppugnatione quum neglectos ab vna parte muros duo Tribuni temere cum cohortibus irru-

D pissent, & oppidani grauiter cederent, à Scipione Aphricano expliciti sunt per quem castellum Romanorũ, quod nocte expugnabatur, perpaucis equitibus iuuantibus liberatum est.

Consul ante annos factus] idẽ in eodẽ capite quadragesimo nono: Cato vir promptioris ad vituperandum linguæ in senatum prosequutus est: vt diceret, reliquos, qui in Aphrica militarent, vmbris militare, Scipionem vigore; Et Po. Ro. eo fauore

E illũ cõplexus est: vt cõmuniter eum tribus consulẽ scriberent quum hoc per ætatem minime liceret.

Numantinis] Ouidius; Ille Numantinâ victor ab vrbe redit.

Correcta prius disciplina] per Pompeium, quę per Mancinum corrupta erat, omnia enim deliciarum instrumenta reiecit: duo millia scortorum è castris eiecit; militẽ omni die in opere habuit.

Caii Lalij] Inde illa amicitia famigerata emanauit: vt Pyladis & Orestis.

F *Sub corona*] vti seruos. nam ita moris erat, Gellio authore.

Suscepta agrariorum causa] Appianus ait, ipsum maxime legi agrarię restitisse, ne ferretur, vbi hæc subdit: quę animaduertẽtes hi, qui Scipioni aduersabantur, palã eum criminari cœperũt, quasi Gracchi legem omnino soluturus. Ne cuncta transcribam: Vicit, ac de illo triumphauit.

IN CAPVT LIX.

TVllius Hostilius] de hac historiâ ita Lucius Florus libro LV. refert: Seruio Hostilio Mancino Consule sacrificante, pulli ex cauea euolauerunt, conscendenti deinde in nauim, vt in Hispaniam proficisceretur, accidit audiri: mane Mancine. Auspicia tristia fuisse probatum est. Victus enim à Numantinis & castris exutus est. idem Valerius Max. asserit. G

Quo per senatum improbato] pacem cum Numantinis fecit ignominiosam; quam ratã esse Senatus vetuit.

IN CAPVT LX.

LVcius Mũmius del. Achaia] est Græciæ pars ab Achæis dicta. De Achaico bello ita Florus: Drachus Achæi motus primus author ab Achæis H dux creatus ad Istmon Mũmio consule, victus est: qui Achaia in deditionẽ accepta, Corinthum ex senatus consulto diruit. Mummius se abstinentissimum virum egit: nec quicquam ex his opibus ornamentis, quæ prædiues Corinthus habuit, in domum eius peruenit.

Heraclea] ab Hercule nomen sortita est: de quà vide Diodorum Siculum.

Leucopetra] alba petra exponitur: vt leucopheũ album pannum dicimus. I

Eamque incendit] vnde conflatis & currentibus per uias liquefactis metallis nobilis illa mistura auro carior effecta: è qua candelabra, & alia vasaria fiebant, Pli. testante.

IN CAPVT LXI.

PSeudophilippum] id est, falsum Philippum, qui se iactabat Macedonię Regẽ, nã pseudos pseudi pseudon, idem est quod falsus falsa falsum. K

Achæos] ab Achęo, qui inuitus cædem patrans in oram Lacedæmoniam profugus se recepit: & eius loci accolas Achæos vocari constituit. Strabo libro VIII. author est.

Cantabria] vnde Cantabris populis nomen, de quibus leges Lucanum, Silium; nec non historicos varios; hos enim postremo Augustus superauit, authore Suetonio.

Quum omnia propria & subito consilio] Plinius li. VII. cap. XLIII. inquit nam præter honores amplissimos cognomen Macedoniæ. A quatuor filiis L illatus est rogo, vno prætore, tribus consularibus, duobus triumphalibus, vno censore.

IN CAPVT LXII.

NVmidicus] quia Iugurtam duobus præliis fudit: vide Salustium in Iugurtino.

Censor Quintium] Appianus: Metellus, quum censurã gereret, Glauciã virum Senatorium, & Apuleium Saturninũ, qui Tribunatum ceperat, ob M vitæ turpitudinem dignitate summouere conatus; est aduersante collegã repulsus: iurare autem non solum iusiurandum renuit; sed, vt prius iurauerat, constanti animo, & intrepido perstitit. Inibi scribit Consules per præconem adnuntiare (iubente Metello) igni & aqua, tectoque ab omnibus interdicendum esse; conquerentibus autem maximè, de his, ciuibus, & Metellum continuè armis circum septum pręmittentibus, Metellus eos complexus, & electionem plurimum commendans; haud æquum sibi videri eius causã aliquod discrimen inferri patriæ: his dictis, ciuitate egressus est:

A Florus quoque: Saturninus Metello Numidico, quod in legem agrariã minime iurasset, qui à bonis ciuibus defensus, in voluntarium exsilium abiit Smyrnam Asiæ vrbem Homeri patriam. Id versus probat: Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ius, Argos, Athenæ, Certant de Homero.

IN CAPVT LXIII.

Metellus Pius] Appianus inquit: ceterũ Claudia rogatione: lege nam quæ erat promulgãda rogabatur populus ciuitatem eam acceptare

B vellet Publius Furius Tri. ple. non liberto sed libertino patre genitus audaciter admodum constãter illis resistebat. Vt neque vellet: inde nomen rogationi inditum Metelli filii precibus in conspectu populi suppliciter eum deprecantis & ad pedes ei⁹ prouoluti lacrimisque flecti potuerit qua ex causa puer idem ab huiusmodi prospectu Pius subinde cognominatus est.

Prætor] Imperator. in bello idem prætorium, & porta prætoria.

C *Bello sociali*] aliàs Italico, quia Picentes, Vestini, Marsi, Peligni, Maruzini, Lucani, Samnites, initio belli à Picentibus moto, hi omnes (inquam) defecerunt, & arma sociarunt, nam hi omnes legatos ad Romanos misère, apud eos conquerẽtes, quod omnia ad pręcipitatum illorum meditati, haud digni eorum rep. habiti essent, quibus Senatus acerbe respondit; si eorũ, quæ egissent, illos pœniteret, legatos ad se mitterent; sin minus, mittere desisterẽt: illi desperatis rebus, ad bellandum se præparãt,

D quibus exercitus ex vrbibus in commune affuere.

Quintum Pompedium] audi Appianum ita scribentem: Cęcilius Metellus successor illi substitut⁹, ad bellum cum venisset, in Iapygas descendit, eosque bello deuicit: & Pompedius alter ex ducibus, qui in bello defecerant, interim occubuit: reliqui per partes ad Cæcilium venere: & hæc quidẽ per Italiam Sociali in bello gesta sunt.

Herculeios fratres] vt puto, vim fortitudinemque referentes, atque nomen.

E *Sertorium*] de quo inferius in Pompeio plura.

IN CAPVT LXIIII.

Nepos] ratione aui, patrui, auunculique dicitur, à quo omnis posterior. vt illud Vergilianum: Carpent tua poma nepotes. nec minus Ganeonẽ signat à nepã voracissimo animali. Manilius mathematicus: Ardentemque nepam. inde nepotiæ. & Suetonius: nepotinis sumptibus; in Nerone.

Probauit] Plutarchus inquit: Missus igitur ad hostes, in hybernis, partim suadendo, partim recipi-

F endo, fœdus firmauit, ac per eum modum viginti millia Romanorum absque auxiliariis, & aliis, qui extra ordinem secuti erant, seruauit.

Effugit] nam ingressus vrbem Numantinam: vtpote amicus, liberali conuiuio exceptus, memoriâ paternâ, qui pacem cum Numantinis seruauerat, eamque semper apud populum rectè iusteque defenderat.

Octauio collega intercedente] impediente, namq; multitudine rogantium victus intercessit. de Octauio Appianus. Octauius, inquit, quamprimum tribunatu eiectus clanculum effugit.

De Attali hereditate erat] Plutarchum lege hæc scribentem: posthæc Attali Philopatris defuncti testamento à Pergamenis Romam transmisso, quo populus Romanus heres scriptus fuerat, statim Tiberius ad populum tulit, vt regia pecunia ciuibus Romanis, quibus agri dabantur, pro cultura assignaretur. G

Diadema] à diadeo ligo, quasi regum ligamen. Plutarchus attestatur p[illegible] demum diadema, & purpuram è regia gaza [illegible]raccho allata.

Oppressit] Lucio Saturnino & Ruffo interfectoribus.

Vespillio dictus] quia vespertino tẽpore cadauera sepeliebantur. Martialis: Nuper erat medicus nũc est vespillio Paulus. Ita enim in codicibus veterib⁹ legitur. H

In Asiam] Pergami periit.

IN CAPVT LXV.

Pestilentem] insalubris aëris.

Asculana & Fregellana] quod Asculum & Fregellæ eius causa defecerunt: in bello sociali.

Abrogante] abrogatur lex in totum, derogatur in partem.

Præco] tubicen à præcinendo. Plu. vult fuisse ministrum intestina ferentem: & quia dixit: cedito bonis ciuibus mali: brachiumque in obscœnum modum intorsit à fautoribus Gracchi interfectis. I

Contionem aduocauit] eripiebat se de cæde purgare, verum à nemine audientiam habens abiit.

Templo Lunæ] alii Dianę scribunt: nam Luna in cœlo: Diana in nemoribus: Proserpina in inferno.

Ad portam trigeminam] per quam Horatii trigemini ad bellum contra Albanos exierant.

Sublicio] lege superius. K

In lucum Furinæ] Varro de lingua Latina furinatia Furina quod ei deę ferię publicæ, Dies, in cuius deæ honos apud antiquos: nam ei sacra instituta annua: & flamen attributus; nomẽ vix paucis notum nomen, & alibi. obscura est eorum origo. voluturnus diua palatua.

A Septimio Atello] corrigi in Plutarcho, vbi ait septimideo.

IN CAPVT LXVI.

Drusus] primus à Drauso duce hostium victo. De hoc Suetonius in Tiberio meminit. L

Nullis insignibus] habent singuli magistratus insignia sua, de quibus lege Fenestellam de Romanorum magistratibus.

Latinis ciuitatem] Appianus: Drusus vir illustris rogantibus Italis illis legem de ciuitate allaturum se promiserat.

Plebi agros] inde populo subblandiens. Plures colonias in Italia & Sicilia, quæ iampridem decretæ, nondum tamen conditę erant, deducere suasit. M

Boccho] is Sallustio authore fuit rex Mauritanię.

Elephanto] elephas & elephantus vtrumq; declinatur: de quo animali Pli. lib. VIII. naturalis historiæ perquire.

Adherbalem] Micipsæ filium, de quo Iugurtinum Sallustii consule, is n. hunc & legitimos, Iugurtam vero nothum reliquit.

Consuli agrarius] intellego Metello, saluo semper meliori (vt aiunt) iudicio. Nimirum variant sæpe historici in nominibus etsi in re conueniant: quod is attribuit Druso, Plinius lib. VII. naturalis historiæ cap. XLIIII. Catinio Labeoni, his verbis: In ipso tamen flore dignitatis à Catinio

Labeone,

A Labeone, cui cognomẽ fuit Macerioni, Tri plequè è Senatu Censor eiecerat, reuertens è cãpo, meridiano tempore, vacuo foro & Capitolio raptus, vt præcipitaretur. Paullo, inferiusq; eius etiam inde consecratis; tanquã esset parũ, faucium certe obtortatum, expressiq; per aures sanguinis, pœnam exactam; morti iam detrudi se dicebat. Consonant huic & Pliniana hæc verba: ægre Tribuno, qui intercederet, reperto, à limine ipso mortis reuocatus, alieno postea vixit beneficio.

Plebs lætabatur] Solus populus coloniarum deB ductione lętabatur, in hac cũ colonis agri diuidebantur.

equites lecti Letas aiunt Senatus] Appianus de bellis ciuilibus. Senatum vero; & equites iudiciorum causa iampridem inter id dissidentes communi lege coniungere tentauit.

Repente in publico] de eius morte ita Appianus. Cum igitur circa vesperam multitudinẽ emitteret, subito se percussum esse conclamauit, vixque finito clamore, in terram decidit, repertus deinde C sutoris gladius femori eius infixus: eoque modo Drusus, & ipse Tribunus occiditur.

Morbo comitiali] caduco dicto, quia comitia impediebat: si quis.n. cecidisset ea dirimebantur.

IN CAP. LXVII.

CAius Marius septies Consul] hoc, auguriis apparentibus, consulti respondere ob nidũ septẽ pullorum aquilæ quos in veste Marius detulerat.

Arpinas] Iuuenalis: *Arpinas alius Volscorum in* D *monte solebat.* fuit .n. conterraneus Tullianus.

Legatus Metello] primo militauit sub Scipione apud Numantiã, inde tribunus militum sub Metello, in cuius domo ipse à pueritia, paterq;, eiusq; ministri fuerant, inde legati in Aphrica.

criminando] nuntiabant eum militem Romanis per literas, nunquã finem habitura bella contra barbaros, nisi. C. Marium Consulem crearẽt. His rebus vehementer Metellus augebatur.

Iugurtham captum] Bochum Mauritaniæ ReE gẽ; & socerum à quo gener Iugurtha traditus est Syllæ Quæstori in eo bello, ac per eum ad Mariũ ductus est.

Cymbros] populi fuere Germaniæ antea Cimerii dicti, suis finibus exeuntes, vt domos quærerent: etiam lingua Germanica in Latium latrones, dicuntur sedes.

Aquas Sextias] alii Sextiles scribunt, coloniam Romanorum vt Ptolemęus scribit.

In cãpo Saudio victi] apud fluuiũ Thisonẽ. IuF uẽnalis: *Cũ de teutonicho vellet descendere curru.*

Sextum consulatum] Plutarchus: Marius vt sextum Consulatum adipisceretur, per tribus argentum ferens, atq; suffragia emens, à magistratu Metellum exclusit.

Appuleium tribunum plebis & Glautiã pretorẽ] nã ambos in Capitoliũ fugientes prosecutus fuit, fatigatos in potestatẽ suã redegit. illi fidei Marianæ se tradidere postquã multa calliditate illorum saluti fauere, & nullo auxilio fuit: illi in forum profecti trucidãtur. Ita Appianus, & Plutarchus.

Sulpitia rogatione] Plutarchus: Sulpitius homo temerarius Marium proconsulem contra Mithridatem declarauit populus in duas partes diuisus, partim Marium, partim Syllam ad principatum vocitabat. G

Minturnis] Iuuenalis: *Exsilium carcer Minturnarumque paludes.*

Vultus autoritate] qui exclamauit (vultus autoritate deterritus) Marium occidere non possum.

Nauicula] Iulii cuiusdam.

vbi diu exsulauit] Satyricus *Et mendicatus vita Carthagine panis.* H

Cinnana dominatione] qui exercitum contra patriam armauit, Octauium collegam interfecit. principio igitur seditionum cum audisset Marius è Lybia seditiones Consulum, Cinnam ab Octauio eiectum, & loco eius Cornelium Merulam suffectum, sumptis quibusdam equitibus Aphricanis, & ex Italicis, Thelamonem oppidum venit; seruos ad pileũm vocauit: quadraginta naues armauit, sociumq, se Octauio fecit.

Ergastulis] operariis, nam ἐργάζομαι latine est I operor. vbi serui in compedibus operabantur eadem loca catastæ dicuntur. Tibullus. *Barbaris gypsatos ferre catasta pedes.*

Cæsisq, inimicis] Longum esset referre crudelitatem Marianam, maxime in Lucio Crasso, & M, Antonio Oratoribus.

voluntaria morte] Historicus tradit Marium post Cœnam cum antiquis deambulantem in sermonem de rebus gestis venisse: & à rerum primordiis incipientem, semper vsq; fortuna disputantem, dixisse, non sanæ mentis hominem esse, qui fortunæ se committeret. post hæc appellatis læto vultu, qui aderant, cum per septem dies paulatim deficeret, diem suum obiit. K

IN CAP. LXVIII.

CAIVS MARIVS *immaturum*] nõ enim ante xxx. annos sumebatur apud Romanos. Appianus tradit: sequenti anno consules creati Papirius Carbo iterum, & Marius illius clarioris Marii affinis atq; cognatus, septimum & vigesimũ nondum egressus annum. L

curiam] idem: ac tũ primo Mario origo cladis emersit, interfectis quippe plurimis, reliqui Præneste fuga cõtendere. Nota autẽ Corneliũ hunc scriptorem filium: Appianum vero affinẽ dicere.

Sacriportum] oppidum est prope Præneste: de quo Lucan⁹: *Iã quot apud sacri cecidere cadauera portũ.* vbi à Sylla Marius hic fugat⁹ fuit, antequã Sylla vrbem occuparet: Varro quoq; scribit Sacri portũ locũ esse intra vrbẽ iuxta palatium, ex autore bellorũ ciuiliũ ita ciuitatẽ Marius castra metatus propius paulatim cessit: cũ ad Sacriportum peruenisset, copias in prẹlium educit, acriterq; ab eadẽ pugnatur. sinistra acie inclinãte, quinq; peditũ cohortes duæ equitũ, non expectata aliorũ conuersione, acceptis signis ad Syllã confugerũt, ac tũ primũ origo cladis emersit: interfectis quippe plurimis reliqui Præneste fuga contendere, Sylla cum cursu eum insequẽte, Præneste primo se receperũt, appropinquãte deinde Sylla è diuersa porta, & occlusa, Marium per fenestram funibus sustulerunt. M

A *Sub dio*] legendum ἀπὸ τοῦ Διὸς, id est, aere ὁ Ζεὺς Διὸς aerem significat.

Præneste] ἀπὸ τῶν πρίνων, id est, ilicibus & lenticis, ibi copiosis.

Cuniculus] est via subterranea, & animal habitationi huic solitū. Martialis. *Gaudet in effossis habitare cuniculus: Monstrauit tacitas hostibus ille vias.*

Iugulandum se.] Appianus Mario aggerem per cuniculos ingresso nec multo post interempto B manu propria, Lucretius ceruicem abscidit, caput & ad Syllā misit, & reliqua Plutarch. quum in Prænestina vrbe obsideretur à Sylla, extrema omnia tentans, vt euaderet, quum nullo modo effugere posset: seipsum necauit.

IN CAP. LXIX.

L*Vcius Cornelius Cinna summa crudelitate*] quippe cum nouis ciuibus consentiens, veteribus conspirantibus cum Octauio, à quo ipse nectus Cinna, quia vrbē in periculo relinqueret, & Consularem nactus dignitatē, seruos ad liber- C tatem conuocaret, à senatu prohibitus, si, aut ciuis, aut Consul esset.

ad pileum] libertatis signum. Martialis: *Dumq; decent nostrum pilea sumpta Iouem.* Flamen Dialis institutus Lucius Merula,

Octauium interfecit] veniens Romā Victor cū Mario Carbone Sertorio, præmissis eius equitib⁹ maxime Censorio, iussit Octauium interimi, qui caput abscissum detulit in forū & Rostris affixit.

D *Ianiculum*] è septem collibus vrbis, à Iano, de quo Varro.

Ancona] vrbs est maritima, dicta quia portum in formā cubiti habeat, quē Græci ancona vocāt.

Lapidibus ab exercitu] Appianus. Intellegentes milites eum Liburniam transire velle, recusabant. Cinna id moleste ferēs, in concione eos veluti reprehēsurus, aduocauit. Illi ira accensi, mutuo auxilio futuri ad eum peruenere: lictorē etiā, quum p iter quoddā graderetur, & verberib. obviam affici iuberet, miles quispiam adempta virga E grauiter percussit. Cinnā comprehēdi illum imperante omniū clamor adsequutus est: lapides enim in eum emissi, qui vero propiores aderant, exertis ensibus, Cinnam inuasere: eoq; modo, Consulatum adhuc gerens, interfectus est.

IN CAP. LXX.

F*Lauius Fimbria Simulias.*] odiū latens dicitur.

Duce interficiendum.] Plutarchus in vita Syllæ Fimbria potissimum in causa erat, qui quum alterius facinoris principē Flaccū obtrūcasset, Mi- F thridatis duces superans aduersus eum tendebat.

insignibus] lictoribus, & fascibus.

Pergamo] vrbe Asię, à quo Pergamenæ chartę.

Ilium] Troiam ter captam per equū Historici scribunt. primo per Herculem, denegatis à Laomedonte equis, ob liberatā Hesionem: secundo per equū machinā ab Epeo Græco fabricatam. Vergilius *Ipse doli fabricator Epeus.* Tertio per Fimbriam: vt Plutarchus scribit in vita Sertorii: quia in tumultu cadentibus equis porta claudi nō valuit. Instauratū autē esse Iliū post vrbē à Græcis deletam Strabo ac nonnulli alii attestantur.

Semet occidit] asseuerante etiānum Plutarcho: G tum Fimbria militis equestris solis elapsi tunicis Syllanos amplexati sunt familiariter operū adiutores se fecerūt potissimā impertientes operam: eā cōspicatus Fimbria permutationē: quum Sylla in gratiam redire posse desperās: intra vallum sibi necē consciuit. L. quoq; Florus Epitome octuagesima tertia, Fimbriā ilium cepisse, parumq; affuisse, quin Regē caperet, addit eum impetrasse à seruo, ceruicē prębēs, vt omnino seipsum interficeret, quę curiosus lector animaduertere valebis. H

IN CAP. LXXI.

V*Iriatus genere Lusitanus*] L. Florus Germano ingenio. Idem edidit lib. quinquagesimo secundo: Viriatus primum in Hispania ex pastore venator, & ex venatore latro mox iusti quoq; exercitus dux fact⁹ vniuersam Lusitaniā occupauit. Lusitania aut à lusibus Bacchi dicta, vt Plinius ait.

Claudium Numacium deinde Caium Nigidium] nimirū in his codicibus mendā esse cognoscimus si sequamur Florum Mar. Vetulium, & C. Plauti- I um: Idem Florus inquit. Mar. Vetulium prętorem fuisse, eius exercitum cœpit. post quem Claudius prætor nihil felicius rem gessit.

A Pompilio] suppone: Fabio, ex eodē autore Quintus Fabius in Hispania rebus prospere gestis pacē cum Viriato equis condicionibus facta.

Cepio.] Viriatus à proditoribus consilio seruili Cœpionis interemptus est, & ab eius exercitu multum ploratus, at nobilissime tumulatus. K

IN CAP. LXXII.

M*Arcvs Æmilivs Scaurus*] Scauri dicuntur, qui talos pedum tumentes, & exporrectos habēt, in qua familia fuit Syllæ priuignus, qui Theatrum tēporarium fecit, in quo fuit scena miranda, de qua Plinius plura lib. trigesimo sexto ait. Idem Scaurus in Ædilitate tercētum sexaginta columnas marmoreas in vrbem invexit ad scenā erigendam.

Carbonarium negotium.] Quale solent ii qui L bracteas attenuant.

argentarias facere] ac omnium metallorum cādentes laminas. facta n. ligna in carbones redigunt ad fornaces. Argentaria est locus vbi foditur argentum: auraria vbi aurum.

Aediles erant] alii cereales alii curam ludorum atq; ædium habentes. In hoc magistratu sumptuosissimus fuit.

Meruit] militauit.

Prætor] Imperator cum Calpurnio, vt Salustius M in Iugurthino scribit reliqua. cum Bestia & Scauro secreto transegir.

Sumptibus] cupediis ganeæ ne vrgerentur, suffragiisq; ingentibus diuiderentur.

assurrexit] honoris gratia.

Sella] per andisticon quasi sedam dixere, inde subsellium.

Ligures] repperi nuper apud. Lu. Flo. etiam trans Alpes incolere Ligures, quandoquidem inquit, Transalpinos Ligures vicit.

Viam Aemiliam strauit] De viarum nobilitate

A tate lege Strabonem. lib. quinto vbi de Appia, Valeria,& Latina loquitur, ab ipso post dictus est Æmilius pons. Iuuenalis: *Cum tibi vicinum se præbat Aemilius pons.* In via Flamminia, qui Miluius dicebatur, erat distans vltra lapidem vnum, de quo Salustius in Catilinario ponte Milnio per insidias Allobrogum comitatus deprendunt.

Opimium]vide superius li.17. vbi de Graccho, & reliquis tribunis.

B *Præsidium*] quia loco viso non impetum sustinuerat.

socios]confœderatos populo Romano.

IN CAP. LXIII.

LVCIVS APVLEIVS Saturninus. *Vt veteranis centena agri iugera.*] Appianus li. primo: quippe Appuleius legem tulit, tellurem omnem quæcunq; Romanorum ditioni subdita esset, fore diuidendam, ea in prouincia, quæ Galatia appellabatur. Cymbri nempe, Celtarum genus, eam
C occuparant, quam Marius recens ademptā, quasi non vlterius ad Galatas spectaret. Iugerum seu iuger spatium est centum & quadraginta pedum in longitudine, Plinio attestante.

In Aphrica]nā Galatia cōtermina Bithiniæ in Asia existit, in qua diuisione Appianus sentit.

per populum]quia instabat legis promulgatione populus.

Glaucia Prætore] Appianus: non multo post Apuleius, vt Metelli vlcisceretur iniuriam, tribuna-
D tum petens Glauciam Prætorē obseruare cæpit, Tribunorum electioni præsidentem.

concionem habebat]orabat, de concione alias dictum.

auocasset]remouisset.

Quendam libertini ordinis]tribunum alias, qui Gracchi filius esse putabatur primū ea die tribunatū gessit. Aulo Mummio legēdum è Lucii Flo. Epitome. li.8. vbi ait Saturninus, adiuuante Mario, & per milites, occiso Aulo Mummio cōpe-
E titore Tribunus plebis per vim creatus. Appianus quoq, fugientem in diuersorium interfectum esse ait.

Nouis colonis]habitatorib. inde coloniæ dictæ.

Cæpionis]de quo in superiore capite vide.

Interdixit]in exilium misit.

abrogantibus legi]licentiose dixit: nam Gellio ac Modestino testibus, derogatur legi, quum aliquid ex ea detrahitur. Abrogare legem est irritare atq. infringere.

F *Quum tonuisset*]sequēti die nullam esse legem haud difficulter ostendi posco, quæ per vim, Ioue insuper tonante, contra patrios mores lata esset.

Metellus Numidicus exsulare quam iurare maluit,] Appianus. Metellus autem non solum iusiurandum [illegible] sed, vt prius instituerat, constante animo. & intrepido adstitit. ac paulo inferius. Metellus his de causis vrbe eiectus. Profect⁹ est autem teste Lucio Floro Rhodum in spontaneum exilium, vt alibi diximus.

Mummium competitorem] Appianus. Sed, cum Mumius dignior existeret, veriti illum Glaucia & Apuleius, nonnullos ad eum cum lignis in ipsa e-
lectione præmittunt, qui Mumium spectantibus G
cunctis, interfecere. Florus: Caium Mummium maximum; candidatusq; cōpetitorem, quē actionibus suis aduersariorum timebat interemit.

campo Martio]ager Tarquinorum eiectorum confiscatus Liuio scribente Marti dicatus exstitit.

Marium Senatusconsulto armatus] Appianus: Senatu eos iterum mandante, turbatus Marius nonnullos armis instruxit, & tardante eo, alii aquarum fistulas, quæ ad templum confluebant, incidunt. H

maximo questu.]i. lamentatione. Vnde subdit Appianus: Safrinius templo ignē immisit, & siti se moriturum autumās Glaucia & Saturninus, Marium sibi auxilio adesse rati, se tradidere.

Fracta ceruix]suspensi. Non enim placet vt exponatur quæstu pro lucro, quia huic non conuenit sententiæ.

IN CAP. LXXIIII.

LVCIVS Licinius Lucullus]*nobilis consularis disertus.* Plutarchus: quanta vero fuerit eloquentia hinc arbitror posse perfacile iudicari. ferunt. n. Hortensium causidicum, & Sisenam Historicum ex ioco in rem seriā, vt fit, plerunq; cōuersos cōposuisse, vt poemata oratione Græca pariterq; Latina lingua proposita eo quem dedisset sors stylo, eaq; lingua vterentur. Lucullus Marsicum cum scriberet bellum, obtigit ei forte Græca oratio, defluxit enim ad nos vsque Marsici belli Historia Græco sermone scripta. I

Dines] Horatius libro primo epistolarum ad Numitiū id ostēdit: Chlamides Lucullus, vt aiūt, si posset centum scenæ præbere, rogatus qui possum tot ait tamen quæram quot habebo, mittam. paulo post scribit sibi millia quinq; esse domi chlamidum. K

munus]Ludum.

quæstorium]quale quæstores existentes agere solebant.

Sylla]sub quo primo meruit.

per Murenā in Asia] volue solers lector de his L
Plutarc. in Luculli vita ne plura trāscribere cogar. Quod. n. Cornelius summatim; Historicus Plut. prolixius asserit quendā adulescentulum collegā in Cōsulatu qui legatus à Mithridate LX. naues cū omnib. militib. & quatuor milliū, millia miserat.

Cyzicon]Ponti vrbem.

obsidione) Mithridates q̄ iratus rex infestabat, quia x. naues contra se & tria hominum millia in Chalcedonicam pugnam miserant.

Mithridatis copias) Dicā profecto ꝙ Plutar. in M
cōparatione Cimonis & Luculli recēset: Ceterū post Lucullū quid egit Tigranes dignum memoria? quid Mithridates? quum is superiorib. cladib. obrutus, atq; cōfractus, nec modo suas aduersus Pōpeium copias extra vallū educere ausus fuerit sed sola fuga saluti cōsulens in Bosphorū se recepit: Tigranes vero nudus atq; inermis corā Pompeio supplex humi procubuisset, sublatū propriis manib. è capite diadema ad illi⁹ pedes deposuit. *Signorū & tabularū*]adeo, vt Xerxes Togat⁹ à Tuberone diceret nā Basilicā, atq; balneorū & deambulatorū apparat⁹: picturas: statuas oēq; eiusmo-

A di rerum studium ad luxum arbitror referenda.

alrena mēte desipisset] Plutarchus. ferunt autem eum sub morte aduersā mētis valetudine captum paulatim cōtabuisse: porro Cornelius nepos non ætate mala, neq; naturali morbo, sed medicamē tis à Calisthene quodā liberto suo corruptū in id incidisse prodit: Calisthenē vero ea sibi medicamina opinasse, qui eū amatorium habuisse crediderat, Lucullūq; tātū ab rationis vsu abfuisse, vt, vel eo viuēte, omnis rei familiaris cura Marci fratris cōsilio gubernata fuerit: equidē ex hoc testi-
B monio, quū videā plerisq; in locis Cornelii Nepotis fidē a Plutarcho citari arbitror hūc omnino esse, quē interpretādum sumpsimus, cōpilatumq; ab aliquo, vt Trogum à Iustino, quum alia citet è Cornelio Grecus Historicus, quę in eodem nunc non reperiantur.

In Cap. LXXV.

Cornelius Sylla in fortuna fœlix dictus] Plinius naturalis Historiæ li. 7. cap. 47. Vnus homi-
C num ad hoc æui fœlicis sibi cognomē asseruit: id Lucius Sylla fœlici nēpe sanguine, patriæ oppugnatione adeptus, etiā quibusdā fœlicitatis inductus argumentis, φ proscribendo tot millia ciuium trucidare potuisset. O praua interpretatio, & futuro tēpore infœlix: & filium Faustum, filiam Faustam insolenter appellauit.

Iugurtham a Bacchò] rege Mauritaniæ socero ipsius Iugurthæ. Dubitauit autē barbarus vtrum Syllā Numidę, an Iugurthā Syllæ traderet: tandē,
D Salustio & Plutarcho scribentibus, Iugurtham Syllæ tradidit.

Bello Cimbrico] de quo superius in Mario lege.

Legati] in castris ,puisores necessariorū dicūtur.

Bello sociali] φ initium habuit ab Italis, quibus promissa erat ciuitas, Fuluio Gracchо, deinde à Druso, nec poterant promissa assequi: sociarum igitur arma cum pluribus populis, maxime Samnitibus, & Hirpinis Campaniæ.

Ne monumenta Bochi tolleretur] nā inuidia er-
E ga Syllā Marius flagrabat, videns eū participē suæ gloriæ. Ferebat nāq; Sylla imaginem: quā Bochus ipse Iugurthā captiuū ad Marium ducendum dabat: illam, inquam, imaginem ferre solebat; quæ res magnā tristitiā exhibebat Mario.

Orchomeniā & Cheroniā] Asię vrbes. prolixū nēpe esset memorare, vti cū Mithridate congressus fuerit Sylla. Plutarchum itaq, euolue, quo laboris nostri sis particeps.

Archelai] hic dicebatur maximus Regum prę
F fectus, quo suadente, ac amico effecto, Sylla pacem cum Mithridate certis fœderib⁹ composuit.

Pyrheum] Athenarum.

recepit] multis admotis machinis & tormentis. Ita, vt Plutarch⁹ scribit: in obsidione Athenarum decem millibus mulionorum iugorū quotidiana & machinarum apparatū impendebatur opera.

Medos] à Medo filio Medæę dictos aliqui sētiūt.

Dardanos in itinere] à Mithridatica reductus expeditione.

Rogatione.] i. lege: quia Sulpitius seipso sceleratior Mario, teste Plutarc. exercitum in Mithridate destinauit: qui deinde seruo prodente à Sylla interfectus est.

Carbonem Italia expulit] Plut. Carbo qui contrariā factionem timebat ab eius exercitu fugam noctu faciens tandem in Aphricā naui se recepit. G

Marium apud portū Thelesinum.] Plut quū Marianorū terga vertentiū, qui diutius sustinere nequirent, magna strages fuit: Marius sese Præneste fuga subtrahens, obseratas portas offendens fune superne demisso quum se immisisset in murum receptus est.

Collinā.] Lucanus secūdo. *Aut Collina tulit stratas quot porta cate rnas.* Legendum est, Marium & Pōtium Thelesinū ex Appiano referēte, Marcum H autē Lāponum ex Lucania & Pōtium Thelesinū Samnitibus & Capineum septuaginta hominum millia adducētes vt Marium iuniorē ab obsidione liberarēt Sylla via interea quadam, per quam patebat, aditus ab itinere exclusit.

Mario Prænestè interfecto] Appianus. quib. cōspectis Pręnestini, φ omnes Carbonis copias deletas audissent, Norbanum ex Italia aufugisse; reliquas vero Italiæ vrbes ad Syllā cōcessisse: ciuita- I tem Lucretio dedere, Mario aggerē per vinculos ingresso, nec multo post interēto manu propria Lucretius ceruicē abscidit, caputq; ad Syllā misit: id fori in medio ante rostra Sylla cum appēdisset: iuuēta Cōsulis irrisa, inquit, remigē pri⁹ esse oportere, quam ad gubernaculum manus admouere.

Proscriptionis tabularū. Plutarc. Sylla igitur ex tēplo octoginta ,pscripsit millia senatorum, communicato consilio, omnibus ægre ferētibus: imo interiecto die ducentos & viginti abiecit: deinde K tertio nō pauciores adiecit.

Tribunitiā potestatem] App. tribunitiā vero potestatē adeo perfregit ac debilitauit, vt fere ad nihilum redegerit, quū ex lege prohiberetur, qui se Tribunū gessisset, vlteri⁹ potestatē habere posse.

Dictaturam deposuit] App. tātum huic viro animi, & felicitatis affuit, vt fori medio dicere auderet. ideo se Dictaturā deponere: vt eorum, quę fecisset, rationē subire posset, si quis exigeret.

Puteolis] Strabone autumāte in Cāpania op- L pidum à putore aquarum sulfurearum dictum. Phtiriasis pedicularis morbus dicitur, nā φθεὶρ, pediculum indicat, ἀπὸ τοῦ φθίνω, tabesco: Plinius in septimo: Age, nō exitus vitę eius omniū proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente seipso corpore, & supplicia sibi gignente.

In Cap. LXXVI.

Mithridates Rex pōti Euxini patriæ inde Euxini id est hospitales dicti. Est autē pro- M pe Meotida. Circa hunc locum erant plures prouinciæ, tum ad Asiam; tum ad Europam attinentes, quibus ipse Rex imperabat.

A septem Persis] de quibus Herodotus li. tertio, & Iustinus primo Epitomarum suarum plura scribunt. ii enim magos interfecerunt, qui dolose pro ipsis regnabant. deinde hinitu equi darium Regem constituere.

Quinquaginta gentium] Gellius libro decimo sexto capit. decimo septimo: Mithridates autem Ponti atque Bythiniæ rex inclytus quia Cneo Pōpeio prelio superatus est duarum & viginti gētium quas subditione habebat linguas percalluit, earumque

A earumque omnium gentium viris haud vnquam per interpretem locutus est. sed, vt quemq; ab eo appellari visus fuit, perinde lingua & oratione, nō secus ac gentilis eius esset, loquens.

Nicomedem Bithinia) is est, dequo Cæsaris in vita Suetonius refert.

Areabarzanem) quem deinde Sylla, iubente Senatu cum exercitu in regnum reduxit.

Vt quicumq; Romanus esset vna die interficeretur] In orat. de lege Manilia. Vos tot ciuium Ro-
B manorum millibus vno nuncio, atq; vno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis?

Sylla eum prælio vicit] Cicero ibidem: triumphauit & Sylla: triumphauit. L. Murena. idem de Mithridate. præterea, vt Plutarchus tradit, Lucullus egregiam pro rep. aduersus Mithridatem operam nauauit.

eum] qui Mithridaticum antidotum saluberrimum confecit. De victoria Syllæ nuper diximus. Iuuenalis quoque ait: *Pontica ter victi cau-*
C *tus Mithridatica regis.*

Argis existentem] agros in singulari neutri, in plurali masculei.

a Pompeio] vt ait Plutarchus: Reuera Luculli res gestæ imperium Pompeii exornarunt.

Nocturno prælio] ad Lunæ splendorem, vt Plutarchus his in vita narrat: delusos regios milites vmbra Lunæ.

venenum sumpsit) Plutarchus in Pompeio ita recitat: Mithridatem per filii Pharnacis seditio-
D nes mortem sibi consciuisse, ac omnia, quæ ipse possederat, Pharnacem sibi sortitum: denique his gestis Pharnacem ad se Romam scriptitasse.

Mithridates aduersum venena multis antea medicaminibus corpus firmarat] A. Gellius lib. 16. scriptū etiā à Leneo Pompeii liberto Mithridatem illum Ponti Regem medicæ rei, & remediorum id genus solertem fuisse, solitumq; anatis sanguinem miscere medicamentis, quæ digerendis venenis valent, sanguinemque earum po-
E tentissimum esse in ea confectione, ipsum autem regem assiduo talium medelarum vsu, à clandestinis epularum insidiis cauisse. Quamobrem victus Romanis, frustrà venena violentissima festinandæ necis gratia expertus, seipsum gladio transegit.

IN CAP. LXXVII.

CNeus *Pompeius Magnus*] deuicta Africa, ita pronunciante Sylla, appellatus.

F *ita egit, vt ab eo diligeretur*] quia primo potissima causa fuit, vt Cinna interficeretur, & Carbonem interfici damnatum iussit, internecinos Syllæ hostes.

Siciliam à proscriptis recepit] & quotquot proscriptionem Syllanam præoccupando, fugerant in Siciliam, hanc vt propugnaculum tutum ceperant, sed audientes Pompeium cum exercitu aduentare, facile cesserunt.

Numidiam] Plutarchus in Pompeio: aliæ cōfestim ciuitatum paruere, aliæ vi captæ. Hiarbas rex cum comprehensus, qui cum Domitio bellum inierat: cui successit Hiempsal, prosperâ ergo fortunâ Pompeius, fœdus robori militum fidens, Numidiam impetit, in quam, quòd diebus G
plurib. peragrandum erat, agmine concitato excurrēs, ea subegit omnia, quibus obuiā factus est.

Lepidū acta Syllæ rescindere volentem] Diuersa historici scribūt. Plutarchus, quare Pompeius aduersus Lepidum dux declaratus. hic n. quia tū multa in Italia occupauerat, & citeriorē Galliam per Brutum superatam videbat; ceterum Pompeius facile vicit: & paullo post amissa Italia Lepidus in Sardiniā fugit, vbi morbo comitiali mœ- H
stior, non ex aduersa, vt aiunt, fortuna, sed quòd in litterulam quandam incidit, ex qua adulteram vxorem cognouit. Appianus: Lepidus à Senatu accersitus, nec ille, quamobrem vocaretur, ignarus, vniuerso cum exercitu profectus, quasi cum eo vrbē ingressurus, prohibitus subinde, ad arma per præconem omnes connumerat, ex aduerso Catullus bellum vicissim vere denunciat, post in odium prælio, antequam campum Martium ingrederetur, inito, ab vtrisq; superatus est Lepi- I
dus: nec multum illi aduersatus, in Sardiniam enauigauit; quo in loco distillationis morbo correptus cessit è vita.

Cneus Pompeius prætor in Hispaniam] ab Hispali vrbe dictam, auctore Trogo Pompeio.

Sertorium vicit] contra quem fugitiuum Syllæ, & superstitem Carboniæ fugæ, primo Metellus pugnauit, idem ciclops, senexq; Imperator à iuuene Pompeio superatus, ad pœnam amicorū præcipuum in conuiuio fœdissime trucidatus à K
custodia militari.

piratas intra quadragesimum diem] qui nemini commercium liberum, sed omnia inuia, clausaque tenebant, Sabirius rogationem tulit, qua Pompeio Cilicum prouincia demandabatur, in qua celeriter fœlici victoria potitus est, tamen sponte se, famâ auditâ Pompeii, maris vastatoribus dedentibus, tum enixissime nonnullis debellatis, per columnasq; distributis.

Tigranem ad deditionem] cum vrbes castellaq; L
eius caperet, in extremis deductus, audita Pompeii clementia sese dedidit, conditionibusque à Pompeio oblatis acquieuit.

Albani] ad Hircaniam.

Colchi] sed Scythiam, &c.

Heniochi] pertinent,

Iberi] montem incolunt Taurum.

Hircanum] inde Caspium, vt Ptolemæus: quod, vt augusto, ita longo etiam, freto primum terras, quasi fluuius, atq; iustus alueus includit, M
in tres sinus diffunditur contra os ipsum, & reliqua.

rubrum] de quo ita Pomponius Mela: *Rubrum mare Græci, siue quia eius coloris est, siue quia ibi Eritra regnauit*, Eritram thalassam *appellarunt, procellosum, asperum, profundum, & magnorum animalium, magis quàm cetera, capax, primo recedētis oras qualiter impellit, & vt non intret interius aliquantum patens sinus, Arabiamque alluit.*

Iudæi] pertinacissimum genus, vel à *Iuda*, vel quasi *Idæi*, de quibus lege Strabonem. Cepit autem Aristobulum regem eorum.

CORNELII NEPOTIS FRAGMENTA

QVÆ REPERIRI POTVERVNT omnia.

Summo ANDREÆ SCHOTTI ſtudio collecta, & Scholiis illuſtrata.

niam id omne pro tuo iure repetere à nobis potes, qui puero facem in literis moribusque protulisti. Cuius ex ludo, Louanii, Theod. Langio Græcarum, & Pe. Smenga Hebraicarum litterarum doctoribus, collegis tuis, tanquam ex equo Troiano, meri litterarum principes; in quibus Gul. Canterus prodierunt. Cumque è Busleidiana vestra Bibliotheca libellus hic *De claris Romæ Corneliis* nunquam antea typis euulgatus, primùm nunc prodeat, à Petro Nannio Alcmariano (cuius tu proximè de superiore loco eloquentiam docendi munus excepisti) in Cornelii Musii Musarum alumni post etiam martyris gratiam conscriptus. Idcirco hisce Cornelianis adiungere placuit. Vale.

CORNELI NEPOTIS FRAGMENTA.

Chronicorum Lib. I.

VIXIT Homerus ante Romam conditam annis circiter C. & LX. *Agell. Noct. Atticar. lib. XVII. c. XXI.*

Roma condita Olympiadis Septimæ anno secundo. *Solinus Polyistoris cap. II.*

Archilochus Tullo Hostilio Romæ regnante iam tunc poematis clarus & nobilis. *Agell. XVII. cap. XXI.*

M. Manlius Romæ qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, conuictus est consilium de regno occupando iniisse: damnatusque capitis, è saxo Tarpeio, vt M. Varro ait, præceps datus est: vt Corn. autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est. *Ibidem.*

Alexander Magnus Pellæ ortus, M. Fabio Ambusto, Tito Quinctio Capitolino Cos. post Romam conditam anno trecentesimo octuagesimo quincto. *Solinus cap. XLIII. Polyistoris.*

P. Terentius Scipionis Africani & C. Lælii æqualis. *Donatus in vita.*

CORNELI NEPOTIS
Exemplorum Lib. II.

A virgine Vestale. *Fl. Carisius lib. I. Gram.*

LIB. V.

Multis in Senatu placuit, vt qui captiuorum Romanorum, ab Annibale redire nollent, datis custodibus ad Annibalem deducerentur: sed ea sententia numero plurium, quibus id non videretur superata: ii tamen qui ad Annibalem non rediissent, vsque adeo detestabiles inuisiq; fuerunt, vt tædium vitæ ceperint, necemque sibi consciuerint. *Agellius lib. VII. cap. 18.*

CORN. NEPOTIS
Illustrium Virorum Lib. II.

Subinde. *Sosipater Carisius lib. 2. pag. 80.*

LIB. XV.

Ibidem. Harum partum.

LIB. XVI.

Ibidem. A fratre patruele.

INCERTA QVO LIBRO VIRORVM ILLVST. POSITA.

Seruius in I. Æn. Carthago antea speciem habuit duplicis oppidi, quasi aliud alterum amplecteretur: cuius interior pars Byrsa dicebatur, exterior Magalia. Huius rei testis est Corn. Nepos in eo libro, qui Vita Illustrium inscribitur.

Diomedes lib. I. Gram. Propius Grammatico accessi.

Agel. lib. XI. c. VIII. Noct. Attic. & Macrobius præfat. Saturn. A. Albinus, qui cum L. Lucullo Consul fuit, res Romanas oratione Græca scriptitauit. In eius Historiæ principio scriptum est ad hanc sententiam: neminem succensere sibi conuenire, si quid in his libris parum composite aut minus eleganter scriptum foret: nam sum homo Romanus, natus in Latio: Græca oratio à nobis alienissima est: ideoque veniam gratiamque malæ existimationis, si quid esset erratum, postulauit. Ea cum legisset M. Cato: Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cum maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. Nam petere veniam solemus, aut cum imprudentes errauimus, aut cum compulsi peccauimus. Tibi, inquit, oro te, quis perpulit, vt id committeres, quod priusquam faceres, peteres vt ignosceretur.

CORN. NEPOTIS

Lib. I. De vita Ciceronis.

Agell. lib. XV. Noct. Attic. cap. XXVIII. Cornelius Nepos, & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, vt qui maxime amicus familiarisque fuit: atque is tamen in primo libro, quos de vita illius composuit, errasse videtur, cum eum scripsit tres & viginti annos natum primam caussam iudicii publici egisse: Sextumque Roscium parricidii reum defendisse.

D. Hieron. epist. LXXI. ad Pammachium. Tullius, me præsente, iisdem pene verbis, quibus edita est; eam pro Cornelio seditioso Tribuno defensionem perorauit.

CORN. NEPOTIS.

Lib. I. Epistolarum ad Ciceronem.

Lactant. lib. III. cap. XV. diuin. Instit. Tantum abest vt ego magistram esse putem vitæ Philosophiam, beatæque vitæ perfectricem; vt nullis magis existimem opus esse magistris viuendi, quam plerisque, qui in eà disputando versantur. Video enim magnam partem eorum, qui in schola de pudore & continentia præcipiant

piant argutissime, eosdem in omnium libidinum cupiditatibus viuere.

M. TVLLII CICERONIS AD CORN. NEPOTEM

Epistolarum Lib. II.

Itaque nostri cum omnia quæ dixissemus, dicta essent: quæ facete & breuiter, & acute locuti essemus, ea proprio nomine appellari dicteria voluerunt. *Macrob. lib. II. cap. I. Saturn.*

Ad eundem ex Libro incerto.

Hoc restiterat etiam, vt à te fictis aggrederer donis. *Priscian. lib. VIII. Gram.*

Qui habet vltro appetitur; qui est pauper aspernatur. *Ibidem.*

Quid? oratorum quem Cæsari anteponesi eorum qui nihil aliud egerunt? quis sententiis aut acutior aut crebrior? quis verbis aut ornatior aut elegantior. *Sueto. in Cæsare cap. LV.*

*

Neque enim quidquam aliud est felicitas, nisi honestarum rerum prosperitas: vel, vt alio modo definiam, Felicitas, est fortuna adiutrix consiliorum bonorum; quib. qui non vtitur, felix nullo pacto esse potest. Ergo in perditis impiisque consiliis, quibus Cęsar vsus erat, nulla potuit esse felicitas: feliciorq; meo iudicio Camillus exsulans, quam temporibus iisdem Manlius, etiamsi, id quod cupierat, regnare potuisset. *Amm. Marcell. lib. XXI.*

Quidam veterũ, formidantes ea, quę scriptorib. Historiæ suorũ temporum solent sæpe fraudi esse atque inuidiæ, cognitionis actuum variorum, stylis iam vberib. explicatas non edidere superstites. *Amm. Marcell. lib. XXVI. initio.*

*

Infelices esse qui omnia sibi licere existimarunt. *Amm Marcell. lib. XXVI. in fine.*

Idem ad Atticum de Nepote.

Nepotis epistolam exspecto. cupidus ille meorum, qui ea quibus maxime γαυριῶ legenda non putet? & αἰς μετ' ἀμύμονα: tu vero ἀμύμων, ille quidem ἄμβροτος. *Lib. XVI. epist. V.*

Male narras de Nepotis filio, valde me hercule moueor & moleste fero: nescieram omnino esse illum puerum. *Epist. XIIII.*

M. PORCII CATONIS VITA.

Cato ortus municipio Tusculo adolescentulus, priusquã honoribus operã daret versatus est in Sabinis: ꝙ ibi herediũ à patre relictũ habebat. Hortatu L. Valerii Flacci, quẽ in cõsulatu cẽsuraq; habuit collegã (vt M. Perpena cẽsorius narrare solitus est) Romã demigrauit, in foro esse cœpit.

tatem. Patre vsus est diligente, indulgente, & vt tum erant tempora, diti, in primisque studioso litterarum. hic, prout ipse amabat litteras, omnibus doctrinis, quibus pueritis ætas impertiri debet, filium erudiuit. Erat autē in puero, præter docilitatem ingenii, summa suauitas oris ac vocis, vt non solum celeriter arriperet quæ tradebantur, sed etiam excellenter pronunciaret. Qua ex re in pueritia, nobilis inter æquales ferebatur, clariusque exsplendescebat, quam genorosi condiscipuli animo æquo ferre possent. Itaque incitabat omneis studio suo: quo in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marius, C. filius, M. Cicero, quos consuetudine sua sic sibi deuinxit, vt nemo iis perpetuo fuerit carior. Pater mature decessit. ipse adolescentulus, propter affinitatem P. Sulpicii, qui tribunus pleb. interfectus est, non expers fuit illius periculi. Namque Anicia, Pomponii consobrina, nupserat Ser. Sulpicio, fratri P. Sulpicii. Itaque interfecto P. Sulpicio, posteaquam vidit, Cinnano tumultu ciuitatem esse perturbatam, neque sibi dari facultatem pro dignitate viuendi, quin alterutram partē offenderet, dissociatis animis ciuium, cum alii Syllanis, alii Cinnanis fauerent partibus: idoneum tēpus ratus studiis obsequendi suis, Athenas se contulit: neque eo secius adolescentem Marium hostem iudicatum, iuuit opibus suis: cuius fugam pecunia subleuauit. Ac ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari, eodem magnam partem fortunarum traiecit suarum. Hic ita vixit, vt vniuersis Atheniensibus merito esset carissimus. Nam, præter gratiam, quæ iam in adolescentulo magna erat, sæpe suis opibus inopiam eorum publicam leuauit. Quum enim versuram facere publice necesse esset, neque eius conditionem æquam haberent: semper se interposuit, atque ita, vt neque vsuram vmquam ab iis acceperit, neque longius, quam dictum esset, eos debere passus sit. Quod vtrumque erat iis salutare. nam neque indulgendo inueterascere eorum æs alienum patiebatur, neque multiplicandis vsuris crescere. Auxit hoc officium alia quoque liberalitate. Nam vniuersos frumento donauit, ita vt singulis sex modii tritici darentur, qui modus mensuræ, medimnus Athenis appellatur. Hic autem sic se gerebat, vt communis infimis, par principibus videretur. quo factum est, vt huic omneis honores, quos possent, publice haberent, ciuemque facere studerent: quo beneficio ille vti noluit. quod nonnulli ita interpretantur, amitti ciuitatem Romanam alia ascita. Quamdiu affuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit, absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi, & Piliæ locis sanctissimis posuerunt. Hunc enim in omni procuratione reipubl. actorem, auctoremq; habebant. Igitur primum illud munus fortunæ, quod in ea potissimum vrbe natus est, in qua domicilium, orbis terrarum esset imperii, vt eandem & patriam haberet, & dominā. hoc specimē prudentiæ, quod, cum in eam ciuitatem se contulisset, quæ antiquitate, humanitate, doctrina præstare omneis, ei vnus ante alios fuerit carissimus. Huc ex Asia

torum consulum, prætorumque præfecturas delatas sic accepit, vt neminem in prouinciam sit secutus: honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum. qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere posset. Non enim decere se arbitrabatur, cum præturam gerere noluisset, asseclam esse prætoris: qua in re non solũ dignitati seruiebat, sed etiam trãquillitati, cum suspiciones quoque vitaret criminum. quo fiebat, vt eius obseruantia omnibus esset carior, cum eam officio, non timori, neque spei tribui viderent. Incidit Cæsarianum ciuile bellum, cum haberet annos circiter sexaginta. Vsus est ætatis vacatione, neque se quoquam mouit ex vrbe. Quæ amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit: ipsum Pompeium coniunctum non offendit. Nullum enim ab eo habebat ornamentum, vt ceteri, qui per eum aut honores, aut diuitias ceperant: quorum partim inuitissimi castra sunt secuti, partim summa cum eius offensione, domi remanserunt. Attici autem quies, tantopere Cæsari fuit grata, vt victor, cum priuatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis, & Q. Ciceronis filium ex Pompeii castris concesserit. Sic vetere instituto vitæ, effugit noua pericula. Secutum est illud, occiso Cæsare, cum Respublica penes Brutos videretur esse, & Cassium, ac tota ciuitas se ad eũ cõuertisse videretur. Sic M. Bruto vsus est, vt nullo ille adolescẽs æquali familiarius, quã hoc sene: neq; solũ eum principẽ consilii haberet, sed etiã in conuictu. Excogitatum est à quibusdã, vt priuatum ærarium, Cæsaris interfectoribus ab equitibus Rom. constitueretur. Id facile effici posse arbitrati sunt, si & principes illius ordinis pecunias contulissent. Itaque appellatus est à C. Flauio Bruti familiari Atticus, vt eius rei princeps esse vellet. At ille, qui officia amicis præstanda sine factione existimaret, semperq; à talibus se consiliis remouisset, respondit, si quid Brutus de suis facultibus vti voluisset, vsurum quantum eæ paterentur: sed neq; cum quodã de eã re collocuturum, neque coiturum. Sic ille consensionis globus, huius vnius dissensione, disiectus est: neque multo post superior esse cœpit Antonius, ita vt Brutus & Cassius prouinciarum, quæ iis dicis causa datæ erant à consulibus, desperatis rebus, in exsulium proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum ceteris conferre noluerat florenti illi parti, abiecto Bruto, Italiaque cedenti LLS. centum millia muneri misit. eidem in Epiro absens, trecenta iussit dari: neque eo magis potenti adulatus est Antonio, neque desperatos reliquit. Secutum est bellum gestum apud Mutinam. In quo si tantum eum prudentem dicam: minus, quam debeam, prædicem, cum ille potius diuinus fuerit, si diuinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quæ nullis casibus neq; agitur, neq; minuitur. Hostis Antonius iudicatus Italia cesserat: spes restituendi nulla erat. nõ solũ eius inimici, qui

tum erant potentissimi, & plurimi, sed etiam amici, aduersariis eius sedabant, & in eo lædendo se aliquam consecuturos sperabant commoditatem: eius familiareis insequebantur, vxorem Fuluiam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam exstinguere parabant. Atticus cum Ciceronis intima familiaritate vteretur, amicissimus esset Bruto: non modo nihil iis indulsit ad Antonium violandum, sed è contrario familiareis eius ex vrbe profugienteis, quantum potuit, texit: quibus rebus indiguerunt, adiuuit. P. vero Volumnio ea tribuit, vt plura à parente proficisci non potuerint. Ipsi autem Fuluiæ, cum litibus distineretur, magnisque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium suum præstitit, vt nullum illa stiterit vadimonium sine Attico, hic sponsor omnium rerum fuerit. Quin etiam, cum illa fundum secunda fortuna emisset in diem, neque post calamitatem versuram facere potuisset: ille se interposuit, pecuniamque sine fænore, sineq; vlla stipulatione ei credidit, maximum existimans quæstum, memorem, gratumque cognosci: simulque aperire, se non fortunæ, sed hominibus solere esse amicum. quæ cum faciebat, nemo eum temporis causa facere poterat existimare. Nemini enim in opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. Sed sensim is à nonnullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos ciueis videretur. Ille autem sui iudicii, potius quid se facere par esset, intuebatur, quam quid alii laudaturi forent. Conuersa subito fortuna est. Vt Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum futurum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis & Bruti. Itaque ad aduentum Imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem: latebatque apud P. Volumnium, cui, vt ostendimus paullo ante, opem tulerat: (Tanta varietas iis tēporibus fuit fortunæ, vt modo hi, modo illi in summo essēt aut fastigio, aut periculo,) habebatq; secum Q. Gellium Canium, æqualem, simillimumque sui. Hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo cognouerat, adeo coniunctè vixit; vt ad extremam ætatem amicitia eorum creuerit. Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, vt non solum ei, sed omnibus etiam etiam amicis esset inimicus, eosque vellet proscribere: multis hortantibus tamen, Attici memor fuit officii, & ei cū requisisset vbinam esset, sua manu scripsit, ne timeret, statimque ad se veniret, se eum, & Gellium Canium, de proscriptorum numero exemisse: ac, ne quod in periculū incideret, quod noctu fiebat, præsidium ei misit. Sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, præsidio fuit. Neque enim suæ solum à quoquam auxilium petiit salutis, sed coniunctim: vt appareret nullam seiunctam sibi ab eo velle esse fortunam. Quod si gubernator præcipua laude fertur, qui nauem ex hieme, marique scopuloso seruat, cur non singularis eius existimetur prudentia, qui ex tot, tamque grauibus procellis ciuilibus, ad incolumitatem peruenit? Quibus ex malis

vt se

vt se emersit, nihil aliud egit, quàm vt plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. Cùm proscriptos præmiis imperatorum vulgus conquireret, nemo in Epirum vênit, cui res vlla defuerit. nemini non ibi perpetuò manendi potestas facta est. Quin etiam post prœlium Philippense, interitūque C. Cassii, & M. Bruti, L. Iulium Mocillam prætorem, & eius filium, Aulúmque Torquatum, ceteróśque pari fortuna perculsos, instituit tueri: atque ex Epiro his omnia Samothraciam supportari iussit. Difficile enim est omnia persequi, & nō necessaria. Illud vnum intelligi volumus, illius liberalitatem, neque temporariam, neque callidam fuisse Id ex ipsis rebus ac temporibus iudicari potest, quòd non florentibus se venditauit, sed afflictis semper succurrit. qui quidem Seruiliam, Bruti matrem, non minus pòst mortem eius, quàm florente, coluerit. Sic liberalitate vtens, nullas inimicitias gessit, quòd neque lædebat quemquam, neque, si quā iniuriam acceperat, malebat vlcisci, quàm obliuisci. Idem immortali memoria præcepta retinebat beneficia: quæ autem ipse tribuerat, tamdiu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. Itaque hic fecit, vt verè dictum videatur, SVI CVIQVE MORES FINGVNT FORTVNAM. Neque tamen prius ille fortunam, quàm se ipse, finxit: qui cauit ne qua in re iure plecteretur. His igitur rebus effecit, vt M. Vipsanius Agrippa, intima familiaritate coniunctus adolescenti Cæsari, cùm propter suam gratiam, & Cæsaris potentiam, nullius condicionis non haberet potestatem, potissimùm eius deligeret affinitatem, præoptarétque equitis Romani filiam generosam nuptiis. atque harum nuptiarum conciliator fuit (non enim est celandum) M. Antonius triumuir reipub. constituendæ: cuius gratia cum augere possessiones posset suas, tantum afuit à cupiditate pecuniæ, vt nulla in re vsus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis. Quod quidem sub ipsam proscriptionem perillustre fuit. Nam cùm L. Saufeii equitis Rom. æqualis sui, qui complures annos studio ductus philosophiæ, Athenis habitabat, habebatque in Italia pretiosas possessiones, triumuiri bona vendidissent, consuetudine ea, qua tum res gerebantur: Attici labore, atque industria factum est, vt eodem nuntio Saufeius fieret certior se patrimonium amisisse, & recuperasse. Idem L. Iulium Calidium, quem post Lucretii, Catullique mortem, multo elegantissimum poëtam nostram tulisse ætatem verè videor posse contendere, neque minus virum bonum, optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum, propter magnas eius Africanas possessiones, in proscriptorū numerum à P. Volumnio, præfecto fabrûm Antonii, absentem relatum expediuit. Quod in præsenti vtrū ei laboriosius, an gloriosius fuerit, difficile fuit iudicare, quòd in eorum periculis, non secus absenteis, quàm præsenteis amicos Attico esse curæ cognitum est. Neque verò minus ille vir, bonus paterfamiliâs habitus est, quàm ciuis. Nam cū esset pecuniosus, nemo illo

minus fuit emax, minus ædificator. Neque tamen non in primis bene habitauit, omnibusq; optimis rebus vsus est. Nam domum habuit in colle Quirinali Tamphilanam, ab auunculo hereditate relictam: cuius amœnitas non ædificio, sed silua constabat. ipsum enim tectum antiquitus constitutum, plus salis, quàm sumptus habebat: in quo nihil commutauit, nisi si quid vetustate coactus est. Vsus est familia, si vtilitate iudicandum est, optima: si forma, vix mediocri. namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostæ optimi, & plurimi librarii, vt ne pedisequus quidem quisquam esset, qui non vtrumque horum pulchrè facere posset. pari modo artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat, apprimè boni. neque tamen horum quemquam, nisi domi natum, domique factum habuit: quod est signum non solùm continentiæ, sed etiam diligentiæ. Nam & non intemperanter concupiscere quod à plurimis videas, continentis debet duci: & potius diligentia, quam precio, parare, non mediocris est industriæ. Elegans, non magnificus: splendidus, non sumptuosus, omni diligentia munditiam non affluentem affectabat. supellex modica, non multa, vt in neutram partem conspici posset. Nec hoc præteribo, quamquam nonnullis leue visum iri putem. cùm in primis lautus esset eques Rom. & non parum liberaliter domum suam omnium ordinum homines inuitaret, scimus non amplius, quam terna millia æris, peræque in singulos menses, ex ephemeride eum expensum sumptui ferre solitum. Atq; hoc non auditum, sed cognitum prædicamus. Sæpe enim propter familiaritatem, domesticis rebus interfuimus. Nemo in conuiuio eius aliud acroama audiuit, quam anagnosten: quod nos quidem iucundissimum arbitramur. Neque vmquam sine aliqua lectione apud eum cœnatum est: vt non minus animo, quam ventre, conuiuæ delectarentur. Namque eos vocabat, quorum mores à suis non abhorrerent. Cùm tanta pecuniæ facta esset accessio, nihil de quotidiano cultu mutauit, nihil de vitæ consuetudine. tantaq; vsus est moderatione, vt neque in sestertio vicies, quod à patre acceperat, parum se splendide gesserit: neq; in sestertio centies, affluentius vixerit, quam instituerat, pariq; fastigio steterit in vtraque fortuna. Nullos habuit hortos, nullam suburbanam, aut maritimam sumptuosam villam, neq; in Italia, præter Ardeatinum, & Nomentanum, rusticum prædium: omnisque eius pecuniæ reditus constabat in Epiroticis, & vrbanis possessionibus. Ex quo cognosci potest, eum, vsum pecuniæ non magnitudine, sed ratione metiri solitum. Mendacium neque dicebat, neq; pati poterat. Itaq; eius comitas, non sine seueritate erat, neq; grauitas sine facilitate: vt difficile esset intellectu, vtrùm eum amici magis vererentur, quàm amarent. Quicquid rogabatur, religiosè promittebat, quod non liberalis, sed leuis arbitrabatur, polliceri, quod præstare non posset. Idem in nitendo quod semel admisisset, tanta erat cura, vt non mandatam, sed suam rem videretur agere. Numquam suscepti negotii eum pertæsum est. Suam enim

nim existimationem in ea re agi putabat, qua nihil habebat carius. quo fiebat, vt omnia M. & Q. Ciceronum, Catonis, Hortensii, Auli Torquati, multorum præterea equitum Ro. negotia procuraret. Ex quò iudicari poterat, non inertia, sed iudicio, fugisse reip. procurationem. Humanitatis verò nullum afferre maius testimonium possũ, quàm quod adolescens idem seni Syllæ fuerit iucundissimus, senex adolescenti M. Bruto: cum æqualibus autem suis, Qu. Hortensio, & M. Cicerone sic vixerit, vt iudicare difficile sit, cui ætati fuerit aptissimus. quanquã eum præcipuè dilexit Cicero, vt ne frater quidem ei Quintus carior fuerit, aut familiarior. Ei rei sunt indicio, præter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus iam sunt editi, sexdecim volumina epistolarum, ab consulatu eius vsque ad extremum tempus, ad Atticum missarum: quæ qui legat, non multum desideret historiam contextam illorũ temporum. Sic enim omnia de studiis principum, vitiis ducum, mutationibus reipub. perscripta sunt, vt nihil in iis non appareat: & facile existimari possit, prudentiam quodammodo esse diuinationem. Non enim Cicero ea solùm, quæ viuo se acciderunt, futura prædixit, sed etiam quæ nunc vsu veniunt, cecinit, vt vates. De pietate autem Attici quid plura commemorem, cùm hoc ipsum vere gloriantem audierim in funere matris suæ, quam extulit annorum nonaginta, cùm esset septem & sexaginta, se numquam cum matre in gratiam rediisse, numquam cum sorore fuisse in simultate, quam prope æqualem habebat. Quod est signum, aut nullam vmquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos indulgentia, vt, quos amare deberet, irasci eis nefas duceret. neque id fecit natura solum, quamquam omnes ei paremus, sed etiam doctrina. nam & principum Philosophorum ita percepta habuit præcepta, vt iis ad vitam agendam, non ad ostentationem vteretur. Moris etiam maiorum summus imitator fuit, antiquitatisq; amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, vt eam totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ornauit. Nulla enim lex, neq; pax, neq; bellum, neq; res illustris est populi Rom. quæ non in eo suo tempore sit notata: &, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, vt ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere. Fecit hoc idem separatim in aliis libris, vt M. Bruti rogatu Iuniam familiam à stirpe ad hanc ætatem, ordine enumerauerit, notans qui, à quo ortus, quos honores, quibusq; temporibus cepisset: pari modo Marcelli Claudii de Marcellorum: Scipionis Cornelii, & Fabii Maximi, de Corneliorum, & Fabiorum, & Æmiliorum quoque: quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum. Attigit quoque poeticen, credimus, ne eius expers esset suauitatis. Namque versibus, qui honore, rerumq; gestarum amplitudine ceteros Rom. populi præstiterunt, exposuit: ita, vt sub singulorum imaginibus facta, magistratusque eorum non amplius quaternis, quinisque versibus descri-

pſerit. quod vix credendum ſit, tantas res tam breuiter potuiſſe declarari. Eſt etiam liber Græcè confectus, de conſulatu Ciceronis. Hactenus Attico viuo edita hæc à nobis ſunt. Nunc, quoniam fortuna nos ſuperſtites ei eſſe voluit, reliqua perſequemur: &, quantum potuerimus, rerū exemplis lectores docebimus, ſicut ſupra ſignificauimus, SVOS CVIQVE MORES PLERVMQVE CONCILIARE FORTVNAM. Namque hic contentus ordine equeſtri, quo erat ortus, in affinitatem peruenit Imperatoris Diui Iulii filii, cum iam ante familiaritatem eius eſſet conſecutus nulla alia re, quàm elegantia vitæ, qua ceteros ceperat principes ciuitatis, dignitate pari, fortuna humiliore. Tanta enim proſperitas Cæſarem eſt conſecuta, vt nihil ei non tribuerit fortuna, quod cuiquam ante detulerit & conciliarit, quod ciuis Romanus quiuit conſequi. Nata eſt autem Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam collocarat. Hanc Cæſar vix anniculam, Tiberio Claudio Neroni Druſilla nato, priuigno ſuo, deſpondit. quæ coniunctio neceſſitudinem eorum ſanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem. quamuis ante hæc ſponſalia non ſolum cùm ab vrbe abeſſet, numquam ad ſuorum quemquam litteras miſit, quin Attico mitteret, quid ageret, in primis quid legeret, quibuſq; in locis, & quamdiu eſſet moraturus: ſed etiam cùm eſſet in vrbe, & propter ſuas infinitas occupationes, minus ſæpe, quam vellet, Attico frueretur, nullus dies tamen temere interceſſit, quo non ad eum ſcriberet, quo non aliquid de antiquitate ab eo requireret: modo aliquam ei quęſtionem poeticam proponeret, interdum iocans eius verboſiores eliceret epiſtolas. Ex quo accidit, cum ædes Iouis Feretrii, in Capitolio ab Romulo conſtituta, vetuſtate, atq; incuria detecta, prolaberetur, vt Attici ammonitu, Cæſar eam reficiendam curaret. Neq; verò ab M. Antonio minus abſens litteris colebatur: adeo, vt accurate ille exſul tum his terris, quid ageret, quid curæ ſibi haberet, certiorem faceret Atticum. Hoc quale ſit, facilius exiſtimabit is, qui iudicare poterit, quantæ ſit ſapientiæ, eorum retinere vſum, beniuolentiamq; ; inter quos maximarum rerum non ſolùm æmulatio, ſed obtrectatio tanta intercedebat, quantum fuit incidere neceſſe inter Cæſarem, atq; Antonium, cum ſe vterq; principem non ſolum vrbis Romanæ, ſed orbis terrarum eſſe cuperet. Tali modò cùm VII. & LXX. annos compleſſet, atq; ad extremam ſenectutem non minus dignitate, quam gratia, fortunaq; creuiſſet (multas enim hereditates nulla alia re, quàm bonitate, eſt conſecutus) tantaq; proſperitate vſus eſſet valetudinis, vt annos triginta medicina non indiguiſſet: nactus eſt morbum, quem initio & ipſe, & medici contempſerunt. nam putarunt eſſe teneſmon: cui remedia celeria, faciliaq; proponebantur. In hoc cum treis menſes ſine vllis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, conſumpſiſſet: ſubito tanta vis morbi in vnum inteſtinum prorupit, vt extremo tempore, per lumbos fiſtula putris eruperit. Atque hoc prius, quam ei accideret, poſt-

quam

quam in dies dolores accreſcere, febremq; acceſſiſſe ſenſit, Agrippam generum ad ſe accerſi iuſſit, & cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumque Peducæum. hos vt veniſſe vidit: in cubitum nixus: quantam, inquit, curam, diligentiamq; in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cùm vos teſteis habeam, nihil opus eſt pluribus verbis commemorare: quibus quoniam, vt ſpero, ſatisfeci, nihilq; reliqui feci, quod ad ſanandum me pertineret, reliquum eſt, vt egomet mihi conſulam. Id vos ignorare nolui. Nam mihi ſtat alere morbum deſinere. namque his diebus quicquid cibi ſumpſi, ita produxi vitam, vt auxerim dolores ſine ſpe ſalutis. Quare à vobis peto primùm, vt conſilium probetis meum: deinde ne fruſtra dehortando conemini. Hac oratione habita, tanta conſtantia vocis atque vultus, vt non ex vita, ſed ex domo in domum videretur migrare, cùm quidem Agrippa eum flens, atque oſculans, oraret atque obſecraret: ne id, quod natura cogeret, ipſe quoque ſibi acceleraret: & quoniam tum quoque poſſet temporibus ſupereſſe, ſe ſibi, ſuiſque reſeruaret: preces eius taciturna ſua obſtinatione compreſſit. Sic cum biduum cibo ſe abſtinuiſſet, ſubitò febris deceſſit, leuiorque morbus eſſe cœpit. tamen propoſitum nihiloſecius peregit. Itaque die quinto, poſtquam id conſilium inierat, pridie Calend. Aprileis, Cn. Domitio, C. Soſio Conſulibus, deceſſit. Elatus eſt in lecticula, vt ipſe præſcripſerat, ſine vlla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima vulgi frequentia. Sepultus eſt iuxta viam Appiam, ad quintum lapidem in monumento Qu. Cæcilii, auunculi ſui.

CORNELII NEPOTIS FRAGMENTA

INCERTA PARTIM QVO LIBRO POSITA, partim quibus verbis concepta.

Donatus in vita Terentii.

NEPOS auctore certo comperisse se ait C. Lælium quondam in Puteolano Cal. Martiis admonitum ab vxore temperius vt discumberet, petiisse ab ea ne interpellaretur, serius tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum, vt scripta illa proferret, pronunciasse versus qui sunt in ἑαυτὸν τιμωρουμένῳ. *Sati pol proterue me Syri promissa huc induxerunt.*

Suetonius de claris Rhetorib.

L. Otacilius Pilitus primus omnium libertinorum scribere historiam orsus, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam. Cn. enim Pompeii Magni, quem docuit, patrisq; eius res gestas compluribus libris exposuit.

Suet. de illustrib. Gram.

Cornelius Nepos litteratos quidem vulgo appellari ait eos, qui aliquid diligenter & acutè scienterque possint aut dicere aut scribere: ceterum proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui à Græcis Grammatici nominentur.

Pompon. Mela lib. 3. cap. 5. de situ orbis, & Plin. lib. 2. cap. 67.

Præter Physicos Homerumq;, qui vniuersum mari circumfusum esse dixerunt, Cornelius Nepos, vt recentior auctoritate, sic certior tradit: Testem autem rei Q. Metellum celerem adiicit, eumq; ita retulisse commemorat. Cùm Galliis Proconsul præesset, Indos quosdam à rege Sueuorum dono sibi datos, vnde in eas terras deuenissent, requirendo cognosse vi tempestatum ex indicis æquoribus abreptos emensosque quæ intererant, tandem in Germaniæ littora exiisse.

Caris. lib. 1.

Largitudo.

Mela lib. 3. c. 10. & Plin. lib. 2 cap. 67. & Martianus Capella lib. 6.

Eudoxus quidam auorum nostrorum temporibus, cum Lathyrum regem * Alexandriæ profugeret, Arabico sinu egressus per hoc pelagus [Africum] (vt Nepos affirmat) Gades vsque prouectus est.

Solinus cap. 56. Polyhist. & Plin. lib. 6. cap. 2.

Ab Heneto Paphlagones in Italiam transuecti, mox Veneti sunt nominati.

Plin. lib. 3. proœmio.

Fauces Oceani T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, vbi minimum, VII. M. pass. vbi verò plurimum X. M.

Plin. lib. 3. c. 17.

Melpum opulentia præcipuum, quod ab Insubribus, & Boiis, & Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradit.

Plin. lib. 3. c. 18. Natur.

Vltra Aquileiam VI. M. pass. Formio amnis, ab Rauenna CLXXXIX. M. pass. antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc verò Istriæ: quam cognominatam tradunt à flumine Istro in Adriam effluente a Danubio amne, eidemque Istro ex aduerso Padi fauces, contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente plerique dixere falsò, & Nepos Cornelius etiam, Padi accola.

Alpes

Alpes in longitudine x. M. Pass. patere à supero mari ad Inferum Cælius tradit: Timagenes xx. M. pass. deductis in latitudinem Cornelius Nepos C. M. T. Liuius tria M. stadiorum vterque diuersis in locis. *Lib. III. Cap. XIX.*

Inter duos Bosphoros Thracium & Cimmerium directo cursu, vt auctor est Polybius CI. M. passuum intersunt. Circuitu vero totius Ponti vicies semel centena quinquaginta M. vt Auctor est Varro, & fere veteres. Nepos Cornelius CCC. M. L. adiicit. *Lib. IIII. cap. XII.*

Minus profecto mirentur portentosa Græciæ mendacia de hortis Hesperidum & amne lixo prodita, qui cogitent nostros nuper paulo minus monstrifica quædam de iisdem tradidisse: præualidam hanc vrbem maioremque Carthagine magna: præterea ex aduerso eius sitam & prope immenso tractu ab Tingi: quæque alias Cornelius Nepos auidissime credidit. *Lib. V. ca. I.*

Inter Pontum & Caspium mare CCCLXXV. M. pass. non amplius interesse tradiderunt Cornelius Nepos CL. M. *Lib. VI. c. XI.*

Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem à terra stadia octo abesse prodidit Cernen. Nepos Cornelius ex aduerso maxime Carthaginis à continente passus mille non ampliorem circuitu duobus millibus. *Lib. VI. cap. XXXI. De insulis Aethiopici maris.*

Nepos Cornelius, qui Diui Augusti principatu obiit: Me, inquit, iuuene violacea purpura vigebat, cuius libra denariis centum venibat: nec multo post rubra Tarentina. Huic successit Dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinther Ædilis Curulis primus in prætexta vsus improbabatur: nam purpura quis non, inquit, tridiniaria facit. *Lib. IX. cap. XVII.* *Lib. IX. cap. XXXIX.*

Onychem etiam tum in Arabiæ montibus, nec vsquam alibi nasci putauere nostri veteres: sed in Germania potoriis vasis inde factis primum, dein pedibus lectorum Sellisque Cornelius Nepos tradit magno fuisse miraculo, cum P. Lentulus Spinther amphoras ex eo & vrceos magnitudine cadorum ostendisset: post quinquennium deinde, triginta duorum pedum longitudine columnas vidisse se. *Lib. XXXVI. cap. VII.*

Νέπως δὲ Κορνήλιος οὐχ ὑπὸ γήρως φησὶν οὐδὲ νόσου παραλλάξαι τὸν Λούκουλλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπό τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλισθένους διαφθαρέντα. *Plutarch. in Lucullo extremo. & Ausoni gerenda Respub.*

Cornelius Nepos neque senio, neque morbo aut alienata mente fuisse, sed à Callisthene liberto, venenis corruptum.

Νέπως ὁ Κορνήλιος φησὶν οὐ Κράσσου, Βρούτου δὲ θριαμβεύσαντος ἀπὸ Λυσιτανῶν θυγατέρα γήμαι Γαΐον.

Cornelius Nepos non Crassi sed Bruti, eius quæ de Lusitanis triumphauit, filiam nuptum, Caro datam refert. *In Gracchis. Plutarch. in Marcello.*

Ἀννίβᾳ δὲ τῶν μὲν ἄλλων, ἐλάχιστος ἦν λόγος. Μάρκελλον δὲ πεπτωκέναι πυθόμενος, αὐτὸς ἐξέδραμεν ἐπὶ τὸν τόπον. καὶ τῷ νεκρῷ παραστὰς, καὶ πολὺν χρόνον τήν τε ῥώμην τοῦ σώματος καταμαθὼν καὶ τὸ εἶδος, οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν ὑπερήφανον οὔτε ἀπ᾽ ὄψεως τὸ χαῖρον. ὡς ἄν τις ἐργώδη πολέμιον, καὶ βαρὺν ἀπεκτονὼς ἐξέφηνεν ἀλλ᾽ ἐπιθαυμάσας τὸ παράλογον τῆς τελευτῆς τὸν μὲν δακτύλιον, ἀφείλετο. τὸ δὲ σῶμα κοσμήσας πρέποντι κόσμῳ καὶ περιστείλας ἐντίμως ἔκαυσε καὶ τὰ λείψανα συνθεὶς εἰς κάλπιν ἀργυρᾶν καὶ χρυσοῦν ἐμβαλὼν στέφανον, ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱόν. τῶν δὲ Νομάδων τινὲς περιτυχόντες

τοῖς κομίζουσιν ὥρμησαν ἀφαιρεῖσθαι τὸ τεῦχος. ἀντιλαμβανομένων δ' ἐκείνων ἐκβιαζόμενοι καὶ μαχόμενοι διέρριψαν τὰ ὀστᾶ. πυθόμενος δὲ Ἀννίβας καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπών, οὐδὲν ἄρα δυνατὸν γενέσθαι ἄκοντος θεοῦ, τοῖς μὲν νομάσιν, ἐπέθηκε δίκην, οὐκ ἔτι δὲ κομιδῆς ἢ συλλογῆς τῶν λειψάνων ἐφρόντισεν. ὡς δὴ κατὰ θεόν τινα καὶ τῆς τελευτῆς καὶ τῆς ἀταφίας παραλόγως οὕτω τῷ Μαρκέλλῳ γινομένης. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νέπωτα καὶ Οὐαλέριον Μάξιμον ἱστορήκασι. Λίβιος δὲ καὶ Καῖσαρ ὁ σεβαστὸς, κομισθῆναι τὴν ὑδρίαν πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασιν καὶ ταφῆναι λαμπρῶς.

Annibal vero quum reliquos minimi faceret, Marcellum cecidisse audito, ipse ad locum accurrit: cadauerique adsistens, diuque corporis robur & formam contemplatus, neque superbam vllam emisit vocem, neque vultu lætitiam (vt consentaneum erat eum, qui tam molestum & grauem hostem interfecisset) præ se tulit: sed inopinatum viri exitum miratus, annulum ei abstulit, corpus digno habitu ornatum, vestibusque decentibus amictum cremauit. reliquias in vrnam argenteam lectas, aurea superaddita corona, ad filium eius misit. Sed quidam Numidæ cum inferentes ea incidissent, adimere vi conati sunt: illis reluctantibus, ac vim vi repellentibus, ossa disiecta sunt. Annibal hoc audito, ad eos qui aderant, Nihil inquit vtique Diis inuitis fieri potest: sumto de Numidis supplicio, nullam præterea de Marcelli reliquiis colligendis curam habuit: vt qui Dei alicuius numine Marcello hunc exitum vitæ, & sepulturæ priuationem ita præter omnium opinionem euenisse crederet. Hæc Cornelius Nepos & Valerius Maximus narrant. Liuius, & Augustus Cæsar, perlatam ad filium Marcelli vrnam, & honorifice sepultas eius reliquias, perhibent.

In Marcello. Ἀννίβαν δὲ Μάρκελλος, ὡς μὲν οἱ περὶ Πολύβιον λέγουσιν, οὐδὲ ἅπαξ ἐνίκησεν· ἀλλ' ἀήττητος ἀνὴρ δοκεῖ διαγενέσθαι μέχρι Σκιπίωνος. ἡμεῖς δὲ Λιβίῳ, Καίσαρι καὶ Νέπωτι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν τῷ βασιλεῖ Ἰόβᾳ πιστεύομεν, ἥττας τινὰς καὶ τροπὰς ὑπὸ Μαρκέλλου τῶν σὺν Ἀννίβᾳ γενέσθαι.

Annibalem Marcellus, vt Polybius narrat, ne semel quidem vicit, sed inuictus hic vir fuisse videtur vsque ad Scipionem. Nos autem Liuio, & Cæsari, & Nepoti, & ex Græcis scriptoribus regi Iubæ credimus aliquotiens Hannibalem à Marcello victum, & in fugam versum esse.

Plinius lib. x cap. xxxiii. Cornelius Nepos, qui Diui Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paullo ante cœptos saginari, addidit ciconias magis placere quam grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam vero nemo velit tetigisse.

Lib. ix. cap. xvii. Præcipuam olim auctoritatem fuisse lupo & asellis Corn. Nepos & Laberius poëta mimorum tradidere.

Lib. xiii. cap. xvii. Magnitudo loto arbori, quæ piro: quamquam Nepos Cornelius breuem tradat: Vinum quoque exprimitur huic simile mulso, quod vltra denos dies negat durare idem Nepos.

Lib xvi. c. x. Scandula contectam fuisse Romam vsque ad bellum Pyrrhi annis quadringentis LXX. Cornelius Nepos auctor est.

Lib. xxxiii. cap. xi. Corn. Nepos tradit ante Syllæ victoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea.

Lib. xxxv. c. iii. Primus inuenit lineas colorare, testa vt ferunt trita, Cleophantus Corinthius. Hunc, aut eodem nomine alium fuisse tradit Cornelius Nepos, secutum in Italiam Demaratum Tarquinii Prisci Romani regis patrem, fugientem à Corintho iniurias Cypseli tyranni.

Lib. xxxvi. cap. vi. Primum Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cœlio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram, Formiis natum, equitem Romanum præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia: adiecit eum primum totis ædibus nullam, nisi è marmore, columnam habuisse, omnes solidas è Carystio, aut Lunensi.

Lib. xxxvi. cap. vii. Priscianus lib. viii. Ædes Martis est in circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salaminio. Non am-

Non amplius ter bibere Augustus solitus, super cœnam, in castris apud Mutinam. *Suetonius Augusto cap. LXXVII.*

In extrema Britanniæ parte Memma quam Cornelius etiam Annalium scriptor, narrat metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis, quam homines alat. Labi vero per eam multa quam maxima relabique flumina, gemmas margaritasque voluentia. *Iordanus, siue Iornandes de rebus Gothicis.*

ELOGIA CORNELII NEPOTIS.

Octauiani imperii anno quarto Olympiade cxxcv. Corn. Nepos scriptor Historicus clarus habetur. *Eusebius in chronicis.*

Corn. Nepos, vt recentior auctoritate, sic certior Nepos Cornelius, Padi accola, qui Diui Augusti principatu obiit. *Mela III. ca. v fine. Plinius lib. III. ca. XVIII. Plin. lib. IX. cap. XXXIX. & lib. X. cap. XXXIII.*

CATVLLVS VERONENSIS AD CORN. NEPOTEM.

Quoi dono lepidum nouum libellum,
Arida modo pumice expolitum,
Corneli? Tibi; nanque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas,
Iam tum, quum ausus es vnus Italorum
Omne æuum tribus explicare chartis
Doctis, Iuppiter, & laboriosis.
Quare habe tibi, quicquid hoc libelli est,
Qualecunque: quod, o patrima Virgo,
Plus vno maneat perenne seclo.

AVSONIVS DREPANIO PACATO LATINO.

Cui dono lepidum nouum libellum
Veronensis ait poeta quondam?
Inuentoque dedit statim Nepoti.
At nos illepidum, rudem libellum,
Burras, quisquilias, ineptiasque
Credemus gremio cui fouendum?
Inueni (trepidæ silete nugæ)
Nec doctum minus, & magis benignum,
Quam quem Gallia præbuit Catullo.

Scripserunt de vita illustrium scriptorum apud Græcos Hermippus Peripateticus, Antigonus, Caristius Satyrus doctus vir, & longe omnium doctissimus Aristoxenus Musicus. Apud Latinos autem Varro, Santra, Nepos, Hyginus, & ad cuius nos exemplum vis prouocare, Tranquillus. *D. Hier. de vita scriptorum Ecclesiasticorum.*

Apologos Titiani, & Nepotis Chronica, quasi alios apologos (nam & ipsa instar sunt fabularum) ad nobilitatem tuam, nisi gaudens, atq; et- *Ausonius epist. ad Probum praef.*

iam glorians fore aliquid, quod ad institutionem tuorum, sedulitatis meæ studio conferet.

Agell. lib. xv. cap. xxviii. Corn. Nepos, & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, vt qui maxime, amicus, familiarisque fuit.

In vita Attici Non auditum sed cognitum prædicamus: sæpe enim propter familiaritatem domesticis Attici rebus interfuimus.

Tertull. Apologetico medio. & Minucius Felix in Octauio & Lactant. l. c. xiii. Saturnum, quantum litteræ docent, neque Diodorus Græcus, aut neque cassius Seuerus, aut Cornelius Nepos, neque vllus commentator huiusmodi Antiquitatum, aliud quam hominem, promulgarunt.

Plinius li. iv. Epist. ad Senecionum. Herennius Seuerus vir doctissimus magni æstimat in Bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum Cornelii Nepotis, & Titi Cassii: petitque, si sint istic, vt esse credibile est, exscribendas pingendasq; delegem. Quam curam tibi potissimum iniungo: primum quia desideriis meis amicissime obsequeris: deinde quia tibi studiorum summa reuerentia, summus amor studiosorum: postremo quod patriam tuam, omnesque qui nomen eius auxerunt, vt patriam ipsam veneraris, & diligis.

Idem lib. v. epist. iii. Scio non corrumpi in deterius, quæ aliquando etiam à malis, sed honesta manere, quæ sæpius à bonis fiunt. Inter quos vel præcipue numerandus est P. Virgilius, Cornelius Nepos, & prius Ennius Acciusque: non quidem hi Senatores sed *sanctitas* morum, non distat ordinibus.

AND.

AND. SCHOTTI IN CORNELII NEPOTIS FRAGMENTA ANNOTATIONES.

IN CHRONICA.

A VIXIT *Homerus*] *Post bellum*, inquit Agellius, lib. XVII. cap. XX. *Troianum, vt Cassius primo Annalium de Homero, atque Hesiodo scriptum reliquit, annis plus centum atque* XL: (quidam libri LX facili notarum commutatione) *vt Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter* C *&* LX. B Quem lege & lib. III. cap. XI. Cicero prima Tusculana: *Cum apud Græcos antiquissimum è doctrinis genus sit poëtarum (si quidem Homerus fuit, & Hesiodus, ante Romam conditam, & Archilochus, regnante Romulo) serius Poeticam nos accepimus.* Legend. Suidas, & Lylius Gyraldus.

Roma condita] *Cincio*, inquit Polyistor, *Romã duodecima olympiade placet conditam: Pictori octaua: Nepoti, & Lutatio, opiniones Eratosthenis comprobantibus, Olympiadis septima anno secundo: Pom*-C *ponio Attico, & M. Tullio, Olympiadis sexta anno tertio.* Adeo variæ sunt, & repugnantes historicorum hac de re sententiæ: sed Onuphrii Panuini, hominis sane diligentiss. scrinia compilare religio sit.

Archilochus] Atqui M. Tullius Romulo regnante poëmatis floruisse tradit, Tuscul. prima: & à Romuli excessu quadraginta quatuor post annis regnare Tullius cœpit. Potuit sane trium Regum D ætati superesse; at tot annis clarum, & nobilem fuisse poëmatis, non facile crediderim: vide Herodotum Clio, & Eusebium in Chronicis. Terentianus Maurus hunc in Poëtica imitatum esse Aristophanem ait:

Aristophanis ingens micat solertia,
Qui sæpe metris multiformibus nouis
Archilochum arte est æmulatus Musica.

M. Manlius] De hoc, Aurelius Victor de viris illust. cap. XXIIII. Quem libellum primi nos, E quod præfiscini liceat, suo auctori reddidimus, Cornelio Nepoti, vel Plinio Nepoti ab Italis attributum: Erratque Catellinus Cotta I.C. qui in Chronicis, aliter atque in Viris illustribus, narrare Nepotem potuisse affirmat: nisi pugnantia dicere fas est Historico: Nec enim hac rima commode dilabi Cotta potest: cum illa Historiæ lex sit, ne quid falsi & repugnans dicat, auctore Cicerone.

Alexander Magnus] Obseruarunt rerũ curiosi, eadem, qua natus est, nocte, Dianæ templum, vnum in septem mundi miraculis, conflagrasse Ephesi, Cicero II de Nat. Deor. & I. de Diuinat. Vide Petrũ Victorium, Variarũ lect. lib XVI. cap. XV. & Hadrianum Turneb. lib. XXVII. Aduersariorum cap. IV. De qua templi deflagratione eiusdem Solini libet duorum veterum Toletanę biblioth. scripturam repræsentare. F Sic enim legunt, quàm vulgati, concinnius: *Namque Herostratus, vt nominis sui memoriam fama sceleris extenderet, sicut ipse confessus est, incendium nobilis fabricæ manu sua struxit, adipiscẽdæ latioris famæ.* Vetus, & honesta locutio, vbi *causa* vel *gratia* exaudiatur: in aliis etiam auctoribus redhibitionis iure, Græcorumque exemplo restituta Prisciani auctoritate, lib. XIIX. Grãmat. Regnasse autem Alexandrum ferunt annos G duodecim. Nam annos natus XX. patri Philippo succedens Macedoniæ regnum suscepit, vt Plutarchus & Arrianus scribunt, & ætatis secundo & tricesimo abiit, Olymp. CXIIII. Consules autẽ hi in Fastis Capitolinis an. CCCXCIX. ab V.C. nõ quadringentesimo, vt qui Fastos sarcinarunt, Sigonius, & Onuphrius putãt: quo Liuius diserte C. Sulpicium Peticum III. M. Valerium Poplicolã Cos. nominat, lib. VII. à cuius calculo recessit Cassiodorus, contra atque iidem annotarunt: quod est dili-H genter à Mart. Antonio Delrio ciui meo, homine doctiss. in Solin. obseruatum: qui & hæc de Consulib. à veterib. libris afuisse monuit. Orosius in an. CDIX. post Ro. cond. natalem retulit, & IↃXXVI. regnare cœpisse. lib. III. cap. VII. XVI. & XX.

P. Terentius] Quin potius vtroque maior natu. Natus enim Terentius, si eidem Donato fides habenda, Cn. Cornelio Lentulo, P. Aelio Pæto Cos. anno ni fallor, IↃLIII. post V.C. Mortuus vero Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore I Cos. anno V.C. DXCV. Scipio verò Africanus minor, natus Ap. Claudio Pulcro, M. Sẽpronio Tuditano Cos. anno IↃXLIX. post R.C. quo tempore Terentius sextum-decimum annum agebat. Anno vero tricesimo quinto Andriam docuit: qui est V.C. IↃLXXXVIII. cum Scipio ageret vndeuicesimum. Lælius vero Scipionem paullulum ætate anteibat, vt ipse in sui nominis dialogo Ciceroniano: *Vt prius, inquit, introieram in vitam, sic prius* K *exirem de vita.* Vbi tamen Terentium familiarem suum vocat Lælius; non, vt quidam falso crediderunt, Cicero ne maiori quidem Africano æqualis, quo moriente Terentius sedecim fere annos natus erat.

IN EXEMPLA.

A virgine Vestale] pro *Vestali*: *quia non personam, sed rem significat.* Sic Sosipater Carisius.

Multis in Senatu] Gemina sunt, quæ in Cicerone I. Offic. tametsi nõ in omnib. editionibus, leguntur: vbi fidem hosti datam, seruandam esse

A docet: *Secundo*, inquit, *Punico bello, post Cannensem pugnam, quos decem Hannibal Romam misit, adstrictos iureiurando, se redituros esse, nisi de redimendis iis, qui capti erant, impetrassent: eos omnes Censores quoad quisque eorum vixit, cum peierassent in ærarius reliquerunt: nec minus illum, qui iureiurando fraude culpam inierat. Cum enim permissu Hanibalis exisset è castris, rediit paullo post, quod se oblitum nescio quid diceret: deinde egressus è castris, iureiurando se* B *solutum putabat: & erat verbis, re non erat. Semper autem in fide, quid senseris, non quid dixeris cogitandum est.* Hæc ille.

IN VIROS ILLVSTRES.

Subinde] quo & Brutus, & Cælius, frequenter vsi sunt. Carisius lib. 1. Gramm.

Harum partum] Sic Cæsar in Analogicis, & Ennius. idem Sosipater: *Iamque fere quatuor partum.* C pro, *partium*: quod hodie obtinet. Sic & XII. Philippica Cic. M. Antonius Muretus vir doctiss. repperit in illis Vaticanæ Bibliothecæ membranis: *Cum omnes actiones horum mensum.* pro, *mensiũ*. Et in epistola ad Ap. Claudium: *Prope iam vndecim mensum prouinciam factam esse gaudebam.* Et ad Trebatium: *Nam primorum mensum litteris commouebat.* Itaque in Pand. Florent. repperisse se perpetuò affirmat Ant. Augustinus, vir summæ & fidei & doctrinæ. Sic & Fortunatianus in carmine D Paschali: *mensum decus.*

A fratre patruele] rem necessitudinis, sed personam, ostendat. Quæ Carisii, (vt pleraque illius, mutila sunt & corrupta,) integra esse præstare nõ ausim. Ablatiuorum enim terminationes e, vel i, sic fere distinguit; quod vel rem, vel personam designent. vt sup. de *virgine Vestale*. Sed eum auctorem propediem Lud. Carrio noster de vet. libro integriorem dabit.

E *Interior pars Byrsa*] Seruius ad illud 1. Æneid.

Mercatique solum, facti de nomine Byrsam.

Sic & in Antuerpiensi Emporio Europæ celeberrimo meditullio, *Bursa* (augustissimũ id ædificiũ, peristyliis exædificatum, & insula) hodieque appellatur, quo bis quotidie mercatores frequentes negociandi caussa conueniunt: quod anno CIↃ IↃ LXXXIII casu iterum deflagrasse audiui: quomodo sæpe Capitolium Romæ. A corio ducta appellatio Carthagine quo demensio facta est, quod *Byr-* F *sam* vocari Græcis Appianus in Libycis auctor est: vnde hodieque crumenas, *bursas* appellamus. Vide & Eustathium in Dionysium Afrum. Iustinus lib. XVIII. Historiarum Philippicarum: *Empto loco, qui corio bouis tegi posset, in quo fessos longa nauigatione socios, quoad proficisceretur reficere posset: corium in tenuissimas partes secari iussit, atque ita maius loci spatium, quam petierat, occupat: vnde postea ei loco Byrsa nomen fuit.* Sic Athenis ἀκρόπολις erat, in qua Pallas: Romæ Capitolium, in quo Iupiter colebatur. Strabo lib. XVII. Geograph. καὶ Καρχηδὼν ἐπὶ χερρονήσου τινὸς ἵδρυται· κατὰ μέσην δὲ τὴν πόλιν ἡ ἀκρόπολις ἣν ἐκάλουν Βύρσαν, ὀφρὺς ἱκανῶς ὀρθία κύκλῳ περιοικουμένη. Donatus in Virg. hoc à scriptorib. fictum ait, quod Carthaginenses nummis ex pelle factis vterentur, vt & Plato in Dialog.

G *Exterior Magalia*] Idem Seruius Honoratus in IIII. Æneid. *Magalia* Afrorum casas, & *Mapalia* idem significare adnotat, sed hoc corripere primam, illud producere. Item IIII. Georg. *Et raris habitata mapalia tectis.* Vide Sallustium Iugurth. & Festũ. Carisius Sosipater: *Magalia*, καλύβαι Ἀφρῶν. *Mapalia*, καλύβαι ἀγρῶν. Sed vtrobiq. Ἀφρῶν leg. censeo.

Propius] Citat, idem Diomedes, Ciceronis il- H lud ex 1. lib. epist. ad Attic. *Proximus Pompeio sedebam*: Et cum accusandi casu ex Pisoniana: *Proxime Pompeium sedebam.* Sallustius Catilinario: *Primo magis ambitio, quam auaritia, animos hominum exercebat: quod tamen vitium propius virtutem erat.* Sed de Auaritia vide M. Catonis verba apud Agellium lib. XI. cap. II.

A. Albinus] Forte ex M. Catonis vita, quæ & virorum illustriũ erat, depromptũ: nam, quod vulgo circũfertur, pars duntaxat esse videtur. Refert. I & Plutarch. in Catone, & Apophthegmatis. *Scripserat*, inquit, *Postumius Albinus historiam Græco sermone: veniamque à lectoribus petebat: quem subsannans Cato, dandam ei veniam aiebat, si decreto Amphictyonum coactus scripsisset.* Cic. in Lucullo: *Legi apud Clitomachum, cum Carneades & Stoicus Diogenes ad senatum in Capitolio starent, A. Albinũ, qui tum P. Scipione, & M. Marcello cos. Prætor esset, eum, qui cum auo tuo Lucullo consul fuit, sane doctum hominem, vt indicat ipsius historia, scripta* K *Græce, iocantem dixisse Carneadi: Ego tibi, Carneade, prætor esse non videor, quia sapiens non sum; nec hæc vrbs, nec in ea ciuitas. Tum ille: Huic Stoico non videris.* Et I. de Finibus initio: *A Scæuola est Prætor salutatus Athenis Albutius, vt lepide Lucilius:*

Græcum te Albuti, quam Romanum atq; Sabinum
Municipem Ponti, Titi, Anni, Centurionum,
Præclarorum hominum, ac primorum, signiferũq;
Maluisti dici. Græce ergo Prætor Athenis L
Id quod maluisti, te, cum ad me accedis, saluto.
χαῖρε, inquam, Tite, lictores, turma omnis, cohorsq;
χαῖρε Tite, hinc Mutii sũ Albutius, hinc inimicus.

Romanos qui Græce scripserint, hos memorare licet. *Claudius Ælianus*: vt ipse de se ποικίλης ἱστορίας lib. II. cap. 38. & alibi. Suidas enim Prænestinum facit. Philostratus vero, licet Romanum, ita Attice tamen scripsisse, vt Atticis Athenis natus educatusque videatur. Apud L. Florum, seu quisquis est auctor, Epitóme Liuii lib. LIII. *Caius Iulius* se- M nator Græce res Romanas scripsit. Et Iustinus initio Philip. Historiæ, multos ex Romanis etiam Consularis dignitatis viros, res Romanas Græco peregrinoque sermone in Historiam contulisse. Errant enim pueriliter, qui eundem Iustinum philosophum & Christianum fuisse putant. *Pueris nobis*, inquit Cicero Tusc. v. *Cn. Aufidius, Prætorius, & in senatu sententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deërat, & Græcam scribebat historiam, & videbat cæcus in litteris.* Ipse quoque Cicero præterquam quod versibus Latinis de Consulatu suo libros tres conscripsit, totidem Græce edidit, qui liber totum Isocratis μυροθήκιον, atque omnes eius discipulorum arculas, & nonnihil etiam Aristotelica

A stotelica pigmenta consumpsit, ipsamq; etiã Græcam nationem conturbauit, & plane à scribendo deterruit. Sic lib. I. & II. ad Atticum. L. Lucullus historias suas Græce conscripsit. Cic. li. I. epist. XIX. ad Atticum: & cum Silenna historico serio contendisse dicitur, prorsa ne, an numeris adstricta oratione Græca, Latinave conscriberet bellum Marsicum; & sortitum Græcam orationem Plutarch. auctor est: quam ipse historiam editam viderit.

Cõtra Ammianus, Appuleius, Macrobius extra B Italicum solum nati, Latine scripseru nt. Ille se Græcum fatetur in Hist. hic Madaurensem in Apologia.

Macrobius præfatione Saturn. sub alio se ortũ cœlo affirmat. Omitto reliquos Afros, Cyprianũ, Tertullianum, Arnobium, Fulgentium, ceteros. Sed & in Senecæ Rhetoris Controuersiam XXVI. de Romanis Græce scribentibus dicere memini.

IN VITAM CICERONIS.

C NAtus Cicero, anno V.C. DCXLVIII. C. Atilio Serrano, Q. Seruilio Cæpione Cos. Adulescẽs contra L. Sullæ dominantis opes *pro Sex. Amerino* dixit, quæ exstat oratio. Off. II. Et primam causam in Bruto egit, publicam scilicet (nam *pro Quinctio* priuatam apud Aquilium Gallum iudicem egit) ætatis XXVII. anno V.C. DCLXXII. In Oratore, adulescentulum dicit se eam causam egisse, vide Fabium Quinctil. lib. XII. cap. VI. Dixit & *pro Q. Roscio Comœdo* anno DCLXXVII. post Vrbem Cond.

D *Tres & viginti annos*] Ætatis septimum & vicesimum agebat Cicero cum Roscium defendit, vt Asconius Pedianus diligens eius interpres apud Agellium, & Fabius lib. XII. cap. VI. auctor est.

De aliis Oratorib. Tacitus, siue is Quinctiliani dialogus est: *Nono decimo ætatis anno, L. Crassus C. Carbonem: vno & vicesimo Cæsar Dolabellam, altero & XXX.* (alii legunt, *altero & XX.*) *Asinius Pollio Catonem: non multo ætate antecedens Caluus Vatinium iis orationibus insecuti sunt, quas hodie cum admiratione legimus.*

E TVLLIVS *me præsente*] Coniectura ductus, Vitæ Ciceronis addidi, in quo si quid peccatum, peccatum ignorantia est, in tanta rei obscuritate, à memoriaque longe remota. D. Hieronymus epist. ad Pammachium, aduersus errores Ioannis Hierosolymitani; quem eo reprehẽdit, quòd se ex tempore de fide, & omnibus Ecclesiasticis dogmatibus, disputasse gloriaretur. *Nõ est mirari*, inquit, *Demosthenem, qui pulcherrimam orationem contra Æschinem multo tempore dicitur*

F *exarasse. Frustra suspicimus Tullium. Refert enim Corn. Nepos se præsente* &c.

Pro Cornelio seditioso Trib.] De hac ipse in *Hortensio*, qui liber scriptus erat de laudibus Philosophiæ, apud Lactantium lib. VI. ca. II. *Malo vel vnum paruum de Officio libellum, quam longam orationem pro seditioso homine Cornelio.* Longam vocat, quod, vt ex Asconio Pediano, (cui, quę illius orationis ex naufragio superfuerunt, fere debentur) colligas, viginti amplius folia implere potuerit: cum qua nulla earum, quæ exstant, comparanda est. & Plinius lib. primo epist. vicesima, in hunc grandem librum, omnia quæ per dies quattuor latius dixerat, G coartasse dicit Ciceronẽ, Nepos vero iisdem, quibus edita est, verbis peroratam. Quæ pugnare videntur. Meminit eius orationis, præter Fortunatianum, & Marcianus Capella in Rhetoricis: vterque ille, *pro Cornelio maiestatis*, vocat. Hic, in oratione, inquit, *pro Cornelio*, primo refutata sunt crimina, quæ secuta sunt Tribunatum: post ad ipsum Tribunatum recursus est factus, quę dispositio artificialis, vt diximus, nominatur. Secundam etiam H pro C. Cornelio à Pediano, vbi de illius seditioso Tribunatu, aliisque laudari video.

Iisdem quib. edita est] De Miloniana ferunt, non iisdem, quibus habita est verbis editam, sed multo speciosiorem factam cum Milo esset Massiliç, quo condemnatus in exsilium profectus erat. Asconius Pedianus, Fabius lib. IIII. cap. III. & Dio lib. XL. Hist.

IN LIBRVM EPISTOLARVM AD CICERONEM. I

TAntum abest vt magistram vitæ] Nepotis, Tulliique epistolas inseruimus, tametsi libri Virorum illustriũ series interrũpi videatur, quòd nusquam melius collocari possent. Alludere autem videtur Nepos Cornelius, ad illum M. Tullii de laude Philosophiæ locum, qui est Tusculanarum Disputationum V. valde illustris: *O vitæ Philosophia dux: o virtutis indagatrix, expultrixque vitiorũ: quid non modo nos, sed omnino vita hominũ sine te esse potuisset?* &c. *Tu inuentrix legum, tu magistra morum, & disciplinæ fuisti.* Et lib. I. *In eo magistra vitæ tot secula permaneret Philosophia.* K

Vt multis magis] In eandem sententiam Cicero ipse, seu quis alius inducitur, in *Hortensio*, in quo de vniuersa Philosophia, quantopere & expetenda, & colenda esset: *præcipiunt hoc isti, & facit nemo.* Ibidemque apud Lactantium lib. III. cap. XVI. diuinarum Institut. *Profecto omnis istorum disputatio, quanquam vberrimos fontes virtutis, & scientiæ* L *contineat, tamen collata cum horum actis, perfectisq; rebus, vereor ne tantum videatur attulisse negotiis hominum quandam oblectationem otii.* Et Tusculana secunda: *Quotusquisque Philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac vita constitutus, vt ratio postulat?* &c. *quod quidem videtur turpissimũ.* Plura ibid. in eandem sententiam. Et lib. II. de Finib. *Ita viuunt vt eorum vita refellatur*: & lib. IIII. Stoicus loquitur: *Vitam nostram, consilia, voluntates, non verba corrigi.* Stoica natio hoc nomine M male audiuit, quod recte dicerent; facerent vero secus: vt ait Epicteti metaphrastes Arrianus. In hos inuehitur Satyra II. Iuuenalis, quæ non exscribo. D. Hieronymus epistola XXXIIII. *Philosophus gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium.* De quo & ipse M. Tullius I. Tuscul. *Quid? nostri Philosophi, nonne in his ipsis libris, quos scribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt?*

A

IN EPISTOLAS CICERONIS AD NEPOTEM.

Breuiter & acute] Laudatur in his & extemporanea facultas: diu enim meditatum, nescio quid amarulentiæ, & fellis habere & ab ira profectum videtur: sic scite dicta, *Apophthegmata* interpretantur.

Appellari dicteria voluerunt] Adeo carum Nepotem Cicero habuit, vt ioca seria cum illo, præ ceteris libenter communicarit. Vide Epist. v. lib. xvi. ad Atticum. B Ciceronem vero natura dicacē fuisse, & iocularibus, (vt fere ingeniosi solent, risus captandi gratia,) quæ & dentibus non carerent, mirifice delectatum; ex iocis lib. II. de Oratore discas, quæ olim acute Adrianus Turnebus, Galliæ lumen, explicauit. Macrobius etiam *Consularem scurram* ab inimicis, vt à Vatinio, audisse, & à L. Papirio Pæto, *scurram velitem* appellatū, affirmat; lib. II. Saturn. cap. I. Libertumque eius Tullium Tironem, de patroni iocis libros composuisse Fabius Quinctil. auctor lib. VI. cap. IV. C idemque Macrobius, quem vide & cap. III. lib. II. & lib. VII. cap. III. & Plinium lib. V. epist. III. & lib. VII. epist. IV. ipsum Cic. Philippica II. & lib. IX. ad Papirium Pætum, vbi multa iocosa: epist præsertim XV. *Ego*, ait (*existimes licet, quod lubet*) *mirifice capior facetiis, maxime nostratibus.*

Aggrederer donis] Passiue dixit, ἀντὶ τοῦ ..., inquit Priscianus lib. VIII. Gramm. de significationibus, vel generibus Verborum.

D *Aspernatur*] Passiue. ἐξουθενεῖται. Idem Cicero ex Oeconomico Xenophontis: *Homo ex eo numero hominum, qui apud nos hoc nomine dignantur.* passiue ἀξιοῦνται. Et Ennius: *Assectari se omnes cupiunt.* ἀκολουθοῦσθαι. Vide id genus innumera, lib. VIII. Prisciani: apud quem & Cicero in Antonium, lib. II. (lege libro III.) *Quem ipse ementitis auspiciis vitiosum fecerat. Ementitis*, ψευσθεῖσιν.

Quid: oratorum] Idem Cicero *ad Brutum* Oratores enumerans, negat se videre, cui Cæsar debeat cedere: E atque eum elegantem, splendidum quoque; ac etiam magnificam, ac generosam rationem dicendi tenere. Et Atticus ibidem ita iudicabat, illum omnium fere oratorum Latine loqui elegantissime, scripsisse & de Analogia ad M. Tullium, verborumque dilectum originem esse Eloquentiæ dicere solitum. Sed de his multi multa.

Neque enim quidquam] Ammianus lib. XXI. *Vt Tullius quoque docet crudelitatis increpans Cæsarem* F *in quadam ad Nepotem epistola: Neque enim quidquam* &c. De hac ipsa Cæsaris felicitate Cicero Philippic. II. *Cæsar Alexandria se recepit felix, vt sibi quidem videbatur: mea autem sententia, nisi qui Reip. sit felix, felix esse nemo potest.* Vbi, vt ἐκ παρόδου moneam, in vet. lib. legitur: *mea autem sententia, qui Reip. sit infelix, felix esse nemo potest.* Vt Nero Cæsar, & Sylla, quamuis huic *Felicis* cognomen datum.

Vide ad Atticum lib. VII. epist. De Augusti felicitate quædam pòst, in Attici vitam.

Id quod cupierat] Regnum affectasse Manlium, seruato Capitolio, sup. in Chronicis, ex Agellio, & Cic. Philipp. II. G

Quidam veterum] And. Patricius. Polonus, cuius singularis in Ciceronis reliquiis à Sigonio cōportandis diligentia, in explicandis industria eluxit, non per omnia Tullianis verbis hæc esse concepta putat: in cuius sententiam libenter facio vt concedam: tamen quia in his scalmis & naufragii tabulis, pleraque talia sunt, vt iisdem omnia auctorum verbis perscripta esse præstare non possimus, nec quem in integro situm partes illæ tenuerint, in tanta rerum caligine difficile admodum H coniectu sit, apponere volui: siue Ciceronis ipsius oratoris eloquentissimi verbis conscripta, siue Marcellini, hominis Græculi, verbis horridis conseruata ea, ad posteritatemq; transmissa: quæ sensum, fide bona, repræsentarint. Fors fit merces leuiores, crasso filo, de tantæ navis iactura, consolationem aliquam adferre, preciumq; facere, queant: Contenti igitur simus hoc Catone. Ceterum de periculis agit, in quę vocari plerumque historici solent; pericula, inquit, veritati contigua. I Non longe abiero, Cremutius Cordus, quòd laudato Bruto, Cassium vltimum Romanorum dixisset, à Tiberio mori iussus est, vt auctor est Dion, & Tacitus Annali quarto. Iunius Rusticus, quòd Pęti Thraseæ, & Heluidii Prisci laudes edidisset, appellaretque eos viros sanctissimos, Domitianus occidit. Sueton. Nam paullo aliter in Agricolæ vita Tacitus: qui Pætum laudasset, Arulenū Rusticum; qui Heluidium Herennium, Senecionem vocat. K Addit, in libros eorum sæuitum, vt & in Cremutii Cordi, de quo disserui ad Senecæ Rhetoris Controuersiar. librum VI. Præfat. Nota crudelitas eiusdem, in Hermogenē Tharsensem, & Metium Pomposianum: perstringitur itaque à Iuuenali Satyr. VII.

Infelices esse] Suspicor, vel ab ipso Marcellino conformatum hoc ex superioribus; vel sane ex eadem Cic. Epistola desumptum: loci affinitate persuasus. quòd in eodem ipso XXVI. Marcellini reperirim vtrumque: L hoc extremo libro; illud nō procul ab initio. In qua quidem re integrum cuique est à me dissentire: non admodum enim laborabo, vt persuadeam; nec vehementer contra pugnabo. Non dissimile illud quod D. Augustinus li. V. Ciuitatis Dei c. XXVII. laudat: *O miserum, cui peccare licebat:* quod de C. Cinna ait Cic. quincta Tusc. Et in Hortensio, apud eundem Augustinū lib. XIII. cap. V. de Trinitate, *Velle quod non deceat, id est ipsum miserrimum: nec tam miserum est, non adipisci, quod velis, quam adipisci velle, quod non oporteat. Plus enim mali prauitas voluntatis adfert, quam fortuna cuiquam boni.* M Quem locum eo libentius recitaui, vt, quà possem, ex eodem Augustino, *de Vita Beata*, integrarem: truncatum enim hactenus à Sigonio, & Patricio, hominibus sane diligentissimis, allatum doleo, & miror.

Nepotis epistolam] Homeri locum respexit, vt fere in his epistolis, cum ad amicissimum familiarissime scriberet. Versus Homeri est: Τὸν δ' ἄλλον Δαναοῖσιν ... ἀμύμονα Πηλείωνα. Explicat vero acute, vt omnia, doctiss. Turnebus lib. IX. Aduersar. c. XXII.

Male

Male narras] De Cornelii filio nihil dum reperi: quare valde ambigo, sit ne hic cognationis nomen *Nepos* vel Cæcilii alicuius Metelli cognomen. Superiora vero, quod de docto homine sermo sit, ad nostrum hunc pertinere conieci, nihil vt affirmem tamen. Suspicionem proposuisse cōtentus, ob eam, quæ Ciceroni cum Nepote summa intercessit, necessitudinem, in iis, quę ad familiarissimum vtriusque T. Pomponium Atticum missæ sunt, epistolis minime præterisse: nam & libro II. Nepotis facta mentio est.

IN VITAM M. CATONIS.

De vita & moribus *M. Catonis* rogatu T. Attici librum edidit Nepos: cuius, quod hic repræsentandum esse duxi, fragmentum duntaxat esse, vel ἀνακεφαλαίωσιν existimo. Nam & Ciceronis vitam libris aliquot, vt diximus, complexus erat, & Attici vitam copiosius, & quidem per interualla, pertractarat: tribuens hoc, credo, amicitiæ singulorum. Atticum enim, & M. Varronē quaternis, quinisve versibus id præstitisse, & tanquam Elogia scripsisse meminerat. At quia Catullus trib⁹ omnium memoriā verbis complexū prædicat, ἰσ-ίζω, nihilq; temere affirmō. Equidem actum agere, & otio ac litteris abuti videar, si more quorundam interpretum, hic Plutarchum exscribere conet, & ad Hier. Magii, & Dion. Lambini operam in Æmilium Probum, addi à me aliquid posse cōfidam. quare dignitates duntaxat, per annos Cōsulares digestas, magistratusque, quos gessit, Ciceroni, Plutarcho, Nepoti, illustrando, ex Commētariis nostris in *Viros Illustres*, quos admodū adolescentes Duaci & Lutetiæ edidimus, auctiores apponam; reliqua putidæ diligentiæ videantur. Exstarent Ciceronis libri de gente Porcia, eiusque laus Catonis Vticensis, & Cæsaris Anticatones, libenter huic labori supersedissem.

M. PORCIVS M. F. CATO CENSORIVS.

ANNO V.C.

DXXI. Natus, M. Aimilio Lepido, M. Poblicio Malleolo Cos. Sic enim ipse apud Ciceronem de Senectute disserens: *Anno postquam primum Consul fuerat Q. Fabius Maximus Verrucossus, qui Tarentum recepit, ego natus sum.* Alii DXIX. anno natum putant, L. Postumio Albino, Sp. Caruilio Maximo Cos. In his Kar. Langius Gandensis, vir doctiss. legitque, *Anno post Consul primum fuerat, quam ego natus sum.* quomodo & in veteri lib. scriptum se reperisse Ald. Manutius minor affirmat. Alii, DXIX.

DXXXIX. Annos natus XVII. primum stipendium meruit, & militauit ad Capuam sub eodem Fabio quartum Consule. Corn. Nepos in vita Catonis. Alii XIX. numerant, vt altero anno à primum Cos. Fabio Maximo natus sit Cato.

DXLIV. Ætatis XXIV. si à natali DXIX. numeres, ad Tarentum stipendium fecit, Fabio quinctū Cos. vt ipse apud M. Tullium, de Senect. disputans.

DXLV. Ætatis XXV. Tribunus militum in Sicilia fuit, M. Claudio Marcello V. Tito Quinctio Crispino Cos. Cicero Cat. maiore & Nepos hic Cornelius.

DXLVI. C. Claudii Neronis Cos. castra sequitur: strenuus habitus & laudatus re bene gesta in prælio Senensi ad Metaurum, quo cecidit Asdrubal, exercitū Alpeis traiciens, vt copias cum Annibale fratre coniungeret. Liuius lib. XXVII. & Nepos.

DXLVIII. Quæstor obtigit P. Scipioni Africano maiori in Africa Proconsuli, à quo perpetuo dissensit; Et Augur, annos natus XXIIX. P. Corn. Scipione Africano, P. Licinio Crasso Cos. Liuius lib. XXIX. Annal. & Corn. Nepos hic. M. Tullius vero in Bruto, & Catone, anno insequent. DXLIX. Cethego & Tuditano Cos. Quem locum And. Patricius in II. lib. Cic. de Repub. sic concinnabat: *Cum eo* [Fabio] *quartum Cos. adolescentulus miles ad Capuam profectus sum, quinctoq; anno post ad Tarentum: Tum Quæstor: quem magistratum gessi Cos. Tuditano, & Cethego. Deinde Ædilis; Quadriennio post factus sum Prætor, cum quidem ille admodum senex, suasor legis Cinciæ, de donis & muneribus fuit.* Ex Cic. inf. vbi de sodalitatibus & magnæ Matris Deûm sacris, & in Bruto. Aliter Corradus, & Lambinus: quorum hic Comm. in Æmilium Probum, bis Quæstorem facit. Non sequor.

DLI. Quadriennio post Ædilis plebis factus, cum C. Ælio, qui hic *C. Heluius* appellatur, & à Liuio lib. XXXII. Cato in Cic. Dialogo de Senect. vt quidem vulgo interpungitur. Agebat tum fort. annum ætatis tricesimum primum.

DLV. Prætor quadriennio post Sardiniam prouinciā obtinuit. Q. Ennium poëtam inde deduxit. Liuius XXXI. & XXXII. Annal. ab V.C. Cicero in Cat. & Plutarc. & Nepos hic. A quo postea, in Græcis, licet senex, est institutus. Plinius lib. VII. c. XXX. Val. Maximus lib. VIII. cap. VII & D. Hieron. epist. ad Nepotian.

DLVIII. Consul cum L. Valerio Flacco, quo auctore Romam è Sabinis commigrauerat. In hoc magistratu totam citeriorem Hispaniam quæ rebellauerat, pacauit, bello ab Emporiis inchoato: adiuuante P. Manlio Prætore. (Vegetius lib. II. cap. III. & lib. I. cap. VIII.) Hic eius abstinentia eluxit, & frugalitas. (Plinius, & Appuleius) Matronis cultum repetentibus Oppia lege ademptum, restitit. Lege Liuium XXXIII. Plutarch. Valerium lib. IX. cap. I. & Nepotem.

DLIX. Hoc anno, Proconsul, ex eadem prouincia de Senatus sententia triumphauit. Plutarc. Fasti Capitolini, Appianus Ibericis, Frontinus, Florus, & Zonaras.

ANNO V.C.

DLXII. Legatus, (non, vt Cicero in Cat. memoriæ vitio, Trib. militum) Manii Acilii Glabrionis Cos. Auctor de Viris Illustr. Festum vide in, *Ordinarium*: & in, *Oratores*. Liuium lib. XXXVI. Appianum, & Iustinum lib. XXXI.

DLXIX. Ætatis XLIX. Censor grauissimus cum L. Valerio Flacco. L. Quinctium Flamininum, Titi fratrem Senatu mouit, & in ærarium redegit, quod ad scorti spectaculum, Gallum reum iugulasset. Luxuriam hominum repressit, quæ incipiebat pullulare: In quo honore, quod tam seuere præfuisset, *Censorii* cognomen tulit. Liuius XXXIX. Plutarch. in Cat. & Cicero. item in Bruto. Fasti Capit. Valerius Max. lib. II. cap. IX. & lib. IV. cap. V. Nepos hic, & Seneca Rhetor, Controu. XXV. vbi plura notauimus.

DC. Octogenarius iam, Seruium Sulpicium Galbam, qui Lusitanos Prætor diripuit, vehementi oratione accusauit. Auctor noster de Viris illustr. Valerius VIII. cap. VII. Non (vt Liuius lib. XXXIX. & Plutarch.) nonagenarius. nam octogesimo quincto ætatis mortuum constat.

DCIIII. Initio tertii belli Punici Carthaginem, noua molientem, delendam censuit: certatumque in ea sententia, de Reip. salute & commodo, cum P. Scipione Nasica, qui seruandam vrbem, ne otio & ignauia in luxum iuuentus Ro. vt accidit, dilapsa, ciuilia arma tractaret, censebat. Peruicit tamen sententia Catonis. Liuius, Florus, & Auctor noster de Viris illustr.

DCV. Hoc anno mortuum puto, octoginta quinque annos natum, L. Marcio Censorino, Manio Manilio Cos. Paterculus vero male P. Cēsorino, M. Manlio Cos. Cicero Bruto, *Cato*, inquit, *annos quinq. & octoginta natus excessit è vita: cum quidem eo ipso anno contra Ser. Galbam ad populum summa contentione dixisset*. Valerius vero lib. VIII. cap. I. & VII. octogesimum sextum annum agentem aduersus Galbam perorasse ait. Plinius lib. XIV. cap. IV. sexcentesimo vrbis cond. mortuum, rotundo numero dixit. Non recte, vt puto, Plutarch. ἐννενήκοντα Catonem, & Liuius nonagenario maiorem faciūt. Sed de Catone satis superque, T. Attici vitam, qua nihil in eo genere fieri potuisse elegantius semper existimaui, audiamus.

IN VITAM ATTICI NOTÆ.

IN antiquissimo codice manuscripto, anno CIↃ. CCCC. L. qui fuit olim Francisci Mendozii, Cardin. Burgensis, viri Græcis litteris, & omni disciplinarum genere præstantissimi, qui & *Æmilium Probum*, seu potius *Cornelium Nepotem* de Excellentibus ducibus exterarum gentium, continebat, hanc inscriptionem repperi: *Historiarum Latinarum Cornelii Nepotis vita Attici*. Hanc excipiebat vitæ Catonis fragmentum. Non dissimilis autem ἐπιγραφή, quam in Oberti Gifanii lib. repperit Paullus Manutius: *Ex libro Cornelii Nepotis de Latinis historicis*. Ceterum, quòd mihi semper hæc vita ob elegantiam sermonis, mirifice placuerit: excreuit hic Commentarius in maiorē, quam vellem, molem.

Ab origine vltima] pro, prima. Extremorum enim quæ ducto à principio ordine, vltima sunt; si retro commeēs, prima sunt. Ennius lib. V. Ann. *Pyrrhus, vti memorant, homines, à stirpe supremo*. Mascul. genere, pro, suprema: hoc est, prima. & Virg. VII. Æn.

— *Rex ipse, Iouis à gente suprema*.

Vltimum hic primum significat, quod incredibile videretur, nisi ita veteres sæpe vsurpassent, teste Nonio, & Virgilius VII. Æn.

— *Tu sanguinis vltimus auctor*.

Sic & Cicero III. de finibus, & I. offic. quem locum libentius adscribam, quod in vulgatis quibusdam aliter legatur: *efficiturque id, quod Pythagoras vltimum in amicitia putauit, vt vnus fiat ex pluribus*. nam libri quidam edunt: *quod Pythagoras vult in amicitia, vt, &c.* Liuius in hanc ferè sententiam lib. I. *Ibi Tarquinius maledicta ab vltima stirpe orsus*.

Stirpis Romana generatus] Paulus Manutius & Lamb. qui hanc vitam Scholiis suis ornarunt, neque describendos existimaui, hic veluti in limine impingunt. Ille enim genere loquendi motus, *è stirpe Romana generatus* vsitatius pronuntiat, vel *generatus* expungendum. Idemque Lambino visum, aut *generosus* reponendum. Simeo verò Bosius diuisa dictione *genere natus* tentabat. Fefellit illos, vt suspicor, interpunctio, qua omissa receptam tueor lectionem, quasi dicas genitus seu oriundus à prima nobilitate Romana.

Equestrem dignitatem] *Equestrem ordinem* suum vocat lib. VII. epist. I. apud Ciceronem. Hoc honore contentus, *senatorium* non affectauit. vide infra.

Vt tum erant tempora diti] Formula antiquis vsitata, & elegans. Cicero in Bruto: *Decimus Brutus erat, cum litteris Latinis, tum etiam Græcis, vt temporibus illis eruditus*. Exempla passim obuia.

Filium erudiuit] Cicer. I. de Finibus: *Non sunt politus iis artibus quas qui tenent, Eruditi appellantur*. Et pro Cœlio: *Cuius prima ætas dedita disciplinis fuit, iisque artibus, quibus instruimur ad hunc vsum forensem, ad capessendam Remp. gloriā, dignitatem*.

Oris & vocis] *ac vocis* M.S. & τὸ *celerius* afuit. Vnde malim & ego *arriperet*, quam *acciperet* reponi. Sic enim in Vita Catonis Nepos: *Litterarum studiū etsi senior arripuerat, tamen tantum in eis progressum fecit, vt non facile reperire possis, neq. de Græcis, neq. de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitū*. Et idem apud Cicer. Cato: *Litteras Græcas senex didici, quas quidē sic auide arripui, quasi diuturnam sitim explere cupiens*.

Excellenter pronunciaret] Inf. *Tanta suauitas erat sermonis Latini, vt appareret in eo natiuū quendam leporem esse, non adscitū. Idem poemata pronunciabat, & Græce, & Latine, sic vt supra nihil posset*.

Cui

A Cui virtuti quantum tribuant Rhetores, in vulgus notum, cui & primas, & secundas, & tertias Demosthenes tribuebat.

Qua ex re pueritia] *in pueritia*, quod verum est, scriptum erat. Alii *à pueritia*, Fuluius Vrsinus *qua ex re puer etiam nobilis*. Et mox *animo æquo*, non *æque* idem cod. & post: *studio suo*. Cicero de eodem M. Cœlio; *Iis æqualium studiis vt eundem, quem optimi ac nobilissimi, petere cursum laudis videretur*.

C. Marii filius] Scripta lectio *C. Marius filius*, B qui sane antiquus loquendi modus, vt è fastis Capitolinis patet. Lego itaq. *C. Marius, Caii F.* Hic autem Præneste à Lucretio Offella (vel *Asella*) obsessus, desperata salute ipse sibi manus intulit. Auctor de Viris illustribus.

Nupserat M. Seruio fratri Sulpicii] Dion. Lab. duobus vnius prænominibus offensus, sic commutauit: *Nupserat Seruio Sulpicio fratri P. Sulpicii. Itaq. interfecto P. Sulpicio, posteaquam* &c. Sed non viderat ille gentem *Sulpiciam* priuilegio quodam C duobus simul prænominib. vsam: ita vt præter *Seruii* prænomen, quod erat omnib. *Sulpiciis* commune, aliud etiam adiicerent: quod nuper docuit vir Græcæ linguæ, & Romanæ antiquitatis peritiss. Fuluius Vrsinus, in eo opere, quod in ciuium Ro. gratiam elaborauit, *de Familiis Romanorum*, ex auctoritate veterum nomismatum, & antiquorum scriptorum testimoniis. In Ciceronis enim lib. de Oratore 1. *Q. Ser. Galbam* vbi vulgati codd. *idemque Seru. Galbam* edunt: Et in nummis L. D SERVIVS RVFVS, legitur. Rursum quia Liuio P. Sulpicius, vnus ex tribus legatis, qui Athenas profecti, leges XII. Tabb. ex Solonis translatas condiderunt, vnusque ex X. Viris fuit, à Dionysio Seruius Sulpicius appellatur. Nihil itaque hic mutandum contra libros veteres.

Iuuit opibus suis] V. C. *opibus iuuit suis*, &, *pecuniis subleuauit*, numero multitudinis.

Versuram facere] Male vulgati & scriptus, *vsuram*. Ex compendiis natum mendum, V. enim *ver* E efficiebat: an ex vocis ignoratione? quam nostri æui Iurisconsultorum princeps Iacobus Cuiacius egregie explicauit in Obseruat. Et Simeon Bosius in v. lib. ad Atticum epist. xxi. Inf. *Neque post calamitatem versuram facere potuisset*. Vbi in iisdē libris idem error. Vide Festum, vel potius Paulū Diaconum. Hanc legibus Romanis magis, quam *vsuram* vetitam, auctor Tacitus lib. v. Annal. Cic. pro M. Cœlio: *Versurā numquā omnino fecit vllā*.

Æquam haberent] *æque* V. C. mox abest à scri- F pto, *vmquam*, & vulgati *æs debere* præferunt.

Ita vt singulis seni [alii, *sex*] *modii tritici darentur, qui modus mensuræ Medimnus Athenis appellatur*] In M. S. nostro, & Manutii, *septem modii*, & *qui modus*: pro quo *modius* edidisse Lamb. miror, & indignor. Seni enim modii *Medimnum* efficiunt: auctore Suida.

Communis infimis] pro, *comis*, vide quæ de hac voce in *Obseruat. per Saturam* à me annotata sunt. Deinde, *publice mandarent* quidam libri, pro *pub. haberent*.

Amitti ciuitatem Romanam] Neque enim iure Quiritium idem duarum ciuitatū ciuis esse poterat. Cicero pro Cæcinna. & pro Corn. Balbo: *Duarum ciuitatum ciuis esse nostro iure ciuili nemo* G *potest: non esse huius ciuitatis ciuis, qui se alii ciuitati dicarit potest*. Vide Ant. Goueanum I.C. Variar. lect. Iuris Ciuilis cap. VI.

Quo beneficio vti noluit] Ciuem tamen Atticum Cicero vocat. respiciens credo ad cognomen, non ad ius ciuitatis. lib. I. epist. XVI. & lib. II. epist. I. *In eis orationibus, quæ Philippicæ nominantur, enituerat ciuis ille tuus Demosthenes*.

Ne qua sibi statua poneretur] Plutarchus de *Catone* maiore: Mirantibus, cur nulla ei statua posi- H ta: cum multi obscuri eam haberent: *Malo*, inquit, *quæri cur nulla posita sit, quàm cur posita sit*. Et Cic. lib. V. ep. XII. ad fam. de Agesilao: *Nullam sibi neq. pictam, neq. fictam imaginem poni passus est*: quod refert & Dion Chrysostomus in Corinthiaca.

Ipsi & Piliæ] vxori eius, quam pridie Id. Febr. duxerat, aliquanto post, quam Romā remigrauit. Ergo non recte *Piliæ* legatur. Legendus Cic. epist. XII. lib. II. ad Q. fratrem: meminitq; lib. IV. ad Atticum epist. IV. & lib. XIV. epist. XV & lib. XVI. epist. I VII. tentari morbo, quem τέτανον appellant. In antiquo nostro *Phidiæ* scriptum erat, probatque Manutius, vt & in Fuluii lib. qui tamē *filiæ* legebat. Quidam *Philiæ*: id est, amicitiæ; quod amicitiæ cultor esset constantissimus: Quam ego Deam non agnosco, quamuis Iouis Philii meminerim. I. Lipsius, qui nemini est paullulum modo humaniori ob singulare ingenium incognitus, Electorum c. XIV. *Ipsi & fidei* leg. putat: cui tamen vt assentiar, nondum à me impetrare potui. K

Actorem] V. C. verso ordine vel præpostero *auctorem actoremq;* habebant. Hæc ad *Piliā* matronā pertinere non possunt, sed ad *Phidiā* Atheniensē.

In quo domicilium orbis terrarum] Inf. *cum se vtrorumq; principem, non solum vrbis Romæ, sed orbis terrarum esse crederet*. Martialis lib. XII. Epigr. VIII.

Terrarum dea gentiumq; Roma
Cui par est nihil, & nihil secundum.

Ad quos respexit Sex. Iulius Frontinus lib. II. de aquæductib vrbis Romæ: *Sentit*, inquit, *hanc curam Imperatoris piissimi Neruæ principis sui Regina* L *& domina orbis indies*: (lego *indiges*) *Quæ terrarum Dea consistit, Cui par est nihil, & nihil secundū. Et magis sentiet salubritas eiusdem æterna Vrbis*, &c. Et I.C. *Romam, communē patriam* appellant. l. *Roma*. §3. D. ad legem municip. l. *In orbe Romano*. 17. D. De statu hominum. & l. 1. C. de Eunuchis. l. 4. D. De excusat. Tutor. Vide Senecam consolat. ad Albin. cap. VI. Sidon. Apollinarem lib. VIII. cap. VI. & Claud. Rutilius in Itinerario: M

Fecisti patriam diuersis gentibus vnam.

Virg. I. Æn. *Romanos rerum dominos gentemque togatam*. quem Augustus sæpe vsurpabat Sueton. c. XL. lib. II. & M. Tullius post redit. in Senatū: *Romā arx omnium terrarum*. Et in Catilin. *Lux orbis terrarum & arx omnium gentium*. Philipp. VI. *Quis vnquam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se populi Romani victoris, dominiq; omnium gentium patronum dicere auderet?* Horat. Oda. IV. lib. IV. *O tutela præsens Italiæ, dominæque Romæ*.

Et domum] Amplius m. f. *& domum voluit*, nō necessario. *Patria* latius patet, quod sit regio in quā

O 3

A quis natus, vel educatus: Cicero de legib. *Domus* vero angustiori significatione. Hinc illud: *vnde domo?* quo de libro I. *Obseruationum per Saturam* egimus: vt, Terentius, patria Afer, domo Carthaginensis. Dion. Lamb. sollemne illud suum, *repugnantibus libris omnib.* seruans, legit, *vt eandem & patriam haberet & rerum dominam*: respiciens forte versus Martialis. Non probo: Nec enim quamuis terrarum domina, non tamen Attici *Roma* domina est appellanda.

B *Doctrinaque praestaret*] *Doctrina praestaret* V.C. & *vnus ei ante alios*. Cic. Catone maiore, quem Attico misit: *Noui moderationem animi tui & aequitatē: teq; non cognomen solum Athenis deportasse, sed humanitatem & prudentiam intelligo.* Et epist. I. li. XIII. ad famil. *Pomponius Atticus omni liberali doctrina politissimus.* De *Athenis* Lucret. lib. VI. & Atticus ipse apud Cic. I. & II. de leg. Idē pro Flacco, & I. de Oratore. Αὐτόχθονας se appellabant, Aristides in Panegyrico: Οὐκοῦν ἐξῆλθε γε μόνοις ἡμῖν, εἰ
C οἷόν τε δεῖν εἰπεῖν, καὶ αὐτοῖς λέγειν τῆς γῆς, ἢ μᾶλλον γε τῆς μητρός πω. *Proinde vnis nobis, Athenienses, hoc contigit, vt iure nemo ipsis intendere iudicium vnde vi possit, non magis quam cuipiam ob id quod in possessione matris suae sit.*

Sulla decedens cum venisset] Inf. *Humanitatis nullum afferre maius testimonium possum, quā quod adolescens idem seni Sullae fuerit iucundissimus; senex adolescenti M. Bruto.*

Sic enim Graece loquebatur] Vnde *Attici* cognoD mentum. Cic. V. de Finibus initio.

Tanta autem erat suauitas sermonis] *Suauitas erat sermonis* V.C. τὸ *addi* omisit Lamb. sed quia in V.C. repperi, religio fuit ὀβελίζειν. Cic. epist. I. lib. XV. ad Atticum: *Oratio scripta elegantissimis sententiis, vt nihil posset vltra.*

Graece & Latine] Scripserat Graece de consulatu Ciceronis Commentarium: qui tamen horridulus, & incomptus Ciceroni visus est. Lib. II. epist. I. & inf.

E *Numquam à se dimitteret*] Vet. lib. *numquam ab se*, vulg. libri *nusquā*: & post non longe: *velle ducere*, vt & scriptus codex, melius quā *deducere*, quod praecedenti versu positum, rectius ibi quadrat.

Ad comitia amicorum ventitauit] videl. Ciceronis. lib. I. epist. X. ad Atticum.

In omnibus eius periculis] *suis* V. C. de quo reciproco *Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.*

HS. CC. *& quinquaginta millia*] Scriptus cod.
F *sestertia ducenta & quadraginta millia.*

Tranquillatis autem rebus] γαληνιῶν. Vtitur & in Topicis Cicero: *Vt aut perturbentur animi, aut tranquillētur.* & Horatius epist. XVIII. lib. I. *Quid pure tranquillet, honos, an dulce lucellum.*

Quem diem] τὸ *diem* delendum censet Ant. Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, vir omnis antiquitatis peritiss. Vrsinus vero *abeuntem* pro *quem diem* leg. coniiciebat.

L. Cotta, L. Torquato, Cos.] anno V.C. DCLXXXVIII. Quorum Consulum meminit & Catilin. tertia, & Agraria II. in Rullum.

Caecilius enim moriens] Meminit eius Cic. epist. I. lib. I. Hic praeterito L. Lucullo, quem semper viG uus prae se tulerat sibi haeredem esse velle, cuique moriens annulos suos dederat, Pomponium Atticum testamento adoptatum omnium bonorum suorum heredem fecit. Sic & M. Popilius Oppium Gallum familiarissimum suum traditis annulis delusit. Valer. Max. lib. VII. cap. IX.

Adoptauit eum] quod ei gratulatur M. Tullius, lib. III. epist. XX. cuius inscriptio: *Cicero S. D. Q. Caecilio Q. F. Pomponiano Attico*: ex vsitata Adoptionum formula, vt nomen in *Anus* desinat. M. H
Varro lib. II. de re rustica, cap. II. *Atticus, qui nunc T. Pomponius, nunc Q. Caecilius, cognomine eodem.* Tu vide, & de libertorum, & adoptatorū cognominibus Ang. Politianum Miscell. capit. XXXI. & Ant. Augustinum Emendat. Iuris lib. III. cap. VIII.

Centies HS.] *centies sestertium* integre liber calamo exaratus: efficiuntque trecenta millia aureorum scutatorum.

Soror Attici] *Pomponia* dicta, ex qua Quinctū filium paullo ante M. Ciceronis Consulatum sus- I
cepit: nam Q. Cicero F. Marco Cicerone filio, maior natu fuit, vt in epistolis ad Q. fratrem legimus, & togae purae suis temporibus vtrique datae, demonstrant. Cum ea non bene conueniebat Quincto: lib. I. epist. V. & lib. V. epist. I. A qua & diuortii; lib. XIV. epist. XV.

Cum quo à condiscipulatu coniunctissime] Hinc Fabius Quinctilianus: *Condiscipulorum amicitia ad senectutem vsque firmissima durant, religiosa quadam necessitudine imbuta. Neque enim est sanctius* K
sacris iisdem quam studiis initiari. lib. I. Institut. Orat. cap. II. Et Nepos inf. *Hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum. quod cum eo, quem puerum in ludo cognorat, adeo coniuncte vixit, vt ad extremam aetatem amicitia eorum creuerit.*

Quam cum Quincto] De Cicerone vicissim inf. *Atticum praecipue dilexit Cicero, vt ne frater quidem ei Quinctus carior fuerit.* & lib. XIII. ad Famil. *Pomponium Atticum sic amo, vt alterum fratrem: nihil est illo mihi nec carius, nec iucundius. homo minime ambitiosus, minime in rogitando molestus.* L

Similitudinem morum] Cicero in Laelio: *Nihil est quod ad se rem vllam tam alliciat, tam attrahat, quam ad amicitiam similitudo.* Et: *Dispares mores dispari studia sequuntur, quorum dissimilitudo dissociat amicitias.*

Principatum eloquentiae tenebat] Cic. in Bruto.

Vter eum plus diligeret] *vter tum plus diligeretur*, membranae praeferunt.

Cicero, an Hortensius] inter quos etiam in amā- M
do aemulatio fuit. Hortensium enim leuitatis & inconstantiae saepe arguit M. Tullius: Epist. I. lib. III. Et III. lib. IV. & III. lib. I. ad Quinctum fratrē. Rursus lib. V. epist. XX. & lib. VI. epist. I. actionem eius λογικαί, id est argutam obscure perstringens *Momum Ligurinum* recte vocat. Inf. *Cum aequalibus fuit Q. Hortensio, & M. Cicerone sic vixit, vt iudicare difficile sit, cui aetati fuerit aptissimus.*

Inter quos tanta laudis esset aemulatio] Sic inf. *Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit quanta sit sapientia eorum retinere vsum beneuolentiamque, inter quos maximarum rerum, non solum aemu-*

A *æmulatio, sed obtrectatio intercedebat.*

Optimarum partium] Vrsinus *Optimatum*, nimium quantum rectius.

Quam qui maritimis iactarentur] Credidi aliquando, *mari* leg. vel *marinis*, vt fluctibus ἀπὸ κοινοῦ repetatur. Remp. naui, & maris tempestatib bella intestina ἀλληγορικῶς comparari, auctor Fabius lib. VIII. cap. VI. ex Horat. I. Carm. oda XIV. Infr. Nepos: *Si gubernator præcipua laude fertur, qui nauem ex hieme marique scopuloso seruat; cur non singularis eius existimetur prudentia, qui ex tot, tamq; grauibus procellis ciuilibus ad incolumitatem peruenit?* Cicero quoque in Muræniana, Comitia freto, & Euripo comparat: & II. Philipp. Oceano bella ciuilia.

Neque geri sine periculo] Sic doctiss. Cuiacius primus leg. censuit, pro illo *Reip. geri* cudens, trãspositis litteris: Gab. vero Faernus de ingenio *neque regi sine periculo*. Sed *honores regi* alibi non legitur. Editi plerique, *Neq; Reip. sine periculo*. membraneus cod. *neq; è Repub. sine periculo*, vt *esse* exaudiatur: vel (ἀπὸ κοινοῦ) repetatur. Lamb. vero: *Neq; geri è repub. sine periculo:* poterant, inquit, geri magistratus sine periculo; sed non poterant è repub. geri sine periculo.

Neq; præs, neque manceps factus est] *factus fuit* V.C. & fortean *factus* omitti queat. *Publicanus* tamen fuit Cic. lib. II. epist. XV. & vectigalia apud Sicyonios exercebat lib. I. epist. XIX. vide Car. Sigonium lib. II. de antiq. Iure ciuium Ro. cap. IV.

D *Neminem suo nomine*] Lamb. *neque suo nomine*.

Neq; subscribens] *Subscribere in crimen* I.C. Formula est, quum accusator libellis, quos dabat, testabatur se nomine professum esse. l. 3. §. *Itẽ scribere*. D. De accusat. & sæpe alias.

Honore fuerit contentus] quẽ minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. Cic. lib. I. epist. XVII.

Voluit ire in Asiam] M.S. *voluerit* rectius, vide extremam epist. XVI. lib. I. ad Atticum cuius initiũ

E *Quæris ex me.* (quia varie epistolas illas distinctas circumferri video.) *Quod ad me scribis te in Asiam statuisse non ire, Equidem vellem vt ires: ac vereor ne quid in ista re minus commode fiat. Sed tamen nõ possum reprehendere consilium tuum, præsertim cum egomet in prouinciam non sim profectus.*

Assectam esse Prætoris] Prætor fuit Q. Tullius, an. DCXCI. M. Valerio Messalla, M. Pusio Pisone Cos. ante Idus Martias Asiam prouinciam sortitus: & ante Nonas Decemb. profectus L. Flacco

F successit, Cicer. ad Atticum & in Orat. Suetonius ergo male in Augusto cap. III. *Proconsulatum Asiæ* administrasse ait quæ *Prætoria* est, Cicerone, & Nepote testibus locupletibus, & omni exceptione maioribus. Falso quoque idem, *parum secunda fama administrasse*: cum M. frater in orat. & epistolis ad eum scriptis tantopere laudet, tantisq; honoribus ornatum fuisse testetur.

Eius obseruantia omnibus esset carior] Hinc factum est, vt eum libentius omnes obseruarent, colerent, atque in oculis ferrent. Manut. *Obseruantia* qua ipse aliquem obseruabat. Nam & παθητικῶς dicitur: vt *Vtilitas* apud Terent. Eunucho, & ad Tironem Cicero: *Inuidia mea*, Catilin. II. & Tuscul. IV. G

Annos circiter sexaginta] Scriptus *circiter annos sexaginta*, & post deinde: *neque se quoquam mouit ex vrbe.*

Aetatis vacatione] vide I.C. lib. L. Tit. VI. Pand. de *Immunitate*. *Vacationes* autem sunt excusationes à muneribus militaribus, & aliis, quæ Præfecti obire consueuerunt.

Ipsum Pompeium non iunctus non offendit] *Pompeium coniunctum* (.s. sibi amicitia) habet scriptus cod. cum editis. Lamb: *ipsum Pompeium nondum victum non offendit:* vel *ipse Pompeium non secutus non offendit*: ab ingenio, nihil tamen vt affirmet, quod longius à recepta lectione abeat cõiectura; deliberandi vero negotium mandet siccis ac sobriis. Vrsinus vero: *ipse Pompeium conniuentem non offendit.* Ego vett. librorum auctoritatem libenter facio, vt sequar, dum certiora adferantur. Mox: *nullum enim ab eo*, iidem vulgati. H

Summa cum offensione] Pompeius enim pro hostib. se habere dicebat, qui extra sua castra essent: Cæsar vero eos, qui in hostium castris non essent, pro amicis habiturum. Cic. pro Quincto Ligario & Seneca alibi Philosoph. I

Sed etiam sororis filium Q. Ciceronem] quidam libri *sororis & Q. Ciceronis filium ex Pompeii castris concesserit.* Vetus liber noster, & Manutii, *filium, & Q. Ciceronem*, pro qua & coniunctione, vel lege *et:* vel de vtroque *Quincto*, filio, & patre, intellige. K

Penes Brutos] non multitudinis sed singulorum numero *Brutum* liber ille calamo exaratus.

Tota ciuitas se ad eum conuertisse videretur] Cicero in Somnio Scipionis: *In te vnum, atque in tuum nomen se tota conuertet ciuitas: Te senatus, te omnes boni, te socii, & Latini intuebuntur.*

Sic M. Bruto vsus est] Inf. *Humanitatis nullum afferre maius testimonium possum, quam quod adolescens idem seni Sullæ fuerit iucundissimus: senex adolescenti M. Bruto.* L

Adolescẽs ille] atqui quadragenarius erat, quippe qui Præturam gerebat. Verum *Adolescentia* ad tricesimũ vsque annum pertinet, auctore Varrone: vel ex diuisione ætatum Seruii Tullii, à XVII. vsque ad XLVI prouehitur: vt est sæpe ab Antiquariis obseruatum.

Ab Equitibus Romanis] *Ab* afuit à vet. cod. & statim, *eius ordinis*, pro *illius ordinis*. Deinceps, hoc modo legitur, *amicis officia præstanda.*

C. Flauio Bruti familiaris] Meminit huius Plutarchus in Bruto, vt eius familiaris: & Cic. in frag. epist. ad Brutum apud Quinctil. lib. IX. cap. III. & in Brutis numis LEG. PROPR. designatur; hoc est, Legatus Pro-prætoris. M

Sed neque cum quoquam] Lamb. *se neque cum quoquam.* Scriptus *sed neq; cum quo de ea re collocuturum: Colloqui* autem priuatim; *Coire* vero hic concilium habere. vnde *Comitia*. Mox: *in prouincias*, pro *prouinciarum* legit Ant. Augustinus V.C. Aliter Manutius, *prouinciarum desperatis rebus.*

Quæ iis dicis caussa] Olim editi, & scriptus *quæ iis necis caussa*: quæ ferri lectio non potest, corrupta

A à librariis, ex ignoratione, vt solet, priscæ vocis, & ritus: hæc quoque emendatio Cuiacio accepta refertur lib. Obseru. Est autem *Dicis caussa* aliquid facere, id est perfunctorie, non ex animo, religioni cuidam satisfaciendi gratia. Lamb. *quasi, verbi caussa, per speciem, per simulationem.* Sed hanc antiquam formulam plurimi explicarunt ex Varrone viro vndecunque doctissimo, & P. Sosipatro. Sic lib. I. epist. XVIII. Ad Atticum Cicero: *Metellus est*
B *consul egregius, & nos amat, sed imminuit auctoritatē suam, quod habet, dicis caussa promulgatum illud idem de Clodia.* Vtitur & pro Muræna, & lib. IIII. Accusationum in Verrem. De qua formula, Lælius Taurellus, Ant. Augustinus, Pet Victorius, Adr. Turnebus, Iac. Cuiacius, Pet. Pythœus, Did. Couarruuias, lib. IV. Variat. Resolut. & quis non eorum, qui Varias scripserunt? Reposuerunt exsulantem vocem, & in pristinam sedem restitue-
C runt, ex Varrone, vt dixi, & Sosipatro, in Arnobio, Plinio, Appuleio, lib. de Dogmate Platonis, Cicerone, Nepote. Ceteris Græcis ὁσίας ἕνεκα, & ἀφοσιώσεως χάριν, προφάσεως ἕνεκα apud Dionysiū Halicarnass. Isæum, & Euripidem Iphigenia Tauris, & Harpocrationem & alios.

A Coss.] *A Consule* vetus liber calamo exaratus: Mox integre H S. *centum millia muneri misit*: quæ sunt tria millia aureorum scuratorum: vt quidem
D vulgo hæc numerant. Et post *trecenta iussit dari.* Cicero epist. XVII. lib. XV. ad Attic. à Seruilia numeratam ab Attico, Bruto Italia cedenti significat, de qua inf.

Neque potenti adulatus est, neque desperatos reliquit] Sic fere post paullo: *Id ex ipsis rebus ac temporibus indicari potest, quod non florentibus se venditauit, sed afflictis semper succurrit.* Virg.

--- *& afflictis succurrere rebus.*

E Quod in quodam libro statim legitur, *apud Numidiam*, corruptum arbitror.

Si diuinatio appellanda est] credidi aliquando hic diuinitatem describi, καὶ ἀνθρώπων potius quam *Diuinationem* de qua inf.

Casibus augetur] vulg. & scripti *agitur*, Lamb. *neque agitur* quod idem interpretatur *impellitur*: vel *neque augetur*: quod opponatur verbo *minuitur*. Alii *frangitur* tentarunt. Mox *non solum eius ini-*
F *mici*. cum Lambino vet. liber facit.

Qui tamen erant] *qui tum erant potentiss.* Scripti & editi libri.

Sed etiam qui aduersariis eius se dabant] pro, cedebant. *Amici*, pro *qui* Lamb. hic, editi omnes. Cic. in Somnio: *Neque te sermonibus vulgi dederis*, pro concesseris: vbi qu. lib. *dedideris.* Idem lib. II. ad M. Cœlium: *Da te homini; complectetur, mihi crede.* Et lib. XIII. epist. ad famil. *Des te ad lenitatem.* Deinde Lamb. *se aliquam consf. sper.* *Et* quoque afuit à m. s. nostro.

Familiares insequebantur] quidam *sequebantur.* Constanter, & typis, & calamo expressi codd. amplius, *Antonii familiares insequebantur.* Lamb. *eius famil.* & vero desiderari aliquid videatur.

Prastiterit vadimonium] Nihil variat cod. scriptus. Lamb. tamen recte *stiterit*, quod & in vet. se repetisse Manutius affirmat. *Sistere* enim *vadimonium* est quod datis vadibus promiserat, se in iudi- G
cio sistere, & sic *liberare vades.* Cicero pro Quinctio: *Venit Romam Quinctius, vadimonium sistit.* Et Cato apud Agell. lib. II. cap. XIV. *Quod si vadimonium capite obuoluto stitisses.*

Secunda fortuna] Afuit à scripto cod. sequitur tamen *conuersa subito fortuna est.* qui mox *vsuram* pro *versuram*, male; & *ei credidit* pronomen, libri in vulgus editi præferunt.

Simulque aperire] pro declarare, indicare. quidam *apparere* tentarunt. Ego contra libros nihil muto. H

Nemini enim in opinionem veniebat] Scriptus codex quo vsus sum, disertim: *Neminis enim opinioni veniebat Antonium rerum potiturum: sed sensim is à nonnullis optimatibus eius reprehendebatur.* pro quo hic excusum video, partim *sensus*, partim *sensim.* *Neminis* autem dixisse veteres, Priscian. & Nonius auctores sunt. Plautus Captiuis: *Neminis me miseret, nam mei miseret neminem.* Et Lu- I
cilius li. XXX. *Neminis ingenium tantum confidere oportet.* Post non longe: *conuersa subito fortuna est* codex amplius noster, & vt audio, Manutii.

In periculo Atticum putarat] *in* abest à vet. cod. vt sæpe in lib. de vita Excellentium Impp. qui vulgo Æmilio Probo falso adscribitur: Lamb. *in periculo Atticum futurum putarat*: idemque infr. in hac pag *ne quod in periculum incideret*, edendum K
curauit.

Opem tulerat] Sup. *P. Volumnio ea tribuit, vt plura à parente proficisci non potuerint.* Post vero, *Præfectus fabrum Antonii* dicitur.

His temporibus] *iis* V. C. sic sup. VI. pag. *quantis ea pateretur. hæ* idem scr. lib.

Gellium Canium] In m. s. prænomen est *Quinctum*, & *Canum* duabus syllabis; etiam in Manu- L
tianis Schedis, sic enim legit: *habebatque secum Q. Gellium Canum æqualem.* De hoc Martialis lib. I.

Gaudent iocose Canio suo Gades.

Emerita Decuano meo. & post non longe *Canium* nominat. Et lib. III. Epigr. XX. & XXII. *Canium Rufum* laudat. Et lib. VII. epig. 68. & 86. Et epist. Valerii ad Rufinum, inter eas quæ D. Hieronymi. Meminit & Cicero sæpe, vt lib. XIII. epist. XXXI. vbi *Canum* in opt. libris scriptum affir- M
mant: & epist. XLI. lib. XIII. *Canam* filiam eius Q. Ciceroni filio nuptum dare voluisse colligere licet: quod an è re foret Atticus dubitatat. lib. XV. epist. XXI.

Sed coniunctim] *sed coniuncti*, pro, amici, generandi casu vet. noster, & Manutii. Nihil tamen demuto. Et mox Dion. Lamb. *ab eo velle esse fortunam.*

Quibus malis vt se emerserat] *qui* pro *quibus* V. C. *Vt se emerserit*, schedæ Gifanii. *Vt se emersit* Lamb. Porro *Emergit*, & *Emergit se* veteres dixerunt. Sic in fine Nepos: *Cum biduum cibo se abstinuisset.* Cicero de Harusp. respons. *Ista serpens, quæ hic delitescit, tum se emergit, & fertur illuc.* Sic & *Erumpit se*, Attius Epigono, apud Nonium & Lucret. lib. IV. Virgil. I. & 4. Georg. & 3. Aen. Cæsar. lib. II. Comm. belli Ciuilis: *Portis se foras erumpunt*: & Cic. lib. XVI. ad Atticum: *Ne in me stomachum erumpant,*

A rumpant, cum sint tibi irati; & Terent. Eunucho:

Iamne erumpere licet mihi hoc gaudium.

Plura à Paullo Manutio, Aldi F. collecta sunt in VIII. lib. epist. ad familiares, epistola XIV.

Præmiis imperatorum] *imperatoris* scr. cod. vitiose. Triumuiros enim appellauit Octauium, Lepidum, & Antonium: & mox *quin etiam*, concinnius, quam *qui etiam*: quæ lectio turbauit non nihil Manutium, vt hyperbaton hic fingeret: & *Prætorium*, *Prætorem* faciunt editi quidam.

B *Insisterit tueri*] *Instituerit* V. lib. noster, & Gifanii cum vulgatis. Lamb. *instituit*: & *iussit*, pro *iussferit*: post, *& non necessarium* idem leg. diuinabat: scrip. tamen lib. *necessaria* præferebat, nisi quod & *enim* afuit à meis, & Oberti Gifanii schedis.

Neque temporariam, neque callidam] puto scripsisse Nepotem *neque calidam liberalitatem*, pro temeraria; vt contra, *temporaria*, lenta nimis. Sic *calidum mendacium* Plauto: *calida consilia*, Terent. in Eunucho, & Cic. I. offic. in opt. libris; Vulgat. enim

C libri *callida*: *Reperies multos, quibus periculosa & calida consilia, quietis cogitationib. splendidiora & maiora videantur.*

Iudicari potest.] Editi aliquot *indicari potest*. non placet, & v. lib. statim, *vendicarat*. Igitur ex præcepto Ciceronis II. Offic. in beneficiis collocandis mores hominum, non fortunam sequebatur. Hoc enim maxime officii est, vt quisque maxime opis indigeat, ita ei potissimum opitulari. Infrà: *Non fortuna, sed hominibus solere esse amicum.*

D *Non florentibus se venditauit*] Corruptè qui *vendicauit* hactenus legerunt, vt intelligatur Atticum non captasse gratiā eorum qui plurimum poterant in Rep. sed victis partibus sæpe tulisse opem. Constat enim non ambiisse fauorem Syllæ aut Pompeii aut Cæsaris vel Antonii, aut Augusti: quin potius pecunia subuenisse Pompeianis & Brutianis, eorum afflictis rebus. Sic Lud. Viues epist. quæ penes me est ad Franc. Craneueldum I.C.

Quam florentem] *quam florente* rectius scriptus

E lib. & Lamb. vt *Bruto* exaudiatur: id est, quam opibus & copiis valente. Plutarch. enim Bruto superstitem fuisse matrem auctor est.

Non malebat obliuisci, quam vlcisci] Sic Lambiniana Ciceronis editio. Vulg. enim: *neque si quam iniuriam acceperat, malebat vlcisci, quam obliuisci.* Script. noster tamen integris literis: *Neque si q. in acc. non mallebat vlcisci, quam obliuisci*: quam ego mendosam esse, de plano pronuncio: Lambino non temere assentiar: non enim vidit, vir bonus,

F Græcorum imitatione, sæpe Latinos negationes geminasse, quæ tamen nihil affirmant. Exempla apponam. M. Tullius: *Negant Stoici, nec virtutes, nec vitia crescere.* Terent. *Negat neque eius patrem se scire quis fuerit.* Et fort. & illud eiusdem: *Neque haud dicas tibi non prædictum, caue.* Catullus in Coma Berenices, vt ipse quidem scriptum vidi: *Namque ego non nullo vera timore tegam.* Tibull. lib. 4. *Ne legat id nemo.* Propertius lib. II. *Absenti nemo non nocuisse velit.* Nam Lucilii lib. Satyr. XVII. & Varronis Bimargo, & II. de vita po. Ro. M. Antonius Muretus in Catull. adnotauit.

Præcepta retinebat officia] Sic V. C. noster: *præcepta* Lamb. pro, *ante accepta*; Græcis προλήψεις, G vt alibi sæpe M. Tullius, & Virg. XI. Æneid. *Exultatque animis, & spes iam præcipit ante.*

Tandiu meminerat, quoad] pro *quandiu*. Ciceronis hoc præceptum in Lælio: *Meminisse debet is in quem collatum est beneficium, non qui contulit.* Supra Nepos: *Maximum existimans quæstum, memorem gratumque cognosci.*

Sui cuique mores fingũt Fortunam] Elegans γνώμη. H Inf. *Quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut suprà significauimus, Suos cuique mores plerumq. conciliare fortunam.* Vt M. Tullio Nepotem familiariter, sic & scriptis eius vsum apparet. Sic enim Paradox. V. *Fortuna sicut sapiens poeta dixit: Suis ea cuique fingitur moribus.* quod fortasse ex Plauto sumptum in Trinummo:

Sapiens ipse fingit fortunam sibi. Et lib. IX. epist. XII. *Odi hominem & odero. vtinam vlcisci possem, sed illum vlciscentur mores sui.* Nonius Marcellus versum illum Maronis explicans, lib. vt vocat, *De doctor. indagine, Sed misera ante diem, subitoque accensa furore*: Difficilis, inquit, intellectu, cũ I huic sententiæ aduersetur versus,

Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum.

Verum non leuis eius ratio est, quæ prima sententia philosophica accipit intellectum, quæ ait, SVI CVIQVE MORES FORTVNAM FINGVNT, omnipotens Fortuna esse desinit: quod Sallustius mire: *Fortuna simul cum moribus immutatur*: ac per hoc ex ea similitudine iam Fatum ineluctabile esse non poterit, quod ex vna caussa Fortuna fieri K videatur & Fatum &c. Non dissimile illud Iuuen. Sat. X. extr.

Nullum numen abest si sit Prudentia, sed te

Nos facimus Fortuna Deum, caeloq. locamus.

Eadem Satyra XIV. Sed & alia memoria repeto. Præter Crispi enim illum locum, en tibi & Liuii lib. XXXIX. de M. Catone: *In hoc viro tanta vis animi ingeniique fuit, vt quocunque loco natus esset, Fortunam sibi ipse facturus videretur.* Et Macrobius lib. I. cap. XI. de seruorum Fortuna: *Sibi quisque dat mores, conditionem casus assignat.* Huc per- L tinet & tota D. Io. Chrysostomi Homelia in illud, *Nemo læditur nisi à seipso.*

Cum vxore] Contra Mæcenas, homo natura iracundus, cum vxore Terentia, leuibus febriculis sæpe litigabat, postque in gratiam redibat. Hinc lepide Seneca lib. *de Diuina Prouidentia*; Illum quotidiana repudia defleuisse; & epist. CXV. Millies vnam vxorem duxisse: vide l. *Vir.* XXIV. D. de donat. inter vir. & vxorem. M

Ne qua in re plecteretur] Fit nescio quomodò, vt hic conspirent libri: scriptus cod. *ne qua in re iure plecteretur*; præterquam quod in editis afuit *in* præpositio: sed illud *iure*, ex præcedenti *in re* cusa vox sit, an ab aliis *in iure* non iure omissa sit, non facile dixero.

Nullius conditionis] pro, coniugii. Hinc vsitatum illud *conditiones quærere.*

Præoptaretq.] Sic V. lib. & *diligeret* non *deligeret* vt & Festus scrib. docet. Impressi aliquot *peroptaretque*, & statim *generosam* pro *generosarum.*

Reip. C.] Illud *constituendæ* signum afuit à scri-

A ptis libris, fortèque quod singlis & scriberetur & cuderetur III. VIRI. R. P. C. vt ex nummis antiquis copiosè hoc loco docet Lambinus Monstroliensis, vir accuratæ diligentiæ. Supra paullo hoc ordine in m.s. *non est enim celandum*: Et vetustissime *afuit*, multo & concinnius, & venustius, præferebant membranæ, quam libri vulgares *abfuit*.

Sub ipsam proscriptionem] Sic Lamb. Alii *sub ipsa proscriptione*, auferendi casu.

Qui complures annos st. d. Phil. habitabat] Vulgarem B hanc & prisca lectio confirmat: Leui tamē commutatione tentabam, *qui cum plures annos st. d. Ph. habitarat*. Vt *cum eo* addere nihil sit necesse. Lamb. *Athenis habitabat* audaci coniectura adiecit.

Qua tum res gerebantur] Horat. epist. XVII. lib. I.

Res gerere, & captos ostendere ciuibus hostes
Attingit solium Iouis, & cœlestia tentat.

& Persius:

Rem populi tractas —

C Martialis lib. VIII. de Domitiano:

Posse Deum rebus pariter, Musisq; vacare
Scimus, —

Cicero I. Offic. *Quæ omnes artes* (Geometria, Dialectica, & ius ciuile) *in veri inuestigatione versatur: cuius studio à rebus gerendis abduci contra officiū est.* Hinc *Dictator rei gerundæ* Romę creari dicebatur.

Safeius fieret certior] *Saufeius* in membranis recte: sed *fieret clarior* non recte, vt non vsquequaque iis fidendum sit: Mox tamen *Calidium* appel-

D lant, melius quam editi. Saufeius Epicureæ sectæ Philosophus, in qua hæresi fuit & Atticus, lib. IV. epist. VI. & lib. V. epist. XIX. & epist. I. lib. VII. Et lib. XIII. ad Famil. epist. I.

Catulliq; mortem] quod hic & alibi Nepos honorifice Catullum appellasset, Hendecasyllaborū ei opus, ad memoriam hominum sempiternam, dedicauit. In cuius poematis & *Mamurra* præfectus fabrûm Cæsaris proscinditur, & forte hic P. Volumnius. De illo Sueton. lib. I. cap. LXXIII.

E Et hic fortasse locus est, quo celebratum se Catullus à Nepote in Chronicis existimabat:

— *namq; tu solebas*
Meas esse aliquid putare nugas.
Iam tum cum ausus es vnus Italorum
Omne æuum tribus explicare chartis.

Nemo minus emax] Hactenus de publica vita, nunc de priuata: quarum illa ad πολιτικὴν, hęc ad οἰκονομικὴν Philosophiam pertinet. Catonis est prę-

F ceptum, magis vendacem quam emacem oportere esse agricolā & patremfamilias. Plinius l. XVIII. c. V. Et Cic. Paradoxo VI. *Non esse emacem, vectigal est.* Sup. V lib. *Neq; vere ille vir* & afuit *minus* ab vtroque scripto, nostro, & Gifanii. sitque concise dictum: vt *solum*, *tantum* vel id genus aliud exaudiatur: vel ea forma, qua *non modo* pro *non modo non* sæpe M. Tullius; & Tibullus. Legendus M. Antonius Muretus Variarum lectionum lib. X. cap. VII.

Minus ædificator] Epigramma Græcum, libr. Ἀνθολογίας.

Σώματα πολλὰ τρέφειν, καὶ δώματα πόλλ' ἀνεγείρειν
Ἀτραπὸς εἰς πενίην ἐστὶν ἑτοιμοτάτη.

G Th. Morus:

Multas ædificare domos, & pascere multos,
Est ad pauperiem semita recta viris.

Domum habuit in colle Quirinali Cæcilianam] *in valle* scriptus liber. P. Victor in VI. regione statim post templum Quirini, collocat *ædes Attici*: & Cic. I. de legib. idemque iuxta *Salutis ædes* lib. IV. epist. I. Et lib. XII. epist. XLV. vicinum Cæsarem vocat: cuius statua in Quirini templo posita. Dion lib. XLIII. quo in loco ædes salutis, *Salutis augurium* dicta. H

Tamphilianam, quinque syllabis scriptam vidi, vidit & Manutius qui *Cæcilianam* à glossa esse putat; quam *Tamphilanam* quattuor, à Tamphilo Romano, appellat Lambinus: nam *Pamphilianā*, quæ in vulg. legitur, haud scio an in pomeriis vrbis Romæ vnquam visa, auditáve, domus est.

Tectum plus salis, quam sumptus] hoc est, tecti architectura, plus artis, venustatis, & elegantiæ, quam sumptus habebat. Sal enim condimentum omnium. Refertur ad lepores dicendi. Catullus I de carminibus:

Qui tum denique habent salem, ac leporem,

Et Martialis lib. VI. epig. 44.

Festiue credis te, Calliodore, iocari,
Et solum multo permaduisse sale.

Tectum plus salis] Viues ibidē interpretatur de gratia ac venustate ædium, quę per salem plerumque significatur.

Anagnostæ optimi] Habebat & Plinius maior, qui super cœnam legebat librum, & quidam cursim. Ad latus vero notarius cum libro, & pugillaribus. Plinius sororis eius F. lib. III. epist. V. Inf. K *Nemo in conuiuio eius aliud ἀκρόαμα audiuit quam anagnosten*, vbi corrupte scriptum erat *agonasten* in libro, cetera bonæ fidei.

Plurimi librarii] Tres nominat Cicero, lib. XIII. epist. XLIV, *Pharnacem*, *Antæum*, *& Saluium*; Amanuenses & anagnostas hos colligere licuit. A studiis & ab epistolis *Alexium* nominat lib. V. epist. XX. & lib. VII. epist. II. & lib XVI. epist. XV. *Athamam*, *& Alexium* amanuenses, lib. XII. epist. XI: & alterum epist. II. lib. VII. *Antiochum & Thallumetum* litteratos nominat, lib. XIII. epist. XXXIII. & lib. V. epist. XII. De *Eutychide* quem manu misit, epist. XV. lib. IV. De *Nicanore* lib. V. epist. III. & lib. VI. epist. II. L

Vtrumque horum] *Vtrum horum* V. lib. & mox *adprime*, & *desyderat* per y scribebat. Corrupte vero post: *non imperantur*, pro *non intemperanter*.

Et potius diligentia] *potius* afuit ab optimis illis M mēbranis: quam germanam Nepotis lectionē esse iurare liquet. *potius* enim, vt Græci μᾶλλον, eleganter exaudiebant. Quæ res Dion. Lambinum turbauit, vt in Datami Corn. Nepotis locum glossemate de suo fœdaret, quod & se fecisse gloriatur. Sic enim ille: *Hac etsi Autophradates videbat, satius tamen statuit congredi, quam cum tantis copiis refugere, aut tamdiu vno loco sedere*. In veteri, quo vsus sum, *Satius* recte afuit, à Lamb. temere intrusum. vide quæ sup. annotaui hac ipsa pag. *Neq; vero minus*.

Elegans non magnificus] *Elegans homo*, ad ætatem Catonis,

A Catonis, non in laude sed vitio ponebatur. Sic enim ille, lib. de sæculi sui moribus: *Auaritiam omnia vitia habere putabant: sumptuosus, cupidus, elegans, vitiosus, irritus qui habebatur, is laudabatur.* Vbi *Elegans* qui nimis læto amœnoque cultu victuque esset: Post in laudem vertit vt hoc ipso loco. Lege Agellium lib x. Noct. Attic. cap. II. & si vacat, scriptorem inelegantem, & ferreum, Io. Bapt. Pium Annotat. posterior. cap. VIII.

Non affluentem] Conieceram leg. *affluentiam*, B cum post opinionem meam à veteri libro, & Lambino confirmari gauisus sum. Sup. paullo, quod *a plurimis videas* scriptum vidi.

In neutram partem] *nimius* addit Lamb. quod in V.C. non comparet. Sim. Bosius vir doctiss. exponebat, *vt neque modica conspici posset, neque multa, sed mediocris.* Ego vero in m.s. sic repperi: *Supellex modica non multa, vt in neutram partem conspici posset*: qua interpunctione, video facilem locum: vt mediocris supellex fuerit, neque plus æ- C quo, neque minus quam oporteret: vt *multa*, & ad exsuperantiam, & ad defectum pertineat: sed hæc coniectura duntaxat mea.

Vt in neutram partem conspici posset] Lamb. sincera hæc non esse existimat. Equidem expungere aut obliterare non sum ausus, quod & in Gifanii libro scripta compareant.

Nec hoc præterito] sic editiones aliquot. Mox: *in domum inuitaret*: *in* afuit à m.s. nostro, & mea quidem sententia, venustius, & rectius.

D *Aliud ἀκρόαμα*] Vide Plutarch. Sympos. Macrob. & Athenæum. Manutius recte, quod sequatur *anagnostes*, pro eo qui recitat; non pro re quæ recitatur, exponit: vt Cic. pro Sextio: *Non solum spectator, sed actor & acroama.* Idem *aris* sup. paullo, delendum putat, vt maior summa exsurgat.

Non minus animo, quam ventre] Sic de Platonis cœna Timotheus, homo clarus Athenis, & princeps ciuitatis, cum vidisset eum postridie: *Vestræ*, inquit, *cœnæ, non solum in præsenti sed etiam postero* E *die iucundæ sunt.* Cicero V. Tusculana, & Demosth. orat. περὶ συντάξεως. *Cœnatum*, vt id per viam moneam, quia quidam his impensius delectantur, per æ scriptum repperi: quasi κοινὸν, nam alii *cena*, absque diphthongo malunt. M. Tullius *Conuiuium* à conuiuendo deriuasse videtur. Sic enim Cato Maior: *Neque ipsorum conuiuiorum delectationem voluptatibus corporis magis, quam cœtu amicorum, & sermonibus metiebar. Bene enim maiores accubationem epularem amicorum, quia vi-* F *tæ coniunctionem haberet, Conuiuium nominarunt, melius quam Græci, qui hoc idem Compotationem, tum Concenationem, vocant.* Sic & lib. IX. ad Familiar. & Macrob. lib. I. Saturnal.

In HS vicies — HS centies] Vtrobique *sestertio* integre scriptus cod. forte pro *sestertiorum*. In illo sexaginta millia aureorum hodie computantur: in hoc trecenta millia aureorum.

Pariq. fastigio] Hinc animi eius moderationem & æquitatem notam sibi prædicat M. Tullius in Catone, quem illi dedicat, initio: ingenuitatem, animique magnitudinem, lib I. epist. XVII. *Habuit* pro *habuerit* editi libri: & *redditus* duplici dd membranæ, quod vt probarem, nondum adduci potui. G

Præter Ardeatinum] *Arretinum*, liber calamo exaratus disertim. Habuit & in *Thesprotia* possessiones, vt colligo ex epist. III. lib. VI. ad Attic.

In Epiroticis] Lib. I. epist. V. *Epiroticam emptionem gaudeo tibi placere* &c.

Vsum eum pecunia] Hoc ordine vet. lib. Supra: *Tantum afuit à cupiditate pecuniæ, vt nulla in re vsus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis.* H

Mendacium neque dicebat] Magna Veritatis vis est in omnem partem. Herodotus à quincto ætatis anno vsque ad vicesimum Persarum pueros hæc tria tantum didicisse refert, equitare, iaculari, & verum dicere: idemque ait nihil à Persis mendacio turpius iudicatum. Et Pythagoras nulla re propius accedere homines ad Deos quam veritate.

Comitas non sine seueritate, neque grauitas sine facilitate] Sic & M. Tullius hæc inter se comparat in I Mureniana: *Si illius comitatem facilitatemque tua grauitati seueritatique asperseris.* Et in Lælio: *Amicitia ad omnem comitatem facilitatemque procliuior.* In Oratore: *Quid tam distans, quam à seueritate comitas?* In Bruto: *Scæuolæ multa in seueritate non deerat comitas.* Ad Q. fratrem: *Summa grauitas cum singulari comitate coniuncta.* Et, *Hac illius seueritas acerba videretur, nisi multis condimentis humanitatis mitigaretur.* Et ad Cornificium lib. XII. epist. de Sex. Aufidio: *Est ita temperatis moderatisque moribus, vt summa seueritas cum humanitate iungatur.* Idem Grauitatem Comitati ἀντίθησι, in Catone maiore. *Ego*, (inquit Cato) *Q. Maximum, eum qui Tarentum recepit, senem adolescens ita dilexi, vt æqualem. Erat enim in illo comitate condita grauitas.* Et in Theodosio Aurel. Victor: *Miscere colloquia: sermone cum grauitate iocundo.* K

Magis vererentur, an amarent] *quam amarent*, scriptum vidi. Reuerenter enim amandum, vt & verearis, & ames. L

Quod semel admisisset] Prisca lectio *annuisset*, quam probo: eamque in Gifanii libro exstare affirmat Manutius.

Nusquam suscepti] Vetustus liber *nunquam*: quomodo & Lambino leg. videbatur.

Existimationem agi putabat] Sic in Lælio M. Tullius: *Vt etiam si qua fortuna acciderit, vt minus iustæ amicorum voluntates sint adiuuandæ, in quibus eorum aut caput agatur, aut fama; declinandum sit de via.* Sic enim in melioris notæ libris scriptum M vidi, atque legit Agellius lib. I. cap. III. non vt in vulgus editum; *aut de capite agatur, aut de fama.* Idem Papirio Pæto, lib. IX. epist. ad famil. *Priuatas caussas & eas tenues agimus subtilius, capitis aut famæ scilicet, ornatius.* Et pro Cæcinna: *Agitur ius ciuitatis, bona fortunæ omnium ciuium.* Sic auctor de Viris illustr. in Ti. Graccho: *Tulit, vt ea familia, quæ de Attali hereditate erat, ageretur.* Et Terent. in Heautont. *Nonnunc pecunia agitur.* Quod in Phorm. act. IV. scen. III. *Non in capitis res agitur, sed pecunia.*

Vt omnia Ciceronem] Scriptus cod. mendose, vt

A Lambinus vero de suo, vt puto, adiecit *de Corneliorum, & Fabiorum, & Aemiliorum.* Videtur hic aliquid exaudiendum, *stirpe, origine,* vel quid simile.

Qui aliquam cupiditatem] Plinius libro xxxv. capite secundo: *Maius, vt arbitror, nullum est felicitatis specimen, quam semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis.*

Attigit quoque Poëticen] *Poeticam* Ve. lib. & τὸ *eius* afuit.

B *Rerum gestarum*] *rerumque gestarum* idem codex. Plinius lib. xxxv. cap. ii. *Imaginum amorem flagrasse quondam, testes sunt & Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, & M. Varro, benignissimo inuento, insertis voluminum suorum fœcunditati, non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus.* Vide quæ inf. in Elogia notaui. Seruius in Virgil. *Varronem* quoque familias Troianorum explicasse, D. vero Augustinus Deorum γενεαλογίας, auctor est. Sup.

C Nepos: *Et quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, vt ex eo clarorum virorum propagines possemus cognoscere.* Messala quoque Coruinus, iam senex volumina de Familiis condidit, vt meminit ibidem Plinius. Et Hyginus Augusti Cæsaris libertus li. ii. de signis cœlestibus, Genealogiarum libros suos nominat. De *Papiria gente* quædam Cic. epist. ad famil. libro ix. epist. xi. De *Portia* & apud Agellium xiii. cap. xviii. ex M. Tullii Catone minore.

D *Græce confectus de Consulatu Ciceronis*] De quo Cicero lib. ii. epist. i. *Puer tuus mihi litteras abs te, & Commentarium Consulatus mei Græce scriptum reddidit: in quo lætatus sum, aliquanto ante de iisdem rebus, Græce item scriptum librum L. Cossinio ad te perferendum dedisse. nam si ego tuum ante legissem, furatum me abs te diceres: quanquam tua illa horridula atque incompta visa sunt: sed tamen erant* &c. Scripserat & Herodes eadem de re, sed quæ Ciceronis in Consulatu preclare facta obscurarét

E potius, quam illustrarent: li. ii. ep. ii. *Atticus* etiã quæ minus probabat in Ciceronis libris, ea notare miniata cera solitus erat li. xv. epist. xiv. & libro xvi. epist. xi. Nec Bruto omnia probare potuit, quæ *de Oratore* conscripserat. De qua cera Ang. Politianus Miscell. cap. LIII.

Edita à nobis sunt] *Edita hæc à nobis sunt.* Lamb. & *potuerimus* vulg. codd. habent non *poterimus*, vt vetustus lib.

Diui Julii filii] Vetustus cod. calamo exaratus

F concise, *Diui filii*: eleganter, & venuste: addit & calculum Gifanii liber, quem Manutius inspexit. Sic enim in Lapid. innumeris, & nummis antiquis, in Triumuiratu cusis, quales plurimos videre memini, legitur:

IMP. CÆSAR DIVI F. III. VIR ITER. R. P. C. Apud Ant. Augustinum aureum nummum vidi qui lucem adferet Suetonio capite LXIIII. libri II. IMP. CÆS. DIVI. F. AVGVSTVS: Et in auersa parte hic titulus: C. L. CÆSARES. AVGVSTI. F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. Item æreum apud eundem, duobus capitibus, quod rarum est, signatum: in vno latere DIVOS IVLIVS præferebat; in altero DIVI F. AVG. *Diuos* autem pro *diuus* vett. dicebant, idque quoties eadem littera repetebatur, vt & *Dauos* pro *Dauus*. Est & penes me æreus denarius Octauiani imagine & titulo; AVG. DIVI F. in auersa parte Tutulus est, seu albogalerus; pileum Flaminis, vt & fila ostendunt: est & Secespita, seu securis, & aspersorium, cui Simpulum vel Sympuuium subiacet, vt in Pontificatu Augusti Cæsaris in municipio cusus esse videatur. Sic autem legebatur: C. VAR. RVF. SEX IVL. POL. II. VIR. Q. id est, *Caius Varius Rufus, Sextus Iulius Pollio, Duumuiri Quinquennales.* Seruius in illud Virg. VIII. Æneid. *Diuum genus*: *Diui* legisse quosdam refert; recte mea quidẽ sententia, idq; cum apotheosi in Deos relati essent. Et sic fere Græcorum natio, etiam in posterioribus Impp. vt Dion, & ex Dione Xiphilinus & Ælianus de acie instruenda ad Adrianum Aug. Neruæ F. Αὐτοκράτορ Καῖσαρ θεοῦ Ἀδριανὲ σεβαστέ. *Imperator Cæsar, Diui fili, Adriane Auguste.* Sic & Tiberio Valerius Maximus, & Domitiano Martialis adulantur: vt Iulii & Augusti more, *Diuos*, monstra illa & portenta, etiam viuos adhuc, appellarint. Vitruuius præfat. librorum de Architectura ad Augustum: *Cum concilium cœlestium in sedibus immortalitatis parentem tuum dedicauisset, & imperium eius in tuam potestatem transtulisset.* &c. G H I

Elegantia vitæ] Sup. *Elegans*; *non magnificus: splendidus; non sumptuosus.* Deinde *humiliores* legit script. cod. & vulgati. K

Tanta prosperitas Cæsarem] quorsum de Cæsaris felicitate in Vita Attici? Non ignoro in Cæsarum inaugurationibus iam inde ab excessu Traiani optimi Principis acclamari solitum; *Sis fortior Cæsare, felicior Augusto, melior Traiano.* Verum priscam lectionem facere non possum, quin laudem: *Tanta enim prosperitas Cæsarum eum est consecuta.* Quam lectionem confirmat & Gifanii M. S. vt ad Atticum pertineat, quem singularis Principium fauor est prosecutus, vt nemini esset æqualium inferior, sed magis beatus. Mox idem liber: *quam ciuis,* non *quod*: vt ad eandem prosperitatem referatur. L

Nata est autem Attico] Hoc ordine scr. cod. & *collocarat* vterque scriptus, & in Claudio *Tiberii* prænomen afuit. Mox pro *sanxit, confirmauit, stabiliuit*: Lamb. *auxit* leg. putabat. Suetonius in Tiberio capite septimo: *Agrippinam M. Agrippa genitam, neptem Pomponii Attici ad quem sunt Ciceronis epistulæ, duxit vxorem, sublatoque ex ea filio Druso,* &c. & in Octauio capite LXV. M

Ab vrbe abesset] *ab vrbe esset.* V. C. & mox sic interpungit: *quid ageret inprimis: quid legeret.* Deinceps *sed etiam cum esset in vrbe.*

Nulla dies temere] editi *tamen temere.* M. S. vero *Nulla dies tamen intercessit. Temere,* pro fere, vt Cic. epistola prima ad Q. Fratrem: *Qui hoc non in beneficii loco, sed in laboris ac muneris non temere nisi liberis suis deferebant.* & Fabius lib. i. capite III.

A *Illud ingeniorum velut præcox genus non temere vmquam ad frugem peruenit.* Dion. Lamb. pro *quo aliquid*, *modo aliquid* reponebat. Non damno interim priscam scripturam: *quo non aliquid de antiq. ab eo requireret, modo aliquam ei quæstionem poeticam proponeret.*

Verbosiores diceret epist.] vt Cicero quoque ab Attico lib. XVI. epist. XI.

Cum ædes Iouis Feretrii] Scripta lectio: *Cum ædis* B *Iouis Feretrii in Capitolio ab Romulo constituta vetustate atque incuria tecta prolaberentur.* Quam ita probo, vt vulgatam non reiiciam. Amplius tamen est, collapsis tantum tectis, non integro ædificio vitium faciente, Attici suasu, à Cæsare templum Iouis sartum tectum instauratum: quod in hoc quam illo, necessitas reficiendi maior incumbat.

Ex vltimis terris] Ex Ægypto. Vetustus cod. C *Exultum iis terris* præfert. & sup. *ab M. Antonio*: quæ vtraque olim Lamb. repræsentauit, accepta, ni fallor, à Pe. Pithœo I. C. insigni. Quidam etiam libri *exsul cum litteris*. Sup. *Hostis Antonius iudicatus, Italia cesserat: spes restituendi nulla erat.*

Quid ageret, quid] Sic eædem membranæ: *quid ageret, cura sibi haberet certiorem facere Atticum*, diuerso longe sensu.

D *Intercedere necesse*] *incidere* scriptura vetus, quo modo & Lamb. Mox corrige: *cum se vterque*, quod ego vitio operarum mendam natum suspicor: & *Vrbis Romæ* melius in iisdem membranis, quam, quod in editis circumfertur, *Vrbis Romana.*

Septem & septuaginta] qui est annus *Climactericus* hebdomadicus magnus, ducto septenario in vndecim: Nam *climactericis* viros præstantissimos exstinctos veteres memoriæ monumentaque declarant. E In veteri tamen cod. *septem & sexaginta* duntaxat repperi, nato, vt fit, errore, ex singularibus numerorum notis additis, omissisve. Supra anno *sexto & sexagesimo* matrem nonagenariam extulit: & bellum Cæsarianum exortum Nepos ait, ætatis Attici *sexagesimo*, qui est V.C. IↃCCIV. Decessisse vero CN. Domitio L.F.CN. N. Aënobarbo, C. Sosio C. F. T. N. Coss. qui est annus IↃCCXXI. post Ro. condit. Natus itaque F Atticus anno DCXLIIII. triennio ante M. Tullium, cui & XI. annis superstes fuit.

Vsus esset] V. cod. *vsus est*, & *annos* XXX. non *annis.*

Τεινασμὸν] sic & scrip. codex, sed Latinis characteribus, alii *tenesmon*: vt & Gifanii cod. Manutius Τεινεσμὸν vel Τεινεσμὸν, καὶ τὸ τείνεσθαι leg. arbitrabatur. Est autem *Tenasmus* vel *Tenesmus* Corn. Celso, libro quarto, Græce Τεινεσμὸς, cum frequens, sed irrita desidendi deiiciendique cupiditas est, cum inflammatione ac tumore sedis, mucosa & sanguinolenta quædam egerentis. Plinius libro vicesimo octauo, capite nono: *suillum lac vtilissimum Tenesmo*: & alibi sæpe. Et Scribonius Largus capite 142. *Tenesmus est irritatio vltima partis intestini directi, in quo sæpius libet desurgere sine caussa.* *Desurgere* autem, pro ire in secessum ad exonerandum aluum. vt ex Glossario G veteri explicat doctiss. Turnebus libro XVII. cap. XVII. Aduersar.

Fistula putris eruperit atque antea &c.] Gif. cod. *fistula puris eruperit.* Totus hic locus sic in nostris membranis legitur: *fistula puris erumperet.* (& in spacio quod versus dirimit *fistula poris erumperent*, alii *fistula pus erumperet*, alii *fistulæ putres eruperint*) *atque hoc priusquam ei accideret postquam in dies dolores accrescere.* Reliqua absunt, H *antea quidem morbi diuturnitatem moleste ferebat*, & vero à glossa huc intrusa semper suspicatus sum, idemque etiam Iacobo Susio, viro doctissimo, placere audio: & Lambinum recte omisisse video: pugnant enim cum iis, quæ non longo interuallo antecedunt: *Cum tres menses, sine vllis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, consumpsisset.*

Febresque accessisse] *febremque* cum vulgatis I Lamb. & *arcersi* & *arcessi*, pro *accersiri* vel *accersi*, quod in vtroque scriptum vidi. Quare nescio cur totiens Lambinus *Accersere* Latinam esse vocem neget tam confidenter, & tantum *Arcessere* in vtraque notione, & appellandi, & accusandi, (Latinæ linguæ per se satis inopis, & angustæ terminos coartans) dici iubeat, contra omnem antiquitatem. Sed nunc non erat his locus. Mox *in cubitum innixus* lib. scriptus. De *Sex. Peduceo* K Attici familiari, vide Cic. epist. I. lib. X. Post paullo pro *nihil opus est*, vterque codex scriptus, *nihil necesse*: sed non in eo positæ fortunæ Græciæ, vt Demosthenes dicere solebat.

Me nihil reliqui fecisse] Lamb. nescio an vett. librorum auctoritate, *nihil reliqui, quod ad sanandum me pertineret.*

Mihi stat] Sic Cicero lib. IX. ad Varronem: L *Modo stet nobis illud, vna viuere in studiis nostris, à quibus antea delectationem modo petebamus, nunc vero etiam salutem.*

Quicquid cibi] *potionisque* addit m. s. Ceterum *Producere vitam* quid sit, explicatum à me exemplisque illustratum memini libro I. *Obseruationum per Saturam.*

Ex domo in domum vid. migrare] Cato ille Ciceronianus multo rectius: *Ex hac vita discedo, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo: Commorandi enim Natura diuersorium, non habitandi dedit.* M Digna Christiano homine sententia. Post paullo *me ad id*, τὸ *ad* delet Lambin. contra libros priscos.

Obstinatione depressit] Lamb. *compressit* coniiciebat leg.

Leniorque morbus] Hæc omnia vsque ad *elatus est* omissa ab oscitante scriba, quòd, vt sæpe accidere obseruaui, *decessit* bis posita vox est: Et à prima ad alteram gradu facto, media omitti sæpe solere, facile mihi dabunt, qui libros vett. cum recens editis aliquando compararunt. Inedia autem, & cibi abstinentia, etiam Silium Italicum, & Marcellinum, homines doctos, exstinctos accepimus. Et Hegesiæ liber est Ἀποκαρτερῶν: quo vita quidam per inediâ discedens, reuocatur ab amicis. Cic. I. Tusc.

Sepul-

Sepultus est iuxta viam Appiam] Quæ sepulcris nobilis teste in Miloniana Tullio, in qua & Seuerus conditus teste Lampridio, & Galienus Imp. vt auctor Victor noster. De sepulcrorum autem viis disertè Ioannes Kirchmannus de funeribus Rom capite XXII. libro II. & capite XX. cadauera extra Vrbem lata, quo de & Hieron. Magius in Dione Æmilii Probi disserit.

Ad quintum lapidem] Nam in Vrbe Rom. sepeliri nefas; & iam inde à X. Viris lege XII. vetitum: quæ his verbis concepta apud Cic. est II. de legib. HOMINEM. MORTVVM. IN. VRBE. NE. SEPELITO. NEVE. VRITO. *Credo* (inquit Cicero) *vel propter ignis periculum.* Quod & Diui Hadrianus, & Diocletianus Augg. legibus cauerunt l. *Prætor ait.* D. *De Sepulc. viol.* & l. *Mortuorum.* C. *De religios. & sumpt. funer.* qua de re docte, vt omnia Ant. Augustinus in duodecim Tabb. libro singulari de Legibus & S. C.tis quo omnium hactenus diligentiam industriamque superauit: idemque in Fest. Pompeium dict. *Noualis.* Via autem *Salaria* & *Latina*, Romæ sepulchra fieri solita obseruaui ex Iuuen. Sat. I.

— experiar quid concedatur in illos.
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

Et Satyr. V.

Clinosa veheris dum per monumenta Latina.

Et ex Prudentio lib. I. contra Symmachum:

Ecce deos Manes cur infitiaris haberi?
Ipsa patrum monumenta probant: DIS. MANIBVS. *illic*
Marmora secta lego, quacumque Latina vetustas
Custodit mores: densisque Salaria bustis.

In monumento Q. Cæcilii] cuius & hereditatem creuit ex dodrante, domumque habitauit, & sepulcrum moriens tenuit: quam & ÆTERNAM DOMVM vocari in vetr. inscriptionibus, litteratisque lapidibus animaduertere licet.

IN FRAGMENTORVM INCERTA.

Kal. Martiis] quæ *Matronalia* dicebantur, eo quod mariti pro conseruatione coniugii supplicabant, & erat dies proprie festus matronis. Sic Horatii Scholiastes in librum III. Carm. Oda VIII. Hinc Martialis easdem *Saturnalia muliebria* vocat, & Iuuenalis, Kal. Martias, *femineas.* Vide Festum, & Tibullum lib. III. & IV.

Temperius vt discumberet] sic edendum curaui, pro, maturius: licet in vulgus editi libri *Temporius* ferè præferant. O & E frequenter commutari solent, vt in *Reuorti, animaduorti, aduorsus*, & id genus alia, quæ post, in E conuersa. Primum igitur *Temperi*, post, *Tempori*, vt Plautus Persa, & Rudente. Et Nepotis æqualis Cicero, libro nono, epistola decima sexta ad Papirium Pætum. Ouidius vero & Columella *Temporius* dixere, quod recentius est: illud antiquius. Sic & *Pigneri*, & *Pignori* dixisse veteres, auctor Priscianus libro VIII. sic legendum illud Iuuenalis li. III.

— viginti millia fenus
Pigneribus positis, argenti vascula puri.

Et Ouid. VII. Metam.

— quod das mihi, pigneror omen.

hoc est, pigneri accipio. Ad eundem modum *Apellinem* & *Apollinem*; *forda bos*, pro, *ferda* dicebant, vt auctor Sex. Pompeius. Agrætius vero litterator hoc discrimen collocat: *Pignora* rerum; *pignera* liberorum, & affectionum. Legendum igitur in Prudentio libro I. aduersus Symmachum:

Inde puellarum ludibria, pignera, partus.

Primus omnium libertinorum] Sic Terent. *Seruum hominem caussas orare, leges non sinunt.* Militare etiam serui prohibiti. Macrob. I. Saturn. capite vndecimo. Et Mamertinus Cos. in suo ad Iulianum Panegyrico, queritur, Iuris scientiam sic euiluisse, vt libertinorum hominum esse artificium diceretur. Et *artes liberales* dictæ, Martiano Capellæ, quòd libero, non seruili homine dignæ.

Litteratos quidem] Locus hic duplici mendo suspectus est: nam quod in vulgatis Tranquilli legitur, *Corn. Nepos in libello, quo distinguit litteratum ab erudito:* putabam *quodam* scripsisse: & ex compendio litterarum mendum natum: nec enim titulum libri tueri ea ἐπιγραφὴ potest; *Liber quo distinguitur litteratus ab erudito:* Apagesis cum istis ineptiis. Deinde ab interpunctione laborat; quod in hanc diem à nemine admonitum, quod sciam, valde miror: ne quidem ab Ach. Statio Lusitano, & E. Vineto Gallo, qui Scholiis illustrarunt. Equidem sic interpungebam: *Ceterum proprie sic appell. poetarum interpretes, qui à Græcis Grammatici nominentur. Eosdem litteratos*, (lego *litteratores*) *vocitatos Messala Coruinus in quadam epistola:* (repetendum ἀπὸ κοινοῦ, *ait*, aut simile quid exaudiendum) *Non esse sibi dicens rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidem, aut litteratore Catone: Significat enim haud dubie Valerium Catonem, poetam simul, Grammaticumque notissimum.* Memini Iacobum Bongarsium, qui cum Lutetiæ mihi omnia amicitiæ iura communia, dum Iustinum, Trogi abbreuiatorem, quem nuper emendatiorem dedit, moliretur; Mediolanensem mihi Suetonii cod formulis centum ab hinc annis, & quod excurrit, excusum ostendere, in quo ita scriptum repperi, *in quadam epistola scribit.* Quisquis ille fuit, vidit locum corruptum: At quod contra libros scriptos de suo addidit, non probo. Agellius libro XVIII. cap. IX. in veteri m. s. Buslidiano apud Gul. Canterum Nouar. lect. libro decimo, capite sexto: *Tum ex his qui aderant, alter litterator fuit, alter litteras sciens, id est, alter docens, doctus alter.*

Et Catullus:

Munus dat mihi Sulla litterator.

Cicero quoque I. de Finibus: *Non satis politus iis artibus, quas qui tenent, eruditi appellantur.*

Qui vero hic *Sigida*, forte *Ticida* appellandus, de quo idem Tranquillus in Valerio Catone, vbi & Bibaculi meminit: quod & Turnebum animaduertisse video Aduersar. libro decimotertio, capite vndecimo.

A *Præter Physicos*] Hinc sumpsit Plinius libro II. cap. LXVII. *Nepos*, inquit, *de Septentrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranii in Consulatu collegæ, sed tum Galliæ proconsuli, Indos à rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii caussa navigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti.* Strabo vero Amasensis, nobilis ille Geographus, libro undecimo, Herodoto in Melpomene, Heraclidi Pontico, Posidonio, e-
B adem Cornelio Nepoti narrantibus, non credidit, quosdam ab India ad Gades usque & Germaniæ littora navigasse. De Oceani navigatione, lege & Senecæ Rhetoris Suasoriam primam, cui titulum hunc de vet. codice libro primo Obseruat. per Saturam reddidimus: *Deliberat Alexander an Oceanum naviget*: Quem Declamationum librum ob mendarum segetem insuper-habitum, antiquiss. libri ope emendatiorem propediem
C dabimus, expletis etiam Græcis lacunis, ut ad eius lectionem omnes publico bono inuitentur.

Eudoxus quidam] Ibidem C. Plinius: *Nepos Cornelius auctor est, Eudoxum quendam sua ætate cum Lathyrum regem fugeret, Arabico sinu egressum, Gades usque pervectum. Multoque ante eum Cœlius Antipater, vidisse se, qui navigasset ex Hispania in Æthiopiam commercii*
D *gratia*. Et Martianus Capella, Plinii æmulus, libro sexto, qui est de Geometria: *Cornelius auctor affirmat, quendam Eudoxum fugientem regis insidias ex Arabia in Gaditana pervenisse refugia. Cœlius Antipater se hominem vidisse confirmat, qui negotiationis ardore in Æthiopiam ex Hispania navigasset. Idem Cornelius post captos Indos per Germaniam navigavit.* Quæ postrema se corrupta clamant, leg. que recta interpunctione:
E *Idem Cornelius post: captos Indos per Germaniam navigavisse*: Truncata enim ex superioribus Plinii verbis exscripta quis non videt?

Ab Heneto Paphlagones] Solinus ex Plinio libro sexto, capite secundo: *Paphlagoniæ Henetos adiicit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat.* Citat & Rodericus, Toletanus Archiepiscopus, libro primo Chronicorum Hispaniæ, capite secundo, for-
F te ex D. Isidoro, quem fere sequitur. Terentianus Maurus:

> *Quos Homerus dixit* Ἐνετοὺς, *ille Venetos autumat.*

Melpum] Sunt qui putent esse *Meleium* municipium nobile & ditissimum; estque in Orbiis, de quibus multa Zanchius Bergomas ad Petrum Betulium, & Gaudentius Merula lib. I. Antiquit. Galliæ Cisalpinæ cap. IX.

Quo die Camillus Veios] De die nondum in Fastis aut Diariis comperi: annus est in iis Tabulis marmoreis quo de Veientibus Dictator primum triumphavit, CCCLVII. Livius libro quinto & rursum Plinius libro XXXIII. capite VII. Plutarchus Camillo, Valerius IIII. cap. I. Agellius XVII. cap. XXI. Diodorus, Florus, Eutropius, & Auctor de Viris illustribus.

Plerique dixere falso] Aristoteles de Hist. animalium VIII. & περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. Strabo libro septimo Geograph. Apollonius Rhodius, & Mela lib. II. Quos miror omnes cum Nepote, falsitatis argui. Supra pro *eidemque*, codex Toletanus M. S. *eodemque* auferendi casu præfert. G

XX. M. *pass*.] Scriptus Toletanus codex, quem inspeximus, sic interpungit: XXII. M. *pass. deductis. In latitudinem autem Corn. Nepos CL. M.*

Vicies semel centena quinquaginta M.] Tolet. idem: *vicies semel M. ut auctor est Varro, & fere veteres semel quinquaginta. Nepos Cornelius* CCC. M. L. *adiicit*. H

Portentosa Græcia mendacia] *Et quidquid Græcia mendax Audet in historia.* Iuvenalis Sat. X. *Lixa*, Lybiæ civitas, inquit Stephanus ex Alexandro lib. I. Lybicῶν; à *Lixo* flumine.

Hanc urbem] *Lixon*: nam de *Cerne* mox libro sexto, capite trigesimo. Carthagini quoq; ob iacere sup. Plinius: *A Claudio Cæsare colonia facta Lixos: vel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certamenque cum Hercule, & Hesperidum horti. Affunditur autem huic æstuarium è mari, flexuoso meatu, in quo Draconis custodia instar fuisse nunc interpretantur. Exstat in insula, & ara Herculis: nec præter oleastros, aliud ex narrato illo aurifero nemore.* I

Corn. Nepos CL M.] Duo Plinii m. ss. CCLM. numerant. K

Quis non tricliniaria facit] Addit de suo Plinius: *Spinther ædilis fuit; urbis conditæ anno septingentesimo, Cicerone Cos. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes pæne commodiores purpuræ tinguntur.* Hæc postrema Plinio ab aliquo adiecta asserere auderem, nisi in m. s. Toletano antiquiss. reperissem. In Consulatu vero M. Tullii nimis rotundus numerus est, qui est in Fastis Capitolinis extra controversiam annus IↃCXC., post V. C. collega C. Antonio: P. vero Cornelius Lentulus Spinther, Ciceronis imprimis studiosus, Cos. post fuit, an. IↃCXCVII: cum Q. Cæcilio Metello Nepote. L

Νέπως δὲ Κορνήλιος] Idem Plutarchus in libello: εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. Λευκόλλῳ δὲ Ῥωμαίων οὐ πολλοὺς ἄν τις εὕροι δυνατωτέρους στρατηγοὺς, ὅτι τῷ πράττειν τὸ M φρονεῖν συνεῖχεν. ἐπεὶ δὲ μεθῆκεν ἑαυτὸν εἰς βίον ἀπράγμονα καὶ δίαιταν οἰκουρὸν καὶ ἄφροντιν, ὥσπερ οἱ σπόγγοι ταῖς γαλήναις ἐντεχρωθεὶς καὶ καταμαρανθεὶς, εἶτα Καλλισθένει τινὶ τῶν ἀπελευθέρων βόσκειν καὶ θεραπεύειν παρέχων τὸ γῆρας, ἐδόκει καταφαρμακεύεσθαι φίλτροις ὑπ' αὐτοῦ, καὶ γοητεύμασιν, ἄχρι οὗ Μάρκος ὁ ἀδελφὸς ἀπελάσας τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸς ᾠκονόμει καὶ ἐπαιδαγώγει τὸν λοιπὸν αὐτοῦ βίον, οὐ πολὺν γενόμενον. i. *Inter Romanos nõ inuenies multos Lucullo meliores imperatores, dum is rebus gerẽdis curam impendit. Ubi vero sese in vitam otiosam domi delitescens, & curis vacuus demisit, spongiæ instar tranquillitate enecatus & contabescens, ac Callistheni libertorum uni se alendum suamque senectutem cicurandam tradens, creditus fuit, ab eo veneficiis, & amatoriis poculis corruptus, donec Marcus frater, hoc remoto, ipse reliquam fratris vitam (non longam quidem illam)*

pædagogi

A *pædagogi in morem curauit.* Hæc ille. Ex quibus paret error eorum, qui *Virorum illustrium* auctorem in Nepotis familiam, obtorto collo, retraxerunt: iniqui, me Hercule, Familiarum, legitimorumque liberorum Censores. Sic enim in Lucullo Aurelius Victor: cui nos parenti eum olim partum reddidimus: *Cum alienata mente desipere cœpisset, tutela eius M. Lucullo fratri permissa est.* De Callisthene, vt vides, verbum nullum: Aut alio

B igitur Nepote vsus Plutarchus, aut falsa illa censoria Italorum notio est; Hermolai Barbari, Castelliani Cottæ, Dominici Machanei, & aliorum. Cicero Catone: *M. Marcelli interitum ne crudelissimus quidem hostis honore sepulturæ carere passus est.* Crudelissimum autem Hannibalem vocat Liuius li. xxvii. Valer. li. v ca. i. fine. Silius Ital. l. xii. Orosius li. iv. c. xvi ii. Aurel. Victor de Viris Illustrib. *Marcellus quinquies Consul, insidiis Annibalis deceptus & magnifice sepultus. Ossa Romam re-*

C *missa, à prædonibus intercepta perierunt.* Quis scit an hæc ad librum exemplorum V. vbi & Hannibalis mentio fit, pertineant?

Corona aurea] De corona antiquitus imposita mortuis Cic. pro Flacco, & Pet. Victorius l. ii. cap. vii. Variar. lect. Valer. Max. lib. v. cap. i. de Antipatro, & hoc ipso Marcello: vbi forte *aurea* leg. Ad quem Maximi locum Plutarchum respexisse autumo, in vita Marcelli: ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νέπωτα, καὶ Οὐαλέριον Μάξιμον ἱστορήκασι.

D *Turdos cœptos saginari*] in Turdario. Martialis lib xiii.

Inter aues turdus, mecum si iudice certes,
Inter quadrupedes mattya prima lepus.

Vnde in M. Druso Vir. illust. locum recte ni fallor emendauimus: *Philippo Consuli, legibus agrariis resistenti, ita collum in comitio obtorsit, vt multus sanguis efflueret è naribus: quæ ille luxuriæ comprobans, mortis iam detrudi se dicebat.* Nos de vet. libro ὑπὸ γὰρ: *quem ille, luxuriam opprobrans, muriam de*

E *turdis esse dicebat*: qua de re plura lib. primo Obseruationum per Saturam.

Ciconias magis placere] Elegans carmen exstat in Petronii Arbitri Satyrico, de ciconia:

Ciconia etiam grata, peregrina, hospita;
Pietaticultrix, gracilipes, crotalistria,
Auis exul hiemis, titulus tepidi temporis,
Nequitiæ nidum in cacabo fecit meo. Quem tamen aliter legit, explicatque Had. Iunius lib. vi. Animaduersorum, capite xv.

F *Laberius poeta mimorum*] De quo Macrobius libro ii. capite vii. & Seneca noster Rhetor Controuers. xviii. de parricidii accusato.

Loto arbori] vnde Lotophagi, de quibus Homerus Odyss. ix. & Scholiastes, & de herba Theophrastus lib. iv. de Plantis cap. ix. Dioscorides li. i. & Plinius lib. xiii.

Scandula contectam] *Scandula*, quasi *Scindula*, assulæ, non serrâ, sed bipennibus productæ: nisi potius à *scandendo*. Hinc *scandulare tectum* Apuleio libro tertio fabulæ Milesiæ, & Iurisconsultis *Scandularii l. Quibusdam. D. de iure* *immunit.* Vegetius libro ii. de re militari: capite G xxiii. *Tempore hiemis de tegulis, vel scandulis: quæ si deessent, certe de cannis, vlua, vel culmo porticus tegeretur.* *Scandula* autem è robore aptissimæ. Vitruuius libro secundo, capite primo: *Montium accolæ crustis marmoreis tecta contegunt; alii plumbi laminis. Septentrionales nostri harundine domus suas operiunt, dein antiquæ anis tecta alta.* Idem Plinius libro decimo sexto, capite tricesimo sexto. Penes Germanos tegularum vsum non fuisse; sed materie informi domum tegere solitos, auctor est Tacitus. Culmis etiam tecta H concinnatiunt, vnde *culmina*. Seneca ad Lucilium: *Culmis liberos texit, sub marmore atque auro seruitus habitat.*

Fugientem à Corintho] Hic quoque locus præter Liuii & Ciceronis auctoritatem Tuscul. V. veterumque librorum consensum, nos manuduxit, ad veram in Viris illustrib. lectionem constituendam, Cap. vi. *L.* inquit, *Tarquinius Priscus, Demarati Corinthii filius, eius qui Cypseli tyrannidem fugiens in Etruriam commigrauit. Ipse Lucumo* I *dictus, vrbe Tarquiniis profectus, Romam petiit.* Aliis vero hic locus falso persuasit, ad Nepotem, scriptorem illum Virorum illustrium esse referendum.

Præfectum fabrûm C. Cæsaris in Gallia] Addit C. Plinius: *Neque indignatio sit, tali auctore inuenta re. Hic namque est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus: quē* [ut res est domus ipsius] *clarius quā Catullus dixit habere quidquid habuisset Comata Gallia.* [Namque] *adiecit* [idem Nepos] K *eum primum totis ædibus nullam, nisi è marmore, columnam habuisse: omnes solidas è Carystio, aut Lunensi.* Quem locum sic ὑπὸ ζῶντας ille Ios. Scaliger, Iulii Cæsaris F. Galliæ lumen, restituit: *quem Metrodorus Scepsius clarius quam Catullus dixit.* &c. Mox, *Namque idem Nepos ἀπὸ ζω.* Catulli versus apponam.

Quis hoc potest videre? quis potest pati?
Nisi impudicus, & vorax, & aleo,
Mamurram habere, quod Comata Gallia L
Habebat vncti, & vltima Britannia.
Cinæde Romule, hoc videbis, & feres?

Non amplius ter bibere] Sex. Aurelii *Victoris*, vel vt disertim Iac. Cuiacii I. C. torum nostri seculi facile principis scriptus codex præfert, *Victorini* Epitoma: *Cumque esset cibi ac vini multum; aliquatenus vero somni, abstinens, seruiebat tamen libidini vsque ad probrum vulgaris fama.* Sic enim legend. olim docuimus: vini enim naturâ parcissimum Augustum libro secundo Tranquillus au- M ctor est, cap. 77.

Aedes Martis] Sic & *machinata* μηχανηθεῖσα. Sallustius Hist. libro secundo: *At Lucullum regis cura machinata fames breui fatigabat.* Sed de his sup. ad Epist. dicere memini. Architecti vero Hermodori sic meminit Vitruuius lib. iii. cap. i. Architect. *Quemadmodum est in porticu Metelli Iouis Statoris Hermodori.* vt emendat Turnebus lib. xi. Aduers. cap. ii. Meminit & M. Tullius lib. i. de Oratore.

A *In extrema Britannia parte*] Sæpe multumque
dubitaui vtri Cornelio Nepoti ne, an Tacito, cu-
ius hodieque Annales, licet mutili, in manibus do-
ctorum hominũ versantur, hæc datem: sed dum
insulam, oras Britanniæ legendo, sæpe etiam in al-
tum euectus, diligenter inuestigo, *Monam* qui-
dem x.v. Annali, & in Agricolæ vita repperi, *Mē-
ma* vero, vel vt alii libri *Minia*, nec vola nec vesti-
gium. Xiphilinus vero ex Dione, Britannorum,
inquit, duo sunt genera, Caledonii & Mæatæ.
B Quæ vox Μαιάται à *Mona* longius recedit. Qua-
re in eam veni sententiam, vt nostro adscribendũ
censerem; dum alteruter è tenebris integer appa-
reat: & *Chronica* Nepos, vt dixi, conscripsit; quos
libros fortasse Gothus ille Iornandes, siue is Ior-
danus est, *Annales* vocauit, secutus, vt suspicor, a-
liquot Gothicarum rerum scriptores, quorũ, præ-
ter nomen inane, nihil ad nos peruenit: quemad-
modum libro priore Epitomam illam L. Annæi
Senecæ, quæ vulgo L. Floro attribuitur, exscripsis-
C se obseruaui.

IN ELOGIA.

A*Rida pumice*] Sic & Seruius citat in illud Virg.
xii. Æn.

Inclusas vt cum latebrosa pumice pastor.

Arido tamen mascul. mauult Ach. Statius ex Plau-
to, Plinio, Martiali, Victorino & Fortunatiano.
Solere autem pumice libros exornari & Ouid. i.
D Tristium:

Nec fragili gemina poliantur pumice frontes,
Hirsutus passis vt videare comis.

Et Tibullus Eleg. i. lib. iii.

Lutea sed niueum inuoluat membrana libellũ,
Pumex & canas tondeat ante comas.

Vbi in vet. scriptum legi *Pumicet & canas*, in alio
Puniceo canas. Et ille ipse Catullus:

Non vmbilici lora rubra, membrana
Desecta plumbo, & pumice omnia æquata.

E *Meas esse aliquid*] Iambus in prima sede Pha-
leucii: De quo Terentianus Maurus:

Quos dixi modo iam pedes, videmus
Diuersos capiti trium locatos:
Spondeum, cui do: Trochæum, Ari.
Meas, quis neget hunc Iambon esse?

Quam licentiam solus, & non semel, vsurpauit
Catullus, rarissimo apud alios exemplo: hinc Pli-
nius auunculus emollire se ait Catullum conter-
raneum suum, *obiter* (vel, vt doctiss. Turneb. le-
F git, *obice*:) videturque castigare:

— *Namq; tu solebas*
Nugas esse aliquid meas putare.

Ille enim, inquit, *permutatis prioribus syllabis, duri-
usculum se fecit, quam volebat existimari à suis Ve-
raniolis & Fabullis.*

Satyrus doctus vir] Athenæus lib. xiii. Σάτυρος
de vita Philippi Macedonum regis scripsisse re-
fert.

Aristoxeni verò Musici de vita Pythagoræ li-
brum aduocat Agellius lib. iv. cap. xi. & Suidas:
Aristotelis hic auditor. Eius de Musica li. iii. ab A-
thenæo citatos lib. xiv. totidemque Ptolemæi li-
bros de Harmonicis; quos & à Macrobio in So- G
mnium lib. i. cap. xix. citatos video, cum Porphy-
rii in eundem Comm. item *Aristidis, Quintilia-
ni*, & *Manuelis Briennii* libros totidem de Musi-
ca, in Bibliotheca Ant. Augustini Archiepisc. &
Franc. Bouadillæ Mendozii Card. Burgensis, Græ-
cis libris instructissima, Toleti Carpetanorum vi-
dere memini.

Santra] Huius *de Antiquitate verborum* libros
Festus & Nonius in dict. *septifariam*: & *Nuntias* H
Bacchas idem laudat Marcellus: incertaque eius-
dem Sex. Pompeius, & Priscianus.

Tranquillus] Suetonius de illustribus Gram-
maticis, & claris Rhetoribus scripsit: de quo do-
ctos, nescio qua de causa, ambigere video, sint ne
ii, qui vulgo circumferuntur.

Familiarisque fuit] vt & Attici, qui nobile par a-
micorum constituebant. Sic enim in Vita: *Non
auditum sed cognitum prædicamus. Sæpe enim pro-
pter familiaritatem domesticis Attici rebus inter-
fuimus.* I

Neq; Diodorus] Sic emēdauit Lud. Carrio Bru-
gensis I. C. Commentario Antiquarum lect. i. ca.
ix. cum *Theodorus* antea legeretur. *Theodorus* ta-
men Cyrenensis inter fabular. scriptores enume-
ratur ab Arnobio extremo lib. iv. adu. Gentes. Di-
serte tamen Minucius Felix, in Octauio, (qui o-
ctauus liber Arnobii aduersus Gentes, specioso
errore, nominis affinitate, hactenus falso est ha-
bitus) *Saturnum principem generis Deorum & ex
animis omnes scriptores vetustatis Græci, Romaniq;,* K
*hominem prodiderunt. Scit hoc Nepos, & Cassius, in
historia; & Thallus & Diodorus hoc loquuntur.* Et
Lactant. Firmianus Arnobii discipulus, lib. i. cap.
xiii. Diuin. Instit. *Omnes ergo non tantum poëtæ, sed
historiarum quoque & rerum antiquarum scriptores,
lasciuum hominem fuisse consentiunt: qui res eius ge-
stas memoriæ prodiderunt. Græci, Diodorus & Thal-
lus: Latini, Nepos & Cassius.* Nos Tertulliani vt
antiquissimi, verba posuimus.

Et Titi Cassii] Credidi aliquando *T. Cari* leg. L
vt Lucretium significet: sed *Apologos Titianos* sup.
Ausonius, si modo huius *Titi Cassii* sunt, nomina-
uit: & vero *Nepoti* perpetuo coniungi *Titum Cas-
sium* animaduerto à Tertulliano, Minucio, Lactã-
tio, Plinio hic, & Ausonio. *Seuerum* appellatum
eo coniicio, quod in Apologetico Q. Septimius
Tertullianus hoc illi cognomen tribuat: quodq;
Herenniam Seuerum illustrium familiæ suæ, gen-
tisque Cassiæ imaginibus delectatum non admo-
dum à vero abhorreat. Vt enim gentiliciæ maio- M
rum imagines eorum, qui curulem magistratum
gessissent, in atriis posteris spectandæ colloca-
bantur, quæ in funere præferrentur: auctores Sal-
lustius Tacitus, Iuuenalis, Valerius, Victor, & Pli-
nius lib. xxxv. ca. ii, sic & in bibliothecis ipsis, cum
honoris, tum æmulationis gratia, non solum ex au-
ro, argentove, verum etiam ex ære, doctorum ho-
minum effigies quorum immortales animæ in iis-
dem locis ibi loquerentur, dicatæ. *Semper enim sci-
re cupiunt omnes, qualis fuerit aliquis: Et M. Var-
ro in Romanorum doctissimi in bibliotheca, quæ pri-
ma in orbe (vrbe alii) Asinio Pollione ex manubiis
publicata*

publicata Romæ est, vnius viuentis posita imago est. Ibidem C. Plinius: & lib. VII. cap. XXX. Natur. histor. & Isidorus lib. Etymolog. De Attici imaginibus clarorum virorum, quibus facta magistratusque eorum, non amplius quaternis, quinisue versibus subscripserat, Nepos extrema vita Attici. Quales in Bibliotheca sua habuisse colligo, ex M. Tullii ad Atticum. lib. IV. epist. X. *Malo*, inquit, *in illa sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quā in istorum sella curuli.* Et in Oratore Demosthenis imaginem ex ære in Tusculana Bruti villa se vidisse ait: vt & nos marmoream, Tarracone, cum hac inscriptione vidimus, ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ, prætermissam ab iis qui veterum imagines, Hermas & Terminos, ediderunt.

Ennius, Accius] De *Attio* vide Vitruuium li. cap. III.

Cui dono lepidum] Idem Ausonius epist. ad Ausonium in gryphum Ternarii numeri: ***Cogitans mecum, non illud Catullianum:***

Cui dono lepidum nouum libellum?

Sed ἀμουσότερον, & verius, cui dono illepidum rudem libellum; Non diu quæsiui. Tu enim occurristi, quem ego, si mihi potestas ex omnibus eligendi vnum, semper elegerim.

Burras] Vocabulum esse Aquitanicum aiunt: sic enim hodieq; quisquilias vocant. reliqua fere vt emendauit doctiss. Scaliger, Ausonianarū lect. lib. II. cā. XIII. repræsentanda curauimus: legit tamen, *trepide silete nactæ.* *Nactæ*, inquit, homines nugatores. Persius:

— in morem discincti viuere nactæ.

Cl. Puteanus locum à iuuene se tentatum Lambino suggesserat: *trepide sileto nate*: ille vero *trepide silete nati*, vt librum, vel versus, tanquam parens filium, alloquatur. Elias Vinetus Santo, quarto pedatu, de veteri libro, *trepida silete nugæ.*

Quem Gallia] *Padi accolam* vocat Plinius lib. III cap. XVIII. qui & in erudita illa præfatione, Catullum *conterraneum* militari vocabulo appellat: quū tamen Nouocomenses vtrumque sibi vindicare studeant; positis vtrique Nouocomi vt audio in foro inscriptionibus. Hæc igitur iusta causa dedicandi; quod communis patria Gallia esset: tum quia illum honorificè appellarat in Historiis, vt & in vita Attici.

Italum vero Catullus appellat, in illo, quod hic παρῳδεῖ Ausonius, carmine dedicatorio:

Iam tum cum ausus es vnus Italorum
Omne æuum tribus explicare chartis.

Quæ regio enim à Rubicone vsque ad Padum fl. porrigitur, Togata Gallia: & Italia, quæ Alpibus munita. sunt enim Alpes, vt & pueri norunt, communis Galliæ, & Italiæ, terminus:

Hicq; iuuenilis laboris finis:

Feliciter.

A. S. LECTORI S.

QVOD auctoribus non paucis accidisse memini, vt multa ingenii monumẽta, vel ipsis ablata alteri falso attribuerentur, vel aliena ipsis subiicerentur, quæ in vulgus tituli lenocinio magis probarentur, & tanquam à matribus suppositi filii pro veris obtruderentur; idem NEPOTI nostro vsuuenisse, didici. Librum enim de vita & moribus Excellentium Græciæ Imperatorum, ad T. Pomponium Atticum, sequioris ætatis auctori Aemilio Probo attribuunt: à quo stylus, dicendique elegans character, Attici ætas, multaque abiudicant. Scriptorem contra de Viris illustribus vrbis Romæ, qui à Proca ad CN. Pompeium vsque, septingentorum annorum memoriam, resque gestas virorum domi militiæque illustrium breuiter colligauit, Plinio minori (cui Aldus Manutius adscripserat) ablatum, Nepoti Cornelio multorum ingratiis inscripserunt, & ex Cæcilia gente in Corneliam, obtorto collo, Itali quidam Censores, Hermolaus Barbarus Ianus Parrhasius, Catellianus Cotta, & Dominicus Machaneus, aliique traduxerunt. Sed neutrius mihi videri admodum adolescens docui singulari Comm. in eum auctorem Duaci, & Lutetiæ edito: & ex veterum libr. fide, rationumque momentis Sex. Aurelio Victori iure postliminii reddidimus: cuius & Historiam Augustam ante me natum nusquam, quod equidem sciam, typis vulgatam, Antuerpiæ primi edidimus. Quare vt illa Aemilio adscripta Nepotis esse γνήσια pronuntio; ita Viros illustres eidem abiudico.

Sed sunt & alia spuria & Cornelio indigna. Daretis enim Phrygii circumfertur de bello Troiano, cui interfuisse dicitur, Historia, quam Raph. Volaterranus sex carminum libris (qui & cum Dicty Cretensi vulgo leguntur) conuertisse Nepotem tradidit; quibus & prorsa oratione Narratio excidii Troiæ præmittitur, quam & ipse in vet. libris etiam soli Cornelio cuidam inscriptum vidi. Stylus sane non est aureæ illius ætatis, nedum Cornelii, cuius eloquentiam M. Tullius Ro. disertissimus laudarit, eoque nomine carissimum habuerit. Fuisse quidem Homero antiquiorem scriptorem Daretem, Aeliani auctoritate, & D. Isidori, non infitior, sed hicne liber ille sit, qui ad Aeliani vsque ætatem durauit, vehementer dubito. Sic vero ille lib. XI. Variæ Hist. Τὸν Φρύγα ᾗ Δάρητα, οὗ Φρυγίαν Ἰλιάδα ἔτι καὶ νῦν ἀποσωζομένην οἶδα, πρὸ Ὁμήρου καὶ τοῦτον γραφῆναι λέγουσι. Sallustio id opus nothum & illegitimum falsarius ille, quisquis is est, lege Cornelia, si deprehendatur, puniendus, inscripsit. Quem quidem Crispum Ro. Historiæ principem, initio statim rustice, & inepte appellat: Cui, inquit, nihil adiiciendum, aut diminuendum, rei formidandæ (fort. formandæ) caussa putaui, alioquin meum esse posset dubitari. Verumenimuero germanum me reperisse parentem gaudeo, natalibus itaq. restituo, auctoritatem secutus veluti familiarum censoris Gulielmi Camdeni hominis Britanni, qui sic Daretis illius ac poematis in Angliæ Historia meminit de Isca loquens: Hoc sæculo (anno 1224) floruit qui hinc oriundus, & cognominatus, Iosephus Iscarius splendidissimo ingenio poeta: cuius scripta sic probabantur, vt ad veterum scriptorum laudem peruenerint. Eius etenim de Bello Troiano poema Germani ter sub Cornelii Nepotis nomine diuulgarunt. Iam vero Alexandri illam ad Aristotelem præceptorem de rebus Indicis epistolam, quæ Q. Curtio Rufo fere subiicitur, vbi & quercus edunt Oracula, multaque ridicula leguntur, quis, nisi crasso & pingui iudicio præditus, ab elegantissimo Nepote tam incondite conuersam credat? Quin & in ipsis auctoribus vereor ne dubia quædam, nec à Nepote profecta, occurrant: vt quæ in Ciceronis epistolis ad Atticum non de Cornelio nostro, sed fortasse de Metello Nepote aliove legi docuimus: & illam mihi ἐπιγραφὴν suspectam videri apud Suetonium, Quid differat litteratus ab erudito. Et illa Iornandis Gothici de Britannia, suspicor Taciti potius esse quam Nepotis, ex iis libris, qui & ipsi magnam partem damno publico interciderunt. Ach. tamen Statius Comm. in Catullum Nepoti dedit: quin & Corn. Labeonis quædam apud Macrobium lib. I. Saturn. eidem adscripsit. Sed ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Nos de iis aliquando in libris ψευδεπιγραφίας plura. Nunc Corneliæ matris Grac-

chorum

chorum (cui eloquentiam, teste Cicerone & Fabio, acceptam referebant) epistolæ Fragmentum adiiciam: quod legitimumne sit, aut à declamatore aliquo, vt solet, conformatum, nunc non disputo. Parua sanè papyri iactura, repertum in vet. libro Abbatiæ Fæsulanæ, mihique ab Ant. Augustino, Archiepisc. Tarracon. viro clarissimo perhumaniter oblatum, post idem à Cl. V. Iacobo Bongarsio descriptum è Britannico exemplari è Germania dono missum, Cornelianis addendum putaui. Vale.

EPISTOLA CORNELIÆ MATRIS GRACCHORVM.

DICES pulchrum esse inimicos vlcisci. Id neque maius, neque pulchrius cuiquam, atque esse mihi videtur; sed si liceat Repub. salua ea persequi. Sed quatenus id fieri non potest, multo tempore, multisque partibus inimici nostri non peribunt; atque vti nunc sunt, erunt potius, quam Resp. profligetur atque pereat.

Eadem alio loco:

Verbis conceptis deierare ausim, præterquam qui Tiberium Gracchum necarunt, neminem inimicum tantum molestiæ, tantumque laboris, quantum te ob has res, mihi tradidisse: quem oportebat omnium eorum, quos ante habuerim, liberos, partis eorum tolerare: atque curare, vt quam minimum solicitudinis in senecta haberem: vtique quæcunq; ageres, ea velles maxime mihi placere: atq; vti nefas haberes rerum maiorum aduersum meam sententiam quicquam facere; præsertim mihi, cui parua pars vitæ superest. Ne id quidem tam breue spatium potest opitulari, quin & mihi aduerseris, & Remp. profliges. Deniq; quæ pausa erit? * & quando desinet familia nostra insanire? & quando modus ei rei haberi poterit? & quando desinemus, & * habentes, & præbentes, molestiis desistere? & quando perpudescet miscenda atque perturbanda Rep.? Sed si omnino id fieri non potest; vbi ego mortua ero, petito Tribunatum; post me facito quod libebit, cum ego non sentiam. Vbi mortua ero, parentabis mihi, & inuocabis Deum parentem. In eo tempore, non pudet te eorum * Deum preces expetere, quos viuos atque presentes, relictos atque desertos habueris? Ne ille sinat Iuppiter, te ea perseuerare, nec tibi tantam dementiam venire in animum; & si perseueras, vereor ne in omnem vitam tantum laboris culpa tua recipias, vti in nullo tempore tute tibi placere possis.

* fort. *Ecquando*

* al. *absentes & præsentes,*

* fort. *Deorum.*

A G

ADDENDA ET CORRIGENDA IN NOTIS AD VIROS ILLVSTRES.

LECTORI.

B ANNVS *iam est, amice lector, quod libellum istum de Viris illustribus Notarum libello illustratum ab amico nostro* V. Cl. ANDREA SCHOTTO, *prelo subiecerimus, dimidiâq; operis parte profligatâ, & vsque ad Notas in Fragmenta Corneliana perductâ, perducere porro ad finem voluerimus, vt statim cum Vitis excellentiũ Imperatorum, siue ea à Probo siue à Nepote sunt potius, ab iis qui vellent coniungi posset. Sed colophonem operi imponere tum haud potuimus, nequidquam id conati, partim ob aliorum operum necessitatem, quæ nos vrgebat magis, partim ob alia negotia, quibus intricatis & operarum accessit inopia. Et hæc quidem pluribus hic exponere non est necesse. Interim cognito istud opusculum non iri absolutum ad æstatem* SCHOTTVS *noster, Notas suas ad Viros illustres recensitas denuò & bonam partem ex secundis curis auctas huc misit. Verum expedierant iam exemplaris partem, vt diximus, preli sodales priorem, quæ vitas nempe continebat cum Notarum libello. Nec tamen quidquã omittendum rati, quod Auctori huic ab amico nostro eruditè imputatum esset, curauimus festinanter, nec indiligenter tamen, vt speramus, alteram quam voluerat esse editionem cum prioribus iam excusis paginis conferri, omniaque ea quæ addita vel immutata inuenirentur enotari & in chartam coniici peculiarem. Hisq; quum ille, qui hic operam nobis dedit, aduerteret in editis iam Notarum paginis, paucis exceptis, non pauca errata inuecta esse alius incuriâ, cui hæc commissa fuerant, eâdem operâ adnotata & ista sphalmata typica cõiicere sub eundem quasi fascem, bonum factum putauimus: ne scilicet quid te, optime lector, tuaque studia in hac re moraretur, nec amico nostro eruditissimo aliena culpa fraudi essent. Ita etiam si aliquando editio instituatur noua, rectius sibi caueant hic operæ. Et hæc sunt quæ tibi hic quasi separatim damus, paginis accommodata, & litteris quas ad columellarum latera vtrimquesecus operæ apposuerunt, respondentia. Tu, amice lector, nostrum erga Remp. litterariam studium, & ipsius cultores benè, prout debes, interpretare, & vale, hisque fruere.*

C D E F H

AD PAG. LXV. COL. I.

E 10 Prud. 1. adu. Symm.) *Adde*: & Orosium lib. VI. cap. I. qui ad nomen alludens *Ream matrem stupri ream* appellat.

Dein adde:

Vestæ sacerdotem præfecit] *Vestæ* abest in mſ. nostro L. Annæi Flori initio: & certè Iustinus lib. XLIII. in Martis luco sacerdotem fuisse ait, & Plutarch. in Parallelis extr. Iunonis disertè ex Aristide Milesio. Et infra noster ad Numam referre videtur. I

F 10 *scr.* ca. XII. & *adde*: vt in Ammiano Marcellino, lib. XVII. *viuosq; captos compegit in vincula.* Et lib. XXV. *vt deditum noxæ mancipium in custodiam compegerunt.* K

G 2 omnibus) *adde*: Lactantius lib. I. cap. XX.

COL. II.

v. 6. appellarent.) *add.* Sic Tacitus Annali 2. *auunculum* dixit pro auunculo magno. Paulus verò Orosius lib. II. cap. IV. Numitorem auum interfectum ait, falsò: aliter lib. VI. cap. I. nam in regnum restituerunt Numitorem, & patruum Amulium interfecerunt. L

H 2 præfert.) *add.* Cicero lib. I. de Oratore: *Romulus pastores & conuenas congregauit.*

I 5 sacri.) *add.* teste Suetonio in Augusto cap. XCV. & Plut in Quæst. Rom.

v. *seq scr. Cæsar,* inquit, & *mox*: *creato Conſ.*

v. *pen* est) *add.* Idem apud Isidorum lib. XV. ca. I. *Huius nata est auspiciis illa inclita Roma.* Rursus idem &c.

AD PAG. LXVI. COL. I.

M

A 8 Remo.) *adde*: Portas sanctas negat Plutarchus, quod alioqui cadauera per eas efferri non potuissent. Vide Theophilum lib. II. Instit. Tit. de rerum diuisione. §. Sanctæ quoque. Vbi fabula de diis.

A 9, 10 *Ita scribe & auge*: *Transiliuit*] Agrippinensis I. *Transiluit.* quomodo veteres potius dixisse auctor Diomedes lib. I. Grammat. ex Liuio, ludibrio fratris Remum nouos transiluisse muros. Virgil. *Saluere per vires.* Idem: *Desiluit Turnus biiugis.* *Fabio* abest &c.

B 2, 3 *scri-*

A B 2,3 *scribe:* Latina, Festus, & Nonius. Græcè κρ.&c.

B 5 *displanat.*) *add.* ad quem locum vide doctiss. Turnebum lib. XVII. cap. XXIII. Aduers. & Victorium XXIII. cap. V. Eusebii quoque interpres D. Hieronymus Remum fuisse à Fabio Romuli duce occisum ait rutro pastorali. Libet hic ἐν παρέργῳ Nasonis adferre locum quarto Fastorum, vt emendandum vidit Valerius Andreas Belga eruditus: *Nec mora transiliit retro Celer occupat ausum.* B reponere *rutro Celer.*

ead. B vide Dionys. lib. II.) *add.* qui σκαφίον καὶ τὸ σκαλίδιον appellat.

C 2 ait) *add.* Vide & in vita Coriolani vbi de Rom. nominibus.

Post C 3 *insere:*

Romulus asylum con. patefecit] De Asylo Romuli eiusq; origine Conradus hoc loco multa, pluraque ad Æmilium Probum Magius, quæ non describo. Vide & Iac. Durantium C lib. I. Variarum cap. I. & Ferrandum Adduensem lib. II.

C *vlt. ad quos*] *adde*: *Consalia* vocat Plut. Quæst. Rom. De his legendus Tertullianus lib. de Spectaculis & idem Plut. in Romulo.

D 7 *scribe:* Ῥωμ. I. ait h.

D 9 *scribe:* Exstat veteris poetæ carmen a.

E 2 *pastores.*) *adde*: pro *ibi*, & Scaliger *coriis Cernualia* reponit ad Festum in *Coinquire.*

E 9 *scribe*: simplici *s* ant.

D *v. sequ. scr.* scribunt Ταλλασίαν, Plut. in Romulo. Iidem cum M.

COL. II.

H 8 *scribe* Καινίνω.

I 3 *scribe*: Cossum infra adn.

I 6 consensu) *adde*: & Eutropii auctoritate lib. I. initio.

I 7 *scribe*: *Crustumerium.*

K 2 *scribe*: *aqua.*

E *Post* L 3 *insere:*

Et T. Tatius] Ad hunc strenarum, quæ Kal. Ianuariis mitti vltro citroque solent, originē refert Symmachus Vrbi præfectus lib. I. epist. XIV. *Ab exortu*, inquit, *panè vrbis Martiæ strenarum vsus adoleuit, auctoritate Tatii regis: qui verbenas felicis arboris ex luco Streniæ anni noui auspices primo accepit. Nomen indicio est viris strenuis hæc conuenire ob virtutem.*

L 5 *scr.* vt sit σφέλη... *Producere* &c.

F L 7 ducere) *adde*: auctore Nonio Marcello.

M 3 *scr.* Scæuula.

v. vlt. scr. Tulliis infra cap. VII. adm.

AD PAG. LXVII. COL. I.

A 3 *scribe*: *hinc patres, hinc viros or.*

A *vlt. scr.* *A Curibus*].

C *vlt. ita supple*: Eutropius, L. Annæus Florus, & Messalla Coruinus: *Centum*, inquit, *Senatores creauit; quos Patres ab auctoritate nuncupauit.* Sic enim legendum vel *ex auctoritate* è L. Floro lib. I. cap. I.

D 6,7,8 *pro his*: Quæ enim *&c.* consideret. *substitue ista*: vt Romulo magis affinem. Vtitur & G auctor Peruigilii Veneris, quod à P. Pithœo Lipsius noster lib. I. Electorum publicauit:

Vnde Ramnes & Quirites proque prole posterûm Romuli matrem crearet, & nepotem Cæsarem.

D 9 *scr.* scripsi.

E 4 legunt.) *adde*: fortasse non male, quia in luco asylum, ciuiumque coitio fuit.

E 9 Luconem) *adde*: (Ausonius fort. *Lucumonem*)

F 2 *scr.* quidam H

F 6 *paludem.*) *adde*: Vtrumque dici Plutarch. auctor est.

F 7,8 *scribe*: malim. *numquam* q. l. *In contionem p.*

COL. II.

Post G 9 *adde*:

Et Quirinus est appellatus] Hinc & Quirinalia instituta, alio nomine stultorum festa XIII. Kal. Martii in vet. Kalendario Rom. & Ouidio lib. II. Fast. Itē, Quirites inde ciues Rom. I appellati. In ἀποθεώσει quoque nomina mutari solita Lactant. hinc docet lib. I. cap. XV.

I 1 *scribe*: Sic scripsi antiq.

I 4 *distingue*: *ponit*: & *à Cur.*

K 6 &c.) *adde*: Sic & Plutar. in Numa, quamquam ille, postquam iam Romam venisset, aues consuluisse scribat.

K 9 *scr.* contra

L 4 *scr.* *Attius* N. K

L 6 *scr.* *exaugurationes*

M 1 *contionem.*) *adde*: Apuleius de Deo Socratis *adiicere auguria* dixit, vt & Plautus Asinar. *Admittere aues* eadem elegantia, de &c.

M 5 *dirimerentur*) *adde*: Iulius Obsequens de prodigiis anno V. C. 703. *C. Cornelius augur Patauii eo die cum aues admitterent, proclamauit rem geri, & vincere Cæsarem.*

M 7 *scr.* *Auentinum.*

AD PAG. LXVIII. COL. I. L

A 4 *scr.* irritas

B 3 *scr.* Dionysius. Duos v. M. n. v. noster, V.

C 7 non recte) *adde*: tametsi & ita Dionysius in Numa, ridetque Plutarchus.

C 9 *scr.* Idem Halicarn.

D 4 facio.) *adde*: quo & Lucanus allusit lib. I. *Pontifices, sacri quibus est permissa potestas. Facere* enim sacrificare est.

D 5 *scr.* codex Paris. M

D 7 muto.) *adde*: De Iani autem porta, quam Numa condidit, & ad finem vitæ regniq; clausam habuit Plutarch. in Numa & de fort. Rom. vbi πύλην pro τύχην Scaliger rectè corrigit, item Varro lib. IV. de L. L. *Tertia*, inquit, *est Ianualis, dicta ab Iano; & ideo ibi positum Iani signum, & ius institutum à Numa Pompilio, vt scribit in Annalibus L. Piso, vt sit clausa semper, nisi cum bellum sit.* &c.

E 5 *scr.* alii *Terrentio* scr.

E 7,8,9,10 *pro hisce*: quod reponerem *&c.* accipi potest. *repone illa*: quod non probo. Extat enim in lege Numæ apud Festum, vt alibi monui-

A mus. Constat *&c.*

F 3 *scr.* Val.Max.lib.I.cap.I.

F 7 *dele punctum post* effossos. *& post* prodidere *adde*: itemque Plutarch. in Numa, paulò aliter, quam Liuius. Meminit & huius rei Varro Manio apud Nonium V. Scrobs: *Qui dum administrãt in scrobe fodiendo, inuenerunt arcã.* Quod vero idẽ *&c.*

v.vlt.scribe: *reges*, inquit Liuius, *alius* &c.

Col. II.

B H 2 recordor. *) adde*: Et Plinius lib. XVI. cap. IV. Romulum frondea coronasse Hostum Hostilium ait, quod Fidenas primus irrupisset: qui auus Tulli Hostilii fuit. Versatur & in eodem errore L.Florus, qui & alterum erratum addidit, vltro imperium esse adeptum, oblatumque, vt Numæ, sic enim ait: *cui in honorem virtutis regnum vltrò datum.* Prius hic restitui potest, vt legas *virtutis auitæ*; alterum excusari non potest, etenim variant lib. MSS.

C H 7 *distingue*: sonat: alii *&c.*

I 7 *scr.* Rom.lib.I.

K *distraxit.) adde:* Ouidius lib. I. Trist. Eleg. III.

Sic doluit Metius, tunc cum in contraria versos
Vltores habuit proditionis equos.

Atque huc respexisse in Ibin existimo:

Vel tua, ne pœna genus hoc cognouerit vnus,
Viscera diuersis scissa ferantur equis.

L 3 *ita scribe*: Corn.Tacitus Annali IV. Liuius à nobis stat. Mox: *sacr.im.*

D L 9 *scr. Elicio. & adde*: De Ioue autem Elicio Varro lib.V. extremo, & Arnobius lib. V. initio. Græcis καταιβάτης dictus. Pollux lib. IX. & Turn. lib.XXV. cap XIV. Aduersariorum.

Ad Pag. LXIX. Col. I.

C *scribe: populum pronocauit.*

C 9 *scr.* lib.XVII.cap.VII. & cap.XXIV. Adu.

E D *pro his:* Reprehendit *&c.* ciuium Rom. *repone:* Sigonius lib.III. de Iudiciis cap.IV. Et verò *&c.*

F 4 *vires.) adde*: Et L. Florus: *Albani medii inter duos exspectauere fortunam.*

F 5 *scribe:* & ab *arcio* d.q.a. antiquitus *&c.*

v.vlt. litteratores*) adde*: antiquos.

Col. II.

H *scribe:* Sic malè scribitur in q. libb. *Ancus*

F &c.

I 6 *dicitur.) adde*: And. Patricius lacunã hærere in his Tullii verbis putat, quam sic replere conatur: *Anci pater etiam ignoratur, nisi quod is rex Ancus Marcius Numæ nepos dicitur.* Ex Liuio lib. I. & Plutarcho initio Coriolani, vbi Sigonius & Horomannus Græcam similiter lectionem restituerunt.

I 8 *dele hunc vncinulam*] *post Sabinus.*

K 5 lib.V.*) adde*: Vxorem habuit Pompiliam, Plutarch. in Numa. Idem tamen disertè in libello de fortuna Rom. sorore Numę natam ait quartum à Romulo regem. Ergo leg. esset *ex sorore nepos.*

L 9 *pro his*, & *Salinarium* Vascosanus excudit, G
substitue ista:

Noua mœnia opido] Vrbi nimirum quadratæ à Romulo in Palatio exstructæ. Ennius apud Festum:

Et quis exstiterat Romæ regnare quadratæ.

Salinarum] *Salinarium* Vascosanus excudit. Vide Plinium libro XXXI. cap. VII. Sed hoc vectigal exactis regibus sublatum, auctor Liuius lib.II. ab V.C. Plura inf. cap.L. in Salinatore. H

M 3 *eduxit*) *adde: Ostiam* Strabo libro quinto Geograph. vrbis Romæ nauale appellat, quò Tiberis erumpit, eam præterlabens. Eius autem situm & Tiberis cursum ab vrbe Roma vsque in mare eleganter describit Procopius lib.I. de bello Gothico.

Ad Pag. LXX. Col. I.

B 1 *scribe: Dem. Corinthii filius eius qui Cypseli tyrann. fug.* I

C 8 *scr.* κυψέλη.

C 9 delituit)*adde:* Vide Pausaniam in Corinthiacis, Lucianum in Lexiphane & Suidam.

D 4 *Hæc*, Damaratum *&c. vsque ad* D 8 *dele, & insere hanc Notam:*

Ipse Lucumo dictus] De huius notione nominis è Festo Pompeio Turn. lib. II. Aduers. cap.XXIII. & Ausonianarum Lectionum lib. II. cap.XII. Ios. Scaliger.

E 1 *pro his*: Verum in *&c. vsque ad* E 6 *substitue hæc:* K

Aduenienti aquila] Simile de aquila prodigium refert Ælius Lampridius in vita Antonini Diadumeni.

F 4,5,6 *ita scribe*: dicamus, apud G. Canterum lib.II.cap.XXIV. Nouarum. Vide Pet. Pithœi subs. lib.II.cap.VII. & Val.Max.lib.III.cap.IV. Onuph. *&c.*

F 8 videtur) *adde:* quem adi Comm. in Fastos.

Col. II. L

V. 7 *scribe*: Anco Marcio. *Post quæ adde:*

Filium XIII *annorum*] XIV inquit Macrobius lib.I cap.VI. Saturn. quem vide de prætexta & bulla. Et ad Suetonii Tiberium c.VI. Leuinum Torrentium, vt & in Horatii Epod.V.

V. 9,10 *dele*, si dis placet.

I *vlt. scribe*: quod *Ocretia* scribat, vt & Mediol. Verum Lugdunensis *Ocresia.* & Inscr.

K 3 *scribe*: *Ocratia* scriberent. Sed *&c.* M

K 7 acceperit.*) adde*: Festus etiam in Nothũ, *Oclisiam Corniculanam captiuam* vocat. ad quem locum consulendi docti interpretes.

Post M 2 *adde:* Legendus Plut. lib. de fortuna Rom. extr. vbi varias de Ocresia & igni opiniones recenset.

Pro M 3 *&* 4 *hæc substitue:*

Flammæ species] Talia apud Maronem prodigia. De Iulo II. Æn. v.681.

Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.

De La-

A De Lauinia lib. VII. Æn. v. 73.
Visa (nefas) longis comprendere crinibus ignem,
Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari:
Regalesque accensa comas, accensa coronam
Insignem gemmis &c.
v. vlt. vocem vlt. scribe: oband.

AD PAG. LXXI. COL. I.

v. 1 *pro diess. scribe: ess.*
B B 2 *scribe*: non *plebis* leg.
C 5 *scribe: Chersiphron* leg.
C 7 *vsque ad* D 7 *ita scribe*: quem honoris c. Lnomino: cuius in o. P. I. obseruationes iampridem excusæ, in eruditorum hominum manus venerunt.
Quo effecto] &c.
E 6 *scribe*: vt *cuius ciuis* leg.

COL. II.

C v. 3 *scr.* nec hic nec alibi
H 4 *scr.* repullulare. & *v. sequ. Prisci* leg.
K 9 *pone punctum post* Clœlia.
L 8 *scr.* G. Cassandri

AD PAG. LXXII. COL. I.

A 8 sequitur.) *add.* De hoc Tulliæ facto sic Varro li. IV. de L.L. *Prope hunc vicus sceleratus dictus à Tullia Tarquinii Superbi vxore; quod ibi, cum iaceret, pater occisus, supra eum, vt mitteret carpentum mulio iussit.*
D B 3 *scr. Pometiam*
B 5 *scr. Volscis*, cui. *& mox iterum scr.* Volscis.
C cepit) *add.* Et Strabo lib. V. Σύεσσαν (ita enim Græci nominant) Volscarum vrbium matrem fuisse memorat.
C 2 *distingue*: censet: textus tamen n.
C 6 *scr.* rei veritatem
D 5 memini) *add.* ridiculè sanè. est enim vocis productio *tolium*, vt *mentum* in testamento, teste Cicerone. De Capitolii autem origine Tacitus li.
E III. Histor. Aug. extr. qui ad Tarquinium Priscum refert.
D 9 *scr.* Nonium
E 10 *scr.* Silius

COL. II.

Post G 7 *adde:*
Lucre. i. a. in lanificio] Quod castæ matronæ argumentū. Varro de vita P.R. lib. I. *Cum interea in lucubrando faceret iuxta ancillas lanam.* Terent. in Andria:
F *Primum hæc pudicè vitam, parce, ac duriter*
Agebat, lana ac tela victum quæritans.
Post H 2 *adde:*
Rem exposuit] His ferè verbis, quæ è Bruto Cassii (vel vt Scaliger emendat *Attii*) Varro profert lib. VI. de L.L.
Nocte intempesta nostram deuenit domum.
Post H 6 *præpone:*
L. Iun. Brutus sorore] Rursus &c.
K 3 *scr.* Damarati
M 3 *ita scribe & auge: deridiculi gratia*, vt Plautus loquitur in Amphitrione: *Quid obsecro tu me deridiculi gratia sic salutas?* Ibidem etiam *ridiculi causa* dixit. Et in Pseudolo, *verba per deridiculum dare.* *Baculo* &c. G
Ante versum vltimum hæc insere:
Ipse terram osculatus est] Vt communem omnium parentem. Virg. XI. Æn. initio: *Non iam mater alit tellus.* Homerus & Pindarus sæpius γῆ μήτηρ. Suet. Cæsare cap. VII. *Quando mater, quam subiectam sibi vidisset, non alia esset, quam terra, quæ omnium parens haberetur.* H
Et Tiberio cap. LXXV. *pars terram matrem deosque Manes orarent.* Vide Plinium lib. II. c. LXIII. Sed quam terram audito oraculo, osculatus sit quæri video. Delphicam Plinius ait lib. XV. c. vlt. Italicam Liuius lib. I. & Dion. Halicarnass. lib. IV. & Ouidius II. Fast. Plerique non explicant.

AD PAG. LXXIII. COL. I.

A 6 *occiderunt.) add.* Ceterum de origine funebrium laudationum Plut. disserit in Poplicola, I
& nuper summę vir accurationis Io. Kirchmannus lib. II. de funeribus Rom. cap. XVIII.
Post A 7 *præpone:*
De *Coclitis* nomine vide Plinium lib. XXXV. cap. II. Varro lib. VI. de LL. *Ab oculo Cocles, quasi Ocles dictus, qui vnum haberet oculū.* Scaliger tamen à κύκλωψ sic dictum putat.
E *vlt. adde:* Plura Seneca Epist. XXIV. Lactantius lib. V. cap. XIII. Institut.

COL. II. K

Post G 9 *adde:*
Huic statua equestris] Aldus Manutius hos apud Cic. lib. I. Offic. versus statuæ equestri insculptos fuisse putat:
Vos etenim iuuenes, animum geritis muliebrem,
Illa virago viri —
Idque colligit ex his Senecæ lib. de Consolat. verbis: *Equestri insidens statua in Sacra via celeberrimo loco Clœlia exprobrat iuuenibus nostris puluinum ascendentibus, in ea illos vrbe sic ingredi, in qua etiam feminas equo donauimus.* L
Post I 8 *adde:*
Genus propagauit.] Ducta vxore filia Numerii Otacilii Maleuentani, ea lege, vt quem primum filium sustulisset, ei Numerii prænomen daret, & obtemperauit. Probus de prænominibus Rom.
K 2 *post L. Valerius Voleri F.*] *insere*: *Lucii* etiam prænomen ei tribuit Plinius li. XXXVI. ca. XV. M
M 5 *post* enim *insere*: & in Annalibus magistratuum Steph. Pighius.
Ad v. vlt. adde: Tentabam itaque ex historiæ fide librariorum flagitium sic corrigere, *primum de Veientibus, iterum de Sabinis, ac de iisdem gentib.* Vel sic, *iterum de Sabinis ac Veientibus*, secutus extremæ dictionis vtriusque vestigia, & vox *tertio* ex numeris nata apparet.

AD PAG. LXXIIII. COL. I.

E 1 *his insertis scribe*: de Cn. Pompeio: licet

A l.Alex. Brassicanus locum sic interpretetur, vt li-ctores dum concionaretur, abire iusserit, in Prouerbiorum Symmictis. Conradus verò hic, quasi solos fasces absque securibus prætulerint, cui repugnat Symmachus *&c.*

Col. II.

I 5 *scr.* Val.Max.lib.iv.c.iv. Cicero *&c.*

L *vltim.his* nisi mendum esse placet, *deletis, ista substitue:* Sic Varro de L. Lat. & vii. Diuin. apud

B Agellium lib.xviii.c.xii. Similiter *vertit, conuertit*, Sallustio, Tacito, ceteris. Liuius *&c.*

M 7 *scr.* Elba,

M 8 vocat) *add.* qui tamen strategema hoc dictatore Postumio adscribit.

reliqua vsque ad sequ. adnotationem ita scribe: L. vero Annæus Seneca in Epitoma r. Ro. ad Magistrum equitum quoque refert, sed A. Cornelium Cossum malè nominat. Liuius etiam lib.iv. ad annum cccxvii. A.Cor. Cosso tribuit, M. Aimilio

C Mamercino dictatore. Vide Carolum Sigonium lib.ii. Emend.cap.xxii.

tum insere hanc notam:

Equis frenos det. iussit] Simile illud Cæsaris apud Suetonium in Iulio cap. lx. qui *ancipiti prœlio equos dimittebat, & in primis suum, quo maior permanendi necessitas imponeretur, auxilio fugæ erepto.*

Ad Pag. LXXV. Col. I.

D *De primis 5 lineis proximè indicatum.*

Ad C 2 *adde:* De Dioscuris verò parta victoria apparentibus ad Regillum narrat in gente Domitia Ahenobarborum Tranquillus in Nerone cap.i. ibidemq; nummus A. Albini apud Torrentium.

D 1 legebatur) *add.* vt in vulgatis Ciceronis editionibus Orat. pro domo sua, vbi Ant. Augustinus apud Ful. Vrsinum, *Kæso ille Quinctius* legendum vidit.

E E 5 *scr.* præferebant, & Halicarnassei *&c.*

E 8,9 *his*, Cur Gr. non Gr. sa. dicemus, *omissis mox insere hanc notam:*

Q. Minucium Cos.] *Marci* prænomen est in Floro & Zonara, malè, cum *L. Minucius* à Liuio, Dionysio & Capitolinis tabulis appelletur, vt obseruauit Pighius in Annalibus.

Col. II.

G 6 *post* casu *intersere:* Sic Tacitus sæpissi-

F mè. Et Carisius *contagium* vett. magis vsurpasse ait, Sallustium tamen *contagio* dixisse primum. Sic enim lego non *primo*. Neque enim ex libro primo Historiarum, sed ex Catilinario desumptum est.

G 9 *vsque ad* H 7 *scr.* ostendi. Mox *in corona* superare credo, quod in Mediol. afuisse *&c.*

I 2,3 *scr.* addi iussimus. Sed coronarum *&c.*

I 5 *auctius scr.* Agellius lib.v.cap.vii. & inf. ad cap.xxvi. in P.Decio.

Ad Pag. LXXVI. Col. I.

A 2 dicta) *add.* Sallust. in Catilin. *Sæpe ipsa plebes aut dominandi studio permota, aut superbia ma-* G *gistratuum armata, à patribus secessit.* Et lib. iii. Hist. in orat. M. Lepidi: *quoties à patribus armata plebs secessisset.*

Dein pro illis: & mox: *non* &c. *vsque ad finem adnotationis, hanc nouam repone:*

Et militiam toleraret] Fuit cum negationem addendam putarem, sed vtraque lectio, si cōmodè interpretaris, ferri potest, idque Sallustii Crispi auctoritate. Sic enim lib.v. Histor. apud Augustinum lib.ii. cap. xviii. *Quibus* H *sæuitiis, & maximè fenoris onere oppressa plebes, cum assiduis bellis tributum simul & militiam toleraret, armata montem sacrum atque Auentinum insedit.* Quem vide & lib.v. de ciuitate cap.xii. Itaque frequenter absque negatione Salustius, quam si addas, pro non æquo animo perferre accipio.

B 3 sanguinē) *add.* Sic Seneca, *Corpus*, inquit, *nostrum & sanguine irrigatur, & spiritu qui per sua itinera discurrit.* Corn. Seuerus in Ætna:

Ad vitam sanguis omnis qua commeat idem. I

Medici tamen digestionem *&c.*

C 4 Poplicola) *add.* & Coriolano.

F 1,2,3,4 *scribe saltem:* supra adscriptum habebatur *Quinctius.* Infra *&c.*

F *vlt. add.* & Plutarchus.

Col. II.

Post L 1 *adde hanc adnotationem:*

Fortuna muliebri] Videndus Plut. extremo Coriolano, & de fortuna Rom. Dionys. Halicarn. Plinius trigesimo quarto, capite octauo: & alibi Valer. Max. lib.i. cap.ix. & lib.v. cap.ii. K

Ad Pag. LXXVII. Col. I.

A 1 *post* Plutarchus, *insere* in Camillo extremo.

A 3 *auge:* Floccus, siue is Iac. Borragius est, vt Robortellus existimat.

B 3 *scr.* Nos Liuio, Plutarcho, & Valerio *&c.* L

C 3 *post* totidem *insere:* quæ lectio etiam tolerari potest.

Post C *vlt. interpone hanc adnotationem:*

Emancipati filii] Valerius Max. lib.viii. cap. vi. *dimidiam partem filio emancipauit*, pro vendidit, quomodo Iurisconsulti sæpe vsurpant. Iustin. libro.2. Tit.x. de Testamentis. Plautus Curcul. & Cicero Philipp. 3.

Post D 5 *primum pone hanc adnotationem.*

Cum seditiosos] Citat hunc locum absque M auctoris nomine Isidorus lib.v. Etymol. cap. i. vbi rectè in mss. *cum populus seditiosus* legitur. Nam eo tempore, vt ait Cicero 3. de Leg. seditiosi magistratus nondum fuerant

F 2 *post* vi *adde:* & in Variis.

F 3 *pro* 23. *emenda* 27.

Col. II.

K 3 *scr. abire coegerunt* repperetim.

L 8 Legibus) *adde:* Tusc.4. initio vbi Lamb. *partim* malè addit.

A

Ad Pag. LXXVIII. Col. I.

D 2 pugnauero) *adde*: Sic enim Ammianus lib.xix. *tranquillitas mare molliuit*.

F 4 *scr.* vertit. Sex.

Col. II.

G 2,3 *scr.* pro fallacia vtitur: *per omnes libidinum formas incestarum cupiditatum circumegisse pellaciam.*

B *Et cum* &c.

H 3,4,5 *scr. tantum: desiliuit.* Quare *&c. omissis mediis.*

I 8 Metamorph.) *adde*: Sueton. in Claudio c. xx. & Plautus in Curculione.

M 10,11 *scr.* vt à Salustio *dubia belli*, & Floro li. I. *subita belli*, à Tacito *&c.*

M *penult scr.* geminum est, Ammiano li. xxvii. *aperta c.*

C

Ad Pag. LXXIX. Col. I.

B 7 *ita auctius scr.*

Quod albis equis triumph.] Plutarchus: πάτ' ἅμα σοβαρῶς ἐθελαχμένοις, & πλεῖστον ἀπεζευγάμενος λευκόπωλον ἐπέβη, & διεξήλασε τῆς Ῥώμης, ἐδενὸς τῶν πρὸ τούτων ἡγεμόνων δεδρακότος ὕστερον. Hinc etiam Symmachus *&c.*

D 7 *dele* sermo habendus.

E 1 potest) *adde*: Causas autem cur in Italiam Galli Senones duce Brenno irruperint varias colligunt, Polybius, Liuius, Dionysius, & ex his Hieron. Magius lib. III. Miscell. cap. XII. & Alciatus lib. IV. Dispunctionum cap. XI.

D

F 4 numerat.) *adiunge*: Vide doct. Scaligerum de Emendatione temporum.

Col. II.

H *vlt.* Strategematum) *adde*: Consule & Plutarch. in Camillo & de fort. Roman. in fine, vbi C. Pontii Coruinii strategema & industriam natando narrat, quale exemplum alibi hic ex Orosio notaui. Vbi & Polybium lib. II. citat aliter hæc narrantem, Gallos obsidionem deseruisse Capitolii, accepto nuncio suos agros vastari. In Camillo ait Plutarch. peste coactos obsidionem soluere & commeatus inopia.

E

I *vlt. scr.* malo. De anseribus Lucretius *&c.*

K 4 *post* XXII *add.* & de sacris D. Basilius Homil. VIII. in Hexaëmeron.

L 6 *ita auctius scr.* nihil demuto.

F

Propria manu] *Pecunia* pro *manu* in m.ss.o. *manu* tamen ferri potest. Constat enim ex Plut. extr. Camillo ac Liuio vi aperta addictos exemisse creditoribus. Quod sequitur, *&c.*

M 4,5,6 *his*, Ceterum ampl. *&c.* copiosius. *omissis, substitue:*

De saxo Tarpeio] Vnde dictum vide Festum in *Saturno*.

Ad Pag. LXXX. Col. I.

B 2 *post* κηδαλαίων *insere*: & Cicero Philipp. I.

D 2 *post* IV. *insere*: & Diomedes lib. II Gram. qui in hoc Virg. hemistichio *vrbemque Fidenam* systolen ponit.

G

D 3 *hostes.*) *adiice*: rectè. nam annos amplius 324 assiduè, iam septimum rebellando victi sunt, vt apud Liuium lib. IV. Mamercus Æmilius dictator in orat. sua testatur.

E vlt. *post* sic ille. *insere*: adde & Ciceronē Philipp. IX.

F 10 *post* affirment. *insere*: Mihi tamen magis prænomen esse videtur: tum quia semper Liuius *Larte Tolumnio rege*, & Auctor Epitomæ de prænominibus *Lartem Porsenam* vocat quendam, & Etruscum prænomen facit. H

Col. II.

I 8 *Quirino.*) *add.* Virg. III. Æneid. v. 222.

— Diuos ipsumque vocamus
In prædam partemq; Iouem, tunc litore curuo
Extruimus toros, dapibusq; epulamur opimis.

vbi Solonis legem explicat eruditè Germanus Valens, rectius quam Prateus inter Solonis Legem LXXV. I

Ad Pag. LXXXI. Col. I.

B 5 deseratur) *adpone*: De corona autem ciuica & obsidionali videndus Agellius lib. v. cap. VI. Plinius lib. XVI. cap. IV. Sueton. in August. cap. XXV. Tacitus lib. II. & XII. Annal. ciuicam *seruati ciuis decus* vocat.

Post E 5 *adde hanc adnotationem:*

Quarto cons.] Cicer. II. de Finibus & in Catone. In Tusculanis verò ait cum Etruscis decertasse: alii cum Gallis. Orosius lib. III. cap. XXI. K

Post E 7 *hanc:*

Titus Manlius] De Torquatis vide Agellium lib. IX. cap. XIII. Stephanum Pighium in Val. Max. lib. VI. cap. IV. & Fastos.

F falsum.) *add.* Pater enim fuit L. Manlius Imperiosus. Cic. III. Offic.

Col. II. L

K 7 *scr.* medici: & Lud. Carrio lib. II. Antiq. Lect. cap. I. *omissis his qua vulgata*, q. f. i. f. n. i. o. a. n. r.

L 3 *emenda*, 15XLIII. magistratum.

Ad Pag. LXXXII. Col. II.

Post G 1 *præpone hanc notam:*

Cum Consulem] Fuit cum *Consularem* aut *Dictatorem* ex historiæ fide reposuerim, neque enim Consules eo anno CDXXIX fuisse Sigonius obseruat: Consulem tamen facit Papyrium Orosius lib. III. cap. XV. & Eutropius lib. I. Liuius quoque ambigi dicit magister'ne equitum an Consul tunc fuerit. M

G 7 *scr. iam*: qui magno

K 2,3,4 *scr.* meminit: & Ammianus lib. XXX. hist. Sed ne quem *&c. sine mediis.*

Ad Pag LXXXIII. Col. I.

B 6 *Subiunge post* liceret. & in Catone inter eius scite dicta, Liuius libro quarto & nono de

A C. Marcio Rutilo Cenſore ſecund. CDXXCVIII. & CCCXIX, qui populum increpauit quod bis Cenſorem feciſſent, quam dignitatem maiores coartaſſent. Valer. Max. lib. IV. cap. I. initio, & ſimile ibidem de hoc ipſo Q. Fabio Maximo Rulliano.

B 8 *poſt* ni fallor, *inſere:* Symmachus Auſonio: *Quaſi ego cenas dapales & Saliare conuiuium, tum viſcerationem atque epulum poſtulaſſem.* Quid autem hæc differant docet è Gloſſario Iſ. Casaub. ad Suetonii Cæſarem cap. XXXVIII.
B vbi & hæc coniungit.

Poſt D 6 *interpone hanc adnotationem:*

De Samnitibus triumph.] Triumphi huius meminit Cicero in Catone. Oroſius lib. III. cap. XXII. & Florus lib. I. cap. XV. rei tantum in Sabinis geſtæ meminerunt. Eutropius collegam eius in Conſulatu anni CCCCLXIII. P. Cornelium Rufinum Samnites ſimul viciſſe ait. Idemque quattuor elephantos primum Romam induxiſſe Lucanis deuictis refert, in-
C deque *Lucas boues* dictos. Vide Plinium & Varronem.

D 8 *ſcr.* lib. I. cap. XV.

F 9 *poſt* III. *adde:* Vide Columellam non ſemel, & Ciceronem II. de Legibus, ibidemq; Turnebum.

Poſt F *penult. interpone hanc adnotationem:*

Dicens neminem] Refert idem Frontinus lib. IV. cap. III. Strateg. vbi tamen malè *C. Curium* vocat. Non diſſimile Pittaci apud Pro-
D bum in Thraſybulo, Plutarch. & Laertium abſtinentiæ exemplum.

Col. II.

G 4 *poſt* [illegible] *inſere:* è Megacle lib. de Viris illuſtribus.

Ad G 7 *adde:* ex Iulio Higino libro de vita Virorum Illuſtr. & Seneca patre Controuerſiar. IX.

E G *vlt.* &c. *pro his,* Vulgati cadum lign. *&c. conſueuerat. ſubſtitue:* Plinius lib. XXX. cap. VI. *aquam bibere catillo* dixit. Et Apuleius Apologia I. *Diis immortalibus ſimpulo & catino fictili ſacrificat.* Simile de Auguſto refert Suetonius ca. LXXI. qui Alexandria capta nihil ſibi præter vnum myrrhinum calicem ex inſtrumento regio retinuerat. Vulgati hic *cadum ligneum* habebant, vnde & *fagineum* cudi queat. Ouidius quincto Faſtorum:

Terra rubens crater, pocula fagus erant.

F Verior tamen ſcripta lectio. *Guttum* enim inter ſacrificii vaſa numerat Varro libro primo de vita pop. Rom. apud Nonium in Cymbia. Alii *rapa*, alii *&c.*

Col. II.

L 8 *poſt* auctore *inſere:* Itemque in Sidonio Apollinare ſic olim *manubiis* pro *manibus* de veteribus membranis repoſui libro ſeptimo epiſt. VII. initio.

Ad Pag. LXXXIV. Col. I. G

A 9,10 *ſcribe ſaltem:* fateatur? Video Eliam *&c.*

B 10 locat) *addito:* Iuxta hunc Tifata montem pugnaſſe Syllam cum C. Norbano auctor Velleius lib. II.

D 2 *procreatos) add.* Ad quem locum plura Læu. Torrentius noſter.

D 5 *ſcr.* vt ſupra cap. XXXII. dixit:

E 6,7 *ſcribe & adde:* quem ex m. ſ. noſtro e- H
dendum curauimus. Ego ſic tentabam: *Qua familia ad H. ſ. ſunt deſtinata Potitiorum, precio corrupit.* Nam XII ea tempeſtate Potitiorum familiæ erant. Liuius lib. I. & IX. Val. Max. lib. I. cap. II. Et illud, *Pinariorum & Potitios Herculis ſacerdotes* gloſſema olet.

F 8 *poſt* fuit *inſere:* De hac ita Sextus Iulius Frontinus libro primo, de Aquæductibus: *Aqua Appia M. Valerio Maximo, P. Decio Mure Coſſ. anno* XX (lege ex Faſtis Capitolinis
an. XXXI. & CDXLI. V. conditæ) *poſt initium Samnitici belli inducta eſt ab Appio Claudio Craſſo Cenſore: cui poſtea Caco fuit cognomen, qui & viam Appiam à porta Ca[illegible], vſque ad urbem Capuam muniendam curauit.* Inde Brundiſium vſque munita eſt, vt docet Strab. libro quinto, Geograph. ἐστρωμένης μὲν ἀπὸ τῆς Ῥώμης μέχρι Βρεντεσίου. I

Col. II.

H 6,7 *ſcr.* Iam, percurri *&c.* K

I 3 *poſt* Pyrrho *inſere:* meminitq; Cicero Philipp. I. & ipſe Appius orat. pro Cœlio, *Pacem,* inquit, *Pyrrhi diremi.*

K 2 dixere) *adde:* Ceterum de Appii eloquentia Cicero in Bruto, & Liuius lib. X. *conſultum iuris & eloquentiæ* vocat.

L 5 *poſt* II. *inſere:* & inde Arnobius lib. vlt. aduerſus gentes.

L 10,11 *ſcr.* concifior: *aux.* &c.

M 7 *ſcr.* eius anni CDLXXIII f. L

Ad Pag. LXXXV. Col. I.

A 1 *poſt* VI. *adde:* Vegetius lib. III. ca. XXIV.

A 7 *poſt* appellat, *inſere:* & Varro libro ſexto de L. Latina, quod in Lucania primum viſi Romanis.

Poſt B 2 *adde:* Lactantius de opificio, capite tertio: *Poteſt ne igitur aliquis, cum videat etiam boues Lucas cum immaniſſimis corporibus ſeruire homini, quæri de opifice rerum Deo?* vbi de vetere cod. M
gloſſema *vaccas* primus ſuſtulit Eraſmus. Meminit & Claudianus Mamertus lib. 2. de ſtatu animæ cap. XVIII.

B 4,5 *ita ſcribe:* non *ſubigere.* Plutarchus ſecunda pugna ad Aſculum dixiſſe hoc refert. Eutropius lib. II. ac Plutarchus Preneſte *&c.*

Poſt B 7 *adde hanc notam vtramque:*

Quid mihi cum tali] Oroſius reſpondiſſe ait: *Ne ego ſi iterum eodem modo vicero, ſine vllo milite reuertar.* Mox *gratus* reddidit mſſ. *pro gratis.*

Eandem

A *Eandem sibi ait*] Cineæ oratori ad Pyrrhum tribuit dictum hoc Plutarch. in Pyrrho.

B 9 *scr.* quoque malè coniunxit:

C 6 *post* quincto, *insere*: (secundum Orosium lib. IV. cap. II: Sexto vt Plut. quarto vt L. Florus est auctor)

D 4 *ad ista* lib. IX. *adde*: & Seruio in II. & III. Æneid. De Proserpina Locrensi Lactantius lib. II. cap. VII.

D *vlt ita adde*: iacta, vt noster, quam κεραμίδα

B nominat & Strabo lib. VIII.

F vlt. *add* Iustinum lib. XVIII. & Frontinum li. IV. cap. III. *& dele* & *in ea linea*.

COL. II.

G 3 *post* medicum *inser*: quem Niciam corruptè opinor appellat Ælianus *Cineam* lib. XII. ποικιλ. ἱστορ.

G 5 *add.* Senecam Epist. 120. & Ammianum lib. XXX.

C H 2 *scr.* Ann. Florus, *Volsc.*

I *vlt.* & K 1 *scr.* L. Annæus lib. I. cap. XXI. & de Græcis Zonaras, Q. Fabium Maximum Gurg.

K 2 *scr.* præficiunt,

K *vltim. post* diuinare *inserend.* Cicero tamen Tuscul. III P. Decium Murem exemplo patris & auito se bello Tarentino deuouisse.

Post L 6 *prepone hanc adnotationem*:

Appius Claudius] Io. Greionius sic ex historia locum tentabat: *Appius Claudius cognomento Caudex. Is victis a M. Fuluio col-*

D *lega Vulsiniensibus consul ad Mamertinos liberandos* &c.

M 7 *post* XIII. *inser.* Et *codicariæ* vel *caudicariæ naues* apud Nonium è Varrone & Salustio.

AD PAG. LXXXVI. COL. I.

C 6 *dele* nuper

C 7 *post* repertos *inser.* & Pet. Ciaconiũ Toletanum, Notis ad rostratam C. Duilii columnam quæ in Capitolio hodieque spectatur, & ab illo instaurata est.

E E 6 *scr.* Agell. etiam li. *&c.*

F 1 *post* diem *insere*: quàm arbores cæsæ erant.

COL. II.

G 6 *add.* Vide Ioan. Brodæum lib. II. capite XXX. Miscell. & Gyraldum ac Bayfium in Nauigiis.

G 8, 9 *ita auctius scr.* confirmat, & Orosius libro quarto, capite septimo: nisi quod vnam & tri-

F ginta naues numeret. In quibusd. mss. XIV. est: *&c.*

H 1 *add.* Polybius lib. I. Pœnos in hoc prœlio L naues amisisse tradit.

H *vlt. ante* Vide *prepone*: Aliter paulo hæc narrat Orosius libro quarto, capite octauo: qui quod infeliciter pugnasset à suis lapidibus coopertum interiisse scribit. Polybius verò & Epitome Liuiana lib. XVII. à suis militibus in crucem suffixum referunt. Vide *&c.*

I 8 *scr.* Val. Max. lib. & cap. III. G

K 3 *scr.* L. Annæus Florus hist.

K 4 *add.* Plinius lib. XXXI. cap. I.

Post K 6 *interpone*: *Calatinos* à calando dictos docet Fuluius Vrsinus Romanus Notis ad orat. Cic. pro P. Sextio.

K 7, 8 *scr.* L. Ann. Florus: *Fere* &c.

Sic & M 1.

AD PAG. LXXXVII. COL. I.

A 9 *post* epitoma *insere*: & in Plinio lib. XXII. cap. VI. H

B 3 *adde*: Vide & Frontinum lib. I.

C 4 *scr. his additis*: locutus est. C. Tacitus C. Duilium primum facit qui in Africam traiecerit. Ex iisdem mss. corrige, *&c.*

D 2 *adde & scr.* Orosius vero lib. IV. cap. VIII. *oppida octoginta in ditionem cessere Romanis, cæsa* XVII. M. *capta* V. M. *elephanti* XVIII. *abducti.* & L. Ann. Florus lib. II. trec. *&c.*

D 4 *scr. iam*: auctores

E 3, 4, 5, 6 *scr.* Romam reuocatum *L. Manlium Vulsonem*, victorem in triumphum duxisse XXVII. millia captiuorũ, anno post R. C. CDXVII. *De perm.* &c. I

F 8 *adde*: in paradoxis & in Pisonem, Liuius lib. XVIII. Eutropius lib. II. Val. Max. lib. I. c. I. Appianus & Agellius lib. VI. cap. IV. diuerse tamen ex Tuberone & Tuditano. de Poetis Sibius lib. VI. & Horatius eleganti Oda V. lib. III. Carm. & ibi pluribus Læu. Torrentius.

K

COL. II.

K 2 *scr.* exemplum, vt & Orosius, & placet.

K 7 extremo sexto,) *adde*: & lib. I. *auet Aegates abolere parentum Dedecus.*

K *vlt. post* capere *adde, & ita scribe*: Tacitus libro quarto histor. Aug. *Maior pars nauium depressa, aut capta.* Sic & Orosius loquitur libro quarto, capite decimoquinto, & cap. XVIII. Vide Petri *&c.*

K 2, 3, 4, 5 *His*, id non puto *&c.* libro III. L *deletis, substitue illa*: Immo huius federis caput erat, quod iisdem pænè verbis Orosius lib. IV. capite vndecimo concepit, additumque vt pro impensis bellicis argenti puri tria millia talentorum Euboicorum æquis pensionibus per annos XX. penderent. Eadem Polybius libro tertio, qui tamen in talentis mirè variat, & Liuius libro vigesimoprimo. Nam XXII millia & ducenta talenta Euboica stipendii loco imposita ait, & subiicit decem legatos tempus stipendii mutasse, ac mille talenta adiecisse. M

M 10 *scr.* Mendosè igitur Eutr.

M penult. *adde*: Ammianus Marcellinus libro XV.

AD PAG. XIIC. COL. I.

A 3 *scr.* quod Pythœi benef.

A 5 *scr.* & scripti libri vitiosè *&c.*

B 2 *post* Eutropius *insere*: qui cum consentit Appianus libro de rebus Annibalis, ait ipsum

A xxxii. ab vrbe stadio ad Anienem castra posuisse, id est, iv ab Vrbe milliari. Polybius verò lib.ix.xl. stadia siue millia passuum quinque numerat.

D vlt. *adde:* Varro περὶ ἐξαγωγῆς apud Nonium *Medicamentum: Quærit ibidem ab Annibale, cur biberit medicamentum. quia Romanis inquit me Prusiades tradere volebat.*

F 1 *scr.* legit Pintianus ex antiq. cod. *dicta* &c.

F 3 *post* Mese *insere:* In mss. Hieron. Suritæ Hispani sic repperi: *propter ordinem erunt. Nomina singulis* &c. vnde leg. *propter ordinem earum.*

B F 10 *post* noct. *adde:* Scribitur autem in Capitolinis marmoribus *Verrucossus*, sic dictus, ait Plutarch. ὅτι ἀκροχορδόνα μικρὰν ἐπάνω τοῦ χείλους ἐπιπεφυκυῖαν haberet. Vide ἀκροχορδὼν apud Galenum in definitionibus Med. De *Ouicula* idem Plutarch. ὁ δ᾽ Ὀϊκούλας σημαίνει τὸ προβάτιον. ἐπίθη δὲ πρὸς τὴν πρᾳότητα τοῦ ἤθους ἔτι παιδὸς ὄντος.

F *vlt. post* Genuam *statim add. seq. adnotat.* G 4 *omissis mediis.*

C Col. II.

Post G 7 *insere hanc adnotationem:*

Ob amorem mulieris infrequentis] *Infrequens* militare vocabulum Liuio, Ausonio, Plauto & aliis. Cornificius ad Herennium li. iv. *prætereo, quod militiæ te infrequentem tradidisti.* Agellius lib. xvi. cap. iv. *Miles, cum die, qui prædictus est, aberat, neque excusatus erat, infrequens dicebatur.* Festus: *Infrequens appellatur miles, qui abest, afuitque à signis.* Plura doctiss. Lipsius noster lib. v. Antiq. Lect. cap. iv. & lib. v. de militia Rom. dial. viii. G

H 2 *istam adnotationem præpone:*

Matrem Deum] Hinc quidem colligũt Scipionem Nasicam non solum Megalenses ludos instituisse, sed & templum Matris Idææ dedicasse, etsi id neget Ouidius lib. iv. Fastorum: H

Nasica excepit, templi non exstitit auctor;
Augustus nunc est, ante Metellus erat.

Quare priorem Nasonis versum sic tentabat Pomp. Lætus:

—templi tunc exstitit auctor.

H 3 *scr.* superiora ad patrem.

K *scr.* I C. l. 2. de origine iuris. Cic. *&c.*

K 4 *scr.* Valer. Maxim. libro vii. cap. v. quod *&c.* I

K 5 *adde:* Quoniam verò errauit in Scipionũ, scriptor hic noster, & , vt dixi, Valerius Maximus ac Liuiana Epitome, idcirco apponam integre è doctissimi Sigonii Emendat. lib. ii.

D	Pater P. Scipio Nasica.	Auus P. Scipio Nasica orator, Cos. ɪɔxlii. Vxor Cæcilia Macedonici filia.	Proauus P. Scipio Nasica Serapio Cos. ɪɔci.	Abauus — Paternus C. Lælius Cos. ɪɔcxiii. K
P. Scipio Nasica, qui adoptatus à Q. Metello Pio, Q. Metellus Pius Scipio dictus est: Cos. ɪɔcci. Cicero 6. ad Attic. Pro domo sua & in Bruto.				
E	Mater Licinia filia C. Lælii.	Auus maternus L. Licinius Crassus orator Cos. ɪɔclviii. Eius vxor Mucia filia C. Lælii.	Proauus maternus Q. Mutius Scæuula Augur. Cos. ɪɔcxxxvi. Eius vxor Lælia filia C. Lælii.	Abauus — Maternus P. Scipio Nasica Corculũ Cos. ɪɔxci & ɪɔxcviii. L

Ad Pag. LXXXIX. Col. I.

Post A 2 *interiice hanc notam:*

Apud Nolam] Lego *Annibalem apud Nolam primus* &c. ex Valerio Max. lib. i. c. vii.

F B 6 *adde:* Quinctã etiam appellat Cicero pro M. Cœlio, & de Aruspicum responsis, & Lipsius noster lib. de Vestalibus.

Post C 7 adde hanc notam:

Vt si pudicam] Lactantius lib. ii. ca. viii. *Vt si se sanctam iudicaret, suum cingulum sequeretur.*

E 6 *sic auctius scribe: obtinuit*, aut sic; *sortitus est* aut *rexit.* vel *subegit* retinendum & pro tenuit aut rexit interpretandum. vel potius *delegit* reponerem, vt affine magis. exigente id *&c.*

Col. II.

G 6 tabulis) *adde:* nam apud Appianum mendose legitur Ἀκίνιος pro Ἀκίλιος.

G 8, 9 *scr. Consularem.* Hoc tamen verum. Nã apud Ciceronem Cato septem annis postquam Cos. fuisset, senatu illum eiecisse narrat. M

Quod ille &c.

H *adde post* Antias famosam mulierem fuisse.

H 9 *scribe: &c.* nam Gallum transfugam fuisse Liuius *&c.*

I 2 *scr. & adde:* in Catone & in T. Quinctio Flaminino.

K 6 *dele* nuper

L 3 *pro* aliquando *repone* hîc.

L 8 *vsque ad* M 7 *omnia sic rescribe:*

Post

A *Post octoginta*] Aldinus codex, eumque secuti reliqui *octuaginta*. Septuagenarii viri generant, inquit Aristoteles lib. VII. Animal. & in Politicis lib. VII. cap. XV. Cato tamen octogenarius filium è Salonii clientis sui filia. Plinius lib. VII. cap. XIII. & Solinus. Plutarchus icirco nuptias eum contraxisse ait ὁ ἐφ' ἡλικίας. Et Massanissa post octogesimum sextum annum filium, qui Methymnus appellatus sit. Valerius lib. VIII. cap. XIV.

B *Imago huius fun. gratia*] Aldinus cod. *imago eius* &c. Malo tamen *solius* aut *vnius*. Vni enim hoc honoris gratia tributum vt eius è curia imago in funus produceretur, vt auctor est Val. Max. lib. VIII. cap. XVI. Vnde hic locum vt mutilum instaurare doctiss. Pighius tentauit, *imago eius funeris gratia è curia produci solet*. Ceterum de imaginibus quæ comitabantur gentilitia funera lege Plinium lib. XXXV. ca. II. & Corn. Tacitum lib. III. Annal. extremo.

C Visum autem fuit *&c.*

Ad vers. vlt. adde: Nam Porciæ gentis stemma texuit egregie Agellius lib. XIII. cap. XVIII.

AD PAG. XC. COL. I.

B 5 *natus sum) adde*: quam & in veteribus se reperisse libris Aldus Manutius testatur.

B 8 *itarescribe*: quartum Consule. Cor. Nepos. XIX. alii numerant, vt altero à primo consulatu Fabii anno natus sit Cato.

D C 2 *scr.* Ætatis XXI. ad Tarentum *&c.*

D 7 Africano) *add.* in Africa proconsule, *& ad oram*: Liuio an. V. C. DL. Quæstor Cato.

E 4 Coss.) *add.* Quem locum recta interpunctione & collocatione sanat And. Patricius in lib. II. M. Tullii de Rep. *Fabio quartum Cos adolescentulus miles profectus sum ad Capuam decimoque anno post ad Tarentum quæstor. quem magistratum gessi Coss. Tuditano & Cethego. Deinde ædilis, quadriennio post factus sum prætor, cum quidem ille admodum*

E *senex suasor Legis Cinciæ de donis & muneribus fuit.* Lambinus in Probum bis quæstorem fuisse existimat. non sequor, quem & in Ciceronis Catonem vide.

F 1 *scr.* Pr. quadriennio post Sard. prou.

F 3 *post* deduxit *intersér*: à quo & post Græcas senex admodum litteras didicit. Val. Max. lib. VIII. cap. VII. Plinius libro VII. cap. XXX. D. Hieron. epist. ad Nepotianum.

F 9 *post* cōmigrārat. *interiice*: Vegetius l. II. c.

F III. (vt Modius quidem legit) & lib. I. capite VIII. Hic eius abstinentia eluxit, & frugalitas.

COL. II.

G 2 pro *alii* scribe: *Val. Max. lib.* IX.

G 8 *scr.* Legatur (vt Cicero memoriæ vitio, Trib. militum Manii *&c.*

G 9 *post* continuit *inser.* occupatis Thermopylarum iugis præsidium hostium depulit. Cicero in Cat. Maiore, Liuius lib. XXXVI. Appianus, Plutar. Iustinus lib. XXXI. Festus in *Ordinarium*, & Sosipater ex orat. dierum dictarum de Cōsulatu suo: *Item vti a Thermopylis atque ex Asia maximos tumultus maturissimè disieci atque consedaui.* Idemque G Cato in ea quam scripsit de suis virtutibus contra Thermum: *M. Fuluio Consuli legatus sum in Aetoliam: propterea quod ex Aetolia compures venerant, Aetolos pacem velle.* Festus in *Oratores.*

H 2 *scr.* L. Quinctium Flamininum,

H *pen. scr* *Max. li.* 2. *cap.* 9. &c.

I 1 add. *Seneca Rhetor Controu.* 25

I 6 *add. Val. Max. lib.* VIII. *cap.* VII. non *vt Liuius lib.* XXXIX. *& Plutar.* nonagenarius.

K 6 *post* natum *inser.* Coss. P. Censorino & M. H Manlio. *Vell. Paterculus.*

K 7 *scr. Plinius lib.* 14. *c.* 4. *natur.*

Post M 9 *adde hanc adnotationem*:

Caput Asdrubalis] Exemplum huius ferociæ & animi aliquo modo insultantis hostib. apud Homerum de Aiace Oilei F. caput Imbrii abscissum conicientie in mediam aciem Troianorum, quod forte cecidit ante pedes Hectoris. Iliad. *v.* Pet. Victorius lib. XXVII. variarum lect. cap. XXII. I

AD PAG. XCI. COL. I.

B *vlt. pro his*, deinde: *matri ipsi. scr be.* Iouis autem filium creditum fuisse auctor Plinius lib. XVI. cap. XLIII. Liuius lib. XXVI. Val. Max. lib. III. c. 6. vide & Agellium l. b. VI. cap. 1.

C 6 *adde*: Notandum autem hic ὑστερον πρότερον schema, sic concinnandum: *Clade Cannensi reliquias incolumes per m. h. c. Can. perduxit. Nobilissimos iuuenes* &c. Illud autem P. Sempronio Tu- K ditano potius attribuit Liuius lib. XXII.

Carthagine] *nouam* amplius vett. libri, vt ab Africana distingueretur. illa ἀντίπολις est Appiano Alexandr. qui eam turpi errore cum Sagunto confundit. vide Geographos.

D 3 *Luceium) adde*: vt & Front. lib. II. cap. XI.

F 4 *scr. A Petilliis*

F 7 *scr.* li. 4. cap. 18.

F 9 *post* referunt *inser.* Plutar. item in Catone & Apophth. πολλοὺς numero multitudinis vocat, L & duos fuisse, auctor in Syriaca Appianus.

COL. II.

H 4 *scr.* Ego vero illud abiud.

H 6, 7, *inscr.* & QVARE repono ex Valerii Probi Notis Q. B. F. I. QVARE BONVM FACIVNT probaturque T. Liuii lib. XXXVIII. verbis & Valer. Maximi lib. III. cap. VII. Est autem bene prudenter vsurpari, & Edictis f. b. o. c. proponi solita.

I 9 *add.* Vide Isidorum lib. I. Etymol. cap. XXII. M

I *vlt. scr.* Fuit qui leg. putaret *Bonum* &c.

K 6 *adde*: Nihil tamen demuto.

K 8 *adde*: Sic Plutar. & Strabo. Liuius verò lib. 38. Romæ mortuum ait. At lib. 45. Linterni domum eius fuisse.

Moriens ab vxore] Elogium testamenti fuit vetantis ne in patriam ingratam ossa referentur, de quo Seneca lib. de benef. V. ca. XVII. & Val. Max. lib. V. cap. III.

Ante L primum prapone:

Liuius Salinator] Salinatoris cognomen illi datum, quod Censor vectigal nouum ex

A nona salaria populo Rom. imposuerit. Liuius lib. xxxix. Salinas primum instituisse & populo salis modia sex millia in congiario dedisse Ancum Martium, auctor Plinius libro xxxi. cap. vii. & supra cap. v. Post exactis Regibus, vectigal illud sublatum. Liuius lib. ii. ab V.C. Sed Salinator in Censura iterum imposuit: vt dixi.

L 9 *scr. & adde:* administranda, vt priuata odia
B publicis vtilitatibus remittant, vti lib. i. Annal. Tacitus ait.

L *vlt. &* M. *dele* Traiano discipulo.

Ad Pag. XCII. Col. I.

A 5 *add.* Plutarchus etiam vbique corrupte φλαμίνιον vocat, nisi operarum error.

A 8 *scr. Charopis* cum spiritu. Aff.

C 6 *post* est *inser.* Val. Max. lib. iv. cap. viii.

C C 8 *dele*, exhib. lud. refert.

C 9 *scr.* Pindaro, Archia poeta, aliisque

E 6,7 *scr.* Ita emendandum Sigonio videbatur. In Mediol.

F 2,3,4 *ita rescribe:* Monstra verborum, ex quibus veram lectionem, ni fallor, *elicio: Praetor Vettonas, Oretanosque superauit.* Nam de Vettonibus diserte T. Liuius lib. xxxv. scriptum reliquit à Fuluio Nobiliore fusos fuisse apud Carpetanos. Ex
D *Ettanos* quod in M.S. erat *Vettonas* exsculpo, Oretanos retineo. quamuis nulla de his apud Liuium mentio, quod verisimile quia non longe à Carpetanis abessent, cum illis dimicatum. Suntq; Geographis omnibus & historicis noti Oretani. Vulgata l.

F 11 *add.* Praetura autem in A.V.C. ɪↃʟxɪɪ. cadit. Consulatus ɪↃʟxɪv. Legendus Orosius lib. iiii. cap. xx.

E

Col. II.

I 6 *dele* Nepos.

K 6 pugnauit) *add.* Eadem autem ad verbum legas apud Orosium lib. iv. cap. xx.

Post M 8 *adde hanc adnotat.*

M. Cato Censor] Liuius lib. 47 Scipionem à Catone allatrari solitum refert, & ex illo Fabius lib. viii. cap. vi.

F

Ad Pag. XCIII. Col. I.

A 7 *add.* De Antiocho autem qui Scipioni Africano minori dona miserat, Cicero pro Deiotaro, vbi tamen Attalum pro Antiocho μνημονικῷ ἁμαρτήματι nominat.

B 2 *scr.* Cicero in Catone Maiore: *Epul.*

Post B *vlt. adde hanc adnotationem:*

Occisus est] Strabo li. xvi. interfectum à Barbaris cum templum Beli spoliare conaretur: D. Hieronymus in xi. Danielis, cum aduersus Elimaeos pugnaret cum omni exercitu deletū ait. Aliter Iustinus lib. xxxii. adhibito exercitu nocte templum Didymaei Iouis aggressum, concursu insulanorum cum omni militia interfectum.

D 3 *scr.* appellatur, de qua Valerius li. vi. c. i. & raptor Tribunus militum est Plut. non Centurio.

E 4 *scr. De Lig. tr.*] Sicut de Illyriis primo consulatu, pater huius triumphauit. De hoc sic Vell. G

F 4 *Post depulsum add.* Tale dictum Camilli. Val. Max. lib. i. ca. vi. & de Paulo Aemilio ibidem.

Col. II.

G 8 *post industria inser. Continentia* certè & *abstinentia* in eadem ferè vsurpantur re à Cicerone & Val. Max. qui lib. i. ca. iii. titulum habet *De continentia & abstinentia* & Valla lib. iiii. ca. xli. Elegant. H *Continentiā* pro ea virtute, quae libidinem auaritiamque coërcet, Cicero vsurpat lib. i. Epist. ad Q. fratrem: *Quid est,* inquit, *negotiis continere eos quibus praesis, si te ipse contineas.* Nam paulò post, *Tu tum pecuniarum voluptati, tum omnium rerum cupiditati resistes, vt facis.* In Maniliana verò pro ea, quae auaritiae inimica esset: *Neque enim potest exercitum continere is Imp. qui seipsum non cōtinet.* Mox de *Temperantia*, quae voluptates reprimit, agit. Alias I *continentia* generalius est & *abstinentiam* comprehendit. *Temperantia*, ab alienis; *continentia* à libidine & voluptate abstinet.

K 4 *scr.* restituere ex Liuio tentab.

K 9 *captiu.)* *adde*: Vel pro *Gallia* affini voce *Gallaeciam obtinuit* quis substituat, quod in *Galliam* deprauatum. Lege & Sebast. Corradum in Brutum Ciceronis & Appianum in Ibericis, Orosium lib. iv. cap. xx. K

K 9 *scr.* Plutarchum in Problem. & in vita Romuli.

L 4 *scr.* Iulii F. summo ing.

Ad Pag XCIV. Col. I.

Post A 5 *adde hanc adnotat.*

Censor libertinos] Idem Cicero i. de oratore refert. Liuius verò xliii. extr. quod in recensendis Equitibus tristis admodū & aspera eorum Censura fuisset, multisque equum ademissent, equestrē ordinem offendisse. P. Rutilium Trib. pl. patronum causae suae nactos. L

Post A 7 *hanc:*

Ob quod à populo] *Popillio* repono. Nam M. Popillius ex Liuio lib. xliii. & Val. Max. li. vi. cap. v. etsi in Steph. Pighii editione hodie *Rutilius* legatur. De quo Tacitus lib. iii. Annal. & in Oratorum Dialogo. De re autem sic M. Tullius vi. de Rep. apud Agellium lib. vi cap. xvii. M *Quod quidem eo fuit maius, quia cum in causa pari collegae essent, non modo inuidia pari non erant, sed etiam Claudii inuidiam Gracchi caritas deprecabatur.*

B 7 *scr.* L. Ann. Florum lib.

B *vlt. post* rectè *inser.* Vide Appianum in Ibericis, Eutropium lib. iv. aliosque.

C 3 *dele* etiam

E 1 *scr.* scriptis ac Suida & Velleio lib. i. & ii. extr. comprobare.

E 6 *pro* Eclog. i. *scribe* Sat. i.

Post E *vlt. insere*: Vsus & Polybio familiariter historicorum Graecorum principe. Suidas & Velleius lib. i.

Duos s.p.e. seruos] Quinque refert Athenaeus lib. vi. διπνοσοφ. his verbis: σώφρονες ἦσαν ὁ

παῖδε

A ταῦτα ἄελτοι οἱ ἀρχαῖοι Ῥωμαῖοι. Σκιπίωνα γοῦν ὁ Ἀφρικανὸς ἐπὶ κελευ, ἐκπεμπόμενος ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἐπὶ τὸ καταστήσασθαι τὰς κατὰ τὴν οἰκουμένην βασιλείας, ἵνα τοῖς προσήκουσιν ἐγχειρισθῶσιν, πέντε μόνους ἐπήγετο οἰκέτας, ὡς ἱστορεῖ Πολύβιος καὶ Ποσειδώνιος. Plura de his Io. Alex. Brassicanus Adagione *Sannione domi relicto*. Ceterum de simili Romanorum veterum continentia, Cicero in Maniliana, pro Flacco, & Verrina VI. Val. Max. lib. IIII. cap. III. & nos alibi ex M. Porcio Catone & Plinio Maiore lib. VII.

B F 9 *vendidit*) *adde*: Vtitur & Liuius lib. XXXI. Tacitus XIII. Annali. Florus lib. IV. cap. XII.

COL. II.

H 4 *scr.* Plinius lib. XXXV. cap. IV.

H 8,9 *scr.* Val. Max. lib. I. cap. VII. Floro abbreuiatore, Orosio lib. V. c. VII.

Post I 1,7 *add. ista*:

Exercitum Popilii] Ita lego parua facta immutatione. Vulgati *Pompeii* procliui errore,
C vel *Pompilij*. Dictus autem *M. Popillius Lenas*. Appianus & Orosius lib. V. cap. IV.

K 7 *adde*: Sed rectè legitur: tantum illud de auspicato in vrbem deducto alibi collocandum videtur ex Orosio lib. V. cap. IV. & V. Plautus Epidico: *Virtute atq; auspicio Epidici cum præda in castra redeo.*

Præturam postea cons.] Anne Consularis Prætor fit? Nimirum probri causa ordine motus, vt eum recuperaret, præturam alteram
D gerebat, vt ab integro honorum gradus faceret sublato probro, vti apud Salustium Catilinario Corn. Lentulus Sura, & Cic. III. Catilinaria de secunda prætura. Simile in Liuio exemplum extr. lib. X. de Papirio Cursore. Vide Notas nostras ad Metellum Pium & L 4. D. de captiuis & postliminio reuersis, & L fin. D. de legationibus, & Cic. in Topicis.

L 5 *post* cognatione *inser.* Vide Suidam.

M 4 *pro* Emendator *rescribe* Corrector

E M 8 *adde*: Ioan. Greionius professor Parisinus coniecerat, *accepto ipse veneno interiit.* Nec displicet.

AD PAG. XCV. COL. I.

A *vlt. add.* Restitue *Areuacos*. quod opidum hodie vna littera mutata *Areualo* nomen retinuit, meminitque Plinius lib. IV. ca. XX.

B 2 *scr.* L. Annæus Florus, Vell.

B 4 *ista ita rescribe*: Valerius Max. plerumque
F *Trebiam*. Male itaque operæ *Contebriam* per oscitantiam euulgarant, vt in Thesauro Geographico diligens Ortelius noster in dict. *Centobria* notarat, qua etiam Val. vtitur lib. V. cap. I.

D 4,5 *scr.* qui fuerunt. I. Q. Cæcilius *&c.*

D 6 *scr.* II. L. Cæcil.

E 9 &c. *pro his*, Illud *&c.* vapulant. *ita repone*: Quod autem L. Cæcilium Metellum Delmaticum supra agnominaui, doceor ab huius æui eruditis Diadematum potius cognominandum videri, Turnebo in iocos Ciceronis, Lambino ad Æmilium Probum, Stephano Pighio in Val. Max. lib. VII. c. I. Fuluio Vrsino in orationem Ciceronis ad Quirites post reditum. Idque auctoritate Plutarchi in Coriolano, vbi hoc ipsum Xylander obseruauit, itaq; Plinium emendat lib. VII. idem Turnebus. G

Latus est] *Elatus* repono. Efferri enim funera dicuntur, quod vel pueris notum.

COL. II.

G 8 *scr.* Ab Annæo Floro C.

Post G vlt. *adde hanc adnotationem*:

Smyrnæ exsulauit] Hæc inter cetera Auctoris huius ἁμαρτήματα numeranda. Rhodum H enim in voluntarium exsilium secessit. Epitoma Liuii 69. & Plutar. Deceptus fortasse nominis affinitate, quod P. Rutilius, non Q. Cæcilius Smyrnæ exsulauit. Cicero pro Cor. Balbo & in Bruto.

H 5 *adde*: obseruatum hoc postea comperi à Sebast. Corrado in Brutum Ciceronis, vt sua illi laus reddatur, & à Martiali Rogerio in Lælium Cicer.

H 6,7 *scr.* admonuerat I

K 7 *his deletis* quare pr. retin. *repone ista*: Venio tamen in eam sententiam, vt rescribendum ita existimem: *Metellus L. Lucullum sororis suæ* [*Cæciliæ*] *virum laudare noluit* &c. L. enim Lucullum, patrem illius Luculli, qui cum Mithridate bellum gessit, sororis Metelli Numidici virũ fuisse & furti condemnatum auctor Plutarch. in Lucullo, vt vidit idem Corradus in Brutum. Vulgarem tamen in auctore nostro lectionem retinere Pighius videtur Valerii sui auctoritate lib. I. cap. VI. vbi *Cæciliam Metelli vxorem* accipit, vt in via Appia ve- K tus spectatur inscriptio alterius Cæciliæ hoc modo:

CÆCILIÆ
Q. CRETICÆ F.
METELLÆ. CRASSI.

L 7 *scr. & add.* *Pompedius*, apud Plutarch. in Apophth. Πομπίδιος Σίλωνος. In Mario Ποπλίου Σίλωνος, corruptè vtrobique. Atque non ignoro &c. L

AD PAG. XCVI. COL. I.

A vlt. *post* Cæsar *inser.* Sueto. cap. XIII.

E 4 *scr.* gerendo, vt Varro, vel à gracilitate, vt Sosipater, deriuant, itaque scribit Scaurus.

E 8,9 *pro his* Paullus Oros. al. n. *&c.* memoria. *repone*: Gracchanæ seditionis causam vide apud Plutarchum, Liuium, Velleium lib. II. Appianum & Orosium lib. V. cap. VIII.

F 10 *scr.* Emphyl. I. μηδένα τῶν πεντακοσίων πλέθρων πλέον ἔχειν. Sic & Plut. M

F 11 *dele* & Vel. Paterc. lib. II.

COL. II.

H 8 *dele*, ne quær. fatig.

L 4 *adde hanc notam*:

Familia ageretur] Sic *caput agi* dicimus eleganter. Cicero in Lælio: *Minus iustæ amicorum voluntates adiuuandæ sunt, in quibus eorum aut caput agitur aut fama.* Quam etiam lectionem confirmat Agellius lib. I. cap. III. Vulgati *de capite* substituerunt. Terent. Heautont. *Non nunc pecunia agitur*: quæ-

A modo & in Phorm. leg. videtur Actu 4. Cicero pro Cæcina: *Agitur ius ciuitatis, bona, fortuna omnium ciuium.* Cato VII. originum: *Multa me dehortata sunt huc venire, anni, ætas, vox, vires, senectus: Verum cum tantum Remp. agi arbitrarer.*

Ad Pag. XCVII. Col. I.

A 7 cap. II.) *adde:* Simile apud Liuium lib. 34. *Clamitans, vt qui saluam Remp. vellent, auctorem & ducem libertatis sequerentur.* Et Marcus Æmi-
B lius Lepidus consul orat. ad populum Romanum, vt arma contra Sullam Dictatorem capiant, lib. I. Historiarum Sallustii, *Adeste*, inquit, *Quirites, & bene iuuantibus Diis M. Aemilium Cons. ducem & auctorem sequimini ad accipiendam libertatem.*

Post G primum insere:

Caius Gracchus] Hac de re Gracchus ipse apud Agellium lib. XV. cap. XII. *Cum rediret ex Sardinia*, inquit Agellius, *de sua parsimonia &*
C *continentia hac protulit: Cum Roma profectus sum, Zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli.* Meminit & Symmachus lib. IX. epist. 39.

Pestilentem Sardiniam] De *Sardinia* aëris insalubris ac pestilentis, sic Martialis lib. II. vt omittam Claudianum li. II. de bello Gild. fine.

Nullo fata loco possis excludere, cum mors
Venerit in medio Tibure Sardinia est.

D Cicero lib. VII. epist. 24. ad Fabium Gallum: *Id ego in lucro pono, non ferre hominem pestilentiorem patria sua.* Habita tamen est pinguis, & soli vberis *Sardinia.* Horatius libro I. od. XXXI. *Sardiniæ segetes feraces.* Vide Strabonem lib. V.

D 5 I.Ctus) *adde:* Quid si *leges eius abrogante* seponas ex Orosii lib. V. cap. I. Dandi tamen casu dixit Ouidius lib. II. Trist.

Et nimium scriptis abrogat ille meis.

E nisi quis *obrogat* leg. ibi censeat, vt apud Liuium in M.ss. doctiss. Pet. Pithoeus obseruauit libro IX. Annal. *Vbi duæ leges sunt, semper antiqua obrogat noua.* Et Cicero apud Lactantium lib. VI. Diuin. Instit. *Huic*, inquit, *legi neque obrogari fas est, neque derogari ex ea aliquid licet, neque tota abrogari potest.*

E *scribe:* Recte in mss.

E 6 *scr. talum intorsit,*

E 8 exscripsit) *adde:* *Telum* autem etiam deprauatum in auctore de bello Hispaniensi, pro quo
F reponendum *talum.*

Post F 3 insere:

In lucum Furinæ p.] Libri vett. *Furrianæ.* quod abnuo. De *Furina* Dea M. Terentius Varro lib. IIII. & V. de ling. Lat. Ful. Vrsinus Notis in librũ III. Cic. de Nat. Deorum *Forina* legi vult, ex antiquo lapide.

Euphori m. int.] *Euporus* vocatur à Paterculo, & Macrobio lib. I. cap. XI. *Philocrates* à Plut. in Gracchis & Val. Max. libro VI. cap. VIII. qui & *Euporum* nominatum ab aliis refert.

Col. II.

H 9,10 *scribe: luxuriam exprobrans (alii opprobrans) muriam de turdis* &c. G

I 7,8 *scr.* Col. Liuium, non à se, sed à turdorum sanguine suffoc.

I 9 *vsque ad* K 3 *ita scribe:* vt Apicii, & Martialis. De *Muria* nos pluribus in Obseruationum libris. Nam quæ hic interpp. de diuinatione, *&c.*

L 1,2 *hac:* Infra *i. A. m. m.* e. a. r. *dele, & adde:*

Morbo comitiali] De quo Plinius lib. 25. c. 5. & Agellius 17. c. 15. Sueton. de Cæsare c. 45. De caprino sanguine ibidem Plinius lib. 28. c. 9. extremo. Taurino extinctus Themistocles. auctor Cor. Nepos. Mox *in Albano monte: monte* ex antiq. redundat. H

M 1 Colon. habet) *adde:* itaque dictas à Sestio ait Robortellus, quem refellit Sigonius lib. I. Emendat. cap. VI.

M 4 Paterculus scribit) *adde:* & in Herculo Prodicio omnis antiquitatis peritissimus Steph. Pighius.

M 6 *scribe:* in Ann. Flori m.ss. *&c.*

M 8 *scr.* in quibusdam rep. I

Ad Pag. XCVIII. Col. I.

B 9 *immemor*) *adde:* Veteres subiungebant & dicebant *sub dio cælo*, vt Caper annotat in Orthographia.

C 9 abbreuiator) *add.* & Oros. lib. V. cap. XXI.

D 3 occideret.) *add.* Vide & Velleium lib. I. & Iunium Hadrianum lib. III. cap. XII. Animadu.

E 9 Neronis.) *add.* Val. Max. lib. V. cap. II. de Q. Terentio Culeone. & li. VIII. c. VI. de C. Mario. K

F 3 loquens) *add.* & Iacobus Ræuardus lib. de auctoritate prudentum.

Col. II.

Post H 2 *insere:*

Ilium] Intra vndecimum ab obsidio diem Ilium occupauit. Strabo lib. XIV.

H 5 probo,) *add.* ex Orosio lib. XV. cap. XIX.

I 5 commemoratur) *add.* vt & à Cicerone in Officiis. L

I 7 *scrib.* lib. m.ss.

I *vlt. dele ista:* De vect. a. n. a. c. habeo. *& dein scribe:* Venatorem Florus disertim & in historiæ Rom. compendio & in Liuii epitoma 52 vocat. Verum *&c.*

K 8 exercitum) *add.* Vulgatam etiam lectionẽ tuetur Oros. lib. V. c IV. *postremo*, inquit, *exercitus prætorum & Consulum Romanorum vincendo, fugando, subigendo, maximo terrori Romanis omnibus fuit.* M

L 4 Eutropio.) *add.* C. Vetilius (vt vocat Appianus in Ibericis, vel M. vt Liuiana epitoma) ante Cl. Vnimanum à Viriatho captus & interfectus est. Liuius, Diodorus, Appianus. Orosius fuga euasisse ait.

L 8,9,10 *ita scribe:* quales in hoc auctore animaduerti plurimos. Scripserat ille *&c.*

M 4 *dele:* Græci n. l. ad m. n. sunt.

Ad Pag. XCIX. Col. I.

A 6 *scribe:* in Flori historiarum m.ss. libro *&c.*

C 2 *distingue: vsurpatur, Pr.*

C 9,10

A C 9,10 *dele.* & ex à ſiur.

E 2 putat.) *adde:* lib.xxiv. Aduerſ.cap.13.

E 5 *condormiſcit*) *add.* Idem Moſtell. *Ecce autem hic depoſiuit caput & dormit: Suſcita.*

F 4 *ſcribe* orat.doctiſſ. *omiſſo* ceteroquin.

F 8 maioribus) *adde:* Vide exempla ſimilia apud Val.Max.lib.3.c.4.

Col. II.

G 3 *ſcribe: erro.*

G *vlt.* & H 1 *ſcribe:* prouinciarum.Suetonius
B in libro de Ill.

H 3 *diſtingue: corniculo, mox*

H 7 Strategem.) *add.* ca.14. Apud Suetonium quoque in Domitiano cap.xvii. *Clodianus Cornicularius* quidam eſt. Vide ibi Torrentium, & Turnebum li.v.c.x. Bapt. Pium ca.77. Annotat.poſter.

I 7 *diſtingue:* Salluſtius.m.ſſ.o. *Iug.*

I 9 *ita ſcribe: Leg. Calpurnio* ſcribendum ſuadet Salluſtius. Sic enim Iugurth. *Calpurnius* &c.

I 10 *ſcribe: homines nobiles, factioſos.*

C K 9 L1 *& pro his:* Quæ ideo *&c.* loco. *ita repone:* Quo loco *tamen* pro *tandem* poſuit: quare nihil muto. Sic enim & Nonius Marcellus explicat ex III. Hiſtoriarum eiuſdem Salluſtii.

Poſt M 1 *adde:*

Sedentem iuſſit aſſurg.] Etiam *equo deſcendere* à lictoribus iubebantur. Exemplum apud Val. Max.lib.viii. cap.v. Plura de hoc ritu Iuſtus Lipſius noſter in Electis diſſeruit.

v.pen. vidi.) *adde:* à M.Muluio, cuius apud Cice-
D ronem mentio xiii. ad Atticum, & ſic Val. Max. lib.viii.cap.1.ex vett.libris rēſt.tuendus.

Ad Pag. C. Col. I.

v. 3 *ſcr. Varius Sucron.* Sic lego. M.ſſ.o.

B 4 *diſtingue: Innixus* (inquit Pedia.) *anno*

C 4 eſt.) *adde:* Extat in agro Valentino mentio *Variorum* familiæ hac inſcriptione.

D. M.

L. VARIO PROCLO AN. XV

E VARIA PROCLA FILIO

PIENTISSIMO.

Abeſt autem hic lapis non longè à porta Sucronenſi, quæ Valentia Sucronem ducebat, qua Sætabim ibatur, vt docet Strabo: ſiue ſit *Sucro* oppidum maritimum, quod nunc Culléra, cui proximum Suéca: in quo veſtigium nominis corrupti apparet: ſiue ſit, quæ nunc Alzira amphipolis Conteſtanorum: ambit enim illam fl.Sucro. Eſt enim opidum hoc multis antiquitatis monumen-
F tis inſigne, nec procul à mari remotum.

D *vlt.* Appiani lib.1.) *adde:* qui Νώνιον nominat. *& ibid. ſcribe:* vocat: quamquam in vulgatis Plutarchi libris corruptè ὁ ὀνίου φόνος pro ὁ νωνίου legitur.

E 2 *ſcr.* L.Ann. Florus Val.

F 2 Herennium) *add.* qui aliter hæc narrat.

F 10 *ſcribe: quaſi tonuiſſet*

Col. II.

G 2 *ſcribe:* Annæo Floro, Appiano lib.1.& Oroſio li.v.cap.xvii. & G 3 *dele iſta,* & Oros.l.5.c.17.

G 9 *dele:* Ventum &c. *vſque ad* H 3

I 3 Catil.) *adde:* & in fine orationis Philippi G
aduerſus Lepidum lib.1.Hiſtoriarum.

K 7. *iſta:* Sic enim Oroſ. *dele vſque ad* L 3.

Poſt M 5 *adde:*

Diſertus] Quare Sulla libros Commentariorum ſuorum xxii dedicauit, emendandoſque tradidit. Plutarchus proſa Græcè bellum ſcripſiſſe coniectat; quem vide.

M 8 *ſcribe:* pro *miniſterio M.*

Ad Pag. CI. Col. I. H

D *vlt. in fortuna) adde:* Plinius lib.II.cap.XIV. & lib.VII. cap.XLII. Sullæ felicitatis oſtentū fulmine datum auctor eſt. Quam temeritatem cum ſtultitia coniunctam refellit Tertullianus cap.XI. Apologetici. De Sullæ autem origine Saluſtius in Iugurthino, quem locum citat Seruius in VII. Æn.

E 5 longum.) *adde:* Ordo autem temporis flagitat, vt *Charoneam* præcedat.

E 7 *Incluſa* [ ] *dele,*

F 2 *ſcribe: Portum Piræum*] *Picanum* Mediol. I

Col. II.

G 5 *ſcribe:* Ann. Florus lib.III.

G 6,7 *omitte quæ* [ ] *incluſa.*

G 8 codex eſt.) *adde:* Quattuor aut quinque millia fuiſſe creditur, inquit Strabo li.v. Geogr.& quidem Samnites, quos viuos edicto capi Sulla vetuerat.

Poſt H 4 *adde:*

Morbo qui phthiriaſis] *animi concitatione* K
nimia, atque immoderato vocis impetu, conuulſo pectore, ſpiritum cruore ac minis miſtū euomuit, inquit Val.Max.lib.ix.cap.III. Pediculati autem morbo præter Sullam perierunt, Acaſtus Peliæ filius: Alcman poeta: Pherecydes Syrus, Calliſthenes Olynthius in carcere, & Mucius Iuriſc. Ennus quoque ſeruus qui primus in Sicilia bellum excitauit. Plut.in Sulla extr. & Helladius in Chreſtomathia apud Photiū
in Bibliotheca pag. 870. Adde & ſeptimum L
Herodem Iudæum.

I 2 *omitt.* qui id ſ. *cum* I 3 & 4.

Poſt I 6 *adde:* L.Florus Artabazem, qui ante Hannibalem regnauit, à VII. Perſis oriundum facit. lib.III.cap.v.

K 1,2 *ſcribe:* Solinus c.VII.Polyhiſt. Ag.

K 3 *ſcribe: Ariobarzanam*] Sic Col.

Ad Pag. CII. Col. I.

A 1 *ſcr.* cap.III. M

A 5 *&c.ſcr.* vulgati *eduxit* inuenuſtè. Poſt paullo ſic *&c.*

B 2,3 *omitt.* Hæc ſp.ſ.e.q.i.t.a.m. *& pro iis hæc rep.* De Mithradate autem ſic etiā Seneca Rhetor noſter: *Habuit malum medicamentum Mithradates. Quis enim alius debebat habere quam parricida?* ad quem locum vide quæ notamus de medicamine, quod Græcis φάρμακον.

C 2 *add.* confer cum his cap.XXVI. Plinii l.VII.

C 7 *ſcribe:* LXXII.

D *ſcribe: ablegauit.*

D 5,6 *ſcribe:* Conſulibus mittere ſe Pompe-

A ium. Cicero Philipp. x i. & in oratione pro Lege Manilia extr. Vulgata *&c.*

E 3 *scr. facilitate*

E 8 exemplum.) *adde*: Vide Paterculum.

COL. II.

v. 2. &c. *ita scribe*: longa est. fuit autem Pothinus nutricius Ptolemæi, cuius consilio Pompeius Magnus, cum Pelusium accessisset, necatus

B est. Cæsar lib. III. de bello ciuili, aliique.

A Septimio] Mediol. *&c.*

H *vlt.* παρενθήκης *omissa. vt & mox* K 1, 2, 3, 4

v. 4 *à fine* &c. *scr.* Cæsare. L. Fenestella in epitoma apud Diomedem Gramm. decollasse ait.

AD PAG. CIII. COL. I.

A 1, 2, 3, 4 *omissa. vt &* A. 10. Oros. VI. cap. 15. *Sic* C *cum* A 11.

C B 7 *scr.* Ann. Florus lib. *vt &* C 1, 2

D 6 alii) *adde*: Horat. lib. IIII. Od. vlt.

Et signa nostro restituit Ioui

In his autem breuiores *&c.*

E 3 *quæ post* Augusto *vsque ad* E 7 *omissa.*

E 9, 10 *omissa* alii 43 an. c. cl. *& mox*: Atil. M. præn. est ap. Pl. in N.

F 2 *scribe*: DXVIII.

D *v. pen. scr.* L. *Annaus Florus*

COL. II.

G 6 *scribe*: lib. XIII.

H *scribe*: *à Q. Popedio* vel *Pompedio.*

Post H 6 *adde*:

Qui de bono mortis] φειδὼν ἢ περὶ ψυχῆς. vide Val. Max. lib. III. cap. 2.

H *vlt. dele ista*: Vid. Cic. 2. de ll. initio.

E K 2 *&c. scr.* facta. Silius *&c.*

L 5 *scribe*: ditam DCLXXII.

L 8 *scribe*, Roscianæ.

AD PAG. CIIII. COL. I.

v. 3 *scribe*: ætatis XXIX. DCLXXV. post *&c.*

v. 5, 6 *scribe*: ipse in Bruto: Plutarchus in Cicerone & Cæs.

E 2 traordinario in prouinciam *&c.*

COL. II. G

H 7 *scribe*: siue auctorem siue percussorem f.

K *inclusa est*, IN M. BRVTVM. *&c.*

M 3 *vxorem.* Cum Ap. *&c.*

M 7 *scribe*: *Aula* in *Olla* & f.

AD PAG. CV. COL. I.

v. 6 *scribe & adde*: pueri didicerant. Vide Val Max. lib. VI. cap. V. & Plutar. in Bruto.

A vlt. *omissa vsque ad* B 7 *& mox omnia quæ parenthesi vtraque inclusa.* H

Post C 8 *adde*:

Coemtis Syriacis] Horatius od. XXXI. lib. I.

— *diues & aureis*

Mercator exsiccet medullis

Vina Syra reparata merce.

Fuere autem Syri mercatores. Strabo, Mela libro 1. cap. 12. Ezech. 27. *Syrus negotiator tuus.* D. Hieron. epist. ad Demetriadem *auidissimos mortalium Syros* vocat. Et Saluianus li. IV. de vero iudicio, *negotiatorũ & Syrorum vitam nihil aliud esse* ait, *quam meditationem doli & trituram mendacii.* I

Caryota] Varro lib. II. de re rust. cap. I. extr. *Non scitis palmulas Caryotas Syria parere in Iudea, in Italia non posse?* De *Caryotis* sæpè Plinius, meminitque Strabo lib. XVII. Geogr.

D 1 *præpone*: K

In carinis] Ad Telluris ædem, in qua regione Pompeiorum domus. Sueton. de Lenæo Grammatico: *Docuit in Carinis ad Telluris, in qua regione Pompeiorum domus fuerit.* Sic enim emendandum censeo.

D 4 *Pompeium*: nam.

F & 13) *add.* idemq; epistola quadã apud Quinctilianum l. IX. ca. III. *Data Lupercalibus: quo die Antonius Cæsari.* Notat Quinctil. Aposiopesin esse & *diadema imposuit* exaudiendum. L

COL. II.

G 9 *scr.* L. Ann. Florus

I 9 *scr.* Alex.

K 7 *scr.* ἑκατέρων.

K 8 ἀσέλγειαν *&c.* Porro, de Cl.

L 2 claudit: prostratæ libidinis *&c.*

PETRI

PETRI NANNII ALC-MARIANI

De claris Romæ Corneliis

AD CORNELIVM MVSIVM DELPHIVM.

De nominis Etymologia.

CAP. I.

DERIVATIO nominis CORNELIORVM in varias opiniones spargi potest, alias tamen aliis verisimiliores. Sunt qui putant *Cornelios* nomen sumpsisse ab arbore *corno* hastilibus idonea, Virgilius Georgicon secundo.

At myrtus validis hastilibus & bona bello
Cornus. —

Idem Æneidos nono:

— *Volat Itala Cornus*
Aëra per medium, stomachoque infixa sub altum
Pectus abit.

Vt genere teli author generis Corneliorum plurimum inclaruerit. Est inter arbores satiuas species quædam corni arboris cuius baccæ etiam nunc *Cornelia* appellantur. Alii putant à *cornu* eos esse dictos quod apud Romanos nunc buccinam significat, nunc alas siue extrema latera exercitus, quo nomine dextra sinistraq; altarium nuncupamus: quin & esse in exercitu officium quod *Corniculum* vocant, esse & *corniculum* inter dona militaria quæ virtutis causa donantur. Sed hæc longius abscedunt à nomine *Cornelii*, vt etiam oppidum Latinorum *Corniculum* Plinio, Stephano autē *Corniclus* siue *Corniculus* dictus. Verisimile est authorem præclaram operam victoriæ in altero cornu inter pugnandum præstitisse. Dictos autem potius à *cornu* quàm à *corno Cornelios* esse, id potissimum arguit quod secunda syllaba longa est, quæ in congeneribus breuis est. Vt enim à *Quinto Quintius* per diminutiuum & *Quintilius, Quintilianus*: à *Sexto Sextius, Sextilius, Sextilianus*: à *Septimo, Septimius, Septimilius, Septimillus, Septimilianus*, vbi secunda syllaba breuis est, ita olim verisimile est primo dictū fuisse *Cornueum*, & ob vastitatē soni & per crasim mutatum esse *Corneum* media longa, duabus vocalibus in vnum coalescentibus, póstea hypocoristicas *Cornelium*, in quam opinionem nos descendimus, atq; ideo hanc deriuationem libentius amplectimur, quod summam dignitatem etiam apud Hebræos vocabulum *Cornu* præseferat. Illic enim *Cornu* regium genus designat, vt in eo versu Zachariæ: *Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui.* quibus verbis iacentem stirpem Dauidicam in domo Bethlemica, non in Bethel aut Hierusalem quasi natali solo sacerdotum, sed in patria vera Dauidis & recto stemmate erectam fuisse. Sed hæc de etymologia vocabuli. Nunc quæ gens Corneliorum sit paucis exponenda est.

Quæ gens Cornelia. CAP. II.

CORNELIORVM gentem clarissimam apud Romanos à Scipionibus oriundam esse nemo dubitarit, qui diligentius vetustati & historiarum monumentis incumbat, & pro irrefutabili documento sunt verba Suetonii in vita Iulii Cæsaris, *Ad eludendas*, inquit, *vaticinationes quibus felix &*

inuictum in prouincia Africa fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectissimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ Salutioni nomen erat, secum in castris habuit.

Primus author generis *Cornelius Scipio*, cui frater Cn. Scipio, ambo clarissimi duces, qui in Hispaniis Asdrubalem in Italiam vt fratri Annibali se coniungeret, quæ res certissimum exitium Romanis attulisset, suis corporibus excluserunt. Cornelius autem Scipio Cornelium Scipionem Africanum & Lucium Scipionē Asiaticum vtrumque ex deuictis prouinciis nominatum ex se reliquit. Ac iam deinde posteritas Cornelii Scipionis Aphricani, non *Scipiones* se amplius, sed *Cornelios* appellarunt, nomine proprie paulatim gentili abeunte, vt in Pisonibus, Fabiis, Valeriis cæterisque familiis sub vno nomine se latè propagantib. factū est. Est ergo huius generis author *Cornelius Scipio* Africani pater cuius plurima leges apud Liuium lib. 3. belli Punici. De Scipione Aphricano victore Annibalis & Siphacis & qui Carthaginem tributariam fecit, frustra insumitur omnis commemoratio, quum nihil sit celebratius hoc viro. Filium iste reliquit valetudinarium qui adoptauit in nomen familiamque Scipionem Numantinum Africanum iuniorem, ita appellatum quod Numantiam Carthaginemque deleuerat, huius plurima mentio apud Ciceronem in Somnio Scipionis.

Hactenus certi gradus, nunc omissa serie sparsim qui ex hac gente rebus, famaque nobilitati exierint, recensendi.

Primum se offert *L. Cornelius Sylla* primus apud Romanos perpetuus dictator *Felix* cognomine, in bello Iugurthino quæstor Marii Iugurtham à Bocho in deditionem accepit. In bello T[illegible]onico & Cimbrico legatus bonam operam nauauit. Bello sociali Samnites Herp[illegible]osque superauit. Mithridatem apud Orchomenum & Cheronæam prœlio fudit. Medos, Dardanos in itinere superauit. Carbonem Italia expulit. Marium apud Sacriportum, Telesinum apud portam Collinam profligauit. Dominatum nactus crudelissime exercuit, primus tum tyrannorum tyrannidem tandem deposuit.

L. Cornelius Cinna flagitiosissimus (vt inquit Plinius) secundus remp. summa crudelitate vastauit. Octauium Consulem Collegam suum obtestantem ne exules reuocaret vocatis ad pileum seruis interfecit, Ianiculum occupauit, iterum ac tertio se ipse Consulem fecit. Et hic quoque dominatum crudelissime exercuit.

P. Cornelius P. F. Lentulus Spinther ædilis fuit Cicerone Cos. de quo Plinius lib. xx. cap. xxxix. & lib. xix. cap. i. Ipse Consul factus restitutionem Ciceronis enixissime iuuit. Vnde ille & Deum & salutis suæ auctorem vocat. de quo interpretes epist. ad familiares Ciceronis Manucius & Glandorpius.

Cornelius Lentulus Sura vir Consularis alioqui moribus teterrimus, quum sub Syllæ dominatu plurimos ciues occiderat & ob relata capita pretium acceperat, *Sector* acerbissimus à Sylla debite appellatus, vt solueret quæ pro bonis in confiscatione emptis deberet, sura sua verberanda præbuit, vt mos est pueris vbi in ludo victi sunt, qua de causa *Sura* quoque nominatus est. Coniurauerat is in necem Senatus cum Catilina, ac proinde in carcere cui nomen Tulliano est à Cicerone necatus. Horum trium Corneliorum euenta causam mihi subiecere, cur de fatis Corneliæ gentis mihi dicendum sit.

STEM-

SCIPIONVM.

L. Cornelius Cn.F.Scipio *Cos.* CCCCLV.

Cn.Cornelius L.F.Cn.N.Scipio Asina *Cos.* CCCCXCIII. & CCCCXCIX.

L.Cornelius Scipio *Cos.* CCCCXCIIII.

L. Cornelius Scipio

L.Cornelius Scipio.

P.Cornelius Scipio Asina *Cos.* DXXXIII.

Cn.Cornelius Scipio Caluus *Cos.* DXXXII.

Pomponia — P.Cornelius *Cos.* DXXXVI.

Cn.Cornelius Scipio

Cornelius Scipio

P.SCIPIO AFRICANVS *Cos.* DXLIX. DLX. — Tertia Æmilia

L.SCIPIO ASIATICVS *Cos.* DLXIV.

Cornelia

P.CORNELIVS SCIPIO NASICA *vir opt.* *Cos.* DLXIII.

Cn.Cornelius Scipio Hispalus *Cos.* DLXXVIII.

P.Corneli⁹ Scipio Africanus *pratorius.*

Cornelia Maior *nupta P.Scipioni Nasicæ Corculo.*

Cornelia minor

L.Scipio Asiaticus *Prætor* DLXXIX.

P.Scipio Nasica *bis Cos.* & *censor dictus Corculum*

L.Cornelius Hispalus *Prætor* DCXV.

P.Scipio Africanus Æmilianus *Cos.* DCVI. & DCXX. — Sempronia

Tib.C. Gracchi.

L.Scipio Asiaticus *moribus perditiss.*

P.Cornelius Nasica *Cos.* DCXVI. & DM.*Serapion**

Cn.Cornelius Hispalus *qui bene facere nesciuit.*

L.Scipio Asiaticus

Cæcilia *Metelli Macedon.F.*

P.Cornelius Nasica *Cos.* DCXLIII.

L.Scipio Asiaticus *Cos.* DCLXXI.

Licinia *Crassi oratoris filia.*

P.Scipio Nasica *periit in exilio.*

Scribonia *Augusti* — P.Scipio

L.Licinius Crassus Scipio.

Q.METELLVS Scipio — Lepida.

Cornelia *primum uxor Crassi, deinde Pompei.*

P.Scipio *Cos.* DCCXXXVIII.

Cornelia *nupta L.Aemilio Paullo.*

Scipio

P.Scipio *Cos.* DCCCVIII.

Cornelia — Q.Volusius Saturninus.

Q.Volusinus Saturninus.

Fata Corneliæ gentis. CAP. III.

OMNIVM opinione receptum fuit qualis Achilles fuit liberis Priami, tales Scipiones esse Aphricanis: quod multorum eius gentis fortissimis factis probatum. Cn. & Cor. Scipiones Asdrubalem in Hispania superarũt. Corn. Scipio Aphricanus maior Annibale debellato Carthagini leges seruitutis imposuit. Cornelius Scipio Africanus minor eandem vrbem excidit. Sibyllina carmina tribus Corneliis regnum & dominatum Romæ promiserunt. Quod in duobus Cornelio Sylla & Corn. Cinna verum esse patuit. Cornelius Lentulus Sura idem sibi promittens ac tertium se fore suspicatus, cupide coniurationem amplexus est & periit. Sed quod ad decus istius gentis, raro nullis familiis nisi regiis certa fata constituta fuere. Hinc & illud Turni:

—Nil me fatalia terrent
Si qua Phryges præ se iactant responsa deorum
—Sunt & mea contra
Fata mihi.—

Olim familiæ plebeiæ nullum habebant auspicium, patritiæ habebant. Postea concessum est etiam plebeios habere auspicium si in magistratu essent, hoc est eam fortunam quam aues illis augurio addicerent, dum consultis auibus in expeditionem eunt. Hinc inferiores duces non *suo* sed *auspicio Consulis* dicuntur bellum gerere. Et diuersum esse cepit *suo ductu* aliquid agere & *suo auspicio*. Quum enim nulla opera Consulis in re agenda versata est, eius *auspicio* tantum gesta nominantur. quum suo marte aliquid fecit, *suo ductu* gessisse dicitur. Hinc Caroli Cæsaris *auspicio* Roma & Rex Gallorum captus dicitur, eiusdemq; *ductu* Tunis expugnata, & Saxonum Princeps bello superatus. Nunc de cæteris Corneliis, quia incertũ est qua familia prognati sint, secundum studia professionesq; sigillatim dicendum erit, quare non omnium catalogũ perficiam (esset enim infinitum) sed potissimum quosque in suam classem concenturiabo, vt magnificè & militariter loquar.

Duces belli. CAP. IV.

PVBLIVS *Cornelius Nasica* à Senatu vir optimus iudicatus, Matrem Deûm hospitio suscepit (vt Plinius ait) quum aduersus auspicia Consulem se à Graccho nominatum comperisset, magistratu se abdicauit. Censor statuas, quas sibi quisque per ambitionem in foro ponebat, sustulit. Consul Delminium vrbem Dalmatarum expugnauit. Imperatoris nomen à militibus, à Senatu triumphum recusauit oblatum. Eloquentia primus, Iurisprudentia consultissimus, ingenio sapientissimus fuit, vnde vulgo *Corculum* dictus, teste Cicerone in Tusculanis quæstionibus. Bis consul fuit.

Cornelius Cossus occiso Larte Tolumnio rege Hetruscorum opima spolia, hoc est, quæ dux duci detrahit, ad Iouem Pheretrium reportauit, quod decus non nisi tertio Romanis vsque ad tempora Titi Liuii contigit, quorum primus Romulus, secundus hic Cornelius, tertius Marcus Marcellus.

Publius Cornelius Rufus dictator sed vitio creatus dictatura abiit. Meminit huius Liuius lib. 8. decadis primæ. Cneus Cornelius Consul vna cum M. Marcello ibidem à Liuio commemoratur.

Marci Cornelii, qui consulatum gessit vertente se magno anno, mentionem Plinius maior facit lib. VII. cap. XIV.

Cornelius Balbus de Garamantibus triumphauit, Gadibus natus sed ex patre in ciuem adoptato, quod solum externo homini in libera ciuitate contigit.

Cornelius Merenda ob virtutem aurea corona donatus. quod rarum est apud Romanos: apud Athenienses frequens, vbi Demosthenes ob refectos muros Athenienses hoc honore ornatus fuit.

Cornelius

Cornelius Cato collega Pompei eius, qui magnum Pompeium genuit, contra Marsos fortissime pugnans interficitur.

Cornelius Fuscus Domitiani auspicio bellum intulit Dacis, qui nunc Transyluani appellantur.

Vates.

Cornelius Patauinus sacerdos eodem die omnia, quæ in Pharsalica pugna gerebantur, Pataui motu gestuque corporis repræsentauit, ac tandem exclamauit, Vicit Cæsar, teste Iulio Obsequente.

Cornelii Culleoli prædictiones narrat Cicero lib. I. de Diuinatione.

His tanquam proximum genere Sacerdotem subiiciemus: quippe quum omnes augures Sacerdotes erant. Si quidem, teste Cicerone, omnis diuinatio aut afflatu mentis, aut scientia constet, & augures scientia ad diuinationes nitantur.

Cornelius Cetegus flamen quia exta parum rite admouisset, flaminio abiit.

Scriptores. CAP. V.

CORNELIVS *Gallus* eximius poëta, charissimus Virgilio, cuius exstant præclaræ adhuc aliquot reliquiæ, primus Ægypti præses ob coniurationem ab Octauio occisus.

Cornelium Nepotem quam elegans sit scriptor ex vita Pomponii Attici cognoscere licet, dictio certè venustissima & simplicissima, in disponendo nihil illo accuratius, in fide nihil sanctius.

Cornelius Caluus orator insignis fuit. A Pomponio Mela vt Cosmographus allegatur. Plinius ab illo in suis scriptis plurima mutuo sumpsit.

Cornelius Tacitus Belgicę procurator, Cęsarum vitam triginta voluminibus complexus est, meritoque tanti habitus est Publio Annio Tacito, vt eius effigiem omnibus in Bibliothecis collocari edicto mandauerit, librosque tanta cura asseruari, vt singulis annis Decuriones ciuitatum eius historiam describendam nouis exemplaribus curare iussi sint, in publicisque archiuis seruare.

Cornelius Seuerus summā in re poetica de se præbuit spem scripto primo libro belli Siculi. Sed iuuenis periit.

Cornelius Licinius Caluus egregius poeta, Catulli sodalis & peramicus.

His addatur vnus pictor insignis *Cornelius Picius* qui ędem virtutis Vespasiano restituenti pinxit.

Post scriptores quid superest nisi vt subiiciam *Cornicułariam* Plautianam scilicet comœdiam quæ Cornelios propinquitate vocis valde attingit.

Nunc ad *Cornelias* regrediendum, quas paucissimas paucissimis attingam, ne me putares nihilo ex morbo emendatiorem factum, libenter in commemoratione feminarum hærere, quanquam habeamus in Trauetensi horario, vt puto de virginibus, nam nunc Romana lego.

Femineus sexus nostris memoratus in horis.

Cornelia Gracchorum mater pudicissima à qua illi non minus eloquentiā, quàm admirabilem habuere, quàm nutrimentum accepere. Fuit autem illa Aphricani maioris filia, Tiberii Gracchi vxor.

Cornelia Pompei magni vxor optima, in cuius laudibus assiduus Lucanus est.

Corneliam ex genere Scipionum sexagesimo secundo anno peperisse Volusium Saturninum postea Consulem, Plinius inter miracula refert.

Plura non addam. Nam vulgato prouerbio *omne trinum perfectum.*

Cornelii autem omnes vetustissimo genere sepeliendi terræ infodiebantur, vsque ad Cornelium Syllam, qui metuens taliones, vtpote qui Marii sepulchrum disturbauerat, corpus suum cremari iussit.

De legibus Corneliis. CAP. VI.

OMNES leges quas Sylla tulit, *Corneliæ* appellantur, non proprio illius nomine, sed gentilitio, qua ratione *leges Iuliæ* partim à C. Cæsare partim ab Augusto latæ nomen accepere, quod idem euenit in *legibus Gracchanis* & *Sempronianis*.

Lex Cornelia testamentaria, contra eos qui falsas tabulas subiiciunt, aut vllam operam ad eam rem præbent, capitale supplicium seruis, cæteris publicatio bonorum, & deportatio, in pœnam constituta. vt videre licet ff. ad L. Corneliam de falsis & Liboniano Senatusconsulto.

Lex Cornelia nummaria, ne quis priuatim pecuniam cudat. Author Asconius Pedianus.

Lex Cornelia de legatis, ne legatis externarum nationum pecunia ad vsuram detur.

Lex Cornelia de iis qui soluuntur legibus, ne quis in Senatu legibus soluatur nisi ducenti in Consilio adsint Senatores.

Lex Cornelia de edicto perpetuo, vt prætores in albo describerent in initio sui magistratus, quo iure per totum annum vti vellent, nec pro libidine & tempore edicta variarent.

Lex Cornelia de sicariis & veneficis, qua lege tenentur homicidæ, venenarii, incendiarii, falsi testes, corruptus iudex vt innocens ad capitalem sententiam iudicio circũueniretur, vt ff. ad L. Corneliam de sicariis & veneficis. Sed quid ego hęc? Sasi tibi hac in parte optimam operam præstabunt & enucleatissime tradent. Nam res ista, vt scis, plane aliena est à meo foro.

De tribu Cornelia. CAP. VII.

FVIT & Romæ *tribus Cornelia*. Sylla manumissis decem millibus seruorum eos tribum fecit, vt per se suffragium ferrent, non aliis tribubus admiscerētur. quod Latini quum post longa ob eam rem bella nunquam impetrarunt, datum tandem vt veteribus tribubus admiscerentur.

De locis Corneliis. CAP. VIII.

CORNELII *forum* oppidum in octaua regione Italiæ à Plinio describitur. Colonia illa Romana est deducta à Cornelio Sylla.

Cornelia castra in Aphrica apud Bragadam sunt, incertum an ab Aphricano maiore quum ibi exercitum haberet, aut a minore quum Carthaginem exscinderet nomen traxerit.

Obsignabo nunc omnia gemma, quo tutiora sint scripta.

Est *Corneola* gemma insignis colore humani vnguis. quamobrem *Onychis* quoq; dicitur quod *vnguem* sonat, sed Græca voce maluerunt Romani vti. In hoc genere est & *Sardonyx*, quæ principatũ in gemmis tenet, olim à Polycrate Samiorum Tyranno in mare abiecta, vt tanto damno, fortunæ inuidiam expiaret. Hanc gestauit primus Romanorum Cornelius Aphricanus vestri generis patriarcha. in signandis tabulis opportunissimã, quia (vt ait Plinius) sola gemmarum cerã non trahit. Hac ego Sarda Corneola scripta mea consigno & claudo, teque cum Cornelio Susio optime valere expeto.

INDEX CAPITVM.

FINIS. A. S.

A. S. LECTORI SALVTEM.

FECI libenter, vt P. Corn. Scipionis Africani vitam à Carolo Sigonio contextam subiungendam curarem Scriptori de viris domi militiaeq; illustribus vrbis Romae, clarisque Cornelius Romanis: tribus potissimum de causis, cum quia illos auctores hac illustrabit, tum quia in Plutarchi parallelis non legitur, sed à Donato quodam Acciaiolo conscripta, qualem & Anton. Bandinellus fecit: at neuter ad Sigonii laudem industria sua peruenit. denique quia Antiquitatum Rom. Historiae Sigonii libris Bononiae ac Lutetiae euulgatis hanc deesse vitam doleo, vt & de Dialogis *disputationem eiusdemque Notas ad Sulpicii Seueri chronicon Ecclesiasticum. Nos hic summa capita numeris indicauimus, ne quaerendo lector defatigeris. Vt autem in conspectu promptuque sint, auctores, quos secutus ille est, margini ascribendos curauimus. Vale mi lector & fruere.*

CAROLI SIGONII, DE VITA, ET REBVS GESTIS P. SCIPIONIS AEMILIANI, LIBER.

AD ILLVSRISSIMVM PRINCIPEM IOACHIMVM FRIDERICVM, *Marchionem Brandeburgensium, Ducem Pomeraniae, &c. & Administratorem Archiepiscopatus primarii Magdeburgensis, Dominum suum clementissimum.*

EX omnibus, qui philosophiae vim atque vsum verbis exprimere, ac ratione definire conati sunt, illustrissime Domine, nemo mihi aut elegantius dixisse aut commodius sensisse videtur, quàm qui philosophiam similitudinem atque imitationem quandam diuinae esse naturae scripserunt. Etenim cum Deus in eo totus sit sapientissimorum hominum sententia occupatus, vt aut se ipsum, qui fons est veritatis, intueatur, aut hominum vtilitati salutiq; prospiciat; profectò, qui se Deo similem reddere prorsus voluerit, is se totum inuestigandę veritati tradiderit, aut operam certè suam ad alienas tuendas rationes accommodauerit. Haec autem duo philosophiam & honestè profiteri & accuratè praestare, facilè intelligemus, si ad vtramque illius partem animũ mentemque nostram traducere voluerimus. Quarum altera naturas, ac potestates rerum ita indagat, vt in vna tamen ve-

ri notitia conquiescat: altera vero, ad agendum progressa, totam se ad commoda & rationes hominum porrigit atque explicat. Itaque qui priorem nacti laudem sunt, hos fere excellentes virtute viros, qui posteriorem etiam adiunxerunt, eos vero Deo simillimos homines, iure dicere consueuimus. Huc autem cum ceteros homines intueri, tum eos præsertim, quibus Deus, vt aliis præessent hominibus, dedit, nemo, opinor, negabit. Neque enim cum rectori populorum ipsa eorum, quibus præsit, salus præcipuè sit proposita, aut falsa rerum opinione imbutus, aut ipsa gentium commoda auersatus, prodesse illis, aut perfectè poterit vnquam aut voluerit, sed is demum, qui recta administrandi ratione perspecta omne suum studium in eorum, quos rexerit, vtilitatibus sibi collocandum existimauerit. Huius autem generis homines cum semper pauci fuerint, tamen hoc tempore quam paucissimi numerantur, non solum propter incredibilem rei difficultatem, sed etiam propter deprauatam horum sæculorum consuetudinem; quod quos annos in studiis literarum & rectis actionum officiis percipiendis consumere deberent, eos fere in iis, quæ corporibus oblectamentum potius, quàm quæ animis ornamentum afferant, homines ponere soliti sint. Quamobrem incredibile profectò memoratu est, quantā ego voluptatē animo meo capiam, cum te adolescentē splendidissimo genere natum atq; excellentissimo ingenio præditum, ita ętatem adhuc tuam instituisse, ex multis audio, vt non minoribus opibus ad iuuandos homines accessurus sis, quàm præclara adhuc tibi honestarū disciplinarum ad verum cognoscendū præsidia cōpararis. Quod cum non minus eximia patris, auiq; tui, summorum principū imitatione, quàm optimi, & eruditissimi præceptoris Thomæ Hubneri institutione, sis consecutus, non horum tu quidem temporum, sed vetustorum, vt video, annalium insigne aliquod expressisti ad memoriam posteritatis exemplū. Quorum in hoc genere vnum mihi semper præ cæteris magnoperè placuit P. Scipionis Æmiliani: quem virum non tam rei bellicæ, quàm doctrinæ & eloquētiæ, & omnis denique humanitatis laudē florentissimum, cum pręclara Paulli Æmilii parentis sui, clarissimi viri, imitatione, tum frugifera in primis Polybii, magistri eruditissimi, consuetudine accepimus esse perfectum. Itaque cum ego summa huius viri admiratione captus iam tum, cum adolescens eram, facta, dictaq;, ac vitam deniq; eius omnem, ex variis veterum scriptorum commentariis collegissem, ac meo arbitrio digessissem, faciendum mihi putaui, vt eximiæ meæ erga te obseruantiæ testimonio, ac certo deuoti obsequii monumento, eam nunc in tuo multò clarissimo nomine diuulgarem: præsertim vero cum humanissimis, atque honorificentissimis tuis ad me literis ad respondendum impulsus aliquid me tibi eiusmodi debere officii arbitrarer. Quare quamquam ipse es in ea familia natus, quæ excellenti maiorum suorum suppeditanda memoria, ex quibus septem iam Electores imperii numerantur, te ad omne decus, atque honestatem excitare per se satis possit: patrem autem Io. Georgium, auumque Ioachimum Secūdum ex iis, quos dixi, Septemuiris vnum habes, qui te domesticis imbuere virtutis præceptis, atque honestis inflammare ad summa omnia exemplis queant, non puto tamen fore inutile, si ad has tantas opportunitates præstantis etiam quondam apud Romanos & virtute & fama viri cognitionem & imitationem adiunxeris: quem constat in vtroque, de quo dicebam, & intelligendi & agendi officio, vnum ætate sua percelluisse. Habet enim antiquorum virorum perspecta virtus maius nescio quid, quàm recentium, ad nostros animos acerrimò quodam veræ laudis & solidæ gloriæ stimulo incitandos. Verum ad rem aggrediamur.

VITÆ P. CORN. SCIPIONIS Africani summa capita.

Numeri iis qui ad oram interiorem scripti sunt, respondent.

1	*Gens Æmilia*	5	*Tirocinium bello Persico*
2	*Proauus, auus & pater P. Scipionis*	6	*Gracia perlustrata cum patre Paullo*
3	*Genus & educatio*	7	*Dictum patris Paulli de bono imperatore*
4	*Adoptio*	8	*Paulli triumpho interfuit*

9 *Fami-*

9 *Familiaritas Lælii*
10 *Polybii*
11 *Panætii*
12 *Terentii*
13 *Xenophontis libro delectatus est*
14 *Legatio Hispaniensis*
15 *Missus à Lucullo ad Massanissam*
16 *Tribunatus militum & res in Africa gesta*
17 *Catonis testimonium de Scipione*
18 *Hereditatem regiam diuisit*
19 *Consularia comitia Scipionis*
20 *Res in Africa gesta*
21 *Situs Carthaginis*
22 *Captiui Romanorum ab Asdrubale necati*
23 *Consilium Polybii de muricibus ferreis*
24 *Templum Apollinis spoliatum*
25 *Excidium Carthaginis*
26 *Spolia Siciliæ restituta*
27 *Ludi Victoriæ à Scipione facti*
28 *Præda diuisa*
29 *Oratio eius de gestis suis*
30 *Argentum latum in triumpho*
31 *Cognomen Africani hereditarium*
32 *Æquales Scipionis*
33 *Mancini factum iniquo animo tulit*
34 *Galbæ & Cottæ bellum Viriatthinum ademit*
35 *Legatio ante censuram*
36 *Annus censuræ Scipionis*
37 *Altercatio cum Appio*
38 *Voti publici forma moderata*
39 *Notati ab eo*
40 *Oratio ad populum habita in censura*
41 *Dies dicta Scipioni*
42 *Legem Tabellariam fouit*
43 *Mancinum dedi permisit*
44 *Comitia quibus iterum Cos. factus est*
45 *Bellum Numantinum*
46 *Delectus habitus ad bellum Numantinum*
47 *Forma exercitus renouata*
48 *Consilium Scipionis illo bello*
49 *Iugurtha miles Scipionis*
50 *Marius*
51 *Ti. Gracchus, Lucilius, Rutilius, Asellio*
52 *Somnolentia eius*
53 *Fames Numantinorum*
54 *Deditio Numantinorum*
55 *Celia potus*
56 *Triumphus Numantinus*
57 *L. Cottam accusauit*
58 *Dictum eius aduersus plebem*
59 *Mors*
60 *Virtutes*
61 *Polybius missus in Africam*
62 *Orationes eius*
63 *Sol geminatus.*

1 ÆMilia gens Romæ clarissima fuit, non solum sanguine, verum etiam vetustate. *Plutarch. in*
Mamercus enim, Numæ regis filius, quem propter incredibilem sermonis lepo- *Numa &*
rem Græco nomine Æmilium appellarunt, auctor huius generis traditur. Cuius rei *Paullo.*
argumento est Mamercini cognomen, quod ab eo acceptum gens Æmilia ferè in per-
petuum conseruauit. Ab hoc deinde, quasi ab vberrimo quodam fonte, plures aliæ e-
iusdem gentis familiæ, nempè Barbulæ, Lepidi, & Paulli, manarunt. Cum autem reli-
quorum præstantissima virtus in rep. enituit, tum maximè Paullorũ, è quibus hic Sci-
2 pio genus traxit, qui P. Æmilii Paulli ab ineunte adolescentia nomen tulit. Proauus e-
nim huius M. Æmilius Paullus, quem M.F.L.N. fuisse vetustissima lapidũ monumen- *Fasti Capitol.*
ta testantur, consul bello Punico primo cum Ser. Fuluio Nobiliore fuit, anno ab vrbe *Plutarch. in*
condita quadringentesimo nonagesimo octauo. Quo in bello maiore fortitudine, *Paullo, Liuius lib. 22. & 45.*
quàm fortuna est vsus. Siquidem re præclarè in Africa gesta, & classe hostium maxi- *Zonaras To-*
ma tum depressa, tum capta, cum victor in Siciliam se referret, grauissima tempestate *mo 2.*
iactatus, maiorem classis suæ partem amisit, proximo tamen anno de Cossurensibus, &
Pœnis naualem triumphum pro consule egit. Auus L. Æmilius Paullus primo consu-
latu de Illyriis triumphauit, secundo contra Annibalem cum Terentio Varrone profe-
ctus, eo animo fuit, vt vbi collegam ab iniquo committẽdo prœlio oratione deterrere
non potuit, ipso pugnę auctore se in fugã coniiciente Varrone, mortẽ sibi potius oppe-
tendã, quàm tam turpem capessendã fugam esse statuerit. Iam patre L. Æmilio Paullo
nihil Romæ clarius, atq; illustrius fuit, vt qui priore consulatu Ligurũ, posteriore Ma-
3 cedonum opibus bello fractis, diu Romæ principatũ auctoritatis & gloriæ obtinuerit.
Hic autem Paullus duas, vt scribit Plutarchus, vxores habuit. Earum vna Papiria fuit, *Plutarch. in*
C. Papirii Masonis, clarissimi viri, filia, qua cum ille parum explorata caussa diuortium *Paullo.*
fecit, cum duos iam filios ex ea Quintum, & Publium suscepisset. Publius autem Ap.
Claudio, & M. Sempronio coss. natus anno vrbis DLXVIII. educatus ita accuratè,
ac liberaliter est, vt neque diligentius, neque rectius ad omnis excellentiam laudis
egregius puer aliquis erudiri potuerit: hoc autem sedulitate in primis, ac diligen-
tia patris: qui accepta in secundi consulatus petitione repulsa, totum se contulerat

ad filios suos ingenuis disciplinis atque honestis artibus omnibus instruendos. Itaque
Romana eos disciplina & patria prout ipse imbutus erat, Gręcis autem litteris, atq; do-
ctrinis paullo aliquanto ambitiosius instituendos curauit: quippe non grāmaticæ so-
lum, ac rhetoricæ doctoribus accersitis, sed pictoribus etiam, & fictoribus, atq; nobili-
bus in primis venandi, atq; equitandi magistris: vsq; adeo vt iis erudiendis ipse sæpè et-

Cic. in Brutò, Plut. in Paulo, Liuius in epitoma lib. 48.

iam interfuerit. Factum est autem, vt hic puer cum ad omnem virtutem satis, vt in il- 4
la primæ ætatis potuit imbecillitate, iam profecisset, non in Æmilia familia manserit,
sed in Corneliam se contulerit: nimirum à P. Scipione, P. Africani, qui Annibalē bello
deuicerat, filio adoptatus: quem Cicero scribit tenui admodum fuisse valetudine, sed
insigni tamen eloquentia, & multo, quàm pater eius Africanus fuerat, vberiore doctri-
na. Ab his ergo nobilissimis siue generis, siue disciplinæ incunabulis profectus adole-
scens clarissimus, ita ad omnem perpetuò ex virtute laudē contendit, nihil vt aliud ver-
sare in animo visus fuerit, quàm vt ingentem patris Paulli, auiq; Africani summorū vi-
rorum gloriam, tum bellicam adæquaret, tum domesticam anteiret. Id quod quibus
ille rebus gerendis sit assecutus, breui, & quidem à primo illius tirocinio demonstrabo.

Liu. lib. 45. Plut. in Paul. Scriptor de Viris illustrib. in Scipione Aemiliano.

Prima ille stipendia, annos natus decem & septem, in Macedonia fecit, patre ipso 5
Paullo iterum consule atq; imperatore, bello eo, quod tum cum Macedonū rege Per-
seo grauissimum gerebatur: in quo illud ad perpetuam illius memoriā insigne edidit,
quod regem ipsum Persem graui à patre prœlio pulsum, tam acriter, & cupidè est per-
secutus, vt longo temporis spatio nusquā apparens cecidisse in prœlio creditus sit. Ac-
cessit ad prudentiam adolescentis augendam, ac disciplinam eius militarem instituen-
dam, quòd parta victoria pater, dum legati Roma ad res Macedonicas componendas,

Liu. lib. 45.

regionemq; constituendam venirent, cum Græciam circuire, eaq; loca perlustrare de- 6
creuisset, quæ, vt inquit Liuius, nobilitata fama, tum aurib. magis accepta erant, quàm
oculis cognita, hunc perpetuo sibi comitem esse voluit: vt facilè iudicari possit, quæ
Paullus ex re bellica haberet, vel vsu, vel ratione comperta, ea tum in illa peregrinatio-
ne omnia filio tradidisse: siquidem Scipionem multa militaria patris documenta in

Gellius lib. 13. c. 3. Val. l. 7. c. 2.

sermone accipimus vsurpasse: quorum memorabile illud: Bonum imperatorem nun- 7
quam ad decertandum adduci oportere, nisi vel summa cum necessitas cogat, vel e-
gregia occasio adhortetur.

His positis sub tanto imperatore militiæ rudimentis, reliquū tempus omne, quod 8

Liu. lib. 45.

inter Macedonicum patris triumphum, quem ipse cum fratre Fabio Æmiliano coho-
nestauit, & Luculli, cui postea legatus fuit, consulatum intercessit, partim in legitimis
stipendiis conficiendis, partim in rectissimis studiis literarum concelebrandis, quantū
perspici potest coniectura, traduxit. Fuit n. hic vir præstantissimę cuiusq; artis ac disci-
plinæ mirificè studiosus: cuius rei non minimo illud est argumento, quod nemo tū ex-
titit paullo aut ingenii aut doctrinæ elegātia copiaq; ornatior, cuius ipse aut nō intimus
familiaris, aut nō assiduus auditor esse cupiuerit. Siquidē C. Lęlio nobiliss. & eruditiss. 9

Cic. in Lælio.

adolescente, eo, qui Sapiens postea dictus est, tā familiariter vsus est, vt cum eo non res
domesticas solū & bellicas cōmunicarit, sed studia ipsa etiam cognitionis atq; scientię: 10
quibus ipsi remoti ab oculis populi magnam temporis partem impertiebant. Poly-

Suidas in voce Polybius, Velleius lib. 1.

bium autem Megalopolitanum, virum doctissimum atq; eloquentissimum non solum
domi liberalium studiorū ducem, sed etiam militię bellicorum periculorum participē

Suidas in voce Panætius, Velleius lib. 1. Cic. Tusc. lib. 1.

habuit. Cum Panætio porro viro tum in Stoica disciplina pręclaro non solum & domi 11
& foris coniunctissimè vixit, sed etiam præcepta & doctrinam eius sæpè ad res maxi-
mas gerendas adhibuit. Nam P. Terentio poetæ elegantissimo tantus cum hoc & eo, 12

Donatus in vita Terentii, Cic. in Epist. ad Attic. lib. 8. 7. Quinct. lib. 10. Cic. in epist. ad Q. Fratrē lib. 1.

quem nominaui, Lęlio vsus intercessit, vt multi propterea fabulas eius non à Terentio,
sed aut à Lęlio, aut à Scipione scriptas esse crediderint. Ex omnibus autem doctrinæ
cōmentariis vno Xenophontis libro mirificè est delectatus eo, in quo ita philosophus 13
ille regis Cyri vitam ac disciplinam est persequutus, vt omnia diligentis, ac moderati
imperii officia in vnius persona regis effinxerit. Ex quo intelligi potest, virum hunc
non tam naturæ bonis, quibus abundauit, instructum, quàm studii atq; doctrinæ præ-
sidiis, quæ nūc pleriq; negligunt, ipse sibi grauissima comparauit, ornatum ad tantum,
quo postea peruenit, immortalitatis & gloriæ fastigium ascendisse.

Bellica-

14 Bellicarum autem virtutum, quod memoriæ proditum ſit, primum ille ſpecimen
dedit in conſulatu imperioque Luculli. Nam cum bellum aduerſus Celtiberos in Hi-
ſpania parum proſperè à multis ducibus geſtum totam ciuitatem ita perculiſſet, vt ne-
mo reperiretur, qui legatus Lucullo, aut tribunus militum, ire vellet, hic progreſſus in
medium, quanquam erat iam in Macedoniam deſignatus, magno animo auſus eſt di-
cere, ſe militiæ onus in Hiſpaniam, quodcunque fuiſſet impoſitum, ſubiturum: qua
voce vniuerſæ illius animos iuuentutis noua quadam militandi cupiditatē viſus eſt ac-
cendiſſe. Legatus igitur L. Lucullo imperatori profectus, incredibile eſt, quantum opi-
nionem de ſe omnium ſuperauit, in omni militari officio dextrè ac fortiter obeundo.
Quarum rerum ſi vnum atque alterum maximè ad commemorationem illuſtre mo-
numentum attulero, abundè me muneri ſatisfeciſſe meo exiſtimabo. Obſidebat fortè
Lucullus Vacceorum oppidum Intercatiā, ac ciues tota manu congredi non audentes
quotidie ad prœliū euocabat, cum eximia corporis magnitudine miles quidā proceſ-
ſit in mediū, &, quanta maxima voce potuit, Romanorum fortiſſimū quemq; increpi-
tans ad pugnā ſæpius prouocauit. Huic ergo cum Scipio ſeſe, ceteris obmuteſcētibus,
ac propè attonitis, oſtendiſſet, tantū virtute perfecit, vt non inſolentē ſolum barbarū,
congreſſus cōminus, interfecerit, ſed ſuos etiā in ſpem belli eius bene feliciterq; confi-
ciēdi adduxerit. Poſt hæc cum Lucullus in oppidum vi perrumpere ſtatuiſſet, omniū
in ſe pariter ipſe ora conuertit, cū muros vrbis nō ſine maximo ſui periculo, primus aſ-
cendit. Quibus de rebus non ſolum apud ſuos, ſed etiā apud hoſtes magnus haberi iā
erat cœptus. Neq; vero tam magnitudinem ac celſitatē animi hoſtes admirabantur,
quā iuſtitiā & fidem amplectebantur. Nam cum Romanus imperator, neq; obſidione
neq; oppugnatione potiri oppido potuiſſet, ſed à muris in profundā vallem repulſus, ac
multis difficultatib. affectus, conditiones pacis Intercatienſib. ferre coactus eſſet; non
ante illi eas accipere in animū induxerunt, quā ſpondente Scipione, & priuatim fidem
15 ſuā interponente conſcriptæ ſunt. Quin idem etiam tantū iam erat apud imperatorē
auctoritatis adeptus, vt cū auxilia à Maſiniſſa, Numidię rege, populi Ro. ſocio, ſibi eſſēt
petenda, quē potius, quàm Scipionē, ad eum mitteret, habuerit neminē. Erat tum rex
ille grauiſſimo bello Carthaginenſiū implicatus, iamq; acies ex vtraq; parte ad prœli-
andū erant inſtructæ, cū Scipio ad eum peruenit. Itaq; à filio regis humaniſſimè, hone-
ſtiſſimeq; acceptus, eorū, vt res prope ipſa cogebat, inter ſe pugnā ex edito quodā colle
ſpectauit. Qua ex re tantū voluptatis accepit, vt ſæpe poſtea glorians dicere ſolitus fu-
16 erit, duos tantū ante ſe eiuſmodi fuiſſe ſpectaculo delectatos, Iouē, cum ab Ida, Neptu-
nū, cum à Samothracia acies inter ſe ad Iliū, Homero teſte, concurrentes ſpectarunt.
Cum autē fama aduentus eius totam iam eſſet ferme Africā peruagata, tanta fuit iuſti-
tiæ illius inter eas gentes opinio, vt eū non tam Maſiniſſa, quàm Pœni de pace arbitrū,
quaſi imperatorē, aſciuerint. Appianus tamen elephantis, quorū cauſa venerat, à rege
acceptis, ipſum ſcribit retro ſe ad Lucullum è veſtigio contuliſſe.

Appianus in Iberica, Eutropius lib. 4. Oroſius lib. 4. Liuius Epitoma lib. 48. Scriptor de Viris illuſtrib. Florus de Reb. in Hiſpania geſtis, Plinius lib. 37. Velleius lib. 1.

Appianus in Iberica & Libyca, Val. lib. 3. cap. 5. & lib. 2. cap. 5.

Appianus in Libyca, Oroſius lib. 4. Liuius epitoma lib. 49. & 50. Suidas in voce Phameas, Velleius lib. 1. De Viris illuſtr.

Duobus inde poſt annis, cum Manio Manilio conſuli bellum Carthaginenſibus inferenti tribunus militum obtigiſſet, exiſtimari vix poteſt, quantum ceteris omnibus & animi & conſilii magnitudine anteceſſerit. Nam cum conſul oppugnatione vrbis ſæpe fruſtra tentata per quandam murorum partem, quæ paullò antè deiecta, nondū probè fuerat reſtituta, ex improuiſo irrumpere cogitaſſet, ac Scipio Pœnos prærepto imperatoris conſilio ſuos ita diſpoſuiſſe audiſſet, vt alii armati Romanorum impetum ſuſtinerent, alii inermes ligna, & lapides in eos ingredientes ex loco ſuperiore cōiicerent, quin maximū propulſaret, quod ſuis imminere periculum prouidebat, haud ſibi eſſe cunctandū cenſuit. Quare cū cohortes ſuas in plures partes diſtribuiſſet, eaſq; non procul à muris ex interuallo conſtituiſſet, datis mandatis effecit, vt non eos ſolū, qui in vrbē irrumpere, ſed illos etiā, qui laceſſentib. inſtare hoſtib. cuperēt, à certamine cohiberent. Quanquā apud Liuium inuenio hanc conſilii temeritatē non conſuli aſcribi, ſed duobus militū tribunis, quos ille ſcribit, cū neglectos ab vna parte muros cūm cohortibus inuaſiſſent, & ab hoſtibus vehementius premerentur, à Scipione eſſe potiſſimū conſeruatos: cui illam etiam deberi laudem adiungit, quod paucis equitibus ad-

iuuantibus castellum Romanorum nocturna oppugnatione hostium liberarit. Post autem cum Pœni summa vi ex vrbe silentio noctis egressi castra Romanorum adorti essent, vnus item extitit Scipio, qui subito consilio salutem attulerit. Etenim è portis castrorum egressus iis, quę à prœlio longius aberant, cum impetum in Carthaginenses fecisset, illos repentina irruptione ita perterrefecit, vt extēplo relictis castris intra mœnia se receperint. Quibus rebus tantum iam terroris omnibus, simulq; tantam virtutis opinionem attulerat, vt Himilco Phameas, strenuus sane hostium præfectus, qui magno aliàs incommodo Romanos milites, quoties frumentarentur, affecerat, Scipione copias adducente, nusquam se ostenderet: quòd animaduerterat, Scipionem non, vt alios, temere in campos exire, sed certis antè in locis equites peditesque paratos aduersus hostiles, sicunde emergerent, insidias collocare. Quam laudem cum obscurare, aut aliquo modo minuere tribuni reliqui vellent, hoc iccirco facere Phameam dictitabant, quòd à Scipione inire gratiam cuperet, quo cum summa vetustas esset, atque iam inde vsque ab auo eius Africano amicitia instituta. Quin etiam paucis post diebus cum Romani à populatione reuerterentur, magno periculo circūuenti, eiusdē prudentia sunt ac fortitudine conseruati. Etenim cum Pœnorū milites nauium Romanarum præsidium inuasissent, simulque ciues in vrbe ad arma conclamauissent, Scipio, consule sese, quod clamoris causam ignoraret, castrorum munitionibus continente, subito cohortes suas, quibusdam cum accensis præire facibus iussis, eduxit: non vt per noctem prœlio dimicaret, sed vt hostibus tumultuosius omnia peruagantibus maioris speciē multitudinis obiiceret, eosq; perterrefactos in vrbem confugere, omis-
sa nauium, vt fecit, oppugnatione, compelleret. His de rebus adeo in ore ciuium o- 17
mnium erat, vt M. Cato senex, qui superioris Africani magnitudinem allatrare antea consueuerat, quid de iis, qui tum in Africa militabant, sentiret, interrogatus, de Scipione versum Homericum vsurparet: Iste viget solus, reliqui velut vmbra vagantur. Iam vero quantum consulem ipsum etiam rei bellicæ prudentia anteierit, apertè ostēdit: primum, cum ei dissuasit, ne aduersus Asdrubalem ad Nepherim tum castra habentem, contenderet, quòd per angusta, ac difficilia loca iter faciendum esset: deinde, cum eundem iam per tria fermè stadia ad Asdrubalis castra progressum admonuit, ne aut flumen quoddam traiiceret, vt facilem suis, si res posceret, receptum relinqueret, aut certè se ante fluuium firmi valli præsidio communiret, quò se, si forte pelleretur, referre statim, ac sine periculo posset. Quod consilium, quanquam ab aliis tribunis ita irrisum, vt quidam etiam gladium se abiecturum esse diceret, si Scipio, non Manilius imperaret, prudentissimum fuisse, haud ita multò post rei euentus declarauit. Nā cum commisso trans flumen prœlio Asdrubal suas in castra copias, vbi à Romanis legionibus nihil accipere detrimenti poterat, reduxisset, ratus, id quod res monebat, Romanos, inopia commeatus ex iis locis mouere coactos, sibi occasionem aliquam ad se adoriendum daturos, obseruato eo tempore, quo pedem referentes in tranando flumine impediti ordines propter angustias vadorum interrupissent, eductis copiis vndique in eos inuadit, ac secum acie dimicare vel iniquissimo loco compellit. Tum Scipio cum exercitum Romanum summum in discrimen adductum videret, ac sibi maturandum ad eos, quoquo modo posset, subleuandos existimaret, satis, vt in re trepida, salutare consilium cepit: ad trecentos equites, quos secum habebat, aliis quot maximè potuit, aduocatis, mandauit, vt alii iacula, sagittasque in hostes conniicerent, alii iis, qui fessi iaculando essent, recentes, integrique succederent, atque orbe quasi quodam opportuna pugnantium vice certarent. Ita cum iussa ab omnibus diligentissimè fierent, Asdrubal eos, qui flumen transibant, relinquere coactus, se totum in Scipionem ad omnes partes adequitantem, ac pugnam vniuersam consilio, ac fortitudine sustinentem conuertit. Scipio suis fluminis commodè traiiciendi spatio dato ipse post se ab eius impetu facilè liberauit. In eo prœlio præter ceteros tribuni militum tres ex iis, quibus maximè pugnæ placuerat sententia, ceciderunt. Interea Romanis, postquam in castra peruentum est, cohortes aliquot, quæ se à flumine prœlii eius initio editum collem quendam subduxerant, ab Asdrubale obsideri magno-

Plutarch. in apophtegmatis Catonis, & in Catone maiore, Liuius epitoma lib. 49.

que in

que in periculo positas esse, renunciatum est. Omnibus eo nuncio grauissimè perturbatis, cum quidnam opus esset facto, consultaretur, ceteri quidem deserendos eos, nec paucorum conseruandorum causa tam multos tantis periculis obiiciendos censebant. At Scipio haudquaquam se passurum testatus, viros fortes subsidii inopia in manus hostium peruenire, paucis equitibus delectis, & commeatu paucorum dierum sumpto, ad hostes profectus, diuersis è partibus in eos impetum fecit, ac repente circũuentos fuga salutem petere coegit. Quo ex facto tantum laudis adeptus est, vt ad suos rediens, vbi procul cum sociis visus est incolumis aduentare, magno ab omnibus clamore, atque ingenti plausu exceptus sit, & Manilius consul, eo obsidionali corona donato, se in eos acrius animaduersurum edixerit, qui illius in recipiendis copiis mandato non paruissent. Angebat interim ea cura plerosque, quod occisorum tribunorum corpora honore sepulturæ carerent, eiusque rei procuratio deposci à Scipione tacitis propè vocibus omnium videbatur. Id quod ille sentiens, quendam dimitti ex captiuis Carthaginensium iussit, eumque ad Asdrubalem proficisci, præcipiens, vt verbis ab eo suis sepulturam cadaueribus posceret. Qua ille re cognita, siue quod hoc humanitatis esse censeret, siue quod Scipionem metuens, ei obsequi potissimum cuperet, corpora tribunorum, ex annulis aureis, cum ceteri ferreo vterentur, scrutatus, diligentissimè sepelienda curauit. His de rebus consul, ac tribuni militum, & vniuersus exercitus, cùm legati ad res Africæ inuisendas à senatu missi adessent, ea de Scipione narrarunt, vt incredibile videretur, laudes cuiusquã aut pluribus aut grauioribus præconiis posse celebrari. Quæ eadem cum postea Romæ in senatu oratione legatorum exponerentur, non illum ordinem solum magna spe, ac voluptate complerunt, sed populum etiam sic ei conciliarunt, vt proximis comitiis, quibus L. Piso, & Sp. Postumius consules facti sunt, consul à multis centuriis diceretur. Erant Masinissæ regi filii multi: quorum tres ex vxore, reliqui è concubina suscepti. Hos rex cum malè inter se concordes esse, ac morbo & ætate confectus, finem sibi vitæ adesse animaduerteret, petiit à

18 Manilio per literas, vt ad se Scipionem mitteret. Nam se ex eius sententia patrimonium suum inter filios diuidere velle. Missus Scipio cum regem mortuum offendisset, tamen quod eundem audiebat ante mortem præcepisse filiis, vt sibi rebus in omnibus morem gererent; regiam inter eos hereditatem ita diuisit, vt possessiones quidem iis, quos rex è concubina genuerat, assignarit, legitimos verò thesauris ac vectigalibus, & regio præterea nomine peræquè omnes affecerit. Micipsæ porro, qui reliquos anteibat ætate, & paci inprimis studebat, Cirtam vrbem regiam, Gulussæ, qui militaribus erat artibus eruditus, belli pacisque potestatem, Manastabili, qui omnium minimus erat natu, quoniam excellere iusticia intelligebat, quæ inter populos cõtrouersa essent, cognoscenda permisit. Quin etiam Gulussam, quem virum strenuum esse cognouerat, ad belli Punici societatem adduxit. Atque hoc autore sæpe Phameæ postea insidias euitauit, quibus Romanos ille perpetuo appetebat. A quo, tantum abfuit, vt Scipio caperetur, vt eundem illum potius ad se cum ipsius equitatu traduxerit. Id quod hoc modo administratum esse accepimus. Iacebat inter duos montes vastissima quędam vallis, eiusque ab vna parte Asdrubal, ab altera Scipio copias per tramites quosdam ducebant. Scipio vero, qui Phameæ quotidie nouas insidias aliquas metuebat, cum tribus prægressus comitibus locum omnem diligentius explorabat. Quod animaduertens Phameas, præmissis copiis suis cum vno & ipse comite processit obuiam: cumque ita appropinquassent, vt alter alterum audire posset. Cur, incipit Scipio, saluti tuæ, Phamea, non consulis, posteaquam communi non potes? At ille: Quæ potest salus, inquit, inueniri tam perditis Carthaginensium rebus, ac Romanis à me tam grauiter irritatis? Tum Scipio, Polliceor, si quid in me fidei est, inquit, tibi apud Romanos, si ad nos te contuleris, nec veniam, nec gratiam defuturam. Ego vero, inquit ille, te dignissimum iudico, cuius fidei me committam, sed vt hoc fieri possit, profecto vides: atque his dictis ambo recesserunt. Paucis post diebus, cum iterum Manilius castra ad Nepherim haberet, nuncius quidam è Gulussæ exercitu epistolam Scipioni reddit, in qua hæc scripta erant: Hodiè ad locum illum veniam, vbi collocuti sumus:

Appianus in Libyca. Liu. Epit. lib. 50. Eutropius lib. 4. Orosius li. 4. Valer. lib. 5. cap. 2.

tu fac, vt quibuscum tibi visum fuerit, præsto sis. Hæc Scipio, quanquam à quo mitteretur, non extabat, mitti à Phamea suspicatus, consulem, quid opus esset facto, consuluit. Is etsi, ne quid subesset insidiarum, veritus, de Scipionis salute magnopere laborabat: cum tamen ire concessit, ea lege, vt Phameæ impunitate promissa, præmia ea tantum ostenderet, quæ fides, & virtus eius postea meruisset. At his quidem verbis opus non fuit. Nam Phameas vbi primum in conspectum Scipionis venit; satis ei se de sua salute credere dixit: ceterum, vt gratiam sibi Romanorum compararet, fide & officio annixurum. His rebus dictis postridiè eius diei se ad prœlium instruit, ac cum ceteris ducibus in medium progressus, quasi magna alia de re verba facturus: Si patriæ, commilitones, inquit, ferre auxilium licet, nullum adhuc periculum communis salutis caussa recuso: Sin autem res in eum locum adducta est, vt eius conseruandæ spes nulla sit reliqua, cur non nostræ tandem saluti consulimus? equidem quã pro me ipso, eandem pro omnibus, qui me secuti fuerint, fidem accepi: vos, vt tempus admonet, quæ in rem vestram sunt futura, deligite. Atque his dictis ipse ad Romanos cum duobus millibus & ducentis equitibus transiit. Scipioni cum Phamea redeunti exercitus obuiam lætis clamoribus quasi triumphanti progressus est. Post cum Manilius vtrumq; Romam dimisisset, vbi Scipionem nauem conscensurum esse percrebuit; continuo vniuersus se ad litus exercitus effudit, eumque & laudibus & precibus, vt sibi imperator reuerteretur, est prosecutus. Romam autem cum venissent, eorum alter à senatu amplissimè collaudatus, alter magnificè donatus ad reliquias belli ex fide conficiendas est excitatus.

Cum autem L. Piso consul, bellum sortitus, L. Mancino classis præfecto, atque hoc ipso Phamea secum in Aphricam ductis, tota æstate nihil profecisset, ac magnam præterea cladem ad Carthaginem accepisset, populus autem Romanus Pœnos propterea animos recepisse, seque ad bellum acrius instruxisse cognosceret, omnem in vnum Scipionem cogitationem conuerterat. Ita cum res reminisceretur, quas legatus in Hispania, ac tribunus militum in Africa administrasset, proximis eum comitiis ædilitatem tum primùm petentem consulem declarauit. Cum autem à patribus, saluis 19 legibus, consulem adhuc eum fieri non posse per ætatem admoneretur, eo cupiditate prouectus est, vt ex Romuli, & Tullii legibus penes se comitiorum esse ius, dixerit, ita vt suffragiis cuique, quod vellet, vel dare vel detrahere posset. Ita permittente senatu Scipio, legibus solutus, magno populi studio, cum C. Liuio consul renunciatus, idemque extra sortem bellum cum Pœnis in Africa gerere iussus est. Itaque exercitum tã- 20 tum, quantus ante superiores clades fuerat, habendi, itemque à sociis, & à regibus & à ciuitatibus, quot vellet, & quos ipse probaret, educendi facultatem adeptus, omnibus rebus ex sententia comparatis, quas ad bellum necessarias putauit, Vticam aduehitur: quæ vrbs circiter octo millia passuum à Carthagine distans sponte se huius belli initio populo Romano dediderat. Tum Piso educto ex hybernis exercitu interiora loca adortus premebat obsidione. Mancinus autem legatus Carthaginis partem, quæ neglecta videbatur, quod rupes asperæ, & inuiæ vndique essent, adortus, sca- 21 lis clam appositis, vrbem ingredi conabatur: iamq; perterritos Pœnos insequens portam vrbis intrauerat, cum imminente nocte, ad quam pugna perducta erat, rerum necessariarum inopiam, imminensque periculum contemplatus, nuncios statim ad principes Vticensium mittit, qui eos, quanto ipse in periculo sit, quantaque commeatuum penuria afficiatur, edoceant, eosque è vestigio, vt sibi subsidio sint, rogent. His Scipioni, cum forte vespere Vticam accessisset, tertia ferme vigilia nunciatis, milites tuba confestim vocari, ab adolescentibus Vticensium commeatum ad naues comportari iubet. Pòst captiuos quosdam dimissos Carthaginensibus nunciare iubet, mox affore Scipionem. Inde equitibus aliis post alios missis, qui Pisonem ad opem Mancino ferendam excirent, atq; militibus interea in naues impositis Vtica soluit, iis admonitis, vt cum hostibus appropinquassent, erecti super tabulata in illos ora conuerterent. His rebus à Scipione pro tempore raptim instructis, Mancinus prima luce Carthaginensibus ex omni parte vrgentibus quingentos, quos solos in armis habuit, duobus hostium millibus

Velleius lib. 1. Liu. epitom. lib. 50. Plutarch. in Apophthegm. Scipionis, Appianus in Libyca, Eutropius lib. 4. Cic. in Lælio. Val. lib. 8. c. 15. Plutar. in politicis.

Appianus in Libyca, Orosius lib. 4. Eutrop. lib. 4. Florus de bello Punico, Liuius epit. lib. 51. Strabo lib. 18.

Liu. epit. lib. 51. Strabo lib. 17. Appianus in Lybica, Orosius lib. 4.

millibus à fronte opposuit: iamque vulnere accepto à muris pulsus profligari videbatur, cum subito Scipionis naues armatorum manu refertæ, magnoque cursu Carthaginem contendẽtes in alto apparuere. Quibus conspectis Pœni, qui à captiuis Scipionem suis subsidio venire didicerant, statim substitere. Illis cedentibus Scipio Mancini milites iam periculo proximos suis nauibus excipit, ipse non procul Carthagine castra ponit. Interea Pœni ex muris per stadia quinque progressi vallum iaciunt; in eoque spatio Asdrubalem, & Bythiam collocant: quorum vni sex millia peditum parebant; alteri equites mille satis ad dimicandum, si ita res postularet, instructi. Scipio autem cum exercitum à Pisone acceptum, auaritiæ ac desidiæ deditum, atque omnibus probris, ignauia Pisonis, affectum animaduerteret; antè eum sibi emendandum esse constituit, quàm ad pugnam aliqua ratione descenderet. Itaq; concione aduocata, omniumque ordinum centurionibus adhibitis, primum vehementer eos accusauit, quod eam belli rationem instituissent, quæ nec maiorum suorum disciplinę, nec populi Romani dignitatis foret: deinde vero docuit, ex præsentibus moribus factum esse, vt crebris prœliorum offensionibus maiores spiritus Pœni sumpsissent, & quos Romani antè contempserant, eos nunc reformidare coacti essent. Pòst autem cum inutilium hominum multitudine, atque omnibus quæ in castris redundabant, sublatis, satis sese milites ad pristinam reuocasse disciplinam putasset; insidiis per noctem positis, Megara, qui locus erat vrbis amplissimus, cumque mœnibus ipsis vrbis coniunctus; aggredi statuit. Ita præmissis aliquot è suis, qui ab vna parte hostes imparatos inuaderent, ipse cum aliis ab altera cum securibus, scalis, ac vectibus, ad duo millia passuum, silentio magno, procedit. Cum perceptis a Pœnis insidiis vox è muris edita esset, hostes adesse monentis, tũ Scipio, & cum eo sui omnes clamorẽ sustulerunt. Qui autem à contraria parte constiterant, vehementius extulerunt vocem ita, vt Pœni tot hostib. vndiq;, ac tã repentè circumsistentibus, magnopere terrerentur. Sed res tamen Scipioni, licet tentaret omnia diligentius, prout ipse statuerat, non processit. Erat tum forte priuati cuiusdam turris extra muros vrbis deserta: cuius fastigium altitudinis propè mœnia ipsa vrbis æquabat, à quibus non longius aberat: hanc cum adolescens quidam audacter ascendisset, accitis properè aliis, ab ea ad muros vrbis hastis asseribusque traiectis pontem facere instituerunt: per quem cum ad mœnia, inde ad Megara peruenissent, statim refractis portis, Scipionem cum quatuor hominum millibus receperunt. Hac re cognita adeo ingens luctus intus Carthaginenses excepit, vt vrbs ab hostibus capta eodem vestigio videretur. Itaque tumultu facto; clamoreque edito omnes se repentè contulerunt in arcem, tàm ii, qui in vrbe erant, quàm ii, qui foris in vallo consederãt. Scipio autem cum Megarorum campum angustiorem, cumque arboribus obsitum, ac dumis & vepribus impeditum conspicaretur, veritus, ne insequenti exercitui difficile iter esset, aut in aliquas insidias ipse incideret, quibus erat ille maximè locus idoneus; gradum sibi referendum esse constituit. Postridie eius diei Asdrubal Megara capta indignè ferens, captiuos omnes Romanorum in muris statuit, eo maximè in loco, in quo a suis facile conspici possent, eosque ibi crudeliter per contumeliam Romanorum variis excruciatos tormentorum generibus interfecit: scilicet; vt Carthaginenses acerbiore in Romanos odio incitati, cum eos à se tam grauiter violatos scirent, omnem in armis salutis suæ spem collocarent. Quæ res contra euenit, atque ille putarat. Pœni enim noua eius crudelitate summum in timorem adducti ab eo valde alienati sunt, quod factorum atrocitate viam sibi misericordiæ, ac salutis interclusisset. Cum autem præcipuè à senatoribus incusaretur, ac nimiæ crudelitatis argueretur, nõnullos eorum interficiendos curauit; vt qui manifestè tyrannidem affectans; se tanto firmiorem fore putaret, quanto omnibus formidabilior fieret. Scipio interea ratus, Carthaginem nisi obsidione expugnari non posse; eam, quoad potuit, circumuallare instituit: primum autem Isthmo omni, qui est à terra, potitus, non longè ab vrbe fossam à mari ad mare per tria millia passuum duxit, cum continenter foderet simul, & pugnaret. Ea fossa perfecta, æqualem huic alteram in continentem versus effecit, hisque duas alias similes à lateribus commisit ita, vt quadratum opus efficeretur. Omnes autem sudibus præacutis, stipitibusque transuersis muniuit. Quæ verò vrbi pro-

Appianus in Libyc. Suidas in voce Asdrubal, Obsequens.

22

pinquior erat, eam muro per tria millia passuum sepsit, cuius altitudo pedes duodenos supergressa est, propugnaculis ac turribus exceptis, in muro ex interuallo dispositis, latitudo dimidio amplior fuit. In medio turrim altissimam excitauit, & super ipsam quadratum è ligno propugnaculum quatuor sublatum contignationibus statuit, ex quo procul, quæ fierent in vrbe, prospiceret. Hæc intra viginti dies, totidemque noctes, exercitu perpetuo laborante, ac vicissim operi succedente, simulque pugnante, ac vix somnum aut cibum capiente, perfecta sunt. Ita intra spatium illud deductis copiis hoc boni est assecutus, vt vno tempore & castrametaretur, & hostes re omni frumentaria intercluderet, quæ à terra deferretur, quod Isthmo excepto reliquis partibus Carthago mari allueretur. Atque hinc malorum omnium in Carthaginenses origo manauit. Nam cum maxima ex agris in vrbem turba se coniecisset, neq; commeatus quidquã, aut terra propter munitiones, aut mari propter classem Romanorum, supportaretur, res eos frumentaria deficere cœpit: quamquam Bythias præfectus equitum nouam quandam rationem excogitarat importandi frumenti. Nam cum iampridem ad commeatum deferendum missus, nec clàm accedere, nec Scipionis vallum vi superare auderet, illum nauibus imponi iubebat, quæ secundi vim venti expectantes haud ita multo post plenis in portum velis ferebantur, cum Romanorum triremes propter scopulos, & vndarum fluctus inter se non possent hærere, aut naues ob earum impetum impedire. Sed hoc modicum erat, nec nisi magno spirante vento subuehi poterat, totumque ab Asdrubale triginta millibus militum solis diuidebatur, quos sibi ex omnibus ipse delegerat. Ex quo efficiebatur, vt fame acrius ciuitas reliqua premeretur. Scipio autem cum ne minimum quidem inuehi vellet, ostium portus, quod ad occidentem spectabat, neque longè à terra aberat, obstruere commodissimum statuit esse. Ita aggerem perlongum à mole quadam, quæ inter stagnum & mare porrecta, Lingua dicebatur, in pelagus eductum, ostio ipsi portus opponit, cumque totum saxis ingentibus, & densis firmat, ne opus vndarum alluuie solueretur. Id opus primum Carthaginenses irridere, atque vocibus è muris increpitare, quod ea machinatio compararetur, quæ nunquam habitura finem videretur. Vbi vero toto in eam rem incumbente, neque dies aut noctes intermittente exercitu, se omnino portu illo marique interclusos & prohibitos cognouerunt; haud planè animis consternati, alterum ex contraria parte orientem versus effodere statuerunt. Ergo in vrbe ita occultè, vt ne captiui quidem Romani, quidquam Scipioni nunciare possent, naues primum ex vetere materia refecerunt. Strabo duobus mensibus CXX actuarias naues constructas scribit, cum antiqua materia suppeteret, & fabrorum multitudo conducta nunquam cessaret. Deinde portum pelago in medio, qua nullam molem ob profunditatem, vimq; ventorum educi posse confidebant, suffoderunt, magno etiam mulierum ac puerorũ, vna perpetuo laborantium studio. His rebus completis triremes, ac quinqueremes, myoparones, aliaque complura nauigia paratissima atque omni genere armorum instructissima è portu profecta Romanis aduersa constitere. Romanos autem, & os portus improuiso patefactum, & longus nauium ordo celeriter è portu erumpens, adeo exterruit, vt, si Pœni eorum naues, nautis ac remigibus vacuas, è vestigio inuasissent, eas nullo fermè negotio opprimere potuerint. At illi tantum, vt se ostentarent, classem mouere, inde se in portum celeriter recepere. Post triduum cum prœlium maritimum committere statuissent, seque ad id Romani nullo interposito spatio rebus omnibus compositis instruxissent; signo dato, magno clamore ab vtraque parte concursum est, eaque pugna, cum remigum vtrinque ac gubernatorum militumque virtus atque audacia eniteret, est vsque ad solis occasum magna contentione perducta, cum illi in eius diei casu summæ victoriæ, hi summæ salutis euentum consistere arbitrarentur. In eo prœlio Romani ab Afrorum scaphis magnis detrimentis affecti sunt: quæ paruæ, ac summa leuitate præditæ maioribus eorum, grauioribusque nauibus succedentes, puppibus perforatis, ac remis & gubernaculis amputatis, ex eorum conspectu se repente proripiebant. Sole occidente Pœnis sese recipere visum est, non quo prœlio cederent, sed vt postridiè alacrius ad dimicandum redirent. Ea de caussa cum bre-

breuiores Carthaginensium scaphæ prægredientes, ac nauigandi velocitate se impedientes, aditum portus interclusissent; maiores naues, cum progredi non possent, Aggerem petiere. Is locus ante mœnia vrbis fuit amplissimus, in quo pacatis rebus negotiatores onera sua exponere consueuerant: verum hoc imminente bello breui muro munitus eo consilio fuerat, ne hostes vt patenti in loco sub muris aliquando versarentur. Huc ergo ob portus inopiã Pœni delati conuerso impetu prœlium instaurarũt, cum alii ab Aggere, alii è nauibus, alii è muro pugnarent. Ac Romanis quidem & leuis nauigatio, & facilis consistentib. nauibus dimicatio erat: cum autẽ regrederentur, difficili ac tarda grauiorum nauiũ agitatione à circumcursantibus Pœnis magna sæpe incommoda accipiebant: quoad quinq; Sidetarum naues, quæ Scipionem eius adductæ studio sequebantur, commodiorẽ quandam euadendi rationem ostenderunt: quippe magno interuallo in mare anchoras iaciebant, ab iisq; longis funibus demissis, magno in hostes aut remorum aut vndarũ impetu ferebantur: prœlio verò commisso, funes à puppi trahentes, nullo negotio recedebant: quas deinde secuti reliqui magna sanè detrimenta hostibus intulerunt. Eo prœlio ad noctem dirempto, Carthaginẽsium naues, quotquot incolumes fuere, vrbem petierunt. Scipio postridie mane Aggerem aggressus, quod opportunum id admodum portus propugnaculum esset, arietibus machinisque multis admotis, partem muri deiecit. Ea re compulsi Pœni, quamquam omnibus defessi malis, rei etiam frumentariæ ad summam inopiam adducti erant, noctè è muris ad machinas Romanorum incendendas erumpunt: cum autem propius ad eas accedere nequirent, omni aditu terra marique præsepto, nudi, facibus extinctis, ne conspecti præuenirentur, plerique natantes exierunt, ad easque delati ignem intulerunt. Re à Romanis percepta, fit prœlium atrox, cum ab vtraque parte multi & vulnerarentur & caderent. Pœnorum autem virtus incredibilis, atque animi magnitudo summa fuit: quorum cum in ora pectoraque aduersa, gladii essent telaque multa coniecta, non antè tamen pugnare destiterunt, quàm aut opera succensa, aut pulsos loco Romanos conspexerunt. Turbatis ex hoc tumultu rebus, cum trepidatio in castris Scipionis orta esset, qualis nunquam antea extitisset; ille cum equite accurrens, ac terrorem mortis illis iniiciens, qui terga dedissent, plurimos conseruauit. Romani totam noctem armati traduxerunt, hostium maximè desperatione permoti. Pœni incensis operibus Romanorum in vrbem se recipiunt: postridiè murum, qui labefactus erat, instaurant, turresque super ipsum multas ædificant. Romani cum alias machinas comparant, tum aggerem validissimum contra turres hostium extruunt: ex quo cum faces emittere instituissent, hostes loco depellunt, eosque persequi fugientes incipiunt: verum cum ingressum cruore, ac limo terra madefacta non sustineret, haud ita multo post desinunt. Aggere Pœnorum potitus Scipio, eum fossa & muro lapideo sepsit, ac quatuor hominum millibus firmauit, qui in hostes sagittas, ac iacula contorquerent. Ineunte hieme cum plurimos esse in ea regione Scipio comperisset, qui Pœnos commeatu, ceterisque rebus iuuarent, quin eos de medio tolleret, haud sibi dubitandum putauit. Itaq; aliis in alias partes dimissis, ipse in Diogenem, quem Asdrubalis rebus fauere didicerat, Nepherim versus per stagnum, Lælio terrestri itinere circummisso, contendit, vt vero eô peruenit, castra duobus stadiis longè à Diogene posuit, & Gulussam ibi, vt eum quiescere non pateretur, reliquit, ipse modò Carthaginem, modò Nepherim petens, tanti belli molem magno consilio, nec minori animi præsentia sustinebat. Duabus turribus ad Nepherim collapsis, locum insidiis datum arbitratus, mille delectos homines in insidiis post Diogenem locat, tria millia à fronte constituit, quibus cum ipse, qua turres prociderant, ascendit, non conferta multitudine stipatus, sed per partes agmen ducens, ne priores loco moti aliis subsequentibus terga darent. Cum clamore ac strepitu Romanorum omnia personarent, Afris ad pugnam concurrentibus, ii, qui à tergo dispositi erant, vt mandatum eis fuerat, vallum audacter, ne suspicante quidem quoquam, inuadunt, atque transcendunt. Quare Afri perculsi, cum multo plures hostes, quam quos conspicabantur, adesse putarent, in fugam coniiciuntur. Ex contraria parte Gulussa, magna Numidarum manu, & præterea

elephantis instructus, eos adortus, cædem ingentem facit. Eo prœlio ad septuaginta
millia hominum cum inutilibus cæsa esse dicuntur, ad decē millia capta, circiter qua-
tuor euasisse. Capta Nepheris est post duos & viginti dies, quàm obsideri à Scipione
cœpta est, cum multa ibi incommoda hibernorum difficultate temporum pertulisset.
Qua victoria complures prætereà Libyæ vrbes ad eum defecerunt, ipse vehemētèr ad
Carthaginem expugnandam accensus est: cuius rei caussa prorogatum ei in alterum
annum imperium fuerat. Itaq; cum Pœnorum opes in dies magis minuerentur, quod
neq; ex Libya, quæ tota ferè in eius potestatem concesserat, neq; mari, aut propter Ro-
manorum præsidium, aut propter minus idoneum ad nauigandum anni tempus, com-
meatus quidquam subueheretur, Byrsam arcem, ac portum cognomento Cothonem
aggredi statuit: quod putabat, eo propugnaculo superato, præsidioq; deiecto, reliquas
se vrbis partes in suam potestatem esse nullo negotio redacturum. Id præsentiens As-
drubal portus partem nocte succendit. Dum autem cum omnibus Pœnis in eam par-
tem intentus, Scipionem cum suis eadem irrupturum confidit, interim C. Lælius à ter-
go per ambitum Cothonis nauib. circumuectus ex altera parte longè aliter, quàm Pœ-
nus putauerat, magno clamore sublato, impressionem facit. Romanorum vim Pœni
etsi primùm pro viribus propulsare conati; cum diuturnitate inediæ languescentes diu
sustinere non possent, in omnes partes passim fugam capessunt: eos fugientes insecu-
tus Scipio partim cæcidit, partim cepit: pauci in vrbem se conicientes vix mortis pe-
Plutar. in Apophtegm. Scipionis. Valer. lib. 3. cap. 8.
riculum euitarunt. Scipioni Cothonis muro potito cum Polybius suaderet, vt circa 23
mœnia murices ferreos spargeret, aut vadis tabulas cuspidibus præfixas subiiceret, ne
subita hostis eruptione in eius procurrere munitiones posset, ridiculè se facturum esse
ille respondit, si propè parta iam, atq; explorata victoria, rationē quæreret, ne cum ho-
stibus dimicaret: neq; vero eiusdē esse, capere aliquos velle, ac timere. Post hæc quod
& nox suberat, & ipse militibus ex superiore totius diei labore fatigatis, parum se profi-
cere posse intelligebat, sub armis tota nocte quieuit. Vbi illuxit, cum se per muros vr-
bis, qua parte ceciderant, intulisset, vrbem, frustra renitentib. Pœnis, ingreditur cū gra-
uioris armaturæ militum quatuor millibus, qui, cum in templū Apollinis introiissent,
Val. lib. 1. cap. 1.
aureum simulachrū eius, & inauratos parietes expilarunt. Quam eorum audaciā adeò 24
persecutū Apollinem esse crediderūt, vt, qui aureum ei amiculum detraxerat, eius ma-
nus haud ita multo post abscissæ inter fragmēta repertę sint. Ti. Gracchus cū C. Fannio
muros vrbis primus ascendit, cū esset Scipionis vxoris frater, idemq; in eo bello contu-
bernalis. Irruptione Romanorū in vrbem magna Carthaginensiū pars in arcem con-
fugerat, & ex ea pugnabat. Eam cū Scipio adoriri statueret, tres ad illā à foro ducere vi-
as inueniebat, quæ frequentibus atque altis ciuiū ædificiis vndequaq; erant instructæ.
Cum aūt quantum subire periculū posset, si ea ingrederetur, animaduerteret; hoc con- 25
Appianus in Libyca. Florus de bello Punico, Liu. Epit. lib. 51. Val. lib. 3. ca. 2. Orosius & Eutropius lib. 4.
silii cœpit: prima ædificia sibi occurrentia occupat, hinc & proximas ędes lignis asseri-
busq; transmissis viarum interuallo coniungit, ac per ea, tanquā per pontes ingreditur,
aliis, vt prœlium in vicis cum obuio quoq; misceant, imperat. Quo fiebat, vt omnia cla-
more, gemitu, ac lamentationib. explerentur, cum alii ferro interea cęderentur, alii è
tectis pręcipites agerentur. Vbi vero ad arcē peruenit, tum tribus partibus illato incē-
dio, reliquus in vrbem exercitus accersitus est. Vrbis interea ipsius miserabilis inpri-
mis ac teter aspectus erat, cum ædificia alia flammarū incendio deflagrarent, alia vi at-
q; impulsu hominum, ingenti cum fragore ac strepitu prolabentia, secum pueros, mu-
lieres, senes, ceteramq; turbam, qui pauore se intra tecta coniecerant, aut semianimes,
aut saucios, aut incendio afflatos, attraherent. Quin etiam fabri, ceterique, qui iussu
Scipionis ad aperiendum militibus iter immissi erant, rem multo etiam acerbiorem
reddebant, cum interim fossas, reliquaque depressa vrbis loca mortuis, viuentibusque
sine discrimine replerent. Atque hæc quidem sex dierum spatio gesta sunt. Scipio
autem, ne milites diuturno labore defatigarentur, munera partito exercitu permuta-
uit, cum ipse quotidie rebus omnibus, vix aut somnum aut cibum capiens, inter-
esset. Tandem vero labore confectus excelso quodam in loco consedit, ex quo facile
omnia, quæ gesserat, circumspicere poterat. Interea qui in arce erant, vrbis euersione,

ac deo-

ac deorum ira perculsi, cum se in extremum omnino casum adductos, nullamq; spem salutis sibi reliquam esse viderent; legatos ad Scipionem de deditione miserunt. Qui ad eum profecti velamenta supplicum, Æsculapii ritu, cuius è templo descenderant, porrigentes, seque ad eius pedes abiicientes, fidem ac misericordiam eius implorare cœperunt, inprimisq; eum orare, vt sibi vel iniquissima conditione exire ex arce permitteret. Omnibus præterquam fugitiuis, ac transfugis exeundi potestate à Scipione facta, patefactis arcis portis, extemplo ex ea se hominum ad quinquaginta millia eiecerunt: primum agmen mulierum inprimis miserabile fuit ad XX. millia, alterum virorum ad XXX: transfugæ autem, qui ad nongentos fuerunt, cum propter impositum arci præsidium locum non esse eruptioni viderent; se in Æsculapii templum cum Asdrubale, & vxore, ac liberis eius contulerunt, atque ad pugnam ex eo loco se instruxerunt. Post hæc omnibus ad salutis desperationem adductis, Asdrubal paulatim se, suorum è concilio subducens, cum sibi extremis saltem vrbis temporibus quoad posset, consulendum putaret, supplex ad Scipionem è templo confugit. Eum humaniter acceptum, atque ad pedes suos sedere iussum, Scipio transfugis conspiciendum proposuit. Transfugæ primum habuere silentium, spectaculi nouitate permoti: deinde viri perfidiam voce maxima criminantes, desperatione acti in templum incendium intulerunt, ac sese in illud continuo coniecerunt. Asdrubalis vxorem memoriæ proditum est, cum paullo antè integris rebus à marito, vt se ad victorem conferret, impetrare non potuisset, hoc tempore se, quantum per ærumnas licuit, exornasse, liberisque tribus paruis ante se constitutis hæc ex arce cum audiente Scipione locutam esse: Iam iram profectò tuam explesti, Scipio, cum Carthaginenses deuiceris, Asdrubalemque ipsum, qui tibi vnus capiendus relinquebatur, habeas in potestate: de eo tu quidem, vt libebit, vtque nostræ fortunę conuenit, statuito, qui coniugem, qui liberos, qui templa, qui patriam prodidit suam. Inde ad Asdrubalem conuersam addidisse: Tu verò sceleratissime ac perfidissime hominum omnium, quandoquidem Carthaginis imperatorem te fuisse gloriaris, cur non huic, propter quem sedes, pœnas persoluis? me quidem certè, ac liberos meos hodierno die hæc flamma conficiet: atque his rebus dictis filios eam suos interfecisse, seque cum iis in ignem medium iniecisse, Asdrubalem pòst sibi necem consciuisse, proditum est. Vrbs interea decem ac septem dies incendio conflagrauit. Quam quidem per septingentos fermè annos, postquam condita fuerat, rebus omnibus floruisse, ac plurimum terra ac mari potuisse, eandemque nauibus, armis, viris, opibus nulli cessisse, audacia verò ac fortitudine ciuium longè ceteras superasse, cum memoria Scipio repeteret, nunc autem eandem fame, ferro, ignique vastatam intueretur, humanæ conditionis ac fortunæ misericordia, & quadam quasi religione tactus, vehementer illachrymauit: cumque inde paulisper esset in tam tristi cogitatione versatus, tum demum Homeri versum pronunciauit: Iamque dies aderit, quo concidat Ilion ingens, Et Priamus, Priamique cadat plebs armipotentis. Quarum vocum rationem quærenti Polybio, hæc eadem ne aliquando Romæ acciderent, se vereri respondit. His rebus gestis nauem spoliis ornatam Ro-
16 mam nunciatũ victoriam misit, itemq; in Siciliam alias, quæ Siculis nunciarent, vt iam tandem quæcunq; sibi superioribus bellis Carthaginenses eripuissent, recuperatũ venirent. Narrat Cicero, Scipionem conuocatis Siculis omnibus, quod diutissimè, sæpissimeq; Siciliam vexatam à Carthaginensib. esse cognosset, omnia conquiri iussisse, simulq; pollicitũ illis esse, magnæ sibi curæ fore, vt omnia ciuitatibus, quæ cuiusq; fuissent, restituerentur: tumq; alia, quæ quondã fuerant Himera sublata, Thermitanis esse reddita, alia Gelensibus, alia Tyndaritanis, alia Agrigentinis, in quibus fuerit signũ Apollinis pulcherrimum, Myronis arte confectũ, ac nobilis ille Taurus, quem Phalaris habuisse dicebatur, & Dianæ simulachrũ quoddam ex ære cum summa atq; antiquissima præditum religione, tum singulari opere artificioq; perfectũ. Quibus reb. administratis sacrificia ludosq; fecit, ac fugitiuos, quoscunq; nancisci potuit, bestiis dilaniandos obiecit. Prædam verò omnẽ militib. præter aurum, argentumq;, & insignes statuas dispartiuit: omnib. laborum præmia largitus, illis, qui templũ Apollinis spoliarant,

Appian. Eutrop. Epit. Liu. Cicero de signis, Pedianus in Diuinationem, Plutarch. in Apophth.

exceptis: inde arma, equos, machinasque inutiles more patrio discinctus, Marti Palladique sacratas incendit. Adiicit Plutarchus, cum ex præda neque seruum, neq; liberum sumere, aut emere cuiquam permisisse, cum omnes passim prædarentur atq; diriperent. Romæ interim ingens gratulatio orta: supplicationes, sacrificia diis immor- 27
Val. lib. 2. ca. 2. Liuii Epit. lib. 51. talibus facta: ludi ac certamina edita: Scipio in cœlum laudibus latus, qui populum Romanum ingenti cura ac diuturna liberauisset, cumq; verè orbis terrarum dominũ deleta Carthagine reddidisset: Decem legati à senatu missi, qui Africam cum Scipione constituerent, vti è republica, fideq; sua esse censerent. His mandatum est, vt si quid superesset vrbis, disturbarent: quæ ciuitates Pœnis studuissent, earum vrbes euerte- 28
Appianus in Libyc. Plut. in Apophth. rent: quæ pro se stetissent, præmiis eas agrisq; donarent. Quibus rebus perfectis Scipio, consecrato demum de consilii sententia vrbis Carthaginis solo, atq; Africa in prouinciæ formam redacta, exercitum Romam deportauit: habitaq; de rebus gestis ora- 29
Festus. tione, splendidissimum de Pœnis & de Carthagine triumphum egit, quippe argento, auro, statuis, omnibusq; monumentorum generibus ornatissimum, quæ Pœni superi-
Plin. lib. 33. c. 11. Cic. de Offic. lib. 2. Eutrop. lib. 4. oribus temporibus ad se ex omni ferè terrarũ parte transtulerant: argenti quater mil- 30
lia, quadringenta & septuaginta millia pondo prælata. Cum autem vrbis opulentissimæ compos factus vnus præter ceteros imperatores milites maximè suos ditasset, tan-
Cic. in Somnio. ta tamen abstinentia fuit, vt nihil in domum suam conuerterit, Africani tantum co- 31
gnomine ex victoria illa contentus, quod item fuerat adoptionis beneficio hereditarium consecutus.

Cic. in Lalio, Vell. lib. 1. Quibus rebus factum est, vt nomine Scipionis neq; grauius iam quidquam esset 32
in ciuitate, neq; illustrius. Etenim quamquam æquales habebat virtute admodum atque nobilitate præstantes, L. & Sp. Mummios, Q. Metellum, L. Furium, C. Lælium, P. Rupilium, ac Q. Pompeium: postremos tamen cum populari studio, tum rerum gestarum magnitudine anteibat: L. autem Mummium, qui iisdem temporibus consul res maximas excisa Corintho gessit, longè vicit humanitate, atq; elegantia morum. Nam Q. Metelli, qui adhuc prætor tantum fuerat, res in Macedonia gestæ, haudquaquam
Plin. lib. 35. cap. 4. cum rebus Scipionis erant conferendæ. Eam ob caussam accidit, vt ipse L. Mancini 33
factum periniquo animo ferret, qui, quo die ipse de Carthagine triumphauit, non tam Carthaginis situm, in quam ille prior irruperat, quàm oppugnationes eius pictas in foro proponens, atque spectanti populo singula exponens, ea comitate consulatum erat adeptus. Sententiam autem eius in senatu plurimum valuisse, ex eo intelligi potest,
Val. lib. 7. ca. 4. quod Ser. Galba, & L. Cotta consulibus post biennium in senatu contendentibus, vter 34
aduersus Viriathum in vlteriorem Hispaniam mitteretur, rogatus ipse sententiã, cum neutrum eorum mittendum esse censuisset. quod alterum nihil habere, alteri nihil satis esse assereret, eo dictō effecit, vt neutri prouincia mandaretur.

Postero anno à senatu legatus, ad regum & gentium animos perspiciendos, est
lib. 8. cap. 3. missus. Neque vero ignoro Valerium scripsisse, cum ad hunc honorem post duos cõ- 35
In Lucullo. sulatus, duosque triumphos euectum: sed me magis Ciceronis auctoritas mouet, qui Scipionem legationem hanc obiisse ante censuram scribit: cuius mittendæ hæc caussa
Fasti Capit. Iustinus lib. 38. Athenæus lib. 6. Valer. lib. 4. cap. 4. Plut. in Apophth. fuit. Vexabat maria omnia ingens piratarum Cilicum multitudo, magnas tum incre- 36
dibili regum Syriæ ignauia vires nacta, tum noua quadam seruorum exportandorum licentia: quos ipsi eo etiam auidius rapiebant, quo Romani post Carthaginem & Corinthũ euersas, opulentiores & delicatiores effecti, ad eos mercandos in Delũ frequentius multo, quàm antea, veniebant: vbi mercatus erat totius Græciæ celeberrimus, & prædonib. ad ipsa comportanda mancipia cõmodissimus. Creuerat autem eorũ etiam numerus quod Ægypti reges, Syris inimici, illorum arma fouebant, Rhodii vero non prohibebant. Hanc igitur ob caussam Romanis, quamquam non admodum eorũ, qui vltra Taurum regnarent, potentiam metuentibus, visum est legatum P. Scipionẽ cum Sp. Mummio & L. Metello in Ægyptum, Syriam, Asiam, & Græciam mittere, vt sociorum regum, ciuitatumq; erga se voluntates & animos explorarent. In ea legatione incredibilis atq; diuina quædã Scipionis est abstinentia cognita, qui paucissimis stipatus seruis tam longo itineri se commiserit: apud alios septem, apud alios quinq; reperio: his vnum etiam præceptorem Panætium pleriq; asscribunt, alii C. Lælium pro Panætio

nomi-

nominant: sunt etiam, qui adiiciant, ex quinque seruis cum vnus in itinere decessisset, alium eum Roma confestim, ne sibi in emendo seruo sumptus faciendus esset, accersiuisse. Huic autem Alexandriam introeunti Ptolemæus rex is, qui Physcon est dictus, obuiam egressus risum maximum dicitur exciuisse: nec sine caussa. Erat enim ore deformi & statura corporis parua, & sagina ventris non homini, sed belluæ similis, quam fœditatem nimiam tenuitas etiam vestis eius augebat, cum ea populo imprudentius indicaret, quæ verecundo homini velanda inprimis fuissent. Eo vero ægrè propter corporis mollitiem incedente, ac raro in publicum prodeunte, Scipio in aurem Panętio: Iam Alexandrini fructus, inquit, aliquid ex aduentu nostro cœperunt, quod nostra caussa regem suum in publico ambulantem viderunt. Vt autem Ptolemæus Romanis risum, sic contra Scipio admirationem Alexandrinis mouit. Itaq; magno ad eum concursu facto, quod eius oculis intuendi cupidissimi essent, de cuius virtute multa antè auribus accepissent, vbi naui egressum forte capite inuoluto prodeuntem viderunt, omnibus ab illo precibus, vt capitis inuolucra dimoueret, atque optatissimum os sibi suum ostenderet, contenderunt, suique demum voti compotes facti, clamore eum ac plausu maximo vniuersi consalutarunt.

Metello vero & Maximo consulibus ille censuram gessit: in eo magistratu com-
37 petitores habuit L. Mummium, de quo antè diximus, & Ap. Claudium, qui superiore *Plut in Apopht. Paulli. & in Politicis.*
anno consul fuerat, quo cum ipsi, quia ambo in patricii locum petebāt, omnis contentio intercessit. Cum autem censoria comitia haberentur, Scipioni popularium turba suffragabatur, Appium optimates deducebant, quibus Claudia gens plurimum omni tempore studuit. Itaque vt Scipionem Appius hominibus abiectissimis, & obscurissimo loco natis stipatum venire in forum vidit; magna voce: O Paulle Æmili, inquit, nonnè si quis apud mortuos sensus residet, grauissimè stomacharis, quod filium tuum præco Æmilius, & rabula Licinius ad censuram deducant? Paullus enim Scipionis pater etsi plebi deditus fuerat maximè, nunquam tamen à patribus desciuerat, neque ple-
38 bis gratia quidquam aut dixerat aut fecerat vnquam, quo popularis videretur, sed ita *Val. lib. 4. c. 1.*
optimatium partes amplexus erat, vt non minus plebi iucundus esset, quàm qui esset summopere popularis. Eam ob rem cum accensis vtrinque animis in contentionem quandam virtutis officiique venissent, atque Appius audiente Scipione gloriosè in campo dixisset, singulos se ciues nominatim sine nomenclatore salutare, quos Scipio ne de facie quidem nosset: Verè narras, inquit hic. Ego enim, non vt multos cognoscerem, sed vt nemini ignotus essem, elaboraui. Petebat autem & ipse à ciuibus, vt, cum ambo in bello Celtiberico stipendia meruissent, ex legatorum ac tribunorum militum, qui ei bello interfuissent, testimonio, merito præmio vtrumque decorarent. Ita Appio defecto cum L. Mummio censor est declaratus: quo in magistratu facile maiorum suo-
39 rum laudi virtutique seueritatis opinione respondit. Primum enim equum iuueni cu- *Plut in Apopht. Cic. de Orat. li. 2. Valer. lib. 4. cap. 1. & in Orat. pro Cluentio.*
idam ademit, qui, cum opiparè eo tempore epularetur, quo Carthago oppugnabatur, libum vrbis Carthaginis instar sodalibus diripiendum proposuit: cuius notæ caussam cum quæreret adolescens, quia me, inquit, in expugnanda Carthagine anteuertisti. An vero hic Ti. Claudius Asellus fuerit, parum liquet. Claudium certè Asellum constat equo ab eo fuisse spoliatum, æerariumque relictum. Idem tribu alium mouit, quod cum esset patris Paulli centurio in Macedonia, in prœlio non affuerat: eo se custodiæ caussa in castris remansisse dicente, quærenteque à Scipione, cur notaretur: quia non amo, inquit, nimium diligentes. Cum in equitum censu C. Licinius Sacerdos citatus prodiisset, clara voce, ita vt omnis concio audiret, dixit, se scire, illum verbis conceptis peierasse. Itaque si quis contra dicere vellet, vsurum esse eum testimonio suo: nemi-
40 ne contra dicente, Traduc equum, inquit, Sacerdos, ne ego in te videar accusatoris si-
mul, & testis, & censoris, & iudicis partes egisse. Quinetiam orationem idem habuit *Gell. li. 5. c. 13 & li. 4. c. 20.*
ornatissimam, qua populum ad mores maiorum suorum imitandum hortatus est: in qua inter cetera, quæ ex præsentibus moribus improbauit, hoc etiam posuit, quod filius adoptiuus patri adoptatori inter præmia patrum prodesset. Non prætereundum etiam illud, quod cum M. Fuluius censor pilas pontis in Tiberim locasset, ipse cum Mummio iis pilis fornices imponendos locauit. Lustrum alii à Mummio, alii ab ipso

conditum prodiderunt. In eo vero condendo eximiam moderati inprimis animi laudem tulit. Etenim cum in solito, vt inquit Valerius, sacrificio scriba ex publicis tabulis solenni precationes carmine præiret, quo dii, vt populo Romano res meliores, amplioresque facerent, rogabantur: Satis, inquit hic, bonæ ac magnæ sunt: itaque precor potius, vt eas incolumes seruent: atque ita in tabulis publicis corrigi iussit. Cuius auctoritatem secuti deinceps ceteri eandem in condendis lustris verecundiam votorum adhibuerunt. In eo vero malè audiuit, quod Mummio collegæ parum amicus fuisse visus est: siquidem & in dedicatione ædis Herculis cum epulum splendidè apparauisset, amicos omnes præter Mummium inuitauit, & abiens magistratu pro rostris dixit, se ex dignitate reip. omnia fuisse gesturum, si Quirites sibi collegam vel aliquem, vel omnino nullum dedissent.

Gell. li. 3. c. 4. Cic. de Orat. lib. 2.

41 Cum autem censura abiisset, dies ei dicta est ad populum ab Asello tribuno pl. eo, cui ipse equum censor ademerat: quo in iudicio tanta constantia fuit, vt neque barbā radi desierit, neque solito cultu reorum fuerit: tantam facultatem adhibuit, vt accusatorem ipsum facile, cum breuibus dictis aliquot, tum perpetua oratione abiecerit. Nam præter cetera cum ille lustrum infelix obiiceret: Noli mirari, inquit: is enim, qui te ex ærariis exemit (hic autem fuerat Mummius) lustrum condidit, & taurum immolauit. Lepido autem & Mancino consulibus, à multis est hominibus improbatus, quod M. Antium Brisonem, qui ope Lepidi consulis legi Cassiæ tabellariæ repugnabat, de 42 sententia auctoritate sua deduxerit. Quin etiam in eo à multis est reprehensus, quod cum decretum à senatu fuisset, vt L. Mancinus consul cum quæstore Ti. Graccho, qui Numantini fœderis principes fuissent, nudi hostium dederentur; Gracchum vxoris suæ fratrem ea deditione exemerit; Mancinum vero, cuius intimè familiaris erat, de- 43 di permiserit.

Vell li. 2. Cic. de Off. li. 2. Appian. Iberic. Orosius lib. 5. De viris ill. ustr. in Mancino.

Ceterum bellum hoc populus Rom. multis antè annis cum Celtiberis gerebat: iamque omnes in potestatem ditionemque concesserant, vnis tantùm Numantinis exceptis, qui arma magno conatu retinebant, ac multo maiore inferebant. Nam cum Q. Pompeium, P. Lænatem, L. Mancinum, & M. Lepidum consules, aut cum exercitu fudissent, aut in angustum locum perductos turpissimis secum pacisci conditionibus coegissent, ac Piso consul tanquam ad superiora damna resarcienda profectus, agros tantum Numantinorum, regionemque Pallantinorum depopulatus in hiberna exercitum deduxisset, populus Rom. belli diuturnitatem ac turpitudinem indignatus, Scipionem, spectatæ tot in bellis virtutis ac prudentiæ ducem, ad id bellum mittere statuit. Cum autem consul iterum, lege id vetante, creari non posset legibus, vt antè, cum 44 ne tum quidem peteret, atque adeo etiam absens esset, solutus est. Factus ergo magna populi voluntate, maiore reip. ab eo bene gerendæ spe, Scipio consul, ac bellum Numantinum extra sortem gerere iussus, continuò animum ad belli necessarios ap- 45 paratus intendit. Igitur diffidens veteri exercitui, cuius ignauia sæpe male antè pugnatum esse non ignorabat; alias præterea sibi copias comparandas, auxilia vndique colligenda, arma, tela, equos & cetera instrumenta militiæ expedienda putat: in de- 46 lectu autem habendo neminem ex veteribus legionibus sumit, quod alio bello detinerentur, verum nouos milites omnes conscribit. Cum autem Italici frequentes, studio atque amore ipsius, ad id bellum nomina darent, senatus, veritus ne proprio Italia præsidio nudaretur, non solum id eos vetuit facere, sed ne pecunias quidem ex præparatis Scipionem passus est sumere, verum annuas pensiones, quarum exigendarum nondum venerat tempus, attribuit. Quorum alterum Scipio, quod ad stipendium in bellum suppeditandum pertinebat, minimè se indignè dixit ferre, quod suas & amicorum suorum facultates putaret ad id bellum sustinendum satis multas futuras: de altero vero, quod milites Italiæ fortissimos secum ad bellum difficilimum educere vetabatur, senatum leuiter reprehendit. Quare consensu eius multos, qui vltro nomina profitebantur, quos reges ciuitatesque miserant: ac præterea clientes amicosq; quingentos conscripsit. Atq; his ac reliquis necessariis reb. apparatis partem exercitus ad quatuor millia hominum fratri Fabio tradidit: ipse ante eum quàm maximis itinerib.

Cic. in Lelio, in Somnio. Val. lib. 8. cap. 10. Appian. Iberica, Liu. Epit li. 56. Appian. Iberica, Vell lib. 2. Florus de bello Numantino, Orosius lib. 5. Frontin. lib. 4. cap. 7. De Vir. illust. Appian. Iberica, Plutar. in Apophth. Scipion.

potuit,

potuit, cum paucis in Hispaniam in castra ire contendit. Eo cum venisset, non protinus hostes adortus est, vt eos tanquam incautos imparatosque circumueniret: quod exploratum haberet, nunquam eos homines ocio adeo luxuriaque diffluere, vt non ipsa naturæ ferocitate apparatus aliorum facile superarent. Verum cum acceptum à Pisone exercitum ita incontinentem, imbellemque factum esse intelligeret, vt nihil se talibus moribus è maiorum dignitate gerere posse confideret; non antè sibi bellum attingendum est arbitratus, quam præsentem intemperantiam ad antiquam continen-
47 tiam reuocasset, ac milites more maiorum laborare coegisset. Itaque edixit primum; vt institores, & scorta, quæ ad duo millia in castris erant, atq; omne genus ariolorum, quos milites præteritis exanimati cladibus ad futuros casus præcipiendos adhibebant; è castris excederent; ac ne quis victimarum exta rerum futurarum cognoscendarum caussa inspiceret, & ne aut in castris, aut in agmine seruum quisquam aut iumentũ, aut lixam haberet: adhæc vasa omnia, præter ollam, & veru, & fictile poculum, & argenteum haud duabus libris grauius, haberi prohibuit: vtque crudo obsonio stantes in prandio, pane autem vel pulte, & carne assa, vel elixata discumbentes in cœna vescerẽtur, edixit: militem lauari vetuit, aut vnctum ab alio confricari, quod mulos aliaq; iumenta diceret, quia manus non haberent, alterius opera indigere. Cum Memmii tribuni militum iumenta gemmatis vasculis, & Thericleis onusta intercepisset: Tu mihi, inquit, aliquantisper, at tibi, & patriæ in perpetuum nequam eris. Alio clypeum ornatissimum ostentante: Scutum, inquit, adolescens, ornatum est, sed Romanũ virum decet dextræ fidere magis, quam sinistræ: neque vero se illius in eo exornando diligentiam admirari adiecit, cum in clypeo, quàm in gladio, plus præsidii collocaret. Quin etiam lectulos sustulit, primusq; ipse in stramentis cubuit: militesq; equum in itinere vetuit ascendere, nequissimũ eum appellans, qui suis pedibus ingredi non posset. Neque tamen cum satis continentes se reddidisse illos arbitraretur, cum hoste sibi adhuc decertandum, sed variis eos antè in operibus exercẽdos putabat. Itaq; quotidie transuersis itineribus exercitum ducebat, & castra mouebat, militesq; nunc altissimos muros struere, nunc deturbare, modo nouas fossas ducere, modo veteres implere iubebat, cum interim fodientes diceret luto inquinari debere, quos madere hostium sanguine oporteret. Eam ob rem iumenta omnia, ne milites onere leuarentur, vendiderat, eosdemq; in itinere triginta dierum frumentum, ac septenos vallos ferre cogebat; ita vt frigora & imbres pati, ac vada fluminũ tranare pedibus assuescerent. Ægrè propter onus incedenti dicebat: Cùm gladio rectè vallare didiceris, vallum ferre desinito. Eo se nimio pondere premi querente: Merito, dicebat: huic enim ligno magis, quàm gladio fidis. Quendam scutum nimis aptè mouentem, aliud amplius grauiusq; iusto ferre coëgit: rogatusq; cur id faceret: Quia tu melius, inquit, scuto, quàm gladio vteris. Quin etiam à laborantibus militibus nunquam discedebat, pulloque indutus sagulo castra obiens turpitudinẽ se militum suorum lugere dicebat. Iter faciens quadrato agmine incedebat, ne, vt ceteris antè acciderat, ab hostibus imparatus opprimeretur: in agmine verò modò in primis, modò in postremis, modò in medio aderat, vt omnes in officio contineret: quem extra ordinem deprehendisset, si Romanus erat, vitibus, si socius, virgis cædebat: ægrotos in equos imponebat: mulos nimio onere pressos leuabat, partemque oneris peditatui dabat: sua cuique munera distribuerat, vt certi essent, qui excubias agerent, qui fossas facerent, qui vallum iacerent, qui muros struerent, qui tentoria locarent. Hunc igitur in modum cum veteres milites ad pristinam continentiam reuocasset, ac laborum patientes reddidisset, ineunte æstate Nu-
48 mantiam versus castra mouit. Erat autem eius hoc consilium, vt nec nimis firma ad stationes loca deligeret, nec copias vllo modo diduceret: ne, si quid à principio detrimenti cepisset, ab hostibus, à quibus adhuc irridebatur, omnino contemneretur: nec prœlio eos vltrò lacesseret, quod genus belli ac Numantinorum vires, quantæ essent, non ignotas haberet: verum frumenta illorum incenderet, & agros perpetuis populationibus deuastaret. Cum autem direptis agris castra propius vrbem sibi putaret mouenda, duo esse itinera, quibus eò perueniri posset, inueniebat, vnum angustum, at-

Val. lib. 2. c. 2. Liu. lib. 57. Frontinus lib. 4. ca. 1. Plut. in Apophth. Scipio. Aelianus li. 11. Appianus in Iberica. Fiorus de bello Numantino.

Val. lib. 7. ca. 2.

que difficile, alterum quanquam aliquanto ſuperiore longius, tamen multo & facilius
& expeditius. Multis autem ſuadentibus, vt breuiorem viam iniret, haud ſibi parendum
exiſtimauit: quod timendum ſibi diceret, ne ſi anguſtiore via exercitum duceret,
repentinam in ſe hoſtes eruptionem facerent, iumentis, plauſtris, & impedimentis
reliquis implicatum, neq; ea de cauſſa ſatis vel ad pugnandum vel ad pedem referendum
paratum: quod ſi illi feciſſent, ſibi magno detrimento ac multorum virorũ fortium
morte, ipſam etiam victoriam conſtituram: duci autem prudenti imprimis eius
rei habendam rationem eſſe, vt nunquam, niſi aut monente occaſione, aut vrgente neceſſitate
certaret: neq; enim turpius quidquam in re militari poſſe contingere, quàm
ſi quid imperator eiuſmodi commiſiſſet, vt ſibi dicendum eſſet, Non putaram: quod
re diligentius explorata & agitata, quæ ferro agerentur, opus eſſet adminiſtrari: quod
ipſum medicorum confirmabat exemplo, qui non antè ad vrendum, aut ſecandum
membrum adducerentur, quàm experti eſſent, quid proficere medicamentis poſſent:
hiſque rebus dictis ſimul tribunis militum imperat, vt longiore itinere agmen ducant,
atque ita exercitum in fines Vaccæorum perducit. Ibi frumento, quantum plurimũ
potuit, coacto, omne, præterquam quod ſibi neceſſarium futurum eſſe arbitrabatur,
incendit. Cum autem in Vaccæis morans quoſdam Pallantinorũ equites ſub Complanii
collibus in inſidiis latentes ſenſiſſet in ſuos ſæpe, quoties frumentatum exirent,
impetum facere; Rutilium Rufum tribunum militum cum delecta equitum manu ad
eorum incurſiones continendas immittit. Is cum ad manus cum Pallantinis veniſſet,
illud fecit imprudentius, vt eos terga dantes vſq; ad collem inſequeretur: quo poſtquam
peruenit, patefactis inſidiis, ſtatim ille ſuis, ne hoſtem inſequi aut adoriri contẽderent,
imperat, ſed pilis tantum eum à ſe, quoad poſſent, propulſarent. Scipio autem
interea, cum Rutilium longius, quàm mandatum fuerat, ſtudio pugnandi progreſſum
videret, quod euenerat, ne accideret, veritus, eum cum reliquo exercitu ſuo ſequi cœpit:
cumque ad locum inſidiarum veniſſet, equitatum in duas partes diſtribuit, eumque
per partes ſigna in hoſtes inferre, iactiſq; iaculis gradũ ſenſim referre, quoad ſe cũ
reliquis copiis coniungerent, iuſſit: atque ita equites incolumes in campum reduxit.
Moturus interim ex Vaccæis caſtra, cum flumen ad traiiciendum difficile in medio ſitum
eſſe, ad idq; hoſtium eſſe inſidias collocatas, audiſſet; priore itinere relicto, longiorem
alteram viam, ſed ab inſidiis tutiorem ingreſſus eſt. Ibi aquarum inopia multos
effodere puteos eſt coactus: in quibus pleriſq; cum aqua amarior inueniretur, pars iumentorum
ſiti confecta eſt, homines vix incolumes euaſerũt: atq; inde per fines Cau-

Appian. Iberic. Salluſtius in Iugurth.

cæorum in agrum Numantinorum hiemandi cauſſa progreſſus eſt. Eo tempore cum 49
rex Numidarum Micipſa pop. Romano equitum & peditum auxilia mitteret, Iugurtham
Manaſtabilis fratris filium cum XII. elephantis miſit: quem virum pòſt & in amicis
Scipio habuit, & ad res grauiſſimas periculoſiſſimaſq; adhibuit. Non prætereũ- 50

Plut. in Mario, Vell. lib. 2.

dum etiam hoc loco illud, C. Marium, qui poſtea ſepties conſul fuit, adhuc adoleſcentem
prima ad Numantiam ſtipendia imperatore Scipione feciſſe: quo in bello cum
præ ſe animi magnitudinem eximiam ferret, haud imperatorem latuit, quippe cuius in
conſpectu ferociſſimum hoſtium quendam confecerit. Quare ab eo cum aliis honoribus
multis, tum vero teſtimonio illo iudicii ſui grauiſſimo eſt ornatus. Etenim cum
forte quodam die poſt cœnam ſermo de imperatoribus incidiſſet, & ex iis, qui aderant,
quidam, ſiue conſulto, ſiue caſu, de Scipione quæſiſſet, quem ſimilem ſui ducem pop.
Rom. poſt ſe habiturum, putaret, Scipio leniter percuſſo Marii humero, huncce reſpõdit.
Hic enim præſtanti, inquit, virtute vir erit, quod ea de ſe dat in adoleſcẽtia ſigna,
ex quibus, qualis futurus ſit, cum paullum ætate proceſſerit, facile poſſumus augurari.

Plut. in Gracchis, Vell. lib. 2. Appian Iberic. Gell. lib. 2. c. 13.

Addo etiam, C. Gracchum Tiberii fratrem, & Lucilium poëtam in eodem exercitu 51
Scipionis ſtipendia meruiſſe: Rutilium vero Rufum & Sempronium Aſellionẽ ſcriptores
Romanæ hiſtoriæ luculentos tribunos militum eidem imperatori fuiſſe, eaſq;
res, quibus ipſi interfuerunt, memoriæ prodidiſſe. Cum autem Scipio prorogato ſibi
in alterum annum imperio ſtudium omne in populando ac vaſtando Numantino agro
collocaret, accidit, vt quodam die ad pagum neſcio quem, valle rupeque altiſſima
cinctum,

cinctum, rem cum Numantinis prosperè, quamquam omnino aliud cogitans, gesserit. Etenim cum magna pars militum pago, equites autem nonnulli agris diripiendis essent intenti, ab hostibus, qui non procul à pago in insidiis subsederant, circumuenti, vix satis firmi ad se tutandum esse videbantur, nisi properè Scipio ad signa; quæ extra pagum fuerant relicta, consistens, suis repente per tubicinem euocatis, equitum auxilio succurrisset, atque hostes turpiter fugere coegisset, quos tamen haud longius persecutus, se intra munitiones suas paucis ab vtraq; parte desideratis recepit. Atque ita quidem Appianus. Paullus tamen Orosius, cum partem æstatis, inquit, totamq; hyemem ne tentata quidem pugna transegisset, hoc illum demum profecisse, quod vbi pugnandi copia facta est, Romani impetu Numantinorum oppressi cum terga vertissent, increpatione minisq; imperatoris erecti, conuersis signis hostem fugarunt. Quare cum Numantinorum seniores suos obiurgarent, quod quos antea sæpe fugassent, eos nunc fugissent: Non est, cur quisquam hoc miretur, inquit iuuenis quidam: quia pecudes adhuc eædem sunt illæ quidem, quæ antea, sed pastor est alius. Qua ex re quamquam magnam voluptatem Scipio cepit, tamen nihil inconsultè, ac temerè aduersus Numantinos audendum esse professus est. Post hæc cum bina castra ad Numantiam posuisset; quorum vnis ipse præerat, alteris fratrem Fabium præposuerat, accidit, vt à Numantinis sese ex vrbe proripientibus sæpe pugna prouocaretur. Ille autem cum iis haud esse certandum ratus, quos non ratio, sed desperatio in aciem incitaret, omnino prœlium detrectabat: cum illud suum repeteret, bonum imperatorem nunquam ad ferrum, nisi ad extremum, vt medicum, oportere confugere: quin etiam à non-

52 nullis propterea vt nimis tardus, ac prope somniculosus accusatus, respondit, se à matre sua imperatorem genitum esse, non militem. Ergo à prœlio committendo abhorrens, animum ad hostes obsidione premendos, atque inedia & fame conficiendos intendit. Ea caussa fecit, vt literas per omnes socias ciuitates dimitteret, à quibus auxilia peteret. Quæ cum ad diem omnia conuenissent, vrbem hoc modo circumuallare instituit. Primum copiis suis atq; auxiliis ciuitatum in multas partes distributis, vt totam vndiq; vrbem fossa valloq; cingerent, imperauit: cuius valli latitudinem ad pedes denos, altitudinem ad vicenos perduxit: quod si ab incurrentibus hostibus opere forte prohiberentur, se interdiu purpureo velo, noctu ignibus fieri certiorem iussit. His perfectis alteram fossam post hanc ducere cœpit, & murum erigere, qui in altitudinē pedes decem, in latitudinem octo pateret: in eoq; turres, iugeri inter se interuallo distantes, excitauit: cumque stagnum quoddam cum mœnibus coniunctum muro sepire non posset, aggere valido circumdedit. Pòst autem cum fluuium Durium per vrbem labentem Numantinis commodissimum esse sensisset, tum ad commeatus comportandos, quos secundum nacti ventum paruis in vrbem nauiculis inuehebant, tum ad homines emittendos, qui se vndis obruentes foras enatabant, omnino vsum eius etiam eripere statuit. Eam ob rem, vbi propter ipsius latitudinem rapiditatemq; ponte iungi non posse animaduertit; castella in vtraq; ripa constituit, ab iisque proceras trabes, firmissimis funibus vtrinque sustentatas in aquam demisit, ensium mucronibus circumfixas: quæ magno fluminis impetu circumductæ prohiberent, ne quis na-

Plut. in Politic. Marcell. lib. 17. Plut. in Apopht. Front. lib. 2. c. 7. Appianus Iberic.

53 uigando, aut natādo clam exire, aut introire posset. Ex quo Numantini inopia rei frumentariæ simul & consilii laborare cœperunt, cum nec quidquam necessarium in vrbem liceret inuehere, nec, quid foris ageretur, vlla ratione cognoscere. His rebus ita constitutis, super turres catapultas ad iacienda tela collocauit, omnibusq; non cohortibus solum, sed etiam centuriis funditores & sagittarios interiecit. In muris autem viros ex interuallis disposuit, qui omnium, quæcunq; gererentur, clamore edito, eoque inde ab aliis deinceps excepto & proximis tradito, certiorem se continuo facerent. Iis vero, qui in turribus erant, edixit, vt si quid sciri opus esset, id signo dato denunciarent: quæ verò certius à se cognosci oporteret, ea vt per nuncios indicarent. Præterea totum exercitum sexaginta millium hominum quadripartito diuisit: quorum alios pro muris voluit excubare, alios in vsus necessarios, si quo forte contendendū esset, reseruauit: viginti porro millia, quæ vsu postulante pugnarent; totidemq;, quæ si quid iis

Val. lib. 7. c. 7. Appian. Iberic.

durius accidisset, subsidio essent, constituit, iisque locum suum cuiq; attribuit, ex quo
decedere cuiquam iniussu suo prohibuit: qua diligentia effecit, vt quoties hostes im-
petum fecissent, tum omnes, qui ad id parati erant, in eam partem, ex qua signum da-
tum fuisset, se proriperent, eorumque impressionem reprimerent: quoties vero muri
custodias inuasissent (sæpe autem modo ab vna, modo ab alia parte id fecerunt) par-
tim multitudine signorum, quæ ad ceteros excitandos è turribus edebantur, partim a-
spectu eorum, qui summa cum celeritate accurrebant, tum nunciorum huc & illuc
volitantium copia, tum fortitudine eorum, qui vallum murumq; defenderent, postre-
mo tubarum, quæ bellicum è turribus canebant, altissimo perterriti sono, nihil omni-
no proficerent. Hac ergo ratione Scipio cum septos Numantinos teneret, putabat
haud diutius obsidionem esse toleraturos: cum neq; virorum, neq; armorum, neque
annonæ quidquam iis posset ab vlla parte suppeditari. Quod si qui forte aliquo mo-
do vrbe frumentatum exissent, eos tamen interfici vetabat, quod diceret, eo citius ab-
sumpturos eos frumentum, quod haberent, quo plures fuissent. Cum autem Numã-
tini ita iam fame affligerentur, vt longius ferre non possent, Rhetogenes quidam co-
gnomento Caraunius, vir spectatæ inter suos fortitudinis atq; virtutis extitit, qui peri-
clitanti patriæ vltimis eius temporibus auxilium ferre conatus sit. Is sodalibus quin-
que, quos in suam pertraxerat sententiam, totidemq; famulis atq; equis assumptis, no-
ctis silentio, spatium illud, quod inter vrbem & munitiones erat cum traiecisset, scalis
secum allatis munitiones superat, ac custodes imparatos adortus, remissis famulis, e-
quos, quos scalis subuexerat, conscendit, ac protinus singulas Areuaccum vrbes adit,
simulq; eos docet, quanto res Numantinorum in periculo sint: videndum eis diligen-
ter esse, ne similis ad eos casus recideret: optimam autem ad id rationem futuram, si
cognatæ ciuitati maximè necessario tempore subuenirent. Hæc oratio nullius popu-
li animos permouit, nisi Lutiensis: quæ ciuitas à Numantia quadraginta fermè millia
passuum distat: cuius cum iuuentus omnis subsidio Numantinorum animis esset pro-
pensa, maiores natu veriti, ne quid prauis adolescentum consiliis detrimenti accipe-
rent, confestim Scipionem certiorem faciunt. Ea de caussa Scipio hora noctis octaua
magna manu sine impedimentis accurrit, & ante lucem vrbem exercitu circumsedit,
simulque, vt iuuentutis principes in potestatem sibi dederentur, postulauit. Ciuibus
eos euasisse dicentibus, sese bello ciuitatem persequuturum demonstrat: qua de caus-
sa traditi sunt ei iuuenes ad quadringentos, quibus cum prodendi exempli caussa ma-
nus præcidisset, extemplo motis castris Numantiam se recipit. Tum demum Numan-
tini temporibus coacti sex ad eum legatos miserunt: quorum princeps Auarus lauda-
ta Numantinorum animi magnitudine, magnificè apud Scipionem loquutus, Numã-

Strabo lib. 3. Valer. lib. 7. ca. 6. Florus de bello Numant. Orosius li. 5. Eutrop. l. 4. Front. lib. 4. Val. li. 2. cap. 2.

tinos se dedere eì paratos dixit, si tolerabilia imperarentur: sin minus, omnino se in a-
cie interfici malle, quàm non libertatem retinere, quam à maioribus accepissent. Sci- 54
pio cum ex captiuis, quo statu res in vrbe essent, comperisset, veram sine vlla exceptio-
ne deditionem fieri, simul vrbem, arma, ipsos atque omnia sua fidei & potestati suæ
committi velle, respondit. Hæc cum legati populo Numantinorũ exponerent, quan-
quã non aliud à Scipione responsum exspectabant, tamen ira incensi, libertatis amore
ac præsenti calamitate acerbius efferati, & de sua fermè potestate deiecti, Auarum, cę-
terosque legatos, tantorum malorum nuncios interficiunt, suspicati, ne illi publica sa-
lute neglecta aliquid cum Scipione priuatim de incolumitate propria pepigissent.
Postremo ad id inopiæ omnium rerum venerunt, vt omnibus generibus ciborum de-
ficientibus, ac fructibus, iumentis, herbisque omnibus consumptis, lora, detractasque
scutis pelles, vbi feruida mollissent aqua, comesse incœperint: quibus confectis se ad
morientium hominum cadauera transtulerunt: cum interim ægrotorum nullam ra-
tionem haberent, ac pro se quisque, quo plus posset, imbecilliori vim faceret: ad hæc
grauis eos etiam pestilentia inuaserat, quam diutina conclusio & mutatio victus, præ-
terea teterrimus cadauerum odor tota passim iacentium vrbe vulgauerat: quibus il-
li victi ac superati malis tandem in potestatem Scipionis venerunt. Hoc tamen quē-
admodum factum sit, aliter ab Appiano atque à ceteris traditum est. Hos enim nar-

rat ille diuturnis incommodis conflictatos, consilium tandem se Scipioni dedendi cœ-
pisse, seque horrido incomptoque capillo ad eum supplices contulisse: Scipionem au-
tem postulatis eorum auditis iussisse, vt eodem illo die arma constitutum quendam in
locum omnia comportarent, ipsi postridie in alium omnes conuenirent: ea re audita
Numantinos petiisse, vt diem sibi ad id faciendum produceret, quod adhuc in vrbe
non pauci essent, qui libertatis amore sibi mortem adferre, vel ferro, vel fame, cuperēt:
quorum vbi alii sese alio modo interemissent, reliquos die tertio, vbi imperatum fue-
rat, in præscriptum locum se contulisse, deformes, truculento aspectu, ac multo sordi-
diore habitu, ita vt ea fortuna facile misericordiam commouere in animis etiam ho-
stium possent: ex quibus cum paucos Scipio ad triumphum seposuisset, reliquos sub
hasta vendidisse, vrbemque funditus euertisse. Appiano autem Strabo & Valerius as-
sentiri videntur, quorum ille paucos cedentes muros tradidisse scribit, hic Scipionem
vrbem ingredientem multos reperisse ait, qui membra trucidatorum corporum sinu
suo vescendi caussa gestarent. Sin autem Floro & Orosio credimus, Numantini cum
eruptione facta extremum experiri auxilium statuissent, carne prius semicruda & lar-
giore potione sumpta se ingurgitarunt, non vini, cuius is locus minime ferax est, sed
55 succi tritici artificiosè collecti, quam Celiam incolæ vocant. Scipio eorum consilio *Plin. lib. 22. c. vlt.*
cognito, haudquaquam pugnandi copiam fecit. Id ægrè primùm Numantini tulerūt,
quod sibi nec patriam defendere, nec gloriosam mortem pugnando liceret oppetere:
deinde vero cum repentina eruptione, si quid extremis proficere temporibus possent,
tentare decreuissent, ex improuiso Romanos inuaserunt, ac magno spatio atrociter,
non sine Romanorum periculo aliquo dimicarunt: ipsorum tamen res multo fuit de-
terior, qui fortissimo quoq; ex suis amisso, prœlio excesserunt, ita tamen, vt compositis
ordinibus, nec veluti fugientes se reciperent, nec oblata ad sepulturam cadauera suo-
rum acciperent. Postremo omnia experti, quod res nulla processerat, decernunt ex
oppido profugere, atque ex hostium manibus occultè, si possent, euadere. At eorum
incœptum vxores nimio virorum amore flagrantes ruptis cingulis equorum impedi-
unt. Quare vltima desperatione ad moriendum impulsi, portas vrbis clauserunt, ac
se, duces, patriamq;, ferro, veneno, & subiecto vndique igne perdiderunt. Theoge-
nes autem vir genere, pecunia, honoribusq; in ciuitate præstans, vicum suum, qui erat
in vrbe pulcherrimus, cum nutrimentis ignis raptim contractis combussisset, protinus
districtis gladiis duobus in medio constitutis, binos viros ea conditione inter se decer-
tare iussit, vt qui victus esset, abscissis à capite ceruicibus in ardentia tecta coniicere-
tur: qua ratione cum omnes prorsus vicinos suos neci tradidisset, tum se ipsum quoq;
in ignem iniecit. Scipio autem vrbem ingressus nihil omnino prædæ inuenit, quod
aurum, argentum, arma, vestes, ceteraque eiusmodi omnia igne absumpta essent, ac ne
vnum quidem Numantinorum in vincula catenasve coniecit, quòd omnes periis-
sent. Ita de Numantiæ excidio duplex fama est: alii à Numantinis, alii à Scipione in-
censam scribunt. Vrbe deleta, reliquam ille regionem in fidem accepit, ceteras, quæ
defecerant, Hispaniæ ciuitates, partim vi, partim deditione in potestatem suam rede-
git: agrum Numantinum oppidis vicinis distribuit: labantes in fide populos confir-
mauit, reliquis tributa imposuit: hæc omnia intra annum, ac tres menses administra-
uit, quartodecimo, postquam Carthaginem exciderat, anno: constitutaq; ex decem
56 legatorum sententia prouincia, Romam ad triumphum exercitum deportauit, in quo *Plin. lib. 33. c.*
XII. millia pondo argenti tulit: triumphauit autem postero anno, quo Lænas & Ru- *11. Cic. Philip.*
pilius consulatum gesserunt: ex eoq; Numantini cognomen inuenit. Hac de caussa *11. Appian. in Iberica.*
factum est, vt cum L. Cottam virum consularem florens ipse recentis victoriæ gloria *Cic. pro Mur. in Bruto. in*
57 postulasset, quanquam grauissimis de criminibus reum, tamen condemnare nequiue- *Verrē, Pedia-*
rit, quod veriti sint iudices, ne non iudicasse, sed accusatoris amplitudini damnatio- *nus, Val. lib. 8. cap. 1.*
nem eius donasse viderentur.

Cum Scipio in Hispania bellum gerebat, Ti. Gracchus vxoris frater, atq; superio-
ris Africani ex filia nepos, cum tribunus plebis statum reipublicæ agrariis legibus, &
magistratus continuatione conuellere conaretur, Romæ ab optimatibus duce Scipio-

ne Nasica fuerat interfectus: cuius interitu in castris nunciato, Scipio, quo erat erga bonos & erga remp. animo, Homericum versum in hanc sententiam pronũciarat: Sic 58 abeant vtinam, audebunt qui talia cuncti. Quare cum post Numantinum triumphũ C. Carbo Gracchanarum legum subscriptor, & Tiberii studiorum imitator, ipsum in rostra productum, quid de Ti. Gracchi morte sentiret, interrogasset, in pristina persistens sententia non dubitauit dicere, Ti. Gracchum, si animum occupandæ reip. habuisset, iure interfectum sibi videri: quibus vocibus cum grauiter plebis animos, cuius præcipuè commodis Tiberius inseruierat, ostendisset; ab incitata multitudine, quod nunquam aliàs antea, est explosus. Qua ille nouitate permotus: Silete vos, inquit, quibus Italia non est mater, sed nouerca. Plebe autem reclamante: Non efficietis inquit, vt solutos metuam, quos huc vinctos adduxi. Tum populus memoria repetens, quæ sibi virtute eius, & patris, atq; aui, prouinciæ accessissent, tantorum virorum reuerentia motus obmutuit. Alii, cum legem à Carbone promulgatam de eodem tribuno pl. reficiendo pro concione dissuaderet, hoc ab eo dictum esse prodiderunt. Postero anno, M. Aquilio, C. Tuditano consulibus, seditiones agrorum diuidendorum, quæ paullo post necem Ti. Gracchi consederant, iterum vehementius exarserunt, C. Graccho, C. Carbone & M. Fuluio triumuiris agros Italiæ ex lege Tiberii diuidentib. Quam partitionem iniquè ferentes Italici ad P. Scipionem vniuersi confugiunt, eumque orant, ne se miseris suis temporibus deserat, atq; à leuissimis hominibus agris suis spoliari permittat. Quorum repudiare preces Scipio haud rectum esse existimans, quod eorum præclara vsus opera difficilimis in bellis fuisset, in senatu quidem legem agrariam palam improbare ausus non est, ne forte populi voluntatem vehementius à se disiungeret, sed cum de agrorum ex lege diuidendorum difficultate dissereret, æquum sibi videri dixit, non à triumuiris, qui suspecti facile esse possent iis, quorum res diuiderentur, caussas cognosci. Plebs autem cum Scipionem pro commodis sociorum contra rem suam venire animaduerteret, cui bis ipsa consulatum contra leges mandasset, duoque extra sortem bella grauissima detulisset, ac tot honores semper, tamq; singulares & eximios exquisisset, ab eo prorsus alienata est. Hinc Gracchus ceterique, qui plebis partes tuebantur, occasionem nacti, Scipionem quotidie palam criminari ad populũ, quod agrariam Tiberii legem abrogare, vrbemq; ciuium cæde ac sanguine contaminare tentaret: vsq; adeo, vt plebs incensa Scipionem hanc caussam pro rostris agentẽ clamoribus iterum sibilisq; interpellauerit, eumque ad maledicta, vt antè, compulerit. Tum vero cum operæ Gracchanæ sublato clamore tyrannum interficiendum esse dicerent; Præclarè patriæ oppugnatores, inquit, me antè de medio tollere cupiũt, quod nec Scipione viuente Romam interituram, nec Roma intereunte Scipionem victurum esse existiment. Itaq; cum M. Fuluius in eum pro concione acerbissimè perorasset, ipse populum de periculo contestatus, quod sibi pro patria laboranti parari ab improbis hominibus comperisset, eadem agendi caussa in senatum se contulit. Quo dimisso domum reductus est à patribus conscriptis, sociisq; Latinis, qui omnem in eo salutis tum suæ spem collocarant.

Val. lib. 6. c. 2. Plut. in Gracchis. Vell. lib. 2. Cic. de orat. De viris illust. Cic. in Lælio, Liu. Epit. li. 59. Appianus primo Ciuilis, Orosius lib. 5.

59 Atq; hic dies vltimus P. Scipioni illuxit. Nam cum tabula apud se posita, in qua scripturus nocte videbatur ea, quæ ad populum postridie essent agenda, validus vespere cubitum discessisset, postridie mane mortuus in lectulo, annum vix sextum & quinquagesimũ natus, inuentus est, ita vt illatæ vis non obscura quædam signa in faucibus apparerent. Quibus autem auctoribus interemptus sit, parum conuenit. Sunt, qui, quod infirma valetudine esset, eum sua sponte è vita cessisse tradiderint: alii, quod ea, quæ Italicis pollicitus fuerat, præstare non posset, sibi veneno mortẽ consciuisse: nonnulli insidiis & veneno à socru Cornelia necatum, verita, ne lex à Tiberio filio lata, auctoritate illius abrogaretur: idque factum esse filia Sempronia eius vxore non repugnante, vel fratrum gratia, quos ipse caussa reipub. oppugnabat, vel inueterato quodam odio, quo in alterum alter incensus erat. Constantior fuit fama, eum à C. Graccho, & C. Carbone, & inimicis suis ceteris suffocatum: siquidem serui eius, si Appiano credimus, in tormentis habiti, ab exteris eum quibusdam noctu domi latentibus oppres-

c. in Lælio, in ...nnio, Appi... Ciuil. Liu. ...l. 59. Plut. Gracchis, in ...nulo, Vell. l. Orosius li. 5. ...epist. ad Q. ...lib. 2. de o... lib. 2. orat. Milone, Of... 1. pro Mu... Val. li. 4. De viris il... ib. Plin. li. 44. Plut. in ...phth. Me... Macedon. li. 5. cap. 3. ...cell. lib. 25.

oppressum esse confessi sunt, sed eorum nomina diuulgare plebis gratia adhuc iratæ, & necis eius non ignaræ ausi non sunt. Vt vero mors eius emanauit in vulgus, magno omnes prope dolore tristitiaq; confecit. Metellus quidem Macedonicus, quo cum ille apertissimas & maximas exercuerat inimicitias, cum interemptum Scipionē conclamari audisset, se in publicum repente proripuit, atq; omni simultate deposita, tristi vultu & flebili voce: Accurrite, accurrite, inquit, ciues. Mœnia enim nostræ vrbis euersa sunt: siquidem Scipioni Africano domi suæ quiescenti nefaria vis est allata. Eius cadauer, (vt in Romulo Plutarchus prodit) palàm in omnium conspectu iacuit, & liberam omnibus suspicandi facultatem dedit. Apud alios elatum esse capite obuoluto inuenio, ne liuor in ore appareret. Neque tamen cum tantas ille res gessisset, tantamq; reip. gloriam peperisset, publico funere elatus, sed amplissimo tamen totius mærentis ciuitatis iudicio, atq; grauissimo altero item Macedonici testimonio est ornatus. Nam cum funus instrueretur, Macedonicus filiis suis, quos quatuor clarissimos habuit, dixit: Ite filii, & funebri Scipionis lecto humeros vestros subiicite, & eius exequias celebrate. Nunquam enim funus maioris ciuis videbitis. Illud adiungens: se diis gratiam habere pro salute vrbis Romæ vel maximam, quod apud Romanos potissimum, non apud alios Scipio esset natus. Necesse enim fuisse, ibi esse terrarum imperium, vbi ille fuisset. Quod idem in oratione sua posuit Q. Fabius, Q. Fabii fratris filius, cum illum pro rostris eodem, quo sepultus est, die laudauit. Præter Appianum alii magni sanè scriptores consentiunt, de nece Scipionis nullam esse habitam quæstionē. Quod si ita habuit, minus ei certè dolendum fuit, cum idem Scipioni auo, aliisq; compluribus optimis ciuibus, fortissimisq; viris contigerit, vt post multa atq; egregia sua in rempub. beneficia, aut extra patriam in exilio morerentur, aut alia ratione ingratam erga se ciuitatis voluntatem experirentur. Plutarchus quidem plebem ab eo iudicio constituendo iccirco refugisse tradit, quod metuerit, ne quæstionibus habitis, in C. Gracchum tum plebis principem, tanquam eius necis auctorem, quidquam seuerius statuendum esset. Scipionem tamen post mortem populus Romanus ita dilexit, vt Q. Tubero sororis filius, vir eruditissimus, propterea in præturæ petitione repudiatus sit, quod rogatus à Q. Fabio, qui epulum Scipionis patrui sui nomine populo dabat, vt triclinium sterneret, lectulos Punicanos pelliculis hœdinis strauisset, & vasa Samia exposuisset, neque Africani, diuini hominis, cuius tum memoria mortis honorabatur, rationem duxisset.

60 Cuius, vt bellicas laudes prætercam, quarum magnitudine facile gloriam maxi-
mi cuiusq; ante se imperatoris æquauit, adeò multæ atque illustres domesticæ virtutes
extiterunt, vt, illis etiam detractis, clarissimus vir & præstantissimus ciuis necessario
habendus fuerit. Primum enim, quod in tam occupata militaribus negotiis & cogi-
tationibus vita, admiratione dignissimum fuit, adeo liberalia studia omnemq; ingenuā
disciplinam amauit, vt nemo illo elegātius interualla negotiorum otio distinxerit, sed
semper inter arma & studia versatus, aut corpus periculis, aut disciplinis animum ex-
ercuerit. Cuius rei non minimo illud sit argumento, quod cum in Africa bellum ma-

Vell. li. 2. Cic. Off. in Lælio, de orat. Plutar. in Apophth. de fort. Rom. in polit. Plin. li. 33. c. 2. & lib. 7. ca. 27. Aelian. lib. 11. Velleius lib. 1. Frontinus lib. 4. c. 3.

61 ximum ac difficilimum gereret, Polybium tamen, quem nunquam à se dimittere con-
sueuerat, classe tradita, ad regionem illam omnem perlustrandam, moresque illarum
gentium perscrutandos miserit. Quin etiam idem sæpe vrbe excedere, & perdiu ru-
sticari consueuit, aut vt desiderium populo sui aliquod excitaret, aut vt inuidiæ aliquid
detraheret, & respirandi locum illis daret, quos virtutis suæ splendor offenderet, aut
certè, vt liberius studiis rectissimis literarum inseruiret, atque à reip. curis grauioribus
paulisper animum cum familiari suo Lælio relaxaret. Quos ambos vsq; adeo repue-
rascere solitos prodidit Cicero, vt sæpe conchas etiam & vmbilicos ad Caietam & Lu-

Plin. vbi de Mauritania.

62 crinum legere assueuerint. Eloquentiæ vero laude vsque adeo præstitit, vt omnes an-
te se ciues suos dicendi gloria antecesserit. Cuius rei monumento multæ orationes
fuerunt, quas ille ornatissimas diuersarum caussarum scripsit: quæ temporum omnes
vetustate consumptæ sunt. In contrahendis autem conseruandisque amicitiis tam
diligens fuit, vt quotidianis Polybii insistens præceptis nunquam è foro discederet,

Gell. li. 7. c. 11. & lib. 2. ca. 20 Macrob. lib. 2 Saturn. Cic. in Lælio. Festus.

quin ciuium alicuius, qui quoquo modo sibi occurrissent, beneuolentiam collegisset: & quodam tempore, cum consulatum petere decreuisset, quia amicum pro alio prehensare audiuit, ipse petitionis cogitationē omnem abiecerit, quod amico repugnante, atq; adeo etiam non suffragante, decorum sibi non putaret honorem esse illum futurum. Neq; vero vocem vllam vehementius reprehendere in amicitiæ ratione solebat, quàm eius qui dixisset, ita amare oportere, vt aliquando osurus esset: quod negaret, quemquam amicum eius esse posse, cui se posse esse inimicum existimaret. Memorabile etiam illud moderationis eius in Q. Pompeium exemplum fuit. Petebat forte C. Lælius consulatum, eumq; Scipio officii atque honoris caussa in campum deducebat. Cum autem Q. Pompeium consulatum pariter esse petiturum audisset, rogauit illum, an & ipse eum petere magistratum in animo haberet: is cum negasset, seq; præsto Lælio futurum pollicitus fuisset, fefellit tamen spem opinionemq; Scipionis, cum, paullo post, ipsum pro se in foro prehensare, allatum est: quam rem ceteris ægrè ferentibus Scipio ridens: Stultè facimus, inquit, qui non tamquam homines, sed tamquam deos precaturi, diu tempus consumimus, tibicinem exspectantes. Ferebatur enim Pompeius tibicinis filius. Lælius etiam apud Ciceronem summam eius erga matrem pietatem, eximiamq; in sorores liberalitatem magnopere prędicat. Nam qualis erga fratrem Fabium fuerit, ipse apertè declarauit, cum Africani hereditate contentus, vniuerso ei patrimonio cessit. Iam continentia tanta fuit, vt iter faciens cum amicis accepto pane vesci sæpe solitus sit, tanta abstinētia, vt cum Antiochus rex apud Numantiam munera ad eum misisset amplissima, ea ipse, non, vt vulgo alii, occultarit, sed inspectante exercitu in tabulas referre quæstorem iusserit, atq; ex iis se fortissimū quemque audientibus omnibus donaturum esse, professus sit, & quod mirandum admodum videatur, toto ætatis suæ spatio nihil vendiderit, nihil emerit, nihil ædificarit, moriensque XXII. libras argenti tantummodo, duas & selibram auri reliquerit: ea demum pietate ac religione, vt non solum Castoris ædem reficiendam curarit, sed Herculis etiam atque Virtutis dedicare voluerit. Denique cum tria fuerint, quæ ciuem Romanum ad altissimum gradum dignitatis euexerint, vt optimus esset orator, optimus imperator, optimusq; senator; hæc, etiamsi antè in Catone; multo tamen expressiora atque illustriora floruerunt in Scipione. Quę omnia dii immortales iudicio propè ac testimonio suo comprobasse visi sunt, cum eodem anno, quo Scipio, sol alter, interiit, solem ipsum geminatum prodigiosè, vt scribit Cicero, mortalibus ostenderunt. 63

Nat. Deorum.

F I N I S.

ANDREÆ

SCHOTTI

ANTVERPIANI

IN

ÆMILIVM PROBVM

SEV CORN. NEPOTEM DE VITA

EXCELLENTIVM IMPERATORVM

NOTÆ.

A. SCHOTTVS LECTORI.

SVSTINVISSEM *hic me, lector optime, contentus utiq; vastis illis ac sinuosis ad* COR. NEPOTEM *siue, vt aliis placet,* ÆMILIVM PROBVM *cùm Hieronymi Magii, tùm Dion. Lambini* Commentariis, *nisi, vt fit, occurrissent non pauca, in quibus ab illis cogerer dissentire: nactus præsertim antiquissimum eius codicē calamo in membranis exaratum apud Iberos, quem comparando audacius æquo multa contra codicum fidem temerè immutata deprehendi. Is codex fuit olim doctissimi viri Franc. Card. Mendozii Burgensium in Hispania Archiepiscopi, qui & olim in Italia vna cum Didaco Hurtado Mendozio magnam Græcorum exemplarium ἀνεκδότων copiam, quam vidimus, collegerat. Accessit & ad illius exemplaris fidem Vltraiectina editio notæ melioris anni salutis* MDXLII. *ex veteri haud dubiè libro optimè expressa siue à Canchiis, siue à Canteris eruditissimis inibi hominibus, qui sanè mihi manuscripti alterius vicem præstitit. Adhac Oberti Gifanii Belgæ viri doctissimi scidas ac membranas mecū Lutetiæ olim libens volensq; communicarat Cl. Puteanus humanissimus simul & doctiss. I.C. Hinc* NOTAS *perbreues concinnaui, illud seruans, ne quæ alii occupassent, aut putidè inculcassent repeterem, nisi fortè testimonium locupletius locus flagitaret, aut dissentire ab illis vi veritatis cogerer. Eum laborem qualemcumq; æqui boni consulas rogo ac fave.*

INDEX IMPERATOR. GRÆC. APVD COR. NEPOTEM SEV ÆMILIVM PROBVM, Alphabeti serie.

Numerus Romanus ordinem cuiusque ostendit.

IN

IN CORN. NEPOTIS SEV ÆMILII PROBI VITAS EXCELLENTIVM IMPERATORVM GRÆCIÆ.

NOTÆ ANDREÆ SCHOTTI.

IN PROLOGVM.

1 NON *dubito fore*] Explicauit Rob. Titius procœmium hoc lib. v. cap. xx. Controu. locorum.

2 *Attice*] Quasi Ti. Pomp. Attico inscriptus. Verus tamen codex Card. Mendozii *qui, & Attica hoc genus scriptura.* vt Probi esse non Nepotis hinc efficias: qui Probus Theodosii æqualis non Attici, quem Atticum inf. extremo Hannibale aduocat, quod futurum non erat, si ei opus inscriptũ. *Namque Atticus*, inquit, *M. Claudio Marcello, & Q. Fabio Labeone Coss. mortuum in annali suo scriptum reliquit.* Vbi Lambinus, quo nodum expediret, *Attius* rescribendũ existimat, qui & ipse Nonio Marcello annalium scriptor est. Sed de his copiosius, qui de hoc auctore anquirunt, *Nepos* ne an *Probus*. In Nepotem ob styli venustatem magis inclinat animus. Lege tamen quæ copiose Lambinus & anteillum Hieron. Magius hic colligit, & lib. iv. Miscellan. cap. xv.

3 *Quis Musicam*] V.C. *qui*. Inf. in Epaminonda: *De hoc priusquam scribamus, hæc præcipienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant, neve ea, quæ ipsis leviora sunt, pari modo apud ceteros fuisse arbitrentur. Scimus enim musicen nostris moribus abesse à principis persona* &c.

4 *In eius virtutibus commemorari*] Scriptus Mendozii codex *commorari*, quo modo & Ioan. Sauaronis hominis eruditissimi codex præfert.

5 *Scienterque tibiis cantasse*] *fidibus* ait Cicero Tusculan. i.

6 *Mores eorum*] *Mores gentium* Longolius.

7 *Neque enim Cimoni*] Inf. in Cimone. Explicat vero M. Ant. Muretus libro septimo Variarum lect. capite primo & secundo, & libro xv. c. v. Turnebus libro decimooctauo Aduersarior. capite decimo tertio, & Gul. Xylander ad Plutarchi Cimonem.

8 *Tota fuit Gracia*] *In* præpositionem Long. prætermisit. Scripti libri *tota fere fuit Gracia*.

9 *In scenam vero prodire*] Histriones legibus ἄτιμοι atque adeo infames. Cicero libro iv. de Repub. apud Augustinum lib. ii. de Ciuit. Dei capite xiii. *Cum artem ludicram, scenamque totam in probro ducerent, genus id hominum non modo honore ciuium reliquorum carere, sed etiam tribu moueri notatione censoria voluerunt.* Sed de his diserte ac copiose Ioan. Mariana noster singulari De Spectaculis libro post Tertullianum.

10 *Fuit turpitudini*] Virginibus tamen vitio datum in Græcia, prodire in scenam & in publico versari, vt patet ex Euripidis Oreste, Heraclidis & Iphigenia Aulidensi. Item ex Menandro ac Nazianzeno libro de documentis virginum, & de Latinis, è Seneca Tragico extremo Agamemnone.

11 *Contra ea*] Cæsaris est, vt *præter ea*, pro contra.

12 *Uxorem ducere in conuiuium*] Explicat eruditissimus Muretus libro v. Variarum lectionum cap. ii.

13 *Aut cuius non materfam.*] Vetus Lectio *ac cuius non.*

14 *Quagynæconitis*] Vitiose codex noster *gynæchorites*. De hoc ædium membro Vitruuius, aliique. Refert Agellius libro decimo septimo Noct. Atticarum extremo Alexandri Molossi dictum, se quidem ad Romanos ire quasi in ἀνδρωνῖτιν: Macedonem vero Alexandrum isse ad Persas quasi in γυναικωνῖτιν.

15 *Sed plura persequi*] *Sed hic plura* vetus Vltraiect. editio anni M.DXLII. in Longoliano τὸ *prohibet* periodum claudit.

16 *Quare ad propositum*] Desiderantur hæc omnia in Vltraiectino.

17 *Vitas excellentium*] *De vita* Cardinalis membranæ, ac Gifanii, itaque codex Aldinus. Hinc credo conformatus libelli titulus DE VITA EXCELLENTIVM IMPERATORVM, quo de quia multis Magius disseruit, parcam operæ: illud tantum, GRÆCIÆ non addi, quod & Romanorum Vitas scripsisse Cor. Nepotem arguunt M. Catonis vita, itemq. fragmenta & aurea illa Ti. Attici vita.

IN MILTIADEM.

I.

1 MIltiades Cimonis F.] Item parens Cimonis, vt auus ac nepos Cimon fuerit, vt hic Magius ἐν τύπῳ docet.

2 *Ex his*] *ex iis* vetus codex, vt alias sæpe. Et mox Gifanii schidæ *Namq. tum Thraces eas regiones tenebant*, vt Lucretianis Coniectaneis annotabat pag. 418.

3 *Vento aquilone*] infra *Boream* appellat. Oraculum in Zenobii Parœmiis extare arbitror.

4 *Hic enim ventus*] Suppositit ium hunc versum videri atque glossema esse annotat Vltraiectina editio, quod genus plurima in bonos auctores irrepserunt.

5 *Neque eo secius Atheniensibus quibuscum*] Sic Longolius, sed *a quibus erat profectus* rescribendum suasit Gifanius Indice Lucretiano. Sauaro *aut quibuscum* leg. contendit.

6 *Et ex pacto*] *Ex constituto* vetus codex.

7 *Quà copias traduceret*] *Quò* scriptus liber & Long. ad pontem referentes.

8 *Cui illa custodia crederetur*] *Traderetur* membranæ Mendozii.

9 *Id facile effici posse*] *Et facilè* nostræ & Gifanii membranæ.

10 *Domi autem creant*] Ita scriptus liber noster & Vltraiect. editio, ac mox *Miltiadem*. Ceteri *creati* & *Miltiades*.

11 *Acieq. contenderent*] Sic Aldus. nam *equis contenderent* Longolius, quod repudiat Magius, qui & *aquis contend.* pro æquis ac planis locis, rectum putat. Verum cras cum Varrone credam, hodie nihil. Quis enim sic loquitur, *aquis contendere*, pro, in plano? Sauaro *acieque decernerent* nimium quantum de vetere codice probat, quo modo & in Eumene atque Hannibale Nepos, Iustinus aliique loquuntur. Membranæ nostræ *acieque decertarent.* quam lectionem antepono ceteris, ita tamen vt Sauaronis non repudiem.

12 *Noua arte, vi summa*] Locus impeditus mirè variantibus libris. Noster enim & Sauaronis *in parte montis summa*, quod tamen cum eo pugnare videtur, quod ante dixit *sub montis radicibus*. Gifanii scidæ & Vltraiect. editio *nona partis summa*, placuitque Schioppio lib. Verisimilium II. cap. X. Equidem manuscripti nostri lectionem libens amplector, quod ad montis pedem instrui acies potuit, pugna vero ad montis verticem committi vrgente, vt fit, hostili acie.

13 *Decuplicem numerum*] Ita solus Lambinus euulgauit, reliquæ editiones ac membranæ, *decemplicem.*

14 *Qua pugna nihil adhuc est nobilius*] *Volubilius* hic legisse videor in membranis, & *Quoniam* pro *Qua*. Quod fortasse de ancipiti Martis alea capere liceat. Lector æstimabit.

15 *Vt enim populi nostri*] *Vt enim pop. Rom.* Gifan. codex. Alterum Miltiadis præmium tropæa sunt ex hostium manubiis, quibus se à somno quotidie excitari Themistocles iactabat. auctor Tullius IV. Tuscul. & Plutar.

16 *Namque huic Miltiadi*] Attingit hoc Plinius li. XXXV. cap. VIII. Fuisse autem hunc honorem athletarum vt iis icones ad viuum expressæ ponerentur docet Pet. Faber lib. II. Agonist. cap. XXI.

17 *Plerasque ad officium*] *Plures ad officium* ms. noster.

18 *Infectis rebus discessisset*] Longolius: *infectis rebus à pugna discessisset*, quem sequitur libenter Lambinus.

19 *Frater eius Stesagoras*] Ita Magius & Lambinus. Scriptus tamen noster & Sauaro constanter *Sagoras*. Vltraiect. vitiosè *Diagoras*.

Quod soluere nō poterat] Græcè μὴ ἐκτετικέναι τὸ τίμημα. Amplius verò calamo exarati libri *quod soluere in præsentia non poterat*, quod est præsentibus nūmis. Vtitur inf. in Themistocle & Alcibiade & alibi. Est Angeli Colotii Episcopi Nucerini hac de re Epigramma hoc etsi recens non inuenustum: 20

Post tot cæsa virum Marathonis millia campis,
Et post tot terra, tot benefacta mari:
Soluere quam populo litem iusso ære nequisset
Miltiades patria carcere vinctus obit.
Cumque ipsum tumulo supponi iura vetarent,
Filius hæc fortè protulit ore Cimon:
Vincla paterna in me, ciues, transferte, subibunt
Vincula, dum tellus ossa paterna teget.
Pro patre incolumi quæ natus damna tulisset,
Talia qui vanum protulit ob tumulum?

Multum in imperiis magistratibusque] *magnisque* Gifanii codex. Id si non compendio sed integrè scriptum, *rebus* exaudiendum. 21

Præsertim cum consuetudine ad imperii cupid.] Isaacus Casaubonus homo doctissimus Animaduersionibus Suetonianis, legit, *præsertim cum imperii consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur*, vt *imperii* bis repetatur. 22

In ea ciuitate, quæ libertate vsa est] ἐν δημοκρατουμένῃ πόλει. 23

Tum mira comitas] *communitas* noster ac Gifanii codex præferunt, *comitas* tamen Sauaroni placet magis: qua voce & in Attici vita est vsus: varietas autem hæc rursum è compendiis nata, vt ad Aurelium Victorem olim notabamus. Sic Terent. Heaut. Act. V. *Quemquam animo tam communi aut leni putas?* Sueton. in Claudio capite vicesimoprimo: *Nec vllo spectaculi genere communior aut remissior erat.* Et Græci κοινὸν sic adhibent, vt Demosthenes ἀεὶ γὰρ ὢν ἐν τοῖς ἰδίοις, εἰ μὴ πάντας ἴσ..., ὅτι κοινὸς καὶ φιλάνθρωπος. Phocylidæ quoque vsitatum, vt & Isocrati in Euagora, & Xenophonti non semel i. ... Etymologista: Κοινὸς ὁ εὔνους γινόμενος πᾶσι. 24

IN THEMISTOCLEM.

II.

1 *Themistocles Neoclis filius*] Sic membranæ nostræ & Gifanii, & mox *Neocles* nominandi casu per quintam vocalem. Verum ad Ciceronem Lambin. obseruat in Græcis huiusmodi obliquis *Neoclis, Nicoclis*, *s* à fine sæpe extritum vt proximè in Aristide *Themistocli æqualis* pro *Themistoclis*.

2 *Huius vitia ineuntis adolescentia*] Enumerat ea Plutarchus & Ælianus libro secundo, capite duodecimo, ac Valerius Maximus libro sexto, capite duodecimo.

3 *Vxorem Halicarnassiam*] Sic Aldum secutus Lam. post Plutarchum. Scripti enim libri *Acarnanam* disertè præferunt. *Carinam* quasi è Caria Longolius, quod Plutarchi auctoritate malim, quam *Acarnanam*.

4 *Probatus parentibus*] Malim *parenti*, mox delerem *à patre*. nam patrem potissimum offendit, vt exhere-

exheredauerit abdicaueritq; filium, quæ res matrem ad laqueum adegit, quod licet falsum Plutar. putet, auctores tamen laudare possum Aelianum libro secundo, capite duodecimo, & Val. Max. li. VI. cap. X.

5 *Quod & liberius iusto viuebat*] *Iusto* abest ab Vltraiect. & Gifanii scidis, & sanè non necessarium est. Mox in membranis iisdem ac nostris *totum se reipub. dedidit* venustius quam *dedit*, vt infra in Lysandro.

6 *Nulla res maior sine illo gerebatur*] *Regebatur*, quod Longolius edidit, minus placet, nisi fortè operarum vitio, litterarum traiectio quædam est. Sequitur in Vltraiectino post *reperiebat*, *facile eadem oratione explicabat*, quæ in reliquis desiderantur omnibus. Certè in Bruto, quis de claris est Oratoribus, Marcus Tullius, *constat*, inquit, *cum prudentia, tum eloquentia præstitisse Themistoclem*. Et noster in Aristide huic innocenti antecelluisse Themistoclem eloquentem prædicat.

7 *Bello Corcyræo*] Lambinus ex Herodoti lib. VII. *Æginetico* reponendum censuit. Verum Plutarchus Corcyreis & Corinthiis controuersiarum datum arbitrum refert extremo Themistocle.

8 *Nam cum Xerxes & mari & terra* &c.] Hinc Valerius Maxim. libro tertio cap. II. vocat *Grauem illum & mari & terra Xerxem, nec hominibus tantum terribilem, sed Neptuno quoque compedes, & cælo tenebras minitantem*.

9 *Cum tantis copiis eam inuasit*] Duo postrema verba, vt glossemata, omisit scriptus noster codex notæ melioris, & probè constat sensus.

10 *Terrestris autem exercitus*] Atqui Pomponius Mela noster spatio mensium potius exercitum quia numero non poterat, auctor est libro secundo, capite II.

11 *Quidnam facerent de rebus suis*] Extrema hæc, si hic inculcata non sunt, reponerem, *quidnam facerent rebus suis*. Sic enim veteres potius loquebantur: *quid illo faciam? quid me fiet?*

12 *Eum enim à Deo significari*] Habes & oraculum hoc eiusque interpretationem apud Suidam dict. ἀνῖλεν. Etsi autem omittit Longolius *à Deo*, est tamen in membranis nostris, & sic sæpe κατ' ἐξοχὴν Apollo dictus. Mox auferendi casu *Salamina, partim Trœzena deportant* Vltraiectinus codex, quæ accusandi casu membranæ & *asportant* ἀρχαϊκῶς. *Træzenam* autem Attica societate illustrem nominat idem Mela libro secundo, capite tertio, & hic Plutarchus.

13 *Cum Leonida Lacedæmoniorum rege*] De hoc multa collegi in Senecæ Rhetoris Suasoriam secundam. Adde Strabonem libro nono Geogr.

14 *Eubœam superasset*] pro occupasset, vt Maro in Æn.

—*fontem superare Timaui*.

15 *At Xerxes Thermopylis expugnatis* &c.] Meminit & rerum à Xerxe gestarum, D. Hieron. in Danielem capite sexto, his verbis: *Xerxes rex potentissimus, & ditissimus, aduersum Græciam innumerabilem duxit exercitum, & ea gessit quæ Græcorum narrant historiæ. Succendit enim Athenas sub principe Callia, bellumque ex eo tempore gestum est in Thermopylis, & apud Salaminam nauale certamen, quando Sophocles & Euripides clari habebantur, & Themistocles in Persas fugiens, hausto tauri sanguine periit.* Lege & his similia in Eusebii Chronicis Olymp. LXXV.

Vt eius multitudo nauium explicari non potuerit] 16 Miror cur *manuum* Vltraiectini ediderint, nisi forte σφάλμα typographi est. Statim Longolius amplius *Hic barbarus* &c.

Interim ab eodem gradu depulsus est] Sic Longo- 17 lius & Lamb. Vltraiectina editio *iterum*. Tralatio est à gladiatoribus ducta, vnde Ouidius nono Metam.

Inque gradu stetimus.—

quod explicat Pet. Faber lib. I. Agonistici capite XI. Vide Prouerb. *de gradu deiici*.

Phalereo portu] *Phalarico* vetus codex, sed Φαληρικὸν 18 vocat Diodorus Siculus libro vndecimo. quomodo & Vltraiectinus præfert. Patria hæc Demetrii, quæ & cognomen addidit, auditoris Theophrasti, cuius & in Miltiade mentio & in Phocione. Alter item Demetrius Pharius apud Strabonem libro octauo Geograph. emendante doctissimo Victorio libro vicesimo Variarum Lect. capite quarto, cuius castigationem confirmat Strabonis locus alter libro septimo: Φάρος ἡ πρότερον Πάρος, Παρίων. ἐξ ἧς Δημήτριος ὁ Φάριος. *Pharus*, inquit, *quæ olim Parus, Pariorum colonia, patria Demetrii Pharii.*

Quare negarent] Sic Lambinus. *re* tamen ab- 19 est à membranis nostris, omnibusque adeò editis.

Hic longe alio spectabat] Scriptam lectionem, 20 etsi non probem, apponam, *hoc longè animo spectabant*.

Muros instrui] Sic edunt omnes, vnus Lambinus *strui* prætulit. 21

Siue sacer, siue priuatus] Gybertus Longolius ad- 22 didit de suo, ni fallor, *siue sacer siue profanus*, vt dubio inuicè committeret, neq; enim in scriptis libris comparent. Et mox eruditissimus Gifanius Coniectaneis ad Lucretium legit *congererent* non *cogerent*, quomodo & Vltraiecti euulgatum vidi: & *opus facerent* pro ædificarent exponit.

Abire ad magistratus noluit] Sic quoque scri- 23 ptus codex, & infra non longè geminata præpositione: *Ad magistratum Senatumque Lacedæmoniorum adiit.* Et in Hannibale: *Tempori dato adiit ad regem.* Et ita frequentius Cicero, vt & Hadrianus Cardin. obseruat.

Tempus duceretur] *Duceret* Vltraiect. Aliter 24 membranæ nostræ, traductis vocibus, *vt quam longissimè tempus interponens, diceret causam, se collegas exspectare.* *Causam* autem *dicere* quid sit norunt, qui non admodum in Latina lingua hospites.

Superesse munitionis] *Superare* disertè calamo ex- 25 aratum vidimus. Notum illud:

—superatne & vescitur aura Ætheria? —

26 *Interea se obsidem retinerent*] Discedunt longiùs membranæ *Interea sibi detrahere reticerent*, pro desinerent male de illo loqui, remque sermonibus traducere, ac factum damnare.

27 *Functi summis honoribus*] *Facti* disertè exarant membranæ nostræ, pro creati, hoc est auctoritate summa.

28 *Communi iure gentium*] Mœnibus oppida cingere, & se suaque tuendo vim repellere naturæ etiam iure semper licuit, vnde gentium ius manauit. Vim adhæc vi repellere ius fasque esse natura docet, vt in Miloniana Cicero pronunciat & Iurisconsulti Tit. de iure naturæ, gentium & ciuili.

29 *Neq; eos quod inutile*] Sic Lamb. scriptus enim & Long. *neque eo*. Vltraiect. *neque in eo*.

30 *Hic tamen non effugit*] Hæc communis est bene de Rep. meritorum, remque publicam gerentium sors, vt ingratam plebem, beluam multorum capitum, ferè experiantur omnes. Qua de re Val. Maximus lib. v. cap. III. de Ingratis.

31 *Testarum suffragiis*] *Testularum* vetus codex, vt & inf. in Aristide de hoc ipso Themistocle: *testula illa decem annorū multatus est*. Vtitur & in Cimone. Græci ὀστρακισμὸν à testa nominant, de quo post Diodorum Siculum hic Lambinus: qua voce vtitur Thomas Magister, & in Oribasio Eunapius. Videndus & Hadr. Iunius lib. v. Animaduersiorum cap. XVIII.

32 *Quod societatem cum r. P. ad G. op. fecisset*] *iniisset* Longolius edidit.

33 *Ibi cum eius principes ciuitatis*] *ciuitatis* rectè abest à nostro codice. Insulanos enim intelligit dynastas Corcyræ insulæ.

34 *In sacrarium*] Morem hunc omnium Græcorū fuisse apparet, vt è foco veluti asylo extrahere nefas ducerent, vt nec ab ara, nec à principis statua rapere liceбat. Pleni Iurisconsultorum libri. Ouidius in fastis de foci etymo,

—vel quod fouet omnia dictus.

Vide prou. *E Vesta*, Hiero. Magium in Probi Pausaniam numero 17, & è Thucydide Turnebum li. XXI. cap. VIII. Aduers. & hac de re differentem Iac. Rænardum lib. I. Variarum cap. VII.

35 *Omnibus ignotus ascendit*] *Nautis*, quod Vltraiect. & scripti quidam habent, à glossa est, ac superuacaneum, vt & *exscendit* pro *ascendit*, quod Sallustio est in fragmentis non conscendere, sed è naue in terram desilire.

36 *Proximus erat qui*] Adde de manuscr. prouocabulum *proximus erat iis*.

37 *Cum in patriam reuerti vellet*] Rectius *nollet* scriptus codex ex fide narrationis in hac ipsa Themistoclis vita: *Themistocles verens ne bellum perseueraret* &c.

38 *De his rebus de quibus tecum loqui volo*] Sic Lam. manusc. noster *quas tecum colloqui volo*.

39 *Quotannis redibat*] Sic supra paulo: *pecunia publica, quae ex metallis redibat*. Hinc *reditus* pro censu. Aliter Comicus Afer: *Ad quos lege redibat hereditas*, pro deferebatur, vt explicat Muretus Lxvııı Variarum cap. XIV.

Magnesia morbo mortuum] Alios aliter de Themistoclis morte narrasse auctor in Bruto M. Tullius. Qui & epistola ad Luceium lib. v. ad famil. rediisse etiam in patriam sic ait: *Cuius studium in legendo non erectum Themistoclis fuga redituq; retinetur?* nisi forte, vt mihi quidem videtur, hoc μνημονικὸν ἁμάρτημα ceteris adscribendum, & *Alcibiadis* scribere cum vellet, manus non mens aberrauit: aut cum Hieronymo Ferratio, felici audacia, *interitu* pro *reditu* reponendum. 40

Quoniam legibus eorum non concederetur] Grauissimum enim proditionis crimen vt & læsæ maiestatis, quod & liberi, etsi innoxii, luunt patriaque his interdicitur, quam prodidere. Respexit huc callidus ille Virgilianus Sinon: 41

Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,
Nec dulces natos, exoptatumq; parentem,
Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
Effugia, & culpam hanc miserorum morte piabunt.

IN ARISTIDEM.

III.

OBtrectarunt inter se] pro dissenserunt, de qua magistratus dissensione disserit & M. Tullius lib. I. Officiorum. 1

Quanto antistaret eloquentia innocentia] Immo ex Lucilio, ni fallor, Apuleius lib. I. Metam. *eloquentiam* vocat innocentiam. 2

Excellebat Arist. abstinentia] Quo etiam nomine eum prædicat Val. Maximus, de *abstinentia* verba faciens. Ac de *paupertate* eius Nepos infra. 3

Quod cupidè elaborasset] *Quod tam cupidè* Gifanii nosterque codex scriptus. 4

Iustus appellaretur] Nimirum cum nimiis opib. atque diuitiis abundant Respub. in luxum abeunt, atque degenerant. vt de Corinthiis scortis res prouerbio nota sit. De Lacedæmoniis, ex frugi hominibus degenerasse à Lycurgi institutis, queritur Plutarchus initio vitæ Agidis. Sic & Sybaritæ, vnde *Sybariticus luxus* factum est tritū sermone prouerbium. Item Ephesii Hermodorum abesse iusserunt, non alio nomine, quam quod frugi esset. De quibus illud extat lepidum elogium Heracliti, qui σκοτεινὸς cognomento, Ephesius & ipse fuit. *Digni sunt*, inquit, *Ephesii, qui ad puerum vsque omnes strangulentur, quod Hermodorum virum inter ipsos frugi eiecerint*: addito, *Nemo nostrum frugi esto, aut alibi id esto, & inter alios.* Strabo li. XIV. Geograph. Hic Hermodorus leges Solonis Xviris interpretatus fuisse creditur, qui eas in XII Tabulas relatas Romam pertulerunt. Verum enimuero Athenienses hoc decennali exilio, quod laudi potius, quā vitio tribuebatur, & pœnæ nomine impositū minimè erat, cauebant, ne quis tyrannide Remp. inuaderet. vt Athenis Atticis Pisistratus, & Dionysii Syracusis tyrannidem occuparunt. Sic enim supra in Miltiade extremo Probus: *Athenienses propter Pisistrati tyrannidem, quæ paucis annis ante fuerat, omnium suorum ciuium potentiam extimescebant.* 5

Nam postquam Xerxes in Græciam descendit] pro expeditionem suscepit, vt Græcis contra κατάβασιν pro *expeditione*, vt notat alibi D. Hieronymus. 6

Quo

Quo & vulgari dicendi modo vtimur.

7 *Postquam erat expulsus*] Scriptus liber & Vltraiect. editio *sexto ferè anno, quam erat expulsus*. Et *postquam* proximè antecedit. Verum quarto domum anno reuocatum calculus annorum euincit. Reuocatus enim Olymp.75. anno 1. pulsus autem Olymp.74.anno 1. Vide Chronologiam nostram.

8 *Iustitia verò & æquitatis*] Exempla hæc commemorat M.Tullius lib.III.officiorum, quod Themistocles Lacedæmoniorum classem incendi posse Aristidi suggessisset, qui vtile id quidem, non tamen honestum fore ratus, dissensit. *Æquitatis* autem illud exemplum, ab vniuersa Græcia tributorũ arbitrum delectum, omnibus placuisse gratumque extitisse, vt mox Nepos commemorat.

9 *Et innocentia*] *Innocentiam* equidem Aristidi nõ abiudico supra prædicatam: illud moneo hoc loco *continentiam* potius rescribendum videri, quam virtutem mox *abstinentiam* nominat, quæ sæpe in iisdem adhiberi solent, vt ad Scriptorem *de viris illustribus* adnotare memini.

10 *Quadringenta & sexaginta*] *Quadringena & sexagena* rectius noster codex ac Gifanii, vt inf. in Alcibiade *quinquagena talenta vectigalis capiebat*. vt idem codd. & Vltraiect. præferunt. Si vel minima talenta Attica accipias, summam efficient nostri æris ducenties septuagies sexies mille aureorum coronatorum.

11 *Delum commune ærarium esse*] Solent enim in Deorum templis thesauri deponi, qua de re inf. in Hannibale, Strabo sæpe, multaque collegit Petrandus Adduensis Insuber I.C. in libris Obseruationũ.

12 *Decessit autem ferè post annum quartum*] Anno ferè post Romam conditam ducentesimo septuagesimo. Nam *Marathonia pugna* CCLX Vrbis conditæ pugnata, teste Agellio lib.XVII. cap.XXI. Themistocles vero obiit Olymp.LXXVII. an.2. Non igitur Aristidæ filiam duxit Socrates, vt Laertius li. II. ait, sed θυγατριδῆν, vt Plutarchus in Aristide, notauitque doctissimus Casaubonus in Laertium.

IN PAVSANIAM.

IV.

1 *Varius in omni genere vita fuit*] τὸ *vita* afuit à mẽbranis nostris, & abesse saluo sensu queat. Nã quod *vanus* quidam pro *varius* reponunt, apertè mendosum.

2 *Huius illustrissimum est prælium*] Nescio quo modo integrè scriptum vidimus *industrissimum*, quod Latinum non esse arbitror. Natum fortasse mendum quod *inlustrissimum* antiquitus scriberẽt, quæ vox *prælio* coniuncta non satis se mihi probat, vt *clarissimum* mallem si libri fauerent.

3 *Victoriæ ergo*] Vncialibus litteris seu maiusculis, vt in inscriptionibus solet, scriptum repperi. Exstat vero apud Thucydidem lib.I. elogium disticho cõprehensum. Simile est, quod in prouerbium cessit, Zenobii ac Suidæ, Σαντλαὶ ἐπαινέσει ἐν Ἀσκληπιοῦ, qui Tragœdia victor insolens hoc epigramma cũ sibi posuisset: *Vtinam cum iis floruissem qui poetica præstabant*, Athenienses tollendum iudicarunt.

Horum igitur si quid] Sic post Longolium Lamb. & Thucydides, vnde hæc quoque transcripta epistola est, εἰ καὶ τι ἐν τούτων ἀρέσκει. Noster tamen scriptus codex & Vltraiect. editio *His de rebus* non malè. Mox membranæ *tot hominum* priorem vocem delent, neque admodum necessariam. Ac post non longè *cognita perfecit* quod & Sauaro obseruat, etsi *cogitata* Lambinus & Vltraiectina editio præferant. 4

Vestitumque mutauit] Sic & Alexander Magnus ob Persicum habitum in inuidiam venit, quodque Callisthenes eo nomine reprehendisset, graues pœnas dedit. Strabo lib. XI. Geographiæ. Perses verò à P.Æmilio victus contrà Romano habitu Paullo occurrit: teste Valer. Maximo lib.V. cap.I. 5

Cũ scytala] Sic Aldus primus euulgauit è Thucydide. Sed nostræ membranæ ac Gifanii disertè *laua*. vnde alii *lana* cuderent, quæ supplicum potius erat insigne, vt tænia ac lemnisci exulum. alii *lancea*. Neutrum placet. Tentabam equidẽ (quid enim vetat?) ad scriptam lectionem littera vna addita *claua* legere, cuius formam scytala referret, & Latina potius voce quam Græca vsum Nepotem non absimile vero. Vide Nonium in *Talea*, vbi pro *clabulas* leg. *clauulas* ex Varrone 1. de re rust.ca. XL. & Palladio in Martio. Glossarium vetus *Taliam* reddit κορμὸν, σχίζαν, καὶ σκυτάλην. de hac Iunius Hadrianus in Animaduersis lib.IV. cap.XIV. 6

Perturbatus eò venit] τὸ *perturbatus* abest à membranis & Vltraiect. editione, & mox occurret. 7

Tanto magis Pausanias] *Modo magis* iidem libri præferunt. Ac mox *implicitum* non *implicatum* Longolius edit, eiusque contextus æmulus Lambinus. 8

Quo facilius sub diuo interiret] *Celerius* Vltraiect. pro *facilius*. Ac *sub diuo* Gifanii & nostræ scidæ, quem in Lucretium lege, & Lęuinum Torrentium ad Horatium lib.III. oda II. 9

Magno natu] Vitiosè scriptum erat *magno metu*, sed in quo latere videatur *magnam natu*, quod Lambinus probat. 10

Vitam finierat] *Vitam posuerat* est in mſ. nostro & Vltraiectina. quod placet. Propertius lib. II. 11

Non potuit saxo vitam posuisse Cerauno.

IN CIMONEM.

V.

1 *Dvro admodum*] Non rectè quidã *diro* excuderũt. Fuit autem initio luxuriosus ac dissolutus, mox ad frugem se recepit, vt & Valerius eius *incunabula stultitia plena* fuisse lib. VI. cap IX. quem locum glossemate liberat Muretus lib. VII. Variarum cap.I.

2 *Litem æstimatã*] Quinquaginta talentis, supra in Miltiade, non sexaginta, vt hic Lambinus sei oblitus ex Herodoto numerat, cum ipse Herodotus & Plutarchus πεντήκοντα ταλάντοισι habeat. Historiam narrat sed declamationi nõnihil accommodatã Seneca Rhetor Controuers. XXIV. vbi plura notabamus, quæ non repeto. Meminit & Quinctili-

anus declamat. CIII.

3 *Non magis amore quam patrio more*] τὸ patrio abest à manusc. Mendozii, Gifanii, itemque Vltraiect. Estque venustior ἀντανάκλασις. Peccasse autem bis hunc Scriptorem, notat Muretus elegantissimi vir ingenii lib. VII. Variarum Lect. cap. I. tueturque aduersus Xylandri Notas in Plutarch. Cimonem lib. XV. cap. V.

4 *A puero in exercitu*] *In exercitibus* Gifanii codex.

5 *Apud Mycalen Cypriorum*] *Cyprorum* habet codex noster & Gifanii. Mela noster lib. I. ca XIV. ad *Eurymedonta* fluuium pugnatum ait: *In Pamphylia fluuius Eurymedon. magna apud eum Cimonis Atheniensium ducis aduersus Phœnicas & Persas naualis pugna atq. victoria fuit.* Vide Thucydidem li. I. Diodorum lib. XI. Plutarchum in Cimone, & alios.

6 *Scyrum*] Vitiosè noster & Gifanii codex *Cyprũ* hic præfert. Thucydides enim & Plutar. Σκῦρον diserte. Thesei autem hîc corpus repertum, in patriamque post quadringentos annos relatum auctor hoc loco Plutar. & in Theseo. *Dolopes* huius incolæ ignaui agricolæ habiti, quos ductasse apparet versutum Vlyssem in Agamemnonis castris è Marone:

—quis talia fando
Myrmidonum Dolopumue aut duri miles Vlyssi
Temperet à lacrymis? —
& mox:
Hic Dolopum manus, hic sæuus tendebat Vlysses.

7 *Vacuefecit*] Vtitur hac voce & M. Tullius in Catilinaria 2. vt infra in Timoleonte pluribus annotabo.

8 *His ex manubiis*] Retineo hanc lectionem auctoritate trium mss. non *ex nauibus* quam vocem & in Scriptore virorum illustrium adolescens restitui ac Sidonio Apollinari.

9 *Virtutis desiderium consecutum est*] Adeo verum illud Persii votum est:
Virtutem videant intabescantq; relicta.
Et Flacci lib. III. oda XIV.
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus inuidi.

10 *Satius existimans * contendere*] Ratus Lambinus locum mutilum adiecit de suo nimis liberalis repugnantibus libris calamo exaratis hæc verba: *satius existimans eos & ciues suos inter se vna voluntate consentire, quam armis contendere Lacedæmonem.* Magius tamen antea nodum expedierat, locumq; interpunctione sanarat: *satius existimans contendere Lacedæmonem: sua sponte est profectus*, vt *contendere* idem sit quod proficisci. qua in sententia & à nobis Sauaronem stare legi postea sanè perlibenter. Audax alioqui facinus de suo contra libros addere, quia sensum minimè assequatis.

11 *Quibus vellet frueretur*] *Quibus quisque vellet* amplius scripti codd.

12 *Semper eum pedissequi*] Athenæus hoc ex Theopompo desumptum docuit lib. XII. Dipnosoph. Non dissimile autem illud de seruo cum loculis stipante L. Veratium hominem nequam ex Labeone Iurisc. refert Agellius lib. XX. Noct. Attic. capite I. *Is pro delectamento habebat os hominis liberi manus sua palma verberare. Eum seruus sequebatur crumenam plenam assium portitans: & quemcumq; depalmauerat, numerari statim iuxta duodecim tabulas viginti & quinque asses iubebat.* Lex autem decemuiralis sic erat concepta: SI INIVRIAM FAXIT ALTERI, VIGINTI QVINQVE AERIS POENAE SVNTO.

Quos non vocatos] *Inuocatos* malim, vt scriptum 13 nostris in membranis ac Gifanii constat, sicque ante Sauaronem Vltraiectina editio. Mox quoque scriptam amplector lectionem cum Sauarone *omnes deuocaret*, repugnante licet Lambino. *Vocationes* autem Inuitationes esse vel ex Catullo cuiuis notum:
Quærunt in triuio vocationes.
ad quem locum idem obseruat Muretus. *Vocatores* etiam dicti qui inuitarent. Plinius lib. XXXV. ca. X. *Inuitatus ad regis cenam venit, indignantiq; Ptolemæo, & vocatores suos ostendenti, vt diceret à quo eorum inuitatus esset.*

IN LYSANDRVM.
VI.

Bellum gerentes confecisse appares] pro ad internecionem occidisse ac debellasse. Non est igitur, cur cum Magio mutandam vocem in *contudisse* vel *confregisse* censeamus. 1

Dispalatis in agris] *Palantes* Cicero dixit, Cæsar & alii. Mox etsi membranæ nostræ *dederunt*, retineo tamen *dediderunt*, quo & supra vsus in Themistocle. Et post non longè edit Longolius: *Nam cum hanc causam Lacedæmonii dictitassent, sibi esse bellum. belli* tamen gignendi casu scripti suggerunt. 2

Classis hostium est potitus] Vltraiect. *classe.* Phrasim autem explicat è Pandectis iuris variè clarissimus vir Ant. Augustinus Emendationum libris. Ceterum Αἰγὸς ποταμοὺς ostendet Mela Pomponius lib. 2. ca. 2. & Geographi, Stephanus, alii. 3

Fatigemus lectores] *Defatigemus* membranæ nostræ ac Gifanii. 4

Proinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes essent inimici] Sic Aldus, Lambin. & alii, quo modo non εἰρωνικῶς dictum videri debet, at serio. Magium vero offendit lectio, inuerritque post Longolium: *perinde ac si iidem firmissimi solerent esse inimici, qui constantes fuissent amici.* Adhæc Vltraiectina editio negationem priori lectioni addendam videri ad oram annotauit: *perinde ac si non iidem f. s. e. amici q. c. f. inimici.* Supra in Themistocle: *non minus me bonum amicum habebis, quam fortem inimicum ille expertus est.* 5

Itaque decemuiralem suam potest.] Hiatum hîc esse ac deesse quædam primus vidit Magius. desiderantur enim de Lysandri in Thasios crudelitate, quæ ex Diodoro Siculo ac Polyæno Lambin. profert. 6

Primum Delphos] *Delphi* noster & Gifanii codex. 7

Dux deligatur] *eligatur* scidæ nostræ. Mox Lamb. *sedita scripta* &c. Subiicit vero vetus codex 8

noster

noster *sed scripta, vt dicit, non videtur congruere sententia*, pro eo quod editur *vt deorum videretur congruere sententia*.

9 *Librum grauem*] *Grandem* Gifanii codex & Vltraiect. ἐπιστολὴν vocat, bene longam haud dubiè, voluminis instar, Plutarchus. Mox: *in quibus eum summis fert laudibus*. Vulgati: *in quo summis eum effert laudibus*.

IN ALCIBIADEM.

VII.

1 *IN hoc quid natura*] Sic fere Fabius de Cicerone lib. x. ca. I. *Vt Cicero iam non hominis sed Eloquentiæ nomen habeatur*.

2 *Nihil excellentius vel in vitiis vel in virtutibus*] In extremo vitæ eadem hic Nepos & Plutarchus. Vide & in Chiliaste prou. *Sileni Alcibiadis*. Et ipse Dioscuris se similem iactabat, qui alternis immortales fierent: quod vtramque fortunam experiretur, nunc prosperam nunc aduersam: nunc ciuium suorum gratiam haberet, post odio laboraret. auctor Ælianus li. XIII. c. XXXVIII.

3 *Item cum tempus posceret*] Ita Lamb. *Deinde cum tempus* Longolius & alii. Duo vero scripti codd. noster & Gifanii *Diues, cum tempus posceret*, rectius fortasse, vt mox de Hipponico, *omnium Græcæ linguæ eloquentia ditissimum*, etsi alii *disertissimum* legunt. & Lambinus *omnium Græcorum ditissimum*, repugnante Gifanio ad Lucretium dict. *Refutatus*. Sic Ouidius *diues ingenium* dixit.

4 *Non minus in vita quam victu*] Omisit hæc fortasse vt glossemata Vltraiectina editio.

5 *Tantam inesse dissimilitudinem*] membranæ *tantam esse*. Vtrumque verbum expungit Magius, neque necessarium.

6 *Priuignus enim eius*] Pugnant hæc cum historia ac genealogia, quam ponit ad Plutarchi Periclem Xylander & hic Magius. sororis enim filium faciunt, non priuignum.

7 *More Græcorum*] *amore* Gifanii codex, qui *amor amicitiæ* M. Tullio in quarta Tusculana dictus, vt explicat M. Ant. Muretus libro xv. Var. Lect. cap. IV.

8 *Andocidisque Hermes vocatus est*] Ita Lamb. legendū censuit Æschinis & Andocidis ac Plutarchi auctoritate, quos & Valerius Harpocratio citat. Magius *Andocidesque vocitatus est*. Vltraiect. *itaq; ille postea Mercurius Androclidis vocatus est*. Noster sanè codex & Sauaronis *Androclides* edunt duplici addita liquida. Verum *Andocidis* retineamus, qui vnus est in x Græciæ Oratoribus, de quo etiam Plutarchus & Photius noster Bibliothecæ pag. Gr. 795.

9 *Libertatem opprimeret populi*] Lambinus *populi* contra libros expungit, quanta fide, ipse viderit.

10 *In ciuitate poneretur*] id est haberetur. Sic extrema hac vita: *quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur*.

11 *Obesse plurimum & prodesse*] Hinc Timon ille, quem μισάνθρωπον Lucianus singulari libello inducit, Alcibiadem adamabat, quod præsagiret magno illum malo fore aliquando Atheniensibus. Plutarchus.

In contione ab inim. compellabatur] Sic Lambinus 12 secutus Claudii Puteani cōiecturam. At magis mihi amica veritas, facioq; libenter, vt à vetere scriptura ne latum quidem vnguem discedā. Scriptus autē codex noster, *in contentionē ab inimicis compellebatur*, hoc est, vt equidem interpretor, cogebatur causam dicere ab inimicis Thessalo Cimonis filio & Androcle. Gifanii cod. & Long. *in contentione compellabatur*, id est forensi in lite appellabatur.

Inuidia crimine accusaretur] Vltraiect. *inuidia* 13 *criminis*.

Quiescendum in præsenti] *In præsentia* Magius e- 14 didit. Venit aliquando in mentem rescribēdum videri *in præsens rati*. Mox etiam Lamb. addit prouocabula duo *nocere se et non posse*. Gifanii liber *noceri non posse intell.*

In triremem quæ ad eum deportandum erat missa] 15 Quæ reos caussæ dicundæ sistere Athenis soleret. Thucydides li. VI. Diodorus Siculus li. XIII. Plutar. in Pericle, & in Lysandro Critolai de ea dictum adfert. Consulendus & Suidas.

Se capitis damnatum] .i. mortis sententiam in se 16 latam. quod cum nunciatum illi esset, *Dabimus*, inquit, *ipsum, vt viuum me non mortuū esse experiantur Athenienses*: & Lacedęmone receptus Decelicū bellum à Decelia vrbe sic dictum excitauit in Athenienses. Plut. in Alcibiade, Ælianus li. XIII. c. 38.

Vt se deuouerent] pro diras imprecarentur atque 17 execrarentur. Mox enim *resecrationem* dixit pro diratum solutione. *Deuotionis* voce vtitur & Sallustius Coniurat. in Catilinaria. & disertius Plutarchus in Crassi vita de Atteio Trib. plebis. Legendus Leu. Torrentius accuratæ vir diligentiæ Commentario in Epod. Horatii v. ad illud:

Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.

Ab hoc destitutus] immo à Pisandro adiutum 18 auctor est Thucydides. Placet itaque germana codicis nostri lectio: *Ad hoc destitutus*, pro prætereà ab amicis desertus. *Ad hoc* enim pro adhuc vsurpasse veteres ad Aurelium Victorem notabamus, & ad Lucretium Gifanius.

Thrasyb. Lyci filium] *Lycei* diserte membranæ o- 19 mnes, qui Diodoro ac Thucydidi Στειριεὺς est. Eius proximè elogium excipit.

Plebiscito] Ita noster cod. & post Longolium 20 Lamb. Gifanii tamen scidæ & Vltraiect. editio *populiscito*, quod rarius est. Vt & infra in Epaminonda: *populiscito non paruit*. Atque in Phocione scriptus liber & Vltraiect.

Parique absens imperio præficitur] Membranæ 21 nostræ integrè *parique abiens imperio reficitur*. & infra non longè: *quarum expugnarant quamplures* in iisdem lego.

Quod in captos clementia fuerant vsi] Athenien- 22 sium in victos clementiam Diod. Siculus prædicat libro decimotertio. Suadet idem M. Tullius I. Officiorum de belli gerendi ratione, itaque Romanos alios hostes in amicitiam recepisse, alios funditus euertisse.

b

23 *Siciliæ amissum*] Sic Aldus: *Admissum* tamen Magius edit, quo modo & in nostris scidis scriptum erat. Gifanius verò Coniectaneis Lucretianis *amissum* pro amissione tuetur, vt poeta ille adhibet *emissum, coniectum, refutatum,* pro emissione &c.

24 *Nisi Olympiæ victoribus*] Fuit cum legendum putarem *nisi Olympiæ vincentibus*, quo modo veteres loquebantur. Cicero ex Ennio:

Sicut fortis equus spatio qui forte supremo
Vicit Olympia —

Magius tentabat: *Et id quod illi numquã antea vsuuenerat, nisi Olympiæ victori* &c. Verum contra veterum librorum fidem atque auctoritatem mutare religio sit.

25 *Coronis aureis aneisque*] De æneis nihil dum compertum ex antiquis scriptoribus. Igitur eruditiss. Muretus *taniisque* rescribendum censuit Variarum libro decimoquinto, capite septimo. Solebant enim *tania* ferè & *corymbi* addi coronis, Thucydidis auctoritate. Neque oleastro solum, vt antea Hercules, teste Plinio extremo libro XVI. sed & aurea donari corona Olympionicæ à ciuibus domum reuersi solebant. Verum de Olympicis coronis plura Petrus Faber Tolosanus libro secundo Agonisticõn capite XXIII. emendato Tertulliani loco lib. de anima cap. XIX. de Cledemo Atheniensi aurea donato.

26 *Quin eius casum lacrimarit*] Sic meliores edunt. Vltraiect. *causam*. alii *causa*.

27 *Iidem illi Eumolpidæ ac Ceryces*] Aldina hęc lectio quæ immensum quantum Lambino abblanditur. Membranæ tamen nostræ ac Gifanii *Olympidæ* hic & supra integris litteris. De Eumolpidis Arnob. libro V. aduersus gentes: *Gregis lanitii (custos) Eumolpus, à quo gens & fluit Eumolpidarum, & ducitur clarum illud apud Cecropios nomen: & qui postea floruerunt caduceatores, hierophantæ atque præcones.* Nimirum *præcones* vocat quos κήρυκας Græci. Hesychius: Εὐμολπίδαι· οὗτοι οἱ ἀπὸ Εὐμόλπου ἐκαλοῦντο, τοῦ πρώτου ἱεροφαντήσαντος. πολλοὶ γὰρ γεγόνασιν ὁμώνυμοι Εὔμολποι.

28 *Resecrare sunt coacti*] Hac de voce adi Turneb. libro XVIII. Aduers. cap. XXV. & lib. XXIX. cap. XXXVI. item Pet. Pithœum subseciuorum li. I. ca. I. Lambinus post Longolium ac Magium *resacrare* non rectè edidit cum *exsecrare* dicamus.

29 *Hac Alcibiadi lætitia minus fuit diuturna*] Meus & Gifanii codex *non nimis fuit diuturna*. Sed eodem res redit.

30 *Tyrannidem cõcupisceret*] Exstat narrationis obliquæ tale in Sopatro Rhetore exemplum, interprete Pet. Ioan. Nunnesio Valentino homine doctissimo li. III. Institutionum Rhetoricarũ ex Hermogene: *Alcibiades, inquit, post ea quæ Cyzici acciderant, cum satellites, qui eum custodirent, petiisset, accusatur tyrannidis.*

31 *Manuq; collecta primus Græciæ in Thraciam introiit*] Sic Lambin. emendauit. Scripti tamen codd. *manu coniecta primus Græciæ ciuitatis in Thraciam introiit*, quod nescio cur Lamb. repudiarit. Sallustius enim ita loquitur non raro. Quidam vero *Græcæ ciuitatis* quod minus probo.

32 *Regem Thracum deducere*] *inducere* Vltraiect. non malè.

Penitus in Thraciã se supra Propont. abdidit] Malim *penitius*. Cicero quoque II. Offic. coniunxit: *abditum penitus aurum & argentum effodere*. Mox *quinquagena talenta vectigalis capiebat* rectius scripti libri & Vltraiect. quam alii edunt *quinquaginta tal. vect. habebat*. vt supra in Aristide monui. 33

Societatem quæ Regi cum Lacedæmoniis esset] Lãbinus locum se perpurgasse ratus his de suo ac Magii coniectura addit, *stare non posse, fœderaque irrita futura*. Probo tamen scriptam nostram lectionem & Vltraiect. vt concisam: *Huic ergo renunciat, quæ Regi cum Lacedæmoniis essent, nisi Alcibiadem viuum* &c. quam & Sauaro in contextum recepit. 34

Itaque misit Susamithrem & Bageum] Sic vetus cod. noster & Sauaro. Lamb. *Bagoam* edit, notat tamen ex Plutarch. *Mageum* Pharnabazi fratrem fuisse. Sed mira plerumque in barbaris nominibus varietas. 35

Circa domum stramineam] Non obscurũ, quam hic docti velut in scammate desudarunt. Lambinus solenne illud suum seruans *domum* de suo adiecit, quia Plutarc. οἰκίαν dixit. *stramineam casam* Magius. G. Schoppius *casanicam*. Codex noster & Gifanii *sammeam*. alii *samineam*. Sed quid prohibet symbolam conferre, cum in medio palma sit? Liceat itaque bona cum venia sine flagitio coniectare. Damnet quis aut amplectatur non admodum laboro. Tentabam equidem *circa scanduleam*, exaudiendo *casam*. *Scandulam* enim Nepos apud Plinium lib. XVI. cap. X. pro segmentis lignorum dixit, qualibus & ædes gentium quarundam hodieq; tegi solent, atque adeo Romæ ab Vrbe condita ad Pyrrhi vsque tempora, vt idem Nepos refert. Vel si hęc minus placet quid vetat sic tentare? *circa scamillum quo quiescebat*. quod ὑποπόδιον scamni esse Priscianus docet, vsusque Apuleius in Hermagora: *Verum infirma scamillorum obice fulta fores*. Vtitur & Vitruuius Augusti æqualis lib. III. Architecturę. Verum prior coniectura placet magis, atq; vtinam pariter eruditis hominibus. 36

Mulier quæ cum eo viuere consueuerat] Vltraiect. *viuere* expungit, vt à glossa natum. & sic de ἑταίραις Romani loquebantur. 37

In illo vno laudando consenserunt] Ita Longol. & Lamb. *Consciuerunt* Vltraiect. editum, ad oramque adcusum *consueuerunt*, quod & Gifanii codex præfert. 38

Thracas homines vinolentos] Plato I. de legibus & Torrentius noster ad illud Horatii libr. I. od. XXVII. 39

Natis in vsum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracum est. —

Quod verò *rebus venereis* Thracas, homines simplici ingenio & frigido cœlo natos, deditos insimulat Nepos, mihi meritò fortasse suspectum est, legendumq; *reique veterinæ* videtur. Sic enim de hoc ipso Alcibiadis versatili agens ingenio Plutarchus, in Thracia vino & equitationi indulgere solitum refert. Ἐν Ἰωνίᾳ χλιδανός, ἐπιτερπής, ῥᾴθυμος· ἐν Θρᾴκῃ μεθυστικός, ἱππαστικός. *Veterinum* autem Plinius adhibet lib. XI. cap. XLVI. & lib. XVII. cap. XXIII. Glossæ Philoxeni: *Veterina bestia* ὑποζύγιον. *Veterinariũ* autem Columella bonus & ipse Latinitatis auctor 40

lib. VI.

lib. XI. rei rusticæ cap. 1. qua de arte videre memini Vegetium Renatum edente V.CL. Ioanne Sambuco Pānonio, cuius immortali beneficio plurima cum Græcè tum Latinè tenebris bono publico eruta grata perpetuo est debitura posteritas.

41 *Venisse ad Persarum*] De Persarum venatione ac luxu, Strabo libro decimoquinto, & Horatius lib. 1. oda vlt.

Persicos odi puer apparatus.

ibidemque post Lambinum, Torrentius præclarè, vt mittam Brissonii Commentarium ac Petri Bizari Liguris de rebus Persicis, itemque Ioan. Drusum lib. XII. Obseruationum.

IN THRASYBVLVM.

VIII.

1 *ILli sine dubio neminem præfero*] Interpungit legitq; codex noster vetus ac Gifanii: *Illud sine dubio: neminem huic præfero fide* &c. quo modo & Vltraiect. editum.

2 *Abiit res à consilio ad vires vimque pugnantium*] Scriptus noster integrè præfert *ad vires cuiusq; pugnantium*, vnde ceciderunt alii *vires vimque*. Sequor itaque libri mei fidem nihilque demuto. Expressus autem hic locus è Marcelliana, vt committere sit operæpretium: *Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easq; detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint imperatorum.* &c.

3 *Neque vero hic non contemptus est primo à tyrannis neque eius solitudo*] Ita contextum Lambin. profert. mutat tamen in Scholiis, *Neq; vero hic contemptus est primo à tyrannis sed eius solitudo.* quod equidem miror, cum sequentia lectionem illam refellant. Membranæ nostræ, Sauaronis item, atque Vltraiect. editio, *Neque vero hic non contemptus est primo a tyrannis, atque eius solitudo.* quod amplector.

4 *Nihil in bello oportere contemni*] Suadet hoc cōiurationis auctor Catilina per epistolam suis apud Sallustium. Dictumque & illud antiquitus Bis in bello peccare non licere, multaque adeo inania in bello exsistere. πολλὰ κενὰ τοῦ πολέμου, apud Diodorum Siculum libro vicesimo, & Polybium in Suida.

5 *Aduersus Thrasybulum*] *Exaduersus* Gifanii codex, & Sauaronis editio, à qua voce Nepos minimè abhorruit.

6 *Legem obliuionis*] Ἀμνηστίας. Val. Max. libro IV. capite primo. Orosius lib. II. cap. XVII. M. Tullius initio Philippicæ primæ, vbi tamen Muretus respexisse putat Oratorem non ad hanc ἀμνηστίας legem, sed ad hoc verbum μὴ μνησικακεῖν, libro secundo Variarum lect. capite decimoquinto. Dissentit vero Franc. Fabricius homo eruditiss. Notis ad Orosium lib. II. cap. XVII.

7 *Honoris ergo corona à populo data est*] τὸ *ergo* quod vnus adiecit Lamb. rectè abest à membranis, & frequentius historici Latini vt Liuius, τὸ *causa* vel *gratia* exaudiebant, vt ἕνεκα καὶ χάριν Græci. Sic Maro libro decimo Æn. *ingratus salutis.* & lib. XI.

Egregiusque animi fortunatusq; laborum.

IN CONONEM.

IX.

PHeras cepit] Sic vnus Lamb. contra libros legēdum contendit, qui *Pheras* constanter præferunt, quæ Thessaliæ ciuitas est, illa Messenæ & Achaiæ, teste Stephano. 1

Diligens erat imperii] Ita Lamb. & Sauaro edendum curarunt. Ceteri ad vnum omnes *diligens erat imperator*, quo modo & Nepotis libellus hic inscribitur. 2

Hic militum ducem summum] Codex noster *Hic multum ducem sum. Agesi. impediuit.* itaque Sauaro. 3

Neque admirandum] Venustius scripta lectio & Vltraiect. *Neq; id mirandum.* 4

Per litteras edere quæ cogitas] *agere* scriptus cod. noster, & Gifanii ac Sauaronis editio. Vtrumque expungit Vltraiectina & Longoliana. 5

Quod προσκυνεῖν illi vocant] Codex noster προσκύνησιν, quod eodem recidit. Quam humi iacentium adulationem, *adorationem*, nominabant. T. Liuius lib. IX. Lucianus in Nauigio, manus ad tergū referre solitos Persas indicat: Ἀλλὰ τὸ μὲν τιμῆς, ὦ βασιλεῦ, χάριν οἶδά σοι, τὸ ἀποκύψας, ἐς τὸ Περσικὸν, προσκυνῶ σε, περιαγαγὼν εἰς τὸ ὀπίσω τὼ χεῖρε, τιμῶν τὴν τιάραν. Plura suppeditat Brissonius vir immortalitate dignissimus lib. 1. Persicorum. De altera vero adoratione qua manum ad osculum gentes referebant Pet. Pithœus lib. 1. Aduersariorum subseciuorum. 6

Cum ex ea ciuitate sim profectus] *Ciuitate* rectè afuit à membranis duobusque editis, & verò superuacaneum. Sic inf. alterum *inter* redundat. *Sed etiam inter omnes Graciæ ciuitates.* Plutarchus hanc historiam Themistocli tribuit, nisi fortè vtriq; acciderit. Illud ἐν ἰδίῳ παρέργῳ addam malè Seruium Cononi Atheniensium Imperatori tribuere Maronis illud in Palæmone: 7

In medio duo signa, Conon, & quis fuit alter?

Mathematicus enim Conon accipiendus, cuius & Hesychius & Theon in Arati Phænomena meminit, vt Achilles Statius Lusitanus obseruauit.

IN DIONEM.

X.

MAgnam corporis dignitatem, quæ non minimum commendatur] Respexisse videtur ad Euripideum illud in Phœnissis apud Porphyrium & Stobæum: 1

πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

Sic inf. in Iphicrate: *fuit autem & animo magno & corpore, imperatoriaq; forma. Commendatur* autem scripti libri auctoritate retineo Lambini ingratiis pro *commendat.* Mox etiam *tenebat* in nostris mēbranis ac Gifanii, pro quo *tegebat* Vltraiecti editum: quod illi *leniebat* à Lambino supposito opponam.

Quo cum grauiter conflict.] *Graui* est in nostris membranis, Vltraiectina & Sauaronis editione, 2

vnde etiam *grauius* tentabam. Mox: *ad Dionysium fil sermonem retulerunt*, τὸ *sermonem* redundare credo, & *seniorem*, si libri fauerent, reponerem.

3 *Patri soporem medicos dare coegit*] φάρμακον ὑπνωτικὸν vocat è Timæo Plutarchus. Seneca lib. v. de beneficiis: *Ita & qui veri beneficii speciem fefellit, tam ingratus est, quam veneficus, qui soporē, cum venenum crederet, miscuit.* vbi *saporem* vulgo corruptè legas.

4 *Qui de historicis*] *Græcis* addit codex noster ac Sauaronis. Expungit vero Longolium secutus Lamb. quod de vtrisque scripsisse *Græcis Latinisq;* verisimile sit.

5 *A pristino victu deducerent*] pro, à pristino vitæ genere corruptisque moribus reuocarent, rarè dictum.

6 *Non posse bene geri Remp.*] *regi Remp.* est in mss. non malè.

7 *Hac ille intuens*] Gifanii codex, & Longolius *Hac ille metuens.*

8 *Callicrates.*] Immo *Calippus* vt nominant Plutarchus, Diodorus, Athenæus, Suidas & Pletho. *Callicratis* autem frater *Philostratus* infra nominatur, vt in membranis quidem, Lambinus enim *Philocratem* habet.

9 *Immerentes inermes*] τὸ *inermes* in tribus libris calamo exaratis desideratur. Mox *Acherunte* per quintam vocalem scribendum contendit Lucretianis Notis Ob. Gifanius.

IN IPHICRATEM.

XI.

1 *Non tam genere aut*] Hanc Lamb. cudit lectionē è Longoliana, qui *quam* geminat, nec Magio placet. Reperi in membranis, vt & Sauaro in suis, passimque ita editur: *Non tam magnitudine rerum gestarum, quam discip militari nobil. est*, vt illud *genere aut* intrusum nuper videatur. quod sutoris sit filius habitus. Hinc fortasse & *Iphicratides calcei* in prouerbium cesserunt, meminitq; Diodorus Sicul. Iul. Pollux, Suidas, & in Photii nostri μυριοβίβλῳ Procli Chrestomathia, quam adi.

2 *Nusquam culpa*] prouocabulum *sua* addit Gifanii codex ac Longolius.

3 *Peltastæ pedites*] Vide Diodorū & Suidam. Glossarium vetus: Πελτασταὶ *manipulus*. Quid autem à clypeo & parma pelta differat, ad Liuiū doctiss. Sigonius, Manutius de Quæsitis per Epistolam, & nuper Belgii nostri ocellus Lipsius de Militia Romana.

4 *Et pro ferreis atq; æneis lineas dedit*] Ita è Longolio Lamb. Codex noster *sertis* præfert, quod & probat copiosè Sauaro. De Loricis autem linteis aut lineis Læuinus Torrentius in Seruium Galbam Tranquilli.

5 *Vt æquè corpus tegeret*] *Quod æquè* scriptus liber, Magius, & Vltraiect. editio. Statim *moram Lacedæmoniorum interfecit* membranæ nostræ legunt, alii *intercepit*, nihil vt intersit vtro legas modo, explanatque disertè Lamb. *Moram* pro exercitus parte quingentorum plus minusve militum ex Etymologico aliisque, quibus addo Hesychium: Μόρα μέρος τι, μοῖρα τι στρατοῦ ἢ τάγμα. περὶ γὰρ Λακεδαιμονίοις οἱ πεντακόσιοι μόρα αὐτοῖς ὀνομάζονται. & Suidā in dict. μορῶν.

6 *Epaminonda retardauit impetus*] *incœptus* pro incœpta integrè scriptū in membranis nostris & fortean Sauaronis sequentis. Sic supra in Alcibiade *Siciliæ amissum* pro amissione dixisse notauimus.

7 *Causam capitis semel dixit*] Quo strategemate iudicium sit sententia absolutus Iphicrates refert Polyænus lib. III. Strateg. ac de Latinis Seneca Rhetor noster lib. VII. Excerptorum declamat. v. vt ibi notabamus. De Iphicratis autem eloquentia quā & Harmodii posteris respondit nobilitatem à se incipere, desinere verò in illum (quod & in Apoph. Plutarchus commemorat) plura è Dionys. Halicarn. atq; Aristide περὶ τῶν τεσσάρων colligit Muretus lib. VIII. Variarum Lect. cap. XXII.

8 *Ex Thressa natum*] τὸ *natum* abest ab Vltraiect. & glossam olet.

IN CHABRIAM.

XII.

1 *His statibus in statuis*] Scriptus noster & Gifanii *his stantibus statuis ponendis vterentur cum victoriam essent adepti*, & ita plerique omnes extra Lābinum, qui etiam *in quibus victoriam essent adepti* posuit. Petrus tamen Faber lib. II. Agonist. cap. XX. *quibus* malit.

2 *Multa in Ægypto sua sponte gessit*] Ediderat Longolius *sua sponte quædā gessit.* cuius loco Lamb. *multa* adiecit.

3 *Commune vitium in magnis*] duas voces *vitium in* vt glossemata delet Vltraiect. editio. Salust. in Catil. *meminisse post gloriam inuidiam sequi.* Cicero pro L. Balbo: *Est enim huius sæculi labes quædam, & macula virtuti inuidere velle, ipsum quoque florē dignitatis infringere.* D. Hieronymus ad Demetriadem epist. VIII. *Virtus enim semper inuidiæ patet.* Idemq; in epitaphio Paulæ: *Semper quidem virtutes sequitur inuidia.*

4 *De iis detrahunt, quos emergere videant altius*] In eodem Vltraiectino editur *& libenter his detrahunt, quos eminere vident altius.*

5 *Opulentium intuentur fortunam*] Gifanius Lucretianis Coniectaneis sic legit. *Opulens* enim veteres dixerunt, vt *suauiloquens carmen* Lucretius & *violens* Horatius pro violentus. Et *intuuntur* in iisdem membranis nostrisque antiquè.

6 *Omnes ferè principes fecerunt idem*] Hæc duo postrema inculcata esse quis non videat? & à nostris absint membranis tametsi inficias ire non possū luxuriantem esse huius dictionem, à qua multa, ni fides religioq; tractandorum scriptorum veter. resecare possis.

7 *Nauis rostro percussa cœpit sidere*] pro subsidere ac demergi. Non dissimulabo meo in codice scriptū fuisse *fidere*, vt *findere* reperisse librarius videatur. Retineo tamen *sidere*. Pedo Albinouanus apud Senecam Rhetorem Suasoria I. —*tam sidere limo*

Nauigia, & rapido desertam flumine classem.

IN

IN TIMOTHEVM.

XIII.

1 COnonis F.] Librariorum ῥᾳθυμία in Lamb. editione *Cimonis* olim editum, qui Cononis est filius.

2 *Olynthios & Byzantios*] De Olynthiis quia Diodorus non meminit, animi pendet Lamb. sed meminit Aristoteles seu quisquis est auctor libr. II. Oeconomicorum ca. XXIII. vt & de Samo & Corcyra. Item Demosthenes Olynth. II. ibidemque Vlpianus. Vide Vitas comparatas nostras Olymp. CIV. anno I. extremo.

3 *In qua oppugnanda*] Sic plerique edunt ad Samũ quæ sequioris generis est respectu habito. Scriptæ tamen membranæ *in quo oppugnando* pręferũt, pro quo bello. Mox Vltraiect. *in publicum retulit*, non vt passim editur *detulit*.

4 *Erichthonem & Sestum*] *Sestus* ad Hellespontum Abydo obiecta satis nota Leandri & Erus amorib. atque interitu apud Musæum, Nasonem & Melam Geographum. *Erichthò* hic ignota, vt aquam sibi hærere Lamb. fateatur. Scriptus noster & Gifanii *Crithonem & Sextum* præfert, de qua Amplius pronuncio.

5 *Pacemque his legibus constituerunt*] De hoc fœdere & amicitia Lacedæmoniorum cum Atheniensibus Demosth. Orat. περὶ στεφάνου. Locum adscripsi in Vitis comparatis Olymp. CII. anno IV.

6 *Fit Menestheus prætor.*] Sic pleriq; omnes τετρασυλλάβως edunt, & supra in Iphicrate. Duabus verò syllabis *Mnestheus* Vltraiect. Longolius & Magius quo modo & in Marone IV. Æneid. vers. 288.

Mnesthea Sergestumque vocat.

& alibi sæpius.

7 *Vt si in sua manu esset fortuna*] Ita perspicuè plerique euulgarunt. In membranis & Vltraiect. *in naui esset fort.* hoc est habitaret fortuna. Hanc. n. Deam publicè cultam in nauium etiam proris collocatam vt reliquos Deos verisimile est. Scitum Cæsaris illud ad nautam: *Cæsarem fers & fortunam eius*, apud Florum & Plut. Refert autem Vlpianus in Olynth. II. Demosth. vsque eo fortunatum fuisse, vt dormiens pingeretur rete vrbes captans, addita muliere FORTVNÆ titulò. Quæ vulgatam magis tuentur lectionem.

8 *Venio nunc ad fortiss.*] Hanc totam transitionem veteres membranæ Timotheo adnectunt, omnesque adeo editiones extra Lambinianam, idque rectius Tranquilli more aliorumque & ipsius adeo Nepotis seu Probi, qui à patria parentibusque vitam cuiusque auspicatur.

IN DATAMEM.

XIIII.

1 PRouinciam Ciliciæ] *prouinciam partem Ciliciæ* vetus noster codex, quod verius puto.

2 *Qualis esset apparuit*] *aperuit* scidæ nostræ; rectius: itaque Vltraiecti editum.

3 *Antiquo genere natus*] *Ortus* habet Gifanii codex. Nepos noster initio vitę T. Attici: *ab origine vltima stirpis Romanæ generatus.* quam lectionem ab aliis temerè sollicitari ibi docuimus.

4 *A Patroclo interfectum*] μνημονικὸν ἁμάρτημα est auctoribus familiare festinantibus. Nam *à Menelao* dixisse oportuit vt ex Iliad. Homeri Rapsodia V. paret vt primus H. Magius, ne quem sua fraudemus laude, notauit, etsi dissimulat vbique Lamb.

5 *Is regis dicto audiens non erat*] Malim vt in Vltraiectin: *Is regi dicto-audiens*, vt *dicto-audiens* per ὑφὲν pro obediente contrahatur, itaque sępe Liuius aliique notæ melioris scriptores. Inf. in Agesilao: *Tanta modestia dicto audiens fuit iussis absentium magistratuum.*

6 *Nihilo segnius perseuerauit.*] Si Nepotis stylum calleo, ducor ad credendum scripsisse *nihilo sequius* aut *secius* vt alibi non raro. In Conone: *Conon nihilo secius apud præfectos regis versabatur.* Ibidem: *nihilo secius editis mandatis conficies.* In Dione: *mulieres nihilo secius Callicratem in ædem Proserpinæ deducunt.* Bis quoque in Hannibalis vita. Nam & *eo secius* in Pomponii Attici vita, in Miltiade & Eumene dixit.

7 *Barbaque erat prolixa*] Teneri hoc potest, quo & Maro vtitur. Gifanii tamen codex & Vltraiect. editio *promissa* legunt. Vide Festum. Et supra paulò in nostro cod. aberat præpositio *ab* vt Græco more dixisse suspicer: *In quo cum Ariobarzani præfecto Lydiæ* &c. *desertus esset.*

8 *Qua vinctũ ante se*] *Victum* scriptus meus liber & Longol. Prouocabulum etiam *qua* Magius expunxit.

9 *Fuit nemo qui agnosceret Thyum, qui non Regi nuntiaret. Ac primo non credidit*] Trifariam hic legunt editiones. Longolius & scriptus noster *fuit nemo non qui agn. Thyũ regiq; nuntiaret.* Vltraiect. *fuit nõ nemo qui agn. Thyum* &c. Sauaro denique: *fuit nemò qui agn. Thyũ, regiq; nuntiaret: primo non accredidit*, quo modo ferè & mẽbranę nostrę, voxque ea *accredidit* T. Lucretio ac Plauto familiaris.

10 *Arma capit*] Scidæ Gifanii *sumit*, & mox eædem ac nostræ membranæ *sese dedidit.* de quo sup. in Themist. & Lysandro.

11 *Ad exercitum Aceum*] Ita Lamb. sibi tamen vt non satisfaceret, edendum curauit. Cereri ferè *acrem* propius à vera scriptura, quam esse *Acen* nullus dubito, monuitque & Iac. Bongarsius ad Iustinum & Rob. Titius lib. I. Locorum Controu. cap. VII. Est autem *Ace* Phœniciæ ciuitas, Ptolemais postea dicta. Stephanus: Ἄκη πόλις Φοινίκης. αὕτη Πτολεμαῒς ἐκαλεῖτο. Strabo li. XVI. μετὰ δὲ Τύρον ἡ Παλαίτυρος ἐν τριάκοντα σταδίοις. εἶθ' ἡ Πτολεμαῒς ἐστὶ μεγάλη πόλις, ἣν Ἄκην ὠνόμαζον πρότερον, ᾗ ἐχρῶντο ὁρμητηρίῳ πρὸς τὴν Αἴγυπτον οἱ Πέρσαι. Meminit & Harpocration, Suidas, & Plinius. Infra eadem corrupta vox rescribendumque *cum iam ad exercitum Acen venisset.* *Accho* in sacris litteris vocatur Iudic. I. 31. & Ioseph. lib. II. belli Iudaici cap. XVII. Rescribendum itaque in Hieron. Epist. ad Eustochium XXVII. *Peruenit ad Ace, quæ nunc Ptolemais dicitur.* Vbi vulgo *Coth* vitiosè editur.

12 *Prospere succedebant*] Ita Longolius & ex eo

Lamb. *procedebant* membranæ noſtræ. Legi etiam *cedebant* poſſet. Statim *Arſideum* eædem ſcidæ & Vltraiect. ac Sauaro, qui *Arideus* eſt Longolio. quod nomen etiam inter Alexandri Magni aſſeclas reperias.

13 *Neceſſario ſe eſſe relictum*] *ſe iri relictum* Longolius. Vtramque vocem & *iri* & *eſſe* ſcriptus liber & Vltraiect. omittunt.

14 *In vulgus edit ſuo iuſſu*] Geminum eſt ſtrategema Tulli Hoſtilii tertii Romanorum regis cum Metio Fufetio in Liuio lib. I. Scriptore de viris illuſtribus cap. IV. Val. Max. lib. VII. cap. IV. & Frontino lib. II. cap. VII.

15 *Qui tantum quod*] Audaciter nimis Lambin. ne quid dicam grauius, huc intruſit *tantum quod* repugnantibus, vt ſolet, libris. Planus enim ſenſus eſt ſcripti libri quem ſequor *qui dum ad hoſtes peruenerat.* vnde Magius cudit *qui tum.* alii *qui vix dum.* Vltraiect. *qui tantum non.*

16 *Satius tamen ſtatuit congredi, quam* &c.] Lambinus *ſatius* de ſuo rurſum addidiſſe ait. factum nollem. redundat enim *ſatius.* neque enim ignorare potuit Græcarum litterarum peritiſſimus Græcos μᾶλλον, eorumq; exemplo Latinos hiſtoricos *potius* vel *magis* exaudire. Vt hoc loco membranæ fidem faciunt noſtræ ac Gifanii, editioneſque extra Lambinianam omnes, Longolii, Magii, Vltraiect. & Sauaronis. Obſeruarat id elegantiſſimus Muretus ad Terentiani Eunuchi prologum è Nonio Marcello exempliſque illuſtrarat Comici illud:

Si quiſquam eſt qui placere ſe ſtudeat bonis,
Quàm plurimis.—

boni enim pauci improbis, qui plures, obiiciuntur. Plautus in Rudente: *Tacita bona'ſt mulier ſemper, quàm loquens.* Polybius: Αἰακίδαι πολέμῳ κεχαρηότες, ἤ περ δαιτί. *Æacidæ bello magis gaudebant, quam conuiuio.* Plura congeſſit V. CL. Ant. Auguſtinus lib. VI. Emendationum cap. VIII.

17 *Quos illi Gardates appellant.*] *Gardatas* noſtèr, editique omnes vitioſè. Rectius *Gardacas* Gifanii codex, reſcribendumque *Cardaces* veterum auctoritate Græcorum. Heſychius obſcurè: Κάρδακες οἱ στρατευόμενοι βάρβαροι ὑπὸ Περσῶν εἰς Ἀσίαν. οὕτω καλοῦσι τοὺς στρατιώτας, ἀπὸ ἔθνους ἢ τόπου. Strabo lib. XV. καλοῦνται δ' οὗτοι Κάρδακες ἀπὸ κλοπείας τρεφόμενοι· κάρδα γὰρ τὸ ἀνδρῶδες καὶ πολεμικὸν λέγεται. Meminit & Arrianus lib. II. de geſtis Alexandri, & Pauſanias. Ammonius item ſiue Philoponus is eſt περὶ διαφόρων λέξεων. Κάρδαξ δέ τις ἐκαλεῖτο στρατιώτης. Plura Euſtathius ex Ælio Dionyſio ac Theopomp. itemq; Cælius Rhodiginus lib. XVIII. c. I.

18 *Captianorum totidem*] Ignoti hi populi. Vereor ne traiecta littera ſit reponendumque fortaſſe *Caſpianorum.* de quibus Strabo lib. XI. ἔστι δὲ τῆς Ἀλβανῶν χώρας, καὶ ἡ Κασπιανὴ τοῦ Κασπίου ἔθνους ὁμώνυμος. Steph. in Κασπία. Γίγνεται δὲ Κασπιανὸς ἐκ τοῦ Κασπία, ὡς Καρδιανός.

19 *Futuras inſidias dixerant*] Membranæ noſtræ amplius *futuras inſidias euenire dixerant*, itaq; Longol. & Magius. quæ vox etſi minimè neceſſaria eſt, admonendum tamen duxi. Statim variatur quoque. Noſter enim abſque copula: *Ipſe autem ornatu veſtitu militari.* Gifanii vero *ornatu veſtituq.* Editi quattuor *ornatus veſtitu militari.* Vltraiect. *Ipſe autem ornatu militari.*

Qui ſuppoſitus erat] Legi etiam poſſet *ſuppoſititius*, ὑποβολιμαῖος. 20

Confixi ceciderunt] Membranæ *conciderunt.* 21

Fidemq. de ea re more Perſarū dextra dediſſet] Nepos ſupra in Themiſtocle: *Inde non prius congreſſus eſt, quam rex eum data dextra in fidem reciperet.* Q. Curtius lib. VIII. *Latus ſimplicitate Barbari, Rex dextram fidei ſuæ pignus dedit.* At plura, ſi quis requiret, de hoc ritu ſuggeret doctiſſimus Briſſonius in Perſicis, quæ vtinam fati cruditate non impeditus ad exitum adducere potuiſſet. 22

Hanc vt accepit à rege] *miſſam* quod quidam addunt, rectè afuit à meis ſcidis, vt & à Sauaronis libris. Idem gloſſema à Longolio & Lamb. hic adiectum εἰκάζω cum Magio. 23

Magnas prædas agit] *capit* retineo veteribus libris editiſque omnibus adſtipulantibus inuito Lābino. Auctores dabo. Plautus Truculento, *prædā de prædonibus capere.* & M. Tullius pro domo ſua, *Capta crudeliſſimè ex fortunis præda.* 24

De qua re ſi ei videretur] Rectius ſcripti libri *deque ea re ſi ei videretur, quo loco vellet in coll. veniret.* quod hiſtoricum magis eſt. Statim *ipſo colloquii die* Gifanii codex præfert pro *colloquendi.* 25

IN EPAMINONDAM.

XV.

EPAMINONDAS] *Epaminundas* per quintam vocalem in m. ſſ. conſtanter ſcribi equidem miror. Græci enim per ω. 1

Quæ pluri mis omnium antep. virt.] *Quæ à plurimis* præpoſitione addita Gifanii codex & Sauaronis. 2

Lyſim Tarentinum] Sic rectè Lambinus è tertio M. Tullii de Oratore. Adde lib. I. de Officiis vbi & malè quoque *Lyſias* olim excudebatur ante Caroli Langii hominis accuratiſſimi & Franc. Fabricii emendationem. *Lyſias* vero Athenienſis vnus eſt in X. Græciæ Oratoribus de quo Plut. & Halicarnaſſeus. Habuit autem Epaminōdas Lyſim Philoſophiæ præceptorem vnà cum Philippo Amyntæ F. vt in Vitis comparatis Olymp. CV. anno I. pluribus notare memini. 3

Magnæ laudi erant] *ῶ laudi* à noſtris aberat mēbranis & diphthongo *æ* ſupraſcriptum *i.* reperivt *magni erant* legiſſe videatur, quomodo fere alibi ſæpe *opera eius magni fuit*, qualia collegit in Conone eruditiſſimus Sauaro. 4

Quam ad finem ſermo eſſet deductus] *adductus* malim, vt in manuſcriptis omnibus lego, ac Ciceroni familiare eſt *ad exitum adducere*, præ illo, quod Lābino hic placet, *perductus.* 5

Amicorum in ſe tuendo caruit facult.] *caruerit* noſter & Gifanii codex, placetque, vt cum ſuperiore concinnius hæreat, aliterque interpungatur. 6

Quibus & quantum cuique deberet] Duæ voces priores rectè abſunt à membranis, & ex ora in contextum irrepſiſſe apparet Lambino eas intrudente. 7

Namque orbis terrarum diuitias accipere nolo pro patria caritate] Hæc abſunt ab Vltraiect. editione, 8

ſuſpicante

ſuſpicante fortaſſe gloſſema eſſe. Puteanus homo doctiſſ. olim Lambino ſuggeſſit *pro*, non *pro patria caritate* reponendum videri, cui ſubſcribo. Statim *tuq, me incognitum* mſ. legit.

9 *Per Chabriam Athenienſem curauit*] Ita Lamb. nam Longolius *procurauit*, neutra vox in Vltraiect. noſtræ & Gifanii ſcidæ *effecit*, ſed poſt *mentionem fecimus* collocant, quam lectionem & Sauaro eſt amplexus.

10 *A bello auocas*] Scripti libri *euocas*, non ſequor. Mox iidem & Vltraiect. *quod Agamem. belli gloriam*, non *bello*.

11 *Quam tuo*] Aberant hæ voces à noſtro codice & Vltraiect. perſpicuitatis tamẽ cauſa retineo. poſt non longè ſimile huius eſt apophthegma ad Pelopidam qui filium patriæ pernicioſum relinqueret.

12 *Aemulari putas, falleris*] *fallis* membranæ noſtræ, quomodo ſupra paullo: *fallis verbo ciues tuos*. Sequitur *ex vna vi be noſtra*, membranæ meæ ac Gifanii diſertè *ea vna vrbe noſtra*.

13 *Legati ante pugnam Leuctricam*] Hæc omnia omittunt Longolius, Magius & Lamb. erant tamen in noſtris & Gifanii membranis. Et verò, ne quid diſſimulem intruſa videtur ex ora, quod mox Leuctricæ fiat pugnæ mentio, addatque, *& quod poſt apparuit*.

14 *Coram frequent. legationum conuentu*] *Legionum* integrè in manuſcr. fortaſſe non male, itaque Longolius edendum curauit, à quo Lambin. ceterique diſcedunt.

15 *Res illa militum*] Gifanii codex *illa multitudo militum*.

16 *In periculo ſuo conſcriberent*] Sic diſertè membranæ noſtræ. (vt *in breuiculo* affini quidem voce, ſed haud ſcio, an eius æui, mutare religio ſit.) qua de voce pro indice ac veluti titulo poſt Cuiacium Iuriſconſultorum principem Lamb. & Sauaro. Superſedebo itaque actum ne agam Illud tantum, voces id genus rariores adhiberi eo ſæculo ſolitas. ſed condimenti vice, non vt hodie plerique ad faſtidium.

17 MESSENA CONSTITVTA] *reſtituta* Sauaro & Gifanii codex.

18 *Idemque Cadmeam*] de qua arce agit mox in Pelopida. Diſſimulare tamen non debeo in noſtris ac Sauaronis membranis *Academiam* ſcriptum fuiſſe.

IN PELOPIDAM.

XVI.

1 *MAgis hiſtoriis quam vulgo notus*] Membranæ rectius, mea quidem ſententia, *hiſtoricis*, quos *vulgo* opponas. Ita in Mureniana Cicero: *Tua nobilitas Ser. Sulpici hominibus litteratis & hiſtoricis notior*.

2 *Aduerſaria factioni*] *Aduerſariam grauem* dixit M. Tullius lib. 2. ad Fam. epiſt. 4. *Eſt enim tibi grauis aduerſaria conſtituta*.

3 *Peloponneſium bellum*] Cuius & ſup. in Pauſania & Lyſandro mentio, geſtumque annis ſeptem & viginti, inchoatum Olympiade LXXXVII. de quo Thucyd. ac Diodorus.

Qui aduerſus reſiſtere aud.] Offendit non iniuria Lambinum hoc loquendi genus. Mihi ſic dictum videbatur vt Cicero *arma contra ferre*, vt quidem Nonius legit, lib. 1. Offic. & mox in Ageſilao Nepos: *Iratus videbatur omnibus qui aduerſus arma tulerant*. 4

Non vt ſequerentur otium] *Non quò* melius membranæ atque Vltraiectina editio, ne *vt* geminetur. 5

Duodecim adoleſcentuli] In his Melon, Damoclides & Theopompus ſummo loco nati. Plutar. 6

Quorum imperioſa maieſtas nõ ita multò poſt Leuctrica pugna] Sic Lamb. reſtitutum locũ putat, quod ex *imperio imperioſa* fecerit. Repræſentabo veterem ſcripturam, quam & Sauaro ſecutus eſt: *Quorum imperii maieſtas neque ita multo poſt Leuctricam pugnã ab hoc initio perculſa concidit*. De pugna autem hac memorabili Diodorus lib. XV. Xenophon, Pauſanias in Bœoticis, Plut. in Pelopida & Comment. de genio Socratis, Strabo lib. IX. De Latinis Solinus c. XIII. de recentioribus Ioan. Brodæus lib. II. Miſcell. cap. XI. & XII. 7

Domum Charonis deuenerunt] Sic libri vett. *deuerterunt* Lambinus, & pro domi diuerterunt exponit nullo exemplo. Charon autem potens & diues fuit Thebis, qui domum coniuratis contulerat, & ad Platæas feliciter pugnauerat. Ad quem etiã Leuctricæ pugnæ laudem Meneclides orator inuidioſè transferebat. Plutarchus auctor. Mox etiam vitioſè ſcriptum *Ab Archino vno ex his Archia* vnde nihil exſculpas niſi lapſum videri Probũ. Primus Aldus Manutius è Plutarcho locum conſtituit cuius hæc in Pelopida ſunt: παρὰ Ἀρχίου τοῦ ἱεροφάντου πρὸς Ἀρχίαν τὸν ὁμώνυμον. Sic nec infra placet *res ſeueras*. Melius editi *ſerias*. 8

Delecta manus] Cohortis trecentorum militũ, quæ ob amorem amicitiæ, quo plurimum valebat, pugnabatque in hoſtem acrius, *Sacra cohors* dicta eſt. qua de diſſerit Plutarchus. 9

Quod apud omnes gentes ſanctum eſſe conſueſſet] Mendosè Longolius & Magius *factum* ediderant. Quam ſancta autem gentium iure legatio, norunt Iuriſconſultorum filii. 10

Atque hoc ſecunda victoria accidit] Ita edunt omnes, notat tamen Lamb. placere magis *ſecũda pugna*: tertio vero pedatu Rob. Titius lib. IV. Controuerſ. cap. VIII. tentabat *ſecuta victoria* minore quam Lamb. audacia. Scripti libri nihil ab editis variant. 11

Coronis aureis] Quæ mortuis imponi ſolitæ vt è Cicerone pro L. Flacco & Ariſtophane Comico docet Pet. Victorius lib. II. Var. Lect. cap. VII. 12

IN AGESILAVM.

XVII.

A Xenophõte Socratico] Exſtat laudatio hæc præſtantiſſimi Philoſophi ac ducis, Socratis cum Platone auditoris. Meminit Cicero lib. V. Epiſt. XII. ad Lucceium. Scripſit & Plut. de vita Ageſilai itemque apophthegmata præter Laconica. Simultatẽ autem cum Platone exercuiſſe multis colligit ar- 1

gumentis Athenæus lib. xi. & Agellius lib. xiv. ca. iii. Hic tamen falsò efficere conatur, neutrum alterius odii causa meminisse, cum Xenophon in ἀπομνημονεύμασι lib. iii. eius meminerit, vt ante Muretum lib. v. cap. xiv. Variarum Lect. notauit Laertius in Platonis vita.

2 *Eo enim vsus est familiarissimè*] Aliam reddit causam Themistius Orat. ad Cæsarem, idcirco Agesilai vitam litteris mandasse, quod eius opera à Spartanis agro donatus esset.

3 *Harum ex altera*] *Horum* scriptus codex vt ad personas non familias referatur. Mox etiam *Ita vtraque* Vltraiect. editio.

4 *Primus in eo habebatur*] Sic ante Lamb. Magius edendum curauit. Vetusta lectio quã & suo more fideque summâ Sauaro amplectitur *primum ratio habebatur*. Longolius, *primum ideo habebat*. nata vt apparet scripturæ varietas è notarum compendiis.

5 *Namque fama exierat*] *erat* vetus cod. & Vltraiect. Illud vero inf. in Hannibale: *Magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse famã.* Sueton. in Nerone: *Exiit opinio* &c. Græci similiter dicunt λόγος ἐξῆλθε, vt ad Suetonium notauit Casaubonus.

6 *Vt omnes imparates imprudentesq;*] Vitiosè Longolius edidit, *vt omnes imperatores imperatos, imprudentesque.* Coniungit autem in Datame *imparatum imprudentemque*, ad quem locum plura Sauaro.

7 *Hominesque sibi conciliari amiciores.*] Vocem *amiciores* vt è glossa natam expungit Lamb. Est tamen in membranis nostris omnibusque adeo editis.

8 *Magna industria bellum parauit*] *apparauit* vetus cod. noster probatque Sauaro. Equos autem cum sessoribus eo bello extorsit ditioribus, qui vacationem militiæ impetrabant misso vicario milite. auctor Plutarch. in vita & Apophthegmatis Lacon.

9 *Ephororum iussu*] *missu* Vltraiect. ad oram excudit. pro *suspicienda* autem *suscipienda* membranæ vt alias in hac voce variatum.

10 *Simulacra arasque conseruauit*] *Consecrauit* non rectè Longolius. Confer cum his quæ de Agesilao M. Tullius ad Luceium commemorat lib. v. Epist. xii. nullam sui imaginem neque fictam neque pictam poni voluisse.

11 *Vt si de exitu diuinaret*] *Dimicaret* est in Vltraiect. non rectè.

12 *Essetque sine muris opidum*] Viri enim Lacedæmone fortitudine sua pro mœnibus erant. Seneca Rhetor suasoria ii. vt nos quidem emendabamus: *Non est Sparta lapidibus circumdata. vbi viros habet, ibi muros non habet.* & mox: *Muri nostri arma sunt.* Plura è Platone & Aristotele de optimo Reip. statu suppeditat Magius ac Lambin. quorum scrinia compilare non libet.

13 *Sic enim erat instructa*] De frugalitate Agesilai in victu cultuque corporis multa Plutarchus in vita.

14 *Maleficam nactus est in corpore*]. Vltraiect. *maleficam nactus est in corpore fingendo. Nam & statura fuit humili & corpore exiguo. Qui autem virtute nouerant* &c. omissis interim quæ interiecta sunt. Scriptus liber & Sauaro *in corpore exiguo & claudus altero pede.* Cetera cum editis consentiunt.

Sed hominis non beatissimi] Vetustus codex noster & Vltraiect. *homines non beatissimos* accusandi casu. Sed nihil interest. 15

Quod mel non habebant] Melle enim cadauera, quæ seruari vellent, condiebant. vt hic Plut. & C. Plinius lib. xxii. cap. xxiv. auctor est. Varro περὶ ταφῆς apud Nonium: *Heraclides Ponticus plus sapit, qui præcepit vt comburerent, quam Democritus, qui vt melle seruarent.* Cera verò circumlinere Persarum fuisse refert Herodotus li. i. & Cicero i. Tuscul. Plura qui de funeralibus scripserunt, in his Petrus Bellonius ac Pet. Victorius lib. x. Var. cap. vi. Ioan. Kirchmannus lib. i. cap. viii. 16

Atque ita domum retulerunt] Solos enim reges peregrè mortuos Spartam referre licitum. auctor Plut. alias in patriam ossa relata. Propertius li. iii. Eleg. xi. 17

Neue aliquid de te flendum referatur in vrna,
Sic redeunt illis qui cecidere locis.

Vide Turnebum lib. xxvi. cap. xxxiii. & bis inf. in Eumene.

IN EVMENEM.

XVIII.

Non ille quidem maior fuisset] Verbum *fuisset* adiecit Lamb. vt antea Longolius *non euasisset*. Vltraiect. editio ad oram annotat *haberetur* vel quid simile desiderari. Membranæ nostræ verbum omittunt, vt & Magius ac Sauaro. (exaudiri enim facile queat.) Et statim τὸ *prudentes* rectiùs abest à m.s. qui & *metimur* legit. 1

Multum ei detraxit vincenti] Amplius est in mẽbranis, *multum ei detraxit inter eos vincenti.* 2

Hic peradolescentulus] annorum ferè trium & viginti, vt inf. ait: *cum ab anno vicesimo, vt supra ostẽdimus* &c. Etsi vero P. Manutius in epistolã i. M. Tullii lib. ii. ad Famil. docuerit adolescentes ac iuuenes ea tempestate dictos ad annum etiam xxx. ægrè tamen adduci possum vt credam duplici ὑποκοριστικῷ tot annos designari, licet contendat contra Lambinum Titius Controu. lib v. cap. xvi. 3

Namque apud nos reuera] Apud Rom. liberti ferè scribæ, quia dominorum nomina induerant, vt M. Tullius Laurea fortasse Ciceronis libertus de quo lib. v. epist. xx. ad Fam. Plura vero de scribis in Verrinis actionibus. De notariis vero & tabellionibus Ausonius, & eruditissimus Wowerius in Polymathia, & Ioan. Brodæus lib. iv. Miscellaneor. cap. ix. 4

Præfuit etiam alteri equitum alæ] *Altera* erat in vett. cod. Gifanii & nostro ἀρχαϊκῶς, vt *vna* pro *vni* Lucretius dandi casu, vt ibidem docuit Gifanius. 5

Cum regna singulis familiaribus dispertirentur] De regnorum ab Alexandri excessu diuisione præter Iustinum & Orosium lib. iii. extremo varii variè, quæ non colligo. Adi si vacat Dexippũ Atheniensem de rebus post Alexandrũ in Photii nostri 6

Bibli-

Bibliotheca pag.115.& Arrianum ibidem pag.123. quibus sitim explere queas.

7 *Regnum ei commendasse*] Amplius in scidis *commisisse vel commendasse.* quo modo & Sauaro edêdum è suis curauit. Valerius Max. lib. VII. cap.vlt. tit. *Qui aduersus opinionem hominum heredes habuerunt,* refert Q. Cæcilium L.Lucullo, T. Barrulum Lentulo Spintheri, M. Popillium Oppio Gallo annulos suos tradidisse,aliis verò hereditatê. Quibus & Alexandri hoc exemplum adscribere liceat.

8 *Quem vnum Alexander quod f.i.posset, plurimi fecerat*] Aliter membranæ & Vltraiect. *quem vnum Alexander* &c. *plurimum fecerat*: quanti autem Hephæstionê fecerit Alexander funus ostendit & exequiæ quibus etiam Eumenes,ne simultatê cum illo exercuisse videretur,adfuit Plutarch.in Eumene & extr. Pelopida. Vide Budæum de Asse.

9 *In hostium erat potestate*] Arbitror scripsisse *potestatem* vt in Ciceronis Maniliana legit Agellius lib. I.cap.VII. *Cum nostros portus, atque eos portus, quibus vitam ac spiritum ducitis in prædonum fuisse potestatem sciatis.* Sic inf.in Phocione scriptum in vet. cod. *maximeq́; quod aduersus populi commoda in senectutem steterat.*

10 *Si copia sui a cognoscerent*] *Cognossent* membranæ. Et statim Vltraiectinus *quo erat deteriore*. Equidem retineo *deterior* pro inferior.

11 *Acrius hostibus instit*] *Hostis* membranæ nostræ ac Gifanii pro *hosteis*, vt veteres scribebant. *Instare* autem cum quarto etiam casu olim dictum pro vrgere notat in Lucretium idem Gifanius.

12 *Amplo funere extulit*] *Munere* scriptus noster, vitiose forrasse.

13 *Multitudine circumuentus est*] *Circumitus* Vltraiectin. qua voce & supra vsus Nepos in Datame *circumitu à multitudine.*

14 *Sic si in campestribus & planis ea locis habuisset. Ea conclusione* &c.] Priora in quibusdam desiderantur. Erant tamen in nostro vet. cod. nisi quod *& planis* aberant. Lambinus *Ea conclusione* omittit vt ad.e.titium.

15 *Quod castrum subsidia habere non poterat*] Sic Lambinus de tot variantibus scripturis. Sauaro *castrum sub diuo habere.* Proponam scripti nostri lectionem quę & in Gifanio est, *quod castra subsidio habere non pot.* quæ impensius Gifanio ad Lucretium se probauit.

16 *Vtrum repetitum Macedoniam veniret*] Ita Lamb.euulgauit. Sauaro *in* præpositionem præmisit, quo modo & in membranis nostris. Vltraiect. editio *vtrum repetitum iret Macedoniam*, quod magis placet.

17 *Ne pateretur* &c.] audacius Lambin. de suo αἰτικτα adiecit *familiæ inimicissimos regnare, amicissimos interire.* Sequor fide maiore scriptam lectionem & quorundam editorum: *ne pateretur Philippi domus & familiæ inimicissimos, stirpem quoque interimere.* Magius sic: *amicissimus interire.* Statim melius in nostris membranis: *His rebus Eum. permotus*, quam quod editur *verbis.* quamquam non ignorem inuicem interdum permutare vt infra in Timoleonte: *Quibus rebus adeo ille est commotus.* vbi *verbis* Lamb.edit notatque Sauaro.

18 *Et Teutamus*] Sic Aldum secutus Lamb. Magius vero *Antigenes* ex Plut.reponit,quomodo & scidæ nostræ non *Antigonus*, vt passim editur. Fuit autem hic Antigenes cum Teutamo Argyraspidarum præfectus. Plut.

19 *In principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum*] Græcorum hunc ritum moremque explicat Casaub.ad Suetonii Augustum cap.LXXVI. Romanorum quoque fuisse docet Iustus Lipsius noster ad II.Annal.Taciti.

20 *Hic in paratacis*] Noster codex *impar ætatis* præfert, editque Magius ac Longolius, non rectè. nam annos iam habebat Eumenes ferè quadraginta. Verius longè Gifanii scidæ *in Paratacis*, hoc est in regione Paratacena, quam germanam lectionem Lucretianis Collectaneis constituit in dict. *sola loca* anno 1566. sequiturque Lambinus probatque anno 1569. itaque viginti & quot excurrunt annis antea, Vltraiectina editio anni 1542 quæ instar mihi est membranei exemplaris, integrè scriptū *Hic in Paratacis* habet, dubitandi vt locus nullus amplius sit relictus.

21 *Vt nunc veterani faciunt*] *nostri* addunt membranæ & Vltraiect. Ætatem scriptor indicat Attici nimirum & Cæsaris. De veteranorum iam tum insolentia, qua & hodie afflictum Belgium videmus, elegans est M. Tullii locus Philip.XI. compertumque Augustos Cæsares aut creatos aut neci datos impotenti prætorianorum militum audacia. qualis ferè hodieque Iannigerorum in Asia Turcici imperatoris electione conatus. quò pertinent quę hic prudenter subiicit Nepos, de fructu atque vtilitate veteris historiæ.

22 *Vicit consilio*] τὸ *consilio* afuit à membranis, vt mox etiam *militum*. Infra *quam eum non perdere*, non *prodere* scriptum vidimus. Et verò Festo *prodere* perdere est,& Lucretio non semel obseruante Gifanio.

23 *Fructum oculis ex eius casu capere*] id est nimirum oculos pascere. Contrarium est *oculis dolere*. Terent.Phormione:

Vin' primum hodie facere,quod ego gaudeam
Et quo tuo viro oculi doleant.

Cœlius Curio ad Cicer.lib.VIII.epist.XV. *Numquam tibi oculi doluissent, si in repulsa Domitii vultum vidisses.* Sic explicat Pet.Victorius lib.II. Variarum Lect.cap.V.& Turnebus lib.XI.cap.I. Aduersar.

24 *Vt hic se vteretur*] Ita Lamb. conformauit. Retineo tamen scriptorum codicum lectionem *deuteretur*, priscè quidem atque inusitatè pro abuteretur, vt *denasci* veteres dicebant pro mori. Cassius Hemina lib.II. annalium: *Quæ nata sunt,ea omnia denasci aiunt.*

25 *Negabat se ei vim allaturum*] Humana sanè vox, & supra immanem Antigoni animum, qui tamen de Argyraspidibus Eumenem perfidè prodentibus tale sumsit supplicium, vt ad vnum omnes necandos curarit. Hæc nimirum proditorū merces est, vt meritò Plut.grauissimus historicus iuxta ac philosophus Eumenis vitam sic ferè concludat: *Eumene crudeliter extincto impios atq; immanes proditores*

abominatus Antigonus, tradidit eos Ibyrtio Arachosiæ procuratori omnibus modis atterendos conficiendosque, ne quis eorum in Macedoniam rediret vel Græcum mare aspiceret.

26 *Huius sceleris principes*] *participes* scriptum in meo reperi, non malè.

IN PHOCIONEM.

XIX.

1 *QVæ ei à populo mandabantur*] Disertè noster codex *dabantur*; quod & Sauaro de suis testatum reliquit. Et mox, *prospera peruenisset fort.* valde vt mirer Lambin. *permansisset* mordicus tueri.

2 *Ab eodem in iudiciis, cum capitis causam diceret*] Eadem sors & M. Tullii Oratorum Latinorum principis, qui à C. Popillio Lænate, quem parricidii reum defenderat, interfectus est, M. Antonio præmio pro tam impio flagitio suppeditante HS decies centena millia. Appianus Plut. & Valerius Max. lib. v. cap. III.

3 *Non defendit, sed etiam prodidit*] Quin etiam & patriam, vt mox: quare lege talionis nihil mirum si ingratam erga se expertus est. De quo scelere Cicero 1. Officiorum, & Virgil.

Vendidit hic auro patriam &c.

4 *Sine quo Athenæ esse non possent*] Traiecta hæc visa Vltraiectinæ editioni ad oram annotanti *portu* addendum videri. Hinc factum vt Longolius & Magius hæc ante collocarint: *ad quem recuperandum (quod sine eo Athenæ omnino esse non possent) cum populus* &c.

5 *Patrociniis nitebatur*] *Vtebatur* scriptum in vet. cod. editurq; Vltraiecti. mox in iisdem *propulit*, vbi solus Lamb. *pepulit* euulgauit.

6 *Causam apud Philip. regem verbo* &c.] Puto legendum hoc ordine: *causam apud Philippum verbo quidem, reapse autem apud Polyp.* &c. Statim etiam concinnius scidæ veteres: *Hic ab Agnonide accusatus, quod Piræum* &c.

7 *Obuius ei fuit Emphyletus*] Vidit primum Longolius σφάλμα hic auctoris hærere, qui ex ἐμφύλιόν τι apud Aristidem nomen proprium cuderit. Tentabam equidem, audendum est enim, *Euippum* reponere, Plutarchi auctoritate, qui non dissimile refert in Apophthegmatis ac vita Phocionis, sed in qua vitiosè Θούδιππος cudatur. Hic enim vna capitis damnatus, cum quiritaretur, attrita cicuta iniustè se ad mortē adigi, οὐκ ἀγαπᾷς, εἶπεν, ὦ Εὔιππε, μετὰ Φωκίωνος ἀποθανούμενος; *cum Phocione mori detrectas?* Refert & Ælianus libro decimotertio, cap. XLI.

8 *Indigna perpeteris Phocion*] Cuius & hoc præclarum dictum, *præstare iniuriam ferre quam inferre: accipere damnum melius esse quam dare.* Plutarch. in eius vita: quæ γνώμη & Tusculana v. Ciceronis *Accipere quam facere præstat iniuriam* legitur. Filio tamen Phocionis non parenti attribuit Ælianus libro secundo Variæ Histor. capite decimosexto.

9 *A seruis sepultus est*] Glebam illi defuisse Valerius ait, sed paullò aliter Plutarchus.

IN TIMOLEONTA.

XX.

IN Plutarchi codicibus *Timoleon* scriptum video ἀπὸ τῆς τιμῆς. In nostris libris editis & Gifanii Lucretiano Indice *Thymoleon* ἀπὸ τοῦ θυμοῦ. quasi leonino animo, id est, excelso præditus. De hoc præter Plutarch. ac Diodorum Polybius libro secundo & XI. Liuius lib. XXXV. & XXXIX. Pausanias in Arcadicis. 1

Haud scio an nulli] Ita frequenter quidem Cicero Græcorum exemplo. Verus tamen codex noster *an vlli* perspicuè magis. Mox *conflictus* in eodem erat pro *conflictatus*, vt *exercitus* pro *exercitatus* Latini dixerunt. 2

Et patriæ legibus obtemperare] Scripti libri variant. noster bis τὸ *patriæ* repetit. Gifanii *& patriæ parere legibus, quam imperare satius duxerit.* quo modo & Vltraiect. editum. Longolius & Magius *sanctius* pro *satius* legunt: sed hoc probat Lamb. illud damnat. 3

Et inuidia l. v. obterebant] Etsi hæc à meis aberant membranis, sic tamen Nepotis æqualis Vatinius Tullio lib. v. ad fam. dixit *prosternere atque obterere obtrectationes & inuidias maleuolorum.* Atque ipse adeo pro Cecinna Cicero, *Calumniam obterere atq; contundere.* 4

Tutoque vt Corinthum perueniret] Vbi ludū Dionysius aperuit. Vide prou. *Dionysius Corinthi*, & Plutarch. in Timoleonte de dictis factisque etiam Dionysii. 5

Et quod eam præclaram victoriam ducebat] Vetus codex & Vltraiect. editio *eamque præcl. vict. ducebat.* Platonis est sententia lib. I. de legibus initio, maximam esse victoriam seipsum vincere & in aduersis animo non demisso, nec in secundis elato esse. καὶ ταῦθα, ὦ ξένε, τὸ νικᾶν αὐτὸν αὑτὸν, πασῶν νικῶν πρώτη τε ϗ ἀρίστη. τὸ ἡττᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ, πάντων αἴσχιστόν τε ἅμα ϗ κάκιστον. 6

Ad quam fortunam detrusisset] *detulisset* vetusta lectio est, *depulisset* Vltraiect. 7

Cum Iceta bellauit] Cum spiritu *Hicetam* in Diodoro & Gemisto Plethone editur: membranæ enim *Hecatam* præferunt, deprauatè vt opinor. 8

Bello vacuefactas possessiones] Vsus est hac voce sup. in Cimone, itemque Cicero Catilinaria I. *Quid verò nuper cum morte superioris vxoris nouis nuptiis domum vacue-fecisses.* Et paulo post: *Quid? quod aduentu tuo ista subsellia vacuefacta sunt?* sic enim vtrobique legendum docuit Lud. Carrio lib. II Antiq. Lect. cap. XVIII. Hoc Iurisconsultis est *in vacuum venire* cum neglecta possessio atque deserta est præsertim longioris temporis præscriptione. 9

Fanaque deleta] Sic Lamb. Sauaro *deserta* tuetur. Neutrum in nostris scidis comparet. 10

Vt hic conditor vrbis] Sic M. Tullius Catilinaria III. *Non minus nobis iucundi atque illustres sunt ii dies, quibus conseruamur, quam illi quibus nascimur: quod salutis certa lætitia est; nascendi in-* 11

di incerta conditio, & quod sine sensu nascimur, cum voluptate conseruamur &c.

12 *Arcem Syracusis* &c. *demolitus est*] Extat de arcibus elegans Demetrii Pharii dictum apud Strabonem lib. VIII. vbi tamen malè *Phalereo* tribuitur, vt docuit Pet. Victorius lib. XX. Var. Lect. cap. IV. Cuius emendationē confirmaui supra in Themist. ex eodem ipso Strabone lib. VII.

13 *Quod ceteri reges imperio potuerunt*] *Vix potuerūt* rescribendum videri ad oram olim annotatum, placetque coniectura.

14 *Lumina oculorum amisit*] Multos qui & oculis capti fuerint, moderateque eum casum tulerint, enumerat Cicero Tusc. V. & Marcus Marulus Spalatensis.

15 *Sine deorum numine agi putabat*] *geri* vetus codex & Vltraiectin. vt supra in Dione & in Attici vita.

16 *Sacellum αὐτοματίας*] *Casus* reddit Cruserius Plutarchi interpres, Lambin. hîc *casus fortuiti*, Xylander verò *Fortis fortuna*, de qua varii variè ad Ciceronem de legibus & Gyraldus. item Plutarchus libello περὶ εὐθυμίας & in Politicis præceptis.

17 *Lege agere diceret*] Mox *legibus experiri*. Lege Brissonii formulas.

18 *Voti esse damnatum*] Sic Oberti Gifanii codex rectè præfert, quo modo ne quid dissimulem Maro:

—*damnabis tu quoque voti.*

Noster tamen *voti esse compotem*, quo modo & Horatius in arte:

—*voti sententia compos.*

DE REGIBVS.

1 NAmque eos attingere] *adiungere* habent nostræ membranæ.

2 *Lacedæmonius autem Agesilaus*] Vltraiect. *Lacedæmoniis*. de hoc supra Nepos num. XVII. & Plutarch. ac Xenophon copiosè.

3 *Persarum Cyrus*] Exstat aurea Cyri pædia vertitque feliciter Romulus Amasæus.

4 *In prælio cecidit*] *occidit* vetus codex. Mox idem *Persa nemo*, pro *Persarum*.

5 *Ex Macedonum autem genere*] *gente* manusc. & Vltraiect. editio. In vtroque infra est *fuerunt præterea magni reges* pro *multi*.

6 *Ptolemæus*] Ptolemæorum genealogia in Strabone & ex illo in Manutio de quæsitis per Epistolam.

IN HAMILCAREM.

XXI.

1 HOstem lacessiuit] *Hostem* de suo Lamb. adiecit non necessario, neque enim in membranis comparet. *hosti* enim antecessit.

2 *Karthaginiensis*] Manutius sex syllabis scribendum contendit, negant alii. Ennium enim quem ille laudat metri necessitate dixisse sub Hannibalis persona:

Hostem qui feriet mihi erit Karthaginiensis.

Vide Solinum capite trigesimo & Seruium in Virgilium, item in Semestribus Petrum Fabrum de illius etymo. *Pœnicum* quoque pro *Punico* legendum hic & alibi docet Gifanius ad Lucretium.

Apud insulas Ægates] quæ in mari nostro Carthaginensi sinui obiacent. Pomponius libro secundo, capite septimo, (vnde Plinius hausit libro tertio, capite octauo) *Contra Carthaginis sinum Tarichiæ, & Ægates, Romana clade memorabiles.* Sic ille. Sed *victoria* potius quam *clade Romana memorabiles* dixisse oportuit, vt ita Lamb. locum tentarit *Carthaginiensi clade* aut certè *Romana victoria.* Lutatius enim victor extitit teste Polybio. Sed de his ad Melam nostrum, vt & de C. Lutatio ad Scriptorem de viris illustribus disseruimus cap. XLI. 3

Donec aut virtute vicissent] Vetus noster codex integrè *donicum aut vt certè vicissent.* Vnde legendum coniiciat quis *donicum aut vi certè vicissent*, vel sic *aut verè vicissent. Donicum* autem pro donec sæpe Ennius extulit, Lucretius item, Plautus atque adeo Tullius, nisi vt pleraque antiqua à semidoctis essent librariis oblitterata. 4

Aut victi manum dedissent] *Manus* rescribo multitudinis numero ex fide membranarum & veterum scriptorum auctoritate, Lucretii, Horatii, Cæsaris, ac Ciceronis, cessitq; in prouerbium *manus dare*, vt & *herbam porrigere*. Ducta autem à gladiatoribus victis tralatio est (quam in Saturnalibus non attigisse Lipsium nostrum equidem miror) qualem vidimus nuper Sardonychen Cecropis & Danuuii ab eruditissimo Marquardo Frehero bono publico euulgatam, Danuuio prostratum digitum attollente. Nam & *digitum tollere* vetere verbo victi dicebantur, vt & *manum dare*. Virgilius: 5

—*& victum tendere palmas*
Videre Ausonii.—

Sidonius in Narbone:

Palmam tu digito dares Menander.

Cicero in Consolatione apud Lactantium libro tertio capite vigesimo octauo, *Victum se à fortuna turpiter confitetur, Cedo inquit, en manum tollo.* Quò respexit Hieronymus libro tertio aduers. Pelagianos & Dial. aduers. Luciferianos: *En tollo manum, cedo, vicisti.* Græcos etiam multitudinis numero χεῖρας προτείνειν extulisse obseruo. Legendus Pet. Faber libro primo Agonistici capite octauo.

Aduersariis tradere] Etsi membranæ nostræ *reddere*, non sequor tamen. Statim *eaque impetrarint* ab Vltraiect. cod. absunt, & certè Polybius nihil horum commemorat, subsidia Romanos Pœnis misisse. 6

Otium reddidit] pro pace ac tranquillitate, *belli ἀντίθετον*, vt in Timoleonte, & sæpe M. Tullius. Sic enim 1. Offic. de sui consulatus tempestate: *Neq; in Rep. periculum fuit grauius vnquā, nec maius otium.* 7

Ita legit, non vt vulgo *odium*, doctissimus Victorius lib. VIII. Variarum cap. XIII. & ex antiquis libris Carolus Langius tam de ea Ciceronis parte quam qui maximè meritus: etsi libenter ab illo securitatem Reipublicæ interpretante discedit Lambinus.

8 *Interdici non poterat socero gener*] Alii *genero*, vtrumque verum. Verecundiæ autem hos inter seruiendum monet in Officiis Cicero lib. I. *non lauantur cum soceris generi*. Mox pro *peruertit mores*, *prauertit* in membranis nostris erat.

9 *Equis, armis, viris*] Cicero aliique frequenter coniungunt, *equis, viris*, absque copula, vt & *remis velis*: quod & idem Langius in Ciceronis Officia notauit & Emendationum libris Ludouicus Carrion.

10 *Aduersus Vectones*] Scribendum *Vettones* duplici TT. Græcè enim Οὐέττωνες populi sunt Hispaniæ citerioris inter Anam & Tagum fluuios ad orientale Toletanorum latus Straboni l. III. Geograph. qui de eius gentis situ sic ait: Ἐν ᾗ δὲ τοῖς ἀνωμάλοις καὶ Καρπητανοὶ, καὶ Ὠρητανοὶ, καὶ Οὐέττωνες συχνοὶ νέμονται. *Supra Anam habitant Carpetani, Oretani & Vettones frequentes*. Item Plinius libr. IV. cap. XX. finitimos Carpetanis facit. Prudentius hymno de S. Eulalia Emeritam Vettonum metropolim nominat:

Nunc locus Emerita est tumulo
Clara colonia Vettoniæ:
Quam memorabilis amnis Ana
Præterit, & viridante rapax
Gurgite mœnia pulcra lauat.

Strabo verò in Turdulis Augustam Emeritam collocat, sed Hispano in Hispanicis habenda potius fides quam Græco homini.

11 *Vt interire quam Romanos experiri mallet*] Nescio cur contra libros omnes antiquos negationem Lamb. expungat. Præfero itaque eam scripturam *quam Rom. non experiri mallet*. hoc est, mori præoptaret, quam non manus cum Romanis conserere. Neque exempla desunt, quæ colligere integrum nunc quidem non est. Inf. in Hannibale: *Hic autem velut hereditate relictum odium paternum erga Romanos sic conseruauit, vt prius animam quam id deposuerit.*

IN HANNIBALEM.

XXII.

1 POp. Rom. omnes gentes virtute superarit] Victus enim prœlio quidem nonnunquam, bello verò nunquam, vt ait Cæcilius apud Nonium. Lege contentionem de præstantia Scipionis, Hannibalis & Alexandri ἐν νεκρικοῖς Luciani ad ea, quæ hic Lamb. colligit.

2 *Nam vt omittam Philippum*] Demetrii Macedonum regis filium, de quo Iustinus lib. XXIX. & Epitome Liuii lib. XXIX. & XXXI. & in Fastis anno ab V. C. DLII.

3 *Rex Antiochus*] Hunc ad arma Romanis inferenda concitasse Hannibalem refert eadem Liuiana Epitome lib. XXXIII. & XXXIV. & Iustinus l. XXXII. extremo. Post non longè in vetusto cod. erat *& odium in Romanos*, non *odio*.

4 *Eamque ceteris remotis tenentem*] Ex Plauto, M. Varrone, Cicerone, Virgilio & Apuleio ritum iurandi ad aras explicat doctissimus Turnebus Aduers. lib. XVI. cap. X. & lib. XIX. ca. XIX. item lib. XXVI. cap. II. & V. Est & elegans locus apud Iustinum lib. XXIV. de Ptolemæo, qui *sumptis in manus altaribus, contingens ipsa simulacra & puluinaria deorũ, inauditis vltimisque execrationibus adiurat se sincera fide matrimonium sororis petere.*

Saguntum fed. ciuitatem vi expug.] anno post R. C. DXXXV. bello Punico secundo. Recepta verò ann. DXXXIX. pulso Punico præsidio, teste Liuio lib. XXI. Vide Orosium lib. IV. Orchestræ cap. XIV. & Sigonium in lib. XXI. Liuii. 5

Prohibere transitum] *transitu* vetus codex, & *Alpinos* malit Lamb. 6

Vt ea elephantus ornatus] *Ornatus* pro *armatus* Lamb. exponit Gifanium secutus, qui & ita T. Lucretium locutum obseruarat. Malo tamen, ne quid dissimulem, quod in nostris est membranis *oneratus* hoc loco tueri pro onusto, vt tria hic colligat Nepos hominem armatum, inermem, deniq; onustum elephantem. Viam itaque adeo inuiam vi patefecit, vt non solum armati singuli, verum & elephanti non nudi, sed etiam onerati possint transire. Verum lectoris esto iudicium. 7

Ti. Longo] Hic *Tiberius Sempronius Longus* initio belli Punici secundi Cos. cum P. Corn. Scipione. Malè igitur Magius vitioso Liuii codice vsus *Tito* mordicus retinet. 8

Graui morbo afficitur oculorum] Alpinis enim frigoribus dextrum oculum amisit elephante inuectus, vt refert præter Polybium ac Liuium lib. IV. cap. XV lepidè Satyricus Aquinas Sat. X. 9

O qualis facies & quali digna tabella
Cum Getula ducem portaret bellua luscum.

Quo de somnium eius refert Val. Max. lib. I. c. VIII. Vide & in Fabio Plutarchum. Plures eiusmodi duces μονοφθάλμους reperias præter Cyclopa Homericum:

— cui torua lumen sub fronte latebat
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.

Philippum Macedonũ regem, de quo ex Demosthene orat. pro Ctesiphonte Agellius l. II. c. XXVII. ibidemque è Salustio de T. Didio. De illo autem nos pluribus in Vitis parallelis.

C. Flaminium Cos.] Consul iterum fuit anno V. C. DXXXVI. cũ Cn. Seruilio Gemino. ille in prœlio occisus est. 10

L. Paulus Æm.] Hic iterum Cos. in pugna occubuit anno V. C. DXXXVII. 11

Cn. Seruilium Geminum] Ita disertè in nostris membranis, deprauate enim antea datum *Publii* prænomen, Fastis Capitolinis reclamantibus. 12

Reuerteretur Capuam] Vrbem Romam præsidiis destitutam capere potuit, rerumque potiri: sed militem in Campaniam diuertere passus, elanguit luxu atque deliciis. vnde illi Campania, quod Romanis Canna fuit. L. Florus lib. II. cap. VI. Hinc & Maherbalis illud apud Liuium: *Hannibal scis vincere, victoria nescis vti.* 13

Namque obducta nocte] Sic Magius, Lamb. & Sauaro. Longol. enim & Vltraiect. editio *adducta nocte* minus rectè. 14

Dolo perductum in prœlium] Placet codicis nostri 15

stri scriptura *productum* pro illectum.

16 *M. Claudium Marcellum quinquies Cos.*] *quinctum Consulem* reponendum puto Varronis & Ciceronis auctoritate apud Agellium lib. x. ca. 1. Ex compendii, vt ferè fit, nota V. *Cos.* librarius imperitus *quinquies* exscripsit. Consul autem cum T. Quinctio Crispino Marcellus fuit anno V. C. DXLV.

17 *Quare hoc vnum satis erit dictum*] Postrema vox de mendo suspecta est, & à glossa irrepsisse apparet: nisi quid doctis secus videtur.

18 *Aduersus P. Scipionis filium, quem* &c.] Fœdum hic mendum hæsit, & mirandum omnium interpretum silentium. ἀνιστορησία est enim manifesta. Scipionis enim Africani maioris filius ob inualetudinem bello abstinuit, etsi prætorius fuit, hinc & *valetudinarius* dictus. Scipionem Æmilianum adoptauit. Sequor igitur libenter codicis mei auctoritatem, *aduersus P. Scipionem, quem ipse primum* &c. Plura qui volet contentiones legat Antonii Bendinelli & Caroli Sigonii, qui de hoc Scipione Æmiliano pluribus certandum existimarunt.

19 *In præsentiarum*] ἐν τῷ παρόντι Græcis: Latinè igitur vt *in præsens* & *in præsentia*, vtiturque Cornificius, Tacitus, & Agellius.

20 *Apud Zamam cum eodem conflixit*] Et victus fugit Annibal. Anno V. C. IↃLI hæc gesta apparet ex Fastorum tabulis.

21 *Adrumetum peruenit*] Ἀδρούμητα. Male igitur Longolius & quidam scribunt eduntque *Adrumentum*.

22 *Carthaginienses bellum cum Romanis composuerunt*] Anno post R. C. IↃLII. Cn. Corn. Lentulo, P. Ælio Pæto Coss. Liuius, & alii conditiones pacis cum P. Corn. Scipione referunt.

23 *Cuius opera susceptum bellum*] pro culpa ac vitio, vt supra in Alcibiade Nepos, & Catullus in passere:

Tua nunc opera —
Flendo turgiduli rubent ocelli.

Et Iurisconsf. Furis beneficio rem abesse dicunt, pro culpa, εὐφημίας causa, vt puto, qua etiam ratione *beneficium* è Platonis Timæo vertit Cicero repugnante licet Lambino, vt alibi admonuimus.

24 *Ipsum exulem iudicarunt*] *dicarunt* est in membranis nostris atque Vltraiect. fortasse verius pro addixerunt, vnum è tribus prætoris verbis *do, dico, addico*.

25 *Postquam domum profugerat*] *domo* vetus lectio & Vltraiectina. Infra est in iisdem, *eadem, qua fratrem absentem, pœna affecerunt.*

26 *Multa stultè conari*] Vt exercitum conscripsisse armis inauratis. quo ostenso Hannibali, *Hicne*, inquit, *exercitus Romanis sufficiet? Sufficiet*, respōdit Pœnus, *vel maximè auaris*. Agellius ex veterum memoriis lib. v. cap. v. Noct. Atticarum. Huc quoque pertinet scomma alterū Hannibalis de Phormione Philosopho, cuius ludum audiendi gratia ingressus erat, apud Tullium II. de Oratore.

27 *Ipse quâ rem gessit*] Ita Lambinus, offensus fortasse Longoliana lectione *quo rem gessit*. Ceteri & membranei *quo cornu* præferunt, verius mea sententia.

28 *Vidit vir omnium callidissimus*] De callido hoc Annibalis astutoque consilio quo insidias auarorum Cretensium elusit, Iulius Frontinus, Polyænus & Iustinus l. XXXII. extremo. Sic Pœnus coruos delusit hiantes, saluusq; euasit, vt Mithridates Ponti Rex fugiens, Romanos persequentes, auro sparso dilapsus, decepit. & castor Ponti animal venatorum insidias, sectis sibi verendis, effugere fertur. auctor Plinius & Ælianus.

Deponit in templo Dianæ] Simile Plauti illud in 29
Bacchidibus Sc. *Ibo*

Nos apud Theotimū omne aurum deponimus,
Qui illic sacerdos est Dianæ Ephesiæ.

Morem autem in fanis Thesauros reponendi supra quoque in Aristide reperies multaq; interpretes passim colligunt, in his & Ioan. Brodæus lib. IV. Miscellan. cap. XVII. & de Iurisc. Ferrandus Adduensis. Cæsar III. de bello Gallico: *Ephesi à fano Dianæ depositas antiquitus pecunias Scipio tolli iubebat.* & lib. I. de bello ciuili: *pecuniæ à municipiis exiguntur & è fanis tolluntur.*

Ne quid ille] *Quid* afuit à nostro cod. & Vltra- 30
iect. & mox in illo *asportaret*; in hoc vero *secumque duceret*. Est autem *ducere* ementium quoque formula *ducas licet*, vt ad Catilinarias Cic. Muretus obseruat, & Brissonius.

Quam regem armauit & excitauit] Vltraiect. e- 31
ditio *& exercuit* pro *excitauit*. Hinc *laborib. exercitus*. Terent. Adelph. *Ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicernium*. Plautus Mercat. *& fui homo exercitus*.

Domesticis rebus minus esse robustum] *Opibus* in 32
vno Vltraiect. reperi. Ceterum de Eumene Liuii Epitoma à lib. XXXVII. vsque ad L. vt à Perseo dissidebat.

Classe paucis diebus erant decertaturi] *Decreturi* 33
noster & Gifanii cod. & Vltraiect. editio rectius meo sensu. *bello* enim & *classe decernere* Romani dixerunt. Immo etiam *cernere vitam*, vnde & *certo* deriuatum. Ennius: *Ferro non auro vitam cernamus vtrique*. Græcis κρίνεσθαι.

Sic Hannibal consilio] στρατηγήματι. Est enim vox 34
media. Hinc *callidum consilium*, vt *dolus* bonus ac malus, *fortuna, pharmacum, valetudo*. Sic Græcis φρόνησις & βουλή.

Venenum sumpsit] Sic Iustinus lib. XXXII. & Scri- 35
ptor de viris illustribus. Discessit autem teste Liuio hoc elogio: *Soluamus, inquit, diuturna cura pop. Romanum, quando mortem senis exspectare longum censet.*

M. Bæbio Tamphilo] Ita legendum. Opera- 36
rum itaque vitio duplice nomine cusum Parisiis videas in Lamb. editione *L. M. Bæbio Tamphilo*, vt in aliis malè *Pamphilo*.

De Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis] Nā 37
Asia illi sortitione euenerat, vt collegæ M. Fuluio Nobiliori Ætolia cesserat anno V. C. IↃLXIV. Hic Cn. Manlius cum Ephesum venisset, Gallis Asiaticis bellum, quod eos Antiochum auxiliis iuuisse diceret, mouit, atque ad singula eorum oppida, Attalo rege ducente, arma circumtulit. M. Fuluius verò Ambraciam expugnauit, pacem eis dedit, & Cephalleniæ insulæ. Triumphauit vterque, sed Senatus P. Q. R. ingratiis, triumpharunt tamen, Fuluius

quidem de Ætolis, Vulso verò de Gallis, qui Asiam incolebant, Asia deuicta, luxuriam Asiaticam in triumphum duxit. Plura Liuius, Plinius (qui li. xxxiv. annum V.C. numerat ɪↄLVIII. qui tamen in Fastis est ɪↄLXVI.) Florus lib. II. cap. XI. & Rufus Festus in breuiario rerum gestarum pop. Romani.

38 *Litterarum Græcarũ vsus est doctore*] Nam Græcè etiam locutum, lepidè ait Lucianus τῶν νεκρικῶν Dialogo XII.

IN VITAM M. PORCII CATONIS.

QVo plura olim adolescentes ad M. Catonem in Scriptore de viris illustribus, siue is Nepos siue Victor est, notabamus, eo hic breuitati magis studendum.

1 *Hortatu L. Valerii*] *Inde hortatu L. Valerii* mẽbranæ. Statim *M. Perpenna consobrinus*, in iisdem verius, quam *Censorinus*.

2 *Nam & agricola*] Vide Plinium li. VII. Extantq; eius rei rusticæ libri quos è Græcis fontibus hausit, quam tamen nationem initio cane peius & angue oderat: senex postea mutata velificatione Græcas litteras tam auidè arripuit, quasi diuturnam sitim explere vellet. Cicero in Catone Maiore.

FINIS.

VOCES APVD NEPOTEM seu Probum rariores.

ACcredere. *in Datame.*
Ace, quæ & Ptolemais. *in Dat.*
Adibat pecunia. *in Themistocle.*
Adire ad magistratus. *in Themist.*
Aduersus arma ferre. *in Agesilao.*
Aduersus resistere. *in Pelopida.*
Ærarium in templis. *in Alcibiade.*
Æstimare litem. *in Cimone.*
Alteræ, pro alteri. *in Eumene.*
Amissus, pro amissione. *in Alcib.*
Αὐτομαλίας sacellum. *in Alcib.*
Cardaces. *in Dat.*
Caspiani populi. *in Dat.*
Circumitus. *in Eum. & Dat.*
Comitas & Communitas. *in Dat.*
Conflictus, pro conflictatus. *in Timol.*
Consilium, pro strategemate. *in Hannib.*
Contra ea. *in Prologo.*
Decernere classe. *in Hannib.*
Dedere. *in Themist. Lysandro, & Dat.*
Deponere in fano pecunias. *in Hannib. & Aristide.*
Deuti, pro abuti. *in Eum.*
Deuouere. *in Alcib.*
Dextra fidem dare. *in Dat.*
Dicto audiens. *in Datame, & Agesilao.*
Dispalati. *in Lysand.*
Donicum, pro donec. *in Hamilcare.*
Exaduersus. *in Thrasybulo.*
Ferre laudibus, pro efferre. *in Lysand.*
Gradu depelli. *in Themist.*
Gynæconitis. *in Prologo.*
Hostium potiri. *in Lysand.*
In hostium potestatem. *in Eum.*
In præsentiarum. *in Hannib.*
Instare hostes, pro hostibus. *in Eum.*
Inuocati & vocationes. *in Cimone.*
Magni fuit. *in Conone & Epam.*
Manum dare. *in Hamil.*
Mora, pro exercitus parte. *in Iphicrate.*
Nihilo secius. *in Datame, Conone, Dione, Hannib.*
Obterere inuidiam. *in Timol.*
Opera & beneficium, pro culpa. *in Hannib.*
Peltastæ pedites. *in Iphicr.*
Periculum, pro indice. *in Epam.*
Populi scitum. *in Alcib. Epam. Phocione.*
Prædas capere. *in Dat.*
Prodere, pro perdere. *in Eum.*
Quinctum Cos. in *Hannib.*
Quinquagena. *in Arist. & Alcib.*
Resecrare. *in Alcib.*
Sacrarium. *in Themist.*
Scandulea casa. *in Alcib.*
Scytala. *in Pausania.*
Testarum suffragium. *in Themist.*
Vacuefacere. *in Cimone, & Timol.*
Verbis, pro rebus. *in Eum. & Timol.*
Veterina. *in Alcib.*
Vitam ponere. *in Pausf.*
Voti damnatus, compos. *in Timol.*

INDI-

INDICES DVO,

QVORVM ALTER AVCTORES, QVORVM FIT MENTIO IN NOTIS A. SCHOTTI AD PROBVM ſeu Nepotem, enumerat: alter res continet & vocabula.

Numeri reſpondent Notis ipſis ad ſingulorum Imperatorum vitas, quorum nomina primus ſyllabis dumtaxat indicantur.

I.

AVCTORES TAM VETERES QVAM RECENTIORES, LAVdati, notati, ſiue illuſtrati.

II.

INDEX RERVM ET VERBORVM Notabilium.

A.

B.

C.

Cicero

FINIS.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V a b c d *omnes chartæ terniones, præter* R S T V a b c *duerniones:* d *vnam chartam.*

